1900 Ny följd — III årg. Häft. 1

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR
FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE
OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Sverige
Sociala frågor

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE

OCH

FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

1900

STOCKHOLM
AFTONBLADETS AKTIEBOLAGS TRYCKERI
1900

Under kärlekens tecken.

En kvinna vardt moder. Och molntung var natten.
Men molnen försvunno,
och stjärnor, som slocknat, i rymderna brunno
på nytt öfver slumrande ängar och vatten,
ty barnet i krubban slog ögonen opp.
Den åldrade tiden
sjönk död i sitt lopp
med kransen af tårpil kring tinningen vriden.

Och ny stod en tid, som ej skalf under lagen,
på yttersta språnget
af klippan med kärlekens rosor i fånget.
I tvekande stridsmän, af rosorna tagen
och fästen dem in i ert hvita standar
kring stången, i vecken!
Och vandren, en hvar,
att kämpa er strid under kärlekens tecken!

Och tusende släkten kring duken förblödde,
och kastadt i gruset
låg ofta standaret; men åter i ljuset
det lyftes att lysa, och rosorna glödde.

Än sågs det i svaj öfver tinnarnas rand,
än gömdes det undan
för fiendehand
i cellen, som byggdes för bön och begrundan.

Allt större vardt nöden; men röken från bålen
höll himlen ej mulen,
och kärleken räddes ej gnisslet af hjulen,
ej kvalet, som dröp ur den sjudande skålen.
Gif bröd åt den hungrande, dela hans sorg,
red in åt den trötte
ett rum i din borg,
lyft lansen till skydd för den slagne, du mötte!

Och seklen förgingo till glömska och ånger. —
Ett nytt har förrunnit.
Snart spindlarna nät i dess boningar spunnit.
Vi kämpat dess strider, vi sjungit dess sånger,
vi äro dess söner, vi bära dess namn.
Ha namnet vi hedrat?
Har broderlig famn
stått öppen för den, som vår broder förnedrat?

Vi blicka tillbaka, vi smälta i tårar:
vårt sekel är jordadt,
men litet af allt, hvad det ville, fullbordadt.
Hvem gömmer standaret med rosornas vårar?
Dess duk öfver griften ej fladdra jag ser!
Det rycktes från vakten
och störtades ner
vid skarornas envig om guldet och makten.

Ett sekel begynner, vi hälsa dess ljusning!
Likt hafvet, af ingen
befaret, som bär inom hägrande ringen
ett svar på en fråga i hvarje sin krusning,
det breder sig lockande, hemlighetsfullt. —
Hör dansen, som trampar
i hagar och hult,
hör gångarn, som längtande frustar och stampar!

Hvem stiger i sadeln, hvem kallar oss samman
från leken och dansen?
Se ynglingar komma! Den lyftade lansen
bär duken i hvitt, och den slingrande flamman
af kärlekens heliga rosor är röd.
I kvinnor med kinder,
som purpras i glöd,
oss följen med sång öfver tornande hinder!

Ett sekel har börjat, hvem spanar dess öde?
Framåt för dess ära!
I gärning bevise vi kärlekens lära,
och fäller oss striden, i fröjd vi förblöde,
om modigt vi burit en sanning till ljus,
väckt sinnen, som döfvats
i hvirflarnas brus,
och kransat till glädje ett barn, som bedröfvats!

Vi bedja dig, Gud, att på lyckliga slätter
må skördarna bölja
och talrika hjordar med herdarna följa.
Vi bedja dig, Gud, att i blånande nätter

må stjärnorna stiga, dem seklernas färd
ej mäktat att rubba.
De lede vår värld
i skenet, som tändes från Bethlehems krubba!

I bröder och systrar, vi rasta en timma
kring rosenstandaret
och drömma om hafvet, af ingen befaret!
På flöjter vi spela, på strängar, som glimma:
vi sjunga de slocknade tidernas sång,
vi sjunga om tider,
som börja sin gång.
Hell, sekel, hvars morgon i ljusningen skrider!

Hans Vik.

En rösträttspetition.

Den 30 december 1899 inlämnades till Kongl. Maj:t af Fredrika-Bremer-Förbundet en underdånig skrifvelse i frågan om politisk rösträtt för kvinnor. Framställningen mynnar enligt sakens natur närmast ut på att de själfförsörjande myndiga kvinnorna, hvilka ju redan hafva kommunal rösträtt, äfven måtte beredas rösträtt vid val till riksdagens andra kammare, därest de i öfrigt uppfylla de för dylik rösträtt stadgade villkor.

Äfven om Förbundet ej vågar invagga sig i någon synnerlig förhoppning att omedelbart vinna hvad sålunda begärts, hyser det dock en fast tro, att en så samhällsviktig angelägenhet som den i frågavarande, trots de många och stora vanskligheter, som äro att bekämpa, inom en ej alltför aflägsen framtid skall slå sig igenom.

Förbundet anser sig således gagna saken och föra den ett steg mot målet genom att fästa uppmärksamheten på densamma och gifva en väckelse till eftertanke på de lifsfrågor, som i själfva verket däraf beröras, samt hoppas, att skrifvelsen äfven därutöfver möjligen skall hafva till omedelbart resultat att föranleda en utredning i ämnet.

Med förutskickande af dessa erinringar i och för en rätt förståelse af Förbundets framställning återgifva vi densamma i dess ordagranna lydelse:

Till Konungen

Fredrika-Bremer-Förbundet, som enligt sitt program har till ändamål att verka för »kvinnans höjande i sedligt och intellektuelt såväl som i socialt och ekonomiskt afseende» vågar härmed i öfverensstämmelse med denna sin uppgift

hos Eders Kongl. Maj:t göra en vördsam framställning i en fråga, som alltmer tränger sig fram till allvarligt öfverväggande, nämligen frågan om politisk rösträtt för kvinnor.

Genom rättsbegreppens utveckling och samhällsförhållandenas omgestaltning har äldre tiders uppfattning om kvinnans plats i samhället alltmer fått vika för andra åskådningar, hvilka i kvinnans fulla myndighet se en naturlig rättighet för henne och en fördel för det allmänna. Långsamt men säkert vidgar sig kretsen för hennes medborgerliga befogenheter, och ingen lär på allvar hoppas kunna hämma de naturliga lagar, som leda denna sociala rörelse.

I vårt land betecknas dessa framsteg förnämligast genom antagna författningar om ogift kvinnas myndighet, äkta makars egendomsförhållanden, rätt för kvinna att bekläda vissa kommunala förtroendeuppdrag, samt den kommunala rösträttens utsträckning äfven till kvinnor.

Genom sistnämnda reform har kvinnan sålunda tillagts inflytande på kommunens angelägenheter äfvensom medelbart på Riksdagens första kammares sammansättning. Men härtill ansluter sig då följdriktigt äfven förvärfvandet af rösträtt vid val till Riksdagens andra kammare.

Politisk rösträtt för kvinnor är visserligen hitintills genomförd endast i vissa utom-europeiska länder såsom i Nya Zeeland och några af Australiens och Nord Amerikas stater. Men äfven inom Europa börjar frågan blifva allt mer aktuell. Och i detta afseende har England gått i spetsen. Allt sedan John Stuart Mill år 1867 i underhuset framlade ett förslag om rösträttens utsträckning till kvinnor, har frågan mångfaldiga gånger förevarit i underhuset och där vunnit allt större understöd. År 1897, då frågan senast förevar, bifölls en bill i ämnet äfven vid andra läsningen med 223 röster mot 152. I denna omröstning befanns förslaget hafva majoritet inom underhusets alla fyra partier, konservative, liberale, unionister och irländska nationalister. Genom obstruktion från minoritetens sida medhanns dock ej frågans slutbehandling under parlamentssessionen. Äfven i Sverige har frågan en gång bragts inför Riksdagens pröfning genom en år 1884 inom andra kammaren väckt motion, hvilken afslogs i första kammaren utan votering och i den andra med 53 röster mot 44.

De skäl, som anföras mot att inrymma kvinnan politiskt inflytande äro desamma som alltid åberopats mot hvarje förslag, som syftat att bereda henne någon af ett fullmyndigt medborgareskaps rättigheter. Man invänder att det brister henne fallenhet för det offentliga lifvet och att hon af kallelse är företrädesvis bestämd för familjelifvet. Frågan om någons fallenhet för det offentliga lifvet står eller faller emellertid närmast därpå, huruvida denne har berättigade intressen att där tillgodose eller icke. Och då kvinnan obestridligen har lika stora intressen att tillvarataga i samhället som mannen, så bör man vara öfvertygad om att i hvarje fall ingen bättre än hon skall förstå att där bevaka sin egen rätt och sitt eget bästa. Äro därjämte, såsom väl måste medgifvas, hennes andliga fallenheter till arten i många afseenden olika mannens, så ligger ju däri äfven från det allmännas synpunkt blott en ytterligare bjudande anledning att låta dessa särskilda fallenheter komma till sin rätt och göra sig gällande.

Att kvinnan åter äger särskild kallelse för familjelifvet lär ingen vilja förneka. Men detta bör icke utesluta att hon äfven kan hafva allmänna intressen och insikter i samhällets angelägenheter. Antagandet att familjelifvet skulle blifva lidande däraf, hvilar uppenbarligen på ett underskattande af familjen och dess uppgifter. Det bör väl också snarare vara till gagn för denna att äga talsmän bland dem, som äga de personligaste erfarenheterna om hvad som sköflar hemmets lycka och hvad som brister i samhällets omvårdnad om det uppväxande släktets uppfostran.

Om man sålunda ej ur allmänna grunder kan frånkänna kvinnan rätt till fullmyndigt medborgarskap, så är det å andra sidan klart, att något spörjsmål om politisk rösträtt för gift kvinna nu icke alls föreligger. Och detta desto mindre som i Sverige lagen ej principielt tillagt gift kvinna rättslig myndighet såsom t. ex. skett i Norge och Danmark.

Däremot äger saken den största aktualitet för de ogifta kvinnorna, hvilka genom tidsförhållandenas makt i allt större antal föras in på arbetsmarknaden. Dessa självförsörjande myndiga kvinnor hafva tillagts kommunal rösträtt liksom männen, de äro pliktiga betala skatt liksom desse, och de hafva i följd af sin verksamhet enahanda intressen att till-

varataga som männen. Men därtill kommer, att de vid sitt inträde i det sociala lifvet öfverallt möta förhållanden, som ordnats närmast för mannen samt efter hans behof och skaplynne, hvilket åter har till följd, att deras mest berättigade fordringar där gärna blifva förbisedda, missförstådda, ringaktade. De hafva således att kämpa mot alldeles särskildt ogynnsamma omständigheter, hvilkas afhjälpande förutsätter att de, som lida därunder komma till något inflytande vid samhällsfrågornas afgörande.

I det fulla medvetandet således att införandet af politisk rösträtt för kvinna förr eller senare betingas af den nutida sociala utvecklingen, vågar Fredrika-Bremer-Förbundet vördsamt hemställa att Eders Kongl. Maj:t täcktes särskildt eller i samband med annan rösträttsreform taga i öfvervägande angelägenheten att bereda kvinna rösträtt vid val till Riksdagens andra kammare, därest hon i öfrigt uppfyller de för dylik rösträtt stadgade villkor.

Underdånigst

för **Fredrika-Bremer-Förbundet**

dess styrelse:

Hans Hildebrand, Agda Montelius, Lotten Dahlgren, Lilly Engström, Thérèse Gyldén, Gustafva Hjelmerus, Anna Höjer, P. G. Rosén, Gust. Uhr, Sigrid Ulrich, Caroline Wahrolin, Sophie Whitlock, Mathilda Silow, Gertrud Adelborg, Anna Lagerberg, G. af Klintberg, Sigrid Leijonhufvud, Carl Lindhagen, Henrika Widmark, Sigrid Björklund, Viktor Almquist, Julia Jolin, Hugo Toll, P. R. Rabe, Bertha Nordenson.

Stockholm den 18 december 1899.

Pestalozzi—Fröbelhuset i Berlin.

I.

Moderlighet: det centrala hos kvinnan.

De tyska kvinnornas öfvervägande anlag för det husliga har stundom ådragit dem en smula ringaktning från andra nationers mera s. k. frigjorda kvinnor. Eller åtminstone från vissa kretsar bland dessa, från deras, som åter å sin sida gå för långt i motsatt riktning.

Nog är det sant, att man i tyska familjekretsar kan påträffa ovanligt många kvinnor, hvilkas horisont ej sträcker sig längre utom husknuten än till matvarutorget och hvilkas intresse är bundet vid de små enstaka *detaljerna* i det husliga lifvet. Dessa kvinnor stå onekligen intellektuelt lågt, ej därför att de äro husliga, men därför, att de ej förmå behärska detta hemmets rike, som är och skall vara så mångskiftande, så stort och vidsträckt att det kräfves både hög bildning och betydande organisationsförmåga för att rätt och lyckobringande styra det.

Sådana kvinnor finnas dock litet öfverallt i världen, där den pressande konkurrensen tvingar familjen att inskränka sig till det yttersta och af husmodern gör en betungad sparsamhetsmaskin.

Men afgjordt utpräglad är i Tyskland ett sundt och ädelt förhållande mellan föräldrar och barn, och i få länder torde man få skåda ett innerligare och förtroligare familjelif än här. Den tyska kvinnan har just häri visat sitt vackraste, största inflytande; och vare det sagdt till hennes ära, hon använder — i stort sedt — sin bildning, sin intellektuela utveckling, sin så rikt utpräglade *moderlighet* i det uppväxande släktets tjänst. Detta är den tyska kvinnans storhet.

Ingen som längre tid vistats i Tyskland och fått tillfälle att lefva sig in i olika kretsars familjelif, fått blicka in alltså i det tyska folkets *hjärta*, skall undgå att känna just denna varma, mäktiga moderlighet, som genomströmmar hvarje germansk kvinna och gör henne, gift eller ogift, husmoder, diakonissa eller »Kindergärtnerin», till en härlig barnens vän och vårdarinna, med djup och sann förståelse af deras natur, anlag och behof.

Det är denna moderlighet, hvilken skapat en kvinna, som den, hvars namn läses öfver det palatslika nya Pestalozzi-Fröbelhuset i Berlin: *Henriette Schrader*. Det är denna moderlighet, som gjort Fröbels och Pestalozzis tankar så fruktbärande i detta land, att de

numera genomträngt alla grenar i uppfostran och alla hem. Denna stora känsla, som *jag* vill kalla det centrala i kvinnan, hennes förnämsta egenskap, den, som först och fullast gör henne till sann kvinna, den är det, som efter min mening mer än något annat *höjt* den tyska kvinnan. Den har framkallat en handlingskraft, för hvilken alla hinder fått vika; den har höjt henne i bildning och intelligens, gjort henne stark i och lycklig genom själfuppoffring, ja, den har genom henne rent af utvecklats från att vara en instinktiv känsla till en modern, i system satt vetenskap. Och just därigenom att den naturliga instinkten upphört att verka oöfverlagdt, impulsivt, utan ställts i förnuftets och tänkandets tjänst, har den också på kvinnan ställt en medveten hög uppgift, den kanske högsta af alla, den i samhälle och människolif djupast ingripande: uppfostrans stora *konst*. Ty att ett människobarns uppfostran är såväl en konst som en vetenskap, kräfvande djupa insikter såväl i människonaturens psykologi som i en mängd olika vetandets grenar, det förnekar ingen i våra dagar och minst den, som på ort och ställe lärt känna det djupgående s. k. Fröbelska systemet i Tyskland.

Må ingen stöta sig på, att jag kallar denna känsla redan såsom instinkt det centrala hos kvinnan.

Det är sant, det är icke den, som gör henne vare sig till estetisk konstnär eller banbrytare i enskilda praktiska riktningar, men det är, jag vidhåller det, den som gör henne till kvinna, den som gifver henne betydelse just som sådan. Ty öfverallt på jorden, där en kvinna är liktydig med en renhetens, moderlighetens, ömhetens, hjälpsamhetens ande, där förståelse finnes för det späda barnets konsekventa, allsidiga utveckling till kropp och själ samt för ett ädelt och skönt människolif i yttre som inre mening och därtill sann handlingskraft att förverkliga dessa ideal, där blir en sådan kvinna tillvarons medelpunkt och välsignelse.

Säger icke vårt århundrades modernaste ande, Göthe: »ädel vare människan, hjälpsam och god!» Detta alltså vare hennes högsta utmärkelse, gudaprägeln på hennes panna.

Han säger icke: snillrik vare människan, logisk vare hon. Han uttalar en sant human och en sant kristen lifsuppfattning, ty summan af kristendomens etik är det enkla och dock det allt omfattande budet *älsken*. Äfven Göthe, den snillrike skalden, den skarptänkte vetenskapsmannen, som väl ingen kan beskylla för låg uppfattning af den mänskliga intelligensen, ser alltså främst på hjärtats utveckling, själsadeln, själskulturen.

Och jag vågar påstå denna vinner kvinnan först, när den instinktiva moderligheten förädlas och blir medveten. Det är från dennas rika jordmån hon skall utveckla sig till en fullkomlig varelse, äfven intellektuelt, ty den tvingar henne in i problem och uppgifter af alla möjliga slag.

Att kvinnan tagit denna känsla för lätt, ofta inrangerat den till det »sekundära» i sin varelse, satt antingen den rent erotiska känslan eller principen om yttre likställighet med mannen främst, detta är orsaken till, att den sällan når fullhet i allsidig utveckling, att den förkrympes och alltså ej förmår bli den makt, som leder kvinnan framåt och uppåt till att nå sin höga bestämmelse, den, att så att säga genomsyra mänskligheten med ädelhet, godhet och kärlek.

Ingen rycke på axlarna och säge: föråldradt tal, reaktionära påståenden, som sätta bom och gräns för kvinnans fria utveckling samt återförvisa henne till hemmets trånga, kvafva barnkammarsfer! Hemmet gammalmodigt! Hvilken kvinnosjäl trår ej efter detta hem? Denna åtrå bor i djupet af den kvinnas hjärta, som lefver sitt lif allena, som kämpat sig fram till en aktad ställning såsom läkare, såsom skriftställarinna, konstnärinna. Skriker det ej stundom inom henne af längtan efter att hafva någon att älska — gammal eller ung — att vårda, att tänka för, att sörja för? Märk väl, jag gör en bestämd skillnad mellan den sensuella känslan, erotiken, och moderlighet; den förra är visserligen en väsentlig, men *sekundär* del af hennes själslif; den senare är den henne allt från hennes första *medvetna* stund och intill hennes sista dag behärskande, den som leder alla hennes handlingar, från det hon som liten pysslar om den sjuka kattungen eller den vissnande växten, till dess hon med af ålder svikande krafter skänker ännu en kärlekens och deltagandets tanke åt lidande och sorgsne.

Eller hvad är det väl som gifver den kvinliga läkaren hennes charme, hvarför går man gärna till henne? Ej är hon lärdare, insiktsfullare, skarpsyntare än sin manlige kamrat! Nej, men är hon en verklig kvinna, då är hon drifven till sitt kall af denna sin inneboende moderlighet, som tvingar henne att utveckla sig själf för att kunna hjälpa andra och som gifver åt hennes väsen en innerlighet, hvilken är främmande för den manlige läkarens natur. Samma skillnad gäller mellan sjuksystern och sjukskötaren.

Hvarför passar en kvinna så väl till de smärre barnens ledarinna, hvarför får hon öfver dem långt större välde än en aldrig

så begåfvad pedagogiskt kunnig lärare? Jo, hon allena kan, drifven af sitt hjärtas rena moderlighet, förstå människobarnet under dess omedvetna utvecklingstid; allenast hennes klara ögon kunna, lysta af kärlek, skåda in i barnets hjärta och lära det förstå sig själft; hon allena kan urskilja dess anlag och framlocka dessa i ljuset, samtidigt med att hon rätt vårdar dess ömtåliga lilla kropp. Hvilket studium! Finnes väl ett ädlare material än den lefvande människan?

Jag har sett många olärda kvinnor, sådana som intelligensaristokraten med kall hjärtlöshet och förunderlig brist på människokännedom, kalla ointressanta underklassandar, kälkborgerliga själar o. s. v.; — jag har sett många sådana enkla kvinnor i enkla förhållanden utveckla en storhet i sitt dagliga lif, en kärleksfull osjälfviskhet och självförgätenhet, som öppnat mina ögon för just det *centrala* hos kvinnan, alltså icke erotik och icke det naturliga moderskapet, hvilket är mera tillfälligt, så till vida som det kan komma på den ena kvinnans lott och icke på den andras. Och jag älskar dessa enkla kvinnor, hvilkas hela lif gifver de bästa lärdomar, hvilkas föredöme sporrar och väcker mer än t. o. m. en Ruskins skönt formade höga och rena tankar.

Jag har sett en sats uttalad af en varmhjärtad, ja snillrik svensk kvinna, den jag i många stycken högt skattar, ehuru jag i vissa delar ej kan undgå att finna, det hon lider brist på kännedom om det *verkliga* lifvet, det som aldrig läres i böcker eller i en liten krets beundrande vänner, knappast heller i den moderna reformkvinnans kamplif. Så ungefär torde andemeningen hafva varit af det yttrande, jag ej är i tillfälle att kunna ordagrannt citera: »vill du din andes höjande, vill du bli en utvecklad individ, undvik då den andliga medelmåttan, välj till ditt umgänge endast dessa korade intelligensfurstar, och kan du ej nå dem, är denna lycka dig ej beskärd, välj då böckerna, slut dig inne i studier, välj ett år historia, ett annat år filosofi, naturkunskap; och när du så år ut och år in riktat din själ, då kan du till sist dö lycklig i medvetandet att hafva nått en fullt utvecklad individualitet».

Jag säger: en sådan kvinna har förkrympt sin individualitet; hon har låtit sitt hjärta förtorka. Lika visst som det är sant: »dina gärningar följa dig efter», lika visst är det, att man skall stå till svars för de gärningar, man underlåtit att göra. Ty genom tiderna ljuder och skall evigt ljuda den röst, som på redogörelsens stora dag talar: jag var hungrig och I gåfven mig *icke* äta, jag var sjuk och

i fängelse, och I uppsökten mig icke — gån bort I kärlekslöse, I själfviske, jag känner Eder icke.

Gäller detta för människan i allmänhet, således för *både* man och kvinna, så gäller det framför allt och i bokstaflig mening den senare. Ty *detta* är kvinnans stora insats i lif och samhälle, detta är uttrycket för sann kvinlighet: den hjälpande, tröstande handen, det stora älskande, varma hjärtat, den offervilliga handlingskraften. Och denna himmelska sköna kvinlighet kan komma till sin rätt i hvarje kvinnas lifskall, hon må vara gift eller ogift, lärd eller olärd, hon må vara läkare, bankkassör, lärarinna eller bondkvinna. Och där den finnes helgjuten, utvecklad, sann, där kan icke bli tal om under- eller öfverklassintelligens, om »åndsaristokrati» och snilledyrkan, ty där skall en hvar komma att värmas af en i bästa mening ädel själsaristokrati.

Må man förlåta mig denna framläggning af hvad som för mig är kvinlighetens rätta kännemärke, den evighetsinsats kvinnan har att göra i jordelifvet, och hvarmed jag velat protestera mot en felaktig värderingsmetod af kvinnans egenskaper. Jag tror mig tala ledd af en mångsidig kännedom just om den mera så att säga enkla, »obemärkta» kvinnans lifssfer både i stad och på land.

* * *

Länge ha vi stannat vid Pestalozzi-Fröbelhusets trappa, öfver hvilken den vackra inskriften lyser emot oss:

Henriettenheim. — Erziehungsanstalt, gegründet durch Henriette Schrader, geboren Breymann, 1873.

Skola mina läsare vilja dröja än en stund, innan de med mig träda öfver denna tröskel?

Se, husets yttre är palatslikt, skön är dess arkitektur, glad, fri och lätt; härlig är den vida trädgården med de smäckra hvitstammiga björkarna och de stora gröna planerna. Världsstadens brus når oss endast som ett sakta sorl. Dröj än en stund med mig — gärna ville jag få teckna bilden af denna sant moderliga kvinna, som mäktat så skönt förverkliga Fröbels stora tanke. Först när man känner Henriette Schrader, skall man rätt kunna uppfatta den betydelse denna anstalt har för Tyskland och förstå den mäktiga ström af utvecklad moderlighet, som därifrån flödar ut öfver tusenden tyska hem.

(Forts.)

Cecilia Bååth-Holmberg.

Ibsen och konstnärens tragedi.

Man har, på tal om Strindbergs senaste pjeser, här och där framställt en icke just originell, men i vår tid något urmodig åsikt. Man har förebrått skalden, att han för mycket varit *sig själf*, att det icke så mycket är hans historiska personer, hvilka tala och fäkta i replikerna, som ej mera Strindberg, hvilken personifierat sina egna tankar och stämningar i figurer med namn ur häfderna.

Detta sätt att göra om något så ärevördigt som Fryxell eller Geijer blir ett helgerån äfven mot dikten, — vi vilja en gång för alla slippa herr Strindberg eller hvad diktaren heter, och vi äro nog kortsynta att tro oss *kunna* slippa honom, vi låtsa oss icke känna det i all verklig skaldeproduktion nödvändiga faktum, att det bästa i hela dramat är och blir just — diktaren. Om han icke inlade sig själf, fullt, klart, ja hänsynslöst, hvad återstode? Den ene individen önskar ändra en för hans tycke och smak dålig eller stötande scen, den andre ville så gärna, att det stycket vore mindre brutalt, eller den dialogen mindre orolig, eller det ordet mindre dunkelt. Man lappar och lappar i oändlighet — och man inbillar sig, att denna brokiga lappskräddarekostym passar snillet, som just för att mäkta fylla sin mission, kunna tolka, belysa eller rent af omskapa lifvets stora, allt behärskande värden och affekter *måste* gifva sin egen personlighet spelrum, och det i vidaste bemärkelse. Häraf följer, att äfven oarterna blifva ett nödvändigt ondt; skaldens intuition, när det gäller andra, är alltid så pass jordbunden, att han ej kan befria sig från sitt jag. Det är hans Don Quijotes evige Sancho Pansa, ty i grunden måste han själf känna och åtminstone i fantasien genomlefva allt hvad han diktar. Att skildra detta, analysera och forma ut det till människor, göra det individuella universelt — hur skulle han förmå det, om han ett enda ögonblick gömde sin själ i Fryxells Gustaf I och Erik XIV?

Med Georg Brandes är jag viss, att Shakspeares personlighet återfinnes i de verk han lämnat eftervärlden. Och på samma sätt förhåller det sig med alla äkta skalder, de må skrifva historiska dramer eller skådespel ur samtidens lif. Den förebråelse man riktar mot de ena passar lika godt in på de andra. En nutidsmänniska, hon må vara kung eller tiggare, kan lika väl konstrueras efter författarens suveräna godtycke och bli lika overklig som en historiskt gifven karakter.

Fastslå vi detta, måste vi spörja oss, om dylika fantasiskapelser äro mera eller mindre värda än typer ur den krets vi känna och erkänna såsom faktiska existenser. Äro, med andra ord, diktarens människoblifna tankar och drömmar jämbördiga med sådana i dikten lefvande hjältar, som vi, trots deras öfver- eller underlägsenhet, kunna fatta, enär de helt och fullt äro människor? En stor skalds fantasifoster hafva sitt eget individuella lif, att studera och betrakta dem gifver oss nya landvinningar i själens oupptäckta världsdelar, och den mest abstrakta tanke, den för oss andra mest afskräckande nya och omöjliga idé eller stämning har rätt att personifieras, att exemplifieras i kött och blod, om skalden är sådan att han mäktar det. Hvad som är vanvett och gåtor i dag behöfver ej vara det i morgon. Och hvad jag eller du eller millioner kanske icke vilja eller kunna förstå, emedan diktarens horisont är en annan, äga vi rätt att döma ut det, att smutskasta eller håna dess konstnär?

Om ingen har man i detta fall kämpat hetare än om Ibsen. Man har förebrått honom, att han lämnat sina sociala tidsbilder, sin geniala kritik af familj och samhälle för att vända sig till sitt gåtulla inre och förvilla sig själf och andra i en lika tröstlös som enformig labyrint. Det snille, som ur sin hjärna framfödt en värld af mänskliga typer, har så helt fördjupat sig i sina egna tvifvel och drömsyner, att han icke längre kan forma en karakter af lifvets robusta materia. Han blir så personlig, att han icke ser annat än sig själf. Dramats figurer blifva dockor i hans egen själskamp, pjeser i torneringen mellan ständigt fäktande makter i hans tidigt sårade, misstänksamma, öfverdrifvet känsliga stämningsvärld. Han talar icke ens rent språk. Han ger oss antydningar, svaga, skimrande trådar, på hvilka läsaren och åskådaren spinna för att nå hans dunkla grufschakt eller åtminstone för att tro sig nå det. Han irriterar den ene och tjusar den andre. Att lösa gåtor är en kär lek, och undras kan, om Ibsen skulle verka så djupt, så revolterande, så väckande som han i hvarje fall gör, om vägen låge banad framför oss.

Hvad Ibsen nu — och länge — sysslar med är konstnärens egen tragedi, och detta i dubbel mening. Det är nämligen individen Ibsen, hvars lifsöde och lifskamp forma sig till en uppgörelse, och det är konstnären af Ibsens typ, den ensamme, skapande jätten, som manifesterar sig i denna människa. Vi skulle därför kunna säga, att hans nya drama, »*Når vi döde vågner*», är sista ledet i

en trilogi, epilogen till »Bygmester Solness» och »John Gabriel Borkman».

Och ändå — hvilken enkel intrig! En bekant bildhuggare, Rubek, skapade sitt mästerverk, »Uppståndelsens dag», en härlig kvinnostaty, med hjälp af Irene, den bländande unga kvinna, som gjorde sig till hans modell, emedan hon älskade honom. Under skapelseakten, då bådas själar och begär mötas, men utan att Rubek bryter deras sedligt rena förhållande, komma de hvarandra allt närmare. Då Irene finner, att hon, för hvilken han är lifvet, för honom blott är en episod, reser hon och kastar bort sig själf som en artikel på nöjets marknad. Hennes själ är död, och när han åter ser henne, efter långa år af skilsmässa, äger hon vanvettets halft fantastiska, halft sibyllinska slöja öfver sitt kalla, stelnade ansikte och diakonissan med dårens tvångströja som en svart skugga i sina spår.

Icke heller Rubek har fångat lyckan. Den gick ifrån honom med Irene, och den maka han fått, en ung, lefnadsglad kvinna, utan frändskap med hans natur eller sinne för hans konst, gör saknaden, tomheten gränslös. Fru Maja å sin sida är lika uttråkad. Vid den norska badort, där de sammanträffa med Irene, kunna de icke dölja sin misstämning. De längta efter befrielse, han mest, och de finna snart sina komplementer, Rubek i sin ungdoms modell, fru Maja i en norsk björnjägare med det blodfulla, utåtvända, något råa temperament, som anslår henne.

Det går, som uppränningen kräfver. Utan hänsyn och utan smygvägar förenas lika med lika. Irenes själ vaknar ur dvalan, björnjägaren vinner sitt byte och bär ned fru Maja i dalen, medan Rubek och hans modell sträfva uppåt, mot den eviga snöns regioner, för att där fira sin bröllopsfest och viga sig åt ett lif i kärlek, en dröm, som lavinen begrafver.

Det är förvånande, hur mycket denna enkla historia innesluter. Den skulle, behandlad af Ibsen, redan i och för sig vara tillräcklig att bilda ett godt drama; den erbjuder en mängd väl funna och återgifna scener, och den målar så poetiska episoder som dialogen mellan Rubek och Irene om deras ungdoms gemensamma kärleksidyll från bondgården vid Taunitzer See, där vattenliljan blef en hvit svan och kardborrens blad Lohengrins snäcka. Men det är icke vid sådant intresset knyter sig. Vi äro vana, att Ibsen talar i symboler, och vi märka snart, hur det jäsande och skummande innehållet vill fram, vill spränga sitt hölje. Ingen förnekar, att dessa

mänskliga typer äro *möjliga*, men ingen tager dem för hvad de ur den synpunkten äro, och äfven om skaldens ledtråd stundom förvillar, är den ofta klar nog.

Han benämner sitt drama en epilog. Därmed ställer han in det i ledet Solness-Borkman, därigenom betecknar han dess plats i hans produktion och idé-sfär.

Ibsen står knappast ensam, då han funderar öfver sin konst och dess relation till hans lif och samtid. Men det sätt, hvarpå han gör det, är originelt; det visar oss svängningen mellan Ibsen, naturälskaren, och Ibsen, moralisten, och hur djupt rotad den Brand är, som en gång fanns inom honom. Det skulle t. o. m., hur eget det låter, kunna väcka en misstanke, att skalden ännu har kvar något af den mörke tviflare, som i Kongsemnerne undrade, om han verkligen *var* den utkorade, och hvars öga misstroget men afundsjukt följde en aldrig tviflande och aldrig tvekande Aladdin, det konstens söndagsbarn, som han själf så gärna velat vara. — — —

Ibsen-Solness börjar med att bygga kyrkor, fortsätter med att bygga hem åt människor och slutar med att bygga — luftslott. För att *kunna* bygga dessa hem åt andra måste han själf resignera, öfvergifva alla tankar på ett eget hem, gå i landsflykt. Det är sin och sin familjs lycka och glädje han offrar, och det är lifvet han offrar för skenet, verkligheten för konsten, ty medan han bygger dram efter dram, ständigt i färd med sitt arbete, glömmer han att lefva. Naturens skönhet och rikedom ser han ej, och när han ändtligen gör det, märker han, att hjässan är hvit, att kraften är borta, att han ej finner sig tillrätta i verkligheten.

Då spörjer han sig, om han uträttat något godt, om han fyllt sin mission, och om världen är bättre eller sällare. Och hvad svarar hans samvete? Att de hem, han byggt, icke passa människorna, att de vantrifvas i hans boningar och längta efter det gamla. Alla dessa kraf förskräcka dem. De svikta under bördan, och de känna sig dubbelt osälla. De voro så nöjda med sina lögner, ty de anade ej, hvad de inneslöto. Nu hade deras ögon öppnats, och de stodo i det hemska valet mellan ett nytt, som de icke kunde bära, och ett gammalt, där de icke kunde trifvas. Konstnärens gåfva åt mänskligheten var ett ökadt mått af lidande.

Och så — konstnären själf. Kunde *han* bo i de nya hemmen, ägde han själf vilja och förmåga att höja sig till de nya ideal han skapat, och var hans eget lif den nya människans? Hade icke snarare de många krafven växt honom öfver hufvudet? Byggmästaren

bygger, tills han faller, och han murar så länge sten på sten, att hans murar försvinna i molnen — han »tör ikke, kan ikke stige så höjt, som han selv bygger».

Hvilka fantasier draga ej genom en skalds hjärna, och hur måste ej sådant pina, ja martera den samvetsömme! I blodig självironi bygger Solness luftslott, han blir de världsfamnande planernas Napoleon, en drömmare som gjort bankrutt, en John Gabriel Borkman, som ständigt hört och ännu hör de bundna millionerna ropa efter befrielse — i fjället, i skogen, i vattnet. Men frigöra dem kan han icke, allra minst nu, då ungdomens eld är borta. Likasom Solness störtar ned från idealens torn, faller Borkman, då han flyr ur sin instängda kammarluft och andas verklighetens friska vindar. Han står på höjden, vid bänken under furan, och blickar ut öfver stranden och fjorden, öfver den bygd, som i ungdomen var hans drömland, öfver det folk, i hvars hem han ville sprida ljus och värme. Allt är dödt, begrafvet i snön, äfven trädet, och när de »livskrævende værdier» kalla sin hjälte, fryser döden hans hjärta till is.

Och Borkmans skuld? Att han mördat kärlekslifvet hos den kvinna han älskade, egoist som alla konstnärer.

Det är dessa problem Ibsen återupptager i »Når vi döde vågner». Han är, som Rubek, en ekonomiskt lycklig människa, och som denne är han åter i Norge. Det är hans fosterland, han älskar det, men hur tyst, hur smått, hur tungt! Man hör »ljudlösheten» äfven i stadens larm och oro; bildhuggaren känner sig ej till freds, det hem, han väntat och längtat efter, är knappast annorlunda än de gamla hotellrummen, och det synes honom, som vore landet dödt. Hur träffande är icke hans iakttagelse, när han färdas mellan stationerna, att ingen resande kommer in eller stiger ur, medan tåget står stilla »en lang, endelös stund» och två män vandra öfver perrongen, dämpadt och klanglöst talande — om intet, som fallet städse är i Norge — »der går altid et par mænd og taler sammen om ingenting».

Här se vi den store ensamme, grubblande utan rast eller ro. Ingen följer hans tankes flykt, ingen anar hans drömmar. Hvad han *vill* hafva sagdt förstå de ej, och hvad de inlägga i hans verk är honom främmande. Hvad tjänar det till att slita ut sig för »mobben och massan», för »hela världen», som det heter! Och är det arbete för en stor konstnär, som skapat »Uppståndelsens dag», att göra porträttbyster! Och dock är det ej vanliga porträtt. I dessa alldagliga bilder af en »slående likhet» gömmer han något,

som bara *han* kan se, och det roar honom så innerligt. Man fröjdar sig öfver likheten, och man får karikatyrer, »agtværdige, hæderlige hestefjæs og envise æselsnuder og slukörede, lavpandede hundeskaller og mæskede svinehoder», kära husdjur, dem människorna »forkvaklet i sit billede, og som har forkvaklet menneskene til gengæld».

Och dylikt beställer och betalar man, i god tro och dyrt. Man väger upp det med guld — och konstnären tager guldet. Ty frihet och ekonomiskt oberoende äro äfven en lycka, Rubek vet det, men under allt detta glömmer han idealet, de stora drömmarna om uppståndelsens dag, de stora löften han, som en annan Solness, gifvit att föra upp oss på ett högt bärg och visa oss världens härlighet. »Det er sådant et mundheld, som jeg plejed bruge för i tiden».

Hvilken hård dom, och hvilken självkritik! Man fattar, hvad som rör sig i den ensamme skaldens inre, då han så blodigt gisslar sin konst. Det är tunga kval han bär på, ett samvete, som aldrig lämnar honom i fred, och det är domen öfver sin egen lifsgärning han förkunnar, då han beskrifver det sätt, hvarpå han brukat Irenes bild, det vackraste och bästa han skapat, inkarnationen af det högsta han velat. Först står hon där som den rena, till ljus och skönhet uppvaknade kvinnan; så tränges hon undan, konstnären blir »världsklok», det ursprungligen så enkla problemet växer, och den lilla runda plint, där han ställt henne, saknar plats för allt hvad han diktar. Den ensamma, ideala figuren inställes i en ny miljö. Allt hvad han ser tager han med — han vidgar ut plinten, gör den stor och rymlig, och täcker den med ett stycke »af den buede, bristende jord; og op af jordrevnerne vrimler der nu mennesker med dulgte dyreansigter, kvinder og mænd — slig som jeg kendte dem ude fra livet».

Statyn försvinner allt mera, den dominerar icke, den blir en bakgrundsfigur, men i förgrunden har han ställt sig själf. Vid källan sitter en skuldbelastad man, som ej kan lösgöra sig från jordskorpan. Det är »ångern öfver ett förspildt lif». Han doppar sina fingrar i vattnet, utan att kunna två dem rena och marterad af känslan att aldrig lyckas. »Han når i al evighed ikke fri op til opstandelsens liv. Blir evindelig siddende igen i sit helvede».

Han kelar med sin egen svaghet, som det anstår diktaren, — det är en yrkessjukdom. Och när Rubek gräfver efter de ömma punkterna i sin själ, finner han, att mycket af den synd, han bär på, är konstnärens tragiska öde.

Konstnären lefver i allmänhet fortare än andra, ty han lefver med fantasien. Ett par år kunna för honom rymma ett helt, långt människolif, och inom sig gömmer han ett dyrkfritt skrin, där hans »billedsyner» förvaras. Då Irene öfvergaf Rubek, gick skrinet i baklås. Hon reste och tog nyckeln med sig, och hela världen fick ett annat utseende. Människan Irene, konstnärens älskade, en ny Ella Rentheim-typ, växer till en symbol af det lif han försummat, det lif han svikit för konsten.

Det är konstnärens barnsliga egoism, som anser, att det finns rum för tre i Rubeks hem, när han åter behöfver Irene; det är hans ofta upprepade synd, att han sorglöst och obekymradt tager ett nytt människolif, »et blodvarmt legeme», när hans konst begär det, för att sedan kasta bort det som ett dödt ting, och däri ligger just den fint iakttagna och återgifna skillnaden mellan Rubek och Irene, att medan hon för honom är episoden och modellen, blir han för henne *mannen*, och därtill en man, värd hennes hat, ty han glömmer, att hon är kvinna.

Det kommer något brutalt, när hon säger: »Jeg skulde födt börn til verden, mange börn, riktige börn», icke sådana, som gömmas i museerna, icke konstens ler eller marmor. Och ändå blir det ju endast en återklang af konstnärens egna idéer. Hans »Uppståndelsens dag» gick ut i världen och bragte honom ära och rykte. Men efter skapandets glädje kommer tviflet på skapelsen. Var ej allt detta prat om »kunstnerkald og kunstnergerning» i grunden tomt och ihåligt? Och hvad sätter han i stället? Lifvet. »Er da ikke livet i solskin og skönhed noget ganske anderledes værdifuldt?»

Synden mot Irene blir en synd mot lifvet, och först när de döda vakna, märka de, att de aldrig lefvat. Ungdomen är borta, hjärtat kallt, och hymnerna till ett gåtfullt jordelif med dess underbart sköna kärlek förtona i en gåtfull dödshymn. Solness faller från tornspiran, John Gabriel Borkman faller på den höjd, där han ser hela sin ungdoms drömland — båda stupa, när de åter vilja ut för att omsätta sina drömmar i verklighet. Bildhuggaren Rubek följer dem. Som Brand stiger han upp mot iskyrkan, »helt op til tårnets tinde, som lyser i solopgangen». Och som Brand går han under i snön.

Nils Erdmann.

En bortbyting.

Om ingen hade sagt henne det, skulle hon väl ändå småningom ha kommit underfund därmed nu, eftersom alla tutade det i henne, visste hon det så väl, att det blifvit till ett axiom för henne — att hon ej hade ett spår af likhet med den öfriga familjen.

Ögon, mun, näsa, allting i detta konstiga flickansikte tycktes ha bildat sig i opposition mot familjetraditionen. Far och mor hade vackra, raka näsor, men den här lilla näsan hade trubbat till sig rent befängdt. Far hade mörka, bruna ögon, mor hade klara blå, men hvad färg dessa flickögon hade, kunde ej så noga bestämmas, stundom tedde de sig grå, stundom gröna, stundom svarta som slocknande kol. Hyn, som borde ha varit skär och fin, som på fars och mors tre andra små flickor, var hos detta flickebarn mörk som en tattarunges. Och håret, som till en början tycktes ha tvekat mellan blondt och mörkt, gick nu — i trots af alla traditioner — oemotståndligt öfver i rödt.

De öfriga barnen af familjen Lange, både gossar och flickor, hade alla på sina ansikten den Langeska prägeln. Men främmande, som sågo flickebarnet Tora i klungan af hennes syskon, sade om henne: det där är väl ingen liten Lange.

Och det var som om denna förunderliga olikhet äfven hade sträckt sig till det inre. Det fanns i hennes väsen en viss vildhet, som hvarken far eller mor ville vidkännas såsom sin arfvegåfva och som tycktes trotsa alla deras tämjningsbemödanden. Hon var och förblef en vildunge midt i den tama flocken.

Ibland när Tora var ensam inne, kunde hon stå långa stunder framför spegeln och betrakta sitt lilla mörka ansikte med de skiftande ögonen och det rödbruna håret, och underliga tankar stego upp inom henne. Hon föreställde sig, att hon ej vore sin pappas och mammas barn, hon vore ett litet hittebarn, fast ingen ville säga henne det, de tyckte väl synd om henne. Men hon skulle gå till far och mor och säga: jag vet alltihop, jag vet, att jag inte är ert barn, ni behöfver inte gömma det för mig längre. Och så skulle hon gå sin väg, långt bort i den vida världen, på sina bara fötter... kanske skulle hon hungra och frysa ihjäl... Tårarna kommo henne i ögonen — det var så rörande att tänka på allt det där.

Gång efter annan kommo dessa fantasier igen, och de växte sig till allt större verklighet i hennes inre. Hon trodde till slut på den rörande historia hon diktat ihop om sig själf, och hon lade ut den i allt flera detaljer. Mor hade en gång hittat henne i ett landsvägsdike, och mor hade tyckt synd om henne, där hon låg och skrek, och mor hade tagit henne och burit henne hem och lagt henne i en vagga. Och far hade också tyckt synd om henne, och de hade kommit öfverens om att behålla det lilla tiggarbarnet ech uppfostra det tillsammans med sina egna barn. Och de hade tagit hvarandra i hand på att hon aldrig skulle få veta något om, hvad hon var för en, hon skulle alltid få tro, att hon vore fars och mors egen flicka och barnens syster.

Men nu hade hon i alla fall gissat den stora hemligheten, och snart, kanske i morgon, skulle hon ta det där afgörande steget, som skulle drifva henne ut i världen.

Hon lyssnade misstänksamt till, när någon talade om hennes lindebarnstid, och hon försökte få gamla Kajsa, som varit i huset sedan mor gifte sig, att yppa något, men Kajsa tycktes ej förstå, hvartåt Tora syftade med sina frågor.

»Var du här, när jag föddes, Kajsa?» frågade hon en gång.

»Ja, hvar skulle jag annars varit», svarade Kajsa, nästan förnärmad.

»Hurdan såg jag ut?»

»Å, mest som andra tockna där små mänskokräk, liten och röd i synen.»

»Ja, men när de hittade mig i diket, var du med då? Undrade ni inte mycket, hvad jag var för en?» försökte Tora.

»Hvad pratar hon om ett dike», sade Kajsa, »nog har hon varit i diket många fler gånger än jag kan minnas.»

Tora var tyst ett tag, så tog hon ett häftigt grepp om Kajsas hand, som var i färd med att träda en röd ullgarnsända genom ett stoppnålsöga, och frågade, i det hon spände ett par kolsvarta ögon i henne: »Ser jag ut som en Lange?»

»Nej, det ska Gud veta», sade Kajsa i misslynt ton och skakade från sig den lilla bruna näfven, »hon ser ut som ett riktigt litet trolltyg, men vår Herre kan ju inte skapa bara vackra mänskor.»

Så där ja! Något hade hon nu ändå fått ur henne — ett trolltyg, ja, ett riktigt trolltyg — en sådan där en, som det står om i sagorna — en bortbyting, som trollen i skogen lägga i människornas vagga, då de röfva deras eget vaggbarn till skogs.

Det där var något att dikta om. Och Tora diktade sagor för syskonen, vilda, sorgsna sagor, som lockade tårar ur hennes egna ögon och kommo de minsta barnen att skrämda flytta sig närmare hennes knän. — — — —

Man vet, att när en idé kommit riktigt in i ens hufvud, kan det vara svårt nog att få bort den igen, den blir lätt fix. Om Tora inte precis på allvar trodde, att hon var en tattarunge, något underligt var det nog ändå med henne, tänkte hon, fast ingen ville säga henne det. De stora sutto ibland tillsammans och talade ifrigt, men när Tora kom in i rummet, tystnade de tvärt. Jungfrurna hviskade ofta med hvarandra, sågo på Tora och skrattade. Men när hon frågade, hvad de skrattade åt, skrattade de bara ändå mer och sade att hon var nyfiken.

Tidtals, då lifvet omkring henne grep riktigt tag i henne med sin sunda och kraftiga verklighet, glömde hon bort sina dumma funderingar, men så kunde de dyka upp igen af den obetydligaste anledning, och hennes fantasi skenade åter vildt åstad.

Under denna uppjagade sinnesstämning kunde ett enda hårdt eller ovänligt ord göra henne utom sig. Då sprang hon till skogs, kastade sig i anfall af förtviflan ned på marken, ryckte upp mossan omkring sig i stora tufsar och snyftade: »Ingen bryr sig om mig, ingen förstår mig». — Nere från trädgården hörde hon syskonens glada skratt och rop — de brydde sig inte om, att hon var olycklig, de saknade henne inte . . .

Under sådana stunder kunde hon gripas af en hejdlös ensamhetskänsla. Hon, som alltid slank, fort som en liten ål, ur fars och mors armar och som aldrig kelade med syskonen, kunde nu känna en rent pinande längtan efter smekningar. Men ingen fanns, som bekymrade sig om henne, hon finge gärna gråta sig till döds här i skogen — hon var en liten utstött människovarelse, hatad, missförstådd och föraktad af alla . . .

Efter ett sådant våldsamt utbrott af sorg följde ofta ett lika våldsamt utbrott af uppsluppenhet.

Tora var stark och vig som en pojke, klängde i de högsta träd och handterade sin pilbåge med lika mycken skicklighet som nånsin Bo eller Sten. Dockor hade hon aldrig kunnat med och utprägladt flickaktiga lekar i allmänhet voro ej i hennes smak, men gällde det någon vågsam och halsbrytande lek eller något riktigt skojfriskt företag, var hon oftast i têten, och pojkarna behandlade henne också mera som bror än syster.

Tora låg alltid i fejd med sina lärarinnor. Fyra lärarinnor efter hvarandra hade pröfvat sina krafter på detta motsträfviga flickebarn och gifvit tappt. Ingen af dem hade lyckats sätta civilisationens prägel på hennes väsen, ännu mindre locka en glimt af kärlek ur hennes grågrönsvarta ögon.

Det var sällan som några andra än hundar och kattor fingo del af Toras varmare känslor. Hon kunde ligga timtals med armen om halsen på newfoundlandshunden och hviska ömma ord i hans öron, och hon grät ett par dar öfver en kattunge, som drunknat i brunnen.

Men det fanns också en liten människovarelse, som kunde locka fram hennes ömhetskänslor. Det var hennes minste bror, den lille knubbige, ljuslockige trulsen, som nästan alltid var smutsig och nästan alltid sprittande glad. Hon kånkade med honom på ryggen, hon lagade hans leksaker hon gick in på alla hans små nycker och fann ett nöje i att låta honom tyrannisera sig.

* * *

Gugge gick med Tora och metade mört i bäcken. Gugge blef våt om fötterna, förkylde sig och fick mässlingen.

Mor satt inne hos honom i barnkammaren hela dagarna, Kajsa gick ut och in med soppor och medikamenter, men Tora fick ej sticka sin näsa inom dörren.

Många dagar hade gått och inte var Gugge frisk än. Och doktorn hade sagt, att man skulle ha de andra barnen strängt afskilda.

Hvad brydde Tora sig om, ifall hon finge mässlingen. Tråkigare än det var i dag kunde det ändå inte bli. Solen sken, men det fanns ej ett dugg roligt i någonting. Bröderna voro ute på fotvandring med sin informator. Gully och Ingrid hade sammansvurit sig mot Tora, reglat sig inne i kabinettet tillsammans med skollärarens Agda och hade dockkalas.

Tora hade försökt praktisera sig upp genom fönstret, men misslyckats. Hon hade brutit af båda bladen på sin pennknif vid sina försök att bryta sig in i kakskåpet för att ta revanche på småflickorna. Hon hade rifvit tre stora luckor på sin klädning, då hon, på jakt efter en groda, trängde sig genom en hagtornshäck. Nu vandrade hon omkring, än i huset, än i trädgården, i det förskräckligaste misshumör.

Det var tyst öfverallt, det var som vore hon ensam i hela huset. Hon smög sig till att lyssna vid barnkammardörren — inte en knäpp hördes där inne. Till och med i köket tycktes allt buller vara dämpadt. Endast i kabinettet fnittrades det och slamrade till emellanåt, de hade tydligen roligt därinne, åtminstone låtsade de ha det.

I salongen stod allt som det brukade stå, ordnadt och prydligt. Men det låg damm öfverallt, och blommorna slokade vissna i vaserna.

Tora kastade sig i chäslongen. Hon skulle velat skrika högt. Så jämmerligt tråkigt var det. Och tråkigheten jagade upp styggheten. Det hjälpte inte längre att hålla emot. Hon kände en obändig lust till att vara elak. Det kliade i henne till att nypas och slåss, till att flyga på någon och bulta med knytnäfvarna. Hon skulle velat jaga någon med stenar, hon skulle velat tutta eld på något, hon skulle velat slå sönder något i små, små smulor... Det kunde vara lustigt nog att lyfta ned den stora lampan från divanbordet och låta den handlöst falla i golfvet eller att kasta en sten midt i trymån.

På bordet framför spegeln står det slipade venetianska glaset, som far beundrar så orimligt och nästan smeker i sina stora händer, då han visar det för främmande. Ingen af barnen har någonsin vågat ta i det. Men Tora gör i denna stund hvad som faller henne in. Hon tar glaset och vänder det rundt i sina händer — hvad är det egentligen för märkvärdigt med det? — hon balanserar det på sin ena flata hand, hon kunde ha lust att balansera det på näsan — så med ens — hon vet knappast hur det går till — faller det i golfvet och går i bitar.

Hon står ett ögonblick hypnotiserad af de små glänsande skärfvorna .— så går det upp för henne hvad hon gjort, och hon gripes af skräck. Hon som har en nästan nervös rädsla för att bekänna, när hon gjort något, som i dagar kan gå och grufva sig för att tala om, att hon slagit sönder en kopp i köket, hon känner nu tydligt, att det är ute med henne. Trotsigheten är som bortblåst, hon har ej mer en tanke på odygd och elakhet, hon känner sig bara tillintetgjord.

Hon smyger sig ut ur salongen och stänger dörren efter sig. Hon har inte ens tänkt på att plocka undan skärfvorna. Hennes knän darra, och kallsvetten stiger upp i pannan.

Alltihop är slut, det finns inte en möjlighet till att göra det bra igen — far skall aldrig förlåta henne, mor skall också vara ond

på henne, syskonen skola känna hemlig fröjd öfver hennes olycka, och pigorna skola göra narr af henne. Ingen skall förstå, hur olycklig hon känner sig... Och Gugge har mässlingen, han kommer säkert att dö, hon får aldrig mer se hans stora, skrattande ögon... Det är ingenting kvar för henne att hålla fast om... En vagn rullar in på gården och håller vid trappan — det är far, som kommer hem från staden. — Tora smiter en omväg och ger sig till att springa uppåt skogen.

Hon rusar i väg mellan träden, som om hon vore förföljd, rifver sönder sig på törnbuskar och snafvar på stenar. Hon har bara en tanke, den att gömma sig, och hon vet ingen bättre gömplats än skogen. Men långt måste hon springa, långt, långt, så att hon inte kan höra om de ropa på henne eller slå på gonggongen.

Inte förr än hon hunnit öfver tre gärdesgårdar vågar hon stanna. Här tar den stora skogen vid, den riktiga skogen, granarna stå så tätt, det är nästan skymning inne bland stammarna.

Hon kastar sig ned på marken, trött och flämtande. Här inne skall ingen leta henne, och om de än letade, så skola de inte hitta henne. Långt in i det tätaste, mörkaste skall hon gå, kanske kan hon hitta sig en grotta att bo i i natt.

Och sedan — hem kan hon inte gå igen, hon känner, att bandet mellan henne och hemmet är afslitet, hon känner, att den är kommen nu den stunden, som hon alltid väntat på, den som skall drifva henne ut i världen... Jo, sedan skall hon vandra genom skogarna tills hon hittar fram till någon väg, den skall hon följa, hvart den bär. Hon skall ta af sig skor och strumpor och vandra på sina bara fötter. Hon skall tigga om bröd vid stugorna och sofva i ladorna. Och hon skall säga de människor hon träffar, att hon är ett fader och moderlöst barn, utan hem i världen.

Timme efter timme ströfvar hon omkring och letar efter bär, men hela tiden aktar hon sig instinktmässigt för att komma för långt från gångstigen, fast det nu ej längre bör ha någon betydelse för henne om hon kan hitta hem. Det börjar skymma nu. Någon grotta har hon ej kunnat få rätt på, men hon samlar ihop enris och mossa under en mycket hög lummig gran, hvars grenar sträcka sig långt ned utefter marken, här inne är nästan som ett litet rum och här skall hon sofva i natt.

Men hemma veta de ej ens hvar hon är. Kanske undra de mycket nu. Hvar kan hon vara? säger kanske far, och mor går och tittar i fönstren. Och syskonen gå omkring och leta, hvar de kunna

hitta på, i alla hörn och garderober, på höskullen, i vedboden, öfverallt i trädgården, t. o. m. i brunnen, och de ropa uppåt skogen och skrika sig hesa. Hon känner något liknande skadeglädje vid tanken på hur de leta. Aldrig skola de hitta henne, de skola aldrig mer få se den rödhåriga tiggarflickan.

Och de skola trösta sig med att säga: hon var ju ändå inte vårt barn, den stackars tiggarungen. Och ändtligen skall det talas öppet i huset om det, som alltid förut gömts så väl. Syskonen skola lyssna med nyfikenhet och förakt. Och Kajsa skall nicka med hufvudet och säga: ja, stackars unge, hon hade gissat det och därför löpte hon sin kos.

Och alla skola de glömma bort henne. De andra barnen skola ta hennes saker, det lilla skrifbordet, portföljen och ljusstakarna, skridskorna, skidorna och allting.

Skymningen kommer allt tätare omkring henne, hon vet ej hvad klockan är, men hon tror, att det nu snart måste vara natt. Några stjärnor synas här och där mellan grenarna. Hvad det är tyst i skogen nu. Hon kryper in under granen, hon måste ha något att trygga sig till, och det är något beskyddande och lugnande hos detta stora träd. Hon är rysligt hungrig, trots alla blåbär hon ätit, och hon fryser i sin tunna bomullsklädning. Men det är ingenting emot den känsla af skrämsel, som kommer smygande öfver henne. Hon känner, att hon skulle kunna bli tokig af rädsla, om hon hela natten skulle sitta och stirra och lyssna utåt mörkret. Hon måste stänga skrämseln utanför, hon måste somna innan mörkret kommer.

Först skall hon väl be sin aftonbön, som hon brukar göra. Det har blifvit en rent nervös ängslan hos henne att somna från den. Och fastän hon nu är en tiggarflicka, fastän hon nu skall ligga och sofva ensam i skogen, i stället för i sin säng, skall hon väl ändå be. Sammanknäppande sina händer, börjar hon mekaniskt rabbla upp de ord hon vant sig vid att säga kväll efter kväll — till Gud. Men orden blifva så underliga här i skogsensamheten — far och mor och syskonen — de skulle ju inte längre finnas till för henne — hvarför skall hon då be för dem? Och hon själf — det är som vore hon en ny och främmande varelse, en helt annan än den, som brukade krypa ned om kvällarna i den lilla sängen med det röda täcket . . .

Förvirrade tankar draga genom hennes hjärna — är det jag, som sitter här i skogen — jag, som tänker nu — kanske är det inte jag, utan något annat — kanske finns jag icke ens till . . .

Hon känner något, som hon aldrig känt förut — rädsla för sig själf. Hon är rädd för att röra vid sina egna händer, att höra sin egen röst. Hon försöker tänka på Gud, men äfven han blir henne till något underligt, ofattligt, något som förskräcker henne...

Hon lägger sig ned på mossan och gömmer ansiktet i förklädet, hon vill gömma sig för mörkret, för tankarna, för allting, hon gör en sista förtviflad ansträngning att stänga det förskräckliga ute...

Då skär ett långt, klagande skri genom tystnaden... Hon sätter sig hastigt upp och stirrar rakt framför sig — något kylande, förstenande kryper genom hennes kropp — hon kan ej längre strida mot det förskräckliga — det är öfver henne... Skogen är full af hemska, besynnerliga ljud, det ropar oah klagar bland träden, och mörkret kommer krypande utefter marken...

Hon kan inte mer tänka en förnuftig tanke — skrämselns alla dämoner äro öfver henne för att pina ur henne hvar gnista af lifsro — hennes sagofantasiers troll komma dragande genom mörka skogen för att gripa henne... och hon, bortbytingen, trollbarnet, är utan räddning gifven i deras våld...

Hon rusar upp och springer för brinnande lifvet — de äro efter henne — de jaga henne — hon känner hur händer gripa efter hennes hår — hon hör hur det hånskrattar bakom henne i skogen...

Hon vet inte, hur hon hittar in på gångstigen, hur hon kommer öfver gärdesgårdarna, hon snafvar på stenar, på trädrötter, på sofvande kor — men ändtligen, ändtligen står hon hemma vid trädgårdsgrinden, ändtligen går hon på sandgången under fruktträden. Det förefaller henne som om det var många dagar sedan hon gick här sist.

Hon ser några lyktor röra sig på vägen åt Hofvabackarna, hon hör karlröster, och hon urskiljer sin fars röst, som i häftig och upprörd ton tyckes utdela några befallningar. Och med ens går det upp för henne, att de äro på väg att anställa skallgång efter henne i skogarna.

Det lyser i sängkammaren och i salen. Någon går fram och tillbaka i salen — det är mor. Nu går hon fram till ett af fönstren, drar gardinen åt sidan och ser ut — hvarför är hon så blek?

Tora går upp för trappan. De få göra med henne hvad de vilja — de få slå ihjäl henne — men nu kan hon inte annat... Hon känner, att om det någonstädes i världen finnes en trygg vrå, dit man kan krypa in och gömma sig för det mörka och onda, så

måste det vara här, innanför denna port. Hon känner i hela sin varelse, att här inne är hemma.

Och fastän hon darrar från topp till tå, lyfter hon sin lilla bruna hand och bultar några hastiga slag på den gamla porten...

Eugenie Beskow.

Litteratur.

Hvidehus. Roman af *Annie Quiding.*

Så länge världen stått ha tidens ondska och förfall gifvit de gamla anledning till hufvudrunkningar, de gallsjuka till olycksprofetior, diktarna till sorgekväden och samhällsförbättrarna till hjärtan och njurar ransakande botpredikningar. Historien är så gammal, så gammal, och ändå upprepar den sig beständigt »Den gamla goda tiden» skall af hvarje generation anses för att ha varit idealtillståndet på jorden, och den enda trösten vid det ständiga käxet är vissheten, att enligt en oemotståndlig naturlag äfven *vår tid* en gång skall bli »den gamla goda», till hvilken man med vemodsfull längtan ser tillbaka.

Annie Quiding hör till dem som gå i ständig änkesorg efter den försvunna tiden, och då hon ej kan gräfva upp den ur sin graf, gör hon det till sin mission att resa en ärestod till den fallnes minne. Själf är hon emellertid alltför ung för att hennes eget lefnadslopp kunnat ha fotfäste i något ärofullt förflutet, därför måste hon söka i historien efter en idealepok, värdig att ställas som mönster för en på afgrundens brant sväfvande samtid. Och så väljer hon »l'ancien régime», den tid som föregick den stora allt upp- och ned-påvändande revolutionen, den då de heliga bourbonerna ännu sutto på Frankrikes tron och en förråande och demoraliserande demokrati ännu ej hunnit undantränga det släkte af »des vrais gentilhommes», som ensamt står att finna hos en högättad adel, med anor i den gråa forntiden.

Hela sin världsåskådning har förf. lagt i munnen på hjälten i sin roman, grefve Augustin Hvide till Hvidehus. Hur beundransvärd är han icke denne ädling af den gamla stammen, denne fullblodsaristokrat med omutliga hedersbegrepp och omutlig afsky för allt det nya som arbetar sig fram i tiden och som med andra ord kallas utveckling! För den i fredliga svenska nutidsförhållanden lefvande grefven är det visserligen ej påkalladt att sätta in sina lifsintressen i upprättandet af någon legitimistisk kungafamilj som fallet är med den i boken omtalade gamla franska markisen, hvilken gärna offrade all personlig familjelycka om »det funnes en liten Bourbon». Nej, det gäller inte för vår hjälte att kämpa för någon annan dynasti än dynastin Hvide och att hålla dess sköld blank.

*

Och det gör han också med kraft och öfvertygelse. Det ser ledsamt ut ett tag för släkten, då den yngre brodern förlofvar sig under sitt stånd. Men som förf. icke försummat att göra medlemmarna i den lågättade familj, som är nära att besudla den Hvideska vapenskölden, dels till inkarnationer af moralisk uselhet, dels till äckliga karrikatyrer af den frigjorda nutidsmänniskan, undrar man icke så mycket på att ättens hufvudman blir utom sig öfver mesalliansen och att han känner sig förtjust öfver att den i tid kunde afvärjas.

För att ge nödig relief åt sin här framhållna älsklingsåsikt om det blåa blodets företrädesrätt, försummar förf. den lilla vackra äktenskapsroman, som hon påbörjat och som man gladt sig åt att se utvecklad under berättelsens gång, hon försummar likaledes att mäjsla ut de öfriga karaktererna i sin bok, af hvilka flera, särskildt den unga hustrun, äro fint och träffsäkert anlagda. Allt nog hon försummar för en barnslig och löjlig idé att göra sin roman till en uteslutande nöjesläsning, hvilken den i betraktande af förf. berättartalang haft alla förutsättningar att kunna bli. Nu utpekar hon så envist tendensen på hvar och en af bokens 262 sidor att det fördärfvar hela nöjet. *L. D.*

Hemmets inkomster och utgifter. *Ny hushållsbok af E. R. K.* är en praktisk och klart uppställd nyligen utgifven hushållsbok med lätt öfverskådlig uppdelning af hushållets och hemmets olika utgiftskonto. Husmodern behöfver ej äga kunskaper i bokföring för att kunna begagna densamma, men den lämnar likväl en klar öfverblick af husets olika konti. Särskildt praktisk är anordningen att tablåerna för årssammandraget kunna lösgöras från permen, på det att utdraget från månadsräkningarna med större lätthet må kunna verkställas. — Men hur förträffligt en bok af detta slag än är uppställd ger den naturligtvis ämne till en och annan anmärkning, beroende på hvars och ens individuella uppfattning af de olika hushållsposternas större och mindre vikt. Så torde en matmor fästa största betydelsen vid den noggranna specificeringen, en annan föredrar att ha få poster att röra sig med. Hvad denna bok beträffar har den tagit hänsyn till den förstnämnda metoden. Det torde kanske förefalla mången som om onödigt många kolumner införts och att lifsmedlen icke behöft så utförligt särskiljas i olika rubriker, som t. ex. fågel och vildt från kött, vin och spirituosa från maltdrycker o. s. v. Detta är emellertid en smakfråga, och det står ju hvar och en fritt att själf göra förenklingen. Äfvenså kunde det varit fördelaktigt om plats lämnats för anteckning af varans kvantitet och vikt lika väl som för dess pris. — Men frånräknadt dessa obetydliga anmärkningar, är denna kassabok säkert i sitt slag den bästa som hittills skänkts åt den svenska matmodern, och det lider intet tvifvel att den äfven på det högsta kommer att apprecieras af alla dem som inse, att i en noggrann bokföring af husets inkomster och utgifter ligger själfva grundstenen till hemmets välstånd. *G. D.*

Föreningsmeddelanden.

En rösträttspetition till k. m:t. På Fredrika-Bremer-Förbundets styrelses sammankomst den 18 sistlidne december fattades beslut, att till k. m:t aflåta en på lagkoméns förslag uppsatt skrifvelse angående *politisk rösträtt för kvinnor*. Denna skrifvelse, undertecknad af styrelsen samt af lagkomiténs utom Förbundet valda medlemmar, inlämnades den 30 dec. till justitiedepartementet. Med anledning däraf uppvaktade samma dag, på uppdrag af styrelsen, Förbundets vice ordf. fru Agda Montelius och dess byråföreståndarinna fröken Gertrud Adelborg, statsminister Boström. Petitionen återfinnes i sin helhet i början af detta häfte.

*

Fredrika-Bremer-Förbundets bokkomité har, i likhet med föregående år, genomgått och afgifvit sitt utlåtande öfver den för barn och ungdom afsedda litteratur, som utkommit julen 1899. Resultatet af detta dryga arbete har framlagts i den utställning af böcker, som varit tillgänglig för allmänheten å Förbundets byrå dagarna före jul, samt i de af bokkomitén utfärdade boklistorna öfver den af dem genomsedda och bedömda litteraturen. Utställningen har varit talrikt besökt, hvilket är ett glädjande tecken på att allmänheten lärt sig uppskatta den goda vägledning vid val af för de unga lämplig lektyr, som bokkomitén gjort till sin uppgift att lämna.

Från skilda håll.

Med Svenska akademiens andra pris har vid akademiens högtidssammankomst den 20 sistlidne dec. fröken Ida Granqvist blifvit belönad. Den diktcykel, för hvilken fröken Granqvist erhöll pris bär titeln »Gransus» och lofordas särskildt för »den skära innerlighet som präglade dikterna Sverige, Välsignelsen, Far vid bibeln, Helgsmålsringning m. fl.»

*

Kvinden og Samfundet, den kända danska kvinnotidskriften, hvilken från månadsblad med hösten 1899 förändrats till veckotidning, har med detta år, efter hvad oss meddelats från Köpenhamn, till redaktris utsett en svenska, fru Maria Anholm, den genom sina intressanta reseskildringar hos oss så högt skattade författarinnan. Fru Anholm, änka efter en dansk sjöofficer, är sedan flera år tillbaka bosatt i Köpenhamn, ehuru hon tillbragt en betydande del af denna tid på längre och kortare studieresor. Dagny har, som bekant, tid efter annan haft förmånen att kunna meddela resebref och andra artiklar, flutna ur fru Anholms fina och intelligenta penna.

*

Drottning Victorias nyårsgåfva till de engelska soldaterna i kriget, som bekant bestående af 10,000-tals kakor chokolade, har gifvit ej blott den engelska chokoladindustrien ett stort uppsving utan lämnat sysselsättning åt en ofantlig stab af arbeterskor. De tre stora chokoladfirmor, som utfört den kungliga beställningen använda företrädesvis kvinlig arbetarepersonal, och med anledning af de nämnda stora leveranserna, som fästa uppmärksamheten vid de omtalade firmorna, konstatera de engelska tidningarna det glädjande faktum, att dessa arbeterskor åtnjuta en i hög grad human behandling och äfven äro lyckligt ställda i ekonomiskt afseende. Den bekanta chokoladfirman Cadbury, som sysselsätter inemot 2,000 arbeterskor, söker på allt sätt att befrämja deras bästa. Såväl ur renlighets- som dräktbesparingssynpunkt förser firman sina biträden med hvita bomullsklädningar, hvarjämte den tillhandahåller dem med tofflor till ombyte vid regnig väderlek. Omkring 10,000 mål serveras i veckan i fabrikens matsal, där arbeterskorna för ett mycket moderat pris erhålla en god och närande föda. Hvarje fabriksflicka (inga gifta arbeterskor användas) har en postsparbanksbok, skänkt vid drottningens diamant-jubileum, och firman har anställda tvänne utbildade sjuksköterskor till personalens tjänst vid sjukdomsfall. En särskild trädgård och spatserplats står äfven till arbeterskornas förfogande.

*

Blomsterodling i stor skala. En mrs Kersey i Hagwards, Californien, är känd vida omkring under namnet »the Lady of the Daffodils», emedan hon odlar denna blomma tunnlandsvis. Hvarje vår äro kullarna kring hennes vackra landtgård, som sluttar ned mot San Francisko-viken, ett enda praktfullt, böljande haf af påskliljor. Ägarinnan höstar genom denna blomsterodling in en furstlig inkomst och som hon ägnat blomsterlökarna ett vetenskapligt studium, är hon ansedd som en auktoritet inom facket. Mrs Kerseys påskliljor blomma en hel månad före andra odlares, hvarföre de kunna betinga ett så mycket högre pris. Alla arter af denna blomsterfamilj odlas, narcisser, liljor, iris m. fl. Grofarbetet utföres af en trädgårdsmästare under ägarinnans öfverinseende, men själf utväljer hon de lökar, som skola planteras. Trädgårdarna äro belägna på en åt väster och söder sluttande, för frosten skyddad mark, och som den plats, där påskliljorna växa, är planterad med päronträd, hvilkas grenar uppbära ett skydd af tunnt flor, erhålla de äfven den nödiga skuggan. Detta exempel från Californien är blott ett af de många, att det är genom att lägga an på en viss specialitet af trädgårdsalster och dennas fullkomning som den största ekonomiska vinsten erhålles af trädgårdsskötseln.

Anmälan.

Dagny, *utgifvas år* ***1900*** *efter samma plan, som föregående år. Tidskriften, som utgifves af och är* **organ för Fredrika-Bremer-Förbundet skall fortfarande ha till sin hufvuduppgift att verka för en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuelt, såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende.**

Därjämte är Dagny såsom **organ äfven för Föreningen för Välgörenhetens Ordnande och Föreningen Handarbetets Vänner** *i tillfälle att med sakkännedom följa de områden af kvinlig verksamhet, hvilka representeras af dessa föreningar.*

Åt **sjuksköterskornas intressen** *och andra viktiga spörsmål, som beröra kvinnan, skall synnerlig uppmärksamhet ägnas; dessutom åt* **litteraturens företeelser i hem- och utlandet,** *framför allt sådana litterära alster, som behandla kvinnorörelsen och därmed sammanhängande frågor.* **Öfversikter** *och* **notiser, kortare berättelser, minnesteckningar, resebref, biografiska och historiska utkast, kåserier** *m. m. skola alltjämt rikligt i tidskriften inflyta.*

Dagny *redigeras af fröken* **Lotten Dahlgren,** *till hvilken, under Förbundets adress, alla bidrag till och meddelanden rörande tidskriften böra ställas.*

Dagny *utkommer* ***1900*** **med 20 häften,** *utgörande minst* **28 tryckark.**

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.
Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36
Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. ½10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.
Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd — III årg. Häft. 2

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur december 1899.

Svensk:

De svenska landsmålen häft. 65, 66, 67. 1899.
Eira n:r 22—24.
Folkskolans barntidning n:r 37—41.
Helsovännen n:r 23—24.
Hemtrefnad n:r 38—42.
Hemåt n:r 12.
Idun n:r 96—104.
Jordemodern n:r 12.
Kyrklig tidskrift n:r 11—12.
Linnéa n:r 22.
Läsning för hemmet n:r 5—6.
Nordisk tidskrift n:r 7—8.
Nya bokhandelstidningen n:r 48—52.
Nya kyrkans tidning n:r 11—12.
Ord och bild n:r 12.
Pedagogisk tidskrift n:r 12.
Saga n:r 21—22.
Sedlighetsvännen n:r 2—4.
Slöjdundervisningsbladet n:r 12.
Svensk bokhandelstidning n:r 47—52.
Svensk damtidning n:r 48—52.
Svensk läraretidning n:r 48—52.
Svensk musiktidning n:r 19—20.
Varia n:r 12.

Finsk:

Finsk Tidskrift n:r 12.
Nutid n:r 12.

Norsk:

Husmoderen n:r 34—36.
Nylænde n:r 23—24.
Urd n:r 45—50.

Dansk:

Kvindernes Blad 30 nov.—21 dec.

Tysk:

Blätter des Badischen Frauenvereines n:r 23—24.
Deutsche Hausfrauenzeitung n:r 49—52.
Die Frauenbewegung n:r 23—24.
Neue Bahnen n:r 23—24.

Engelsk:

The Nursing Record n:r 609—613.
The Woman's Journal n:r 46—52.

Fransk:

La Femme n:r 21—22.
L'Humanité Nouvelle n:r 12.

Pestalozzi-Fröbelhuset i Berlin.

II.

Pestalozzi-Fröbelhusets stiftarinna.

Henriette Schrader torde vara en af vår tids mest betydande kvinnor. Hon är alltigenom en »modern ande», för så vidt man med detta ord menar en framåtblickande, fjärrskådande sådan, som i släktets fortskridande själsförädling ser jordelifvets utveckling och lycka och som med kraft, eld och klarsynthet fattar de medel, hvilka skola föra till det mål, som en gång fastställts af heliga läppar: varen fullkomliga! Hon är i bästa mening en »reformkvinna» — jag använder här med afsikt ett ord, hvilket jag afskyr, som jag afskyr hvarje fastspikad, påklistrad etikett.

Men Henriette Schrader har i sanning vållat en reform, hvilken omdanat ett mäktigt rikes grundvalar i samma mån, som den omdanar hem och skola, reformen af de späda barnens första uppfostran och handledning. Och denna reform innebär i sig äfven en fullkomlig omdaning af den vuxna kvinnans tankelif, af moderns, vårdarinnans, lärarinnans, i det den kullstörtat den olycksbringande fördomen att småbarns uppfostran och kroppsliga vård vore för den bildade kvinnan något underordnadt och ovärdigt.

Henriette Schrader, född Breymann, är en det sanna hemmets representant, ett lefvande bevis på att ej ens det enklaste hem behöfver vara trångt eller neddragande för själen. Hennes föräldrar voro ett enkelt prästfolk i Mahlum i hertigdömet Braunschweig, och den, som något besökt tyska prästhem vet i huru anspråkslösa yttre förhållanden en präst på landet där får lefva, t. o. m. i våra dagar, huru mycket mera då för 70 år sedan. Hon var den äldsta af nio syskon, alla liksom hon vackra och begåfvade.

Familjelifvet var mycket lyckligt, genomträngdt af en luthersk, fri anda; bredvid djup religiositet lefde rikt konstsinne och hänförelse för allt skönt af ädel art. Dock lär Henriette varit ganska svår att uppfostra i en tid, då kvinlig bildning ännu stod lågt. Hon var ytterst lifIig och ådagalade tidigt en tärande längtan efter

utvidgad verksamhet, efter en uppgift att lösa, ett arbete, som kunde fylla hennes själ.

Det väntade henne också en uppgift, som skulle ställa henne långt utom kretsen af vanliga kvinnor och som hon allena bland millioner kunde utföra.

Hon var »Grossnichte» eller systers dotterdotter till den store barnavännen och pedagogen Friedrich Fröbel, hvars första hustrus namn hon bar. Denne Pestalozzis lärjunge och vän, hvars lifsmål det var att vidare utveckla och fullkomna sin lärares idéer, hade just stiftat sin första ofullkomliga »Kindergarten» i Keilhan. Hit beslöto Henriettes föräldrar att sända sin lilla dotter Marie, och äldsta syster skulle följa med. Detta blef första märkesstenen på hennes lifsväg.

Hennes lifliga ande blef djupt gripen af de Fröbelska idéerna, som lägga största vikten vid den uppfostran barnet får under de sex första åren; det är då, menar hon, som den blifvande människan *danas*. Och att göra kvinnorna mogna att förstå sin stora kallelse i detta stycke, det är framför allt den bärande grundtanken i Fröbels system.

Att utbilda sig till en sådan kvinna blef nu Henriettes första uppgift, och inom kort var hon sin ålderstigne frände ett stort stöd. När denne år 1848 erhöll uppdrag att i Dresden under vintern i en serie föredrag framlägga sina tankar inför ett större publikum, följde hon med honom dit. Lifligt uppmuntrad af den sympati, som man i den alltid andevakna Elbestaden visade honom, beslöt Fröbel sig för att i det tjusande Liebenstein på Tyringerwalds södra sluttning fortsätta sin verksamhet som barns och kvinnors uppfostrare.

Oaktadt sina brister blef det i sanning en anstalt för »grundläggande människobildning» — ett uttryck som synes mig rätt angifva Fröbels önskan. Det monument, som senare tider till hans ära rest i skogen invid det vackra Marienthal nära Liebenstein, talar dock ett annat språk än hans samtid, för hvilken han var och förblef en »gammal narr».

Henriette hade från Dresden återvändt till det älskade hemmet och familjekretsen. Men när Fröbel bad om hennes hjälp för sin Kindergarten i Liebenstein, som äfven blef det första, ehuru ännu bristfälliga »seminariet» i denna anda för *vuxna kvinnor* — mest unga damer, som längtade efter en verksamhet, nyttig för andra — då beslöt hon efter stark inre kamp att ånyo lämna de sina. »*Kunde* jag annat än lefva för din idé, skulle det bli mig mycket

svårt att åter lösrycka mig från mitt älskade hem», skref hon till honom. Hon följde emellertid sin inre kallelse, som genom Fröbels röst manade henne, och redan nu blef genom henne »Fröbels system» utveckladt och förbättradt.

Detta skedde i ännu högre grad, sedan hon börjat arbeta på egen hand. »Ständig utveckling» var hennes lifs lösen. Och allt, som hos Fröbel var famlande, osäkert och opraktiskt, fick genom henne fastare form och rikare innehåll, fullt afpassadt för praktisk tillämpning.

Alltjämt sträfvade hon alltså att förbättra och utfylla de svaga punkterna i Fröbels system. Af hans filosofiska idéer upptog hon på psykologiens och etikens område det, som förenade sig med hennes egna sunda åsikter angående kvinnans bildning och uppfostran. Ty ehuru en stark och kraftig ande, var hon dock i hvarje fiber af sin varelse främst kvinna, och i den fullkomligaste utveckling af alla särskildt för kvinnan egendomliga anlag såg hon sitt köns rätta emancipation. Ty väckandet af de inom kvinnan slumrande latenta krafterna skulle, menade hon, icke endast verka gynnsamt på familjelifvet utan äfven åt kvinnan eröfra den henne tillkommande platsen inom den moderna kulturen. Hennes metod var: uppfostran till ett ideellt familjelif, och genom utbildandet af mödrar i ordets bästa och mest vidtgående andliga bemärkelse sökte hon lösningen af kvinnofrågan.

Sitt första självständiga försök att efter egen åskådning förverkliga Fröbels idéer gjorde hon i föräldrahemmet i Watzum, dit hennes far blifvit flyttad. Här grundlade hon en uppfostringsanstalt för vuxna unga flickor, naturligtvis i samband med en Kindergarten, ty här om någonsin gäller regeln, att teori utan praktik är värdelös. Fullt samförstånd mötte henne i hemmet, där föräldrar och syskon trofast bistodo henne.

Anstalten i Watzum hade sålunda varm familjeprägel, enligt Henriettes tanke det *första* villkoret för att lyckas; de unga eleverna eller pensionärerna kände sig som familjemedlemmar, och som sådana betraktades också de under deras vård varande små barnen.

Längre fram köpte Henriette en liten egendom i Wolfenbüttel, dit hon flyttade med hela sin stora »familj». Anstalten kallades nu Neu-Watzum, och ledningen öfvertogs af Henriettes syster, när den förra 1871 gifte sig med bandirektör Karl Schrader i Berlin.

Härmed öppnade sig större fält för hennes idéer. Ty hennes make var ej endast en yrkesman. Han var framför allt en ädel

patriot, som i ungdomens uppfostran och lyftning såg landets framtid. Och han tänkte som sin hustru: »En ädel mänsklighet betingas genom en i sanning lycklig barndom».

Det var därför i fullt samförstånd som de båda makarna stiftade den nu så stora, lifskraftiga *Verein für Volkserziehung*. Då, i början af 1870-talet, var det blott en liten flock likasinnade, som slöto sig kring Karl och Henriette Schrader. Men allt mer och mer, år för år, vidgades kretsen af dem, som grepos af hennes älsklingstanke: till skapandet af harmoniska lifsförhållanden fordras det harmoniskt bildade människor, ty att lefva lifvet sannt, helt och rätt är ej en naturinstinkt. Ur naturkällan allena framgår ingen lefnadskonstnär så att säga, utan genom samverkan af naturen och uppfostringskonsten; och lifvet är ej blott en Guds *gåfva* till människan, utan en Guds *uppgift*, en förpliktelse att lefva till nytta och välsignelse för andra och därigenom till egen lycka. Därför, så sannt som en människa blir det, hvartill hon göres i barndomen, så sannt som hvarken konst eller bok, utan själfva lifvet är det som uppfostrar, så sannt som hvarje bit bröd, gifven ett barn i kärlek, väcker kärlek, därför: kommen, låtom oss lefva för våra barn — »lasst uns unsern Kindern leben», tillropar hon med Fröbel sina landsmaninnor.

Och större och större antal lyssnade till hennes klara röst; upp till kejsarborgen vid Unter den Linden nådde den och ned till de fattiga hemmen längst bort i förstäderna.

Samlad, medveten om sitt mål, utrustad genom naturliga anlag och trägna studier, teoretiska och praktiska, står hon där, den ädla kvinnan med de varma, stålblå ögonen, de milda dragen och sin oändliga kärlek till allt skönt och rent i lifvet. En *lärd* kvinna är hon förvisso; på historiens, pedagogikens och psykologiens områden är hon väl bevandrad; Fichte, Schleiermacher, Freytag, Höffding äro hennes själs förtrogna; reformationstidens strömningar och stora andar, Luther, Comenius, Baco af Verulam, ja, de gamla kyrkofäderna, nyplatonikerna och de gamla grekerna, alla gåfvo henne uppslag i hennes teorier att *praktiskt* lära människor lefva lifvet skönt och ädelt, och från dessa tankens heroer gingo många andetrådar in i det stilla studierummet i Pestalozzi-Fröbelhuset, in i dess af frimodiga barn fyllda kamrar och salar.

Åren gingo, arbetet växte. Fru Schrader, nu vorden änka, stod ingalunda allena; vid sin sida hade hon en vän, fröken Annette Schepel, som troget delade hennes arbete, och ett starkt, aldrig svikande stöd hade hon i kronprinsparet Friedrich. Kronprinsessan

Victoria hyste varm beundran för den Fröbelska metoden, och hennes folkvänlige gemål delade hennes intresse. Deras dotter Victoria var den första eleven i den år 1884 upprättade hushållsskolan i Pestalozzi-Fröbelhuset; fru Schrader kunde hos detta furstepar alltid påräkna understöd af alla slag. På julaftnarna besökte kronprinsen och hans gemål stundom anstalten; särskildt den förre fann stort nöje af att utdela gåfvor bland barnen och språka med dem och deras frimodiga svar roade honom mycket, så mycket mer, som de små icke visste, hvem den vänlige herrn egentligen var.

Än i dag är kejsarinnan Victoria stiftelsens beskyddarinna. Under hennes protektorat har anstalten hastigt utvidgats. Utom barnkrubba, Kindergarten med öfvergångs- och elementarklass, eftermiddagshem och skyddshem för barn jämte arbetsskola består den af seminarium för utbildande dels af lärarinnor, dels af unga kvinnor i allmänhet — t. o. m. unga fruar äro lärjungar här —; vidare den med detta seminarium förbundna hushållsskolan och Victoriapensionatet för 40 unga flickor af alla klasser, äfven de högsta.

Utrymmet i den första lokalen i Steinmetzstrasse 16 blef också snart för trångt och det såg bekymmersamt ut för den framtida utvecklingen. Då kom en storartad lösning af frågan, i det fru Baurat Wentzel-Neckmann lät sin furstliga rikedom tjäna människokärlekens sak. Denna frikostiga dam beslöt nämligen att låta uppföra en byggnad, som äfven i det yttre skulle bli fullt värdig den idé hon fann så skön och sålunda redan för ögat tillkännagifva den anda, som rådde där inom: kärleken till det rena, det ljusa, det sköna.

I den relativt stilla stadsdelen Schöneberg, Barbarossastrasse 74, inköptes en stor tomt med höga lummiga träd. Här resa sig nu de båda utan som innan palatslika Pestalozzi-Fröbelhusen, Haus I och Haus II. I det första är fru Schraders tanke vorden härlig verklighet: skolan har blifvit ett hem och i hemmet utvecklas unga tyska flickor till hjärte-ädla och kunniga kvinnor. I Haus II är inrymd den i samma anda gående hushållsskolan, stiftad af fru Hedvig Hegl. Båda husen tillsammans bilda en storartad enhet och utgöra en omfattande anstalt för barnuppfostran och kvinlig bildning. Härifrån ha utgått ej endast »Kindergärtnerinnen» och blifvande husmödrar, nej, en hel rad af mera bekanta, i det offentliga lifvet stående kvinnor ha genomgått denna skola, på dem alla har Henriette Schraders ande verkat befruktande, ja, äfven på en mängd kvinnor utom Tyskland, i England, Amerika och Finland.

Själf var och förblef hon dock alltid samma anspråkslösa kvinna, som aldrig gjorde något försök att framhålla sin person, huru tappert hon än kämpade för sin sak. Alla, som voro besjälade af hänförelse för någon idé, äfven om denna ej föll inom ramen för hennes lifstanke, funno hos henne samförstånd och sympati. Ända till sin död var hon full af planer för sin anstalts vidare utveckling, ty allt stillastående fruktade hon såsom i sig innebärande ett dödsfrö.

Djupt smärtsamt var det för hennes lifliga själ, att hon de två sista åren af sitt lif dömdes — af sjukdom bunden vid bädden — till relativ overksamhet, hon som alltid varit främst i arbetet, vare sig det gällde teoretisk eller praktisk undervisning. Huru djupt hon lefvat sig in i denna synes af hennes små utmärkta böcker om Volkskindergarten och »Häusliche Beschäftungen und Gartenarbeit als Erziehungsmittel im Pest.-Fröb. Hause». I den senare särskildt har hon framlagt sin lifserfarenhet och visat, huru hon praktiskt utvecklat och förenat de båda stora mäns tankar, hvilkas namn förenade nu stråla öfver portalen till den stolta byggnaden Haus I. Denna bok borde vara en handbok för hvarje kvinna, på hvars lott det kommer att handleda späda barn.

Det är endast några få månader sedan Henriette Schrader upphörde att lida — hon dog den 25 aug. denna höst. Sitt bästa arf, kärleken till sin idé, har hon dock lämnat åt en talrik skara fina, nobla, högt bildade kvinnor, som upptagit hennes arbete och verka i hennes anda till egen och sitt folks lycka.

Henriette Schrader skall alltid stå värdigt vid sidan af dem, som brutit ny bygd inom pedagogikens värld; än mer, hon skall stå såsom en ledarinna för många kvinnor i deras sträfvan att vinna en rik utveckling i och genom ett äkta kvinligt lifsarbete.

Cecilia Bååth-Holmberg.

Ur Kiplings Second Jungle Book.

Djungelns lag.

För att gifva något litet begrepp om den oändliga mångfalden i djungelns lag har jag öfversatt till vers (Baloo[1] deklamerade dem alltid som ett slags recitativ) några af de lagbud, som röra vargarna. Där finnas naturligtvis hundra och åter hundra till, men dessa kunna tjäna som prof på de enklare reglerna.

Se, detta är lagen i djungeln,
så gammal som solsken och snö,
och håller du den, skall dig väl gå,
men bryter du den, skall du dö.
Som lianen kring urskogens stammar
går lagen i krets ut och in,
ty i vargen har flocken sin styrka,
och vargen i flocken har sin.
Hvar dag tag ett bad öfver kroppen,
drick duktigt men lagom ändå;
och minns, natten gjordes för jakten
men dagen att hvila sig på.
Låt schakalen gå tigern i spåren,
men, vargunge, stå för din kast!
Till jägare föddes du, minns det,
och ligg ingen annan till last!
Håll fred med de store i djungeln,
björn, tiger och panter också;
ej Hathi[2] den tyste du störe,
ej vildgalten drif ur hans vrå.
Då flock möter flock uti djungeln
och ingen vill gå från sin led,
ligg stilla, tills ledarna talat;
törhända allt slutas i fred.
Vill du slåss med en varg inom flocken,
så gör det, där ingen er ser,
att grälet ej smittar de andra
och flocken blir sprängd genom er.
En varg i sin håla är fridlyst,
och där han har tillredt sitt bo,
ej ledaren ens må få ingå,
ej rådet må sticka en klo.
En varg i sin håla är fridlyst,
men gräfdes den ej som sig bör,
skall rådet ge budskap, att bättre
den late ånyo det gör.

---

[1] Björnen.
[2] Elefanten.

Om sker att förr'n midnatt du dödat,
du njute i tystnad din fröjd,
att icke din hungrande broder
för bocken på spåret blir röjd.
För dig själf och för maka och ungar
må du döda, det är som sig bör,
men icke för ro skull, och aldrig,
nej aldrig en människa rör.
Om du tar från en svagare rofvet,
så kvarlämna något ändå,
ty flockrätten skyddar den svage;
låt hufvud och hud honom få.
Hvad flocken har dödat är flockens;
det skall ätas där rofvet är lagdt,
och ingen vid dödsstraff må taga
till sin håla däraf, är det sagdt.
Hvad vargen har dödat är vargens;
han göre därmed hvad han vill,
och flocken ej däraf må äta,
förr'n han själf gifvit tillstånd därtill.
Den varg, som ej ännu fyllt året,
då jägaren ätit sig mätt,
af rästen må stilla sin hunger,
ty detta är ungarnas rätt.
Bo-rätt gäller modern i lyan;
ett lår af hvart nederlagdt rof
har hon rätt till att få utaf flocken
för sitt eget och kullens behof.
Hål-rätt gäller fadern; att jaga
för sig och sin kull i gemen.
Ej måste med flocken han följa,
han dömes af rådet allen.
På grund af hans ålder och visdom,
hans bitkraft och tassarnas slag
i allt, som vår lag lämnar öppet,
håll ledarens vilja för lag.
Se, detta är lagen i djungeln,
och riktigt dess innebörd tyd.
Men minns främst, att hufvud och fötter
och svans af det hela är — lyd!

* * *

En sång af Kabir.

Han vägde en värld, och han fann den för lätt.
Tung var dock dess vikt efter människosätt.
Från rikedom gick han, från ära och makt
I tiggareskepnad till främmande trakt.

Nu sanden är matta för vandrarens fot
Och träden hans skydd mot det brännande klot.
Den ändlösa blånande rymden är härd
För tiggaremunken på sökandets färd.

Han har skådat sig mätt uppå människors barn.
En finns blott, den Ende. Allt annat är flarn.
Allt människoverk blir till dimma och rök.
Han har utsett sitt mål, och nu heter det: sök!

Att finna sin broder i klippmannens skrud,
I vilddjurens smekande skaror, i Gud,
Från rikedom gick han, från ära och makt.
(Den där öron har höre, har mästaren sagt.)

* * *

Ringen på vattnet.

Glödde solen röd i brand,
Flöt en ring å stilla vatten,
Ungmön, vadande mot strand,
Vände hem till natten.

Jungfrubarm och fot så späd,
Dig åt hemmets trygghet gläd.
Flicka, vänta! — ringen flöt —
Döden bär jag i mitt sköt'.

Dit min älskade begär,
Går jag öfver land och vatten.
Blott en fisk den bubblan är,
Lekande i natten.

Varma hjärta, späda fot,
Vänta! Färjan tar dig mot.
Flicka, vänta! — ringen flöt —
Döden bär jag i mitt sköt'.

Kallsint mö blef aldrig vif.
Till min älsklings famn jag hastar. —
Ringen rundt kring flickans lif
Bubblande sig kastar.

Trogna hjärta, späda hand,
Liten fot ej nådde land.
Ringen bubblade så röd,
Ring, som bar i skötet död.

* * *

Sången om fasan.

Förrän Mor[1] bland träden flaxar, förrän Bunderus[2] skrik man hör,
Förrän Chil[3] i båge blixtsnabbt skjuter ner,
Genom djungeln sakta, sakta sig en suck, en skugga rör —
Det är fasan, gosse, fast du ej den ser.
Sakta genom gläntan fram skuggan glider misstänksam,
Och ur dunklet sucken sprids och eko ger.
Häpet skri på tungan dör, något sakta vid dig rör —
Det är fasan, gosse, fast du ej den ser.

Förrän månen öfver bergen bredt sitt nät af blåhvitt ljus,
Medan ännu dystert, däfvet allt sig ter,
Något andas tätt bakom dig, flämtar genom nattens sus —
Det är fasan, gosse, fast du ej den ser.
Böj dig hastigt. Bågen spänn. Skarpa pilen, slunga den —
I det tomma snåret vapnet faller ner.
Darrar du som löf för vind, viker blodet från din kind —
Det är fasan, gosse, fast du ej den ser.

När på kvalmet stormen följer, rämnad fura fälls till jord,
När i strömmar regnet blindvis forsar ner,
Öfver tordönslarmet ljuder där en stämma utan ord —
Det är fasan, gosse, fast du ej den ser.
Än vid flodens svarta bädd kiselstenen spritter rädd,
Än i blixtljus klart det minsta löf sig ter;
Svetten på din panna står, hjärtat hamrar, pulsen slår
Takt till fasan, den du ser och dock ej ser.

Maria Arosenius.

[1] Påfågeln.
[2] Apan.
[3] Gladan.

Kvinnolöner.

Af doktor **Käthe Schirmacher.**

(Ur »Dokumente der Frauen».)

Den sedlighetskongress, som hölls i Genève mellan den 19 och den 23 september, har på ett ingående sätt behandlat kvinnornas löneförhållanden, ty dess medlemmar se i den onöjaktiga betalningen för kvinnoarbetet hufvudorsaken till prostitutionen.

Vi vilja här återgifva en del af de redogörelser, som lämnades i Genève. Meddelarna voro Fräulein Anna Pappritz, madame Gévin-Casal, Paris, inspectrice du service des enfants assistés (madame Gévin-Casal har sig anförtrodd uppsikten öfver de franska föräldralösa barn, hvilka som kommunal-fosterbarn äro spridda i provinserna, och tillhör inrikesministeriets ämbetsmannapersonal), samt den som skrifver dessa rader.

Fräulein Pappritz behandlade de tyska förhållandena.

Hon konstaterade, att utvandringen af unga flickor från landet till städerna stadigt tilltar och att arbetet på fabriker på grund af den därmed förenade personliga friheten mer och mer föredrages framför att taga tjänst.

På det vanliga påståendet, att tjänstflickor tack vare familjehägnet äro mindre utsatta för sedlig fara än fabriksarbeterskor, svarar Fräulein Pappritz att i Berlin åtminstone tjänstflickorna utgöra största antalet af de prostituerade.

Arbetet på stora fabriker anser meddelaren öfver hufvud erbjuda följande ovedersägliga fördelar: fastställd 11 timmars arbetstid (10 timmar om lördagen), luftiga och ljusa arbetsrum, genomsnittsförtjänst två mark om dagen. Vi skola längre fram komplettera dessa uppgifter.

Vida mera hotande än fabriksarbeterskornas läge synes Fräulein Pappritz värdshusflickornas vara. Dessa få ingen fast lön utan äro hänvisade till drickspengar och dessutom skyldiga att locka kunderna att dricka. De olyckliga flickorna äro därför tvungna att hvarje afton dricka tre à fyra liter öl och blifva förr eller senare alkoholister. Fräulein Pappritz betecknade ölstugorna med kvinlig betjäning rent af som »förklädda bordeller».

Enligt hvad vi hört från förhandlingarna vid den bayerska »Frauentag» i München, äro de tyska värdshusflickorna i tjänst 14, 16, ja 18 timmar på dygnet. Deras kraft blir tidigt bruten, och det största elände förestår dem.

Butiksflickornas löneförhållanden äro likaledes mycket ogynnsamma. Dessa unga flickor, som genomgå en lärotid och måste kläda sig väl, förtjäna 40, 50, i bästa fall 150 mark i månaden. Af de senaste München-förhandlingarna framgick, att en lön på 35 mark i månaden icke är sällsynt. Det är klart, att en sådan lön absolut icke förslår till en vuxen och hårdt arbetande persons fullständiga underhåll.

Butiksflickorna i de flesta tyska storstäderna, Berlin, Hamburg, Köln, München, Stuttgart, Königsberg etc., äro redan organiserade. Organiserandet af värdshusflickorna, som möter stora hinder, kommer inom kort att påbörjas, åtminstone i Berlin. Till tjänarinnornas organisation har nyligen i Berlin initiativet tagits af vederbörande självfva. Det är ännu oafgjordt, om den kommer att antaga en ren yrkes- eller en socialdemokratisk karakter.

Madame Gévin-Casal redogjorde för Frankrike. Dock torde hennes sorgliga afslöjanden väl kunna tillämpas på hvarje öfvervägande katolskt land.

Klosteruppfostringen, sade meddelaren, är en af hufvudorsakerna till att våra unga arbeterskor hemfalla åt prostitutionen. Af 75 prostituerade, som jag tillfrågat, hade 70 blifvit uppfostrade i klosterskolor.

Klostren upptaga föräldralösa unga flickor eller andra, som familjerna vilja öfverlåta åt dem, och »uppfostra» dessa. Den kristliga kärleken till nästan har ingenting med detta system att göra, och uppfostran kommer ganska litet i fråga. Flickorna äro helt enkelt arbetsslafvar, de exploateras obarmhärtigt och användas till att skaffa det religiösa samfundet inkomster. De sysselsättas från morgon till afton med sömnadsarbete, hvar och en har sin specialitet och får stanna vid den. Ingen får t. ex. lära sig att sy ett helt plagg. Den ena gör sömmarna, den andra sätter i ärmarna, den tredje förfärdigar ständigt knapphål och aldrig annat än knapphål. Ty för klostren kommer det inte an på att uppfostra flickorna för ett kall, som sedan kan bereda dem tillfälle att på ärligt sätt förtjäna sitt bröd, utan det gäller att förtjäna så mycket pengar som möjligt, och detta uppnås genom att arbeterskorna specialisera sig ända till vanvett.

Där sitta de, dåligt närda, i illa ventilerade rum, ha föga motion, bli bleksiktiga, lära sig intet handtverk och ändå mindre självständighet, tänkande och energi. Klostrets passiva lydnad jämte det försvagande klosterlifvet göra dem till värnlösa offer för förste företagsamme man.

Ty dessa flickor stanna icke alla i klostret. Somliga lämna det självmant, andra skickar man bort, när de genom sömnad för klostrets räkning förlorat sina ögons ljus eller sin hälsa.

Då sätta de fromma systrarna sina f. d. fosterbarn ut på gatan och ge dem inte ett öre, inte en gång ett linne med på vägen. Men utanför klosterporten väntar prostitutionen.

Samma dag som madame Gévin-Casal gjorde sina afslöjanden i Genève, lämnade »l'Aurore» i Paris en bekräftelse på förekomsten af ett dylikt förfaringssätt genom en rapport från biskopen i Nancy, monseigneur Turinay. Han påstår, att »les dames du bon pasteur», som i hans stift förestå ett barnhem, gjort sig skyldiga till den omänskligaste behandling och det skändligaste exploaterande af de dem anförtrodda flickorna. Den stridslystne biskopen anför upprörande detaljer.

Från annat håll har dylikt sedermera blifvit anmäldt, och nyligen berättade mademoiselle de Sainte Croix i »la Fronde» om en klosterelev, som sjuk och nästan blind sändes tillbaka till sin moder efter att ha blifvit förstörd i klostret.

Vi hämta ur denna artikel några riktiga uppgifter angående hela det franska klosterväsendet.

Staten, som har gifvit de andliga ordnarna tillstånd att öppna barnhem, har glömt att förbehålla sig rätten till uppsikt öfver dessa anstalter. Inspektörerna och inspektriserna »du service des enfants» kunna beträda klostren endast i det fall att kommunalfosterbarn befinna sig där. Till och med då lyckas de sällan erhålla ett tillförlitligt intryck af förhållandena där, ty de äro »de världsliga», och alla kåpor organisera en sannskyldig sammansvärjning mot dem. De stränga kroppsagor, som äro brukliga i klostret, bestämmas af systrarna men verkställas af världslig uppsyningspersonal. Mademoiselle de Sainte Croix slutar sin artikel med frågan om klostret icke kan tvingas att utbetala en skadeersättning till den flickan, som blef nästan blind i klostrets tjänst.

Huru klosterarbetet influerar på den stora arbetsmarknaden, vet man i Frankrike sedan långt tillbaka. Det förorsakar stark nedtryckning af priserna (liksom fängelsearbetet). De arbetandes omkostnader äro mycket obetydliga, i klostret lefver man ju af allmosor eller donationer. Eftersom tillverkningskostnaderna äro ringa, bli försäljningspriserna, äfven när de absolut taget äro höga (som t. ex. i fråga om lyxbroderier), alltid relativt lägre än de, som betingas af utom klostren tillverkade artiklar.

Fängelse- och klosterkonkurrens har särskildt exempellöst pressat ned lönerna för sömnadsarbete. »Le Samaritain» t. ex., ett af de stora modemagasinen i Paris, säljer billigare än alla andra, emedan det låter förfärdiga en betydande del af sina varor i klostren.

Genève-kongressen hade med spänning följt madame Gévin-Casals redogörelse. Hvad jag hade att tillägga angående arbeterskornas löneförhållanden i Förenta Staterna och England, i Österrike och Italien, i Tyskland och Frankrike var tyvärr icke ägnadt att lysa upp den mörka taflan.

I Nordamerika är kvinnans arbetsförtjänst hälften eller två tredjedelar af mannens, i de öfriga af de nämnda länderna hälften eller en tredjedel.

Flertalet af de nordamerikanska arbeterskorna kunna med knapp nöd lefva på sin arbetsförtjänst. Genomsnittsförtjänsten är fyra dollars i veckan. Fackorganisationen är ännu obetydlig.

Den engelska arbeterskans genomsnittsförtjänst lär endast uppgå till sex à sju shillings i veckan. Deras tillvaro, säger sekreteraren i »Trade Unions of Women», är en serie af outsägliga försakelser. De kunna icke lägga af ett öre och äro vid sjukdom eller arbetslöshet liksom på ålderdomen hjälplöst prisgifna. Äfven i England har föreningslifvet bland arbeterskorna ännu obetydlig anslutning.

I Österrike är genomsnittslönen (i Wien) tre à fyra floriner i veckan. Besparingar äro med en sådan förtjänst inte att tänka på. Den döda säsongen drifver kvinnorna till prostitutionen.

Sämst stå löneförhållandena i Italien. 1: 50 franc är där en bra dagspenning för arbeterskor; ofta sjunker den till 80 centimes. Stråhattfläterskorna ha slutligen blifvit bjudna 20 och 10 centimes *om dagen* för tio timmars arbete och därför börjat strejk. Fackorganisation förekommer nästan icke alls bland dem. Socialdemokraterna, som sysselsätta sig med männens organiserande, ha hittills försummat kvinnorna, som ju icke besitta rösträtt.

I de tyska storstäderna förtjänar en konfektionsarbeterska, om hon är öfvad, 9—12 mark i veckan. Andra komma inte längre än till 6 mark. Men de behöfva till sitt uppehälle 7: 50 mark. Hvar få de öfverskottet ifrån?

En nationalekonom förklarar i »Schmollers Jahrbuch», att flertalet af de tyska arbeterskorna icke kunna lefva på sin blotta förtjänst, och han hänvisar dem till gatan.

På samma sätt i Paris, där Charles Benoît säger: »På alla arbetsområden måste det inträffa — och det inträffar verkligen —

att kvinnans arvode sjunker litet lägre än hvad som är nödvändigt för uppehället. Det är hennes sak att betäcka bristen genom att erinra sig att hon är kvinna.»

Enligt »l'Office du travail» förtjänar arbeterskan i Paris 2: 15 francs om dagen. Detta är mycket för högt tilltaget, och man måste fastslå arbeterskornas genomsnittslön till två francs om dagen.

Eliten, bestående af porslinsmålarinnor, riterskor, sättarinnor, kransbinderskor, diamantsliperskor, »les grandes premières» på de stora syateliererna och de finare modisterna förtjäna visserligen vida mer: sex, sju, åtta, tio francs om dagen. Men denna elit är relativt föga talrik. Oftare förekommande äro löner på två till fem francs om dagen. Sådana betalas åt vanliga sömmerskor och modister, till tvätterskor, strykerskor, polererskor etc. Den stora massan af »olärda» arbeterskor i Paris, hjälpmadamer och handtlangerskor af alla slag, förtjäna endast 1 franc eller 1: 50.

För alla de arbeterskor, som ha en genomsnittslön af två francs eller därunder, är det omöjligt att lägga af något. Arbetslöshet, sjukdom, ålderdom draga ned dem i prostitutionen.

Så ljöd i Genève från alla ropet; *Hungern är sedlighetens största fiende*, och representanter för de bergade klasserna räckte handen åt socialismens målsmän med löfte att försöka hjälpa.

Slutligen vilja vi nämna, att »l'Union internationale de femmes progressistes» genom sina medlemmar låter anställa en internationell enquête öfver kvinnolöner.

Litteratur.

Från det nya och gamla landet. Noveller af *Hilma Angered-Strandberg.*

Gif mig i lifvet, det i en kännande, tänkande människas hjärta pulserande lifvet, det som öppnar sig för mig då jag ser mig omkring med vakna ögon, det som andas och rör sig och lider och sträfvar, gif mig den verklighet vi kunna ta på och känna oss ett med, och fantasiens och drömmens värld skall vika undan och bli till hvad den är: ett töckenland, dit vi endast i några få benådade ögonblick kunna nå och då endast med hjälp af de stora, högt flygande diktarandarna.

Förf. till den bok, som här ligger framför mig, hör till dessa diktare, som gripa in i människolifvet med en obeveklig, nästan

brutal sanningskärlek. Det finnes hos henne inga hänsyn, intet kompromissande med gamla kärvordna satser sådana som: »lifvet är ändå skönt!» För henne är lifvet aldrig skönt, åtminstone skönjes det så blott i blixtlika glimtar, hvilka låta fulheten och mörkret framom och bakom synas ännu dystrare. Den kvinna, i hvilken förf. personifierat sin lifsåskådning och som man återfinner som medelpunkt i de flesta af hennes skildringar från det nya landet — och det är mer där än i det gamla hon finner sig hemma — är en af dem som bära inom sig sitt eget öde. Omständigheterna äro henne vidriga, kampen för tillvaron är för henne ej bara en bildrik fras utan en af dessa hårdslitna sanningar, mot hvilka man slår sig till blods. Men det är icke förhållandenas makt som ensam skapar detta kvinnoödes tragik. Äfven om hon vore omgifven af allt hvad denna världen kallar lycka, skulle ändå lyckokrafvet hos henne stå i ständig disharmoni till lyckobehofvet, hon skulle evigt räcka ut handen efter det ouppnåeliga, midt ibland sommarens rosor skulle hon önska sig vinterns snö, i öfverflödet skulle hon längta efter försakelsens äggelse, nuet kan aldrig tillfredsställa och så skall hon till sin sista stund alltjämt vara den sökande, aldrig den finnande.

En sådan människa är förutbestämd till olycka eller — efter som vi ju kunna komma öfverens om att människan på visst sätt alltid skapar sitt eget öde — hon låter olyckan bli sig öfvermäktig. Mathilda Hjelm i »På prärien», Louise Hultman i »Den nya världen» äro sådana ödets viljelösa kastbollar, lika litet skickade att brottas med den hårdhändta verkligheten som att fasthålla lyckan då den någon gång skymtar. Och i fru Angereds sista bok, som hon åter delvis fyller med taflor från den nya världen, de flesta troligen hämtade ur hennes egen erfarenhets rika skattkammare, återse vi samma splittrade, af motgången hvarken kufvade eller luttrade varelse, hvars historia man i de förra amerikaromanerna följde med ett så intensivt intresse och en så beklämmande medkänsla, att den outplånligt står inpräglad i ens minne.

Men om en återklang af denna gripande själshistoria vibrerar i allt hvad denna förf. skrifver, är det mycket annat hon skänker oss, särskildt i sin sista bok, där hon anslår många ämnen, ger uttryck åt många stämningar och där hvarje ny berättelse låter oss bevittna en ny scenförändring. Såsom skildrare af »the struggle for life»-Amerika torde hon vara oupphunnen inom vår litteratur. Men äfven från »det gamla landet», som nu återvunnit sin dotter, skänker hon oss anslående bilder, sanningsspeglar, som troget återge det verkliga lifvet, och den fullt personliga, intensiva stilen, mer behärskad än i förf:s föregående arbeten, sluter sig så nära till det skildrade ämnet, att ord och tanke här äro ett.

Fru Angereds böcker skola dock aldrig bli hvad man kallar populära. För den normalt, harmoniskt utvecklade människan, som lefver i lugna, omgärdade förhållanden, skall den typ, som hon företrädesvis framställer, och den afvigsida af lifvet, som hon tecknar, alltid förefalla obegriplig och antipatisk. Detta dådlösa, af känslor,

och nerver sammansatta släkte, dessa sanna barn af det jäktade, af en frenetisk existenskamp uppfyllda århundrade, som nyss sjunkit i sin graf, vill ingen kännas vid. De äro i dubbel mening hemlösa och förskjutna.

Men lika visst som jag tror, att det finns hopp äfven för det hopplösaste släkte, lika öfvertygad är jag, att det för oss alla ligger en stor, väckande betydelse i lifsbilder, som ställa inför våra ögon detta släktes förvillelser, strider och nederlag. Framför allt mana de den ansvarsmedvetna människan att icke fariseiskt slå sig för sitt bröst och tacka Gud att man icke är sådan, utan till ett ödmjukt erkännande att ingen har rätt att kasta den första stenen.

L. D.

* * *

Maja Stina. En kärlekshistoria från århundradets början upptecknad af *Margareta.*

Både af anvisningen på titelbladet och den stämningsfulla planschen på omslaget, där liljekonvaljens fina klockor ses konstrikt sammanflätade med hvita björkstammar, kan man förstå att det här är fråga om en landtlig idyll med mycken kärlek och trohet in i döden. Och däri bedrar man sig inte. Smedens dotter, den vackra Maja Stina, har svurit att förbli sin fästman, Janne, trogen, då han drog ut i finska kriget med sin husbonde, den unge herr Erik. Janne stupar i striden och Maja Stina, som tvingas att förlofva sig med den rike Anders i Storgården, svarar nej i brudstolen, då hon ej vill svika sitt trohetslöfte mot den döde. Historien slutar med att Maja Stina som trotjänarinna i herr Eriks familj, där hon är högt älskad och ärad, dör som gammal gumma med Jannes psalmbok, däri han en gång ritat modellen till den lilla stuga han skulle bygga åt henne, sluten mellan sina händer.

Det hela är enkelt och vackert berättadt med en viss trohjärtad innerlighet, som passar till ämnet. Af tidsfärg finnes det dock ej mycket i denna »gamla historia», utom det att finska kriget kommit med på ett hörn, ty inte vill man väl tänka sig att kvinlig trofasthet är något endast för det förra århundradets början egendomligt? *L. D.*

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

M. Barkéns förlag: En dust med sjöröfvare. Öfvers. — *Wilhelm Engelke*, Helsinge-sägner. — Solstråleberättelser. Ny följd, h. I, II.

F. & G. Beijer: Axplockning ur kyrkoherden N. Fries' efterlämnade skrifter. Öfvers. — *Johanna Spyri*, Heidi eller den lilla Schweitzerflickan — *Johanna Spyri*, Heidi visar hvad hon duger till.

Wilhelm Bille: *Ingeborg Lundström* och *Mathilda Widegren*, Valda dikter. Ser. 1—4. — *Ingeborg Lundström* och *Mathilda Widegren*, Valda prosastycken, h. I, II. — *Edward Ellis*, Jetro Juggens. — *Edward Ellis*, Blockhuset vid Licking-floden.

Adam & Charles Black, London: *Emily Janes*, The Englishwoman's Year Book 1900.

Albert Bonnier: *Maria Durling*, Martall och andra berättelser på vers och prosa. — *Sophie Elkan* (Rust Roest), John Hall. — *Frans Hedberg*, Från stad och land. — *Selma Lagerlöf*, Drottningar i Kungahälla. — *Victor Hugo Wickström*, De namnlösa marmorbrotten. — *Clara Tschudi*, Napoleons moder. — *C. M. Yonge*, Kenneth eller återtåget från Ryssland. — *N. P. Ödman*, Ungdoms- och reseminnen, h. I, II. — *Fridtjof Nansen*, På skidor genom Grönland. — Lekkamraten, del 23, 24. — *Tine van Berken*, Mina systrar och jag. — *Eva Wigström* och *Gisela Henckel*, Rim och bilder för de små. — *Viktor Rydberg*, Dikter, 3:dje upplagan. — *Alexander Dumas*, Tjugo år efteråt. — *Zach. Topelius*, Hertiginnan af Finland. — *Algot Sandberg*, Sjöröfvarekonungen. — *Frida von Bétzen*, Mitt sagoslott. — *Mayne Reid*, I rödskinnens våld. — *Ellen Key*, Människor. — Snöflingan. —*Anna Wahlenberg*, Julemor. — *Margareta*, Maja stina. — *Beckers* Världshistoria, band V och VI.

A. V. Carlson: *Ernst Schrill*, Robert Romanowitch. — *Ernst Schrill*, Hemåt. — *Amy Lefeuvre*, Milly. — *Andrew Murray*, Kristus och våra barn.

Fahlcrantz & C:o: *Ethel S. Turner*, En liten yrhätta.

Folkskolans barntidnings förlag: Julklappen, utgifven af *Stina Quint*. — Guldslottet. Barnens julbok.

Fosterlandsstiftelsens förlagsexpedition: *Eglanton Thorne*, Den store läkaren. — *B. Wadström*, Ur minnet och dagboken. del 2, h. 3. — Predikningar öfver kyrkoårets nya högmässotäxter, 2 årg., h. 2—3. — *E. Prentiss*, På himlastigen. — *C. O. Berg*, Hyfveln och andra berättelser ur lifvet. — *Ernst Evers*, Bland granar och palmer. — Korn åt små fåglar. Kristlig barnkalender. — *P. D. v. Blomberg*, Genom mörka dalar. — *Agnes Giberne*, Fem små fågelungar. — Frideborg 1900. — Julkärfven. — *Fanny Tuxen*, Till en moder från en mormoder. — *G. E. Beskow*, Lefnadsminnen. — *T. H. Svartengren*, Af Gud till Gud. — *C. Kunze*, Ett skönt dagsarbete. — Varde ljus! Missionskalender. — Bibliotek för de unga 94—98. — Barnens tidning. — *L. S.*, Barnens bilderbok. — *E. S. K.*, Utjämning med flere berättelser. — *L. Oehler*, I ensamheten på en af Söderhafsöarna.

C. E. Fritze: *Susan Coolidge*, Berättelser. — *Katharine Tynan*, Mina syskon.

Hugo Geber: *Anna M. Roos*, Sagan om den sköna prinsessan Li-Hang-Tse. — *Anna M. Roos*, Gräshoppans visor. — *Amanda Kerfstedt*, Bland fält och ängar. — *G. A. Gräbner*, Robinson Crusoe. — *Frank R. Stockton*, Till Nordpolen och jordens centrum. — Svenska skalder, h. 1—5. — *M. Mapes Dodge*, Silfverskridskorna. — *Lodbrok*, Drottning Margareta. — *Samuel Clemens (Mark Twain)*, Johanna från Domrémy. — *Henrik Schück*, Olavus Petri. — *C. D. af Wirsén*, Visor, romanser och ballader. — *Mathilda Langlet*, »Mamma, tala om något roligt!» — *Rudyard Kipling*, Fiffikus & C:o.

C. & E. Gernandt: *Hilma Angered-Strandberg*, Från det nya och gamla landet. — *Carl Ewald*, I det fria. — *Leijonsköld-Oxenstjerna*, Den svarte fribytaren. — *E. S.*, Julgubbens alfabet.

C. W. K. Gleerup, Lund: *Henry Drummond*, Apan som ingen kunde döda. — *M. Anholm*, Normandie. — *C. N.*, Barndomslif på 40-talet.

Gleerupska Universitets-bokhandeln, Lund: *Concordia Löfving*, Englar. — *Juliana Horatia Ewing*, Spiseltanten. — *Concordia Löfving*, Nordiska skymningssagor.

Aktiebolaget Hierta: *Miss Cummins*, Lykttändaren.

Lars Hökerberg: *Hedvig Lagerlöf*, En sagoprins. — *Hilma Redtz*, Prinsessan och skolflickorna. — *Elisabeth Kuylenstierna*, I tiders tider.

Adolf Johnson: *J. Grundmann*, För småfolk. — I barnkammaren. — I syskonringen.

Oscar L. Lamm: *J. C. von Hofsten*, Barnen på Kullersta. — *J. C. von Hofsten*, Barnhistorier.

Ph. Lindstedts Universitetsbokhandel, Lund: *J. Franzén*, Föräldrarnas anteckningsbok.

Nordin & Josephson: *Carl v. Malmborg*, Om acetylenbelysning.

Nordiska Konst- och Bokförlaget: *Mabel E. Wotton*, Professorns småttingar. — Barnbiblioteket: Herkules' storverk; De sju riddarna.

Aktiebolaget Norman: *Henryk Sienkiewicz*, Bartek segraren. — *Fredrik Lundgren*, Wilhelm Norlén. — *Ch. Nerman*, Småhärskap för femti år sedan.

P. A. Norstedt & Söner: *Erik Falk*, Ferdinand Magellan och den första världsomseglingen. — *H. Wachtmeister*, Turistskisser från Indien. — *H. Wachtmeister*, Nya turistskisser från Indien. — *Edmondo de Amicis*, Hjärtat på rätta stället. — *Hedda Anderson*, Stadsflickor på landet. — *Austin Clare*, Den unge träsnidaren. — Tip Cat eller En vän i viken. — *Lewis Carroll*, Bakom spegeln. — *»Tant Cissy»*, Litteraturhistoriska bilder från Storbritannien. — *J. C. v. Hofsten*, Drottning Elisabet och hennes omgifning. — *Bernt Lie*, Sven Bidevind och andra pojkhistorier. — *Ellen Fries*, Den svenska odlingens stormän, III. — Almanack för alla 1900.

P. Palmquists Aktiebolag: *Hedvig Aurelius*, Ett solhvarf.

Alf. Samuelsson: *Fanny Tuxen*, Till minne af konfirmationsdagen. — Vid härden och på färden. Saml. I, II. — *Victoria Cross*, Flickan från Klondyke. — *Fergus Hume*, Det öde huset i Pimlico. — *Alexander Dumas d. ä.*, Jehus följeslagare. — Gröna biblioteket. — *Arthur Good* Tom Tits experiment. — *Marcel Prévost*, Kampen för ett ideal. — *J. M. Barrie*, Känslofulla Tommy. — *G. Schröder*, Jakt, fiske och vildmarkslif. — *O. V. Caine*, Inför Napoleon.

Anmälan.

Dagny, *utgifvas år* **1900** *efter samma plan, som föregående år. Tidskriften, som utgifves af och är* **organ för Fredrika-Bremer-Förbundet skall fortfarande ha till sin hufvuduppgift att verka för en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuelt, såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende.**

Därjämte är Dagny såsom **organ äfven för Föreningen för Välgörenhetens Ordnande och Föreningen Handarbetets Vänner** *i tillfälle att med sakkännedom följa de områden af kvinlig verksamhet, hvilka representeras af dessa föreningar.*

Åt **sjuksköterskornas intressen** *och andra viktiga spörsmål, som beröra kvinnan, skall synnerlig uppmärksamhet ägnas; dessutom åt* **litteraturens företeelser i hem- och utlandet,** *framför allt sådana litterära alster, som behandla kvinnorörelsen och därmed sammanhängande frågor.* **Öfversikter** *och* **notiser, kortare berättelser, minnesteckningar, resebref, biografiska och historiska utkast, kåserier** *m. m. skola alltjämt rikligt i tidskriften inflyta.*

Dagny *redigeras af fröken* **Lotten Dahlgren,** *till hvilken, under Förbundets adress, alla bidrag till och meddelanden rörande tidskriften böra ställas.*

Dagny *utkommer* **1900 med 20 häften,** *utgörande minst* **28 tryckark.**

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... *kr.* 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.
Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36
Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. ½10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.
Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd — III årg. Häft. 3

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR
FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE
OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

(Forts. från häft. 2.)

N. J. Schedins förlag: *Laura Fitinghoff,* I fjälluft.

Schleicher Frères Editeurs, Paris: *René Lafon,* Pour devenir avocat.

Fr. Skoglund: I vår tids lifsfrågor, h. 12. — *A: T.,* »Sjung med oss, mamma!» — *Gustaf Kolthoff,* Ur djurens lif. Förra delen.

Svensk Läraretidnings förlag: Tomtefars sagor och berättelser. — Barnbiblioteket Saga, I—III.

Wahlström & Widstrand: *Carl Strandberg,* Lutherska troslankar. — *Gotthard Werner,* Reflexer från Egypten. — *Nils Erdmann,* Carl Mikael Bellman. — *Adolf Paul,* Karin Månsdotter. — *Julien Leclercq,* Människans fysionomi.

Wettergren & Kerber, Göteborg: *Elias Janzon,* Horatius Flaccus. — *Gustaf Cederschiöld,* Om Eriks-krönikan.

Enskild sändning: Friska Vindar. Jultidning II. Utgifven af *Kvinnoförbundet för Sveriges sjöförsvar.*

Kvinnornas rösträttspetition och den dagliga pressen.

Fredrika-Bremer-Förbundets rösträttspetition, som den 30 sistlidne december inlämnades till k. m:t, har i hufvudstadens dagliga press varit föremål för mycken uppmärksamhet. Redan omedelbart efter dess inlämnande återgafs petitionen in extenso af alla våra större tidningar, hvilket ju i och för sig kan tolkas som ett bevis för att frågan om kvinnans politiska rösträtt hädanefter kan påräkna att bli behandlad med det allvar, som tillkommer hvarje samhällsviktig reform, låt vara att den som alla sådana finner sina vedersakare.

Vid en blick på pressen skall man visserligen finna, att det erkännande som kommit petitionen till del varit af ganska negativ natur. Intet af de olika organen för vår tids politiska strömningar har öppet slagit sig till dess riddare. Från vissa håll har man, med undantag af att petitionen aftryckts i tidningen, iakttagit en betydelsefull tystnad, från andra har den mötts med en tystnad, som kanske kan tolkas som ett instämmande, från andra åter med erkännanden, starkt bemängda med reservationer. Men antingen tidningarna afhållit sig från reflexioner eller inlåtit sig på ganska vidlyftiga sådana, den aktningsfullhet, hvarmed frågan öfverallt upptagits, visar bäst i hvilken grad opinionen skiftat under de sista decennierna. Kvinnorna erkännas numera hafva en röst i samhället, en röst, som har rätt att göra sig hörd. Och är icke med rätten att plädera sin sak själfva saken till hälften vunnen?

Så mycket om det allmänna intrycket af pressens hållning i striden för kvinnans politiska rösträtt, hvars första förpostfäktning vi nu bevittnat. Ett något närmare ingående i tidningarnas uttalanden erbjuder dessutom mycket af intresse. Nya Dagligt Allehanda och Svenska Dagbladet äro dock, oss veterligt, de enda bland våra stockholmstidningar, som något vidlyftigare inlåtit sig på frågan. Så mycket mer har detta gladt oss, som man från dessa håll

ej brukat med någon synnerlig ifver befatta sig med »kvinnofrågor», hvarför det kvinliga rösträttskrafvets erkännande i princip af dessa quasi-motståndare nästan kan betecknas som en seger.

* * *

I en längre ledare af den 10 januari behandlar Nya Dagligt Allehanda, med anledning af Fredrika-Bremer-Förbundets petition, ämnet »Kvinnorna och den politiska rösträtten». Tidningen lämnar därvid en historik öfver frågans utveckling, citerande girondistfilosofen Condorcet, Stuart Mill m. fl. auktoriteter för och emot saken. Med anslutning till dessas yttranden erkänner tidningen, att krafvet på representationsrätt åt det kvinliga elementet i samhället icke är en fråga, som «lättvindigt låter sig afvisas», utan en, »som med hänsyn till sitt berättigande och sin nytta för samhället kräfver den allvarligaste och omsorgsfullaste pröfning». Tidningen menar vidare, »att det står utom allt tvifvel, att ur praktiskt politisk synpunkt sedt en mängd kvinnor skulle på ett vida värdigare och bättre sätt utöfva sin rösträtt än det till viljelösa redskap åt ledarna predisponerade flertalet bland massor af medborgare».

Men samtidigt med detta medgifvande vänder sig tidningen med skärpa mot hvad den menar vara petitionens svaga punkt, nämligen de politiska rösträttskrafvens inskränkande till *de ogifta kvinnorna* med uteslutande af *hustrurna och mödrarna*, hvilka ju »genom sin verksamhet, sin lifsuppgift och sitt ansvar mera sannt och fullständigt representera kvinnans intressen i samhället».

Ja, onekligen ligger häri en svag punkt, icke rösträttspetitionens svaga punkt, utan samhällsförhållandenas. Den ärade tidningen tyckes ha förbisett, att det i fråga om sociala kraf i allmänhet och kvinnornas rösträttskraf i synnerhet först gäller ej det längst gående önskemålet, utan det ur praktisk synpunkt utförbaraste. Ett förslag om politisk rösträtt för kvinnor måste väl därför i främsta rummet omfatta de kvinliga individer, som stå den manlige röstberättigade medborgaren närmast, nämligen »de sjäfförsörjande myndiga kvinnorna, hvilka redan hafva kommunal rösträtt». Äfven de längst gående manliga rösträttsfordringarna inbegripa icke *omyndiga* medborgare. Och är ej enligt nu gällande lag den gifta kvinnan en omyndig medlem af samhället? Så länge som målsmanskapet existerar, så länge mannen för hustrun äger tala och svara, så länge denna ej äger rätt att råda öfver sin egendom och bestämma öfver sina barn, skall alltid denna svaga punkt kvarstå vid hvarje för-

slag om utvidgade sociala och politiska rättigheter för kvinnan. Gör landets hustrur och mödrar likasåväl som dess ogifta döttrar till myndiga, självständiga statsmedlemmar och de skola självskrifvet tillerkännas främsta platsen, då det gäller det aktiva representerandet af det kvinliga elementet vid valurnorna.

För öfrigt skulle vi önska, att vi kunde dela tidningens optimistiska uppfattning af de ogifta kvinnornas ställning såväl i det privata som det allmänna lifvet. Enligt Nya Dagl. Alleh. äro de synnerligen lyckligt lottade och hafva ingen anledning att klaga. Det förefaller som om intet eko af det öfver hela världen ljudande ropet om svältlöner och exploaterande af den kvinliga arbetskraften nått tidningens öron, som om det tusenstämmiga krafvet på en pekuniär ersättning motsvarande det kvinliga arbetets värde vore förestafvadt, icke af något verkligt behof utan af den nyckfulla oförnöjsamhet, som nu en gång tros vara oskiljaktig från den kvinliga naturen.

Men om vi begagnade oss af de många argument, som stå oss till buds, för att gendrifva denna *tidningens* svaga punkt, skulle det föra oss för långt från ämnet, hvilket ju rör sig om politiska, icke ekonomiska rättigheter. Men stå icke dessa båda i ett oupplösligt förhållande till hvarandra? Och är det ej emedan vi ha denna sanning för ögonen, som vi kräfva en mer aktiv roll i det offentliga lifvet?

* * *

»Kvinnornas rösträttskraf» är titeln på den längre, värdigt hållna artikel, som Svenska Dagbladet i sitt nummer för den 5 jan. ägnar åt ifrågavarande ämne. Äfven här följer man kvinnofrågans historiska utveckling, i det man gör en intressant och fördomsfri exposé af de viktigaste momenterna i denna kulturrörelse. I synnerhet synes oss beaktansvärdt, att man här, något som så ofta förbises af kvinnoemancipationens vedersakare, ser densamma i dess rätta proportioner till samhällets ekonomiska utveckling i sin helhet. Hvad tidningen säger i detta sammanhang förtjänar att citeras.

»De ekonomiska intressenas insegel», heter det, »är tryckt på det nittonde seklets utveckling, och det var under deras kamp och fordrande sträfvan efter jämvikt, som kvinnorörelsen — om man här kan använda detta ord — fördes in uti en viss riktning. Det är här fråga om kvinnornas af förhållandenas makt framtvungna uppträdande på arbetsmarknaden vid männens sida, ofta såsom segrande

konkurrenter på grund af lägre löneanspråk. Det gäller i synnerhet men alldeles icke uteslutande om den materiella produktionen i storindustriens form, att principen om arbetets fördelning, hvarigenom krafvet på yrkesskicklighet kunde reduceras, samt »minsta medlets lag», som gaf anvisning på billig arbetskraft, drifvit kvinnorna såväl som barnen in på en massa områden, hvilka förut varit männen förbehållna. Huruvida detta för mänskligheten och speciellt för kvinnorna varit en lycka, må lämnas därhän. Det är tillräckligt att konstatera denna omständighet såsom ett historiskt faktum, hvars framträdande långt mindre berott på banbrytande idéers seger än på en med nödvändighet fortgående ekonomisk utveckling.

Visserligen hafva i de civiliserade staterna åtskilliga andra förändringar i kvinnornas ställning, hvilka mera måste tillskrifvas ideella och medvetna sträfvanden, inträffat under det gångna seklets senare del, och vi kunna som exempel härpå erinra om den borgerliga myndighetens meddelande åt kvinnorna vid samma ålder som åt mannen, handlingsfriheten i fråga om äktenskaps ingående, inom äktenskapet ökad själfständighet med afseende på rätten att besitta och förvärfva egendom, tillträde till statens högsta undervisningsanstalter m. m. Men med allt detta har det redan under franska revolutionen hägrande målet: full medborgerlig likställighet med männen, icke blifvit uppnådt, och det ser icke ut, som om det ryckt väsentligt närmare vid ingången till det tjugonde seklet.» — —

Så långt kunna vi af hjärtat instämma med den ärade tidningen. Vi stå verkligen vid ingången till det tjugonde seklet ganska ångt från det mål, som redan för m:me de Staël vid århundradets början framstod som en framtidsdröm: kvinnans politiska och medborgerliga själfständighet. Men när man, som alltid när denna fråga kommer på tal, som hufvudorsak till dess ringa framgång framdrar kvinnornas egen indifferentism och brist på intresse, så kommer man blott sanningen nära, utan att träffa sanningen själf. Man tror sig konstatera fakta, men anger icke grunden till dessa faktas framträdande. Den alltid till kvinnornas nackdel framhållna paralellen mellan deras rösträttsrörelse och männens kamp för samma ändamål håller blott delvis streck.

När man framdrar arbetarnas politiska lifaktighet som klass betraktadt — och denna kan nog sättas i fråga — glömmer man att påpeka att mannen, äfven om han tillhör den s. k. underklassen, måste gå i fält för en sak med en helt annan frimodig målmedvetenhet än kvinnan. Han äger ju traditionens och styrkans rätt på

sin sida, hon känner ännu trycket af den boja som under årtusenden hållit henne i den underordnades och omyndigas ställning. I hvarje fritt land kan en man, han må vara af aldrig så låg börd och samhällsställning, genom egen energi och i kraft af egen begåfning höja sig till statens högsta äreställen. Men en kvinna? Hon må stå aldrig så högt på intelligensens och bildningens rangskala, det finns alltid en gräns på det sociala området, öfver hvilken hon icke kan nå. Är det att undra på att detta mången gång binder hennes kraft?

Det vill således till både en starkare tro och en tro af en helt annan art för oss kvinnor för att förflytta det berg, som årtusenden rest i vägen för vår frihet. Hur föga betänker man detta. Och så ropar man på likgiltighet och slöhet! Och aldrig förnimmes det ropet högre än just då, när kvinnan visat prof på en större kraftansträngning. Är icke detta litet orättvist?

Må det dessutom tillåtas oss att rätta en missuppfattning af den svenska kvinnorörelsens karakter, som framgår af Svenska Dagbladets för öfrigt så erkännansvärdt opartiskt hållna artikel. Det heter nämligen i fråga om Fredr.-Brem.-Förb:s rösträttspetition:

»Denna petition äger emellertid äfven ett visst intresse såsom exempel på variationerna i den argumentation, hvarmed det kvinliga emancipationssträfvandet under olika tider går i fält. Det är icke så synnerligen länge sedan krafvet på *likställighet* med mannen grundades på en sypponerad *likhet* med honom i anlag och böjelser; man borteskamoterade den andliga könsskillnaden och förringade de till hemmet och familjen hörande uppgifter, som tillkommit kvinnorna. Så låter det icke numera. Man finner tvärtom i de andliga olikheterna mellan man och kvinna en ytterligare bjudande anledning att till samhällets bästa låta kvinnans särskilda fallenheter göra sig gällande inom det offentliga lifvet genom rösträttens utsträckning till myndiga, självförsörjande kvinnor.»

Här som så ofta utgår tidningen från en à-priori-uppfattning rörande kvinnorörelsens väsen. Hade man däremot något närmare ifrån grunden studerat den svenska kvinnofrågans historia, hvilken ju kan visa hän på sådana namn som en Fredrika Bremer och en Sophie Adlersparre som sina största, skall man finna, att det varit *jämlikhet*, icke *likhet* med mannen som inskrifvits på dess fana. Och vill man vara rättvis, måste man äfven erkänna att — med möjligen några få undantag — »kvinnosaken», detta med orätt så illa anskrifna namn på en ädel och storslagen

idé, aldrig i vårt land gjort sig skyldig till den ensidiga öfverdriften att vilja sätta ett likhetstecken mellan kvinnans och mannens natur. Rätt och tillfälle att utveckla våra anlag, äfven om dessa anlag skulle tangera de områden, som mannen ansett sig förbehållna, se där hvad vi fordra. Icke anspråk på att vara mannens *like*, icke ens att äga samma kvantitet hjärnsubstans som han. När petitionen således åberopar olikheten mellan könen, för att styrka sin motivering, så betecknar detta ingalunda någon frontförändring utan ett konsekvent häfdande af en tanke, som alltid varit en af de ledande principerna i våra sträfvanden.

Angående betydelsen af den åtgärd, som Förbundet nyligen vidtagit, yttrar tidningen till sist, att den till k. m:t inlämnade petitionen »knappast kan äga något annat syfte än att förbereda jordmånen för vidare sträfvanden genom den uppmärksamhet den kan väcka bland dem man önskar intressera för saken».

Ja, närmast är detta visserligen vårt mål. Men vi våga samtidigt hålla före, de här åberopade auktoriteterna ur vår dagliga press till trots, att den svenska kvinnans rösträttsfråga, genom det steg som Förbundet nyligen tagit, inskrifvits i de aktuella frågornas led.

Pestalozzi-Fröbelhuset i Berlin.

III.

Kommen — låtom oss lefva för våra barn!

Efter ännu en blick på den vackra trädgården med dess lek- och lawntennisplats, dess långa rader »land» för barnen, dess hönshus m. fl. naturföremål, ingående som material i planen för uppfostringssystemet, gå vi ändtligen vidare, för att bese det stora husets inre.

Det är tisdag, alltså mottagningsdag, ty ifrån att vara en okänd och förbisedd inrättning är Pestalozzi-Fröbelhuset nu så uppmärksammadt af främlingar och infödda berlinare, att en bestämd dag måst utsättas för dessa besök. Det är därtill en sorgedag i detta hus, ty den varma själ, af hvilken alla och allt blifvit lifvade, sporrade och väckta, är borta. Henriette Schrader är död sedan några dagar, och till hennes minne har just en sorgefest firats. Hennes

af frisk lager omgifna porträtt blickar emot oss, när vi inträda i den sal, där Pestalozzi-Fröbelhusets och »Föreningens för Folkuppfostran» gemensamma styrelse plägar sammankomma.

Men från närgränsande salar och rum höres muntert sorl och sång. Det är lifvets morgonröster, det är de små barnen i Kindergartens första »grupp», som sjungande Fröbels barnvisor — Spiel- und Koselieder — marschera omkring under lärarinnornas ledning. Vi komma just lagom för att från trappbalustraden i den stora gymnastik- och leksalen få se en stor skara barn från 2½ till 5½ års ålder under sång utföra de lätta gymnastiska rörelser, som afse att vänja barnet vid att lystra till ledarinnornas ord och åtbörder, behärska sina lemmar och i tid allsidigt utveckla sin kropps alla muskler. Två och två i ledet slingrar sig den långa raden omkring, ut och in, hit och dit, skenbart planlöst och fritt, men dock under noggrann ledning och med precision.

Så skiljes skaran i tre »grupper». Detta är *en* af fru Schraders pedagogiska tankar, med hvilka hon så väsentligt förbättrat Pestalozzis och Fröbels metoder. Hon insåg, som förut är omnämndt, nödvändigheten af att gifva det hela så vidt möjligt familjelifvets prägel, icke skolans. Alltså måste det vara ett begränsadt antal barn i hvarje grupp, och ju yngre barnen äro, desto mera behöfva de en individuell behandling, en möjligast varm så att säga familjeatmosfär. Detta åter skulle vara ett olösligt problem, så vida det icke blefve mer och mer allmänt, att de burgna klassernas kvinnor eller öfver hufvud taget den mognare kvinliga ungdomen ställde sig i det offentliga uppfostringsarbetets tjänst.

Se på dessa barns unga ledarinnor, både dem, som redan äro färdiga till självständigt arbete, och dem, som här själfva äro lärjungar, »seminarister», och som under de förras ledning nu vänja sig vid det Fröbel-Schraderska systemets praktiska utöfning.

Alla — åtminstone de flesta — äro hvad vi svenskar skulle kalla »fina flickor». Huru glada se de ej ut, riktigt som om de kände tillvaron varm och lycklig, här midt ibland alla dessa fattiga barn, som så förtroendefullt sträcka sina armar emot dem för att få hjälp af en eller annan art. Hur kraftigt och lifsfriskt klinga ej de unga kvinnorösterna med i de späda barnens sång, huru förmå ej dessa unga kvinnor att rycka de små med sig, vare sig det gäller munter lek eller glädtigt och dock allvarligt arbete.

Båda delarna tillhöra planmässigt metoden, och äfven för fri lek är det utrymme här, enär denna hos barnet utvecklar företrädesvis

dess individuella anlag och smak; men i barnets natur ligger en djup, omedveten lust att känna sig såsom länk i något stort; det känner längtan att följa yttre ledning och att få använda sin lilla kraft till andras, till det stora helas tjänst. Det Fröbelska småbarnsarbetet kommer denna längtan till mötes, och dess uppfostrande betydelse blir så stor, därför att det i sina grunddrag saknar den mera abstrakta skolprägeln; det är i stället genomträngdt just af familjelifvets för barnets harmoniska utveckling så sunda anda. Detta småbarnsarbete, som delvis och allt efter de olika grupperna består i att ställa i ordning leksaker, laga och klistra sönderrifna taflor och tapeter o. s. v., lägga nya omslag om böcker, städa och damma i »klassrummen», duka och diska, hjälpa till vid matlagning o. s.v., ledes äfven fullkomligt planmässigt och afser *icke* att i förtid förvandla de små barnen till tvungna tjänare, utan att utveckla dem till nyttiga, tjänstvilliga, arbetsälskande människor.

Låt oss nu se på de två små »grupper», som just slagit sig till ro i denna sal!

Midt framför det ena höga fönstret, utanför hvilket björkarna bilda en grön jalusi, står en lång kista med sand; rundt omkring denna kryper och sitter en skara barn af mellan 2—3 års ålder; hvart och ett har sin spade och spann. Och här lekes och gräfves och bygges, planteras små trädgårdar, ja hela skogar af grankvistar. Rätt hvad det är upplåtas de stora skåpen under trappbalustraden — hvilka härligheter! Gunghästar med och utan svans, Noaks ark i många upplagor, stallar och träboskap — hvilket paradis för dessa barn från Berlins fattigaste hem!

Ty nämnas bör, att *alla* barnen i Kindergarten äro armodets blekkindade små söner och döttrar; dock få *endast* de mödrar, som förete intyg att de dagligen arbeta, lämna in sina barn här. Det är således alls icke meningen att hos mödrar väcka liknöjdhet för barnen: tvärtom synes det, som om de snarare sporrades att taga bättre vård om dessa i hemmet, så att de små komma i »skolan» så rena, snygga och välklädda som möjligt — osnygga barn tagas helt enkelt icke emot. Redan detta mödrarnas ofta nyväckta intresse för prydlighet hos barnen är ett bevis att de äldre uppfostras genom sina barn; och i detta stycke har Pestalozzi-Fröbelhuset haft en välgörande inverkan i otaliga fattiga berlinerhem, som från att vara nästen verkligen blifvit *hem*.

Men nu äro de små ifriga sandgräfvarna trötta; åter öppnas de underbara balustradskåpen, och fram kommer nu en hel rad

madrasser, på hvilka de små få sofva en timme innan de få sin middag, för hvilken deras mödrar betala 10 pf. per dag.

Med lugna jämna andetag slumrar snart hela raden, och vi vända vår uppmärksamhet till grupp n:r 2, som har sin plats kring ett långt bord i den stora ljusa fönsterutbyggnaden i samma sal. Här sitta de något mera försigkomna tre-fyra-åringarna; djupt intresserade hålla de på med att af mycket breda kulörta pappersremsor inlära de första grunderna för flätning af mattor o. d., och med mycken belåtenhet visa de längst komna sina praktverk för främlingen eller för lärarinnan.

I rummet näst intill sysslar den ännu äldre grupp 3, barn mellan $4^1/_2$—$5^1/_2$ år, med att »trä' pärlor», rita på griffeltafla, klippa ut pappersfigurer, snida i trä, »skulptera» m. m.

Du skulle bara se den lille gossen, min favorit Fritzchen, med det bleka intelligenta ansiktet, visa upp sin nyss formade vas af ännu våt lera och i sanning prydlig samt sin skapelse för i går, den lilla ljusstaken, som skall ställas till den samling af dylika redan befintliga pjeser, ämnad att på julafton tjänstgöra för de af barnen själfva stöpta små vaxljusen.

Med klok ledning kan af Fritzchen måhända varda en ny Begas, som med marmorskapelser pryder kejsarstaden vid Spree! Hvem vet? Sämre utgångspunkt för ett konstnärsämne än Pestalozzi-Fröbelhuset kan en vardande framtidsman ha! Ty hvad man här ej minst lägger an på är att vid sidan af allt direkt nyttigt äfven odla skönhetssinnet och smaken. Konsten, säger fru Schrader, skall in i våra barnkammare, skall bli ett medel för uppfostran, skall tjäna människans utveckling i ädelhet.

Därför lägges också an på att hos denna grupp väcka *lust* att på griffeltaflan, på papper eller i lera söka afbilda de föremål ett hvart af barnen sett och som särskildt tilltalat det. Så såg jag äfven en annan liten gosse göra rent af utmärkta pennteckningar; att han skulle förhjälpas och utbildas till konstnär var redan beslutadt af några för honom intresserade personer.

Det förefaller mig, som fru Schraders utvidgade och fullkomnade Fröbelmetod medförde den största möjliga fria utveckling af ett litet människobarns naturanlag; dessa få under den kloka föreningen af frihet och ledning rikare tillfällen att spira än ofta till och med i de bästa fint bildade hem. Ty hos huru många bildade mödrar är moderligheten väl så stor, att den kommer dem att betrakta sina barns uppfostran som en konst, en vetenskap, ett härligt studium för dem själfva?

Här vakas alltid öfver att barnens verksamhetslust tages i anspråk, så att intelligens, fantasi och karaktersutveckling finna full och *följdriktig* näring. När lärarinnan berättar något för barnen — i regel gifva naturföremålen ämne — visar hon dem också vackra bilder öfver samma föremål, hon lär dem sjunga små visor, som handla därom, o. s. v; när årstiden så tillåter, tagas barnen ut på exkursioner för att i verkligheten skåda dessa föremål. Fantasin kommer i rörelse, barnet söker att i sin lek åter framkalla den nya värld som uppgått för det; hvarjehanda natur- och industristoff står det till buds, papper, kulörta lappar, våt lera, träbitar, sand, vatten m. m., och outtröttliga försök göras om och om igen, till dess framställningen befinnes lyckad. De större barnen förfärdiga i slöjdskolan små verktyg, pallar m. m. åt de smärre; och på detta sätt införes barnet naturenligt och följdriktigt i förgården till konstens och industriens stora värld.

Sämre nöje och mindre väckande kan man ha än att betrakta en dylik liten »Fröbelklass» af barn, som med röda kinder och strålande ögon ifrigt syssla med sina af den egna fantasien och inredriften dem ålagda små uppgifter.

Just genom föreningen mellan det självupplefvade och konsten, det vill här säga bild, sång och berättelse, vårdas bäst och mest naturenligt barnets fantasi, och en poesifylld, ljus lifsåskådning grundlägges. Detta synes mig däremot icke vara fallet i många de bildades hem, där overkliga sagor, mer eller mindre osköna bilderböcker m. m. snedvrida barnafantasin, göra den osund samt förstöra både smak och den sanna glädje ett barn bör finna i den omgifvande naturen. Man skall för barnet lägga tjusning och poesi öfver hvardagslifvet, ej låta det finna detta grått och tråkigt, och framför allt: man skall, på sätt som här visat sig så utförbart och välsignelserikt, låta det lefva i verklighetens poesi och icke i drömd sådan.

Från nästa rum höras små flickor — tillhörande samma åldersgrupp — beskäftigt syssla. Vi titta in: rundt omkring rummet stå på låga bänkar de näpnaste tvättbaljor, här är vridmaskin, mangel, strykspis, kort sagdt en fullständig tvättstuga. Också är det stortvätt i dag, ej blott af miniatyrplagg, utan de små skulptörernas och äfven köksornas blåa förkläden m. m. Och å den lilla dockstrykspisen, eldad med gas, stå järnen heta; ifriga små händer släta och stryka, bränna sig ibland, men fortsätta dock modigt. I denna som i de öfriga afdelningarne vaka vänliga och tålmodiga lärarinnor öfver de små. I detta rum pågår också diskningen efter måltiderna,

och i skåpen stå hvarjehanda staplar af barnens frukostbräden m. m., som hvarje grupp har att hålla i ordning! Helt visst näras hos dessa små flickor anlagen till tänkande, goda tjänarinnor och husmödrar.

Sedan vi kastat en blick in i ett mindre kök, endast afsedt för uppvärmning af mjölk för småbarnen i »krubban», gå vi in i denna. Det är två höga, ljusa rum, i det ena står vagn vid vagn och på rena, hvita kuddar sofva de små, det yngsta 8 dagar gammalt. Dessutom försöka några tultingar på $1^1/_2$ år att vigilera på egna ben i rummet. Sköterskan, den unga, högresta, vackra systern, går försigtigt *bakom* korgvagnarna, ty om något af de sofvande barnen vaknar och får se henne, uppstämmer det en ömklig musik; systern är nämligen för dessa små en moder, det är hon som badar dem och lägger dem, det är hon som kommer med den sköna, ljumma mjölken i flaskan. I det andra, delvis porslinsklädda rummet blänka de små badkaren, i väggen äro kranar med varmt och kallt vatten och på krokar hänga långa rader svampar.

Krubban tillhör ej direkt Pestalozzi-Fröbelhuset; det är en afdelning af Berliner Krippen-Verein, som hyrt sig in här. Endast de mödrar få aflämna sina barn, som visa intyg att de arbeta ärligt och ordentligt. Kl. 6 på morgonen öppnas »krubban» för de små, och på aftonen hämtas de af mödrarna.

Den ömhet för dessa små varelser, som genomstrålar denna systers hela väsen, står emellertid i vackraste harmoni med andan i Pest.-Fröbelhuset; man kan alltså säga, att denna »krubba» verkar i enlighet med traditionerna i detta hus.

Nu upp i öfre våningen. Det är fristund, och i den breda stentrappan liksom i de höga, ljusa korridorerna leka de äldre barnen; du möter också en och annan af de unga seminaristerna, och du varseblir hos dem detta iakttagande, vakna ansiktsuttryck, som antyder att en ung själ befinner sig i ett rikt utvecklingsstadium.

Alla våningarna igenom är inredningen lika; den stora lek- och gymnastiksalen motsvaras här af en i ädel stil prydd aula med talarstol och orgel; här hållas alla fester. Och öfver dörren läsas de innehållsrika orden:

Streu nur in Gottes Namen
Des Herzens Reichthum aus,
Vielleicht aus all den Samen
Wächst doch ein Blüthenstrauss.

I denna våning finnas skolrum dels för den s. k. öfvergångsklassen, där barnens ålder är $5^1/_2$—6 år, dels för elementarklassen, ålder 6—$7^1/_2$ år. Pest.-Fr.-huset har ej tillstånd att i denna senare mottaga mer än 20 lärjungar, enär tyska barn äro skolpliktiga vid 6 års ålder; de föräldrar, som låta sina barn stanna här till fyllda 7 år, fordra också att dessa skola öfverhoppa första klassen i den offentliga skolan. Naturligtvis måste på grund häraf de speciellt »Fröbelska» ämnena i denna grupp något åsidosättas. Men en genomgående enhet gör sig dock gällande. Ty enligt detta system får ingen ny utvecklingsgrad, intet nytt undervisningsföremål stå abrupt och lösryckt för sig, utan komma som den naturliga följden af det föregående; lifsenheten måste fasthållas. I dessa båda klasser komma alltså de s. k. månadsföremålen till sin egentliga rätt.

Jag har förut omnämnt hvilken betydelse *naturen* intar i den Fröbelska uppfostringsmetoden; och visst är att alla dessa storstadens fattiga, annars till gränder och solfattiga bakgårdar förvisade barn här få lära känna naturen, få arbeta i eget litet trädgårdsland och ha äganderätt till åtminstone några stycken växter och plantor, få göra utflykter till skogen, till »kostallet», Tiergarten, dit berlinarna hvar morgon gå och dricka sin spenvarma mjölk, till Botaniska trädgården o. s. v., kort sagdt få genom alla de medel, som erbjudas, bli förtrogna med naturens egen stora verkstad.

Det är fru Schrader, som i detalj uttänkt och planlagt det system hon kallat »Der Monatsgegenstand im Pestalozzi-Fröbelhause». Redan vid spädaste ålder, i första gruppen, får barnet börja syssla och leka med detta »föremål», som så småningom blir ämnet för de äldre gruppernas undervisning. Så till exempel *biet*. Barnet får samla och lära känna blommorna och deras saft, får se bin och deras kupor, får se larvernas utveckling i vaxkakans celler, får vara med då kupan »skattas», får smaka honungen och får ett stycke vaxkaka; till sist får det af vaxet stöpa små ljus, som på julafton skola brinna i de af barnen själfva »modellerade» och målade lerstakarna.

Under tiden får det genom lärarinnans skildringar, genom bilder, sånger m. m. äfven teoretiskt lära känna detta »föremål». Och så, menar fru Schrader, få natur och konst i förening tjäna till barnets uppfostran. Medgifvom — detta system vore nog så enkelt att införa i våra bildade hem, om mödrarna först ville göra sig litet extra besvär att uppfostra sig själfva. Ty utan säker kunskap kan en moder ej lära och leda sitt barn.

Naturligtvis förekomma en mängd olika »föremål» i undervisningen: vattnet, köksväxter, hönsen och, det käraste af alla, granen. Det sätt, hvarpå särskildt detta sista behandlas, är ett verkligt konstverk af lefvande undervisningsmetod och förtjänade sitt eget kapitel, hvartill dock utrymmet fattas. Men i detta sammanhang kan jag dock icke underlåta att erinra om Topelii maning till alla mödrar att låta sina barn *taga vård* om växter och djur; de lära sig häraf i tid tjänandets, offervillighetens stora, ädla, svåra konst.

I denna samma våning finnas äfven de kök och den matsal, som äro afsedda för de barn af 6—14 års ålder, hvilka för en billig penning få komma hit och äta middag, då de äfven få vara behjälpliga med och få undervisning i förefallande sysslor; på e. m. få de stanna kvar i det s. k. »eftermiddagshemmet», i hvars lokaler de läsa sina läxor. Denna afdelning omfattar 180—200 barn.

Att allting i dessa liksom i öfriga salar och rum är anordnadt så praktiskt, ljust, sundt som möjligt, behöfver ej sägas. Tyskarna göra allt med besked; hela nationen är genomträngd af storartadt ordningssinne, precision och grundlighet i allt.

Tredje våningen har äfvenledes sin stora sal, den för lärarinnor, seminarister och pensionärer gemensamma, synnerligt inbjudande matsalen, från hvars fönster man har en präktig utsikt öfver angränsande trädgårdar, S:t Pauli kyrka och Prinz Heinrichs gymnasium. Väggarna prydas af stora porträtt af kejsarparet Friedrich, med de höga gifvarnas egenhändiga namnteckning; i det föregående är deras intresse för Pest.-Fröbelhuset redan omnämdt. Hela våningen upptages för öfrigt af lärosalar för »seminaristerna», de unga kvinnor af olika klasser, som genomgå kursen antingen för att utbilda sig för lärarinnekallet eller endast för att fullkomna sig för framtida kvinlig verksamhet. Vidare lärarinnornas rum, deras vackra sällskapssalong samt den mindre hushållsskola, som ej är att förväxla med fru H. Hegls förut antydda stora skapelse i Haus II, beläget inom samma hank och stör som Haus I.

I öfre våningen finna vi ett s. k. »Victoria-Mädchenheim», ett pensionat för 40 af de unga flickor, som genomgå det Fröbelska seminariet.

När jag nu slutligen tillägger, att i den stora byggnadens jordvåning finnas åtskilliga rum för slöjd, ledd af en vid Nääs utbildad lärare, så tror jag mig hafva gifvit en någorlunda fullständig framställning af den komplicerade och dock så förunderligt enkla och enhetligt sammanfattade uppfostringsmetod, som inrymmes i

Pest.-Fröbelhuset. Ja, långt mer än en metod, det är en lifsåskådning, som här fått gestalt, det är en familj och samhälle bärande grundidé, som här utvecklas; det är ej endast en vårdanstalt för *barn*, som vi besökt och lärt känna, nej, det är framför allt en väckelse- och utvecklingsanstalt för *kvinnor*, och just därigenom att omkring det lilla barnet samt dess tanke- och intressesfär arbetet har sin medelpunkt, är dess verkan så ingripande djup.

Pestalozzi-Fröbelhuset är som ett stort hjärta, hvarifrån sann ömhet och intelligent medveten moderlighet strömma in i tusende tyska hem.

Också svenska kvinnor ofvanifrån och ned skulle ha godt af att med allvar och eftertanke lyssna till det Fröbelska maningsordet: *Kommen — låtom oss lefva för våra barn!*

Cecilia Bååth-Holmberg.

Några dagar vid Nådhammars Konvalescent- och hvilohem.

Hvila, *ro*, ljufliga ord för det uttröttade sinnet, för den utarbetade kroppen, ord hvilka gifva uttryck åt det, hvarefter mången längtar och trängtar i denna jäktande tid! Man trånar efter tystnad, man skulle vilja låta tanken domna, låta lemmarna hvila, man skulle för en tid vilja lämna sin plats bland kugghjulen i det sociala maskineriet, men hvar, hvar finna ett ställe, där man helt själfviskt kan få ordna sitt lif på ett tillfredsställande sätt? Detta har varit en fråga, som gång på gång framkastats och på hvilken svar länge ej lämnades.

* * *

Jag hade upprepade gånger hört namnet Nådhammars konvalescent- och hvilohem, men jag måste ärligt bekänna, att min föreställning utmålat detsamma hufvudsakligen som ett ställe, där sjuklingar, utskrifna från Sofiahemmet och andra sjukhus, samt personer, som genomgått operationer eller lidit af svårare sjukdomar, återhämtade krafter. Jag föreställde mig med andra ord Nådhammar snarare som ett sjukhus på landet än som ett hvilohem.

Så var min föreställning! Och hvad har jag i stället funnit? Ett hem, ett stilla hem, där man liksom efter gemensam öfverenskommelse föga talar om sjukdom och om sömnlösa nätter, ett corps de logis, som tillfredsställer äfven långt gående fordringar på komfort, rum, vackert och hemtrefligt inredda som på en af våra större herrgårdar, en husmor och en Sofiasyster som sörja för ens behof på sådant sätt att det nästan är fara för att man blir litet bortskämd, en vacker natur med ståtlig park, sjö, skog m. m., och *last but not least* rätten att njuta af allt detta utan skyldigheten att till gengäld söka vara en *angenäm gäst.* Man är här fullt oberoende. Man drager fördel af allt hvad ett väl ordnadt hem kan erbjuda, och detta hem däremot har själf afsagt sig alla fordringar.

Jag vet ej huru Nådhammar ter sig på sommaren. Man säger att här skall vara mycket vackert, och jag tror det gärna. Den kuperade marken, den väl hållna parken, sjön med sina vackra stränder, allt detta bör utgöra ett särdeles vackert landskap med hvad vi bruka kalla »sörmländsk natur», och denna är ju känd för sin skönhet.

Men det undras mig just om här någonsin kan vara vackrare än nu på vintern. Nådhammars park (20 tunnland) har en rikedom på vackra barrträd. Stolta, ståtliga, mörka och högtidliga stå de där, snön täcker grenarna och tynger de nedersta, så de släpa på marken. Rundt omkring synas endast de hvita snöfälten och naturen klädd i denna svepningsskrud synes oss tala om dödens majestät. Man går vägen framåt, lämnar de allvarsamma granarna bakom sig och träder in under löfträdens kronor. Det är som om man plötsligen blifvit flyttad till ett förtrolladt land. Björkar, askar, ja, minsta lilla buske och strå har klädt sig i snödräkt. Snön har fallit så stilla, att den ligger alldeles jämt på hvarje kvist och ingen vindpust har ännu stört friden i detta félandskap. Dagsljuset silar sig genom de lätta och dock så täta trädmassorna och ett mystiskt dunkel är rådande. Allt är så tyst, allt är så stilla, en fågels sakta kvittrande är det enda ljud som förnimmes. Och så med ens är taflan åter förändrad, solen har lyckats tränga sina strålar mellan snömolnen, marken glittrar som om millioner diamanter strötts därpå, de frusna vattendropparna på träden stråla som briljanter; det mystiska dunklet har försvunnit och genom trädens grenar ser man den lågt stående solens rödgula sken.

Allt är så stilla i naturen, allt bjuder sinnet ro.

För hvarje älskare af naturen har Nådhammar under denna

härliga vinter haft mycket att bjuda på. Man har också sett dess gäster ströfva omkring öfverallt i trakten. Skidåkning har varit en omtyckt sport för en del, under det andra gruppvis promenerat på den frusna sjön eller på land. Oftast hafva dock gästerna vandrat omkring ensamma; det är som om de flesta velat ostörda söka i naturens sköte jämvikt för sitt trötta sinne.

Måltiderna, goda, välllagade och rikliga, samt morgon- och aftonbönerna äro de enda tillfällen, då man ser gästerna mera mangrannt samlade. Eljes sköter, såsom jag förut nämnt, hvar och en sig själf. Det finns dock en plats vid Nådhammar, som har stor förmåga att kring sig samla ställets innevånare, och det är spiseln i stora hallen, där en stockeldsbrasa nästan alltid brinner. »Här kunde man vilja sitta hela dagen», säga somliga under det de maka sig tillrätta i den trefliga eksoffan, åter andra gifva den flammande elden blott korta besök, men för alla gäller dock, att här kring brasans muntra sken ägnar man sig helst åt skämtet, här lockas till och med den mest tysta och stillsamma att deltaga i konversationen.

Direkt från denna »hall» kommer man in i ett mindre förmak, å hvars ena sida en stor och treflig matsal och å hvars andra en elegant salong och ett väl ordnadt blomsterrum äro belägna. Salongen inrymmer ett litet men väl valdt bibliotek, hvilket flitigt begagnas. Bokskåpet, en gåfva af möbelsnickare Svenson, är en prydnad i salongen, och att böckerna tåla en närmare granskning, därför borgar H. M. Konungens ex-libris, hvilket, åtföljdt af orden: Gåfva af etc. återfinnes i en hel del af banden.

De flesta sofrummen äro förlagda till öfre våningen, de äro ljust och hemtrefligt möblerade. Alla äro hvarandra olika så till form som till möblemang (jag skulle knappast tro att gardin- eller möbeltyg äro lika i något rum). Denna våning liknar en väl hållen gästrumsvåning på landet.

Och till dessa gästrum äro alla välkomna utan att man behöfver vänta på en inbjudning. Man får komma äfven då man är för trött för att vara sällskaplig. Man kan komma hit för att i stillhet och ro studera, skrifva eller för att efter hårdt arbete söka skaffa ny spänstighet åt sitt sinne *).

---

*) Anmälningar om plats å Konvalescent- och Hvilohemmet Nådhammar ställas till Sofiahemmet, föreståndarinnan. Pris för enskildt rum: 4 à 5 kr. pr dygn, 100 à 125 kr. pr månad. Dubbelrum för 2 pers.: 8 kr. pr dygn, 200 kr. pr månad.

Att anordna ett sådant konvalescent- och hvilohem som Nådhammars och att där upprätthålla en ordning som, utan att den på minsta sätt tynger individen, dock ger det hela en fast hållning, därtill fordras i sanning goda ledande krafter.

Det är kanske för alla bekant att Nådhammar lyder under Sofiahemmets styrelse; mindre bekant torde vara huru denna vackra egendom kom att användas för sitt nuvarande ändamål. Nådhammars egendom, belägen 3/4 mil från *Mölnbo* station, äges af direktör H. Lidholm. Denne, känd såsom en särdeles duglig och nitisk landtbrukare, öfverlämnade för ett par år sedan helt frikostigt Nådhammars corps de logis och park såsom gåfva till H. M:t Drottningen. Gåfvan lämnades af H. M:t till Sofiahemmet, och det är dess styrelse man har att tacka för det utmärkta sätt, hvarpå direktör Lidholms egendom nu blifvit använd.

Täcka fridfulla Nådhammar! Hur ofta vandra mina tankar till din stilla landtliga ensamhet, till din härliga natur, så leende midt upp i vinterns bistra allvar, till ditt vackra ombonade hem, där man både till kropp och själ kände sig så väl! Men främst bland dessa tankar står dock tacksamhetens. Tacksamheten ej blott för allt det goda jag själf fått mottaga under dessa veckor, utan för det den sköna idé, som stått som önskningsmål för så mången, tack vare en lika kärleksfull som praktiskt ordnande ande, här blifvit förverkligad, idén att bereda en fristad åt öfveransträngda, utarbetade, robehöfvande människovarelser. Måtte många med mig hämta hälsa och ro i denna fristad, hvilken med så mycken rätt gör skäl för det vackra inbjudande namnet: *Hvilohem.*

G. A.

Ibsentolkning och »Når vi döde vågner».*)

Med spänning väntar hela den civiliserade världen på hvarje nytt verk af Ibsen. Den nya boken kommer ut, kritici, recensenter, utläggare och kommentatorer kasta sig öfver den med en begärlighet, som gällde det att tillgodogöra sig ett nyupptäckt guldland, och

*) Ehuru vår tidskrifts första häfte innehållit en längre kritik öfver Ibsens sista bok, hvari Nils Erdmann lämnar en lika djupgående som

boken köpes och läses och begrundas och människorna fröjdas, ty ett nytt under har sett dagens ljus. Att man fått en ny gåta att fundera på, ännu ett olöst problem att bry sina hjärnor med, lägger ännu ett plus till den nimbus som omger mästerverket.

Men bland de stilla i landen, bland dem som hvarken äro kritici och recensenter eller ästetici ex professo, utan s. k. hvardagsmänniskor, som älska att i litteraturen söka efter sanningar, icke efter gåtor, väcker boken oro i sinnena. Till det problem, som ligger i arbetet själft, kommer ett nytt: problemet rörande förhållandet mellan det uppseende ett diktverk väcker, de loford det inhöstar och dess etiska värde. Först tvekande, liksom skämdes man för sin egen förmätenhet, sedan med mer själfmedvetenhet kommer kritiken. Den gamla historien om »kejsarens nya kläder» upprepar sig här — som under tusende förhållanden i lifvet. Man törs ej erkänna, att man ser sanningen, ty man utsätter sig ej gärna för hån och åtlöje. Men till slut faller det som fjäll från ens ögon och man känner sig modig att med det lilla barnet i sagan utropa: »Men han har ju ingenting på sig».

Som aldrig förr har den gamla Andersenska historien kommit för mig, då jag läste Ibsens sista drama, »Når vi döde vågner». Aldrig har väl den gamle mästaren varit mer omsvepsfull och dimmig, aldrig gifvit tolkarna hårdare nötter att knäcka. Men läsningen af denna underliga bok, där det bytes om par lika gesvindt som vis-à-viser i en française, efterlämnar i mitt tycke *ett* intryck, som blir förhärskande genom all oklarheten: den ohöljda cynismen.

Med lika mycken spänning som på dramat själft väntade jag på utläggningarna. Skulle de ge stöd åt min uppfattning? De kommo i massa. Djupsinniga och spetsfundiga, intressanta ästetiska

---

intressant tolkning så väl af diktverket som af Ibsens diktarpersonlighet, tveka vi ej att lämna plats för nedanstående uppsats, ehuru den synes afvika från Erdmanns. Ibsens problemdramer erbjuda ju andra synpunkter än den rent ästetiska, det etiska elementet intar däri en fullt så framstående plats. Att ästetikern måste taga största hänsyn till den förstnämnda synpunkten är blott hans rätt och hans plikt. Han ser i dikten ett konstverk, det moraliska kommer för honom i andra rummet. Men icke för ty har moralisten å sin sida en lika bjudande plikt att häfda sin mening. Vi förutskicka dessa anmärkningar för att uttryckligen betona, att äfven om vi ej kunna annat än instämma i den oppositionella uppfattning af Ibsens pjes, som i nedanstående uttalanden gör sig gällande, förlorar Erdmanns tolkning i vår tanke intet af sitt värde.

Red.

afhandlingar, idealistiska utredningar och fina själsanalyser. Blommor, idel blommor för den store siarens fot. Men inte *en* röst, som i sanningens namn vittnar att man tvärt igenom diktverkets fingerade granna kejsarkläder utgrundat — nakenheten.

Jag hade länge gått och grämt mig öfver den gränslösa okritiskhet, hvarmed världen tager för godt allt som presteras af dess privilegierade stora inom litteraturen, och förgäfves sökt hos våra Ibsentolkare, af hvilka vi äga så många med fin intelligens, hög ästetisk bildning och etisk vederhäftighet, en ledning i mina tvifvel. Då fick jag från det håll, där jag allra minst sökt det, en bundsförvandt. Det var från den yttersta litterära vänstern. För en gång skulle den yttersta vänstern och den yttersta högern räcka hvarandra handen — i samförstånd, men för visso ej till något fostbrödraskap.

Ett nummer af Politiken, där Edv. Brandes i en längre artikel redogör för och utlägger Ibsens nya bok, råkade häromdagen falla i mina händer. Tidningen var då redan gammal, eftersom den var daterad någon dag strax före jul, just som boken utkommit, och artikeln har nog nu hunnit falla i glömska nere i Danmark (efter att först ha fallit i god jord, som all draksådd), men mig gaf den impulsen till dessa rader och satte utan tvekan pennan i min hand.

Edv. Brandes, »det unga Danmarks» ästetiske och litteräre banérförare, hyser intet tvifvel om hvad Ibsen menar i sin nya bok. Trots den dityrambiska yra, hvaråt förf. hänger sig och som starkt tangerar det löjliga, är det nog rena allvaret han menar, och på rena allvaret ha nog hans ord tagits af hela den stora klick och många därutanför som hylla hans fana. Någon utläggning af Brandes' utläggning kan ej ifrågakomma. Jag tror det vara tillfyllest att återge några af hans egna ord. Se här några af dessa praktblommor:

»Gives det», säger han bland mycket annat, »med andre Ord Lykke udenfor det eneste Ene: Kærlighedens Lykke, hvor brændende Attraa griber og gribes af anden Attraa i frygtløs og hensynsløs Glæde? — Det er dette Spørgsmaal, hvilket den gamle, store Mester, som var han ung og livsmodig endnu, besvarer med mægtig Ro i sit nye Værk: der gives ingen anden Lykke end Elskoven, og hvo, der synder mod den, han mister sit Liv.» — — —

»Saa ung og saa oprørsk en Lære her i Norden, hvor vi sidder till Halsen i Sædelighed og Moral! Saa haanlig en trods mod det Samfund, der siges grundet paa det lovmæssige Forlovelsessvineri og det patenterede Aegteskabshykleri!»

Och han fortsätter:

»Hil Dig, høje Mester, der Du sidder saa ubøjet og jættestærk som Aandernes Behersker og Gang efter Gang sender Dit Bud til frie Sjæle, at der gives ingen anden Lov og Pligt og Ret end den egne Viljes selvskrevne Lov, og at kun der, hvor Viljen blusser hedest og stærkest, der er Livet: det andet er Død, hvorfra Ligstanken slaar en i Møde! Hil Dig, Mester, du indskriver det unge Blods sunde Attraa som Lov og Lykke paa dit Værks Stentavle!»

Brandes slutar sitt långa tal, som är en enda lofsång till den store skaldens ära, med följande häpnadsväckande ord:

»Det er en Mesters Værk og et Mesterværk. Som ingen er Ibsen, saa egen, saa stor, saa oudgrundelig og dog saa forstaaelig i Overensstemmelse med vort Væsen. Han taler til os paa Bjærgets Tinde, den gamle af Dage, den unge i Rankhed. Hvor godt at læse, at fordybe sig i et saadant Værk, just da dette Aar udrinder, som har bredt saa megen aandelig Skiddenhed udover vort Land. Saa tage I da, I Dydsprædikanter, dette Værk af *Brands* Forfatter og læse det! Hvor sættes Livslykken? Mon i det sjette Bud eller i Præstemoralen? Under Ibsens Tegn kan de Unge, de Levende vidne, at de ikke vil lade sig døde — ikke lade deres Kød dødes af Loven, ikke lade deres Aand dræbe af Farisæerne. Der er kun en Gud, forkynder Henrik Ibsen: den store Eros, og Digteren er hans Profet.»

Detta Edv. Brandes, och må vi lämna honom åt sitt värde. Men man må tusen gånger säga: så har Ibsen icke menat. Ett faktum är: hans ord *har* tolkats så och *kan* tolkas så. Det hjälper ej att man med de snillrikaste och djupsinnigaste sofismer söker bortresonnera deras rätta innebörd, ett verk, ur hvilket sådana konsekvenser som de här anförda kunna dragas, är ett förkastligt verk, må det än vara en mästares verk och den mästaren heta Ibsen.

* * *

Nu skall, efter hvad jag tror, stycket snart uppföras på scenen. Hundratals människor, som icke äro vana att i en teaterpjes söka efter symboler, utan se hvad för ögonen är och döma därefter, skola däraf taga intryck. Och hvilka? Den finaste skådespelarkonst skall ej kunna borteskamotera den dolda cynismen, den skall på scenen framträda långt tydligare än i boken. Hundratals af vår ungdom, som föräldrarna ej tveka att skicka till teatern, i den tanken att en pjes af Ibsen är ett bildningsmedel, som ej får försummas, skola få

inpräntad den läran, att sedlig renhet är så godt som ett brott — »en försyndelse mot lifvet» — och att det att låta alla hänsyn fara för att tillfredsställa den råa lidelsen är ej blott en rätt utan nästan en plikt.

Här, liksom i nästan alla Ibsens dramer, är det kvinnor som personifiera de samhällsomstörtande idéer, hvarmed den gamle skalden — skalken hade jag så när sagt — mystifierar en undrande och beundrande värld. Och hundratals unga män skola af detta stycke hämta den lärdomen, att kvinnan är ett ting, endast gjordt att offras på »den store Eros' altare», och hundratals unga flickor skola kanske applåderande instämma i det jubelrop som fru Maja slungar ut öfver berg och dal, då hon från man och hem och allt löper bort med den råe björnjägaren: »Jag är fri! Jag är fri! Jag är fri!» — Har man inte Ibsens ord på att *denna* slags frihet är den enda sunda och eftersträfvansvärda?

Hvem kan neka att ett sådant häfdande af den egna fria viljans härskarrätt gent emot all slags lagbunden ordning innebär en fara för hela samhället? Och hvilka drabbas däraf hårdare än kvinnorna? Man ser ju gärna i Ibsens kvinnofigurer spegelbilder af vår tids kvinna, särskildt nordens kvinna. Så skall man också i stycket »När vi döde vågner» i en Irene och en fru Maja se typer personifierande den sanna kvinnonaturen. Men har någonsin en mer förnedrande tolkning gifvits åt kvinnans väsen? En sammansättning af sinliga begär, ingenting annat.

Mot en sådan uppfattning, låt vara att den iklädt sig problemdramats mystiska dräkt och stämplats med en snillrik författares insegel, skulle ingen protest höjas? Kvinnan skulle ej vara månare om sitt människovärde än att hon stillatigande skulle se hur det röfvades ifrån henne, och hon skulle finna sig i att bli reducerad till en ståndpunkt lika med — djurets? Den som tiger han samtycker, heter det. Detta skulle äfven tillämpas här? Nej, och tusen gånger nej. Och när jag nu som kvinna vågar höja min stämma i öppen opposition mot den gängse idealistiska tolkningen af Ibsens sista drama, hämtar jag mod i den vissheten, att jag uttalar hvad hundraden af kvinnor tänkt och att jag således ej står ensam utan blott är

En bland många.

De ungas irrfärd.

(Ur »Aurora Leigh» af Elisabeth Barrett Browning.)

Hvem ryser för den ödesdigra faran,
när någon ung och vilsen själ drar ut
att bryta sig en väg på främlingsvis
i bokens värld! Och dock jag säger,
en värld af böcker är en värld ändå,
och världsligheten där är mindre skonsam
och mera mäktig. Ty de onda där
ha änglars vingar. På hvar dolkspets lågar
en gnista af den eld som kan förgöra
ett andligt lif. Det sköna synes rätt
i kraft af skönhet och det svaga orätt
för svaghets skull...
Hvem dömer svartkonst och hvem skiljer trollmän
från sanna siare? Ett barn? Hvem låter
ett barn få ströfva kring emellan härar
och ger dess leende till mål åt skott?

Litteratur.

Napoleons moder af *Clara Tschudi.* Öfversättning från norskan.

»Talrika äro de källor, hvari jag forskat för att frammana hennes bild», säger förf. i företalet till sin biografi öfver Letitia Ramolino Bonaparte. Att detta påstående ej är tomma ord, ser man af den långa förteckningen i slutet af boken på de arbeten, ur hvilka materialet till biografien blifvit hämtadt. De källskrifter som omnämnas äro ej mindre än 33, och likväl åtföljes listan af det lilla ordet »m. fl.» Förf. har således gjort sig stor möda för att kunna framställa för sina läsare en så fullständig och helgjuten bild som möjligt af »Madame mère» — den officiella titel Napoleons moder bar under kejsardömet.

Hufvudsakligen tycks fröken Tschudi hafva följt baron Larreys arbete: *Madame mère*, som utkom 1892 i två digra band. Detta arbete är så fullständigt, att man så mycket mer måste hålla den norska förf. räkning för hennes samvetsgranna källstudier, som hon egentligen blott behöft sätta sig ner och taga för sig vid baron Larreys rikt dukade bord. Larreys arbete innehåller nämligen i det närmaste allt hvad man vet om Letitia Bonaparte. Förf. som är son till den berömde fältläkaren D. J. Larrey, som åtföljde de napoleonska arméerna, har under många år haft intim beröring med flera medlemmar af familjen Bonaparte och har därigenom erhållit kännedom om en mängd familjetraditioner och bref, som ej varit kända af föregående biografer.

Fröken Tschudis biografi omfattar hela Letitia Bonapartes på växlingar så rika lif. Hon visar oss henne sådan hon var både i lyckans och motgångens dagar. Som vi veta, var det ej blott höghet och glans som föll på den ryktbara korsikanskans lott, utan i lika stort mått arbete och försakelse, sorg och vedermöda. I alla lyckans skiftningar förblef hon sig lik, klok, allvarlig och kraftig. Aldrig dignade hon under bördan af sorger och motgångar, aldrig förhäfde hon sig under lyckans dagar. Det är denna lugna kraft och denna undergifvenhet för Guds skickelser, som gör hennes person så sympatisk och hennes lif så lärorikt. Hon var dessutom af naturen begåfvad med stor skönhet och med ett skarpt och klart förstånd, åt hvilket till och med hennes snillrike son gaf ett aktningsfullt erkännande, men det är dock ej dessa egenskaper som gifva henne den hedersplats hon allt mera börjar intaga bland berömda kvinnor.

Grundtonen i hennes lynne var ett djupt allvar, som stundom slog öfver i en viss kärfhet. Fröken Tschudi berättar många intressanta och karakteristiska drag ur hennes förhållande till barnen, hvilka tydligt visa att känslosamhet just ej hörde till hennes egenskaper. Hon var en sträng moder och hon förstod att bibehålla sin auktoritet öfver sina barn, äfven sedan de lämnat hemmet.

Umgängeslif och nöjen satte hon föga värde på, och under den tid, då hon intog en framskjuten plats vid Napoleons hof och omgafs med all den uppmärksamhet och vördnad, som tillkom den mäktige kejsarens moder, såg hon med saknad tillbaka på den tid, då hon i sitt korsikanska hem sträfvade och arbetade för att få de små tillgångarna att räcka till för den talrika familjens behof.

Aldrig besvärades hon under glansens dagar af blygsel öfver familjens ekonomiska betryck under de förflutna åren. Under en tid, då hon åtnjöt ett anslag af mer än en million francs om året, talade hon ofta enkelt och otvunget om huru hon efter familjens öfverflyttning från Korsika till Frankrike själf måst förrätta alla husliga sysslor och, då dagarna ej räckte till, om nätterna hjälpa upp både sönernas och döttrarnas — de blifvande konungarnas och prinsessornas — bristfälliga garderober. Det var ju för sina barn hon arbetat, och att hon kunnat göra något för dem, det ansåg hon

för den största lycka lifvet beskärt henne. Det var i självfva verket Letitia Bonapartes stora, offervilliga kärlek till sina barn, som gaf prägeln åt hela hennes personlighet. Den kastar ett poetiskt skimmer öfver den något kalla förståndsmässighet, som stundom väl starkt framträder hos henne, och förmildrar det obehagliga intryck, som hennes hufvudfel, en allt för stor sparsamhet, ej sällan framkallar. Hon sparade nämligen, som hon alltid sade, för sina barn, och när olyckan drabbade dem, stodo hennes sparade skatter alltid till tjänst åt den af hennes barn, som var i behof af hjälp.

Mest gripande är skildringen af den gamla kejsarmoderns ålderdom. Mild och blid lefde hon då för sina minnen och böjde sig ödmjukt och undergifvet under de tunga sorger hon hade att bära. Först vid 86 års ålder, sedan hon i flera år varit blind och oförmögen att gå, dog hon i Rom 1836.

Den bild som Clara Tschudi ger af den gamla kejsarmodern är mångsidig och klar, men den är ej nog lefvande och kraftfull för att göra ett djupare intryck. Det beror sannolikt därpå att stilen är något färglös och kärf, hvarigenom det hela gör mera intryck af ett torrt referat än af en självständig uppsats.

Arbetet prydes af flere vackra porträtt. *G. H.*

Ett räddningshem.

Onsdagen den 31 januari voro vi inbjudna att bevista invigningen af Frälsningsarméns nya räddningshem för fallna och prostituerade kvinnor, hvilket började sin tillvaro i oktober i det för ändamålet inköpta huset 60 Grefturegatan men först i dessa dagar blifvit färdigt. Högtidligheten ägde rum på aftonen inför en på grund af utrymmet liten och utvald publik och leddes af de båda kommendörerna, mr och mrs Oliphant, som i ett par föredrag på engelska, opåkalladt nog med tolk, hälsade gästerna välkomna och redogjorde för hemmets uppkomst i sammanhang med arméns öfriga verksamhet på detta område. Däraf framgick att armén har två dylika hem förut, ett i Stockholm och ett i Malmö. Major Liljegren, den energiska kvinna som leder slumarbetet inom allt Sveriges land, berättade några gripande drag ur sin verksamhet bland de förtappade, hvarefter mötet afslutades med bön af en bland de inbjudna.

Under det de öfriga gästerna aflägsnade sig, blefvo vi godhetsfullt ombedda att stanna kvar och ta hemmet jämte dess invånare i ögonsikte. Huset består af tre våningar, af hvilka den nedre innehåller matsalar, kök, expeditionsrum, föreståndarinnans rum o. s. v., de båda öfre slumofficerarnas rum samt sofrum och arbetsrum

för hemmets skyddslingar. Dessa funno vi i full fart med att väfva, sy och sticka täcken i tre intill hvarandra gränsande rum en trappa upp. De arbeten, som utföras af dem, göras dels på beställning af firmor här i staden, dels till direkt försäljning genom arméns i landsorten resande agenter.

Det kändes litet egendomligt att röra sig bland denna samling af f. d. poliskunder och fängelseaspiranter. Man hade knappast tänkt sig dem så snygga till sitt yttre och så hyfsade i sitt sätt. Men något litet voro de dock nästan alla stämplade af sitt förflutna. Bittert var det att bland dem träffa ungdomar, som knappast före föllo riktigt fullvuxna. De sågo inte afgjordt glada ut, hvilket inte kan förvånå en trots den kärleksfulla och förståndiga behandling, som de efter allt att döma åtnjuta i detta hem.

Om man betänker hur grundligt förstörda både fysiskt och psykiskt, hur försupna och eländiga dessa kvinnor oftast äro, när de komma till ett sådant hem, så måste man anse det som ett under, att någon af dem kan bli människa igen och inta en hederlig plats i samhället. Och dock påstår fru kommendör Oliphant, att 75 proc. af de fallna kvinnor, som armén haft om hand, blifvit räddade, om än icke alla »frälsta». Äfven om denna siffra skulle vara något för optimistiskt tilltagen, så måste man dock frapperas af det nobla och välsignelsebringande i arméns outtröttliga verksamhet i denna riktning.

Ingen går omkring och värfvar pensionärer till hemmet, utan de komma af sig själfva. De som inte ha någon skymt till önskan om räddning kunna nämligen anses ohjälpliga. För närvarande finns där 28, men där rymmes ännu vid pass ett tiotal.

Det vill naturligtvis mycket till för att icke endast föda utan äfven kläda alla dessa — de ha nämligen aldrig själfva några användbara kläder, endast paltor eller baltoaletter —; mrs Oliphant påpekade också hur välkommet det vore, om folk ville skicka dem gamla kläder och skodon, dock »not *too* old, you know.»

Från skilda håll.

»Barnavård» är namnet på ett sällskap, som bildades måndagen den 5 februari vid ett möte i Ateneums stora sal och hvars ändamål i stadgarna angifves vara att sprida intresse och kunskap om barns vård och uppfostran. Sällskapet, som närmast tillkommit på initiativ af Fredrika-Bremer-Förbundet, i ty att impulsen till detsamma gafs vid en af Förbundet anordnad diskussion med ämnet »Utbildning af barnavårdarinnor och barnens uppfostran före skolåldern», vill förverkliga sin uppgift närmast

genom att i hufvudstaden underhålla en anstalt för utbildning af barnavårdarinnor. Till elever vid anstalten mottagas kvinnor från 15 år i så stort antal, som styrelsen finner lämpligt. Denna består af följande nio medlemmar: fru Anna Tamm, fru Anna Flensburg, fru Elsa Förstenberg, fröken Maria Aspman, doktor V. Scharp, professor J. Wærn, friherrinnan Ebba Tamm, fru Gerda Medin och häradshöfding E. Bredberg.

För ändamålet har en anonym person skänkt en gåfva af 900 kr.

Hertiginnan af Vestergötland, som lifligt intresserar sig för saken, har godhetsfullt mottagit kallelsen att vara sällskapets beskyddarinna.

*

Sveriges arbesstugor för barn äro nu 36 till antalet, sedan en ny sådan öppnats i Hernösand. Det vill synas, som om arbetsstugeidén allt mera vinner förtroende och spridning, i det *att under denna vinter icke mindre än 6 nya arbetsstugor organiserats och öppnats*, nämligen i följande städer: *Karlstad, Visby, Karlskrona, Landskrona, Östersund* och nu senast i *Hernösand.*

Alla dessa arbetsstugor hafva erhållit bidrag till den första uppsättningen (från 500—700 kr.) af de medel, som stiftelsen »Lars Hiertas minne» anslagit till upprättande af arbetsstugor i landsorten och dess städer, hvarjämte föreståndarinnorna hafva afgiftsfritt fått genomgå en lärokurs i Adolf Fredriks arbetsstuga i Stockholm.

Äfven i Stockholm har *en ny arbetsstuga* upprättats under sistlidna höst, nämligen i fröken Agnes Lagerstedts *arbetarehem* (n:r 50 Sibyllegatan) för ett 60-tal barn.

*

Susan B. Anthony, den berömda förkämpen för rösträttssaken, fyller åttio år den 15 februari. En enkom upprättad komité är sysselsatt med storartade förberedelser till födelsedagens firande. Ett offentligt möte kommer att hållas mellan 3 och 5 e. m. i Lafayette Opera House i Washington. Samma dags afton hålles en »reception» för miss Anthony, vid hvilken hon kommer att taga emot jämte medlemmarna af födelsedagskomitén. Framstående kvinnor, representerande alla kvinliga arbetssfärer, skola hälsa miss Anthony och gifva uttryck åt sin känsla af den betydelse hennes verksamhet haft för deras respektive arbetsområden. Det finnes i denna dag, säger *The Woman's Journal,* ingen kvinna i vårt land, som icke i någon mån har blifvit understödd af miss Anthonys och hennes likars sträfvanden.

*

Vid Heidelbergs universitet har medicinska fakulteten på regeringens initiativ enhälligt beslutit att lämna tillträde åt kvinnor som ordinarie åhörare. De ha därjämte samma rättigheter som sina manliga kamrater, kunna aflägga samma examina som dessa, men måste ha förvärfvat mogenhetsbetyg vid ett tyskt gymnasium. Som tillfälliga åhörare få de icke tillträde.

Anmälan.

Dagny, *utgifvas år* ***1900*** *efter samma plan, som föregående år. Tidskriften, som utgifves af och är* ***organ för Fredrika-Bremer-Förbundet skall fortfarande ha till sin hufvuduppgift att verka för en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuelt, såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende.***

Därjämte är Dagny såsom ***organ äfven för Föreningen för Välgörenhetens Ordnande och Föreningen Handarbetets Vänner*** *i tillfälle att med sakkännedom följa de områden af kvinlig verksamhet, hvilka representeras af dessa föreningar.*

Åt ***sjuksköterskornas intressen*** *och andra viktiga spörsmål, som beröra kvinnan, skall synnerlig uppmärksamhet ägnas; dessutom åt* ***litteraturens företeelser i hem- och utlandet,*** *fram för allt sådana litterära alster, som behandla kvinnorörelsen och därmed sammanhängande frågor.* ***Öfversikter*** *och* ***notiser, kortare berättelser, minnesteckningar, resebref, biografiska och historiska utkast, kåserier*** *m. m. skola alltjämt rikligt i tidskriften inflyta.*

Dagny *redigeras af fröken* ***Lotten Dahlgren,*** *till hvilken, under Förbundets adress, alla bidrag till och meddelanden rörande tidskriften böra ställas.*

Dagny *utkommer* ***1900 med 20 häften,*** *utgörande* ***minst 28 tryckark.***

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36

Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. ½10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.

Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd III årg. Häft. 4

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

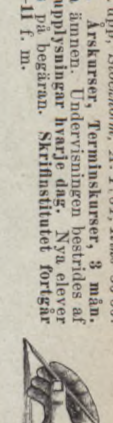
FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: ***LOTTEN DAHLGREN***

INNEHÅLL:

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur 1 jan.—20 febr. 1900.

Svensk:

Eira n:r 1—3.
Folkskolans barntidning n:r 1—8.
Helsovännen n:r 1—4.
Hemtrefnad n:r 1—7.
Hemåt n:r 1—2.
Idun n:r 1—7.
Jordemodern n:r 1—2.
Kyrklig tidskrift n:r 1—2.
Nordisk tidskrift n:r 1.
Nya bokhandelstidningen n:r 1—7.
Nya kyrkans tidning n:r 1.
Ord och bild n:r 1—2.
Saga n:r 1—2.
Skogvaktaren n:r 1.
Slöjdundervisningsbladet n:r 1.
Svensk bokhandelstidning n:r 1—7.
Svensk damtidning n:r 1—7.
Svensk läraretidning n:r 1—7.
Svensk musiktidning n:r 1—3.
Teosofisk tidskrift n:r 1.
Varia n:r 1.

Finsk:

Finsk Tidskrift n:r 1.
Nutid n:r 1.

Norsk:

Husmoderen n:r 1—5.
Nylænde n:r 1—3.
Urd n:r 1—6.

Dansk:

Bog og Naal n:r 1—2.
Kvinden og Samfundet n:r 1—5.
Kvindernes Blad 4 jan.—15 febr.

Tysk:

Blätter des Badischen Frauenvereines n:r 1—3.
Deutsche Hausfrauenzeitung n:r 1—8.
Die Frauenbewegung n:r 1—4.
Dokumente der Frauen n:r 20—23.
Monatsbericht des Vereins christlicher Lehrerinnen n:r 1—2.
Neue Bahnen n:r 1—4.

Engelsk:

The Englishwoman's Review n:r 1.
The Nursing Record n:r 614—620.
The Woman's Journal n:r 1—5.

Fransk:

La Femme n:r 1—3.
L'Humanité Nouvelle n:r 1—2.

”När jag var liten”.

Några barndomsreminiscenser.

Den historiska epok, som här ofvan är antydd, började någon gång på 50-talet. Det var — för att på fruntimmersvis indela tideräkningen efter modejournalen — i byxhålkarnas och krinolinernas gyllene tidsålder, den tid då små flickors sociala anseende beräknades efter bredden på »mameluckernas» hålbroderi och antalet och vidden af ens stärkkjolar. Ur denna dunkla tidsålder, där ett par bruna tygkängor med små stålspännen och en karneolsring, skänkt som födelsedagsgåfva af en tant, äro de enda fasta punkterna i minnenas töckenhaf, dyker där upp ett annat minne, obestämdare än tygkängorna och karneolsringen, men mycket mer skräckinjagande: den stora kometen 1858.

Jag ser ett litet flickebarn, med små bruna hårdt tilldragna hårkringlor vid öronen, sitta uppkrupen på bordet invid barnkammarfönstret, ängsligt stirrande på den underliga, lysande svansstjärnan, där den ritade sitt sneda streck på den mörka kvällshimlen. Det var jag själf, som satt och väntade på att världen skulle förgås. Ty att kometen betydde att världen skulle förgås, det hade vi barn fått inprentadt af jungfrurna och mjölkbudet ute i köket, och när som helst kunde det braka löst. Hvad världens undergång innebar, det hade vi ju inte riktigt klart för oss, utom det att det skulle börja med ett brakande och så skulle det komma en myckenhet eld och rök. Hur många nätter låg man inte vaken och väntade på att det där hemska skulle inträffa! Man *ville* inte titta ut genom fönstret på den otäcka kometen, men *måste* titta ändå. Där satt han med den lysande svansen efter sig lik en fastnad raket och skrämde inte bara småbarn utan många stora också från vettet. Hela min barndom förföljde mig minnet af detta fruktansvärda järtecken, ja äfven sedan kometen var borta, förde anblicken af den mörka, stjärnbeströdda natthimlen länge med sig idéassociationen af något hemskt och öfvernaturligt.

* * *

Det måtte ha varit året efter den stora kometen eller så omkring, som jag tog mina första steg på den lärda banan. Iklädd rent förkläde och rena byxhålkar samt bärande på armen en grön plyschpirat, innehållande det urval svensk litteratur, som redan i hemmet utgjort grundvalen till min bildning, nämligen katekesen, bibliskan och Svedboms läsebok, fördes jag vid min mammas hand fyra trappor upp i Brunkebergs hotell, och den läroanstalt, där min unga själ skulle få sin bokliga utdaning, öppnade sina portar för mig Ett litet aflångt rum, lågt i taket och med ett enda högt sittande fönster, var lokalen; 4 à 5 små flickor, liksom jag iförda rena förkläden och med håret hårdt upprulladt vid öronen, samlade kring ett sybord, voro studiekamraterna; ett medelålders, temligen fetlagdt fruntimmer med stark tysk brytning, som man titulerade tant, var läroverkets stiftarinna, föreståndarinna och uteslutande lärarinna, allt i en person. Du min gamla hedervärda, högt aktade och afhållna skolmamsell, med dina oberäkneliga lynnesskiftningar och dina hårda fingrar, jag vill icke lasta dig i din graf! Men o, för alla de tårar du har på ditt samvete, frampressade af de tyska deklinationer och franska irreguliera verb, som du lät gå löst öfver vårt grammatikaliskt fullkomligt oskolade barnaförstånd! Anmärkningar, betyg och lärdomsdiplom af hvad slag det vara månde ingingo ej i skolans plan, men där fanns en skamvrå. Hvem räknar alla de kvalfulla stunder tillbringade på detta nesliga ställe i sällskap med Lyths tyska grammatik eller Noël et Chapsal! Skamvrån var för öfrigt ej någon *vrå*, för så vidt man med detta ord tänker sig ett trängre, undanskymdt rum, utan den fria platsen nere vid dörrn, där delinkventen stod i ständig ångest att bli öfverraskad i sin förnedring af förste bäste inträdande.

Nej, jag vill icke lasta dig i din graf! Den humbug, som utmärkte ditt undervisningssystem, var omedveten humbug och det lärdomsmått du bibringade var det af tiden utstakade. Man räknade icke så noga med syntaxens efterlefnad i de dagarna och orden pedagogik liksom metod och disciplin voro okända begrepp, åtminstone i samband med de små mamsellskolorna.

Min skola åtnjöt för öfrigt det allra bästa anseende. Under årens lopp utvidgades elevantalet och steg till en cirka tolf. Det lilla rummet i Brunkebergs hotell utbyttes mot ett större i närheten, där det var bättre svängrum för armbågarna och — för skamvrån. Skolan besöktes bara af »fina flickor», ja vi räknade bland oss t. o. m. en stadsrådsdotter, och det ansågs i allmänhet både mer comme-il-

faut och för lärdomen men befordrande att gå i en liten skola än i en stor. Af det senare slaget fanns det dessutom blott ett mindretal, Wallinska skolan »i stan», som för oss flickor som bodde »på norr» kom utom räkningen, Hammarstedtska skolan och kanske några andra.

Typiska för flickundervisningsanstalterna på 50—60-talen voro dock, som sagdt, de små mamsellskolorna, liknande den jag här beskrifvit. All undervisning sköttes af skolföreståndarinnan själf, från virkmönstrens uttagande och ritning efter planscher till tre lefvande språk, historia, aritmetik och alla exakta vetenskaper. Skolan omfattade *ett* rum och var inhyst kring *ett* bord, den ena klassen läste öfver medan den andra förhördes, grammatiken inhämtades utantill och utan skriftliga tillämpningsöfningar att tala om, användande af svenska språket vid konversationen var vid skamvråstraff förbjudet, geografi och historia voro äfven utantill-läxor, hvarvid stort afseende fästes vid siffror, i synnerhet de historiska årtalen, hvilka inlärdes i kronologisk följd, börjande med året 1, Jesu Kristi födelse, o. s. v. De årliga vårexamina framvisade emellertid de mest lysande resultat och mammorna sutto kring väggarna i stum häpnad öfver sina plantors obegripliga lärdom. Papporna togo, som kanske fallet är än i dag, döttrarnas undervisning mer legert, och jag minns aldrig att någon pappa var med på vår skolexamen.

Nu höra de kvinliga pedagoger, för hvilka min skoltant var en så typisk representant, till ett förgånget släkte. Må det hvila i frid. En blomma förtjänar det dock på sin graf. Visst var den lärdomsbyggnad, som med svett och vånda restes i våra unga själar, uppförd på en mycket vacklande grund, och väl har den sedan behöft stödjas af mången mödosamt anbringad stötta för att ej alldeles ramla i stycken, men en och annan sirat prydde den dock, som trotsat tidens växlingar. Syntaxen spelte, som sagdt, ingen framstående roll vid undervisningen, men att förstå och läsa språken samt hjälpligt tala dem, det lärde vi oss, ja när vi utgingo ur läroverket vid 15 års ålder, voro vi mogna att omedelbart upptaga studiet af Jane Eyre på grundspråket. Och jag undrar just om nutidens skolflickor vid den åldern kommit mycket längre?

Äfven en annan sak förtjänar framdragas till de små skolornas ros. Öfveransträngning och ett betungande mångläseri hade de ej på sitt samvete. Vår fysiska utveckling motverkades således ej af något forcerande af de andliga förmögenheterna. Vi voro i allmänhet ett friskt släkte, och det fastän ordet hygien näppeligen ännu satts

i förbindelse med barnuppfostran vare sig i hemmet eller i skolan. Jag minns hur glödande jag brukade önska, att jag skulle få något litet ondt som förevändning att skolka skolan och hur man kelade med hvarje liten antydan till hufvudvärk. Men den som inte lade hyende under skolsjukan var mamma, och det var att i ur och skur traska i väg till skolan, skolpiraten på armen, den vadderade väderhufvan knuten under hakan och bottiner på fötterna. 50—60-talens mod var kanske ur skönhetssynpunkt ej anmärkningsvärdt, men desto mer i praktiskt hänseende. Förkylningar och snufvor voro, tror jag, tack vare de långa byxorna, de stickade koftorna och de många kjolarna, ej så ofta förekommande. Och ändå kan man ej säga att krinolinerna, hvilka voro i alltjämt tilltagande dimensioner, som underplagg betraktade voro särdeles värmebefordrande.

Det kan väl hända att jag af en för en gammal människa ganska vanlig svaghet att hålla på den gamla goda tiden öfverskattar urkraften hos min barndoms barn, men *ett* kan jag med visshet konstatera: ordet *nervositet* hade ännu icke ingått i det allmänna språkbruket. Jag har till mitt förfogande en mycket vidlyftig korrespondens från 50—60-talen och något där bortom, där man följer hvar enskild individ i en stor barnskara från den första tanden till den stund man var färdig börja läsa för prästen, där hvarje skiftning i hvars och ens fysiska och moraliska utveckling på det utförligaste upptecknas, allt till en ogift, djupt intresserad kvinlig släktings uppbyggelse, men ordet *nervös* nämnes ej en enda gång i förening med hälso- eller sjukdomstillståndet vare sig hos gammal eller ung. En liten flicka, som grät utan förklarlig orsak, kallades grinsill — möjligtvis androgs »mask» som en förmildrande omständighet, när humöret var på sned, men nervositet aldrig.

Lyckliga tid, då hvarken nervositet, hygien eller bakterier ingingo i ens medvetande! Då man i frid och ro fick genomgå sin familjemässling eller lilla charlakansfeberepidemi utan hälsovårdsnämndens eller desinfektionsbyråns inblandning. Och man dog inte mer för det. Jo koleran, för den hade man förstås respekt. Fastän på upphällningen gjorde den hemska gästen sig påmind allt emellanåt ännu på 50-talet. Men någon egentlig skräck ingaf den icke. Det berättades visserligen med sorg och beklagande om det eller det hastiga dödsfallet, om den eller den kända personen, som bortryckts på ett par timmar, men några försiktighetsmått, utom ett allmänt anläggande af maggördlar, vidtogos ej i familjerna. Barnen skickades i skolan och lifvet gick sin gilla gång.

Ja, så föga hade man begrepp om hvad infektion innebar, att det då så gouterade folknöjet »att se på lik», inte inskränktes, fastän det var koleran som bestod festföremålet. Så kommer jag väl ihåg, att mina äldre bröder en dag berättade, att de varit med barnjungfrun och sett på ett lik i huset bredvid. Det var en karl, som låg i en kista, och det var så vackert, rundt kring hufvudet hade han haft rosor och han hade varit alldeles blå i ansiktet, och så hade gossarna blifvit bjudna på konfekt. Karlen hade dött i kolera.

Diet var också ett främmande ord som man på 50-talet ej kände till i samband med barnavård. I en ämbetsmans familj med många barn var det på den tiden ej något ödslande med smöret. Äfven om vår mjölksurras påstående, att det hördes långt ut på gatan när det skrapades smörgåsar åt barnen i kunglig sekterns kök, kan anses förestafvadt af hämdbegär för några närgångna insinuationer rörande hennes mjölkflaskors nära beröring med vattnet i landsvägsdiket, det vissa är, att nutidens barn lefva kräseligt jämfördt med deras pappor och mammor. Biffstek t. ex. hörde jag aldrig nämnas i vårt hus, åtminstone inte i förening med barndieten. Ägg lika litet, en företeelse som var den länge efterlängtade påskaftonen förbehållen. Kornkaffe med ett smörbröd på morgonen, ett bröd med i piraten till skolfrukost, »brödsoppa» (varm mjölk och ibetadt hårdt bröd) eller ölost till kvällsvard, se där den vanliga morgon- och aftonmatsedeln. Té var något så fint att det endast bjöds på när det var främmande och på julafton, och jag kan ej påminna mig att chokolad förekom åt oss barn, annat än när man någon lycksalig gång bjöds af en farbror på ett konditori eller en söndagsmorgon fick följa med pappa till Novilla på Djurgården, den paradisiska vinterträdgården, där kanariefåglar flögo fritt omkring bland lagerträden och guldfiskar plaskade i en liten dam. Medan vi barn långsamt smuttade på den härliga bruna drycken, tömde pappa sin sodavattenflaska, ett af dessa för länge sedan afdankade glaskäril med rund botten, som af en outgrundlig naturlag voro skapade att inte stå för sig själfva.

Jag skulle inte ha ansett ofvanstående små kulinariska reminiscenser värda att framdragas, om de varit karakteriserande endast för min familj. Men jag tror, att de lika väl kunna, på några små variationer när, tillämpas på 50-talets stockholmsfamiljer i allmänhet, äfven de välbergade. Barn skulle väl äta sig mätta, men stark och fet mat borde undvikas, såsom befordrande för skrofler, mask,

ältan och andra gängse barnåkommor, nu bortlagda och ersatta med nya, i följd af den föränderlighetens lag, som allt både godt och ondt är underkastadt här i världen.

* * *

När jag jämför nutidens barn och *min* tids, måste jag i ett fall prisa de förra lyckliga. Inte för de oskrapade smörgåsarna, de oräknade äggen, biffstekarna och andra för våra barngommar okända läckerheter — ty jag tror nu ej att biffstekar och ägg skapa en människas lycka, knappast hennes hälsa — utan för alla tillfällen till utomhusnöjen, som erbjudas ungdomen. Jag har nämnt åtskilliga främmande ord, som nu hvarenda unge på fem år förstår, men som man förr i världen måste leta efter i »diktionären» för att få förklaring på; till dessa kan jag lägga orden sport och idrott. Lyckliga nutidsbarn med edra kälkar och sparkstöttingar, skridskor och skidor, för att ej tala om lawn-tennis och velocipeder! Hvad hade vi i stället? Jo, en kälke fanns nog i hvarje väl konditionerad familj, och till och med små flickor brukade frekventera kälkbacken vid Karl den trettondes torg eller någon fredligare backe vid en bakgata, men skridskosport var ensamt gossarna förbehållet. Annan utesport existerade helt enkelt inte. Jag tror aldrig jag haft ett par skridskor på min fot. Och det är lätt förklarligt. Hvilken förståndig mamma skulle velat skicka ut sina små döttrar till de för hela allmänheten öppna skridskobanorna, uppskottade på Mälartorget eller invid Grefbron, där man var utsatt för gatpojkars krokben och knuffar och måste trängas med allt möjligt patrask?

Nej, den kvinliga ungdomen och idrottslekar hade ingenting med hvarandra gemensamt. Vi voro inte därför några stuggrisar. Så snart läxorna voro lästa bar det af »i torget», där det tumlades om i ystra lekar. Carl den trettondes torg, som den tiden var ett enda stort sandhaf, utan någon tillstymmelse till gröna oaser, erbjöd i ännu högre grad än nu svängrum för hela horder af »jägare och hund»- och »hök och dufva»-lekande barn. Då tronade »bysten» i midten af sandhafvet i hela sitt oinhägnade majestät och det utgjorde kvintessensen af allt roligt att leka omkring den kungliga sockeln och rida på de kungliga lejonen. Att detta nöje ägde det förbjudnas tjuskraft gjorde det så mycket mer gouteradt. När som hälst kunde man nämligen riskera att bli bortkörd af den vid

den gula vaktkuren posterande skildtvakten, som hade till uppgift att vaka öfver att tillbörlig vördnad visades högtsalig konung Karl den trettonde och hans lejon.

* * *

Det människolif, hvarom det är minst att säga, är det lyckligaste, säges det. Huruvida samma regel kan tillämpas på en tidsperiod i historien, vill jag lämna därhän. Det vissa är att den tid, då jag och mina jämnåriga ännu traskade i skolan med pirat på armen och byxhålkar på benen och lekte »ta fatt» kring »bysten» i Karl den trettondes torg, var en lika händelsefattig som lycklig tid. Det förekom väl då också »frågor» och tilldragelser, som upprörde världen, men ej af den natur, att de uppskakade familjerna och inkräktade på det dagliga lifvets lugna gång.

Af s. k. »historiska händelser» har jag upplefvat högst få. Oskar I:s död är egentligen i mitt minne förbunden med en svart barègeklädning med många volanger, ty en kungssorg då för tiden åstadkom en ännu mer genomgripande garderobsrevolution än i senare år, och det minsta barn kläddes i svart från topp till tå.

Karl den femtondes kröning den 3 maj 1860 minns jag tydligare. Vi hade ett fönster i vår pappas ämbetsverk vid Slottsbacken, och därifrån åskådade jag, bland ett halft dussin andra barn, inkilade mellan lika många stora, kröningshärligheten, d. v. s. den högtidliga processionen på väg till och ifrån Storkyrkan. Det var en strålande vacker dag, men något kylig och med stark blåst. Jag ser ännu framför mig vimplar och flaggor fladdrande mot en blå himmel och kungens mantel böljande för vinden. Där han red fram Karl den XV:de, på sin hvita häst och med guldkrona på hufvudet, syntes han mig som fékungen i sagboken i förkroppsligad gestalt. För öfrigt intar den svarte piprensaren i sin granna röda orientaliska uniform, klifvande högtidligt fram i processionen, ett lika stort rum i mina kröningsminnen.

Men det är sannt, *en* verklig historisk »begivenhed» har jag varit med om, och den vill jag nu relatera.

Liksom det glada Paris sorglöst dansade på randen af revolutionens krater utan att ana det nära förestående utbrottet, så hölls en af de ödesdigra dagarna i början af mars 1864 barnbal i en familj på Järntorget. Par om par af ljusklädda, volangomfladdrade små flickor med håret i korkskrufslockar nedåt ryggen eller inneslutet i snilјnät svängde muntert om med sina sammets-

bejackade kavaljerer. Då blir det i en hast oro i lägret. Någon kommer inrusande och ropar: »Det är uppror i stan!» Ett sorl som af brusande vatten höres utifrån.

Allmän rusning till fönstren. Hela torget är svart af folk. En spänning, som när man står inför en världshistorisk tilldragelse, griper sällskapet. Men första frågan är: »Hur skall man komma hem?» De af balgästerna, som bo på norr, måste ju passera de af en rasande pöbel uppfyllda gatorna. Man lägger råd, och beslut fattas att i sluten trupp verkställa öfvergången af Norrbro. Kvinnor och barn — utgörande tre à fyra jungfrur, komna beväpnade med lanternor för att följa sitt småhärskap hem, samt lika många små baldamer, undertecknad en bland dem — bilda kärnan af truppen. Några handfasta unga män utgöra betäckning, och i denna ordning anträder man hemfärden.

Allt går lyckligt tills man uppnått Gustaf Adolfs torg. Ett oöfverskådligt haf af vildt skränande medborgare fyller platsen och spärrar vägen. Schweizergardet, här den ståtliga, nu upplösta trupp, som bar det ädla namnet »Korfvarna», äro i fullt handgemäng med populacen. Är blodbadet redan i full gång, Bastiljen stormad?

Vår lilla kolonn sviktar ett ögonblick, men så slingrar den sig beslutsamt genom folkmassan. Ändtligen nås på bakgator och långa omvägar de respektive hemmen, och i Stockholms aflägsnare kvarter, som slumra i lycklig okunnighet om hvad som föregår i stadens hjärta, sprides i månget hem den förbluffande nyheten: »Det är uppror i stan!»

Hvarje i Sveriges historia kunnig person förstår, att det här är fråga om de fruktansvärda marsoroligheterna 64, framkallade af de krigiska händelserna i vårt danska grannland. Dessa revolutionära rörelser upprepades sedan, som hvar man vet, ett par år i följd och lade en ny ödesdiger bemärkelse till den i vår historia så illa renommerade månaden mars. Men man aktade sig hädanefter för att gå på barnbal de dagarna i den svenska hufvudstaden.

* * *

Jag började mina barndomsreminiscenser med det stora himlafenomenet: kometen; om jag nu afbryter dem vid det politiska fenomenet: marsoroligheterna, har jag ju lyckats finna en liten historisk ram, lämplig att innesluta första afsnittet i den anspråkslösa taflan: »när jag var liten».

L. D—n.

Settlements-idén förvärkligad hos oss.

Settlements-idén... bara själfva uttrycket ljuder främmande för det stora flertalet här hemma i Sverige — hur mycket mer då dess innebörd. Icke desto mindre är det vårt hopp att denna tanke, som gjorts till en lefvande verklighet i England, Amerika, ja äfven Frankrike, inom kort skall blifva det också i vårt land. Men för att söka klargöra hvad därmed egentligen menas — låt oss för en stund förflytta oss till London, hvarifrån dessa s. k. settlements stamma.

Där i världsstaden — om någonsin — kan du lefva lifvet under de mest motsatta förhållanden. Ena ögonblicket t. ex. rör du dig i hertigarnas af Westminster eller Sutherland gemak bland de dyrbaraste konstskatter och en gästernas juvelprakt, som nästan bländar ögat; det andra åter står du ansigte mot ansigte med det mest skriande elände — ofta en följd af dryckenskap, sjukdomar och brott. — Men det är ej till ytterligheterna du vill komma, utan till denna väldiga massa, som kämpar, ibland kämpar förtvifladt för att ej dragas ned i den stora kvarnforsen. De hålla sig ofvan vattenytan, dessa tusenden och åter tusenden af arbetare och arbeterskor, som vilja göra rätt för sig, kosta hvad det kosta vill. Men hvad ha de då att offra? Jo, först och främst sin hälsa i fabriker och osunda arbetslokaler — och lider också ej kroppens hälsa, så tar själens ofta nog skada under den beständiga kampen för tillvaron. Man blir så bitter mot dessa lyckliga, som utan den ringaste egna förtjänst blifvit beskärda guld och rikedomar och således kunna få tillfredsställa ej endast krafven för dagen utan hvarje sin minsta nyck, under det en annan lefver sitt lif i det mest slitande arbete — under försakelser, hvilka dessa s. k. lyckliga helt säkert ej ens skulle kunna drömma om.

Men nu ha de vaknat, — vaknat med längtan att lära känna just dessa sina bröder och systrar, bland hvilka de ej blefvo födda — och med Arnold Toynbees — banbrytarens — exempel för ögonen har den skara vuxit allt större, som utbytt sina komfortabla hem i West End mot mindre bekväma i arbetarnas kvarter »in the East.» Att de till en början möttes med misstro, dessa »settlers», det kunde de ju så väl förstå, ty hvad hade väl de egentligen där att göra? Att »idka välgörenhet» bland människor, som stå på egna fötter, — det var ej deras tanke — lika litet som att söka göra proselyter för vare sig det ena eller andra kyrkosamfundet. Hvad de åsyftade var att söka komma arbetarna

nära — mänska mot mänska — vinna deras förtroende och ge dem sitt i utbyte, så att de gemensamt skulle kunna höja hela det distrikt hvari de lefde.

Och därvid stå vi inför en kolossal uppgift, som endast lyckas, tack vare de många samverkande krafter, som å ena sidan utgå från ett sådant väl organiseradt litet samhälle eller »settlement», å den andra från arbetarnas djupa led. Det är således ej endast den lärde mannen från Oxford eller Cambridge, som med sina populära föredrag »stiger ner till arbetaren» eller juristen, prästen och läkaren, som ge dem sina råd, eller musikern, som leder deras första stapplande steg in i tonernas värld.

Nej, också arbetarna själfva ha något, ha *mycket* att ge: klara, högsinta tankar i stora spörsmål, så för samhällets som den enskildes väl. Handlingens män ha de dessutom visat sig vara i nykterhetssaken, genom sina sjukkasse- och själfhjälpsföreningar, för att ej tala om den storartade kooperativa rörelsen, till hvilken $^1/_8$ af Englands befolkning numera slutit sig.

Liknande iakttagelser kunna vi till vår glädje göra äfven i vårt land. Ännu löpa dock de båda samhällsklasserna här för mycket i hvar sin strömfåra. Hur ytterst sällan komma de i beröring med hvarandra, hur jäser det ej ofta i de djupa leden mot denna s. k. öfverklass, hvars lif dock kanske ofta är långt mindre lyckligt än man tror! Du frågar dig på hvad sätt man kan möjliggöra en amalgamering, som du i England sett kan verka så förädlande på båda hållen. Män och kvinnor ur de mest bildade hemmen få intressen *öfver* sina egna; grofarbetaren finner ej längre smak för kroglifvet, hans sinne utvecklas alltmer för hvad som är skönt och stort och ädelt; han längtar alltmer att dricka ur den kunskaps klara källa, som ingen drägg har på botten. Biträdena i affärer, flickorna på syatelierer och fabriker längta äfven de att efter den tröttande arbetsdagen få sådan »recreation», som friskar upp såväl kropp som själ — och ej förslappar båda. Alla känna de, att de ha plikter att fylla mot sådana kamrater, som ha lägre kraf på lifvet. Att hvars och ens insats fordras för att kunna höja det stora helas nivå, det framstår allt klarare ju mera settlementsidén vinner anklang.

Och det är denna, som börjat arbeta sig fram på många håll äfven hos oss — bland annat genom den lilla föreningen »Studenter och arbetare». Vi behöfva ju lyckligtvis inga långa järnvägsfärder för att inom vår stad kunna råka hvarandra, behöfva i följd

däraf ej heller flytta från våra egentliga hem och — så att säga — arbeta under en storstads abnorma förhållanden.

Något sådant fordras ej af dig, som det en mr Herbert Stead gjort. Han har med hustru och sina små barn slagit sig ner i ett af de mest öfverbefolkade arbetarkvarteren*). För att försörja de sina arbetar han långt in på nätterna med skriftställeri — men har då också sina aftnar och hela söndagen till sina kära arbetares disposition. När vi senast i somras sågo honom, hade han fått sitt lilla kapells gamla kyrkogård förvandlad till en öppen plats, där hans vänner, som ej hade en grön fläck på många eng. mils omkrets, som bäst njöto af sin afton efter en sådan der ohyggligt het London-dag i juli. En liten musikkår af arbetare trakterade oss på blåsinstrument med några nummer, hvarpå ungdomen fick svänga kring så godt sig göra lät på den lilla plätten. Mödrarna med sina babies i armarna kantade murarna, kring hvilka grafstenarna stodo uppresta; — kulörta lyktor hade de själfva satt upp här och hvar — och en ljuskastare uppe på taket följde mrs Stead, hvar hon gick fram och språkade med än den ena, än den andra. Och mr Stead själf — han formligen strålade, han med — men det var också bara själ, hela mannen, så tärd och öfverarbetad såg han ut. Svaret på vår bön, att han måtte spara sig, var endast ett gladt: »If it's a short life, it's a merry one.» Det kändes hur han bars af en inneboende religiös hänförelse, genom hvilken han som föreståndare för »Robert Browning Hall Social Settlement» kunnat åstadkomma storverk.

Och likväl vilja vi ej framhålla detta som ett efterföljansvärdt exempel: att låta sitt ljus brinna med så väldig låga, att det slocknar i förtid. Men hvad som fordras af en hvar är att gifva så mycket man kan af sin tid och särskilda begåfning för det allmänna bästa.

En liten hemlikt inbjudande klubb-lokal, där män och kvinnor ur skilda samhällsklasser kunna mötas för att lära känna och hjälpa hvarandra — det är det närmaste mål som föreningen Studenter och arbetare satt sig före. Det är, som vi velat framhålla, i främsta rummet genom den personliga insatsen hvar och en kan gagna saken. Helt fulltonig blir melodin först, det är vår tro, då mänskligheten kommit därhän att bilda ett enda organiskt helt, där visserligen hvarje lem har sin speciella uppgift att fylla, men där vi känna att hela organismen lider om en den minsta dess lem ej fungerar rätt.

E. v. P.

---

*) Med 115,000 inv. på hv. square mile.

Den kvinliga järnvägspersonalens beklädnadsfråga.

En fråga med ofvanstående namn har nyligen förekommit i pressen. Hvad densamma rör sig omkring torde ej vara allom bekant, hvarför vi här meddela en kortfattad öfversikt af dess innebörd.

Enligt gällande aflöningsreglemente för statsbanorna skall all betjäning, *kontorsbiträdena* däri inberäknade, erhålla beklädnad in natura eller ersättning därför. De kvinliga kontorsbiträdena, hvilka icke kommit i åtnjutande af de här anförda löneförmånerna, uppvaktade sistlidne november järnvägsstyrelsen med anhållan om beklädnadsersättning, en anhållan som dock blef afslagen. I en skrifvelse till k. m:t ha emellertid dessa kontorsbiträden öfverklagat detta styrelsens beslut.

Skrifvelsen har följande lydelse:

Till konungen.

Uti en i november nästlidet år till k. järnvägsstyrelsen ingifven skrift anhöllo undertecknade, kvinliga kontorsbiträden vid statens järnvägar, att styrelsen ville fastställa den ersättning, som på grund af nådiga aflöningsreglementet för tjänstemän och betjänte vid statens järnvägar den 15 oktober 1897 bör tillkomma oss i stället för beklädnad in natura, till 10 kr. i månaden, samt att styrelsen ville meddela föreskrift till vederbörande distriktbefäl om utbetalande af samma ersättning, räknadt från och med år 1898.

Genom beslut den 21 nästlidne oktober har järnvägsstyrelsen förklarat berörda ansökning icke till någon dess vidare åtgärd föranleda.

Häröfver få vi nu i djupaste underdånighet anföra besvär.

Jämte det vi åberopa hvad vi till stöd för vår ansökning hos järnvägsstyrelsen anfört, tillåta vi oss att i underdånighet fästa eders k. m:ts uppmärksamhet därå, att genom att beklädnadsersättning icke varder till oss utbetalad, äro våra löneförmåner sämre än de för manliga kontorsbiträden i motsvarande löneklasser fastställda. Då aflöningen för kvinliga kontorsbiträden är mycket låg, lägsta arvodet är 540 kr. och högsta 840 kr. om året, äger beklädnadsersättningen en betydelse, som under de nuvarande höga lefnadsomkostnaderna är ganska afsevärd.

Vi anhålla i underdånighet att eders k. m:t täcktes uppdraga åt järnvägsstyrelsen att genom vederbörande distriktsbefäl från och med år 1898 och allt framgent till oss utbetala beklädnadsersättning med 10 kr. i månaden.»

Ofvanstående besvärsskrifvelse har remitterats till järnvägsstyrelsen, hvilken nu i ett till k. maj:t afgifvet utlåtande närmare motiverat sitt afslag af de kvinliga kontorsbiträdenas ansökan. Efter att ha anfört och utlagt vissa punkter i aflöningsreglementena, som kunna hänföras till ifrågavarande fall, formulerar styrelsen motivet för sitt afslag ungefär sålunda:

»Beklädnadsersättningen är mindre en aflöningsförmån än en ersättning för den personal, som under sin tjänstgöring måste vara iförd uniform, men icke erhåller uniformspersedlar i natura. Hvad de kvinliga kontorsbiträdena beträffar, är deras tjänstgöring af den beskaffenhet, att de genom densamma icke komma i sådan beröring med allmänheten, att de genom uniform behöfva särskildt utmärkas, hvarförutom det ej heller kunde anses vara med svensk åskådning öfverensstämmande att i statens tjänst anställd kvinna bure särskild uniformsdräkt.»

Vi dröja med att anställa några reflexioner i ämnet, tills k. m:ts slututlåtande fallit. Ännu låter detta vänta på sig.

Litteratur.

The Englishwoman's Year Book 1900, utgifven af *Emily Janes*, sekreterare i »The National Union of Women Workers of Great Britain and Ireland.»

Denna publikation vill vara en uppslagsbok inom alla grenar af kvinligt arbete i nämnda länder, från det ringare handarbetet till det vetenskapliga och konstnärliga, och utgifvarinnan uttrycker i företalet sitt hufvudsyfte med följande ord: »Jag vågar bedja de kvinnor, som köpa och använda denna bok, att mottaga den såsom ett uttryck af vår sträfvan efter vidgade vyer, såsom en hjälp i studiet af stora syften och såsom en öfversikt af hvad som i denna riktning blifvit uträttadt både nära och fjärran.» Som motto öfver den nya årgången har miss Janes satt ett österländskt ordspråk: »Med tålamod och ihärdighet och med en flaska söt olja hinner snigeln slutligen fram till Jerusalem», samt följande sentens: »Om kärleken är lifvets sötma, så är arbetet det salt, som gifver det sin must och hindrar dess förruttnelse».

Boken, som har en aktningsbjudande volym (omkring 350 tätt tryckta sidor), utgör ett talande bevis på hvilken betydande faktor kvinnoarbetet utgör inom Englands sociala och kulturella lif. Innehållsförteckningen upptager de mest skiftande ämnen.

Första afdelningen är ägnad åt kvinlig uppfostran, ända från Kindergarten-ståndpunkten till de olika grenarna af universitetsstudierna, tekniska skolor, slöjd, språkundervisning, aftonskolor m. m., samt redogör äfven för de böcker, tidskrifter och handböcker, som beröra nämnda ämnen. Förteckningen upptager en särskild skola för ekonomiska och politiska vetenskaper samt en annan för etik och social filosofi. Vi se bland annat i denna redogörelse för Englands skolväsen, att samskoleidén här ännu ligger i sin linda och att endast ett ringa fåtal samskolor ännu finnas i detta land.

De båda följande afdelningarna omfatta olika yrken och lefnadskall för kvinnor och utgör en redogörelse för såväl tjänarinnans och fabriksarbeterskans arbetsvillkor och löneförhållanden, som för de banor, hvilka först i en senare tid blifvit tillgängliga för kvinnan, såsom arbete inom apotekar- och tandläkaryrket, trädgårdsarbete, mejeriskötsel m. m. Här lämnas noggranna redogörelser för de kurser och examina, som fordras för inträde i dessa senare yrken, liksom äfven för arbetstid och lönevillkor inom desamma.

Härpå följa särskilda afdelningar ägnade åt kvinnans arbete inom läkaryrket samt åt hennes plats inom litteraturen, de bildande konsterna, musiken och vetenskapen.

Ett utförligt kapitel är ägnadt åt sport, nöjen och sällskapslif. Sportafdelningen innehåller bl. a. utförliga redogörelser för kvinnans arbete inom djurvärlden, omfattande såväl djurskyddssaken i allmänhet som ock en otrolig mängd af kvinliga klubbar för hundars vård och förädling. Man finner här uppräknade omkring 70 olika hundklubbar, en för hvarje upptänkligt slag af de eftersökta varianterna inom hundvärlden. Såsom en ännu större kuriositet kan nämnas att England ej häller saknar *kattklubbar* med presidentskor af hertiglig börd, komiterade med klingande namn, prisdomare inom facket, kattböcker, ja t. o. m. tidskrifter »which give Cat News», enligt den pikanta titelns ordalydelse. Med kännedom om detta kan det icke förvåna, att London äger särskilda hem och institutioner för vilsekomna och hungrande kattor och hundar, hvilohem för hästar m. m. På tal om kvinlig sport finna vi några mera ovanliga rubriker, såsom jakt, målskjutning, schackklubbar m. m.

Härpå följer ett kapitel om hushåll och familjeangelägenheter. Boken uppräknar hushålls- och matlagningsskolor samt böcker i dessa ämnen, ger vinkar om hushållets skötande, om uppsättande af testamente, korrekturläsning, hälsovård, klädselfrågor m. m., m. m.

Nästa hufvudafdelning handlar om kvinnans deltagande i allmänna värf och upptager en lista öfver de allmänna uppdrag, som i närvarande tid anförtrotts åt Englands kvinnor. Högst uppe på listan står: »Drottning och kejsarinna, Victoria», och därefter uppräknas där de kvinnor som i de förenade rikena eller deras kolonier innehafva anställning såsom inspektriser, sekreterare eller komitterade inom kollegier, uppfostringsanstalter, fattigvård m. m.

Kvinnans verksamhet för filantropiska mål får likaledes sitt särskilda kapitel, liksom hennes arbete för nykterhetssaken, medan

en annan afdelning omfattar alla skyddshem och fromma stiftelser, som mottaga kvinnor af olika åldrar och stånd, barnhem och hem för unga flickor, sjuk- och konvalescenthem, stiftelser för blinda, döfstumma och sinnessvaga, bostäder och matställen för kvinnor, pensioner och ålderdomshem m. m.

Bokens sista afdelning är ägnad åt kvinnans arbete på det religiösa området. Inom såväl Englands kyrka som den katolska inskränker sig kvinnans religiösa verksamhet i regeln till barmhärtighetsverken, med undantag af evangelii förkunnelse bland icke kristna folk i den yttre missionens tjänst. Såsom en egendomlighet kan dock nämnas, att den engelska kyrkan tillåter kvinnor att blifva kyrkvärdar (churchwardens). I likhet med förhållandena hos oss är det hufvudsakligen inom frikyrkorna samt de frivilliga sällskap, som vuxit upp inom kyrkan, där kvinnan fått sig tilldelad en mera yttre och aktiv verksamhet, och endast frälsningsarmén har i detta fall fullt likställt man och kvinna, så att inom densamma intet hinder möter för en kvinna att uppnå de högsta förtroendeposterna. Inom England har dock kvinnans arbete i det tysta, såväl för den yttre och inre missionen som för de fallnas och lidandes räddning, varit af stor och omfattande betydelse.

Boken afslutas med en redogörelse för de händelser, som under det förflutna året på ett eller annat sätt berört kvinnosaken inom England, jämte en dödslista öfver märkliga kvinnor samt en adresskalender upptagande namn och adresser på mera bemärkta personligheter inom landets kvinnovärld.

F. E.

Vid skiljovägen.

(*Öfversättning.*)

En själ skyndade ifrigt sin väg framåt — hon visste inte hvarför hon börjat sin vandring eller hvart hon gick. — Helt plötsligt kom en annan själ fram till henne och hviskade till henne:

»Kom! Låt oss följas åt. Jag längtar efter sällskap. Det är bättre att vara två än en. Säg, vill du?»

Hon samtyckte gärna, både därför att hon också längtade efter sällskap och därför att, när hon var ensam, kände hon sig ofta i hemlighet ängslig till mods. Så vandrade de då gladt framåt, sida vid sida. Och de voro så förtjusta i hvarandras sällskap, att de strax på stund högtidligen lofvade hvarandra att aldrig skiljas — aldrig — aldrig.

Strax därpå kommo de till ett ställe, där stigen delade sig. Han vände af åt höger och ropade förvånad efter henne.

*

»Nå hvad väntar du på? Hvar är du? Hvarför kommer du inte?

Men hon hade redan vikit af till vänster. Och hon svarade förskräckt:

»Inte den vägen — gå inte längre! Stanna — jag besvär dig. Det här är rätta vägen!»

»Nej — nej —», ropade han otåligt tillbaka, »hvad tänker du på? Kom genast — det här är rätta vägen!»

Under tiden ströfvade de båda två vidare i motsatta riktningar

»Hvar är du?» upprepade hon andlöst och började gråta af fruktan, då hon åter såg sig ensam. »O lämna mig icke! Har du då glömt hvad du nyss lofvade, att aldrig öfvergifva mig. Hvad du är grym!»

Nu voro de långt borta från hvarandra — de kunde knappast se hvarandras ansikten — deras röster ljödo allt svagare och svagare. Hans ord kommo tillbaka till henne som ett eko.

»Hvar är du? Du lofvade att alltid stanna hos mig — du svor att aldrig gå bort — hur kan du vara så trolös?»

Hvad hade skilt dem åt? Ingen af dem kunde gissa det. Likafullt fortsatte de ifrigt hvar sin väg. Det blef alldeles mörkt. Snart tappade de helt och hållet bort hvarandra — i mörkret och ensamheten nådde dem båda en suck, buren af vinden.

»Farväl!»

»Farväl!»

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

H. Rutherfurd Russell.

Från skilda håll.

Svenska Kvinnornas Nationalförbund uppvaktade miss Susan B. Anthony på hennes åttionde födelsedag med följande adress, som här meddelas i öfversättning:

Till Miss Susan B. Anthony!

Svenska Kvinnornas Nationalförbund har ansett såsom en kär plikt och rättighet att sända uppriktiga och varma välönskningar till Miss Susan B. Anthony på hennes åttionde födelsedag.

Tacksamma för hennes långa, energiska och framgångsrika arbete för kvinnosaken, hoppas vi att hon må fortfarande länge få arbeta, genom exemplet af sitt lif hjälpande och stödjande en ny generation af arbetande kvinnor, för hvilken hon alltid skall framstå såsom den kraftiga banbryterskan för sina systrars rätt.

*

De italienska kvinnorna ha hittills blott tagit ringa del i kvinnorörelsen. Men nu tyckes intresset därför ha vaknat desto lifligare, i ty att, efter hvad den väl underrättade kvinnotidningen La Fronde meddelar, kvinnoföreningar bildats i Milano, Turin, Genua, Neapel, Rom och Palermo. Saken har tagits från en mycket praktisk synpunkt. Fru Schiff, professor vid universitetet i Milano, har till kvinnorna i Italiens olika stater utsändt en rundskrifvelse innehållande en serie spörsmål angående deras andliga, moraliska, ekonomiska och fysiska förhållanden. Skrifvelsen och de svar som ingå äro ämnade att skaffa de italienska kvinnoföreningarna grundliga upplysningar, hvarpå de kunna stödja sina fordringar.

*

Det amerikanska läroverket för kvinlig ungdom i Konstantinopel är den enda institution, som erbjuder tillfällen till högre utbildning åt kvinnor af österns alla nationaliteter. Eleverna komma från ett område som sträcker sig från Bulgarien, Rumänien och Ryssland i norr till Egypten i söder och från Tigris' och Euphrats dalar i öster till Atén i väster. Läroverket startade sin verksamhet 1871. Öfver 120 kvinnor ha redan utexaminerats därifrån. Många af dessa bekläda höga och inflytelserika poster i olika delar af världen. Läroverkets språk är engelska. De öfriga språk, i hvilka undervisning lämnas, äro franska, tyska, latin, forngrekiska och nygrekiska, turkiska, bulgariska, armeniska och slaviska. Lärdomsnivån har gått i ständigt stigande, och läroverkets diplom godkännes af åtskilliga framstående universitet i Europa. Presidenten, doktor Mary Mills Patrick, har en noga kännedom om amerikanska och europeiska undervisningsmetoder.

*

Amerikansk kvinnostatistik. Doktor Seaver vid Yale University har rört upp en storm genom att publicera resultaten af en antropologisk undersökning, företagen vid Wellesley College och Oberlin College. Han hade kommit till den slutsatsen att västerns flickor ha större lungor, hals, bröst och höfter än österns. De senare däremot äro längre och smärtare samt ha större fötter. Denna sista uppgift har väckt en ofantlig sensation och kvinnorna i Boston ha inlämnat en petition om doktor Seavers afsättande.

*

Snörlifvet ämne för en doktorsdisputation. Vid universitetet i Paris har för en tid sedan en ung dam, m:lle Tylicka, offentligt försvarat en doktorsafhandling öfver det ganska originella ämnet: snörlifvet. Inför medicinska fakultetens höglärda professorer häfdade hon, att snörlifvet är ett klädesplagg, som skadar hälsan, emedan det trycker på kroppens viktigaste organ och hindrar deras verksamhet. Med hjälp af Röntgenstrålar, menade hon, har det blifvit bevisadt, att snörlifvet tränger tillbaka de 5—6 nedersta refbenen, vållar rubbning i andhämtningsverktygen, blodomloppet och matsmältningskanalerna samt ger lefver och njurar en oriktig form. Man kan också till en del tillskrifva snörlifvet den blodbrist, bleksot och magkatarr, hvaraf kvinnorna i allmänhet lida. — Som ersättning för snörlifvet föreslår den nya doktorn ett lifstycke af styft lärft, som sluter om figuren och endast når till midjan. Det är knäppt framtill och har fiskben i sidorna för att ge stöd åt bröstet.

*

Den bildade arbeterskans bostadsförhållanden.

Detta ämne är föremål för en tänkvärd artikel i den engelska tidskriften »The Englishwoman's Review». Som läsaren torde erinra sig, lämnade Dagny i somras en redogörelse för ett förslag, framkastadt på kvinnokongressen i London och som gick ut på uppförandet af ett mönsterhotell för bildade kvinnor, afsedt för 400 pensionärer, hvilka för en maximumkostnad af 15 shillings i veckan skulle komma i åtnjutande af ett hems alla förmåner och komfort. Det är mot denna plans lämplighet tidskriften uppträder med en bestämd gensaga. Den yttrar bland annat:

»Priset på kvinligt arbete har redan sjunkit så lågt, att det hos en hvar måste framkalla allvarliga bekymmer. Men låt det blott bli kändt, att den bildade arbeterskan, tack vare särskilda, till hennes förmån vidtagna åtgärder, kan ställa sina lefnadskostnader billigare än alla andra, och följden skall bli att hennes lön faller i proportion. Den unga arbeterska, som förtjänat 26 sh. i veckan, skall ofördröjligen få sin lön reducerad till 20 sh. När nämligen arbetsgifvaren får klart för sig, att hans kvinliga biträde i ett hem som det föreslagna kan lefva för 12 à 15 sh. i veckan, skall han naturligtvis som god ekonom räkna ut bästa sättet på hvilket han kan tillgodogöra sig dessa förträffliga inrättningar. Och hvad beträffar arbeterskan själf, om hon har tryggheten af ett billigt hem att stödja sig vid, skall hon frestas att taga emot den dåliga lön, som hon nu måste afslå.

Men utom dessa faror medför här berörda välmenande förslag äfven en annan, förlusten af kvinnans ekonomiska oberoende. De tillfällen till självförsörjning, som hittills stått den bildade kvinnan till buds, har hon trots svårigheter och hinder af alla slag modigt vetat tillkämpa sig tum för tum, tack vare sin egen energi och duglighet. Nu uppträder en gammal fiende i en god väns gestalt — och förnyar det gamla anbudet: barmhärtighet i stället för rättvisa! Medan kvinnorna å ena sidan trakasseras med inskränkningar och förbud, skola de å andra sidan skyddas ända därhän, att de förlora alla möjligheter till en oberoende existens. De bindas vid några få yrken och få nöja sig med svältlöner, men i gengäld bygger man hem åt dem, där de skola härbergeras och födas i öfverensstämmelse med deras löneförhållanden.

Hvar och en med erfarenhet måste erkänna, att utsikterna på den kvinliga arbetsmarknaden äro långt ifrån ljusa. Men botemedlet vinnes icke med några välmenande förslag, framkastade af en kortsynt filantropi. Hvad nutidskvinnan behöfver är likställighet inför lagen och likställighet i arbetsmöjligheter, rättighet att lösa sina egna problem och strida sina egna strider. Den ärliga fiende, som pålägger oss inskränkningar, är näppeligen farligare för vår välfärd än den missriktade välgörenhet, som föreslår godtgörelser. Någonting måste göras för den bildade arbeterskan, heter det. Men om den bildade kvinnan verkligen behöfde en sådan hjälp, vore hon i sanning föga värd. Det enda bistånd hon behöfver är hjälpen att lära sig hur hon skall kunna hjälpa sig själf!»

Fredrika-Bremer-Förbundets

Jurist

lämnar åt kvinnor råd och upplysningar i juridiska och ekonomiska angelägenheter.

Träffas å förbundets byrå

54 Drottninggatan, 1 tr.

Onsdagar kl. ½ 11—11 f. m.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, 54 Drottninggatan,

finnas anmälda kvinliga arbetssökande såsom: lektionsgifvare i olika ämnen, svenska och utländska lärarinnor för hem och skolor, kontors- och skrifbiträden, bonner, husföreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster, sjuksköterskor m. fl.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå 54 Drottninggatan mottagas anmälningar till inträde i Förbundets

Sjukkassa.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af Förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Anmälan.

Dagny utkommer ***1900*** *med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.*

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.
Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36
Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. ½10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.
Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd — III årg. Häft. 5

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR
FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE
OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Rösträtten och kvinnorna i England.*)

Ur *»Nordisk tidskrift»*.

Det var i förra hälften af detta århundrade frågan om kvinnors rösträtt började dyka upp i engelska parlamentet. Den första petitionen inlämnades i underhuset den 3 aug. 1834 af en af ledamöterna, en mr Hunt, på begäran af lady Mary Smith of Stanmoor. Mr Hunt yttrade därvid:

»Jag har äran uppläsa en petition, som måhända skall gifva anledning till löje bland en del af er, mina herrar, men som dock fordrar uppmärksamhet. Den är insänd af ett fruntimmer af rang och förmögenhet, lady Mary Smith of Stanmoor, grefskapet York. Petitionären anmärker, att hon betalar skatt och därför icke kan inse, hvarför hon är utesluten från rättigheten att deltaga i val af lagstiftare. Hon säger, att kvinnorna äro underkastade lagarnas alla bestämmelser och straff, t. o. m. dödsstraff, och borde därför hafva en röst vid deras stiftande, men så långt ifrån är detta fallet, att om en kvinna drages inför rätta, både anklagare och domare äro män. Hon säger sig icke kunna godkänna skälen, hvarför kvinnorna äro uteslutna från utöfvandet af politiska rättigheter, då det högsta statsämbetet i landet, regentens, är öppet för kvinnor. Petitionären anhåller, att ogifta kvinnor, hvilka innehafva de af lagen bestämda kvalifikationerna, måtte tillåtas deltaga i val af parlamentsledamöter.»

Petitionen förföll, men sir Robert Peel, som några månader senare blef premierminister, medgaf under debatten därom, att »det vore svårt att finna ett logiskt svar på frågan, hvarför kvinnorna icke hade rösträtt. De teoretiska skälen för deras rätt vore minst sagdt lika starka, om ej starkare än de, som användas för allmän rösträtt för män.»

Under de stora frihandelsstriderna på 1830- och 1840-talet kom frågan åter före. Kvinnorna deltogo nämligen lifligt i denna kamp,

---

*) Ofvanstående artikel, hvilken förut varit införd i Nordisk tidskrift, häft. 8, 1899, meddelas här med benäget tillstånd jämte ett i nämnda tidskrift icke synligt tillägg, med särskild tillämpning på våra förhållanden. Ehuru Dagny vid skilda tillfällen redogjort för den politiska rösträttsrörelsen i England, bör det nu, då denna fråga äger aktualitet äfven hos oss, vara af synnerligt intresse att i här meddelade uppsats följa hela denna rörelses historiska utveckling.

de bildade föreningar, samlade penningar och röster för frihandlarepartiet. Därför buros de äfven på händerna af dess stormän, en Richard Cobden, en John Bright m. fl., hvilka offentligt beklagade, att kvinnorna ej hade rösträtt, på det att de skulle kunna utöfva den till den goda sakens befrämjande. Men själfva komna till makten, glömde frihandlarna sina gamla skulder till kvinnorna. Frihandeln genomfördes, men knappast någon af dess förkämpar uppträdde sedermera till förmån för kvinnornas rättigheter.

* * *

Det var i stället tack vare en af det nittonde århundradets största tänkare i England, *John Stuart Mill*, som frågan om kvinnors rösträtt fick en plats bland vår tids reformfrågor.

Redan i sina tidigare, på 1850-talet utgifna arbeten om den representativa styrelsen och om parlamentsreformer hade Mill yrkat på politisk likställighet för man och kvinna. Hans arbete »The Subjection of Women» skrefs 1861, men utkom först 1869.

Så snart Mill 1865 blef invald i parlamentet, förklarade han sig villig att inlämna en petition med begäran om rösträtt för kvinnor, om man kunde få hundra kvinnor att underteckna en dylik petition. Genast bildades i London en komité, som på några veckor samlade 1,500 namn under petitionen.

Kort förut hade en man, tillhörande Mills politiska motståndare, den konservative Disraeli, vid en debatt i underhuset yttrat följande märkliga ord: »Jag inser icke, hvarför kvinnor ej skulle hafva rösträtt i ett land, som styres af en kvinna, där kvinnor tillåtas utgöra del af det andra riksståndet såsom 'peeresses of their own right', där de kunna äga land».

I den omtalade petitionen, som inlämnades i underhuset i maj 1866, begärdes rösträtt för de kvinnor, hvilka uppfyllde de villkor lagen fordrade af manliga röstberättigade.

Oaktadt den kalla och hofsamma tonen i petitionen mottogs den i parlamentet med skratt och ironiska applåder. Mill förklarade då, att han skulle inkomma med sitt förslag i annan form, nämligen såsom ett amendement (tillägg) till Disraelis reformbill (förslag till rösträttens utsträckning till vidare lager af män). Detta amendement gick ut på att ordet »*man*» i reformbillen skulle utbytas mot »*person*» och föreslogs följande år, 1867, af Mill. Vid omröstningen afgåfvos 194 röster mot och 70 för förslaget. Bland minoriteten befann sig äfven den store frihetskämpen *John Bright*, hvilkens an-

seende på den tiden var ofantligt. Mill skref också om resultatet till en vän: »Vi äro förtjusta öfver vår minoritet, som är större än vi vågade hoppas. Och den allra största triumfen är John Brights röst».

John Bright öfvergick emellertid senare, 1876, till motståndarna till kvinnors rösträtt, hvilket var en stor motgång för frågans anhängare. Hans bror, Jacob Bright, äfven han framstående parlamentsledamot, fortfor att under hela sin parlamentariska bana vara en varm och verksam vän till frågan. Liflig del i rösträttsarbetet hafva äfven John Brights syster, hans dotter m. fl. kvinliga anförvandter tagit.

Hvad Mill med sitt snille och sin ledaretalang kunnat verka för den kvinliga rösträttsfrågans framgång i parlamentet var honom icke beskärdt att visa. Vid valen 1868 blef han icke omvald och han bortrycktes af döden 1873.

Emellertid genomfördes Disraelis reformbill 1867, hvarigenom massor af män erhöllo rösträtt. Många ansågo, att enligt den nya lagen äfven kvinnor, som f. ö. uppfyllde lagstadgade villkor, kunde anses röstberättigade, då i den nya lagen användes ordet »man», hvilket som bekant på engelska betyder så väl »man» som »människa» och hvilket ord enligt den i England existerande s. k. »Lord Brougham's Act» öfverallt bör innefatta kvinnor, där motsatsen ej är uttryckligen påbjuden. I Manchester begåfvo sig därför 5,750 kvinliga »householders» till valurnorna, men blefvo afvisade, och i den rättegång, som uppstod i anledning däraf, förklarade domstolen, att den nya rösträttslagen icke innefattade kvinnor.

* * *

Allt ifrån Mills första år i parlamentet hade det kvinliga rösträttsarbetet varit organiseradt. Den första s. k. rösträttskomitén upplöstes 1867, och i stället bildades en förening »The National Society for Women's Suffrage» med Mill som ordförande. Dess hufvudsakliga verksamhet bestod först i anordnandet af petitioner. Såsom exempel på de storartade proportionerna i detta afseende af föreningens verksamhet må nämnas, att 1874 inlämnades till parlamentet 1,427 petitioner med tillsammans 445,564 namn. En petition, för hvilken Florence Nightingale och Mary Somerville 1868 stått i spetsen, innehöll 21,000 namn och var så tung, att Mill knappt förmådde bära fram den i underhuset. Han brukade dock omtala den som »den ljufvaste börda han någonsin burit».

Ehuru kvinnorna voro själen i detta rastlösa arbete, var det först 1869 man vågade hålla ett offentligt möte i London med kvinliga talare. Det ansågs likväl, att kvinnorna »för att ej uppreta publiken» måste uppläsa hvad de hade att säga från papperet och icke tala fritt. Rösträttsföreningens vice ordförande, mrs Peter Taylor, ledde förhandlingarna vid mötet, och bland de kvinliga talarna finna vi äfven mrs Henry Fawcett, som sedan spelat en så viktig roll i rörelsen. Bland de manliga talarna märktes Mill, Henry Fawcett, John Morley, sir Charles Dilke, den berömde författaren Charles Kingsley.

»The National Society for Women's Suffrage» utvecklade för öfrigt en storartad verksamhet, filialer uppstodo i olika delar af landet, äfven i Skottland och Irland, massor af flygskrifter utgåfvos, artiklar behandlande rösträttsfrågan förekommo gång på gång i dagspressen. Föreningen fick 1870 ett eget organ, »Women's Suffrage Journal». Bland de kvinnor, som stodo i spetsen för rörelsen och bedrefvo ett outtröttligt arbete i dess tjänst, vilja vi jämte mrs Peter Taylor och mrs Henry Fawcett nämna mrs Priscilla Mac Laren, syster till bröderna Bright, miss Lydia Becker, miss Caroline A. Biggs och miss Helen Blackburn.

Från 1878 användes icke petitioner i så stort antal som i början. I stället koncentrerades verksamheten på anordnande af möten, enskilda såväl som offentliga.

* * *

År 1869 är ett bemärkelseår i den engelska kvinnorösträttsrörelsens historia. En ny kommunallag antogs då i England, och enligt ett amendement, föreslaget af Jacob Bright, fingo kvinnor rätt att deltaga i kommunala val, en rätt som följande år utsträcktes till valrätt och valbarhet till skolråd (school board). Samma år valdes den första kvinna, miss Lydia Becker, till ledamot af skolråd i Manchester.

Antalet kommunalt röstberättigade kvinnor i England och Wales voro 1898 729,758 eller nära 14 procent af samtliga röstberättigade.

* * *

År 1870 väcktes af Jacob Bright på nytt i underhuset motion om politisk rösträtt för kvinnor, och denna gick den 4 maj igenom i andra läsningen, men föll den 12 i samma månad i komitébehandlingen.

Åren 1871—79 är frågan om kvinnans politiska rösträtt nästan hvarje år före i underhuset.

År 1880 kom frågan om en ny reformbill åter upp, och kvinnosaksvännerna hoppades på ett amendement i densamma till sin förmån. För att bevisa ohållbarheten i påståendet, att majoriteten af kvinnorna vore likgiltiga för rösträttsfrågan, sammankallades ett massmöte i Manchester den 5 febr. 1880. Detta möte uppfyllde de djärfvaste förväntningar. Hela den väldiga Free Trade Hall var fylld till trängsel af kvinnor ur olika samhällsklasser, många af dessa hade gått 20 eng. mil till fots för att bevista mötet. I huset bredvid måste arrangeras ett s. k. overflow-meeting för dem, som icke fingo rum i den egentliga möteslokalen; men det oaktadt måste tusenden återvända med oförrättadt ärende. Mrs Mac Laren var mötets ordförande. Hennes hälsningstal mottogs med lifliva ovationer, som knappast ville taga slut, och hänförelsen var stor under hela mötet. Efter dess slut tryckte obekanta kvinnor hvarandras händer under tårar, och arbeterskor uttalade gripande ord af uppmuntran och tacksamhet till de bildade kvinnor, som åtagit sig den gemensamma saken.

Under detta och följande år höllos flera sådana möten i London och i olika provinsstäder, utan att entusiasmen eller deltagarnas antal minskades.

År 1884 framlade Gladstone en ny reformbill, enligt hvilken rösträtten skulle utsträckas till alla manliga »householders» i landet. Kvinnosaksvännerna sände då delegerade till honom med anhållan att han skulle utsträcka billen äfven till änkor och ogifta kvinnor, som voro householders. Men Gladstone icke blott vägrade att mottaga de utskickade, utan lät äfven sitt parti förstå, att han skulle öfvergifva billen, i fall ett amendement till kvinnornas förmån skulle antagas. Amendementets öde var därmed besegladt, flera af frågans gamla vänner i underhuset affällo, andra afhöllo sig från att deltaga i omröstningen.

En viss stagnation inträdde nu i parlamentet rörande frågan om kvinnors rösträtt. Frågans ledare lyckades endast en gång, 1886, få billen igenom i andra läsningen. Under de andra åren fingo de icke ens en dag till dess första läsning. Orsaken därtill var dels att söka i den reaktion, som inträdt efter den högt uppdrifna agitationen under de 15 åren närmast efter Stuart Mills uppträdande, dels i att den brännande irländska frågan absorberade parlamentets uppmärksamhet. Därtill kom den svårighet enskilda

ledamöter enligt parlamentets ordningsregler ha att få sina biller behandlade. Det är blott en dag i veckan, onsdagen, och då endast mellan kl. 12 middagen och 6 e. m., som dylika biller behandlas. Äfven om en enskild motionär lyckats få sin bill uppsatt på föredragningslistan för en bestämd onsdag, är det därför icke säkert, att den då hinner komma före. Det är tvärtom ganska vanligt, att motståndarna spinna ut debatten om en föregående bill, tills klockan blir 6, hvarigenom möjligheten för billens behandling under den sessionen omintetgjorts. För en dylik obstruktionspolitik från motståndarnas sida har billen om kvinnors rösträtt gång på gång varit utsatt.

* * *

Vintern 1892 lyckades det slutligen för sir Albert Rollit och sir Algernon Borthwick att försäkra sig om onsdagen den 27 april för andra läsningen af en bill om den politiska rösträttens utsträckande till de kvinnor, hvilka redan hade kommunal rösträtt.

Underrättelsen härom väckte uppmärksamhet i vida kretsar och kom frågans vänner så väl som dess motståndare att uppbjuda alla sina krafter för att få parlamentet och allmänheten på sin sida. Flera damer ur den högsta societeten höllo drawingroom-meetings, till hvilka de inbjödo framstående talare och talarinnor att utlägga frågan inför talrika auditorier. Den s. k. Parliamentary Committee, bestående af de parlamentsledamöter, hvilka voro för kvinnans rösträtt, höll möte för att diskutera det sätt, hvarpå de bäst skulle kunna främja billens framgång. Likaledes utvecklade medlemmarna af rösträttsföreningarna en storartad verksamhet, i det att de vände sig till kommunalt röstberättigade kvinnor med anhållan, att dessa skulle insända petitioner till parlamentsledamöter och begära deras understöd för billen. Pressen diskuterade frågan med stor ifver. Få tidningar voro afgjordt fiendtliga. Bland de öfver 20 tidningar, hvilka mer eller mindre kraftigt försvarade billen, var äfven hofvets organ, »St. James's Gazette».

Men frågan hade äfven mäktiga motståndare. Gladstone använde sitt ofantliga inflytande mot billen i ett öppet bref till parlamentsledamoten Samuel Smith, hvilket bref trycktes och spreds i tusentals exemplar dagarna före debatten.

En omsvängning har nämligen ägt rum inom de engelska politiska partierna i afseende på kvinnors rösträtt. Förslaget härom hade först framställts af den liberale Mill och understöddes af radi-

kala såsom Henry Fawcett och Labouchère, och frågan om kvinnors rösträtt ansågs utgöra en del af det liberala programmet. Numera räknar denna fråga sina förnämsta understödjare bland de konservativa. Lord Salisbury förklarade sig icke långt före debatten om sir Albert Rollits bill beredd att uppställa frågan på det konservativa programmet, och en af dess förnämsta förkämpar i underhuset är de konservativas ledare därstädes Arthur Balfour, systerson till lord Salisbury. Sir Albert Rollit är likaledes konservativ.

Men för att återvända till det öppna brefvet till Samuel Smith, framhöll Gladstone som motiv för sitt motstånd, att hans rättskänsla sårades af billens förslag att medgifva rösträtt endast åt änkor och ogifta kvinnor, emedan familjemödrarna, som skulle uteslutas, enligt hans tanke vore långt mer mogna att komma i åtnjutande af rösträtt. Vidare påstod han, att flertalet kvinnor icke önskade rösträtt. En nödvändig följd af att kvinnorna blefvo röstberättigade till parlamentet blefve, att de så småningom skulle få säte och stämma därstädes och rätt att bekläda statsämbeten. Slutligen förklarade han, att kvinnorna, om de indroges i politiken, skulle förlora »sin ömtåliga renhet, finhet och blygsamhet».

Debatten i underhuset om sir Albert Rollits motion ägde rum onsdagen den 27 april. Gladstone var närvarande, men deltog ej i diskussionen. Som denna erbjöd åtskilligt af intresse, skola vi ett ögonblick dröja vid densamma.

Motståndarna bekämpade billen med känsla och öfvertygelse och framdrogo alla Gladstones skäl, och många andra dessutom, mot densamma. Då man hörde dem, kunde man tro, att ett så revolutionärt och samhällsupplösande förslag aldrig förekommit inom parlamentets ärevördiga murar. Och dock upplyste förslagsställaren — sir Albert Rollit — att kvinnor i England förr i världen haft rösträtt, och han anförde exempel på att under Plantageneter och Tudorer kvinnor röstat på grefskapens representanter i parlamentet.

Från motståndarnas sida citerades den heliga skrift, Gibbons »Romerska kejsardömets aftagande och fall», Miltons »Förlorade Paradis». De förfärliga följder, som skulle uppstå, ifall kvinnor finge rösträtt, skildrades i de mörkaste färger: kvinnor skulle komma att sitta i parlamentet, blifva ministrar, domare, biskopar. Hemlifvet skulle förstöras, äktenskapsfrekvensen, som redan vore i sjunkande, ytterligare minskas. Det talades om de stackars kvinnornas ringa fysiska styrka, deras stora känslighet, deras brist på politiskt intresse. För öfrigt påstods det — betecknande nog — att kvin-

norna icke behöfde något direkt inflytande på lagstiftningen, då deras intressen redan förut vore fullt tillgodosedda af lagstiftarna.

Förslagets anhängare blefvo emellertid icke svaren skyldiga. Präktiga anföranden till förmån för kvinnornas politiska rösträtt höllos, utom af sir Albert Rollit, af bl. a. den framstående liberale unionisten Leonard Courtney och af underhusets ledare Arthur Balfour.

De visade — och det torde icke fallit sig svårt — att det existerade många brister i lagstiftningen rörande kvinnan, hvilka helt säkert skulle blifva mer uppmärksammade, om kvinnor finge sin röst med vid valen till parlamentet. Så t. ex. anfördes det missförhållandet, att inom industrigrenar, där flertalet arbetare vore kvinnor, dock icke funnes kvinliga fabriksinspektörer. Kvinnokönet vore styfmoderligt behandladt bland annat i fråga om undervisning, i lagarna om skilsmässa och föräldrarätt. Om man forskade i parlamentets urkunder — förklarade Balfour — skulle man snart få klart för sig, att det i allmänhet först varit sedan en samhällsklass blifvit röstberättigad, som underhuset insett, att det hade skyldighet att lagstifta för ifrågavarande klass.

Påståendet att kvinnorna själfva icke önskade den ifrågavarande reformen — fortsatte Balfour — vore icke sant. De hade genom petitioner, genom allmänna möten, genom resolutioner — således alldeles på samma sätt som andra orepresenterade samhällsklasser på sin tid — lagt i dagen sin fordran på rösträtt.

Lika orimligt vore det att påstå, att kvinnorna skulle demoraliseras genom att deltaga i politiken. De olika partierna uppmuntrade ständigt fruntimren att arbeta för deras respektiva intressen vid parlamentsvalen, och det funnes ju numera åtskilliga kvinnoföreningar med sådant syfte, den konservativa Primrose League så väl som »Women's Liberal Unionist Association» och »Women's Liberal Federation», hvilken sistnämnda hade till ordförande ingen mindre än själfva — mrs Gladstone.

Balfour — själf konservativ — kunde icke nog förvåna sig öfver att liberala, hvilka alltid främst på sitt program haft rösträttens utsträckande till allt bredare samhällslager, kunde uppträda mot ett förslag, som afsåg att gifva rösträtt åt en af samhällets värdigaste klasser, en klass, som dessutom uppfyllde den medborgerliga plikt, som ensam vore villkoret för rösträtts erhållande. Denna medborgerliga plikt vore icke, som en talare påstått, militärtjänst, ty hur många män skulle icke då vara beröfvade rösträtt — utan skatteplikt.

Oaktadt det vältaliga försvaret föll dock billen vid omröst-

ningen med 175 röster mot 152. Sistnämnda siffra var emellertid det största antal röster, som dittills någonsin afgifvits i underhuset för kvinnans politiska rösträtt. Förslaget hade således visserligen fallit, men fallit framåt.

* * *

År 1893 inlämnade Walter Mac Laren en ny bill om rösträtt för kvinnan. Motståndarna lyckades emellertid draga ut på debatten om maskinskattebillen, tills den lagstadgade tiden för läsning af enskilda parlamentsledamöters biller var tilländalupen, hvarför Mac Larens bill ej kunde komma under diskussion.

År 1897 var billen om kvinnans rösträtt åter före i underhuset — för 13:de gången på 30 år — och den 3 febr. ägde andra läsningen af billen rum.

Det var mr Faithful Begg, som framlagt förslaget. Det var äfven han, som inledde debatten. Han förklarade, att genom billens antagande skulle omkring en half million kvinnor få rösträtt. Enligt Englands nuvarande vallag vore från deltagande i parlamentsval uteslutna: vansinniga, fattighjon, förbrytare och kvinnor. Dock vore det den skillnaden, att individer tillhörande de tre förstnämnda kategorierna möjligen en gång kunde komma ur sin undantagsställning, men det kunde kvinnorna aldrig. Sådan var den ställning intelligenta kvinnor i vårt upplysta tidehvarf intogo i afseende på rösträtten, under det att vid de senaste valen 73,000 män, som hvarken kunde läsa eller skrifva, ägde rösträtt.

Kvinnor röstade redan till kommunalstyrelse, kyrko- och distriktsråd, fattigvårdsstyrelse, stadsfullmäktige och skolråd. De hade blifvit invalda som ledamöter i kungl. komitéer för arbetslagstiftning och skolfrågor. 500 kvinnor hade tagit Bachelor-of-Art-examen vid Londons universitet och 300 den högsta matematiska examen vid Cambridges universitet. Oaktadt allt detta vore de alltjämt uteslutna från rösträtt. Icke mindre än 257,000 kvinnor hade året förut undertecknat en petition, hvari de begärde rösträtt.

Det vore osant, att kvinnor icke förstodo sig på politik — gjorde f. ö. alla män det? Kvinnorna hade dessutom specialkunskaper i frågor rörande deras eget kön, och det vore därför den enklaste rättvisa att låta dem få inflytande på stiftandet af lagar, som gällde äfven dem. Den erfarenhet, som vunnits af rösträttens utsträckande till kvinnor i Nya Zeeland 1893 och Syd-Australien 1894, hade varit ytterst gynnsam.

En annan förkämpe för saken anförde, att bland argumenten mot förslaget åberopats kvinnans oförmåga att bära vapen, men huru många i själfva underhuset skulle någonsin bära vapen? Af billens två argaste motståndare mr Labouchère och mr Radcliffe Cooke, skulle helt säkert ingendera antagas ens till trumslagarpojkar.

Bland motståndarne var i främsta rummet mr Labouchère, en radikal, ganska bemärkt parlamentsledamot. Labouchère hade förr i välden varit en anhängare till kvinnors rösträtt och röstat för förslaget — på skämt — som han i sitt tal påstod. Sedan dess har han emellertid sökt bevisa sin ånger genom att på alla sätt motarbeta kvinnans rösträtt.

Han uttryckte sin förvåning öfver, att en skotte (Mac Laren) satt sitt namn under en dylik bill, då han väl i sin ungdom borde hafva studerat John Knox, som blåst »en trumpetstöt mot det onaturliga kvinnoregementet«. Finge kvinnorna rösträtt, blefve valkandidaternas lif outhärdligt. En kvinna kunde aldrig fatta ett argument. Då man öfverbevisat henne, att hon haft orätt, upprepade hon sitt förra påstående i samma ordalag.

Om kvinnorna erhålle rösträtt, skulle de komma i majoriteten, och det ärevördiga underhuset skulle kanske förvandlas till ett slags för bägge könen gemensam klubb. På de främsta (minister-) bänkarna skulle herrarne sitta sida vid sida med damer, och slutligen skulle väl en kvinna intaga talmansstolen.

Talaren hade observerat, att de flesta af de herrar, som nu ämnade rösta för ett kjortelregemente, redan voro underkastade ett dylikt, och somliga hade rent ut sagt, att de själfva icke så mycket brydde sig om billen, men att deras hustrur gjorde det. Naturen hade gjort skillnaden mellan man och kvinna, och denna skillnad kunde icke upphäfvas genom en parlamentsakt. Kvinnorna hade inga gåfvor för det parlamentariska lifvet. De voro visserligen sluga, i det de hade ett slags instinkt snarare än förstånd, men de leddes af impulser och hade ingen uppfattning af proportioner.

F. ö. voro talarne för och emot förslaget tämligen jämnt fördelade.

En talare ansåg, att drottningens 60-års-regeringsjubileum, som just det året inföll, icke kunde bättre firas än genom att låta rättvisa vederfaras hennes kön.

Oaktadt de liberalas ledare, sir Willam Harcourt, uppträdt och varnat mot det amazonregemente, som skulle uppstå, om i en framtid allmän rösträtt blefve införd både för män och kvinnor, då de

senare voro så betydligt talrikare, blef billen antagen med 71 rösters öfvervikt, den största seger frågan någonsin vunnit. Inom underhusets fyra partier, liberala, konservativa, liberala unionister och irländare, tycktes frågan af omröstningen att döma hafva majoritet. Hinder uppstodo emellertid, så att billen ej under sessionen hann komma till komitébehandling.

* * *

Denna parlamentariska seger blef en signal för de föreningar, som i olika delar af landet arbeta för kvinnans rösträtt, att ändå ytterligare uppbjuda sina krafter. De beslöto därför att sammansluta sig till ett nationalförbund. »The National Union of Women's Suffrage Societies» bildades samma år, och i det hafva ingått 15 engelska kvinnorösträttsföreningar och dessutom en skottsk och en irländsk. I förbundsstyrelsen, som uteslutande består af kvinnor, sitta representanter för de olika föreningarna. Styrelsen har vid sin sida s. k. »Parliamentary advisers», 15 parlamentsledamöter, som inom underhuset arbeta för frågan.

I styrelsen sitta bl. a. mrs Millicent Fawcett, miss Helen Blackburn, utgifvare af »The English Woman's Review», mrs Priscilla Bright-Mac Laren, mrs Wyndford Philipps, stiftarinna till Women's Institute och Grosvenor Crescent Club. Förbundet håller hvarje år årsmöte i någon af Englands större städer. Det första hölls i Manchester den 16 nov. 1898. (Forts.)

Maria Cederschiöld.

Några intryck af Carl Larssons »Ett hem».

»Salong, matsal, herr-rum och sängkammare i 'modern styl', inclusive mattor, gardiner och portierer från 3,400 kronor... o. s. v. A. B. Max Sachs' etablissement». Men innan den, som af en eller annan anledning ämnar ställa i ordning åt sig ett s. k. bo, följer ofvanstående eller någon dylik annons, så bör han först gå och ta reda på en annan, som kom ut till julen. Den är visserligen dyrbar som annons betraktad, men så oändligt mycket mer lyckobringande

i sin efterföljelse: det är ofvannämnda *hem* af Carl Larsson. Det är en svensk bok både utanpå och inuti. Permen är gul och blå med det enda, på svenska mer än på något annat språk, sägande ordet *ett hem*. Titeln och innehållet stå också i ett ovanligt helt förhållande till hvarandra. Titeln lofvar ett hem, innehållet ger oss ett sådant både i ord och bild, på en gång realistiskt och ideellt men alltid opartiskt tecknadt från hvardagslifvets alla synpunkter. Från Pontus i skamvrån och brännvinsflaskorna på skänken till aftonlampans kvällslugn och kyrkogårdens ro. Och dessa osminkade, intima detaljer undgå ödet att profaneras i expositionen, därför att det är just *dessa* människors hem, hvilka i så sällsynt hög grad besitta det, som är så få gifvet och som kanske ännu färre åtminstone hittilldags förstått att tillägna sig: originalitet och — lycka. Man vill tvärtom gärna ha mycket mera till skänks ur detta hem och detta samlif, där intet tycks vara banalt eller tråkigt, där allt skiner och ler i hemtrefnadens oafbrutna stämning af helgafton.

»Det är omöjligt att behaga alla, den som det försöker behagar ingen», har en gång professor Scholander skrifvit till Carl Larsson. Det är nog inte heller dennes mening att bjuda till med något så vanskligt. Hans afsikt är ej alls att vare sig i ord eller bild skrifva någon förskrift för andra. Hans önskan är att väcka människorna på dem själfva, på deras egen individuella smak. Att lära dem förstå lyckan i att rent efter bokstafven vara sin egen lyckas smed — och snickare och målare med, om så skulle behöfvas. Förmå dem att stanna eftersinnande inför de båda enkla orden, som i sig måste rymma en god del af hans egen förnöjdhet:

»Älsken hvarandra, barn,
ty kärleken är allt»,

samt:

»Guds fred.»

Det ges ingen schablon för ett hem, som vill göra skäl för namnet. Det ges vissa grundformer, golf, väggar och tak, vissa grundbetingelser af värme- och ljusproportioner. Men inom dessa ramar har eller borde åtminstone individualiteten ha en absolut frihet till variation efter råd och lägenhet, med möjlighet till lika rik mångfald i placeringen som t. ex. naturen själf i sin alltid växlande användning af de enkla attributen i ett människoansikte.

Det gäller om våra hem detsamma som om alla andra mål att ej sätta idealet lågt, ej nöjas förrän vi uppnått den fulla harmonin mellan lynnet och den värld vi skapat genom, omkring och åt

denna viktiga faktor i lefnadskonsten. Och vi behöfva inför detta önskemål ej alls i samma grad som inför de flesta andra lifskra känna utopins vanmakt. Detta mål ligger ju ovanligt mycket inom möjligheternas gränser, dess uppnående, som ytterst betingas af vår egen vilja, är på samma gång en af betingelserna för vår egen utveckling.

»Arbetsam och full af hopp
Finn din möda liten,
Solen går så vänligt opp,
När hon lyser fliten.
Äkta framsteg, ökad ro,
Mera fröjd af lifvet
Och ett eget trefligt bo
Uti perspektivet.»

Det är en gammal strof som Carl Larsson använder till ingångsspråk i sin lilla »predikan om konsten i hemmet». — »Det kan icke tjatas nog mycket om den saken», säger han. Nej, icke så länge det ännu finnes en normalt abnorm människa, som innerst i sitt väsen har något hon kallar *sig själf*. Icke så länge det gifves en något så när normalt social samhällsställning och så länge som den religiösa längtan ännu lefver för poesi i lifvet. Och när vi nu tydligt för våra ögon se ett hem förverkligadt, ingångsspråket till predikan realiseradt, så behöfva vi ej misströsta om oss själfva, om vi också naturligtvis icke alla, förmodligen icke någon af oss, äro Carl Larsson. »Sjung efter ditt eget näbb», och så kommer det ena att föda det andra, små enkla vanor, skrattretande originaliteter, obetydligheter, som dock blifva centrum i ditt lif, därför att allt är ditt, afpassadt efter ditt och de dinas lynnen och arbeten.

Undertecknad har bland sina minnen, icke precis något helt hem, men dock ett och annat enstaka rum, som skulle kunna rubriceras bland »idealen» i den vägen. Naturligtvis alla hvarandras kontraster.

Ett var en vetenskapsmans arbetsrum. Ett stort rum med höga och djupa fönster och gamla små låga dörrar med väldiga messingslås. De gamla möbelklenoderna, farfars soffa och farfars chiffonier i mörknad mahogny och familjeporträtten. Annars böcker rundt om från golf till tak och skrifbordet och skrifstolen vid fönstret. Utanför i en gammal kastanj var både sol och skugga. Inne i rummet var arbetets allvar och dess glädje. Bilden af detta rum är oskiljaktigt förenad med minnet af dess ägare.

Ett annat är i en lotsstuga i Stockholms skärgård. Det är inte »salen» med »paneldivanen» och den ohyggliga spegelskänken

fullsatt med nysilfverpjeser, och inte »frökens» rum med Puttkamerkram. Men det är gubbens och gummans rum med den högt uppbäddade gustavianska sängen med det alltid lika snöhvita täcket och den broderade paradkudden, med den hvitmålade pinnsoffan, hortensian på fönsterbordet, den knutna spegelslöjan och de rutiga gardinerna, bibeln med glasögonen instuckna och stickstrumpan där bredvid på bordet framför soffan, hörnskåpet med kikare, sjökort och brännvinsgrejor, sydvästen och oljerocken på dörrkroken, och ändtligen det fullriggade skeppet under glaskupan på den hvitlimmade spiselkransen. Inte för det att en sjöbuss är på något vis hvitstruket helgonmässig, men kajutans prydlighet, hafvets stora kraf på »klara don» ligger i luften omkring honom, och hans och hans gummas hem måste vara bländhvitt och putsadt, precist och »klart att vända» enligt termen.

Och ett tredje. Det är en gammal ogift lärarinnas enda rum. Hennes skrifbord är fullplockadt med penntorkare, brefpressar, frimärksaskar i oändlighet, det från den kära eleven, det från den andra. På alla upptänkliga platser hänga och stå porträtt af dylika. På hennes bokhylla finns all litteraturens grädda församlad i prydliga band. Och Gluck och Haydn i små hvita byster på pianot. Men intet damkorn, hvarken på småsakerna eller sinnet. Litet vemod kanske, liksom öfver vissnade men kärt gömda blommor. Och ingen kan le åt något i detta minnesalbum för den stora harmonins skull som är där. Den stora individualitetens harmoni, så förunderlig i sin makt öfver sinnet, vare sig den är besläktad med Carl Larssons enkelhet eller forskarens tankedjup.

* * *

Elisabeth Browning säger någonstädes, att det är »okunnighetens privilegium att bedöma konsten». Stackars Carl Larsson. Men jag höll på att säga, inför denna hans familjäraste skapelse är det ens fråga om konst, d. v. s. bland de »privilegierade?» Är där icke uteslutande tal om känslan, — och om så är, vore icke det ett framsteg? Liksom petit-maîtren vanligen rider upp på den enda falska tonen i konserten, så plägar frälseståndet i fråga envist haka upp sig på den eller den linjen i perspektivet, på den eller den färgklatten. Men inte ens det inför Carl Larssons prestationer. Förvåning och häpnad, tacksamhet att ej vara medlem af hans så »utsatta» familj, det är den svåraste formen för klandret. Och så måste man

väl få tro, det man så gärna vill, att hans konst talar till hjärtat, att den värmer och väcker en om än aldrig så motsträfvig genklang.

De flesta af dessa 24 målningar voro med på den stora utställningen och borde alltså för bra många redan vara kära bekanta, som man med glädje hälsar välkomna i sin personliga ägo, helst de nu äro introducerade af konstnärens egen enkla men så helt kompletterande text. Liksom man icke sett och läst denna bok på en gång, lika litet kan allt sägas om den på en gång. Äfven detta blir läsarens egen individuella sak, inför en bok som denna, som icke bör och för rästen icke kan bli ett praktverk på förmaksbordet, utan som måste vara till hands till dagligdags kärt och nyttigt bruk att ständigt hämta nya lifvande och soliga intryck ur.

Som slut på detta lilla tal om Carl Larssons sista, i så många hem kär vordna bok skulle jag vilja sätta hans egen okonstlade inbjudan till den som vill hörsamma:

»Var välkommen, kära du,
Till Carl Larsson och hans fru.»

Men det är ett annat, om Carl Larsson icke misstycker, mera odödligvordet citat, som jag ännu hellre vill använda och som i sig innebär hvad vi djupast och tacksammast känna inför allt, som gifves oss af sanning i världen. Det är Goethes:

»Ty intet ord fann hjärtevägen,
som icke föddes i ett hjärtas hem.»

K. B.

Ljus i mörker.

En röst från Finland.

Sorgens dagar äro mörka, pröfningens tider tunga. Men aldrig är striden så svår, aldrig mörkret så ogenomträngligt, att icke någonstädes en strimma af ljus, ett hopp om seger skimrar emot oss. Kärleken kan förläna kvinnans öga kraft att i det djupa mörkret skönja den svaga ljusstrimman. Hennes heliga mission är att peka mot ljuset, att trösta och hugsvala. Med trofast sinne frammanar hon i minnet de goda dagar som varit, står upp till modigt arbete i den svåra tiden och väcker ny tro på kommande vårar.

* * *

Ljuset faller på kejsarstatyn. Den dyre monarken, han som älskade Finland och värnade dess lagar, står så lugn och upphöjd på sin plats, omgifven af »Lagen», »Freden», »Arbetet», »Konsten och Vetenskapen». Finlands döttrar i sorgens svarta dräkt vallfärda ständigt till denna plats. De blicka upp mot härskarens milda drag och nedlägga nya blommor vid foten af stoden. Då snöns hvita täcke låg bländande på marken, sågos blommorna först spira fram: blodröda tulpaner, härliga rosor, lager.

Sedan bragte vårens första blommor, sippor, violer och narcisser, där sitt budskap om ljusets seger i naturen. Doftande linnea, ljung och lingonris ha hviskat trofasta hälsningar från djupa skogar, näckrosor ha suckat om insjöns sorg och vemod och höstens sista blommor och färgrika blad ha burit vittne om kärlek och tro.

Åter ligger snön hvit och skimrande öfver gator och torg och åter spira nya blommor vid stodens fot. Kärlekens blomster äro eviga.

* * *

Ett sken lyser ur en rad af fönster ut i den mörka vinternatten. Där inne sitta sida vid sida med sina bröder finska kvinnor i sorgens svarta dräkt och afskrifva i hundradetal en vädjan till härskarens rättskänsla, till hans hjärta.

Och de gå sedan in i låga kojor och höga salar med den vackra skriften och män och kvinnor teckna sina namn därpå under djup rörelse.

Glittrande solsken på höga vinterdrifvor! Esters skida är flink och hennes sak helig. I väskan, som hvilar mot hjärtat, ligger den dyrbara skriften. Till de aflägsna skogstorpen ilar hon, liksom buren af osynliga vingar. Och varma tårar af tacksamhet bli hennes rika lön.

* * *

Sommargrönska, sommarvindar! På verandan till den ljusa villan synes en skara allmogekvinnor. Husets fru läser med klar röst för dem ur »Boken om vårt land». Gamla och unga lyssna under andäktig tystnad. Men när de sedan inbjudas att vid det prydligt dukade bordet intaga den välsmakande drycken lösas tungornas band och man gör sin värdinna mången fråga, yppar sina tankar, sina sorger och sitt hopp. Och hon talar vackra ord om kvinnans plikter mot fosterlandet, mot det hem, hvars vårdarinna

hon är, mot barnen, hvilkas första uppfostran sker genom mödrarna. Snart ljuder sång ut öfver nejden, först sakta, men sedan hög, klar, djupt ur allas hjärtan:

»Se, ur vår kärlek skall gå opp
ditt ljus, din glans, din fröjd, ditt hopp,
och högre klinga skall en gång
vår fosterländska sång».

Sylvia.

En studentmissionskonferens.

Missionen är icke ett ämne, som har stora utsikter att väcka de bildades entusiasm här i Sverige. Den s. k. inre missionen, det kan ju ännu gå an, men hednamissionen, nej, det är ingenting för oss. Om man har religiösa intressen, begränsar man dessa till hemlandet. Hvad ha vi att göra med kineser och hinduer? Låt dem behålla sin religion i fred, det finns tillräckligt att göra här hemma. Flertalet bildade svenskar torde ha hämtat sin kunskap om missionen hufvudsakligen från Fliegende Blätters kannibalanekdoter eller från humoresker om missionstémöten och strumpstickning åt negerbarn. Det faller knappast någon in, att en bildad människa på allvar kan taga missionärskallet med i betraktande vid valet af lefnadsyrke.

På det sista decenniet har emellertid Skandinavien nåtts af vågorna af en rörelse, som leder sitt ursprung från Amerikas studentvärld, en rörelse, hvars mål är att personligen intressera studenterna för hednavärldens evangelisering. Studenter som missionärer? Ja, och inte blott teologer, utan medicinare, jurister, filologer.

I Amerika och England har denna rörelse, den s. k. Student Volunteer Movement, redan vuxit sig stark. Från Förenta staterna ha af omkr. 4,000 »akademiska frivilliga» — hvaraf en tredjedel äro kvinliga studenter — 1,500 redan begifvit sig ut på missionsfältet. Af de 1,700 britiska studenter, män och kvinnor, som förklarat sig ha för afsikt att ägna sitt lif åt missionen, ha nära 600 »seglat», som termen lyder. — I Skandinavien äro de frivilliga lätt räknade — än så länge. Och tillvaron af »Akademiske frivilliges missionsförbund» är väl för de flesta obekant. Det räknar dock medlemmar bland studenterna både i Uppsala, Stockholm, Köpenhamn, Kristiania och Helsingfors.

Nyårsdagen anno 1900 stodo åtta svenskar — hvaribland två kvinliga studenter — på däcket till en ångare, som underhåller förbindelsen mellan Vliessingen och Queenboro', och sågo ljusen på Englands kust långsamt komma närmare genom mörkret. De hade rest ifrån Sveriges vackra, hvita vinter för att besöka England på den ur turistsynpunkt mest olämpliga tiden på året. Det var inte heller af turistintresse de reste, det var för att deltaga i den internationella missionskonferens för studenter, som i London anordnats af »The Student Volunteer Missionary Union» 2—6 januari 1900.

Uttröttade och hufvudyra anlände vi sent på kvällen till en af Londons många stationer, och min kamrat och jag voro glada att få öfverlämna både vårt bagage och oss själfva i en engelsk kvinlig students vård. Och så fördes vi i mörkret genom, eller rättare sagdt under, den främmande vidunderstaden ut till en af de tysta förstäderna, där vi under konferensen skulle vara en skolföreståndarinnas gäster jämte några engelska kvinliga studenter, som med uppoffrande tjänstaktighet och vänlighet gjorde allt hvad i deras förmåga stod för att hjälpa och göra det trefligt för oss och de öfriga främlingarna.

Den 2 januari kl. 5 e. m. voro halftannat tusen människor församlade i »The large Exeter Hall» (Londons K. F. U. M:s lokal) för att bevista konferensens öppnande. Det var en brokig skara, representerande 24 olika land. Där voro gulhyade kineser och japaneser och svartbruna negrer samt en hindukvinna i sitt hemlands vackra dräkt. Där voro gamla män och kvinnor, hvilkas hår grånat och hvilkas ryggar böjts under ett långt lifs arbete i missionens tjänst. Men det stora flertalet var studenter, unga män och kvinnor, alla förenade genom ett stort intresse: »*adveniat regnum tuum*».

Inledningsföredraget hölls af professor Moule, hvilken med ordet: »Si, jag är när eder alla dagar intill världens ände» anslog konferensens grundton i närmaste samklang med dess motto: »He ever liveth». Därefter följde hälsningstal och så ett glänsande föredrag — af Rev. Campbell — om de icke kristna religionernas oförmåga att tillfredsställa världens trängtan efter Gud, efter återlösning och efter ett rikare lif.

Under de följande fyra dagarna vistades vi från morgon till kväll i Exeter Hall eller i närheten däraf, upptagna med att lyssna till föredrag, samtala med missionärer och studenter af alla möjliga nationer eller med att besöka den intressanta utställning af missionslitteratur och kartor, som var anordnad i sammanhang med konferensen.

Hvarje förmiddag behandlades ett par olika ämnen, ofta hvartdera af två eller tre talare. Kl. 3 höllos sektionsmöten för de olika missionsfälten, missionssällskapen och metoderna i missionsarbetet. Kl. 7 e. m. åter allmänt möte med ett par föredrag. De ämnen, som behandlades, voro sådana som »Evangelisering kyrkans förnämsta plikt», »Öfverblick af missionens historia», »Den helige ande och missionen», »Behofvet af tänkare för missionsfältet». De flesta talarna voro präster, professorer eller missionssekreterare, några studenter. På sektionsmötena talade hufvudsakligen missionärer.

Öfver 400 kvinliga studenter deltogo i konferensen. Endast en af dem, miss Price från Amerika, talade på de allmänna mötena. På sektionsmötena uppträdde däremot flera af dem. Särskildt må nämnas miss Una Saunders från Somerville College, Oxford, hvilken ett par år arbetat som missionär bland Indiens kvinliga studenter, samt miss Beatrice Glass från Newnham College, Cambridge, hvilken nu är på väg till sitt blifvande missionsfält, Uganda. Den senare hade en ovanlig förmåga att säga mycket i få och enkla ord, hon talade genom sin personlighet lika mycket som genom sina ord.

Att referera ens de viktigaste af föredragen skulle ta för lång tid. Se här ett par af de tankar och intryck, som stanna kvar, sedan det mesta af de olika talarnas ord sjunkit i glömska: Jesus Kristus, *vår* frälsare, har oinskränkt rätt att förfoga öfver vår person och vårt lif. — Jesus Kristus, *världens* frälsare, fordrar att vi skola höja oss till hans egen universella uppfattning af Gudsriket, att vår kärlek liksom hans skall omfatta hela världen.

Maj Lagerheim.

Litteratur.

I fjälluft. Tidsbild från seklets midt af *Laura Fitinghoff.*

I sin senaste bok för oss fru Laura Fitinghoff tillbaka till adertonhundratalets midt och låter oss blicka in i en patriarkalisk prästgård uppe i Norrlands fjällbygd. Vi följa i helg och söcken den lilla familj, som befolkar det enkla herdetjället, och då vi slutat den nära 400 sidor långa boken, är det nästan som hade vi nyss skilts från gamla bekanta.

Man följer med intresse skildringen af den vördnadsvärde fadern, den fromma, blida modern och de fyra glada flickorna, som växa upp i den gamla prästgårdens skygd. Allesammans äro de åskådligt och

lifaktigt tecknade, Angela med sin obändiga »huldrenatur», sina konstnärsinstinkter och sin längtan »over de høie Fjelde», den hängifna unga fästmön Gertrud, »änglabarnet» Ingegerd och den romantiska, varmhjärtade Vivan med sin slynåldersfilosofi. De fyra systrarna föra ett änkelt, kärnfriskt lif, det är för dem en barnlek att »skura norrlandsskurning med fötterna», då jungfrurna ha brådtom och det väntas främmande, men dessemellan taga de skadan igen genom att till åhörarnas förtjusning sjunga duetter och spela hvarjehanda instrument uppe i stora salen.

Så kommer det gäster till prästgården, en »farbror», som ännu bibehåller ungdomens glöd, hans son Gunnar och dennes vän, en svärmiskt anlagd ung man af utländsk härkomst. Nu börjar det naturligtvis brinna i alla knutar, och förvecklingarna bli många, ty det går som i »die alte Geschichte», att så fort någon af de manliga individerna förälskar sig i ett kvinligt väsen, har denna ständigt »einen' Andern erwählt». Men fastän några hjärtan få djupa sår, går det ändå på det hela taget bra till sist, och berättelsen slutar romantiskt och tillfredsställande.

Boken innehåller många goda såväl natur- som folklifsskildringar; bland de senare må nämnas historien om Lill' Anna i fjället, som anförtror sina fröjder och sorger åt »kräken», samt skildringen af Lars Pers »ungmora» och gamla »farmora». De talrika exemplen på Norrlandsfolkets tro på »småfolk», spöken och troll äro nog direkt gifna ur verkligheten.

Berättelsen är lättläst och underhållande, ehuru den antagligen skulle ha vunnit på en sammandragning. Det är skada, att boken så vimlar af skrif- och tryckfel, att det förefaller nästan otroligt, att en sådan mångfald däraf kunnat undgå uppmärksamheten vid en korrekturläsning. *F. E.*

* * *

Martall och andra berättelser på vers och prosa af *Maria Durling.*

Det är mycket olikartade ämnen, som gifvit uppslag till de berättelser, som rymmas inom den lilla samlingen med ofvanstående titel. Ett par af skildringarna äro hämtade från de högre klassernas lif i våra dagar, såsom berättelsen »Far och son» samt den lilla novellen »Stark såsom döden», kanske den bästa af prosadikterna. Två af de andra: »Martall», som gifvit samlingen dess namn, och »På vägen», en ganska käckt skrifven liten bit, utgöra skildringar ur folklifvet. »Svärdet Zuniga», en ungersk folksaga berättad på vers, visar prof på en rätt god poetisk begåfning, och det synes, som om författarinnans anlag låge mest åt detta håll, om de också behöfva mycken vidare utveckling. Den lilla skildringen »I Nazareth» förflyttar oss till Josefs och Marias hus efter uppståndelsen.

Äfven om dessa berättelser icke ha något särskildt betydelsefullt att säga oss, kan man ej underlåta att gifva sitt erkännande åt de goda afsikter, som tydligen besjälat författarinnan under hennes arbete. *F. E.*

* * *

Kampen för ett ideal (Vierges fortes) af *Marcel Prévost.* Öfvers. från förf:s manuskript af *G. Ringertz.*

Fransmännen, detta det mest blaserade bland folk, äro i sin uppfattning af kvinnan ett bland de naivaste. Då deras författare teckna kvinliga väsen, är det som om de ej kunde tänka sig annat än tvenne ytterligheter: den ända ut i fingerspetsarna korrumperade världsdamen och den oskuldsfulla ingénuen, vid hvars hvita änglavingar icke låder en fläck. (Hur har icke t. ex. Zola, denne skildrare par préférence af perversa samhällstyper, vetat frammana sådana förtjusande, idealiskt rena kvinnobilder, som den unga barmhärtighetsystern, soeur Hyacinthe, i »Lourdes».)

Men det stora planet mellan dessa extremer, den handlingskraftiga, karaktersstarka, tänkande kvinnan, tyckes helt enkelt icke existera för det franska begreppet.

Att samma ensidiga och naiva föreställning gör sig gällande rörande den s. k. kvinnofrågan är blott alltför kändt. Denna är icke i Frankrike som hos oss en rörelse som, utgången från de högre, intelligenta samhällslagren, så småningom trängt sig nedåt och arbetat sig in i folkmedvetandet, det är en revolutionär rörelse, som räcker handen åt anarkismen och har sitt namn förknippadt med en Louise Michels. Långsamt men säkert vinner dock den germanska och anglo-sachsiska uppfattningen af kvinnofrågan terräng äfven bland de romanska folken. Den är emellertid ännu en så pass ny företeelse i deras kulturlif, att den lockar författarna till irrfärder in på fantasiens område, och så kan Frankrike, bland alla land på jorden, framvisa fenomenet af en kvinnosaksroman. En sådan är Marcel Prévost's bok: »Kampen för ett ideal».

Af redogörelsen för innehållet skulle man vara frestad att antaga, att förf. velat satirisera hela rörelsen. Kvinnornas frigörelse i sedligt och ekonomiskt afseende, så är, helt torrt och fackmässigt uttryckt, bokens hufvudtendens. Hur åstadkommes detta? En grupp kvinnor har sammanslutit sig till ett förbund, ett slags hemligt systerskap med föreningar i London och Paris, med det närmaste målet att bilda ett institut för unga flickor af arbets- och medelklassen, där de skola utbildas till oberoende samhällsmedlemmar, både intellektuellt och ekonomiskt rustade att taga upp kampen för tillvaron. Banbryterskorna för denna »heliga sak» gå till strids därför med en nära nog religiös hänförelse. De afsvära sig världen för att endast lefva för idén och framför allt försaka de all kärlekslycka såsom det största hindret på den sanna kvinnofrigörelsens väg.

Naturligtvis vinnes ej detta »ideal» utan åtskillig kamp. Konflikten mellan den jordiska kärleken, som icke dröjer att blanda sig i spelet, och troheten mot den »heliga saken» är både långvarig och skarp. Den sistnämnda vinner dock segern, och när dörren för sista gången tillslutits bakom den manlige individ, som uppträder som ormen i paradiset, kasta sig de nu fullt frigjorda unga kvinnorna i hvarandras armar under utropet: »Vi äro räddade!».

Icke sannt, ämnet verkar som en satir öfver kvinnoemancipationens öfverdrifter? Men läs boken och ni skall finna, att förf. menar rena, fulla allvaret. Han har en fast och orubblig tro på det kvinliga släktets perfektibilitet och tyckes full af indignation öfver de orättvisor, som samhället låter komma sig till last vis-à-vis kvinnan. De personer, som han gör till representanter för sina åsikter, äro inga karrikatyrer, tvärtom de äro lefvande gestalter, tecknade med finhet och intelligens. Att den manliga individ, som ingriper i berättelsens gång och som är så nära att förverkliga idealet af en fullkomligt renhjärtad ung man — ehuru, ack, äfven han faller från sin höjd — af förf. gjorts icke till en fransman, utan till en inföding från det dimhöljda sagolandet Finland, är nog inte en händelse utan en fullt medveten tanke.

För öfrigt innehåller boken många fina drag. Karakterer och typer väcka sympati, ej minst därför att en del äro tecknade med en viss diskret humor, och de många med topografisk trohet framställda taflorna från det moderna London och Paris äro intressanta. Allt detta sammanlagdt gör »Kampen för ett ideal» till en mycket underhållande bok, hvilken dessutom äger den sällsynta egenskapen att vara skrifven med fransk esprit utan tillsats af fransk frivolitet. Den goda öfversättningen gör boken i dess öfverflyttade form, till en särdeles njutbar lektyr äfven för svenska läsare.

L. D.

Flickskolan inför riksdagen.

Att vårt lands representationshus icke alltför mycket belastar sina föredragningslistor med s. k. kvinnofrågor är tillräckligt ofta konstateradt för att vi här ytterligare däröfver behöfva anställa några reflexioner. Äfven i år äro de ämnen af speciellt kvinligt intresse, som framlagts till behandling i riksdagen, särdeles fåtaliga. På ett område är dock detta ej händelsen, nämligen på undervisningens. Icke blott från enskilda motionärers utan äfven från regeringens sida ha åtskilliga förslag blifvit framkastade, gående ut på att på ett eller annat sätt höja och befrämja den kvinliga bildningen i all synnerhet i samband med folkskolan. Vi vilja här lämna ett sammandrag af dessa förslag i afvaktan på deras föredragande inför kamrarna, då vi skola återkomma till ämnet.

Hvad *statsverkspropositionen* i ifrågavarande fall innehåller är följande:

Af det ökade anslag, som begäres till *folkhögskolorna*, är föreslaget: höjdt statsbidrag åt *kvinlig folkhögskola* som pågår omkring 12 veckor, äfven för *kvinlig kurs*, som samtidigt med manlig folkhögskola pågår med väsentligen skild undervisning, hvarförutom en del af förslagsanslaget skall användas till *understöd för utbildning* af lärare och *lärarinnor* vid folkhögskolor.

Af förhöjdt anslag till *slöjdundervisningen* föreslås att för anordnande af *kvinlig slöjd i folkskola* i riksstaten för 1901 uppföres samma belopp som uppförts i föregående riksstat, nämligen 90,000 kr.

Förslag om *statsbidrag åt vikarie för sjuk småskollärarinna*, som ifrågasattes af fjorårets riksdag, är nu framlagdt af k. m:t jämte en *höjning af ålderdomsunderstödet* för nämnda klass.

Resestipendier för folkskolelärarinnor och lärare.

Äfven till *resestipendier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid högre skolor för kvinlig ungdom och samskolor* föreslås ett belopp af 6,000 kr.

Nybyggnad för statens normalskola för flickor ifrågasättes. I sammanhang härmed skulle ändrings- och reparationsarbeten verkställas i hägre lärarinneseminariets och normalskolans nuvarande lärohus vid Riddaregatan i Stockholm.

För fortsatt uppehållande af *paralellklasser vid Kalmar kvinliga seminarium* begäres anslag.

Förslag om uppförande af *ett nytt folkskollärarinneseminarium* i Landskrona.

En gymnastikbyggnad vid Kalmar folkskollärarinneseminarium.

För utbildande af lärarinnor i huslig ekonomi ett anslag höjdt från 5,000 kr. till 6,300 kr., detta på grund af framställningar från styrelsen för Upsala enskilda läroverk och Göteborgs allmänna folkskolestyrelse.

På extra stat begäres anslag till:

Löneförbättringar vid högre lärarinneseminarium; en valfri fjärde årskurs vid högre lärarinneseminarium; beredande af undervisning därstädes i huslig ekonomi; löneförbättringar åt lärarinnor och lärare vid seminarier.

* * *

Från enskilda motionärer hafva framlagts en del undervisningsväsendet rörande motioner. Bland dessa förtjäna att framhållas:

Hrr Emil Hammarlunds och Fridtjuv Bergs motion angående *höjd aflöning åt ordinarie lärarinnor och lärare vid folkskola* samt af

samma motionärer angående *höjd aflöning åt examinerade lärarinnor och lärare vid småskola och mindre folkskola.*

I nära anslutning till här ofvan nämnda motion står den af hr Oscar Nylander väckta: att *åt lärarinnor och lärare vid folk- och småskolor enligt lag utgående ålderstilläggen skola helt och hållet bestridas af statsmedel.*

Herr P. Norberg har framlagt en motion om att *tjänstledighet för sjukdom* för ordinarie folkskollärarinna och lärare icke må afdragas från den tjänsteålder, hvarå rätt till pensionering grundas. Hr Robert Eklundh begär anslag till *resestipendier* åt föreståndare, lärare och *lärarinnor vid abnormskolor* och

Hr J. Johnsson i Bollnäs har väckt motion ang. *vikariatsersättning för lärarinna* och lärare vid landstingsseminarierna.

Föreningsmeddelanden.

Handarbetets Vänner har i dessa dagar afskickat sin tredje sändning, afsedd för Parisutställningen. En utställning af dessa föremål ägde rum den 26 och 27 februari.

Bland dessa märktes främst en gobelin efter kartong af Carl Larsson, framställande den heliga Birgitta och hennes dotter Katarina vandrande vid Vetterns strand.

Af fröknarna Widebecks och Wästbergs kompositioner en duk i gobelinväfnad, som väckte uppmärksamhet ej blott för sitt färgrika och originella motiv utan äfven för sin konstfulla väfnad, absolut lika på båda sidor, samt en mycket stor flossamatta med rikt stiliseradt motiv af ängsblommor. Af fröken M. Sjöström ett täcke i blått och hvitt linnegarn, hvilket genom väfnadstekniken verkade som gammalt silke.

Jämte dessa föremål, som skola pryda Handarbetets Vänners utställning i industrihallen, utställdes äfven gobeliner, till hvilka kartongerna utförts af fru Anna Boberg och hvilka äro afsedda för det s. k. kungsrummet. Dessa gobeliner, fyra till antalet, framställa svenska vinterlandskap med skog och snö samt solbelysta snöfjäll i bakgrunden. Äfven utställdes en flossamatta och ett rikt broderadt dörröfverstycke, afsedt för samma rum.

Från skilda håll.

Sveriges Kvinnliga Fredsförening har utgifvit sin årsberättelse för år 1899, hvaraf framgår, att medlemmarnas antal under året varit 118, däraf 8 ständiga, 46 passiva och 64 aktiva. I föreningens stadgar har vidtagits den förändringen, att inträdesafgiften afskaffats och årsafgiften för passiva medlemmar i landsorten nedsatts till 1 krona. Af föreningens under året utkomna broschyr ha genom föreningens försorg sålts eller bortskänkts något mer än 400 exemplar, och af romanen *Ned med vapnen* ha exemplar öfverlämnats till en del skol- och arbetarebibliotek. Äfven till folkhögskolorna ämnar föreningen utsträcka sin verksamhet för att sprida lämplig fredslitteratur. Två af föreningens broschyrer ha blifvit öfversatta och utgifna på främmande språk, nämligen N:o 1, *Fredssaken och kvinnan* af Emilia Broomé, hvilken öfverflyttats till holländskan, och N:o 2, *Fredstanken* af Ellen Key, hvilken utkommit i dansk öfversättning. Årsberättelsen redogör vidare för föreningens arbete för den svenska adressen till Haagkonferensen samt för dess deltagande i den stora internationella kvinnodemonstration för fredsidéerna, som ägde rum omedelbart före konferensen ssammanträdande. Ett bibliotek för fredslitteratur, omfattande svenska och utländska skönlitterära arbeten, broschyrer och tidskrifter rörande fredssaken, har af föreningen upprättats och finnes tillgängligt för kostnadsfri utlåning till såväl medlemmar som utomstående i Arbetarinstitutets lokal, Klara Norra Kyrkogata 8, 1 tr., hvarje dag kl. 1—9 e. m. Föreningens inkomster och utgifter under 1899 ha uppgått till resp. kr. 840,10 och 740,08.

Kvinnor, som önska ingå såsom medlemmar i Sveriges Kvinnliga Fredsförening, torde hänvända sig till föreningens ordförande fru Emilia Broomé, adr. Stockholm, Malmskillnadsg. 60.

*

Universitetsstudiet i Tyskland för kvinliga studenter ställer sig enligt en af fil. dokt. Käthe Schirmacher verkställd enquête på följande sätt:

Kvinnor kunna ännu icke bli inskrifna som studenter vid något tyskt universitet, men kunna vid nästan alla sådana få tillträde som åhörare. Som sådana äga de ingen garanti för att erhålla tillträde till de akademiska examina, såvida de icke studera medicin eller farmaci.

De vid tyska universitet studerande kvinnorna äro antingen societetsdamer, som åstunda en större allmänbildning, eller lärarinnor, som sträfva att fördjupa sin yrkesbildning, eller kvinnor som önska förvärfva en lärd fackbildning.

*

En pressbyrå, med hufvudsakligt ändamål att verka för att allmänheten erhåller med rätta sakförhållandena öfverensstämmande uppgifter beträffande kvinnorörelsen, skall upprättas i Tyskland på initiativ af »Bund deutscher Frauenvereine».

*

Skydd för frihet i arbete är en nyligen i England bildad kvinnoförenings ändamål, som motvikt till den därstädes pågående rörelsen för en lagstadgad inskränkning af kvinnans arbete.

*

Vid Paris' universitet studera f. n. 129 kvinnor medicin, däribland 91 ryskor, 29 fransyskor, 5 rumäniskor, 2 tyskor, 1 schweiziska och 1 engelska. I den humanistiska fakulteten äro 206 fransyskor och 57 utländskor inskrifna; i den juridiska 2 fransyskor och 2 ryskor samt i den naturvetenskapliga 21 fransyskor och 14 utländskor.

*

Kvinliga butikbiträdens sittplatser. I Frankrike har deputeradekammaren nyligen uttalat sig för en lagstiftningsåtgärd, som tillämpas i England från och med detta års ingång. Lagförslaget stadgar, att verkstäder, magasin, butiker och alla andra rum, i hvilka varor eller andra föremål af kvinlig personal förfärdigas eller tillhandahållas, måste i hvarje afdelning vara försedda med säten bakom disken eller på andra af yrkesinspektörerna anvisade platser. Dessa säten måste finnas till sådant antal, att i hvarje afdelning kommer minst en stol på två anställda. Öfverträdelse häraf drager fem francs böter, förnyad öfverträdelse 20 till 100 fr. Lagens tillämpning öfvervakas af fabriksinspektörerna. Lagförslaget behandlas för närvarande af deputeradekammarens arbetskommission.

Anmälan.

Dagny *utkommer* ***1900*** ***med 20 häften**, utgörande minst* ***28 tryckark.***

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36

Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. ½10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.

Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd III årg. Häft. 6

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur 20 febr.—20 mars 1900.

Svensk:

Eira n:r 4—5.
Folkskolans barntidning n:r 9—12.
Helsovännen n:r 5—6.
Hemtrefnad n:r 8—11.
Hemåt n:r 3.
Idun n:r 8—11.
Jordemodern n:r 3.
Kyrklig tidskrift n:r 3.
Nya bokhandelstidningen n:r 8—11.
Nya kyrkans tidning n:r 2.
Ord och bild n:r 3.
Saga n:r 3—5.
Slöjdundervisningsbladet n:r 2—3.
Svensk bokhandelstidning n:r 8—11.
Svensk damtidning n:r 8—11.
Svensk läraretidning n:r 8—11.
Svensk musiktidning n:r 4.
Varia n:r 2.

Finsk:

Nutid n:r 2.

Norsk:

Husmoderen n:r 6—8.
Nylænde n:r 4—6.
Urd n:r 7—10.

Dansk:

Kvinden og Samfundet n:r 6—11.
Kvindernes Blad 22 febr—15 mars.

Tysk:

Blätter des Badischen Frauenvereines n:r 4.
Deutsche Hausfrauenzeitung n:r 9—11.
Die Frauenbewegung n:r 5.
Monatsbericht des Vereins christlicher Lehrerinnen n:r 3.
Neue Bahnen n:r 5—6.

Engelsk:

The Nursing Record n:r 621—624.
The Woman's Journal n:r 6—9.

Fransk:

La Femme n:r 4—6.
L'Humanité Nouvelle n:r 3.

Rösträtten och kvinnorna i England.

Ur »Nordisk tidskrift».

(Forts. från häft. 5.)

I somras, under det att den stora internationella kvinnokongressen var samlad i London, hade förbundet anordnat ett stort demonstrationsmöte till förmån för kvinnors rösträtt. Detta möte hölls i den stora Queen's Hall, som rymmer omkring 3,000 personer och hvilken var fylld till sista plats. Till mötet voro kongressens ledamöter inbjudna, och de mer framstående voro placerade på estraden.

* * *

Här såg man nu utom styrelsen och andra medlemmar af »The National Union of Women's Suffrage Societies» kongressens ordförande, lady Aberdeen, ståtlig och älskvärd som alltid, Förenta staternas delegerade, den snart åttioåriga miss Susan B. Anthony, nu som alltid hälsad af applåder och dessutom hyllad med två kolossala blomsterbuketter. Vidare den unga och sköna hertiginnan af Sutherland, decolletée och gnistrande af juveler, ordföranden för de olika ländernas nationalförbund, flera parlamentsledamöter m. fl.

Som mötets ordförande fungerade mrs *Millicent Fawcett*, hvilkens namn jag flera gånger haft tillfälle nämna, helt naturligt för öfrigt, då det är oupplösligt förenadt med den engelska rörelsen för kvinnans rösträtt. Jag passar nu på tillfälle att presentera henne för mina läsare.

Millicent Fawcett är född Garrett och yngre syster till mrs E. Garrett-Anderson, Englands första kvinliga läkare. Millicent Garrett föddes 1847; 20 år gammal blef hon gift med den framstående nationalekonomen och liberale statsmannen Henry Fawcett. Denne hade vid 25 års ålder blifvit beröfvad synen i följd af en olyckshändelse under en jakt. Hans blindhet hindrade honom likväl icke från att fortsätta sina studier, blifva professor i nationalekonomi vid universitetet i Cambridge och invald i parlamentet.

Några år senare blef han postminister i en af Gladstones ministärer och införde under sin ämbetstid åtskilliga reformer inom postväsendet.

Mrs Fawcett hjälpte troget sin man i hans politiska och nationalekonomiska arbeten. Själf har hon dessutom utgifvit en lärobok i nationalekonomi, som öfversatts till flera språk, samt biografier af framstående kvinnor, bl. a. drottning Victoria. Sistlidna juni blef hon kreerad till hedersdoktor inom juridiska fakulteten vid St. Andrews universitet i Skottland, så hon bär numera till sitt namn bokstäfverna LL. D. (Legum doctor = juris doktor).

Mrs Fawcetts lifsgärning är emellertid hennes arbete för kvinnans rösträtt. Hon är själen i denna rörelse. I mer än trettio år har hon outtröttligt arbetat på detta område, arbetat både i tal och skrift, otaliga äro de rösträttsmöten i olika delar af Storbritannien och Irland, där hon uppträdt som talare eller ordförande, otaliga de artiklar i tidningar och tidskrifter, som flutit ur hennes penna.

Hennes man sympatiserade lifligt med hennes sträfvanden och understödde ständigt i underhuset förslagen till kvinnors rösträtt. Också hafva engelska kvinnor visat sin tacksamhet genom att resa honom en minnesvård i Westminster Abbey. (Han dog 1884.)

Men låt oss återvända till det stora rösträttsmötet i Queen's Hall. Oaktadt allt sitt säkert mycket mödosamma arbete för kvinnans rösträtt ser mrs Fawcett ännu ganska ungdomlig ut. Det är nästan något flickaktigt i hennes smärta figur och i sättet, hvarpå hon bär sitt vackert formade hufvud med det ljusbruna, lätt vågiga håret.

Ordförandeklubban förde hon med lugn och säker hand. Hon började sitt tal med att hälsa den internationella kongressens ledamöter välkomna. Hon vidrörde därpå en händelse, som inträffat ett par dagar förut och som nära berörde kvinnorna.

Måndagen den 26 juni, samma dag som kvinnokongressen öppnades, hade i öfverhuset varit före ett förslag till ny kommunalförvaltning för London. Till detta förslag hade i underhuset antagits ett amendement, enligt hvilket kommunalt röstberättigade kvinnor skulle vara valbara till vissa kommunala befattningar (såsom »aldermen» och medlemmar af grefskapsråden). Detta amendement föll emellertid i öfverhuset oaktadt själfve premierministern, lord Salisbury, höll ett stort tal till kvinnornas förmån.

Detta reaktionära beslut af öfverhuset var en stor motgång för förkämparna för kvinnans rösträtt, och lordernas hus fick upprepade gånger under kvinnokongressen skarpa snärtar för sitt opåkallade

och orättvisa tilltag att utesluta kvinnorna från hufvudstadens kommunalförvaltning. Ett af dessa anfall måste jag berätta, då det förekom mig särskildt karakteristiskt.

Det var vid ett sammanträde inom den politiska sektionen och förhandlingarna rörde kvinnan i kommunalförvaltningen. Som ordförande satt lady Frances Balfour, dotter till hertigen af Argyle, hufvudman för en af Englands äldsta och förnämaste släkter. Hon är dessutom svägerska till en af drottning Victorias döttrar, prinsessan Louise, gift med markisen af Lorne, hertigens af Argyle äldste son och arftagare. Men hennes höga börd och förnäma släktskapsförbindelser hindrade ej lady Frances att i sitt hälsningstal gå illa åt de oefterrättliga lorderna. »Det var icke oförutsedt» — yttrade hon bl. a. — »att billen om kvinnornas valbarhet skulle hafva mindre utsikt till framgång i öfverhuset, där gammalmodiga fördomar och ungdomlig okunnighet rådde, än i underhuset. Ett godt hade dock billen haft med sig. En ovanligt talrik församling hade diskuterat och röstat om den; och många unga lorder hade för första gången infunnit sig i öfverhuset, där de hade säte och stämmma.»

Mrs Fawcett var i sitt tal vid rösträttsmötet icke mindre skarp mot de olyckliga lorderna. Hennes anfall uppfattades också genast af den stora församlingen och verkade på den som en elektrisk stöt. Oaktadt mötet öfvervägande bestod af fruntimmer och dessa ju i allmänhet icke bruka vara så synnerligt demonstrativa, ljödo de mest intensiva hvisslingar. Ihållande och skarpa, som hväsandet af myriader ormar, fyllde de en god stund den jättelika salen. Det gjorde ett högst egendomligt intryck, denna upprörda sal, där tusentals kvinnor, och därtill bildade, fina, eleganta kvinnor, hånfullt hvisslade åt Englands höga, ärevördiga öfverhus.

Sedan mrs Fawcett slutat, uppträdde den gamla Susan B. Anthony. Äfven henne vill jag presentera för mina läsare. Hon är visserligen amerikanska och hennes lifsgärning faller inom hennes hemland, men den har varit af sådan betydelse för kvinnosaken i dess helhet, att jag ej kan under tystnad förbigå den.

Susan B. Anthony är född 1820 i Massachusetts. Hon är en af kvinnofrågans pioniärer i den stora republiken på andra sidan Atlanten och kan se tillbaka på ett halft sekel af arbete och strid i kvinnosakens tjänst. Hon tillhör en kväkarefamilj, blef som helt ung lärarinna, deltog tidigt i sträfvandena för nykterheten och för slafveriets afskaffande och slöt sig snart till de kvinnor, hvilka så-

som Lucy Stone, Elizabeth Cady Stanton, Lucretia Mott, på den tiden — omkring 1850 — upptagit arbetet för sitt köns höjande.

Miss Anthony har i synnerhet koncentrerat sin verksamhet på att förskaffa kvinnorna politisk rösträtt och är ordförande i »The American National Women Suffrage Association». Det anses också vara till stor del tack vare hennes outtröttliga arbete, som kvinnorna i de bägge staterna Wyoming och Colorado äga politisk rösträtt. (I fyra af Nordamerikas Förenta stater, de bägge nyssnämnda samt Idaho och Colorado, ha kvinnor fullständigt samma rösträtt som män.) Vid rösträttsmötet i Queen's Hall talade miss Anthony om den tid, då hon först började reflektera öfver sitt köns tillbakasatta ställning. Hon berättade, huru hon, då hon för 50 år sedan för första gången begärde ordet på ett nykterhetsmöte, möttes af ordförandens förvånade fråga: »Hvad fruntimret önskade?» Då hon svarade, att hon ville begagna sin yttranderätt, uppstod en liflig diskussion bland de manliga mötesdeltagarna, om detta skulle tilllåtas henne eller ej, och allmänna åsikten var att »sisters were not invited to speak but to listen». Då man detta oaktadt dock till slut helt nådigt beslöt tillåta henne tala, hade hon hunnit glömma hvad hon från början ämnat säga.

Denna episod hade först väckt hennes tankar på det orättvisa i kvinnans ställning. Och då något senare för Newyorks lagstiftande församling framlagts en masspetition med 28,000 namn, mest kvinnors, till förmån för en lag om brännvinshandelns inskränkande och en ung ledamot af församlingen slutat sitt tal mot lagen med frågan: »Hvilka äro de, som begära denna lag? Endast kvinnor och barn!» — då hade miss Anthony fattat ett högtidligt beslut att taga till sitt lifs uppgift att göra en kvinnas namn på en petition lika mycket värdt som en mans, och det kunde det först blifva, ansåg hon, då kvinnorna finge rösträtt.

Detta och mycket mer berättade den gamla damen med det distinguerade utseendet och det energiska uttrycket. Beundransvärdt lugn och obesvärad talade hon till den oöfverskådliga människomassan, och utan synbar ansträngning lyckades hon göra sig hörd i den stora salen. Hela hennes uppträdande och sätt att tala vittna om den vana talarinnan. Och dock är det så enkelt och naturligt, inga retoriska grannlåter, ibland en humoristisk vändning, en muntrande anekdot, en ironisk snärt åt motståndarna.

En annan berömd talarinna, som man vid detta möte fick höra, var den bekanta nykterhetskämpen lady Henry Somerset, ordförande

för »The World's Women Central Temperance Union». Vidare uppträdde en representant för Nya Zeeland, mr Reeves, och talade om den goda erfarenhet man i hans land vunnit i afseende på kvinnors deltagande i politiska val.

Det hade varit meningen att den framstående parlamentsledamoten Leonard Courtney, som så länge och så ihärdigt i underhuset kämpat för rösträtt åt kvinnan, skulle föreslå resolutionen för mötet. Mr Courtney var emellertid hindrad, och i stället var det mr Faithful Begg, äfven han parlamentsledamot och bepröfvad kämpe för kvinnans rösträtt, som framställde resolutionen, hvilken hade följande lydelse:

»Detta möte af vänner till kvinnans rösträtt i Storbritannien och Irland hälsar hjärtligt välkomna de delegerade från alla delar af världen, som nu deltaga i den internationella kvinnokongressen och hvilka hafva i många fall framgångsrikt kämpat för att främja den stora rörelsen för att få kvinnornas medborgarrätt erkänd genom den politiska rösträttens utsträckande till dem. Vi tacka dem för den goda ledning de gifvit oss; och vi i vår ordning önska gifva en god ledning åt de nationer och kolonier, som äro mindre långt hunna än vi själfva. Vi känna, att det åligger det förenade konungariket och dess kolonier samt Nordamerikas Förenta stater att föra framåt och fullständiga principen om det representativa styrelsesättet och att visa världen, att med folkrepresentationen menas hela folkets representerande och att detta tydligen icke är förhållandet, så länge ett helt kön är uteslutet.»

Denna resolution antogs under den lifligaste entusiasm. Den anblick man nu hade från estraden var i sanning storartad, imponerande. Församlingen, som till sista plats fyllde den stora salen och de bägge djupa läktarna, reste sig, och alla dessa människor, till nio tiondelar kvinnor, klappade i händerna, stampade, bultade med paraplyer, ropade, skreko, viftade med hattar och näsdukar. Här om någonsin kunde man säga, att en resolution antogs med acklamation, och jag önskade, att alla, som påstå, att kvinnor icke känna någon önskan att få rösträtt, varit där och fått se denna jättedemonstration.

* * *

Jag har nu försökt lämna en redogörelse för den kvinliga rösträttsrörelsen i England och mina egna personliga intryck af den, så som den uppträdde på den internationella kvinnokongressen i London. Innan jag slutar, skulle jag vilja yttra några ord om hvad vi här i Sverige kunna hafva att lära af denna rörelse.

I Sverige hafva kvinnorna som bekant alltsedan 1862, således i sju år längre än i England, haft kommunal rösträtt. De äro (sedan 1889) valbara till fattigvårdsstyrelse och skolråd och hafva äfven i ej ringa antal invalts i dessa myndigheter. Genom sin rösträtt vid val till stadsfullmäktige och landstingsmän kunna de i samma mån som röstberättigade män hafva ett indirekt inflytande på valen till första kammaren.

På den andra, den s. k. folkvalda kammarens sammansättning, däremot ha de ej minsta inflytande. De må vara aldrig så kunniga, aldrig så dugliga, vara juris doktorer och docenter inom juridiska fakulteten, filosofie doktorer, läkare, sköta stora affärer eller stora jordagods och — hvilket ju här är det viktigaste, då åtminstone ännu rösträtten är sammanbunden med skatteplikten — betala aldrig så stor skatt, de få ej rösta på de män, som stifta lagar, hvilka gälla för så väl kvinnor som män.

För att undanröja dylika orättvisa förhållanden hafva, såsom vi nyss sett, många af Englands och Amerikas ädlaste kvinnor, en Millicent Fawcett, en Priscilla Bright-Mac Laren, en Susan Anthony, en Elisabeth Cady Stanton, gifvit sitt lifs bästa krafter. Men hvad hafva de svenska kvinnorna, som dock i århundraden i många fall varit bättre ställda än andra länders kvinnor, gjort? Månne de ens i allmänhet rätt inse och känna det förödmjukande i att vara uteslutna från en rättighet, på hvilken det göres anspråk för snart sagdt hvarenda manlig individ och hvilken gång på gång proklameras som *en allmänt mänsklig rättighet?* Och förstå de, liksom de engelska kvinnorna visat sig göra, att förödmjukelsen blir allt större för hvarje gång det blir fråga om att utsträcka rösträtten till vidare lager af den manliga befolkningen?

Vi veta alla, att just på de senaste åren denna fråga hos oss stått bland de främsta på den politiska dagordningen och att den torde blifva ännu mer brännande under denna riksdagsperiod. Rösträttsvännerna ämna då samla sig omkring det s. k. von Friesenska förslaget. Detta går som bekant ut på att politisk rösträtt äfven skall tillfalla alla kommunalt röstberättigade män. Ty om kvinnor kommer det nog ej att blifva fråga, och man skall helt säkert låta sig angeläget vara att icke använda ordet »person» utan »man», som i svenskan näppeligen kan innefatta kvinnor.

Att emellertid åtskilliga af våra riksdagsmän, såväl i första som andra kammaren, inse det inkonsekventa och orättvisa i ett dylikt uteslutande af kvinnorna, framgick tydligt af rösträttsdebatterna

förliden vinter, då ett par talare framhöllo det orimliga och ohållbara i att tala om politisk rösträtt såsom en allmän mänsklig rättighet, hvilken tillkomme hvarje medlem af, hvarje personlighet inom samhället, och samtidigt lämna alldeles ur räkningen halfva antalet eller litet mer af personligheterna inom samhället — kvinnorna.

Det är särskildt ett af de yttranden, som då fälldes af en talare i andra kammaren, hvilket jag vill taga fasta på, då jag anser det som ett tydligt gif akt! för oss kvinnor. Det lyder så här: »Hvad som måste kräfvas af de klasser, hvilka skola ryckas upp till lika berättigande med andra, är att bland dem gifvit sig till känna någon allmännare önskan eller sträfvan att komma i åtnjutande af dessa rättigheter. Men i det afseendet står kvinnornas rösträttsfråga långt tillbaka eller rättare ligger långt fram i framtiden, ty helt visst har ännu icke bland dem i någon större utsträckning försports dylika kraf».

Se där ett mene tekel åt oss kvinnor! Vägda på de rösträttsvärdigas våg hafva vi befunnits allt för lätta. Skall det länge så förblifva? Skola vi fortsätta med att vara politiskt indifferenta, fortfarande sitta med händerna i kors och nöja oss med att icke hafva ett ord med i laget, då det gäller stiftande af de lagar, hvarpå vårt lands, vårt folks, våra efterkommandes väl eller ve beror? Skola vi framhärda i vår bekväma overksamhet och lugnt åse, att det politiska rösträttsstrecket för män sänkes allt mer och kanske slutligen helt och hållet försvinner och vi stå såsom politiskt omyndiga i sällskap med minderåriga, dårar, fattighjon och förbrytare?

Vore det icke värdigare oss, landsmaninnor till en Birgitta, till en Kristina Gyllenstjerna, till en Fredrika Bremer, att sammansluta oss, organisera oss och hvar och en i sin stad och efter sina krafter arbeta för att förvärfva oss den mänskliga och medborgerliga rättighet, som kallas politisk rösträtt? De engelska kvinnorna hafva visat vägen, och vi göra klokt i att efter bästa förmåga följa deras exempel.*)

Maria Cederschiöld.

*) Den sista afdelningen i denna uppsats förekommer ej i »Nordisk tidskrift».

Trädgårdsskolor för kvinnor.

De notiser om trädgårdskurser för kvinnor, dem man då och då sett i tidningarna, synas mig vara glädjande tecken till att den fordran på ordnad undervisning i trädgårdsskötsel, som sedan länge försports bland det uppväxande kvinliga släktet, nu håller på att bli tillgodosedd. Huru mången kvinna har ej, allt sedan den tid då Semiramis pysslade med sina »hängande» trädgårdar i Babylon, trefvat sig fram för att få tillfredsställa sin lust att drifva upp växter, försökt och misslyckats, försökt om igen, stilla suckande öfver sin ovetenhet om orsaken till sitt misslyckande; det är hög tid att hon slipper gissa sig fram, hög tid att äfven hon får del af kunskapens ljus, så att hon kan säkert och skickligt utföra arbetet, hög tid att hon får lära sig spara på den också för henne dyrbara tiden.

Det är omkring ett tiotal år sedan man i Tyskland började anordna kurser, s. k. »Gartenbau», för kvinnor, och dessa kurser omfattade äfven undervisning i konservering af frukter och grönsaker. Tyskarna äro praktiska, de började inse att det blef dem för dyrt att hafva okunniga vårdarinnor af sina hem; trädgårdskurser upprättades än här, än där, bekostade af allmänna medel, och visade mycken tillslutning och goda resultat.

Nu började den för sociala reformer verkande kvinnoföreningen »Frauenwohl» också få ögonen öppna för denna sak, ifrande för att få till stånd fasta kvinliga trädgårdsskolor, där undervisning pågick året om. Redan år 1892 fanns en sådan skola vid Charlottenburg invid Berlin och någon tid därefter var en notis synlig om en skola som skulle öppnas i Vogtland (Sachsen). Nu är äfven i Friedenau en skola börjad, som har arbetat med god framgång. I England, där kvinnosaken, likasom allting annat, åtminstone är stortalande, finnas äfven trädgårdsskolor för kvinnor; vid institutet i Swanley hafva till och med svenska kvinnor utbildats i trädgårdsyrket. Den nitiska finska trädgårdsarbeterskan prostinnan Nora Pöyhönens versksamhet är känd sedan ett par år, och elever från hennes skola utgå, verkande särskildt inom folkskolelärarinne- och allmogekretsar. Äfven i Danmark och Norge finnas kvinliga trädgårdsskolor.

Men vi själfva äro ej heller på efterkälken; 1891 hade vi en kvinlig trädgårdsskola vid Norrviken. Sedan denna efter att hafva fortgått i fem år nedlades, hafva de efter verksamhet på i fråga

varande område spörjande kvinnorna måst hänvisas till att söka praktisk utbildning i större enskilda trädgårdar. Glädjande att förtälja, har det funnits trädgårdsägare, hvilka varit villiga att mottaga kvinliga arbetare, på så sätt understödjande en rörelse, som numera ej tycks kunna motarbetas. För närvarande ser det ut som om intresset för att utbilda kvinliga trädgårdsodlare vore så lifligt, att det icke vidare gäller frågan huru vi skola få en trädgårdsskola, utan hvilken af dem, som finnas, vi skola välja. För att något vägleda de unga kvinnor, som ämna ägna sig åt trädgårdsyrket, lämnas här nedan en uppgift om skolorna, deras villkor och arbetsområden.

Man vore frestad, då man sätter sig till att beskrifva de i vårt land upprättade eller tilltänkta skolorna, att indela dem i två slag: de som hafva till syfte att dana verkliga trädgårdssköterskor och de som blott erbjuda tillfälligt trädgårdsarbete såsom rekreation eller tidsfördrif; de äro så nya, så litet pröfvade, våra kvinliga trädgårdsskolor, att man gärna kan anse det förlåtligt, om den, som grundlägger en sådan skola, icke strax kan vara på det klara med om han (eller hon) vågar taga saken på allvar eller måste försöksvis släppa in elever, som sakna förutsättningar för att kunna göra heder åt det kvinliga trädgårdsarbetet. Jag tänker härvid på svaga, nervösa flickor — de kunna nog hafva en brinnande lust för arbetet, men sakna den styrka som erfordras, och osäkert är om de ha uthållighet nog att träna sig till styrka.

Den skola som, på grund däraf att den anlades och uteslutande sköttes af en kvinna, benämndes *Sveriges första kvinliga trädgårdsskola*, var den som i fjor våras mottog sina första elever, till antalet 14; den var då förlagd till det gamla, i vår historia kända säteriet Riseberga. Enligt hvad mig blifvit meddeladt, frambragtes där i fjor, oaktadt jorden fordrade drygt arbete för att bli i det skick, att där kunde odlas grönsaker och blommor, på ungefär 4 månaders tid med kvinliga armar — det enda arbete som utfördes af manliga sådana var uppskottande af gångar — produkter som på hösten offentligt utställdes i Örebro och erhöllo berömmande omnämnande i en platstidning. Oaktadt det trägna sommararbetet kunde vid slutad kurs elevernas goda hälsa vitsordas och detta kan ju betecknas som ett viktigt plus till det lyckade resultatet. Då snart för denna skola. som nu kommer att flyttas till Espenäs egendom vid Hjälmaren, den andra arbetsperioden tager sin början, torde det resultat och den erfarenhet, som den gångna lärotiden gifvit,

kunna inge förhoppning om utveckling och framtida fortvaro, i synnerhet som nu till biträdande lärarinna blifvit antagen en elev från den omtalade prostinnan Pöyhönens trädgårdsskola. Kursen för i år börjar den 1 maj och slutar 1 oktober samt kostar 75 kr. jämte 50 kr i månaden för hel inackordering. Det har sagts att omväxling i arbete är så godt som hvila; på denna grund torde också kunna antagas att, då det yttre trädgårdsarbetet omväxlar med praktik i konservering af grönsaker, här ej kan bli fråga om öfveransträngning, i synnerhet som arbets-, mat- och hvilotimmar lära vara väl afpassade i förhållande till hvarandra.

Den andra läroanstalt i trädgårdsodling, som denna vår öppnar sina portar för kvinliga elever, är *fröknarna Schmidts och Hård af Segerstads praktiska trädgårdsskola för kvinnor* invid Karlshamn. Den är hufvudsakligen afsedd för allmogeklassen och erbjuder, äfven den, utom allt slags trädgårdsarbete undervisning i användning af trädgårdsalstren och deras konservering samt beredning af fruktviner. Kursen är något längre än den förut omtalade, då den tager sin början samma dag, men utsträckes till 15 okt., och priset är 35 kr. i månaden i ett för allt, men 150 kr. för hela sommaren. Elev, som själf sörjer för logis och kost, betalar 10 kr. i månaden. Två frielevplatser för allmogeflickor från Blekinge finnas.

Vi ha att märka ytterligare två nyanlagda trädgårdsskolor för kvinnor: en vid Malmsjö gård i Södermanland, grundad af fröken S. Giöbel, och en i Kalmar län.

Programmet för den första omfattar äfven det manliga elementet och arbetsområdet sträcker sig enligt prospektet äfven till studier i konstnärliga ämnen såsom landskapsmålning, kompositionsöfningar till konstindustriella föremål, drifning och ciselering i metall, gobelin- och konstväfnad.

Vidare låter prospektet oss veta att personer, som önska stärka sig med frisk landtluft längre eller kortare tid, vinter eller sommar, kunna vid Malmsjö ägna sig åt något af de ofvannämnda eller åt bokliga studier.

Ett mindre bibliotek finnes. Ett godt piano likaså.

Läget af boningsrummen gör dem oberoende af hvar andra, och det är meningen, att hvarje elev eller där studerande person skall kunna inrätta sig så själfständigt som möjligt.

En stor, mot sjön sluttande, starkt kuperad park gränsar intill boningshuset.

För trädgårdsskolan finnes större trädgård, orangeri, vinkast m. m., och undervisning ges af kunnig trädgårdsmästare.

Utfärder till närliggande trädgårdsodlingar m. fl. ställen af intresse kunna anordnas. Möjligen också pristäflingar i ett eller annat ämne, såsom blomsterbindning, blomsterdekoration af rum eller matbord, komposition för konstindustriella arbeten eller utförandet af dylika, allt beroende på det intresse hvarmed arbetet omfattas. Ett verkligt intresse för någon af ofvan nämnda eller dithörande sysselsättningar förutsättes hos de personer, hvilka önska vistas å Malmsjö.

Priset kommer icke att öfverstiga 100 kr. pr månad och innefattar då undervisning i trädgårdsarbete.

Den senare af dessa tilltänkta anstalter, »*Praktisk trädgårds- och hushållsskola för kvinlig ungdom*» vid Tryserums prästgård i norra Småland, är anlagd af kyrkoherde och fru Arnman och börjar sin första kurs den 3 april; den är beräknad att räcka till 20 september. Undervisning lämnas, som namnet angifver, icke blott i trädgårdsskötsel utan äfven i hushållsgöromål, och tyckes alltså äfven här fordran på en omväxlande sysselsättning vara tillgodosedd. Afgiften är 50 kr. i månaden för det hela med tillägg af 5 kr., då elev ej vill deltaga i utarbete; en specialitet för denna kurs tyckes vara att hvarje elev får sig tilldeladt ett litet jordområde och ett bänkfönster att själf odla, så och vårda, och hvad som erfordras för detta ändamål, frön eller växter, måste af eleven själf bekostas — detta beräknas dock ej belöpa sig till mer än högst 12 kr. för hela kursen.

Ja, säg nu att vi inte ha trädgårdsskolor för kvinlig ungdom. Tre stycken starta nu i vår och en är ett år gammal. Men ändå ha vi ej någonting motsvarande de trädgårdsskolor för manlig ungdom, som finnas vid Rosendal och Experimentalfältet m. fl. ställen, intet ställe där en kvinna får lära sig huru man hela året om finner arbete inom trädgårdsodlingens område; men en god början är gjord, erfarenheter ha vunnits och af de kvinnor, som ägnat sig åt trädgårdsarbetet, ha bevis kunnat framläggas ej blott på ovanlig styrka, utan äfven på ihärdighet och allvar. Den enskilda företagsamheten har brutit marken, har sått ut frön; månne den dag skall komma då våra hushållningssällskap, hvarför icke rent af staten, tillgodogöra sig frukterna af den enskildes påbegynta verk, likasom tyskarna inseende att misshushållningen med mänsklig förmåga är en förlust, som vårt land icke längre kan bära. *M. Bolin.*

Vaggsång.

Sof i frid, du lilla vän,
vintervindar susa.
Mor har gått till fjärran land,
gått till nejder ljusa.
Sof, sof, liten vän,
hon kommer ej igen.

Mor hon gick till kyrkogård,
när som skörd var mogen.
Kyrkan där är byggd af trä,
rundt omkring står skogen.
Sof, sof! Af vintergrön
är grafven bäddad skön.

Mor hon vandrar glad och säll
öfver himlens ängar,
och hon vaggar himlens barn
uppå blomstersängar.
Sof, sof, liten vän,
ack, hon mins dig än!

Du skall växa stark och god,
hålla tro och ära.
Du skall lyda Herrens bud
och hans vapen bära.
Sof, sof, liten vän,
mor hon mins dig än.

När du kämpar lifvets kamp —
hård är ofta striden —,
kommer hon helt visst ibland
till din själ med friden.
Sof, sof, liten vän,
hon kommer nog igen.

Maria Durling.

Litteratur.

Hans hustru. Berättelse af *Eliza Orzeszko.* Öfversättning af *E. Weer.*

När en ny bok af Eliza Orzeszko införlifvas med vårt språk, hälsas detta som en tilldragelse af vikt inom vår litterära värld. Ända från den dag, då den första af Orzeszkos böcker (»I de djupa dalarna») utsändes i svensk öfversättning, har vår bildade allmänhet haft sin uppmärksamhet fästad vid dessa polska romaner, som allesammans varit äkta pärlor af psykologiskt djup och fin berättarkonst och som, både genom sitt inneboende värde och på grund af den förträffliga svenska omklädnaden, städse flutit ofvanpå i strömmen af öfversättningsalster. *Hans hustru* utgör en öfversättning af det polska originalet Cham, som på grundspråket väckt ett utomordentligt bifall. Den polske litteraturkritikern professor M. Zelziechowski skrifver om densamma: »I konstens mästerverk nedlägger nationen blomman af sin själ. 'Cham' är en af våra skönaste blommor. I och genom den skall dess författarinna evigt lefva i sitt folks tacksamma minne. 'Cham' är stor och ändå sann, ideell och ändå realistisk.»

Det är en mörk tafla ur lifvet, målad med realistens oförfärade pensel, som i denna bok träder oss till mötes. En och annan läsare skall antagligen känna sig tillbakastött af de dystra scener, som här upprullas för oss, liksom af skildringen af bokens ena hufvudperson, hustrun Franka, om hvilken författarinnan träffande säger att »ur hennes ord talade icke något cyniskt ringaktande af moralen men väl en nästan fullkomlig frånvaro af all sådan.» Mot denna mörka bakgrund tecknar sig mannens gestalt oändligt ljus, och dock verkar han fullkomligt mänsklig och sann, denne enkle bonde med sin naiva uppfattning, sin barnsliga fromhet och sin gränslösa kärlek till den ovärdiga hustrun.

Handlingen försiggår från början till slut vid stranden af Niemen, denna blåa glänsande flod, som inger det polska folket en så varm hängifvenhet och som äfven vi lärt oss älska genom Eliza Orzeszkos beskrifning. Här ute på floden är det, som Pawel, fiskaren »med himlen till stugtak och floden till hustru», första gången sammanträffar med Franka. Den enkle, allvarlige mannen blir genast från början intagen af denna flärdfulla, njutningslystna varelse, som till vanor och böjelser tillhör en värld himmelsvidt skild från hans egen. Men högre än den erotiska känslan talar i hans hjärta en brinnande önskan att rädda en själ ur fördärfvet. Det första han svarar på Frankas öppenhjärtiga berättelse om sitt förflutna lif är det af henne fullkomligt oförstådda ordet: »Du förspiller din själ», och det är just denna rena, outsläckliga kärlek till hustruns själ, som likt en röd tråd genomgår berättelsen och utgör nyckeln till Pawels hela karakter.

För att rädda Franka ur det lif, som fördärfvar henne, gör han henne till sin hustru, döf för sina närmastes varnande och ogillande ord, och börjar sitt äktenskap under de ljusaste förhoppningar, fullkomligt lugnad genom den ed han låtit henne svära, att blifva en god och ärbar människa.

Men de dåliga böjelserna, som under den första tiden kväfts af hennes uppriktiga tacksamhet och tillgifvenhet mot mannen, vakna åter till lif i Frankas själ, närda af det missnöje öfver sina enkla lefnadsförhållanden hon alljämt erfar, och det dröjer ej länge innan hon flyr från sitt hem och återgår till sitt gamla lif. Pawel sluter sin sorg och förödmjukelse inom sig, och till sin omgifnings stora häpnad låter han intet ord af förebråelse mot den ovärdiga hustrun gå öfver sina läppar. Efter några års förlopp kommer Franka tillbaka, utblottad och eländig, och nedlägger en annans barn på tröskeln till Pawels hus.

Nu uppstår i mannens hjärta en hård kamp mellan blygsel och ovilja å ena sidan och å den andra medlidande och en brinnande längtan att än en gång upprätta den kvinna han i själfva verket aldrig upphört att älska. Kärleken segrar till slut, han förlåter sin brottsliga hustru, icke till hälften utan obetingadt, och upptager det främmande barnet som sitt eget.

Så går en tid, och Franka, som djupt gripits af mannens storsinthet, gör verkligen några ansatser till bättring. Men det onda har alltför djupa rötter i hennes natur, det gamla lifvet, som undergräft både kroppens och själens hälsa, har öfver henne samma makt som brännvinet öfver drinkaren, och hon bryter på nytt sina löften. Denna gång blir Pawel utom sig af smärta och harm, och på sin omgifnings inrådan beslutar han pröfva att genom våld och hårdhet söka uträtta hvad mildhet och kärlek icke mäktat.

Men detta är hvad Franka minst af allt kan tåla, hennes förmörkade, utpinade själ gripes af ett oändligt hat mot mannen, och utom sig af vrede och hätskhet söker hon förgifta honom, men blir röjd och på Pawels närmastes anklagelser öfverlämnad åt rättvisan.

I detta förtviflade läge vaknar mannens kärlek och medlidande på nytt, han beger sig till domaren, fritager hustrun från anklagelsen och för henne med sig hem utan ett förebråelsens ord. Denna handling bryter Frankas hårdhet, hon är öfvervunnen, men tillika krossad. »Han har mördat mig med sin kärlek, jag kan inte lefva längre i världen för den, af bara ångest kan jag inte lefva», klagar hon för sin förtrogna, den gamla tiggerskan. Och af sin förtviflan drifven till vanvettets rand bär hon hand på sig själf.

Sådana äro de yttre konturerna af denna sorgliga historia, hvars dysterhet dock i hög grad mildras genom den storslaget sköna teckningen af Pawels bild. Denna teckning torde utan tvifvel kunna räknas till det allra bästa den nyare skönlitteraturen skänkt oss. Det vore frestande att anföra ett och annat ur denna skildring, men den förstående läsaren skall själf helt visst finna dessa äkta pärlor

och gömma dem i sitt minne. Hvem kan t. ex. utan djup rörelse läsa beskrifningen på hur den enkle, okunnige bonden, då den älskade öfvergifvit honom, söker tröst i sin sorg genom ett mödosamt genomstafvande af hennes bönbok? Mannens kärlek kastar en försonande dager öfver hustruns mörka bild, och synd och ondska får icke sista ordet i denna bok. Pawels böner för Frankas själ uppstiga till himlen lika brinnande ännu efter hennes död, och hans kärlek sträcker sig bortom grafven, emedan den är en gnista af den gudomliga eld som, när den sänker sig i ett människohjärta, uppenbarar för detsamma kärlekens hemlighet.

F. E.

Rese-inspektriser i fattigvårdens tjänst.

Enligt ett nu i fattigvårdsnämnden hvilande förslag till förbättrad inspektion af utackorderade barn skulle en kvinna anställas som aflönad rese-inspektris. Det synes ligga i öppen dag, att en kvinnas blick lättare än en mans skall af dessa tusen småsaker, som tillsammans bilda barnets lif, kunna utransaka om det åtnjuter en verkligt god vård och känner sig lyckligt eller ej, men ovisst kan dock vara om förslaget i denna punkt blir antaget. I hvarje fall visar det att äfven i Stockholm den uppfattning börjar göra sig gällande, som i flera andra länder sedan rätt lång tid tillbaka fört kvinnan till befattningar med myndighet och ansvar inom fattigvården. Att hon fyllt sin plats väl, därom vittna såväl de officiella redogörelserna som enskilda uttalanden af ledande män. Flera bland dem hafva högsint erkänt, att de från början varit emot ett dylikt anställande men blifvit fullkomligt öfvertygade om att denna uppfattning varit grundad på oriktiga förutsättningar. Bland dessa är tron, att kvinnan alltid låter leda sig blott af känslan, den för henne farligaste. Ett opartiskt granskande af det verkliga förhållandet i detta afseende ger som resultat, att den skolade, utvecklade kvinnan — och någon annan kan ju ej komma i fråga till dylika uppdrag — kan ställa sina känslor under förståndets kontroll i fullt lika hög grad som de flesta män. Det ansågs ju också en gång, att kvinnan var för vek att tåla se sår och lidande och därför ej kunde vara duglig till sjuksköterska. Hvad erfarenheten nu säger om den saken, veta alla. Får kvinnan blott tillfälle att visa, hvad hon duger till inom fattigvården, helst där det gäller barnavård, så skall motviljan för hennes anställande där snart försvinna.

Från riksdagen.

Minderårigas och kvinnors användande i industriellt yrke.

Den 14 mars öfverlämnades till riksdagens kamrar en kungl. proposition angående minderårigas och kvinnors användande i industriellt yrke. Propositionen åtföljdes af ett i civildepartementet utarbetadt förslag rörande ordnandet af hithörande förhållanden, hvilket i sammanfattning innehåller följande:

villkoren för inträde i arbete: a) fylda 12 år, b) fullständigt afgångsbetyg från folkskolan eller behörigt tillstånd att lämna folkskolan eller skolpliktighetens upphörande af annan anledning; c) läkares intyg, att den minderårige utan men för sin hälsa kan förrätta arbetet i fråga. I lättare arbeten under bar himmel, vid grufvor samt sågverk och därmed förenade brädgårdar få elfvaåringar användas, under iakttagande af att vilkoren b och c äro uppfyllda.;

arbetsdagen; 6 f. m.—7 e. m.; *arbetstiden:* 8 timmar för 12—13-åring, 10 timmar för 13—18-åring; i yrken med ständig eld samt i grufarbete och i sågverk och därmed förenade brädgårdar medgifves tolf timmars arbetstid och nattarbete för minderårig af mankön öfver 14 år;

förbud att i arbete använda kvinna fyra veckor efter barnsbörd;

förbud att till arbete under jord i grufva eller stenbrott använda kvinna af hvad ålder som helst samt minderårig af mankön under 14 år;

årliga läkarebesiktningar, verkställda af läkare, som förordnas af offentlig myndighet;

kontrollen öfver författningens tillämpning tillkommer i första hand yrkesinspektionen.

Med anledning af ofvanstående kungl. förslag ha hrr *Fridtjuv Berg* och *Hammarlund* med instämmande af tjugo Andra kammarens ledamöter väckt en motion gående ut på vissa ändringar i k. m:ts proposition. Bl. a. föreslås minimiåldern till 13 i st. f. 12 år samt inskränkning af arbetet under ferietid till den ferietid, som infaller nnder månaderna juni, juli och augusti. Motionärerna önska vidare, att de till industriellt arbete använda minderåriga, som äro under 15 år, ovilkorligen komma i åtnjutande af fortsatt undervisning, anordnad af vederbörande skolråd eller ock af skolrådet godkänd, hvilken undervisning under alla förhållanden skall omfatta minst 180 timmar årligen.

* * *

Mycket nära till de frågor, för hvilka vi här i korthet redogjort, ansluter sig en annan kungl. proposition, den om *utvidgniug af yrkesinspektionen.* Uti den kungliga skrifvelsen betonas nämligen uttryckligen, att en ökning i yrkesinspektionens arbetskrafter är med nödvändighet påkallad af den föreslagna förordningen angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt syfte.

Utan att för dagen kunna ingå i några reflexioner rörande här refererade riksdagsfrågor, hvilka äga ett så nära samband med kvinnans intressen, må det dock vara oss tillåtet att uttala den förhoppningen att förslaget om utvidgad inspektion, till skydd äfven för den yrkesidkande kvinnan, skall vara första steget till en åtgärd, som synes vara af behof och förhållanden högeligen påkallad, nämligen användande af kvinnor inom yrkesinspektionen.

I nästa häfte skola vi i en artikel närmare behandla detta ämne.

Från skilda håll.

Finsk kvinnoförenings årsberättelse för 1899 innehåller en redogcrelse för föreningens verksamhet för folkbildningen under det gångna året. Så ha *föredragsserier* för allmogekvinnor anordnats å 11 olika orter på den finska landsbygden. Dessutom hafva enskilda medlemmar anställt föredragsserier och föredragsaftnar för allmogen. Ämnen för föredragen ha varit fosterlandskärlek, kärlek till nästan, hemmets uppgift, barnavård, uppfostran, sedlighet, nykterhet, hälsovård, trädgårdsodling o. s. v. Föredragen hafva i regeln varit talrikt besökta.

Föreningen upprätthåller följande företag: elementarkurser för arbetande kvinnor, arbetsbyrån för bemedling af platser åt tjänarinnor, sommarkolonin för arbetande sjukliga kvinnor, ambulatoriska matlagnings- och handarbetskurserna för allmogekvinnor och Zacharias Topelius' ungdomsbibliotek, hvilka alla med framgång fortsatt sin verksamhet under det gångna året.

*

Trädgårdsskolor i Norge. Som tillägg till artikeln »Trädgårdsskolor för kvinnor» meddelas:

I Norge finnas två olika ställen där kvinnor erhålla utbildning i trädgårdsodling: ett vid fröknarna Fleischer & Hoffs Gartneri utanför Kristiania, där endast kvinliga elever mottagas, samt ett vid Folkehavebrugsskolen i Gladvold invid Holmestrand, där såväl kvinliga som manliga elever utbildas.

*

Den finska kvinnan och kommunen. Förslaget om rätt för kvinna att handhafva kommunala uppdrag har nu behandlats i samtliga stånd. Efter en långvarig diskussion beslöt ridderskapet och adeln med 59 röster mot 47 att omfatta lag- och ekonomiutskottets tillstyrkande betänkande. Bondeståndet godkände betänkandet med 34 röster mot 18. Prästeståndet åter godkände med 26 röster mot 17 en reservation, i hvilken föreslogs, att motionsförslaget icke måtte föranleda till någon åtgärd från ständernas sida.

Efter en kort men liflig diskussion godkändes betänkandet af borgarståndet med öfvervägande majoritet.

Anmälan.

Dagny utkommer **1900** *med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.*

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.
Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36
Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. $^{1}/_{2}$10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.
Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd — III årg. Häft. 7

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR
FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE
OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: ***LOTTEN DAHLGREN***

INNEHÅLL:

†

Ellen Fries.

Aldrig ter sig döden så förfärande gåtfull som då den nästan utan förberedelse skördar ett människolif i fulla blomningen af energi och verksamhet, med en mångfald af rika möjligheter. Aldrig kännes heller dödens makt så djupt som då den i ett slag sliter alla de tusen trådar af gemenskap och sympati, som binda en rikt utvecklad personlighets lif vid samhällets. Men hvem af alla dem, som stå kvar med blödande hjärtan, skulle dock våga missunna den bortgångna en sådan död på lifvets höjdpunkt?

Tankar som dessa trängde sig oafvisligt fram vid det plötsliga dödsbud, som den sista mars spred sorg och förstämning i vida kretsar, då det berättades att fil. doktor Ellen Fries dukat under för en häftig sjukdom. Den vackra vårsolnedgången, som göt sitt skimmer kring Sofiahemmet, dit hon förts, hade belyst afslutningen af hennes lefnadssaga.

Ellen Fries tillhörde en gammal, ända från karolinska tiden känd krigarsläkt; det fanns ett drag af käckhet och svensk frimodighet i hennes lynne, som man älskade att sätta i förbindelse med denna hennes härstamning. Enda barnet till sedermera öfversten i generalstaben Patrik Fries och hans hustru Maria Borgström, föddes hon den 23 september 1855 i Tjust på Rödsle, en gård som ägdes af en hennes farbror och dit hon under sin barndom ofta kom på ebsök. Hon växte emellertid upp som ett Stockholmsbarn, till följd af sjuklighet länga tider stängd från lekar med jämnåriga och hänvisad så godt som uteslutande till föräldrarnas sällskap. Hennes härigenom brådmoget utvecklade själslif fick rik näring i ett hem, där både far och mor

representerade fin bildning och andliga intressen. Halftannat års vistelse i Schweiz med modern, då Ellen var elfva år gammal, stärkte hennes fysik på samma gång som den ytterligare skärpte hennes tidigt väckta iakttagelse- och reflexionsförmåga.

Efter återkomsten till Stockholm inskrefs det vakna och vetgiriga barnet i Åhlinska skolan, hvars högre klasser hon genomgick. Vanligen ansågs vid denna tid den unga flickans intellektuela utbildning fullt tillgodosedd genom en sådan vid konfirmationsåldern afslutad skolkurs, om hon ej ville ägna sig åt lärarinnekallet, då hon hade att genomgå seminariet, hvars betydelse sedan länge var erkänd. Det fält för vetenskapliga studier, som öppnats genom den 1870 beviljade rättigheten för kvinna att studera vid universitet, var ännu så godt som opröfvadt. Det väckte därför stor sensation bland Ellen Fries' jämnåriga, då hon, i stället att som de nu föras ut i världen, med sina föräldrars samtycke valde att fortsätta sin skolgång vid Wallinska skolans nybildade gymnasialafdelning. Själf ångrade hon aldrig beslutet. Hennes kunskapstörst och smidiga intelligens hjälpte henne snart till rätta med de nya läroämnena och efter endast tre och en half termins studier, våren 1873, var hon vid ännu ej fylda nitton år färdig med en vacker studentexamen.

Redan i skolan uppmärksammades Ellen Fries' anlag och intresse för historia, ett intresse som väckts och alltjämt underhölls i hemmet af hennes far. Att hon på allvar skulle beträda den lärda banan afgjordes emellertid ej genast. Visserligen hade hennes krafter långtifrån att försvagas af det regelbundna arbetet tvärtom därunder stärkts; men om ock ej hälsoskäl talade emot en fortsättning af examensläsningen, tålde dock saken, så ny som den då var, vid ett moget öfvervägande. De år som närmast följde medförde i stället en mångsidig beröring med lifvet och människorna, som bidrog till att gifva hennes personlighet dess prägel af harmonisk utveckling och frihet från allt pedanteri. Först tillbragte hon ett år utomlands, mest i Paris, för att vinna större säkerhet i främmande språk, på samma gång hon besökte museer, utställningar och teatrar, med ett ord, utvidgade sin allmänbildning. De båda följande vintrarna vistades hon hemma i Stockholm och pröfvade nu

för första gången sin förmåga som lärarinna, i det hon gaf en del språklektioner. De egna studier, som hon vid sidan häraf bedref, stärkte emellertid alltmer hennes vetenskapliga intressen. Föräldrarna, alltid måna om en rätt utveckling af dotterns rika anlag, beslöto därför att underkasta sig en tids skilsmässa från henne och låta henne fortsätta sina studier i Upsala, där hon inskrefs vid universitetet hösten 1877. Studietiden i Upsala, där Ellen Fries hade sitt hem hos domprosten Torén och där hennes behagligt kvinliga, sundt måttfulla väsen snart gjorde henne omtyckt och uppskattad i vida kretsar, medförde en rik utveckling af hennes vetenskapliga anlag. Utan att till en början åsidosätta sina språkstudier koncentrerade hon sig småningom allt mera bestämdt på studiet af de historiska vetenskaperna. Då hon, efter att 1879 ha blifvit filosofie kandidat, började arbeta på sin licentiatexamen, voro historia och statskunskap hennes själfskrifna hufvudämnen. Redan nu visade sig för öfrigt den förkärlek för Sveriges storhetstid, hvarom hennes senare arbeten vittna. Hennes doktorsafhandling behandlar nämligen »Sveriges och Nederländernas diplomatiska förbindelser under Karl X Gustafs regering».

Ellen Fries var den första svenska kvinna, som offentligen försvarade en akademisk afhandling, och hon gjorde det med lika mycken lärdom som snabbhet och fyndighet, då det gällde att parera opponenternas angrepp. Det var den 26 maj 1883. Såväl denna dag som promotionsdagen kort därpå, då promotor, professor Cleve, särskildt hälsade Sveriges första kvinliga filosofie doktor, medförde en rik gärd af erkännande och hyllning åt Ellen Fries personligen och åt de sträfvanden hon så vackert representerade. Häri deltogo ej minst hennes kamrater, af hvilka Stockholms nation, som hon tillhörde, redan någon tid förut betygat henne sin aktning genom att invälja henne bland seniorerna och som nu i den vackra vårkvällen före promotionen hyllade henne med sång.

Ellen Fries hade, då hon fördjupade sig i historiska forskningar, känt att hon nu kommit in på sitt rätta område. Hälst hade hon efter afslutade studier i Upsala helt ägnat sig åt sin vetenskap och undvikit att splittra sina krafter på olikartade uppgifter. Här är ej rätta platsen

att bedöma hennes verksamhet som historiker, lika litet som undertecknad äger förutsättningarna härför. Men det måste dock i detta sammanhang framhållas att, ehuru Ellen Fries af omständigheternas makt alltmer drogs ifrån den rent vetenskapliga forskningen, har hon likväl riktat den med arbeten sådana som den stora monografin öfver Erik Oxenstierna och ett flertal mindre afhandlingar, mest artiklar i Historisk tidskrift. Under de senare åren framställde hon emellertid alltmer resultaten af sina forskningar i populärt hållna skildringar; och man kan knappast, med tanke på hennes betydelse för de olika områden där hon verkat, önska att hon mer odeladt ägnat sin tid åt vetenskapen.

En sak som låg Ellen Fries nästan lika mycket om hjärtat som historieforskningen var den kvinliga undervisningen. Redan hösten efter sin promotion, då hon anställdes som historielärarinna vid Wallinska skolan, började hon ägna sig däråt och genomgick sedermera en profårskurs vid Norra latinläroverket i Stockholm för att få pedagogisk utbildning. Under sommaren 1884 företog hon med understöd af staten en resa till Frankrike för att studera dess flickskolor, och hennes året därpå tryckta reseberättelse visar, hur väl hon tillgodogjorde sig erfarenheterna därifrån. Med öppen blick såväl för det franska systemets ensidigheter som för dess styrka, dess koncentration kring det fosterländska, betonar hon hvad den svenska skolan i detta afseende har att lära.

Med lifligaste intresse följdes den nyblifna filosofie doktorns friska verksamhet af Esselde, som snart drog den unga kraften inom sin trollkrets. Beröringen med henne gaf nya fruktbringande impulser åt Ellen Fries, och de båda rika personligheterna drogos till hvarandra af ömsesidig sympati. Det var just vid denna tid som idén till Fredrika-Bremer-Förbundet mognade hos fru Adlersparre, och Ellen Fries hade öppen blick för dess betydelse. Hon blef en af de sex undertecknarna af inbjudningen till det konstituerande möte, från hvilket förbundet räknar sin tillvaro, och en af medlemmarna i den första styrelsen. Ännu lifligare blef hennes samarbete med fru Adlersparre i Tidskrift för hemmet, i hvars redaktion hon inträdde under de båda sista åren af tidskriftens tillvaro, då den tillika var organ för Fredrika-Bremer-Förbundet.

Med 1886, då Tidskrift för hemmet aflöstes af Dagny, upphörde emellertid detta förhållande. Ellen Fries fann att tidskriftsarbetet tog för mycket tid från hennes arkivforskningar, och fru Adlersparre måste med saknad afstå från sin älsklingsplan att se henne som Dagnys redaktris. Som styrelsemedlem i förbundet kvarstod hon emellertid till de sista åren af sitt lif och bevarade alltid den största pietet för Esseldes person och verk. »Det var en kraftens ande, en uppoffringens ande tillika, som man förgäfves söker efter bland oss alla, som mer och mer rycka fram», skref hon vid Esseldes död med ett vackert erkännande af hvad hon hade denna ande att tacka för.

För arbetet på kvinnans höjande i utveckling och i rättigheter, den sak, hvaråt Esselde invigt sitt lif, var emellertid Ellen Fries på många sätt fortfarande verksam. Om önskvärdheten af politisk rösträtt för kvinnan var hon lifligt öfvertygad, och det beredde henne stor tillfredsställelse, att Fredrika-Bremer-förbundet för någon tid sedan tog upp den frågan på sitt program. I arbetet för svenska kvinnornas värdiga representerande vid världsutställningen i Chicago 1893 deltog hon med ifver och redigerade den svenska damkiténs »Reports» vid detta tillfälle. Som ombud för det i sammanhang med Chicagoutställningen konstituerade »International council of women», hvars syfte är att verka för en sammanslutning af kvinnoföreningar inom alla kulturländer, tog Ellen Fries sedermera initiativet till bildande af »Svenska kvinnornas nationalförbund». Som dess vice ordförande verkade hon från dess stiftande 1896, förberedde äfven konferensen i Stockholm i september 1897, men var af sjukdom hindrad att själf taga del däri. Hon hade under den föregående våren öfveransträngt sig, då hon utom skolarbetet åtagit sig att ordna flickskolornas afdelning inom Stockholmsutställningens pedagogiska sektion.

Ellen Fries har hedern af att hafva deltagit i stiftandet af ännu en förening, som spelar en stor roll i hufvudstadens kvinnovärld. Hon var en af de fem inbjudarinnorna till Nya Iduns första samkväm och tillika dess första ordförande, som mången gång gifvit samvaron rikare innehåll genom sina liffulla skildringar från gångna tider. Äfven utom den kretsen uppträdde Ellen Fries ej sällan som före-

läsare. Senast i vinter höll hon på uppdrag af Pedagogiska lärokursen en serie historiska föredrag, som alltid fyllde salen med intresserade åhörare. Utan att äga högre talarebegåfning hade doktor Fries nämligen i ovanlig grad förmågan att, själf genomträngd af sitt ämne, rycka andra med. Hon berättade lika enkelt som lifligt utan någon som hälst uppstyltning, med förkärlek dröjande vid karakteristiska detaljer och gärna med en anstrykning af humor. Men kom hon att vidröra någon fråga af djupare betydelse för fosterlandet eller mänskligheten, då kunde hennes stora ögon, som nyss glimmat af skalkaktighet, bli djupa och mörka af känsla och rösten få en lätt skälfning.

Det var Ellen Fries' berättareförmåga och vinnande personlighet som gjorde hennes lektioner i skolan så efterlängtade af hennes lärjungar; men hennes makt öfver ungdomen berodde äfven på en sällsynt blick för de individuella anlagen, en sällsynt humanitet och hjärtevärme. Dessa förutsättningar liksom ock hennes förmåga att styra utan stora later kommo fullt till sin rätt, då doktor Fries, som sedan 1885 undervisat vid Åhlinska flickskolan, 1890 af föreståndarinnan anmodades att där organisera en gymnasial-afdelning och leda den i egenskap af studierektor. Denna uppgift omfattades af henne med det varmaste intresse. En föresyn och en moderlig vän för de blifvande studenterna visste hon att med ett ord eller en blick uppmuntra de modfällda och gifva ny fart åt arbetet; ingen behöfde vara rädd att gå till henne med sina bekymmer. Äfven sedan de lämnat skolan, följde hon dem såvidt möjligt, alltid färdig att hjälpa dem med sina råd och sin erfarenhet.

Det vittnar om brinnande intresse och arbetsenergi att Ellen Fries med all sin här vidrörda mångsidiga verksamhet kunde förena ett historiskt författarskap, som ensamt för sig betecknar en vacker lifsgärning. Själf talar hon därom i mycket blygsamma ordalag. »Finnes väl», skrifver hon under sitt porträtt i en jultidning 1893, »en större glädje än att vandra på den historiska forskningens obanade stigar, äfven om man kan göra endast de anspråkslösaste upptäckter och aldrig når de stora fjällvidderna?» Dessa »anspråkslösa upptäckter» bland arkivens papper visste

hon emellertid att gifva en form, som gjorde flydda tiders lif närvarande för läsaren, liksom hon omsatt sina intryck från resor inom och utom Sverige, från Strängnäs som från Rothenburg, i stämningsfulla bilder från nutid och forntid. Redan biografi-serien »Märkvärdiga kvinnor», hvars senare afdelning, som behandlar svenska kvinnor, till stor del är bygd på själfständiga forskningar i offentliga och enskilda arkiv, tilldrog sig stor uppmärksamhet. En serie för skola och hem afsedda korta biografier öfver »svenska odlingens stormän», som Ellen Fries 1896 började utgifva och hvaraf tredje häftet, Linné, utkom strax före jul, är ett arbete af stor fosterländsk betydelse. Mest typiska för Ellen Fries' författarskap förefalla mig dock hennes »Teckningar ur svenska adelns familjelif i gamla tider» (1895). Hon har den skolade historikerns blick för sammanhang och perspektiv, och de gamla familjebrefven ur herrgårdarnes arkivgömmor bygga med sina knappa antydningar åter upp kring henne forna dagars glömda lif. Och hon kan konsten att liffullt teckna individualiteter och interiörer så att på samma gång det för tid och folk typiska lyser igenom och ger bilden ett allmännare intresse. Äfven under de senare åren samlade hon material till sådana bilder och lär just omedelbart före den sjukdom, som slutade hennes dagar, hafva lagt sista hand vid en skildring, afsedd att ingå i en andra del af teckningarna.

Ellen Fries lät aldrig nedtynga sig af arbete, knappt ens af sjukdom. För de gamla föräldrarna, som deltogo i alla hennes intressen, var hon med sitt glada, spänstiga lynne solskenet i hemmet. Och hvad hon var för sina lärjungar och sin stora vänkrets, det visade sig bäst af sorgen då det förspordes att hon var sjuk och att det var fara för lifvet.

Ellen Fries själf synes mycket snart, då hennes sjukdom förvärrades, hafva insett, att hon ej hade lång tid kvar. Denna soliga natur, full af energi och lifslust, midt uppe i ett älskadt arbete, resignerade inför döden med ett barns tillit och en krigares mod. Medveten in i det sista, öfverlämnade hon sig lugnt åt en högre vilja och såg tillbaka blott med ödmjuk saknad att hafva kunnat så litet af hvad hon velat.

Men för dem som stodo kring hennes graf med endast minnet kvar af hvad hon kunnat, för dem tedde sig i den grå senvinterdagern lifvet med ett slag fattigare. Ty hon har kunnat hvad endast en ädel, genombildad och harmonisk personlighet kan: dela med sig både ljus och värme.

Sigrid Leijonhufvud.

Kvinliga yrkesinspektörer*).

Det är utom allt tvifvel, att vår tids säregna produktionssätt medförer för arbetarens konstitution och hela timliga välfärd faror, till hvilka ingen föregående period kan uppvisa något motstycke. Hälsa och lemmars brukbarhet stå dagligen på spel för den, som sex dagar af de sju måste vara instängd i ett mången gång illa ventileradt rum, utsatt för nervutslitande gnissel och dån — som måste syssla med ämnen, hvilkas blotta utdunstning ofta är direkt hälsovådlig — som måste handskas med maskiner, hvilka hämnas ett ögonblicks slappad uppmärksamhet med lemlästning, om icke värre. Det är, när vi riktigt tänka på saken, ett naturvidrigt arbetssätt, detta som vår »högt utvecklade tid» pålägger en hel samfundsklass till lättnad för de öfriga klasserna. Naturen låter sig dock icke ostraffadt missbrukas. Reaktionen kommer med säkerhet en gång — om icke förr, så när maskinerna blifvit till den grad fulländade, att den fullvuxnes arbetskraft är öfverflödig, att de låta sig styras af barnets hand. Måtte blott icke den skada de då lyckats tillfoga mänskligheten vara obotlig! Måtte vi blott i tid göra hvad möjligt är för att begränsa den!

Naturen låter sig icke ostraffadt missbrukas. Ångkraften är en af hennes stora, härliga gåfvor, gifven för att den uttröttade mänskligheten skulle kunna draga ett djupt lättnadens andetag.

Hur ha vi brukat den?

Till att skaffa vissa delar af samhället konstlade behof, öfverförfinade, förslappande vanor, till att döda skönhetssinnet, förfula tillvaron, drifva egoism och njutningslystnad till sin spets — och

*) Denna uppsats tillställdes red. redan under förlidet år, ehuru dess införande af olika skäl blifvit fördröjdt.

å andra sidan till att undergräfva hälsa och välfärd i de breda lagren, ja till att förgifta barnet redan i moderns sköte**). Den välgörande ångkraften är i själfva verket förvandlad till en *Moloch*, hvilken kräfver ständigt nya människooffer — först och främst *kvinnan* och *barnet*, den billiga arbetskraften.

Med hvilken ohejdad fart öfvergå icke de stora kulturlanden från åkerbrukande till industridrifvande! Allt större och större arbetsskaror drifvas oemotståndligt in i jättehjulet. Kan man undra på om alla slags tankar, huru omogna de än kunna vara, komma i jäsning i de hopade massorna, att ett smittämne sprider sig med förfärande fart? Otillfredsställda önskningar och missmod öfver tillvarons hårda tryck äro icke ägnade att skänka immunitet, och massan har i våra dagar blifvit själfmedveten. Massan vill icke längre behandlas som ett maskineri. Massan vill vara en lefvande organism. Också jäser det i de stora industricentra, också förberedas omvältningar, hvilkas räckvidd vi icke kunna förutse.

De stora rörelserna komma i allmänhet senare till oss i vår nordiska vrå och de stora brottsjöarna äro då vanligen mildrade till rätt beskedliga dyningar. Men låtom oss icke lita alltför mycket på detta senare faktum! I ångans tidehvarf gälla icke de gamla sjömärkena.

Här ett bevis! Med en fart, som alls icke tyder på vanlig nordisk säflighet har vårt kära land blifvit ryckt med i den universella industrisvindeln. För 50 år sedan var afkastningen af landtbruket 14 millioner kr. och har nu stigit till 27,17 mill. om året, medan industrins afkastning på samma tid har stigit från 21 till *270 millioner*.

Det ser ut, som om också vi borde vara beredda på storindustrins faror. I de stora kulturlanden har lagstiftande makten redan länge gripit in. I erkännande af att en så stor och viktig del af samhället som industriarbetarnas klass icke får helt prisgifvas åt spekulationer, hafva de resp. regeringarne utfärdat lagar till skydd för arbetares lif och lemmar. Det är England, som härvid är föregångslandet och som äger mycket detaljerade fabrikslagar.

Det är dock icke nog med att äga en lag, huru utmärkt denna än kan vara. Det måste också finnas en myndighet, som kan öfva

---

**) Vid de stora cigarrfabrikerna i Amerika har det iakttagits, att kvinnor, som i ungdomen arbetat på sådana, antingen bli sterila eller föda barn utan lifskraft.

kontroll öfver dess efterlefvande, och för detta ändamål inrättades år 1833 i England *yrkesinspektionen*.

I vårt land litade man länge väl mycket på den enskildes goda vilja. Några allmänna bestämmelser, som funnos, blefvo utan verkan, då deras öfvervakande var anförtrodt åt de lokala myndigheheterna. Det är utom allt tvifvel, att personlig välvilja och rättskänsla har gjort mycket för att i vårt land förbättra arbetarens villkor och betrygga hans lif. Men lagen får icke lita därpå. Lag behöfves icke för den rättänkande medborgaren utan för den, som har dåliga afsikter, och sådana arbetsgifvare finnas också hos oss.

Slutligen för 10 år sedan fingo vi ändtligen *lag angående skydd mot yrkesfara*. Den bestämmer de anordningar, som skola iakttagas till skydd för lif och lemmar, den förordnar om nödvändigt luftrum, ventilation, belysning, temperatur, om iakttagande af renlighet, om anordning för att hindra dam, gaser och ångor att sprida sig i en för arbetaren skadlig grad o. s. v. Till säkerhet för lagens iakttagande utnämndes tre yrkesinspektörer, hvilket antal dock snart måste ökas till fem. Det ses häraf, att äfven i Sverige äro skyddslagar för arbetaren och offentlig kontroll öfver dessas iakttagande nödvändiga.

Vår fabrikslag utgår från principen af likställighet mellan könen. Den äger icke, såsom de flesta andra lands fabrikslagar, några inskränkningar af kvinnans arbetsfrihet i ändamål att skydda henne mot öfveransträngning.

Jag skall icke här ingå på några *pro* och *contra* mellan de bägge principerna. Jag skall blott fastslå, att principen af *likställighet* mellan könen utgör grundvalen för vår svenska fabrikslag.

Men när så är fallet, hvarför är denna princip icke genomförd också vid kontrollen?

I ständigt växande skaror drages kvinnan in i denna moderna form af existenskampen, hvilken synes så föga lämplig för hennes konstitution och uppgift som moder och husmoder. Hon representerar den billigare arbetskraften och användes därför öfverallt, där det på något sätt kan låta sig göra.

Men när detta faktiskt är förhållandet, hvarför hafva vi då icke under de 10 år lagen har ägt kraft haft en enda *kvinlig yrkesinspektör?*

Det är inkonsekvent och orättfärdigt, att det icke skall finnas en myndighet, till hvilken dessa tusenden af kvinnor kunna framföra sina besvär utan fruktan för att mista sin plats. Det är från

utlandets arbetscentra mångfaldiga gånger bevisadt, att kvinliga arbetare icke komma till de manliga yrkesinspektörerna med klagomål, men att så snart kvinliga ha blifvit tillsatta, strömma sådana in i mängd.

Det är utan tvifvel blyghet, som ofta hindrar arbeterskan att för en man framställa sina besvär, mången gång kan det också vara fruktan att bli betraktad som ett sjåp eller en om också ogrundad farhåga att mista platsen, men det är också säkert, att det finnes legio af frågor och klagomål, hvilka arbetaren endast för en person af samma kön kan frambära.

Som exempel skall jag här blott framdraga en händelse, som timat vid en fabrik i Köpenhamn. En arbeterska klagade inför sin arbetsförman öfver den otillräckliga lönen, öfver att den var alldeles för liten för att uppehålla lifvet med. Hon fick till svar: »Aa, hvad? De har ju *Natten til Deres Raadighed*».

De stora moraliska faror, som detta hopande af män och kvinnor, stundom på samma område, erbjuder, är tvifvelsutan störst för den unga kvinnan, och i detta afseende kunde en inspektris, som ägde förmåga att vinna arbeterskornas förtroende och som ville betrakta detta kall icke blott som ett lefvebröd men som en lifsuppgift, göra oändligt mycket godt.

Behofvet af kvinliga yrkesinspektörer betonas starkt i flera land, som ännu sakna sådana. Tanken utgick ursprungligen från England, och det är lärorikt att se huru den där brutit sig väg.

Frågan väcktes första gången år 1878 af mrs Paterson, en kvinlig typograf, hvilken af personlig erfarenhet kände de arbetande kvinnornas behof och den manliga inspektionens otillräcklighet. Hennes tanke väckte i början starkt motstånd, men med sin härliga anglosaxiska uthållighet bragte hon den fram år efter år. *The Women's Liberal Federation* upptog tanken och satte en stark agitation i gång för saken. Efter 14 år var den kommen så långt, att regeringen utnämnde 4 kvinliga kommitterade, som skulle undersöka kvinnans arbetsförhållanden och insända rapporter till årets *Labour Commission.*

De fyra damerna utförde på ett glänsande sätt sitt uppdrag. Den *Blå bok* de kunde öfverlämna till The Labour Commission utgör ännu en verklig handbok för studiet af den engelska kvinnans arbetsförhållanden. Med slående fakta bevisade de, att trots den stora stab af fabriksinspektörer och assistenter England består sig, kvinnans arbetskraft missbrukades på det hänsynslösaste sätt. Så viktigt

material insamlade de, att kommissionen såg sig föranlåten att från arbetsgifvares, arbetares och inspektörers sida infordra utlåtande i ämnet.

Från alla sidor blef svaret tillstyrkande och året därpå, 1893, tillsattes på försök 2 kvinliga inspektörer. Mrs Paterson var den ena.

Väl inseende att det nya måste arbeta sig organiskt fram, om det skall få växt och betydelse, aktade regeringen sig att kasta tvångströja i form af reglemente öfver den unga institutionen. Uppdraget blef ett förtroendeuppdrag, och de bägge inspektriserna hade nästan fria händer. Året därpå tillsattes ytterligare två, plikterna blefvo småningom bestämda, och institutionen växte ut till ett departement för sig under en kvinlig chef. Och nu äro yrkesinspektriserna oumbärliga. Deras område är hufvudsakligen hygienen, men de måste också kontrollera, att kvinnor och minderåriga icke arbeta på af lagen förbjudna tider, icke hållas till förbjudet öfverarbete. Deras personliga inflytande öfver arbeterskorna skildras som synnerligen välgörande.

Utom i England användas kvinliga yrkesinspektörer på Nya Zeeland och i några stater i Nordamerika. I Frankrike likaså, men där ha de endast tillsyn öfver verkstäder. I ett par tyska småstater är institutionen införd, och frågan står på dagordningen i de öfriga. Den var framme vid årets riksdag, men föll för att resa sig igen. Holland fick för några månader sedan sin första yrkesinspektris, och i Norge har förmannen för Kristianias kommunala yrkesinspektörer (hvilka sortera under statens) ingifvit andragande till staden om att bevilja medel i och för tillsättandet af en kvinlig yrkesinspektör. I Danmark har »Kvinden og Samfundet» bragt frågan på bane.

Den är sålunda framme rundt omkring oss. Den pekar på ett djupt kändt behof. Dess realiserande är en handling af rättfärdighet, men också af klokhet.

Månne icke tiden är inne äfven för Sverige att framställa fordran om *kvinliga yrkesinspektörer för alla de industriella företag, där kvinnor arbeta?*

M. Anholm.

Partikvinnor.

En kort protest.

Med anledning af min anspråkslösa, i Dagny införda skildring af Pestalozzi-Fröbelhuset i Berlin samt min däri uttalade uppfattning af kvinnans sanna bestämmelse i familj och samhälle har jag mottagit flera meddelanden af mycket vänlig art. Men åtskilliga af dessa hafva kommit mig att med ledsnad inse huru fjärran en stor del af vår tids äfven intresserade kvinnor äro från det ideal af äkta kvinlighet jag älskar tro vara upphinneligt för oss alla. Dessa sist antydda meddelanden hafva, betecknande nog, varit anonyma, och man har bland annat i olika ordalag lyckönskat mig att ej vara en »vänsterkvinna» med »onda revolutionära böjelser».

Dylika uttryck äro ingalunda ovanliga bland kvinnor, som anse sig »kämpa» för eller emot den s. k. »kvinnosaken», och de göra mig alltid illa till mods. Jag har hört kvinnor med lidelse förklara det som sin stolthet att vara »vänsterkvinnor». Jag har själf å vissa håll blifvit stämplad såsom sådan, medan jag å andra sidan och än oftare blifvit framställd såsom en inkarnation af »högertendenser».

Min egen ståndpunkt i denna sak torde betyda mycket litet, och det kan se ut som ett slags förhäfvelse, att jag öppet frånsäger mig hvarje sådan beteckning, men jag önskar dock hafva sagt, att jag aldrig sträfvat efter att stå vare sig som »höger» eller »vänsterkvinna», utan funnit mitt lifs lycka och mål i att rätt och slätt få vara en kvinna, som sökt arbeta för dem eller det jag älskar, för det jag tror vara rätt och godt. Och det har varit mig fullkomligt likgiltigt, om det, som varit värdefullt för mig, för tillfället noterats af somliga i en höger-, af andra i en vänsterkolumn i den schematiska och blodlösa bokföring man så ofta roar sig med att uppställa öfver sina medmänniskor.

Som sagdt, min personliga ställning betyder föga. Men den ganska allmänna kvinnouppfattning jag antydt betyder mer.

Ty med denna indelning få vi fanatism in i vår kvinliga värld. Det finnes sidor i männens offentliga lif, som vi kvinnor böra akta oss att acceptera, inbillande oss att därigenom bli sant och verksamt »samhällsbevarande» eller »framåtskridande». Det vore en oberäknelig olycka, om kvinnorna inordnade sig i sins emellan oför-

dragsamt stridande partier, bärande männens stridsstandar, lystrande till deras partisignaler och med lösen: *En avant* mot denna vänsterkvinna! *En garde* mot denna högerdam! Vi skulle genom att så sätta etiketter på hvarandra komma att kväfva och döda en hvars fria individuella utveckling.

De insatser kvinnan såsom sådan kan göra i samhällslifvet, vare sig genom bevarande af det redan befintliga goda eller framdrifvandet af det nya goda, skulle härigenom tillintetgöras. De kvinnor, som så märka sina arbetande medsystrar å ena eller andra området, äro i sanning kulturfientliga, ty deras hjärtan äro trånga och kalla, de omfatta endast detta mindre väsentliga, som skiljer, i stället för allt det väsentliga, som enar. Må kvinnan vara med om att bygga broar, men ej att gräfva diken. Må hon representera det själfullt mänskliga, det enande, försonande, må hon vara den, som söker ut det för alla gemensamma i lifvet, må hon vara representanten för verksam, omfattande kärlek och barmhärtighet! Så fort hon inordnar sig i männens partikategorier, förlorar hon kraften att fylla denna sin bestämmelse, som just lagt skönhetsprägeln öfver hennes tillvaro.

Men, hör jag invändas, utan bestämd »färg», huru kan en kvinna bli en kraftigt utmejslad personlighet? Hon blir ju endast en obestämd, intetsägande kvinlig natur!

Jag tror, att kvinnan först då är sant utpräglad, då hon bevarat kvinlighetens finaste kännetecken och ej sökt ikläda sig manlig uniform eller inpassa sig i någon af dessa skarpkantade kategorier, dessa hårda partiramar, ästetiska, politiska eller sociala rektanglar. En på så vis andligen instängd kvinna blir lätt kylig, kantig och ofördragsam, s. k. kritisk just på det negativa sätt, som vägrar se något godt hos en medsyster, emedan hon själf behagat utpeka dennas plats vare sig åt höger eller åt vänster och utan att fråga efter om den så placerade själf vidkännes positionen.

Huru te sig för vår blick de kvinnor, som vi i lifvet mött och iakttagit såsom kraftiga kvinliga personligheter? Hafva de varit sådana genom den klara och koncisa formuleringen af sin lifsåskådning och sina åsikter samt genom den kraft, hvarmed de framburit allt detta?

Nej. Men väl genom den kraftiga kärlek, som satt dem i stånd att besjäla vare sig ett hem, en skola eller något annat verksamhetsfält och i denna sin krets vara den medelpunkt, från hvilken lifvet utgick och till hvilken det återströmmade.

Kvinnan har ofta en mycket stor praktisk förmåga, men det är *kärleken* till vare sig personer, rent mänskliga förhållanden eller ideala syften, som öppnar hennes öga, så att hon klart ser målet och med instinktmässig säkerhet finner de ginaste vägarna till detta.

Hos t. ex. en religiös manlig personlighet framträder på ett för honom naturligt sätt det religiösa elementet i en klart affattad dogmatisk åskådning, medan hos en religiös kvinna det är den djupa fromheten, som åt hennes omgifning gifver det starka intrycket af henne.

Såsom jag förut framhållit i Dagny, är min mening icke den, att kvinnan skulle bli stående outvecklad under en mer eller mindre *omedveten* känslas ledning, utan att hon på grundvalen af denna specifikt kvinliga naturbestämdhet skall tillvinna sig den medvetna öfverblick öfver sig själf, som sätter henne i stånd att med full säkerhet verka i lifvet.

Men denna säkerhet finner hon icke, och verkligt lifsinflytande får hon icke, om hon sveper sin ande i trasorna af mannens stridsrustning.

Vi ha i kvinnovärlden fortfarande mer än nog af den nedrifvande och hjärtisande byråkratiska anda som frågar — icke: *hvad* är denna kvinna och huru fyller hon sin plats i lifvet såsom kvinna? — utan i stället andlöst spörjer: hvad är denna kvinnas *man?* Låtom oss böja oss för henne eller se henne öfver axeln allt efter som hennes makes titel har hög eller låg klang!

Sant är, att aldrig skola vi kunna ändra lifvets gång i den mening, att vi skulle kunna utplåna *yttre* skillnad i rang, förmögenhet m. m., men att *döma* efter dylik räknemetod, det kunna vi låta bli, lika väl som vi kunna undvika att i manliga termer och partigrupperingar rubricera hvarandra allt efter de olika mål enhvar af oss satt för sin lifsverksamhet. Alltså: icke för ensidig eller skarp uppmärksamhet fäst på »olika ståndpunkter» i mer eller mindre abstrakta frågor, ej heller på olikheter i kvinnors yttre lefnadsställning.

Må vi icke släcka ut det vårt ögas bästa ljus, som blixtlikt träffar sakens väsen, upptäckande det goda, som gömmer sig, det onda, där det förkläder sig. Må vi icke utkyla våra hjärtan, så att de mista förmågan att älska det skönt och sant mänskliga, det må framträda till höger eller vänster om oss, hos människor öfver eller under oss.

Cecilia Bååth-Holmberg.

*

Från Englands praktiska arbetsfält.

II.

Hönsafvel.

På min fråga: »Hvarför äro engelsmännen så konservativa?» gaf mig en engelsman nyligen följande svar: »Vi låta andra experimentera, och först när en uppfinning fullkomnats, pröfvats och visat sig praktisk, adoptera vi densamma.»

Man må nu säga hvad man vill om en sådan princip, säkert är emellertid, att då något företages, vare sig det gäller upparbetandet af en ny industri eller upplifvandet af något gammalt, nedlagdt eller försummadt, så sker det med beundransvärd noggrannhet och genomgående grundlighet, så ock med den nu så moderna, mer eller mindre framgångsrikt bedrifna hönsafveln.

Den oinvigde som i Sverige kanske varit van att se dessa nyttiga små husdjur öfverlämnade åt en hönsgumma, om möjligt ännu okunnigare om deras behof och skötsel än ägaren själf, rent af häpnar vid åsynen af det strängt vetenskapliga studium som i England ägnas hvarje särskild art af höns. På de senaste åren har nämligen intresset för denna bransch tilltagit i förvånande grad och spridt sig till snart sagdt alla klasser. De tiotals facktidningar, som hvarje vecka utgifvas, bevisa bäst hur denna sak f. n. florerar.

För att ta riktig fart måste naturligtvis denna vurm, som så mycket annat, först blifva modern. Sedan förnämiteterna, med prinsessan af Wales i spetsen, börjat intressera sig för saken och sända sina rena rashöns till flera af de mångfaldiga utställningar för fjäderfä, som årligen anordnas, bland hvilka Kristallpalatsets utställning den 1 november står främst, spriddes detta mod raskt nedåt; och eftersom dessa små tvåfotingar ej äro svåranskaffliga eller så dyra som hundar och hästar, ligger det ju inom möjlighetens gräns för hvar och en att försöka sin lycka vid någon af de många, årliga pristäflingarna. Af dessa senare hvilkas mål är uppmuntran af ren ras, begagna sig dock mest de förmögnare hönsägarna, under det arbetsklassen och den ensamma gumman i sin stuga hålla några små befjädrade husdjur för äggproduktion, likgiltiga för namn och färg, blott värpningsförmågan finnes.

Idkare af höns-skötsel kunna således delas i tvenne klasser. Den första eller så kallade »fanciers» är troligen alldeles okänd i

Sverige, där inga större utställningar med lockande pris förekomma; den andra klassen, dit jag räknar alla som drifva hönsaffärer med ägg och slakthöns, har ej bragt sin industri till någon särdeles stor fullkomning eller utsträckning, om man nämligen får döma efter det stora antal af kycklingskelett, som under namn af »Hamburgerkyckling» under vintern serveras i Englands hufvudstad.

En »fancier» eller »liebhaber» (ordet har ingen motsvarighet i svenskan och måste därför, som så många andra sportuttryck, adopteras) ägnar sig uteslutande åt den sportmässiga sidan af saken och uppdrager endast rashöns för att med dessa täfla om större eller mindre pris, allt efter den klass de tillhöra. Han säljer blott afvelsägg och kan för dessa erhålla veritabla »fancypris», d. v. s. nära nog hvad som begäres, såsom t. ex. 10 eller 20 kronor dussinet. Enstaka hönor eller tuppar säljas ofta till ett pris af 8 à 900 kronor stycket. Dessa summor och liknande hafva betalts då pristagare bytt ägare, de äro således icke blott siffror i utställningskatalogerna, där utställare stundom sätta några tusen kronors värde framför sina respektive fåglar för att försäkra sig om att få behålla sitt djur, ty regeln vid utställningarna är, att allt skall ha ett uppgifvet pris. Denna krigslist kan dock misslyckas. Jag har känt utställare, som i katalogen märkt en höna med 30 eller 40 pund sterling för att få behålla den, men så har någon, som det kallas, »claimed it», d. v. s. bjudit summan, och ägaren har gått miste om sitt dyrbara djur. Det har äfven händt att värdefulla fåglar dött under järnvägstransporten, och man kan därutaf se att en »fancier» löper ej så ringa risk och att hans sport nästan smakar något af spel. En framgångsrik »lady-fancier» lär också en gång yttrat, då hon öppnade morgonens post, hvilken medförde underrättelser från olika utställningsorter, där hon ägde intressen: »Det är nästan lika spännande som Monte Carlo.»

Hvad nu den andra sidan af saken angår, eller bedrifvande af hönsskötsel för producering af ägg och slakthöns, så förfäkta alla de mångfaldiga tidskrifterna i ämnet den satsen, att detta kan och bör löna sig, om rätt och praktiskt utfördt. Äfven framhålles hur särskildt lämplig denna sysselsättning är för kvinnor, i det smådetaljer, som ofta förbises af män, härvidlag spela en viktig roll. Att kvinliga utställare ofta taga priset, där stora hönsgårdsägare misslyckas, visa de årliga utställningsredogörelserna, ty vid detta, som i så många andra fall, besannas det gamla ordspråket:

»Look after the small things, and the large ones will take care of themselves.» (Se till detaljerna, så sköter det hela sig självt.)

Till sist skulle jag vilja att läsaren med mig kastade en blick på världens största fjäderfäutställning i Kristallpalatset i London. Utställningsföremålen nådde i år den höga siffran af 7,500 och något öfver 35,000 kronor voro anslagna såsom pris. Då hvarje utställare betalar en afgift af 7 kronor, ser man lätt att ingen svårighet finnes för erhållande af höga belöningssummor.

Genast vid ingången till det väldiga palatset mötes man af ett högljudt kacklande från tupparna, som tyckas anse sig vara hitkomna för att täfla om hvem som bäst och ljudligast kan framhålla sin egen förtjänst.

Att lämna en, om än aldrig så kort redogörelse för de många klasserna inom hvarje slag af fåglar, tillåter tyvärr ej utrymmet. Man vandrar emellan oändliga rader af burar, man passerar det ena praktexemplaret efter det andra och stannar kanske framför någon bur, där det röda kortet utmärker en första pristagare, eller vid en annan märkt »såld» för några hundra kronor.

Förgäfves söker den oinvigde här upptäcka hvad som utmärker denna fågel framför hans granne, ty vanliga ögon se intet anmärkningsvärdt, och dock hafva prisdomarna vid granskningen ej allenast fäst sig vid storleken, formen, benens färg, korrekt nyans och teckning på hela fjäderbeklädnaden, utan hvarje liten tagg eller spets i den röda kammen har vägts och inspekterats och fått sitt kvalificerande eller diskvalificerande märke.

Ehuru rent bedrägliga förfaringssätt såsom utplockning af inkorrekta fjädrar, färgning m. m., nu sällan förekomma och då strängt straffas, användas likväl en hel del lofliga försköningsmedel, såsom tvättning, massage af kam och öronlober i ganska stor utsträckning för att försköna och fullkomna utseendet på ett ras-djur, och det är ganska komiskt att iakttaga, såsom jag haft tillfälle till, huru en »fancier» behandlar det utvalda föremålet, innan det afsändes till uppvisning. Ungefär fjorton dagar före utställningen måste fågeln dagligen tillbringa några timmar i en bur liknande utställningsburen, för att vänja sig därvid, och hvarje morgon göres stor toalett. Härtill fordras två personer. Den ena håller hönset varsamt inlindadt i en mjuk handduk, så att fjädrarna ej rufsas eller brytas, under det den andra tvättar kam, skägg och öronlober med en mjuk svamp och ingnider dem därefter med vaselin eller någon annan patenterad skönhets-salva. Sedan borstas ben och klor väl med varmt vatten

och tvål, torkas samt poleras blanka med vaselin. Men ej nog därmed, hvarje litet fjäll utmed hela benet lyftes varsamt och skrapas med en tillspetsad trästicka, så att inga svarta kanter synas utan benets färg ren och oförfalskad framstår. Till sist strykes med en mjuk silkesduk lätt öfver hela fjäderbeklädnaden, som däraf blir jämn och glänsande, och herr tupp eller fru höna är nu färdig för skönhetstäflingen.

Denna omständliga förberedelse synes måhända löjlig för en icke-fancier, men hvem som hälst skulle troligen blifva ganska belåten att för sina höns få antingen någon af de många prisbelöningarna eller de höga summor, som vid försäljningen erläggas af åtskilliga köpare.

Svenska i England.

Ett besök i Manhem.

Högt uppe på Södermalm, där ångspårvagnen svänger om hörnet från Hornsgatan till Ringvägen, ligger »Byggnadsaktiebolaget Manhems» storartade bostadskomplex, som sträcker sig genom tre kvarter, omfattande icke mindre än 21 hus vid Hornsgatan, Brännkyrkagatan, Ringvägen och Lundagatan. Hvad de se ståtliga ut dessa prydliga fyravåningshus med sina ljusrappade fasader och sina många balkonger med trefliga järngaller! De se riktigt jättelika ut mot de låga, förfallna byggnaderna midt emot vid Hornsgatan, som smalnar af just här i backen. Det är det nya Stockholm, som triumferande ser ned på det gamla, den nya tiden, framåtskridandets, upplysningens och de sociala förbättringarnas tid, som vetat att bryta sig igenom här uppe i hufvudstadens utkant och visar hvad kärleken till de små i samhället, intresset för deras andliga och lekamliga väl kan åstadkomma.

Att bo i trånga, osunda, öfverbefolkade bostäder måste ju ovillkorligen vara lika demoraliserande som för hälsan skadligt. Men de högt uppdrifna hyrorna, de dyra tiderna och bristen på bostäder tvinga hufvudstadens arbetarbefolkning att dels bo i usla, fallfärdiga hus, dels mottaga »inneboende» i sina för familjerna själfva redan otillräckliga bostäder.

Det är därför med sann glädje man erfar, att alla dessa stora präktiga hus, som »Byggnadsaktiebolaget Manhem» uppfört, äro af-

sedda uteslutande för småfolket. De bestå mest af 1-, 2-, och 3-rums lägenheter, och hyresgästerna tillhöra nästan alla arbetsklassen. Ty »Byggnadsbolaget Manhems» verksamhet har enligt § 1 i bolagsordningen »till föremål att förvärfva tomter och andra fastigheter, andelar och nyttjanderätter till de samma samt göra deras innehafvande för bolaget inbringande, hufvudsakligen genom tillgodoseende mot hyra af mindre bemedlade personers och arbetares behof af bostäder samt genom andra för bemälda samhällsmedlemmar nyttiga åtgärder».

En filantropisk tanke ligger alltså till grund för företaget och i filantropisk anda är det genomfördt. Hyrorna äro lågt beräknade i förhållande till nu gällande priser och bolaget sörjer på många olika sätt för sina hyresgästers bekvämlighet, trefnad och välbefinnande. Alla lägenheter äro ljusa, luftiga och särdeles praktiskt inredda, i synnerhet trefliga äro de, som vetta åt solsidan och hafva balkonger.

Här och där på balkongerna vädras nu som bäst mattor och sängkläder, på ett par ställen har man hängt ut tvätt, som lyser så hvit i vintersolens sken, andra balkonger äro prydda med granar.

Vi ha gått omkring kvarteren och betraktat byggnadernas yttre, låt oss nu gå in genom den stora porten i Hornsgatan n:o 112. Dit styr en skara arbetsklädda män sina steg och vi följa efter dem. Aha, de äro på väg till folkköket, det är just middagsdags. Folkköket — äfven det inrättadt af bolaget — är beläget på nedra botten. Lokalen består af två större salar — rymmande hvardera 100 gäster, — toalettrum med rader af tvättfat, hvart och ett med sin vattenkran öfver, samt serveringsrum. Maten kokas i källarvåningen och sändes upp medelst hissar. I den yttre salen, där dagens matsedel annonseras vid kassan, mottager man vid disken sina portioner, soppan i en hvit porslinsskål och kötträtten på en tallrik med höga kanter, som ställes ofvanpå soppskålen. Dagens matsedel bjuder på kokt skinka med bruna bönor eller soppkött med potatis samt tisdags- eller fruktsoppa. Priset är 35 öre för hel middag, 25 öre för kötträtt, 10 öre för soppa. Portionerna äro rikliga, maten särdeles välsmakande. Hårdt bröd serveras gratis till maten, mjukt bröd och öl finnes att köpa.

Matsalarnas väggar äro oljemålade, inredningen ytterst enkel, men allt ser renligt och trefligt ut. Inga spritångor, ingen tobaksrök, intet stoj eller gräl förekommer. Här och där sitter en arbetare efter slutad måltid och studerar sitt tidningsblad eller också

språkar man en stund efter maten, många stiga dock upp och gå, så snart de slutat. Publiken består mest af män, de allra flesta tyckas vara kroppsarbetare, men en och annan ser ut som en kontorist eller bodbetjänt. Vid disken, där man får hämta mat, stå en mängd gummor och barn med flaskor och korgar. Utom middag serveras äfven kvällsvard i folkköket. Den brukar bestå af sill och potatis, ölost med smörgås, gröt o. s. v. Folkköket öppnades för ett år sedan och besökes af omkring 200 personer om dagen.

Den inre matsalen, där borden kunna fällas upp mot väggarna, begagnas äfven till föreläsningssal. Den disponeras ett par aftnar i veckan af Kristliga föreningen af unga män, då föreläsningar och möten för arbetare äro anordnade.

Denna förening hyr äfven i samma hus som folkköket, 1 tr. upp, en lokal på 8 rum och kök, där bibliotek, skol- och samtalsrum äro inredda. Här hållas kurser, samkväm, bönemöten, diskussioner o. s. v. Våningen 2 tr. upp, äfven den bestående af 8 rum och kök, hyres af tyska församlingen, som där har ett hem för fattiga, ålderstigna kvinnor.

Men för öfrigt upptages Manhems hus endast af smålägenheter. Det finnes 24 uppgångar. I hvarje förstuga äro ingångar till fyra lägenheter, öfverallt ses prydliga namnplåtar på dörrarna och öfverallt ser det snyggt och rent ut i trappor och förstugor. De fyra hushållen besörja rengöringen af uppgången en vecka hvar och ha denna samma vecka skyldighet att tillse att allt går tyst och ordentligt till enligt ordningsreglerna. I hvarje hus finnes en portvakt, som tänder och släcker gasen samt har öfveruppsikten.

I Manhem finnas 23 enkelrum med kakelugnsspislar, 276 lägenheter på ett rum och kök, 85 lägenheter på två rum och kök förutom några litet större våningar. Hyran beräknas för mindre lägenheter efter 133 kr. och för större efter 136 kr. i medeltal per eldstad. Nästan alla rum äro med två fönster, luftiga och rymliga, alla lägenheter, äfven de enstaka rummen, hafva tamburer, bekvämlighetsinrättningar, garderober och vedlårar.

Hyresgästerna i de lägenheter vi beságo förklarade sig trifvas utomordentligt och prisade sina bostäder på det varmaste, i synnerhet emedan de voro så ljusa och så bekvämt inredda.

Under uppförande inom Manhems område är ett badhus och en tvättinrättning. I badhuset komma mot billig afgift såväl varmbad som badstubad att serveras. I tvättinrättningen få Manhems många husmödrar en rymlig, bekväm och treflig plats att tvätta.

En annan stor förmån för Manhems hyresgäster är att de kunna erhålla fri läkarevård i den poliklinik, som bolaget inrättat i huset n:o 88 Brännkyrkagatan. Där behandlas barn- och invärtes sjukdomar, hals-, öron-, ögonsjukdomar m. m. Äfven en tandläkare har här mottagning.

Några af de här arbetande läkarna äro anställda af bolaget och besöka äfven mot öfverenskommen billig afgift sjuka inom Manhem. Några andra läkare arbeta frivilligt vid polikliniken. Besöken där ha varit mellan 6 och 7000 per år. Från början var det meningen att inreda ett litet sjukhus i Manhem, men den ursprungliga planen öfvergafs.

Men sjuksköterskor finnas nära till hands. De af »Föreningen Sjukvård i fattiga hem i Maria» aflönade sjuksköterskorna ha sin bostad och station i Manhems hus.

I alla husen finnas utmärkt trefliga bodlägenheter och de äro med afsikt uthyrda åt sådana affärer, som kunna tillhandahålla hyresgästerna varor för deras dagliga behof. Så finnas icke mindre än tre fotogenaffärer, husgeråds- och sybehörshandel, bröd- och matvarubodar och ännu många andra. De flesta butikerna ha tillhörande bostadslägenhet. Under anläggning är en större vedgård med vedsågeri, hyresgästerna komma alltså att på närmaste håll kunna förse sig också med bränsle.

Men icke nog med allt detta. Äfven för deras religiösa behof är sörjdt. Manhem har sin egen lilla kyrka, »Ansgariikyrkan» kallad, där högmässogudstjänst hålles hvarje söndag. Det lilla templet är ljust och tilltalande med sina röda draperier vid altare och predikstol och sina vackra taflor på väggarne. Utom högmässan hållas barngudstjänster och ungdomsmöten och åhörarna äro icke endast Manhemsbor, kyrkan är öppen för hvem som vill och predikanten — aflönad af »Föreningen för befrämjande af kyrklig själavård» — är mycket omtyckt.

Det var på initiativ af d:r Torsten Alm som »Byggnadsbolaget Manhem» bildades år 1894. D:r Alm är verkställande direktör och själen i detta gagnande företag, hvilket under sin sexåriga verksamhet utvecklats så betydligt. Att det icke är en lätt sak utan fordras mycket arbete och energi för att sätta i gång och leda ett dylikt företag kan man förstå. Hvad som framför allt fordras är dock ett verkligt och varmt intresse för de mindre bemedlades bästa, och det är genom ett sådant intresse Manhem uppstått till nytta, prydnad och heder för vår hufvudstad.

Gerda Meyerson.

Också en utställningshistoria.

Den 14 sistlidne mars stod på första sidan i Stockholms Dagblad en med jättestilar utstyrd annons om en *Internationell kvinnoutställning i Earls Court, London, Maj—Okt. 1900.* Första afdelningen i annonsen innehöll det lockande tillkännagifvandet, att »denna utställning, som uteslutande är afsedd för kvinnan, omfattar hennes arbete i konst och industri, handarbete, modesaker, husliga arbeten och filantropi.» För öfrigt lämnar inbjudningen till »denna den största exposition af kvinnoarbeten, som någonsin hållits», hvartill kvinliga konstnärer inom alla branscher uppmanas att bidraga med föremål, en försäkran, att den kommer att äga rum »under beskydd af högt stående damer.»

Så långt är allt godt och väl. Men omedelbart efter detta respektabelt klingande meddelande kommer företagets »clou», d. v. s. en andra afdelning i annonsen, ståtande med om möjligt ännu mer i ögonen fallande fetstilar, enligt hvilken man underrättas om, att i samband med den ofvannämnda Internationella Kvinnoutställningen kommer att anordnas en *Skönhetstäflan mellan kvinnor af alla nationer.* En del detaljerade bestämmelser om villkor, pris, förmåner, anmälningar etc. till vägledning för de täflande äro bifogade annonsen, hvilken dessutom hänvisar för vidare underrättelser till den internationella kvinnoutställningens generaldirektör, herr Imre Kiralfy, hvars inträffande i Stockholm för ordnandet af »de slutliga arrangemangen med hvarje utvald dam» bebådas komma att äga rum i mars månad.

Tvifvelaktigt är emellertid om herr Imre Kiralfy ansett det löna mödan att gästa norden för sagda ädla ändamål. Det kan nämligen väl aldrig ha fallit någon svensk kvinna eller man in, hvars ögon händelsevis fallit på den åberopade annonsen, att se i den något annat än ett groft reklamförsök för ett variétéföretag, hvars rätta innebörd ses både af lokalen Earls Court (motsvarande vårt »Tivoli» på Djurgården) där expositionen skall äga rum, som af det tvetydiga namnet »skönhetstäflan». Den första allvarliga delen af annonsen torde ej häller fört någon bakom ljuset, allra helst som, för så vidt man vet, hvarken någon svensk kvinnoförening eller någon enskild mer framstående person inom konst- eller industrivärlden erhållit någon inbjudan till denna enastående kvinnoutställning.

En varning för okunniga och äfventyrslystna ungdomar, som möjligen nappat på kroken och anmält sig som täflande inom en eller annan af de utsatta sektionerna, torde emellertid icke vara obehöflig. De förmåner herr »generaldirektören» bjuder på äro i och för sig en tillräcklig lockelse. En sådan varning har äfven genom herr Hugo Tamm blifvit ställd till den svenska allmänheten. På uppfordran har nämligen mr. S. W. Coote, sekreterare i »Före-

ningen mot hvita slafhandeln» i London, i ett bref på det allvarligaste uppmuntrat dem det vederbör att söka förebygga det några skandinaviska flickor deltaga i skönhetstäflingen, »hvilken säkert icke står under någon aktningsvärd garanti.» Detta bref har införts i våra svenska tidningar.

Vi hoppas att detta, hvad vårt land beträffar, är sista akten i den af några utländska variétéagenter iscensatta komedin, som genom själfva klumpigheten i planläggning var dömd att göra fiasko. I vårt danska grannland har likväl komedin fått en mera tragisk upplösning, hvilket visar att det ej finns någon humbug i världen, som ej, åtminstone till en tid, kan påräkna att vinna succès och det för visso ej blott hos de enfaldigaste i landet. Uti den aktade tidningen »Kvindernes Blad», som utgår som bilaga till »Nationaltidende» i Köpenhamn, lästes för några veckor sedan ett tillkännagifvande om den här refererade» Internationella utställningen af kvinnoarbete i London», jämte en del icke i annonsen synliga upplysningar, hvilket visar, att »Dansk »Kvinderaad» (motsvarande Svenska nationalförbundet) till hvars sekreterare det hänvisas, kommit i närmare beröring med den s. k. utställningskomitén och följaktligen tagit saken på rena allvaret.

Samtidigt med denna af danska kvinnor sanktionerade inbjudning blir annonsen om skönhetstäflingen i samband med utställningen synlig i tidningen. Att detta inom den köpenhamnska kvinnovärlden väcker en storm af ovilja mot »Dansk Kvinderaad», kan man lätt förstå. En protest, riktad mot detsamma, undertecknad af en del framstående kvinnor, sättes i gång, utan att dessa afvakta en förklaring från det anklagade hållet, något som ger anledning till en antiprotest i »Kvinden og Samfundet» af den danska kvinnosakens stödjepelare fröken Kirstine Frederiksen, ett lika värdigt hållet som befogadt medlingsförsök, som vi hoppas haft åsyftad verkan.

Förklaringen från »Dansk Kvinderaad», som sedermera införts i flere danska tidningar, lät naturligtvis icke vänta på sig. Där upplyses bland annat om att den afdelning, som inrymmer »en utställning af sköna kvinnor», varit Dansk Kvinderaad fullkomligt okänd, att den åtminstone icke förekommit i de papper, som man fått sig tillställda från britiska konsulatet, och att som hedersledamöter i utställningskomitén nämnts en hel rad af Englands mest ansedda damer. — Naturligtvis förklarar kvinnorådet sig numera ej ha något att skaffa med utställningen.

* * *

Sedan ofvanstående skrifvits har från Danmark ingått meddelande, som ge ytterligare stöd åt tviflet på den londonska kvinnoutställningens vederhäftighet. Af dessa meddelanden framgår, att Dansk Kvinderaad efter gjorda efterforskningar från säkert håll erfarit, att flera betydande personligheter i England, såsom lady

Aberdeen, lady Warwick, lady Somerset m. fl. dragit sig tillbaka från företaget, sedan de fått klart för sig dess rätta innebörd. I följd häraf har visserligen idén med skönhetstäflingen öfvergifvits, men i stället kommer en del pittoreska scener att anordnas, »illustrerande 24 olika nationaliteter. I hvar och en af dessa grupper komma fyra t'll sex damer af olika nationer att syssla med några för deras land egendomliga kvinnoindustrier.»

I Danmark tyckes man ej hysa något tvifvel om att denna rubrikförändring i utställningsprogrammet ej är något annat än hvad danskarna kalla ett »Skalkeskjul». Planen att göra utställningen lockande genom en förevisning af sköna kvinnor har visserligen undergått en modifiering, men är långt ifrån öfvergifven. En viss namngifven artistagent lär, efter hvad en dansk tidning försäkrar, operera både i Sverige och Danmark för att värfva lämpliga sujetter för nationalgrupperna.

Vår uppmaning att endast med största försiktighet upptaga allt som rör denna Internationella kvinnoutställning synes således på intet vis sakna befogenhet.

Föreningsmeddelanden.

Ellen Fries' minne. För att ge ett uttryck åt deltagandet i den stora sorg, som drabbat vida kretsar i vårt land genom fil. doktor Ellen Fries' bortgång, beslöt Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse, hvilken en lång följd af år haft glädjen räkna den bortgångna bland sina medlemmar, på sin sammankomst den 2 april att nedlägga en krans på hennes kista. Då det emellertid efteråt bekantgjorts, att Ellen Fries uttalat en önskan att hennes bår ej måtte prydas med blommor, har styrelsen anslutit sig till den tanke, som utgått från Ellen Fries många vänner, att i stället för blommor lämna bidrag till stiftandet af »*en stipendiefond för kvinliga historiker*, afsedd att hugfästa den bortgångnas minne och främja den vetenskapliga historieforskningen, ett af hennes lifs främsta intressen».

*

Fredrika-Bremer-Förbundets stipendier för år 1900 hafva utdelats som följer:

500 kr. till med. kand. fröken Ada Nilsson.
400 » » med. kand. fröken Alma Sundquist.
300 » » fröken Maria Meurling för kurs i fackskola i huslig ekonomi.
300 » » studeranden fröken Eva Braun för universitetsstudier.
360 » » fröken Eva Silfverstolpe för kurs vid fackskola i huslig ekonomi (Stockholms stads stipendium).

360 » » fröken Mathilda Stenquist för kurs vid fackskola i huslig ekonomi (Örebro läns stipendium).
360 » » fröken Ida Christoffersson för kurs vid högre lärarinneseminariet (Kristianstads läns stipendium).
300 » » fröken Alfhild Magnusson för sjukvårdskurs (Norrbottens stip,)·
270 » » fröken G. M. Backlund för kurs vid tekn. skola (Södermanlands stipendium).
240 » » fröken Olga Renmansson för kurs vid fackskola i huslig ekonomi (Västerbottens stipendium).
200 » » fröken Alfhild Olander för sjukvårdskurs (Skaraborgs stip.).
180 » » fröken Anna Decker för sjukvårdskurs (Jämtlands stipendium)·
180 » » fröken Hanna Bengtzon för sjukvårdskurs (Värmlands stip.).
180 » » fröken Hilma Lidbeck för sjukvårdskurs (Göteborgs och Bohus läns stipendium).
180 » » fröken Beata Mårtensson för kurs vid teknisk skola (Malmöhus stipendium).
180 » » fröken Märta Palme för utbildning i trädgårdsskötsel (Östergötlands stipendium).
180 » » studeranden fröken Elin Nordin för universitetsstudier (Västernorrlands stipendium).

*

En fackskola för konstsömnad. Föreståndarinnan för Handarbetets Vänners konstsömnadsskola fröken Agda Bäckman, som sedan år 1892 med utmärkt skicklighet skött denna viktiga del af Handarbetets Vänners verksamhet, har under tiden sept. 1899 t. o. m. februari detta år företagit en utländsk resa i och för studier på detta område. Hon har därunder deltagit i undervisningen i den af österrikiska staten anordnade mönsterskolan i konstsömnad, »K. K. Fachschule für Kunststickerei» i Wien, där hon i de ämnen, hvari hon särskildt önskade vinna vidare utbildning, efter genomgången kurs erhållit högsta betyg.

Denna konstsömnadsskola inrättades 1874 af österrikiska staten, som med vaket intresse och genom beviljande af betydliga anslag visade sig äga öppen blick för nyttan och betydelsen af en sådan yrkesskola.

Denna satte som sin uppgift att leda det kvinliga handarbetet in på konstnärliga banor, att systematiskt utbilda smakform och färgsinne hos sina lärjungar, att endast utföra sådana arbeten, som lämpa sig för vidare utveckling, och på detta sätt utbilda verkligt skickliga sömmerskor, bland hvilka åtminstone de talangfullare skulle på ett lyckligt sätt kunna förena handtverket med konsten.

Wienerskolan har därför tjänat som förebild för alla skolor af liknande ändamål, som sedan inrättats i Tyskland, och otaliga äro de lärarinnor, som där vunnit sin utbildning och som sedan som föreståndarinnor verkat till gagn på detta område.

För fullständigt genomgående af denna skola åtgå fem år. De sista åren är ytterligare en kurs tillagd för undervisning i gobelinväfnad och gobelinlagning.

Inträdesålder ej under 15 år, daglig undervisningstid sex timmar. Hvar och en, som förbinder sig att genomgå fullständig femårig kurs, er-

håller kostnadsfri undervisning och material, men har skyldighet att deltaga i utförandet af modeller och färdiga arbeten, hvilka sedan såsom gåfvor från staten tilldelas andra konstsömnadsskolor i riket, då skolan aldrig försäljer något arbete eller någon modell.

Kurserna äro systematiskt ordnade, och hvarje klass har sin egen lärarinna, som äfven meddelar teoretisk undervisning genom föreläsningar i hvarje läroämne. Äfven i ritning och pappskärning för guldbroderi undervisas t. o. m fjärde årskursen. Denna undervisningsanstalt står på flerfaldigt sätt i förbindelse med K. Konst- och Industrimuseet, där dess arbeten utställas och hvars tjänstemän hålla föreläsningsserier för fjärde och femte årskurserna.

Studier vid en så grundlig fackskola ha för fröken Bäckman varit ytterst intressanta och lärorika och komma de helt visst att blifva fruktbärande för Handarbetets Vänners konstsömnadsskolas vidare utveckling. Särskildt kommer större utrymme än förut varit fallet att beredas åt hvitbroderiet, ett både synnerligen vackert och för många praktiska behof tillämpligt arbetssätt.

Från skilda håll.

Från Finsk kvinnoförening har till Svenska kvinnornas nationalförbund, hvars vice ordförande Ellen Fries under lifstiden varit, med anledning af hennes död ingått en skrifvelse, hvaruti föreningen med följande ord ger uttryck åt sin sympati:

»Idéerna äro folkens gemensamma egendom. Då sakens vänner i ett land drabbas af sorg eller glädje, rör detta äfven dess vänner i andra länder. Så mycket mera känna vi, finska kvinnor, tyngden af den förlust som drabbat Eder, våra svenska systrar, med hvilka vi i många hänseenden känna oss så nära förbundna. Mottagen därför vårt innerliga, djupt kända deltagande. Vi sakna och sörja med Eder.

På Finsk kvinnoförenings vägnar

Alexandra Gripenberg — *Elin Sjöström*
Ordförande. — Sekreterare.»

*

Från Danmark och Polen ha äfven sändts om saknad och sympati vittnande minnesgärder, hvilket visar, att långt utom vårt land doktor Fries' hastiga bortgång väckt sorg och deltagande.

*

De kvinliga järnvägskontoristernas uniformsfråga. De kvinliga kontorsbiträdena vid statens järnvägar gjorde först hos järnvägsstyrelsen framställning om beklädnadsersättning med 10 kr. i stället för den beklädnad in natura, som tillkomme manligt kontorsbiträde. Styrelsen fann framställningen icke till någon dess vidare åtgärd föranleda. Öfver detta beslut besvärade sig sökandena hos K. M:t, som efter styrelsens hörande nyligen lämnat besvären utan afseende.

Svenska sjuksköterskornas allmänna pensionsförening, som började sin verksamhet år 1897, räknade vid 1899 års utgång 106 sjuksköterskor som delägare, af hvilka 31 under året beviljats inträde i föreningen. *Besparingsfonden*, som utgöres af egna insättnigar, uppgick vid årets slut till kr. 18,750: 52 och *garantifonden*, bildad af gåfvor och afsedd att med sin ränteafkastning utgöra en välbehöflig tillökning i de pensioner sköterskorna på grund af gjorda inbetalningar tillförsäkra sig, utgjorde kr 34,055:19. Härtill kunna läggas 2:ne under 1899 erhållna donationer (hvilka dock under år 1900 utbetalats), nämligen 10,000 kr. i enketru L. Heurlins och 5,000 kr. i lifmedikus G. Westfelts testamente. Dessa de första testamentariska donationer, hvarmed föreningen ihågkommits, voro så mycket mer välkomna, som den tid nalkas då de äldsta sjuksköterskorna inträda i pensionsåldern och föreningens stiftare ha måst bygga på den förhoppningen, att sådana tillskott skulle tillfalla föreningen, på det att pensionerna måtte blifva hvad de äro afsedda att vara — ett betryggande ekonomiskt stöd för sjuksköterskorna, då de efter plikttroget fylldt värf ej längre kunna arbeta. Glädjande är äfven att flera lasarettsdirektioner insett, hvilka fördelar pensionsföreningen har att erbjuda med afseende å sköterskornas pensionsförening, och hafva följande lasarett utfäst sig att göra årliga inbetalningar för i deras tjänst anställda sjuksköterskor: lasaretten i Falköping, Filipstad, Halmstad, Haparanda, Karlskrona, Lidköping, Mariestad, Norberg, Strengnäs och Östersund.

Pensionsföreningens styrelse består af följande medlemmar:

Sjuksköterskan fröken E. von Baumgarten, f. d. 1:e provinsialläkaren d:r J. E. Bergvall, fröken M. Leijonhufvud, bankdirektör G. Lettström, föreståndarinnan för Röda Korsets sjuksköterskehem fröken F. von Otter, revisionssekreterare H. Rohtlieb, professor P. G. Rosén, sjuksköterskan fröken H. Sundström, fröken S. Ulrich, öfverläkaren vid Sabbatsbergs sjukhus d:r F. W. Warfvinge, professor P. J. Wising.

*

Föreningen Stockholms internationella lärarinnehem har afgifvit sin årsberättelse för 1899. Vi hämta därur följande uppgifter: Pensionärernas antal har under året varit 103, däraf 20 af utländsk nationalitet. 82 ansökningar om inträde i hemmet ha icke kunnat beviljas. Då driftkostnaderna för hemmet öfverstigit inackorderingsafgifterna, har styrelsen ansett sig böra höja desamma med 5 kr. pr månad för hvarje pensionär. Från Schweiz har hemmet erhållit det utlofvade bidraget af 100 fr. samt dessutom från »L'amie de la jeune fille» en gåfva af 50 fr. Fröken L. Andrié har fortfarande på ett utmärkt sätt fyllt sin plats som hemmets föreståndarinna.

Styrelsen består f. n., sedan fru Agnes Wicander och fru A. Schulthess afsagt sig förtroendeuppdraget, af följande medlemmar: ordinarie Fru K. Bohman ordf., fröken T. Geijer vice ordf., fröken M. Aspman skattmästare, fröken A. Ulrich sekreterare, fröken J. Lindeblad, friherrinnan I. Printzsköld, fru A. Thiel, fru S. Whitlock och fru Anna Wicander. Suppleanter: fröknarna C. Wahrolin, H. Djurberg och A. Kruse. Revisorer äro: rektor J. Löfvén och fröken A. Lindhagen. Revisorssuppleant: fröken H. Palmqvist.

Stockholms internationella lärarinnehem kan, heter det i årsberättelsen, i år se tillbaka på en femårig verksamhet. Från en anspråkslös början har det utvecklats så att det kunnat bjuda ett hems förmåner åt omkring 350 arbetande unga kvinnor. Det stora antalet ansökningar om inträde i hemmet, som årligen måste afslås, visar att det fyllt ett verkligt behof, men på samma gång huru önskvärd en utvidgning af hemmet vore.

*

Finska kvinnoföreningen »Unionen» meddelar i sin årsberättelse för 1899 åtskilligt af intresse rörande sin verksamhet under det gångna året. Däraf framgår att, i likhet med »Finsk kvinnoförening», det äldre i Finland verkande samfundet med motsvarande syfte, Unionen riktat sin förnämsta uppmärksamhet på *det allmänna folkbildningsarbetet.* För denna nationella uppgift har föreningen verkat dels genom anordnande af en serie afgiftsfria populära föredrag, afsedda för arbetande kvinnor på olika orter i Finland, dels genom spridande af folkskrifter och vidtagandet af andra för folkbildningens höjande lämpliga åtgärder. Unionen har emellertid samtidigt, i öfverensstämmelse med sitt program, arbetat för förbättrande af kvinnans ställning. En särskildt tillsatt komité för beredande af landtdagsfrågor har utarbetat en del förslag, för hvilka man sökt vinna landtdagsmännens intresse och medverkan. Följande förslag hafva, enligt årsberättelsen, uppställts: Kommunal valbarhet eller utsträckning af röstberättigad kvinnas valbarhet till kommunala värf. — Rätt för kvinna att utan hinder af sitt kön beträda apotekarbanan. — Förbättrandet af utom äktenskapet födda barns rättsliga ställning. — Anställande af kvinliga fabriksinspektörer. — Anställande vid skolöfverstyrelsen af en kvinlig medlem. — Unionen arbetar i likhet med Fredrika-Bremer-Förbundet i en del komitéer, i hvilka såväl manliga som kvinliga medlemmar äro verksamma. Dess organ är tidskriften »Nutid».

*

Om konstväfnadsskolor och deras betydelse för den kvinliga arbetskraften innehåller den i Wien utgifna tidskriften »Dokumente der Frauen» följande för den svenska textilkonsten tillfredsställande meddelande. I den af signaturen »Mella Glaser» undertecknade notisen heter det: »Den som hade tillfälle att besöka Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897 måste ha uppmärksammat de konstväfnader, som voro utställda af Föreningen Handarbetets Vänner samt däraf dragit den slutsatsen, att de svenska väfnaderna f. n. intaga den främsta rangen bland allt som inom hithörande område de europeiska folken ha att uppvisa». — Efter att ha lämnat en kortfattad uppgift om Hand. Vänners uppkomst och betydelsen af den genom föreningen införda konstväfnaden fortsätter tidskriften: »Här anförda sakförhållanden föranledde Letteföreningen i Berlin att förlidet år till sina kurser foga en *konstväfnadsskola* för att öppna en ny verkningskrets för Tysklands kvinnor, hvilkas utöfvande af textilkonst hittills inskränkt sig till bearbetande och prydande af stoffer.

Genom denna konstväfnadsskola lämnas icke blott åt dilettanter kunskap i en ny teknik, utan en ny förvärfskälla kallas därigenom till

lif. För en enkel väfstol kan lätt beredas utrymme i hvilken bostad som helst, arbetet är hvarken bullersamt eller ansträngande, och ehuru det fordrar flit och noggrannhet, är dess inlärande ej förenadt med några svårigheter. Lärotiden beräknas till ett halft år, hvarvid 36 timmar i veckan äro anslagna till den egentliga väfnadsundervisningen, 4 timmar till mönsterritning. Inkomsten pr dag med 8 timmars arbete beräknas i början till 2 à 3 mark, en förtjänst som med tilltagande öfning och skicklighet bör kunna mångdubblas. — Letteföreningen (Der Letteverein, Berlin, Königgrätzerstrasse 90) lämnar med nöje skriftliga upplysningar åt hvar och en, som intresserar sig för detta nya kvinnoarbete.»

*

Miss Susan Anthony firade den 15 sistlidne februari sin 80:de födelsedag. Samtidigt höll den stora amerikanska rösträttsföreningen *the National American Woman Suffrage Association,* hvars president miss Anthony varit sedan dess stiftande för 32 år sedan, sitt årliga möte i Washington. Mötet fick en särskildt minnesrik betydelse emedan miss Anthony, i enlighet med sin för länge sedan fattade föresats, nu vid fyllda 80 år afsade sig presidentskapet. Hon hade därvid glädjen som sin efterträderska kunna hälsa en person efter sitt hjärtas val, nämligen *mrs Carrie Chapman Catt,* hvilken nästan enhälligt utsågs till associationens ordförande efter miss Anthony, under det att denna under starka ovationer tilldelades titeln af dess hederspresident.

Anmälan.

***Dagny** utkommer **1900** med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.*

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.
Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36
Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. ½10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.
Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd III årg. Häft. 8

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur 20 mars—28 april 1900.

Svensk:

Eira n:r 6—7.
Folkskolans barntidning n:r 13—18.
Helsovännen n:r 7—8.
Hemtrefnad n:r 12—17.
Hemåt n:r 4.
Idun n:r 12—17.
Jordemodern n:r 4.
Läsning för hemmet n:r 1.
Nordisk tidskrift n:r 2.
Nya bokhandelstidningen n:r 12—16.
Nya kyrkans tidning n:r 3.
Saga n:r 6—8.
Sedlighetsvännen n:r 1.
Slöjdundervisningsbladet n:r 4.
Svensk bokhandelstidning n:r 12—16.
Svensk damtidning n:r 12—17.
Svensk läraretidning n:r 12—17.
Svensk musiktidning n:r 6—8.
Varia n:r 3—4.
Verdandi n:r 2—3.

Finsk:

Finsk tidskrift n:r 2—3.
Nutid n:r 3—4.

Norsk:

Husmoderen n:r 9—12.
Moral n:r 1.
Nylænde n:r 7—8.
Urd n:r 11—16.

Dansk:

Bog og Naal n:r 3—4.
Kvinden og Samfundet n:r 12—15.
Kvindernes Blad 22 mars—26 april.

Tysk:

Blätter des Badischen Frauenvereines n:r 5.
Deutsche Hausfrauenzeitung n:r 12—18.
Die Frauenbewegung n:r 6—8.
Dokumente der Frauen n:r 1—2.
Monatsbericht des Vereins christlicher Lehrerinnen n:r 4.
Neue Bahnen n:r 7—8.

Engelsk:

The Nurses' Journal n:r 1—4.
The Nursing Record n:r 625—629.
The Woman's Journal n:r 10—14.

Fransk:

La Femme n:r 7—8.
L'Humanité Nouvelle n:r 4.

Om arbetareskyddslagstiftningen för kvinnor.

I anledning af en kongl. proposition vid årets riksdag.

Knappast något århundrade i mänsklighetens historia har medfört så stora omhvälfningar på skilda områden, som det hvars slut vi nu uppnått. Stormakter hafva störtats och nya stormakter hafva uppstått. Nya krafter hafva uppträdt, som omhvälfvande ingripit på samhällslifvets alla områden och äfven fört lagstiftningen på nya, hittills okända banor.

En sådan ny kraft, ja, man skulle nästan kunna säga en ny stormakt inom samhället är storindustrin. Denna har äfven framkallat en ny gren inom lagstiftningen, den s. k. *fabrikslagstiftningen* eller *arbetareskyddslagstiftningen*.

Vidsträckt taget omfattar denna alla de lagstiftningsåtgärder, som hafva till syfte att lämna kroppsarbetarna skydd i ett eller annat afseende; dit höra sålunda bestämmelserna rörande sanitära förhållanden i fabriker och verkstäder, såsom ventilation, temperatur o. dyl., skyddsåtgärder mot olycksfall etc.

En särskild gren af arbetareskyddslagstiftningen är den, som afser skyddet af de i industrin använda svagaste arbetskrafterna: kvinnorna och barnen.

I England, storindustrins hemland, började detta lagstiftningsarbete redan under århundradets första år, men afsåg då endast barnen. De första lagar, där särskilda skyddsåtgärder för kvinliga arbetare stadgas, äro från 1840-talet.

* * *

I *Sverige*, där industrin sent tagit något mer betydande uppsving, började sträfvanden för en speciell arbetareskyddslagstiftning att uppstå först under århundradets sista fjärdedel. År 1881 utkom i följd af en skrifvelse från 1875 års riksdag en kongl. förordning angående »minderårigas användande i arbete vid fabrik, handtverk eller annan handtering».

Såsom titeln antyder, gäller denna förordning minderåriga, och det göres ingen skillnad på dessa skön utom i en paragraf, den 9:de, där det heter att »till arbete under jord i grufvor och stenbrott få icke barn (minderåriga under 14 år) eller *yngre personer* (minderåriga i åldern 14—18 år) *af kvinnokön* användas.»

Det dröjde icke länge, förrän 1881 års förordning började anses otillfredsställande och petitioner ingingo till k. m:t med anhållan om närmare utredning och ändrade bestämmelser.

Härtill kom äfven en tillskyndelse utifrån, nämligen den internationella arbetarskyddskonferens, som 1890 hölls i Berlin på kejsar Wilhelm II:s initiativ. Konferensen hade på sitt program bl. a. frågor upptagit reglerandet af minderårigas och kvinnors arbete i grufvor och i industriella inrättningar.

År 1891 tillsatte kongl. m:t en komité för att utreda dels verkningarna af 1881 års förordning dels för att taga i öfvervägande i hvad mån de vid Berlinkonferensen antagna grundsatserna kunde i Sverige tillämpas. Nämnda komité afgaf redan 1892 sitt utlåtande, hvilket ligger till grund för det förslag till förordning ang. minderårigas och kvinnors användande i industriellt yrke, hvilket den 13 sistl. mars framlades för riksdagen.

Det öfvervägande flertalet bestämmelser i denna förordning röra minderåriga. Jag måste emellertid förbigå dessa såsom fallande utom mitt ämne. I endast en af de paragrafer, som afse minderåriga, göres någon skilnad på dessas kön, och det är i § 8, som det heter:

»I grufarbete, äfvensom i arbete vid masugnar eller hyttor, stångjärnsbruk, manufaktur och andra industriella inrättningar, där arbetet förutsätter så kallad ständig eld, samt vid sågverk och därmed förenade brädgårdar må utan hinder af föreskrifterna i § 3 och 5 (där bl. a. föreskrifves att dagliga arbetstiden för minderårig öfver 13 år skall vara högst 10 timmar och förlagd mellan kl. 6 f. m. och 7 e. m.), arbetstiden för *minderårig af mankön* öfver 14 år utsträckas till i medeltal högst 12 timmar af dygnet och jämväl till annan tid än mellan kl. 6 på morgonen till kl. 7 på aftonen, etc.»

Endast en paragraf i förslaget, § 7, gäller *vuxna kvinnor* och lyder:

»Med arbete i industriellt arbete må kvinna, som födt barn, icke sysselsättas under de fyra första veckorna efter barnsbörden, därest icke med läkarebetyg styrkes, att hon tidigare kan utan men börja arbetet.

Till arbetet under jord i grufva eller stenbrott må kvinnor icke användas och ej häller minderårig af mankön under fjorton år.»

Paragrafen i 1881 års förordning rörande förbud för yngre personer af kvinnokön att arbeta under jord i grufvor har således utsträckts äfven till vuxna kvinnor.

Motsvarande förbud förekomma också i de flesta länders arbetareskyddslagar. I England bestämmes genom lagar af 1872 och 1887 att kvinnor ej få användas i grufvor *under* jord; liknande förbud förekomma äfven i Frankrike, Österrike, Tyskland, Holland och Spanien. I Belgien gäller förbudet endast kvinnor under 21 år.

Det torde vara i ganska inskränkt omfång, som kvinnor här i Sverige användas vid grufdrift, och enligt hvad i motiveringen till kongl. propositionen upplyses, användas de redan nu icke till arbeten under jord, enda undantaget lär vara Höganäs stenkolsgrufva. Af 1891 års komités utredning framgår, att af 9,218 arbetare, som voro sysselsatta i grufdrift, endast 398 voro kvinnor, och att af 121 grufrörelser endast 39 använde kvinliga arbetare.

Den andra bestämmelsen om vuxna kvinnor rör barnsängskvinnorna och förordnar, att de icke få användas i arbetet under de 4 första veckorna efter barnsbörden, så vida icke med läkarebetyg styrkes, att kvinnan tidigare kan utan men börja arbeta.

Motsvarande förordningar finnas i nästan alla länders arbetareskyddslagar, fastän tiden växlar. I England är tiden 4 veckor (dock föreligger för närvarande ett förslag inför parlamentet, hvarigenom denna tid skulle utsträckas till 6 veckor), i Schweiz, där i allmänhet är rådande mycket långt gående arbetarskydd, är tiden 8 veckor, däraf 6 efter förlossningen, i Österrike, Belgien och Holland 4 veckor, i Tyskland 6 veckor, hvilken tid dock kan minskas till fyra veckor, om läkareintyg kan företes.

Tanken att skydda barnsängskvinnorna för arbete utom hemmen har för öfrigt mycket gamla anor, de gå tillbaka ända till Mose lag. I 3 Mosebok kap. 12 stadgas, att kvinna, som födt gossebarn, skulle blifva hemma i 40 dagar och den som födt flickebarn i 80 dagar; efter dessa s. k. reningsdagar skulle hon uppträda i templet frambärande det s. k. reningsoffret.

Bruket fortlefde i den första kristna kyrkan, där det ansågs, att kvinnan borde hålla sig hemma i sex veckor efter barnets födelse och sedan framträda i kyrkan och tacka Gud. Detta blef upphofvet till den s. k. kyrkotagningen.

Vid reformationens införande bibehölls det gamla bruket. I vår nu gällande kyrkolag af 1686 kvarstår den ursprungliga texten.

»Barnföderskor skola hålla sig inne vid pass 6 veckor efter födseln, emedan en kristlig sedvana, tukt och ärbarhet, så ock deras egen hälsa sådant fordrar; sedan tagas de i kyrka efter vanligheten.»

Genom kongl. förordningen af den 30 okt. 1866 är emellertid stadgadt, att kyrkogång må tillstädjas fyra veckor efter barnets födelse och tidigare, om vederbörande kyrkoherde finner giltiga skäl för hand, att det tillåtas må.

Detta af kyrkan stadgade skydd för barnsängskvinnorna har numer i allmänhet bortfallit, då kyrkotagningen särskildt i städerna endast mer undantagsvis torde förekomma. Däremot tyda de visserligen mycket sparsamma uppgifter, som 1891 års komité i detta afseende lyckats insamla, på att det redan nu vore praxis, att barnsängskvinnorna åter inträda i arbetet först 4 à 6 veckor efter nedkomsten.

Kommersekollegiet och medicinalstyrelsen, hvilkas utlåtanden man infordrat, ha i afseende på de föreslagna skyddsföreskrifterna för vuxna kvinliga arbetare yttrat sig afstyrkande, emedan de dels anse dessa föreskrifter obehöfliga dels hvad den om barnsängskvinnorna angår icke tillhörande området för denna lagstiftning.

Det tyckes också, som om paragraf 7 af det kongl. förslaget icke vore framkallad af några kännbara missbruk eller skulle åstadkomma några betydande förändringar i rådande förhållanden. Det är dock sannolikt, att om industrin i Sverige under en större utveckling allt mer tager kvinliga arbetskrafter i anspråk, kraf på vidsträcktare skyddsåtgärder i afseende på kvinnor komma att uppstå och att den ganska anspråkslösa paragrafen rörande vuxna kvinnor i nu föreliggande lagförslag endast är grundstenen till en vidtgående arbeterskeskyddslagstiftning. Jag vill därför yttra några ord om de undantagslagar rörande kvinliga arbetare, som så småningom blifvit rådande i de flesta större industriländer och om hvilkas nytta och berättigande vidt skilda åsikter äro gällande.

Att öfverhufvudtaget lagstiftningen ansett sig på ett särskildt sätt böra gripa in till skydd för vuxna och myndiga kvinnor mot öfveransträngning och arbetets faror beror naturligtvis främst på kvinnornas svagare fysik, vidare på deras bristande förmåga att genom organisation och association själfva värna sina intressen mot hänsynslösa arbetsgifvares exploatering. Af omtanke för den kommande generationen måste dessutom samhället särskildt värna om de blifvande eller varande mödrarna. Äfven den omständigheten att kvinnorna ofta jämte sitt arbete inom industrin hafva ett hus-

håll att sköta gör, att de äro mer utsatta för öfveransträngning än männen. Till alla dessa och andra skäl, som kunna anföras för skyddsåtgärderna, torde emellertid äfven komma lagstiftarnas sedan århundraden fortlefvande vana och lust att betrakta kvinnorna såsom omyndiga varelser, hvilka så mycket som möjligt böra inrangeras inom samma kategori som minderåriga.

* * *

Innan jag öfvergår till de större industriländerna, vill jag yttra några ord om vårt grannland *Danmark.* Där föreligger just nu inför folketinget ett af inrikesministern Bramsen framlagdt förslag till ny fabrikslag, hvilket innehåller åtskilliga bestämmelser rörande minderårigas och kvinnors arbete. Dessa äro åtminstone hvad kvinnorna beträffar betydligt längre gående än de i k. propositionen till svenska riksdagen. Hufvudpunkterna äro: Kvinnornas arbetstid bestämmes till tio timmar om dagen; nattarbete och söndagsarbete förbjudas. Den tid barnsängskvinnorna uteslutas från arbetet är fem veckor, däraf 4 efter förlossningen. Dessutom föreslås åtskilliga hygieniska åtgärder i fabrikerna samt kvinliga inspektörer för de fabriker, där minderåriga och kvinnor användas (hvilken senare punkt är förtjent att beaktas af de svenska lagstiftarna).

Detta lagförslag har väckt liflig rörelse i Danmark. Artiklar rörande lämplighet af skydd för vuxna kvinnors arbete hafva förekommit icke blott i kvinnornas eget organ »Kvinden og Samfundet», utan äfven i dagspressen; bl. a. har »Politiken» innehållit en ganska liflig polemik i ämnet. Möten för frågans diskuterande hafva hållits såväl på föranstaltande af »Dansk Kvindesamfund» som af de »kvindelige Fagorganisationer».

Vid förstnämnda möte betonades, att paragrafen om barnsängskvinnorna endast kunde anses som ett skydd, i fall staten lämnade dem ett underhåll. I afseende på förbudet mot nattarbete framhölls, att följden däraf skulle blifva att på landet mejerskor skulle ersättas med mejerister. Vidare skulle kvinliga typografer försvinna från tidningssätterierna.

På de »kvindelige Fagorganisationers» möte antogs en resolution af innehåll, att de på mötet församlade arbetarekvinnorna uttalade sitt gillande af inrikesministerns lagförslag, dock under förutsättning af att en skyddslag gällande för alla arbetare med de sna-

raste skulle genomföras, i annat fall skulle kvinnorna genom paragrafen om 10 timmars arbetsdag blifva afskurna från åtskilliga yrken. Vidare förklarade sig de närvarande för skyddet för barnsängskvinnorna, dock med den bestämda fordran att det skulle lämnas dessa kvinnor ekonomisk hjälp, icke fattighjälp under den lagstadgade fritiden.

I detta sammanhang vill jag nämna, att äfven i Frankrike förslag varit före om att staten skulle bekosta barnsängskvinnornas uppehälle under den tid det ansågs hälsofarligt för dem att arbeta. Ett dylikt underhåll skulle dock ha kostat staten en summa af sex millioner francs, hvarför förslaget förföll. Däremot antogs förbudet mot barnsängskvinnornas arbete i fabriker och verkstäder.

* * *

Jag öfvergår nu till att redogöra för hufvudpunkterna i Englands, Tysklands, Frankrikes arbetarelagstiftning, så till vida som den särskildt berör kvinnorna.

Om vi då, vändande oss först till *England*, betrakta de s. k. »Factory and Workshops Acts» af åren 1878, 83, 89, 91 och 95, finna vi en mängd restriktioner gällande för vuxna kvinliga arbetare, använda icke endast i alla slags fabriker och verkstäder i vanlig bemärkelse, utan äfven i syatelierer och tvättinrättningar.

Kvinnornas dagliga arbetstid är bestämd och är i allmänhet 10 timmar om dagen under veckans fem första arbetsdagar och 56 timmar i veckan. Denna arbetstid skall vara förlagd till mellan kl. 6 f. m. och 8 e. m., med iakttagande af vissa bestämda raster. Nattarbete är förbjudet. Söndagsarbete likaledes, så ock arbete på lördagseftermiddagar. Öfverarbete är endast tillåtet inom industrier, där varorna kunna taga skada af väderleken, såsom fabriker för konservering af frukt, fisk, mjölk etc. eller där häftiga fluktuationer i afs. på afsättningen äga rum, s. k. säsongindustrier etc. Dock äfven här finnas bestämda föreskrifter, som begränsa detta öfverarbete till ett visst antal timmar pr år. Förbud finnas vidare mot hemarbetes utlämnande till vid de respektive fabrikerna anställda arbeterskor.

Stränga skydds- och hygieniska åtgärder äro föreskrifna inom de fabriker, som använda kvinnor. Kvinnorna få ej användas till hälsofarligare göromål, och inrikesministern har rätt att helt och hållet förbjuda deras arbete i hälsovådliga yrken. Det finnes vidare

föreskrifter om måltidsrasternas längd samt att måltiderna ej få intagas i fabrikslokalerna.

Alla dessa föreskrifters verkställande är underkastadt en sträng inspektion och brott mot dem straffas med böter, som uppgå ända till 20 £.

Ett lagförslag, som föreligger inför det nuvarande parlamentet, går ändå längre. Där föreslås nämligen, att då innehafvaren af en fabrik eller verkstad utlämnar arbete för att utföras af kvinnor i andra lokaler än hans egna, t. ex. arbeterskornas hem, skola föreskrifterna i Factory Acts rörande hygien och inspektion äfven tillämpas på dessa lokaler, och arbetsgifvaren blir i dylika fall ansvarig för förhållandena i det hem, där arbetet utföres, och detta blir föremål för fabriksinspektionen, d. v. s. fabriksinspektörerna ha rätt att alla timmar på dygnet där intränga.

Sedan 1893 finnas i England kvinliga fabriksinspektörer.

* * *

Den i *Tyskland* gällande lagen är från 1891 och var närmast föranledd af den redan omnämnda arbetarskyddskonferensen i Berlin. Kvinnornas dagliga arbetstid är där bestämd till 11 timmar (lördagar 10 timmar) och är förlagd mellan kl. 6 f. m. och 8 e. m. med minst en timmes middagsrast. Söndagsarbete och nattarbete är förbjudet.

Förbundsrådet är bemyndigadt att förbjuda kvinnors användande i särskildt hälsofarliga industrier eller underkasta dessa vissa speciella bestämmelser. Dylika specialbestämmelser finnas t. ex. i afseende på glasbruk, där kvinnor icke få användas till arbete eller uppehålla sig i sådana rum, där en utomordentligt hög värme utvecklas; för blyhvitt- och blysockerfabriker, där kvinnor icke få sysselsättas i sådana rum eller med sådana arbeten, att de komma i beröring med blyhvitt, etc.

Öfverarbete är tillåtet i tider af större hopning af arbete, såsom i de s. k. säsongindustrierna, efter afbrott i fabriksdriften i följd af naturhinder eller olyckshändelser, men detta öfverarbete får dock ej förekomma mer än under 40 dagar på ett år och arbetstiden får ej öfverstiga 13 timmar om dagen.

Äfven i Tyskland gäller skyddslagen icke blott för fabriker och verkstäder i vanlig bemärkelse utan äfven för syatelierer och

tvättinrättningar. Öfverträdelser af lagen äro belagda med böter, som kunna uppgå ända till 2,000 mark.

Man vill emellertid i Tyskland liksom i England gå ändå ett steg längre och äfven införa skydd i afseende på kvinnors hemarbete för fabrikernas räkning. Tyska riksdagen beslöt emellertid i slutet af förlidet år, att en enquête (d. v. s. en af regeringen föranstaltad undersökning) skulle först företagas, och jag vill särskildt betona, att därvid kommer att inhämtas de olika kvinnoföreningarnas åsikt om saken.

* * *

I *Frankrike* är kvinnoarbetet inom industrin ordnadt genom lagen af år 1892. Äfven där finna vi 11 timmars arbetsdag, med minst en timmes rast, förbud mot nattarbete och en hvilodag i veckan (icke nödvändigt söndagen). Arbete inom vissa hälsofarliga industrier, såsom vid beredning af fosfor, arsenik etc. är absolut förbjudet, inom andra blott tillåtet med vissa inskränkningar. Bland specialföreskrifter kan nämnas en artikel, där tyngden bestämmes af de bördor, som kvinnorna få forsla. I en annan artikel föreskrifves, att minderåriga och kvinnor ej få användas vid framställandet af osedliga skrifter eller bilder. Böter för brott mot lagens bestämmelser uppgå till högst 1000 francs.

Kvinliga fabriksinspektörer finnas i Frankrike sedan 1892.

* * *

Om verkningarna af speciella skyddslagar för kroppsarbeterskor råda mycket olika meningar. Å ena sidan, och där finner man ofta fackföreningarna och socialisterna, kan skyddet för kroppsarbetande kvinnor icke nog prisas, och det yrkas ständigt på dess fortsatta skärpande. Å andra sidan, och där finner man någon gång, dock långt ifrån alltid, de s.k. kvinnosaksföreningarna — så t. ex. på den stora kvinnokongressen i London förliden sommar, där frågan om särskild arbetarelagstiftning för kvinnor var en af de mest uppmärksammade frågorna, uttalade sig flere talarinnor för än emot denna särskilda lagstiftning — å denna andra sida protesteras det lifligt mot detta inskränkande af den kroppsarbetande kvinnans individuella frihet och rätt till arbete. Det framhålles att alla dessa skyddsåtgärder, hvilka endast gälla de kvinliga arbetarna, ändå mer för dem försvåra konkurrensen med deras manliga yrkeskamrater.

Och det klagas öfver, att sedan industrin beröfvat kvinnorna en stor del af arbetet i hemmen,*) hvilket nu mer utföres å fabriker, vill man äfven drifva dem bort ur industrin. Den beskyllningen framkastas mot fackföreningarna att dessa, som nästan uteslutande bestå af manliga medlemmar, arbeta för ökadt skydd för kvinnorna, icke så mycket af omtanke för dessas hälsa som för att slippa konkurrensen med dem på arbetsmarknaden. Ja, t. o. m. lagstiftarna gå icke fria för misstanken att de i sin nitälskan att skydda arbeterskornas lif och hälsa gå en del af sina valmäns ärenden, och det klagas ofta öfver att kvinnorna, som icke hafva rösträtt, sakna allt inflytande på lagstiftningen och icke kunna skydda sina egna intressen.

Ett alltför långt drifvet, ensidigt skydd för arbeterskorna — påstå skyddets motståndare vidare — medför för de arbetande kvinnorna faror, långt svårare kanske än de, som hota dem i arbetet. Ty det är ej svårt att inse, att följden af alla dessa restriktioner blir, att arbetsgifvarna känna sig besvärade af de många omständigheter och det ansvar, som medfölja användandet af kvinnor, och att de därför föredraga manliga arbetare, eller åtminstone ändå mer nedpressa arbetslönerna för kvinnorna.

Det anses också, att hvarje nytt tillägg till den engelska arbeterskeskyddslagen gjort tusentals kvinnor arbetslösa, och både i England och Frankrike ha kvinnor utestängts från en mängd yrken (i sistnämnda land beräknas dessas antal till 60), där de förut användts. Så t. ex. ha vid de franska sockerbruken flera arbetsgifvare afskedat kvinnorna i följd af förbudet mot öfverarbete och i stället antagit män, mest utländingar. En mängd gamla kvinnor hafva drifvits till tiggarstafven eller fattighusen, sedan sortering af lump vid pappersbruken förbjudits kvinnorna.

I ett statistiskt arbete, utgifvet af franska »Office du Travail» meddelas, att under 1892 tio konflikter mellan arbetsgifvare och arbeterskor förekommit, hvartill orsaken varit nedsättning af de senares arbetslöner i följd af de nya arbeterskeskyddslagarna. Dessa konflikter berörde 3,000 kvinnor. Följande år förekommo 55 tvister af samma orsak och berörde 20,000 kvinnor.

Arbeterskor inom olika yrken protestera och petitionera ofta till de respektive regeringarna för att blifva befriade från en eller annan restriktionsbestämmelse, som särskildt trycker dem. Så t. ex.

---

*) Se härom S. A. Andrées »Industrien och kvinnofrågan» i Verdandis småskrifter.

ha från arbeterskorna vid skotska fiskkonservfabriker ingått petitioner om upphäfvande hvad dem vidkommer af paragrafen rörande den dagliga maximalarbetstiden under tiden för fisket. En annan gång är det arbeterskorna vid mineralvattenfabriker i London, som klaga. Arbetet inom deras industri är nämligen under vintern ganska obetydligt, och i följd däraf inträder minskning i deras arbetsförtjänst. I stället brukade de förr af den ökade förtjänsten under sommarmånaderna kunna lägga af en sparpenning för vintern. Denna utväg är nu stängd i följd af inskränkningarna i rätten till öfverarbete.

En paragraf i den engelska lagen af år 1895, som beröfvat många kvinnor deras arbetsförtjänst, är den, hvarigenom tvättinrättningar kommit att sortera under fabrikslagen. De många bestämmelser, som därigenom blifvit gällande för dessa, ha nämligen omöjliggjort yrkets bedrifvande i mindre skala och nästan helt och hållet öfverflyttat handteringen till de stora ångtvättinrättningarna, där arbetet uteslutande skötes af män.

Ännu ett exempel, och det från Frankrike. För ett par år sedan stiftades i Paris en daglig tidning »La Fronde». Det var meningen, att hela personalen från redaktrisen till vaktmästare och arbetare skulle vara kvinnor.

Kvinliga sättare antogos äfven och deras aflöning skulle beräknas efter den för manliga sättare gällande tariffen. Det dröjde emellertid icke länge, förrän polisen inträngde på tidningens sätteri och i lagens namn förbjöd kvinnorna att arbeta nattetid. Följden blef naturligtvis, att de flesta af de kvinliga sättarna afskedades, och manliga i deras ställe engagerades, och att för de kvinnor, som fingo kvarstanna, beräknades aflöningen efter en lägre tariff.

Massor af liknande exempel på att kvinnor i följd af de ensidiga skyddsåtgärderna förlora sitt arbete kunde anföras. Följden af de minskade arbetsområdena för kvinnorna blir naturligtvis, att tillströmningen till de mindre strängt skyddade yrkena blir allt större och att dessa bli öfverfyllda, hvilket i sin ordning har till följd arbetslönernas nedpressande äfven på dessa samt att möjligheten för arbetarekvinnorna att på ett hederligt sätt lifnära sig blir allt mindre.

Såsom förhållandena f. n. gestalta sig inom samhället, finnes det oftast för den arbetande kvinnan endast valet mellan ett hårdt arbete eller ock svält och umbärande. Det är godt och väl, att lagstiftarna vilja skydda kvinnorna mot ett för tungt eller hälsovidrigt

arbete, men huru ofta är icke just detta arbete grunden för hennes existens och förser henne med hennes knappa nödtorft, och om hon förlorar det, återstår för henne kanske ej annat än att svälta ihjäl eller att kasta sig in i det mest hälsovidriga af alla yrken, det som förstör både kroppens och själens hälsa.

Af den erfarenhet, som hittills vunnits, tyckes det sålunda som om arbeterskeskyddslagstiftningen, oaktadt alla sina humana syften skulle likna ett tveäggadt svärd och ofta såra, där den vill hela.

Vi hafva därför all möjlig orsak att glädjas öfver att i Sverige, hvilket i många afseenden är lyckligare lottadt än de flesta andra länder, storindustrins Grottekvarn ännu icke i större omfattning kräfver kvinnooffer och att därför krafven på en särskild arbeterskeskyddslagstiftning icke äro större än de, som framställas i den för riksdagen framlagda kongl. propositionen.

Maria Cederschiöld.

”När jag var liten”.

Några barndomsreminiscenser.

II.

De välvilliga läsare, som genomögnat de sidor, hvilka jag i ett föregående häfte ägnat åt ofvanstående åtminstone för mig själf högeligen intressanta ämne, erinra sig kanske, att jag slutade med en världshistorisk tilldragelse: marsoroligheterna. När jag nu ytterligare pejlar barndomsreminiscensernas långt ifrån bottenlösa brunn, dröjer jag gärna vid ett minne, som i än högre grad än det omnämnda bildar epok i min familjehistoria. Jag menar »den stora eldsvådan» anno 1860 . . . och någonting. Visserligen skall man förgäfves i Stockholms stads brandannaler söka efter detta märkliga evenemang och det torde ej tåla någon jämförelse med Dramatiska teaterns eller Tyska kyrkans brand och andra rikshistoriska eldsolyckor, men för oss var den i alla fall den stora händelse, efter hvilken man i åratal ställde sin tideräkning.

Det minnas nog många med mig hvilken roll eldsvådorna spelade i Stockholmslifvet förr i tiden. De voro långt mer än nu

folknöjen och frispektakel, hvari hela befolkningen tog del. Och ej underligt, hela staden skulle ju med buller och bång väckas upp ur sin döda sömn för att underrättas om att en kåk brann på Söder eller en skorsten fattat eld borta på Lagårdslandet.

Bom! bom! bom! ljöd klämtningen från kyrktornen ut öfver den dödstysta staden. Med täta eller långa mellanrum, allt efter eldsvådans häftighet, och vissa slag för vissa stadsdelar föllo klämtslagen. Till yttermera visso lät brandtrumman gata upp och gata ner höra sitt hemska rullande, medan åkarnas vilda jakt med vattentunnor, kappande om att hinna först till brandstället, dånade mot gatstenarna. Ingen fara för att Stockholm skulle sofva en natt då elden var lös. Och olycklig den som bodde i närheten af en kyrka — och detta var under många år vårt öde; — då var ens nattro oundvikligt tillspillogifven. Det hjälpte ej att man kröp under täcket och stoppade fingrarna i öronen, klämtningen kunde väcka upp en död. Pappa gick vanligen ut — bröderna, sedan de blifvit större också, *de* kunde åtminstone ha roligt af eldsvådan — men vi småflickor hade bara den långa brandnattens förskräckelse och vaka, det ängsliga späjandet efter eldskenet på himlen, väntan på att det sista klämtslaget skulle förklinga, det röda skenet blekna och pappa komma hem och redogöra för branden.

De nätter, då det ej var någon klämtning, låg man och väntade på att det skulle börja klämta eller lyssnade med bäfvan till tutningen från kyrktornet, som förkunnade nattens timmar för den sofvande staden. Hvad som gjorde tutningen så särskildt hemsk för oss barn var den omständigheten, att tornväktaren, gubben Andersson, bodde in på gården till vårt hus och var vår gamle bekante och gode vän. Tanken på honom, som satt däruppe ensam i det mörka tornet och tutade i luren fyra gånger för hvarje klockslag, åt hvart och ett af de fyra väderstrecken var alltför fasansfull. Hu, jag hör ännu ropet: »Klo-o-ckan är t-o-o-lf sla-a-gen!» ljuda i öronen och minns de känslor man hyste för gubben Andersson, denne världens modigaste och tillika mest beklagansvärde man!

Så var det en natt — det sägs att gubben Andersson sof i tornet för tillfället och vaknade först af att röken från vårt brinnande hus, som låg strax nedanför kyrkan, stack honom i näsan — en fasans natt, då plötsligt ropet: »elden är lös!» spreds i våra tysta sofkamrar. Hur man kom ur sängen och i de nödtorftiga kläderna är en olöst gåta. Att vi, stackars barn, trodde vår

sista stund vara kommen är ej att undra på och att vi ej strax togo med i beräkningen, att det var en stark trossbotten och därtill ännu en våning mellan oss och det på vindskontoren rasande elementet. Med våra strumplösa små fötter instuckna i de osnörda kängorna och blomsterprydda sommarhattar ofvanpå nattmössorna kommo vi småflickor, jag vet ej hur, i en blink ut på gatan, där vi irrade hemlösa kring bland de allt mer tätnande skarorna af skådelystna, lockade af klämtslagen, som nu dånade väldeliga ut öfver staden från alla Stockholms kyrktorn.

Det går många legender i familjen rörande den eldsvådenatten, det är därför naturligt att dikt och verklighet äro tämligen hoptrasslade i minnet. Till det förstnämnda området kan möjligen hänföras påståendet, att familjens öfverhufvud setts springa omkring i våningen i ganska lätt dräkt, förgäfves letande efter ägaren till en upphittad tandborste, under det husets fru med fullt bibehållen själsnärvaro befunnits sittande i förmakssoffan, iklädd tvenne klädningar, äkta schal, hatt och parasoll. Till verkligheten hör nog den för alla eldsvådor typiska villervalla som öfvergick vårt lugna hem, där inte en möbel, inte en husgerådssak lämnades på sin plats, fastän den materiella skadan, äfven detta för eldsolyckor karakteristiskt, åstadkoms mycket mer af vatten än af eld. För öfrigt fingo vi äfven erfara, att en brandskadad familj är en offentlig egendom, hemfallen åt den allmänna välgörenheten. Hemlifvets helgd upphör att respekteras. Våningen öfversvämmades af främmande folk, inte bara brandgubbar med stora plåthattar på hufvudet och vattenpytsar i handen, utan civila personer, gamla herrar, som gingo och tittade på taflorna på väggarna och gluttade i fotografialbumet på förmaksbordet samt erbjödo sig att taga barnen med hem.

Så gick det åtminstone till vid en eldsvåda i den gamla goda tid, hvarom jag talar, då ännu ingen organiserad brandkår hunnit beröfva dessa Stockholms-frispektakel deras dramatiskt hemtrefliga karakter. Nu har tutningen liksom klämtningen tystnat i Stockholms kyrktorn, detta spännande element i hufvudstadslifvet är ett minne blott. Också gubben Andersson är död. Om han var den siste representanten för det hedervärda tornväktarsläktet vet jag inte, det vissa är att denna kårs samhällsbevarande betydelse försvunnit samtidigt med att brandskåpen uppspikades i gathörnen och vattenledningsrör drogos upp i alla hus. Men gubben Andersson och hans lur — för att ej tala om hans ståtliga, inom 60-talets artistkretsar mycket värderade patriarkaliska skägg — kan tryggt

inrangeras under den kulturhistoriska rubriken: »Det Stockholm som gått».

* * *

Vårt land är icke ett folk- och nationalfesternas land. Tänk bara efter ni, mina samtida, som kunna blicka tillbaka en fyra fem decennier i tiden, hur ytterst få äro ej de större allmänna festdagar, som afbrutit hvardagslifvets gång. Ett och annat kungajubileum med långa mellanrum; Karl XII:s och Gustaf Adolfs hundraårsfester en gång på seklet. Nej, vi svenskar äro inte ett nationalfestande folk, hvad man annars har att säga om vårt myckna festande.

Vi hade dock förr i tiden *en* allmän fröjde- och festdag, som återkom för hvart år, men som ändå alltid hade nyhetens vårfriska behag. Ni vet hvilken dag jag menar? *Första maj!* Hvilken blek vattvälling är inte nutidens första maj mot min barndoms brusande champagne! Då var vädret alltid vackert, himlen blå, solen strålande. Då kommo de nyblekta hvita schäferhattarna på, då dracks vårens skål i färsköl öfver lag i familjerna (jag rekommenderar inte den drycken åt subtilare magar), då fräste våfflor i hvarje kök, då fingo barnen, o fröjd! af pappa *en* apelsin att dela, när han kom hem på middagen, och då drog den kungliga kortègen i all sin prakt genom staden till Djurgården och tillbaka igen.

Jag skulle vilja beskrifva en första maj från Karl den femtondes tid, sådan den upplefdes af två små Stockholmsflickor af mina bekanta. Frånräknadt några smärre episoder af mer individuellt intresse, kunna säkert många små Stockholmsflickor åberopa samma erfarenheter från de riktiga första-majfesternas dagar.

Det var en sådan där riktig första maj, hvarom jag nyss talat. Himlen blå, ja som en ängels öga, som det står i visan, och luften vårfrisk, balsamisk, nästan sommarljum. Till och med midt inne i staden doftade det af nyutspruckna löf och knoppande vårblommor. Bara af att titta ut på de soldränkta hustaken, på gatstenarna, som lågo där så rena och lyste i majsolen, blef man glad i hågen. »Det är första maj!» tycktes sparfvarna kvittra. »Det är första maj!» hvisslade bagardrängen från sin kuskbock. »Det är första maj!» gnolade gatpojkarna. Själfva mjölksurran, som stannat utanför porten med sin kärra, hade dagen till ära utbytt sin gamla vinterhufva mot en nystärkt bomullsschalett. Om inte af annat kunde man förstå, att det var vår ute på landet också.

Första maj begynner dock först riktigt fram på eftermiddagen, då det är tid att bege sig ut för att se på den kungliga kortègen. Detta var också för våra små flickor — vi kunna ju kalla dem Mina och Hanna — den lifligt åtrådda och efterlängtade stunden, i år mer än vanligt, ty de skulle få gå ut och se på ståten i sällskap med den trefliga nya barnjungfrun Lovis, och hon hade på förhand utlofvat, att de skulle få roligt värre.

Ändtligen var toaletten, som tagit sin rundliga tid, afslutad, med ett i sanning lysande resultat. Blå paramattaklädningar, hvita pikékoftor, broderade byxhålkar, bruna tygkängor och — kronan på verket — stora hvita italienska schäferhattar med långa fladdrande blå band och en hel liten gåsmarsch af hvita prästkragar kring kullen.

Mina och Hanna bodde ej långt från Karl den trettondes torg, och så snart de kommo utanför porten, förmärktes en ovanlig rörelse på gatan. Skaror af högtidsklädda människor strömmade gatan utför, alla med någon af de platser, där den kungliga kortègen skulle passera, som mål. Men vid Karl den trettondes torg stänger en tät mur af människor passagen öfver Arsenalsgatan. Det ser mörkt ut för våra små första-majfirare. Men Lovis var situationen vuxen. Beslutsamt börjar hon bana sig en väg genom hopen.

»Sakta i backarna, mamsell, hvad knuffas hon efter», brummar argt en tjock madam, hvars kofta kommit i kollision med Lovis' armbågar.

»Jag måste fram med barnen här. Sir hon då inte att derases pappa står därborta?»

»Pappa mej hit och pappa mej dit», dundrade madamen. »Här kommer ingen fram. Muckar hon, så ropar jag på polisen.»

En af poliskonstaplarna, som höllo gatan fri från de påträngande skarorna, vände sig i detsamma om.

»Å kors, se Andersson!» utropade Lovis förtjust. »Sir ni, flickor, den där polisen är en bekant gosse till mig, nu ska ni få si, att den tjocka madamen får maka på sig». Och ganska riktigt. Polisen gör en befallande gest med armen, människomuren öppnar sig, och i nästa ögonblick befinna sig Hanna och Mina i främsta ledet vid sidan af den strålande Lovis, som med ett öfverlägset hånleende låter den tjocka madamens glåpord hagla ner öfver sig.

»Var det inte det jag alltid sagt, att plats skulle vi ha? Säj, Mina och Hanna, stå vi inte schamant?»

*

Jo, det kunde inte förnekas. Bättre plats hade de aldrig haft någon första maj. Visst var det trångt och inte så litet hett och packad stod man som sillarna i en tunna, men hvad gjorde det, bara man fick se de kungliga riktigt.

»Stå vi inte schamant?» frågade Lovis ungefär tre gånger i minuten. Jo, flickorna voro mycket belåtna med platsen, bara inte de kungliga låtit vänta på sig så länge. En halftimme förgick, så en halftimme till. Det började värka i de små benen och det sved i fötterna med de tunnsulade bruna tygkängorna.

Men hör! på afstånd förnimmes ett sorl, som växer och växer. Det kommer allt närmare och närmare. Det går en rörelse genom hopen, det blir ett knuffande och ett trängande. Se där, den kungliga kortègen nalkas. Första afdelningen rycker fram. Lifgardet till häst och generalstabens officerare i glänsande uniformer på kråmande hästar. Blå och gula fjäderbuskar vaja för vinden, silfverhjelmar blixtra i solen, gullgaloner och ordensstjärnor gnistra och lysa. Den granna skaran drager förbi och sorlet blir allt starkare.

Där kommer kungen! Karl den femtonde till häst! Det är en syn för gudar och för stockholmarna. Och präktig tog han sig ut, kung Karl, i sin generalsuniform på sin stolta bruna häst! På båda sidor om honom redo prinsarna, äfven de ståtliga att skåda, men kungen var ändå den styfvaste.

»Jesses, hvad den kungen är för en grann karl!» utropar Lovis i öfvermåttet af sin förtjusning. (Ordet »stilig» hade då ännu ej vunnit burskap i svenska språket). Och hattar och mössor slängdes i vädret, det skrålades och hurrades, och kungen och prinsarna hälsade med handen till mössan åt alla sidor. Mina och Hanna stöpte små ljus, så godt sig göra lät i trängseln, och deras hjärtan klappade. I detta ögonblick tyckte de att de så väl kunde förstå hvad »fosterlandskärlek» ville säga, som de läst så mycket om i svenska historien.

Nu har kungen med sin stab passerat och de granna hofekipagen med spann och förridare rulla förbi. Hofdamer i hvita kappor och hofherrar i lysande uniformer. Drottningens vagn! Hur god och vänlig hon ser ut, drottning Lovisa, hur gladt hon hälsar till höger och vänster! Bredvid sitter lilla »sessan» i skär sidenklädning, skära plymer i den hvita hatten och ett litet rosenrödt silkesfransadt parasoll. Hur söt hon är, hur vänligt hon hälsar på folket! Nickar hon inte åt Mina och Hanna? Jo verkligen. Hon viftar litet med parasollen, vänder sig om, nickar och skrattar.

Flickorna visste ej på hvad ben de skulle stå af förtjusning. Att sessan hälsade på dem! »Det kan man kalla att bli hedrad», menade Lovis, »men så stå vi också så schamant».

Ännu var det ej slut på ståten. Mera vagnar med spann och hofdamer i sidenparasoller och ljusa toaletter och uniformsklädda herrar och ståtliga kuskar och lakejer. Det var så mycket att se på, att man kunde tappa ögonen i ifvern att uppfånga allt, så fort som hela grannlåten for förbi till på köpet.

Nu har héla den kungliga kortègen passerat. Den lefvande muren på båda sidor om körbanan börjar röra på sig. Folkmassan, som hittills af poliskonstaplarna hållits inom behöriga gränser, strömmar in på gatan. Det blir en allmän rusning, ett knuffande och armbågande utan all ända. En del söka genskjuta kortègen för att få se den ännu en gång, andra bölja framåt i en mäktig ström i riktning åt Djurgården. Hanna och Mina hade blifvit ryckta med i den allmänna villervallan, och innan de visste ordet af, voro de installerade i den vid Jakobstorg stationerade, med röda schaggdynor invändigt klädda låda på fyra hjul, som hade namn, heder och värdighet af omnibus. Än en gång hade Lovis tillfälle att visa att det är tack vare bekantskaper man kommer fram i världen. Hade hon ej varit bekant med omnibuskusken, hade de bestämdt inte kommit med, ett sådant stim och oväsen, trängsel och röra rådde kring det arma åkdonet. Det förstås, kvaft och trångt och dammigt var det och omskakad blef man likt bönorna i en kaffebrännare, men gentilt värre kändes det att få *åka* till Djurgården en första maj; den fröjden uppvägde det orimliga priset, 12 skilling person, som Mina måste punga fram med ur sin lilla portmonnä.

På Djurgårdsslätten afstjälpte omnibusen sin lefvande last. Om det varit mycket folk på Karl den trettondes torg, var det här sju resor värre. Människor krydde och mydde, som man säger, i alla backar, på alla vägar. Hvart man såg, hvart man vände sig, folk, mera folk. Öfverallt svart af människor. Och hvilket lif, hvilket oväsen. Positiv surrade, regementsmusik skrällde, pojkar hvisslade, barnungar skreko, hundar skällde. Örhinnorna kunde spricka för mindre.

Men Lovis lät sig af intet förbluffa. Med en liten flicka vid hvardera handen styrde hon oförskräckt in i vimlet. Långt kommo de likväl inte. Just nu skockade sig alla tillsammans för att få se en skymt af den återvändande kortègen. Alla sträckte på sig, klämdes och knuffades. Nätt och jämt att Mina och Hanna, då de ställde

sig på tå, kunde uppfånga yttersta spetsen på de kungliga förridarnes fjäderbuskar.

Men när kortègen passerat, blef det lyckligtvis litet mer luft bland människoskarorna, folket skingrades något och ehuru endast steg för steg kunde vårt lilla sällskap fortsätta promenaden.

»Goddag, mamsell Lovis, hur står det till med hälsan och kärleken», höres någon yttra strax bakom dem.

Lovis och flickorna vände sig om. Där stod en lång gardist och grinade förnöjdt igenkännande med handen till mössan.

»Hjärtandes Pettersson, hva' han skrämde mig! Hur mår han sen sistens?»

»Tackar som frågar. Får jag lof att göra sällskap?»

»Inte mig emot», tyckte Lovis, och med den långe gardisten i släptåg styrde de kosan framåt vägen åt Bellmansro till.

»Ska' det vara något att förfriska sig med?» föreslog kavaljeren sedan de spatserat en stund.

»Tackar som bjuder!» det hade Lovis ingenting emot. Inom kort hade gardisten installerat sina »tre fruntimmer», som han kallade dem, på en bänk utanför ett tält, där en tandlös madam och hennes surögde gubbe serverade kaffe och andra läskedrycker. »Färsköl!» ropade gardisten med dundrande stämma. En hvit tillbringare och några spruckna glas sattes fram. Gardisten hällde i, klingade med Lovis, slog knytnäfven i bordet och skrek: »Skål flickor!» med sådant eftertryck att Mina och Hanna hoppade högt i vädret och färskölet skvättade ut på bordet. Lovis och gardisten skrattade; när det var första maj, skulle det gå lifvadt till. Den Petterson, han var då för rolig!

Men flickorna kunde inte tycka det. De smuttade helt litet på sina glas och kunde inte förmås att skåla med gardisten, hur mycket han än trugade dem. De önskade sig långt därifrån, hemma hos mamma och småsyskonen. Hvad skulle mamma säga, när hon fick veta att de setat med gardister och madamer utanför ett tält och druckit färsköl?

»Kom Hanna, gå vi härifrån», hviskade Mina efter en stund.

»Ack ja», hviskade lilla Hanna tillbaka. »Här är inte roligt». Och obemärkta af Lovis, som helt och hållet var absorberad af sin intressante kavaljer, smögo sig de små flickorna ifrån det högljudda sällskapet och vandrade hand i hand framåt vägen.

Det hade nu blifvit svalare och solen lutade mot sin nedgång. Öfverallt i backarna sutto ännu grupper af handtverksfamiljer

med sina matkorgar, barn tumlade om i gräset, pojkar hoppade bock och slogo kullerbytta, karlar i skjortärmarna och med cigarr i munnen lågo utsträckta på rygg och mediterade. Här och där lektes det »kappas om rummet» och »änkleken» mellan träden. Men i samma mån som skuggorna blefvo längre mellan Djurgårdsekarna, började grupperna glesna, och en stor hop folk styrde kosan åt staden igen. Flickorna följde med strömmen och inom kort hade de kommit tillbaka till Djurgårdsslätten. Men usch hvad där var mycket folk! Oväsendet och villervallan tycktes dem värre än någonsin. Att gå tillbaka till Lovis var ej att tänka på; de måste leta sig hem ensamma bäst de kunde.

Lilla Hanna hade börjat gråta. Till råga på olyckan hade hon klifvit ner i en djup vattenpuss, de bruna tygkängorna voro genomvåta och tunga som lerklumpar, de hvita strumporna och byxhålkarna nerstänkta, klädningsfållen smutsig, ja själfva den hvita pikékoftan prickig af lervattnet, som sprutat högt upp. Lilla Hanna erbjöd en högst bedröflig syn. Och hur skulle de hitta hem? Att försöka komma med omnibusen var ej att tänka på. Kring hvart och ett af dessa fortskaffningsmedel rådde en trängsel, ett knuffande och ett oväsen som om människorna velat ta ner hvarandra.

»Vi få allt gå hem», förklarade Mina. »Gråt inte, Hanna lilla, vi ska allt hitta, ska du få se. Vi följa bara med folket.»

Men det var ingen lätt sak för Mina att släpa den stackars våta, förfrusna och uttröttade Hanna med sig. Det gick allt långsammare och långsammare, stegen blefvo allt tyngre, och när de kommo till Blå porten, strax innanför grindarna, som den tiden stängde öfvergången till Djurgårdsbron, då var det slut med lilla Hanna. Gråtande sjönk hon ned vid sidan af vägen och förklarade, att hon inte orkade gå längre. Mina satte sig ned bredvid systern, slog armarna kring henne och försökte, ehuru själf med gråten i halsen, att tala tröstens ord till den bedröfvade.

Att den rörande gruppen ej kunde förfela att draga den allmänna uppmärksamheten till sig faller af sig själf. Snart hade en hel liten folksamling bildats omkring den. För hvar minut blef hopen tätare. Det dröjde ej länge förrän en poliskonstapel trängde sig fram genom människorna för att taga reda på orsaken till folkskockningen. Slutet på visan blef att polisen, med en liten flicka vid hvardera handen, marscherade in till staden, åtföljd hack i häl af en hel svans nyfikna gatpojkar.

Och så gick det till, att våra första-majfirare, som några timmar förut så glada, fina och nystärkta begifvit sig ut för att se på ståten, med slankiga kjolar och nedsmutsade byxhålkar, förgråtna, förfrusna och skamsna sent på kvällen återinträdde inom hemmets port under eskort af en poliskonstapel. Uppståndelsen i familjekretsen vid denna uppseendeväckande entré kan lättare tänkas än beskrifvas. Det mottagande som bereddes Lovis vid hemkomsten, hvilken inträffade frampå nattsidan, torde vi ej heller behöfva närmare relatera. Summan af saken var, att man kl. 9 följande morgon kunde få se en gulbetsad byrå fraktas på en dragkärra nedför en af hufvudstadens gator. Efter följde den i tårar badande Lovis, bärande på en spegel. Kärran drogs af »en bekant gosse», en ur det outtömliga förrådet.

Mina och Hanna lågo i fönstret och åsågo processionen. De hade också gjutit ett par tårar i afskedets ögonblick. Alla första majs lidanden voro förgätna och de tyckte synd om Lovis. Nu vände kärran med byrån om hörnet och strax därpå Lovis med spegeln. Det sista de uppfångade var Lovis' ansikte i spegelglaset. Tårarna voro redan torkade och hon skrattade och pratade med »den bekante gossen» så muntert, att ingen kunde se på henne att hon ögonblicket förut tagit ett rörande afsked och det »för evigt», som hon uttryckte sig.

Men aldrig glömdes denna första maj af de två medspelarna i här beskrifna drama. Visst hade den haft ett ömkeligt slut och deras hemtåg hade varit dem allt annat än till berömmelse, men den kungliga kortègen hade de sett och »lilla sessan» hade hälsat på dem. När de därför de följande åren i pappas sällskap på vederbörligt afstånd åskådade första-majståten, brukade de med ett visst vemod påminna hvarandra: »Minns du den där första maj med Lovis? Aldrig mer få vi stå så schamant!»

L. D—n.

Gulnade papper.

Det är en egendomlig känsla att sitta med högar af gamla bref framför sig, att öppna dessa buntar, som legat hopslutna i mer än ett halft sekel, att under skrifvelserna läsa dels kända namn,

ehuru knappast någon af dem, som buro dem, ännu finns ofvan jord, dels alldeles okända, men med hvilkas ägare man plötsligt gör bekantskap, antingen i blott ett eller annat flyktigt moment af deras lif eller under en lång följd af år. Många dylika bref hafva under den senaste tiden af mig öppnats, lästs, bränts eller lagts åsido för att framdeles bevaras som kuriosa eller kulturbilder från det nyss tilländalupna seklet.

Bland dessa ligga just tvenne framför mig, skrifna på groft, segt papper liknande den sort, som nu åter blifvit på modet. Stilen är ojämn, stafningen något inkorrekt. De äro undertecknade *Beata W. Flygare* och daterade *Carlskrona*, det ena d. 11/7 1838, det andra d. 10/11 1839.

Om fru Beata W. Flygare vet jag ej annat än att hon under många år var ägarinna till *Carlskrona Weckoblads* tryckeri, något som vid den tiden ju var en tämligen ovanlig ställning för en kvinna. Som af brefven synes, var det vid tiden för deras affattande fråga om tryckeriets och tidningens öfverlåtande till en ny, yngre kollega, som önskade sätta upp en modernare tidning där på platsen. Fru Flygare var då redan en åldrig kvinna. Jag återger här de båda brefven i deras ursprungliga skick.

I.

S. T.

Från Herr Stads Fiskal Ekelund har jag i bref emottaget en Promemoria, jemte anhållan att derpå lämna ett bestämt svar, som härmed i ödmjukhet följer.

Dett gifves för hvarje Människa förhållanden dem nödvändigheten tvingar förvara inom sitt eget bröst; detta inträffar äfven med mig. — De beslut om Bladet m: m: som mina Wänner och Gynnare vill, och har rättighet att af mig fodra, kan jag icke lämna, tiden är därtill icke inne, det återstår för mig så många förbindelser att uppfylla att jag omöjeligen kan ingå i några nya, huru många fördelar di och kunde lofva mig. — om jag af denna Envishet går en mörk framtid till mötes, måste jag derför helt och hållet skylla mig själf, ty jag har icke saknat goda Wänners råd. — jag äger ingen undskyllan att göra, det återstår således blott för mig en

vänlig anhållan att detta förhållande å min sida måtte med Skonsamhet blifva bedömt. —

Med Högacktning framhärdar

En Ödmjuk Tjänarinna

Beata W. Flygare.

II.

S. T.

Till svar på Kongl. Secterens ärade skrifvelse, får jag nämna såsom tillägg till hvad jag förut, taget mig frihet yttra: Att ett heligt löfte binder mig i min fortfarande Envishet att ej vilja afstå Boktryckeri Rörelsen. — *Sålunda*: Min Barndoms Wälgörarinna Majorskan Svinhufvud, då hon gaf mig denna egendom, tog af mig den försäkran (som Hon vid sin Mors dödssäng äfven gifvet.) Att icke öfvergifva detta yrke, som med Arbete och Sparsamhet alltid skulle lämna dagligt bröd, men Allting är föränderligt, och jag har nog begrepp att inse dett jag ej kan täfla med en ung talangfull Herre, Som äger så mycke tillgångar mot mig, Dock lickvisst önskade jag så gärna att di få år som återstår af min läfnad, måtte framskrida så som dett är, eller med andra ord, jag har beslutet änn ett år sträfva mot bekymren, som visserligen lär infinna sig, men som jag med tålamod skall bära, tills den tidpunkt, inträffar då jag helt och hållet skall dra mig från mina bestyr. Ibland di många tillbud jag hafvet om köp, arrende, o. s. v. af Tryckeriet m: m: (Hvaribland ett nu nyligen.) skulle jag ej ett ögonblick tvekat att åt Kongl. Secteren lämnat företrädet om jag ej endast och allenast hade en tanka och önskan och dett är att alt måtte åtminstone till en tid, få vara oförändratt! —

Har äran teckna med Högacktning

En Tjänarinna

Beata W. Flygare.

— —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Får man icke här en klar bild af den gamla frun, så till det sista kämpande för sitt kära tryckeri och sin tidning, ej blott för det dagliga brödets skull, som tyckes knappt nog, utan

för *principen*, för att vara sitt kall och sitt yrke trogen, och af pietet för den »ädla välgörarinna», som satt upp affären åt henne? Med sorg och oro ser hon i lifvets sena afton den farlige konkurrenten nalkas i form af en »ung talangfull herre», som skall peta undan hennes lilla anspråkslösa Blad, med dess under veckan hopsamlade lokala nyheter, och som med sina radikala idéer, sin ungdomliga entusiasm, sin akademiska bildning och sitt ofta hänsynslösa nedbrytande af det gamla föråldrade skall komma som en stormvind öfver det lilla samhället och vända upp och ned på allt, hvad hon och hennes vänner hållit fast vid sedan årtionden tillbaka.

Men hon vill icke gifva vika, hon vill hellre svälta och dö. Skulle den dagen, då tidningen brukade utkomma och tryckeripojken kom rusande upp till henne med Bladet ännu fuktigt från pressen och doftande af trycksvärta samt räckte henne det med en min så stolt, som hade han presenterat ett af världens utsöktaste konstalster, skulle där då ej längre finnas den gamla välkända titeln öfverst, utan en annan, främmande, och skulle ej längre hennes eget namn stå nederst på sista sidan som ägarinna till tryckeriet, utan den »unge talangfulle» herrns? Från hennes officin skulle icke längre utgå dessa glänsande bjudningsbref till bröllop och barndop med blomsterslingor och ymnighetshorn eller begrafningskort med kors och svarta kanter? Omöjligt! Låt honom komma, låt honom basuna vidt och bredt om den »nya tiden», om »upplysning, reformer och framåtskridande» m. m. *Hon* håller fast vid det gamla och sin tidning.

Den har hittills gifvit henne det dagliga brödet och hennes lifs stora intresse samt många vänner. Brödet kan bli knappare, hon förutser det med en tår i ögat, men hennes kärlek och intresse kunna icke slappas, och vännerna — de skola nog stå kvar. När tidningen kommer dem till handa, skola de, som hon, pietetsfullt veckla upp det lösa, sköra papperet, smekande stryka med handen däröfver och vänligt låta blicken hvila på de grofva, välkända typerna, liksom den hvilar på gamla, kära vänner, från hvilka man ej kan skiljas.

Med denna förtröstan fortsätter hon sitt arbete, måhända litet tröttare och böjdare och med en längtan man tydligt spårar, att det ej måtte dröja alltför länge, innan hon får lägga sitt gamla hufvud till ro i den eviga hvilan och fly undan konkurrensen och den mäktiga, allt uppslukande nya tiden, som ofta är skoningslös mot de gamla och för hvilken de rädas som för ett stort, okändt ondt.

Elin Ameen.

Litteratur.

Människans fysionomi af *Julien Leclercq.* Autoriserad öfversättning af *H. B.*

Äfven om förf. ej vore besjälad af en så varm entusiasm för sitt ämne, som nu är fallet, skulle han dock lätteligen kunna öfvertyga oss om att fysionomiken är en lika så intressant som nyttig vetenskap. Huru skulle man kunna finna ett intressantare föremål för studier och observationer än det mänskliga anletet med dess tusen sinom tusen skiftningar i uttryck, form och färg? Och genom hvilken annan vetenskap skulle man kunna vinna så mycken människokännedom som genom denna? Huru många ödesdigra misstag skulle vi ej bespara oss, om vi förstode det språk den mänskliga fysionomin talar! Vi skulle då ej, som så ofta sker, utsmycka de människor, som vi träffa, med egenskaper, som blott finnas till i vår inbillning, och vi skulle ej låta dåra oss af ett tilltalande yttre, bakom hvilket blott inre tomhet eller moralisk svaghet döljer sig. Men tyvärr är den skrift, som är inristad i människans ansiktsdrag, ej lätt att dechiffrera. De ord, hvilka redogöra för de konstanta egenskaper, som äro bestämmande för själslifvet och karakteren, äro dels öfverkorsade af andra, hvilka tala om tillfälliga själsstämningar, dels halft utplånade genom det uttryck af konventionell artighet och vänlighet, som hvilar öfver de flesta människors ansikten.

Vi kunna likväl lära oss att bedöma en människas karakter efter hennes yttre gestalt, hennes åtbörder och anletsdrag. Fysionomiken är den vetenskap, som vill lära oss detta, men som hvarje annan konst kräfver den naturliga anlag och särskild begåfning. Förf. af föreliggande arbete ger sina läsare en inblick i de svårigheter, som medfölja fysionomiska studier, och lämnar äfven några kortfattade antydningar om de egenskaper, hvilka äro oundgängligt nödvändiga för dem, som vilja lära sig att riktigt bedöma sina medmänniskors karakter och natur. Den oumbärligaste af dessa egenskaper är, säger han, en ytterst fin känslighet, och knappt mera umbärlig är förmågan att frigöra sig från den instinktiva sympati eller antipati man i allmänhet känner för sina medmänniskor och hvilken ej sällan lägger oöfverstigliga hinder i vägen för ett opartiskt bedömande af andra. För att läsaren likväl ej skall afskräckas af de svårigheter han påvisat, tillägger förf. uppmuntrande, att den, som ej äger de nödvändiga förutsättningarna för att blifva en framstående fysionom, kan likväl »blifva hemmastadd i denna vetenskap, liksom somliga personer utan att blifva konstnärer kunna erhålla en viss grad af kunnighet i målning, teckning, skulptur eller författarskap».

Vi kunna ej gifva någon ingående redogörelse för bokens innehåll, hvilket är både omväxlande och rikhaltigt, utan blott en kortfattad öfversikt af de innehållsrikaste kapitlen. Den första afdelningen innehåller en kort framställning af fysionomikens historia, en redogörelse för det system, som blifvit utarbetadt af Eugène Ledos — en framstående fransk fysionom, som under det andra kejsardömets dagar åtnjöt stort anseende och popularitet — samt några anekdoter, hvilka utgöra ett bevis ej endast för möjligheten att riktigt kunna bedöma en människas karakter efter hennes utseende, utan äfven för möjligheten att kunna förutsäga en människas öde på grund af de antydningar om hennes naturell, som en skicklig fysionom kan finna i hennes yttre. Så skulle Eugène Ledos en gång yttrat om Emile Ollivier: »Den där mannen — han är kejsardömets likkusk (croque-mort) och Frankrikes onde ande», och om kejsarprinsen: »Detta barn kommer aldrig att regera. Han kommer att dö en våldsam och för tidig död.»

Ett kapitel handlar om *kvinnan*. Det är ganska kortfattadt, ty, som förf. säger, »kan man ej våga anförtro åt papperet tusendedelen af de observationer man gjort öfver kvinnan». Vi vilja följa förf:s exempel och ej anförtro åt papperet de observationer om kvinnan vi finna i hr Leclercqs arbete. Blott så mycket vilja vi meddela, att om man får tro det språk kvinnornas anleten, enligt herrar fysionomers utsago, tala, gör man bäst i att, som förf. säger om en kategori af dessa olycksfödda varelser, »med kall och bestämd värdighet hålla dem på ett visst afstånd».

Den del af boken, som otvifvelaktigt är den mest intressanta, är den samling af karakteristiker, som upptager hela andra delen af arbetet. Förf. gör här en särdeles intressant analys af en mängd framstående personers karakterer och själsegenskaper. Han tillämpar på dem fysionomikens lagar och hänför dem till en eller annan af de grupper, i hvilka Ledos indelat de mänskliga fysionomierna.

Bland de personer, hvilkas inre här passerar revy, finna vi konung Oskar II, Andrée och August Strindberg. De öfriga celebriteterna kunna vi ej nämna, ty de äro ej mindre än 75, och vi tilltro oss ej att bland denna mängd af storheter i hast plocka ut de mest representativa. Vare det nog sagdt att kejsare, konungar och furstar, statsmän, författare och konstnärer — både manliga och kvinliga — här funnit en plats. — Att fysionomiken är en farlig vetenskap, det ådagalägges till fullo af dessa karakteristiker, hvilka som oftast blotta ett inre, hvilket är långt mindre tilltalande än det yttre. Man kan stundom ej annat än förvåna sig öfver förf:s oförbehållsamhet.

Skildringarna åtföljas af porträtt, hvilket naturligtvis gifver dem ökadt värde.

Julien Leclercqs arbete är som helt betraktadt ganska intressant och passar särdeles väl till läsning i en mindre krets, som samlats kring aftonbrasan eller salongsbordet.

—*s.*

* * *

Bartek segraren jämte andra berättelser och skisser af *Henryk Sienkiewicz.* Öfversättning.

Den mest betydande af de berättelser boken innehåller är, som också titeln antyder, »Bartek segraren», i hvilken förf. skildrar några episoder från det sista fransk-tyska kriget.

Förf. betraktar här händelserna från den simple soldatens synpunkt, och härifrån sedda te de sig naturligtvis i en helt annan dager än från de höjder, där den lysande och guldsmidda skaran af officerare dväljes. Hans hjältar höra ej till dem som efter krigets slut återvända hem med den glada förvissningen att nu få skörda lönen för sina mödor, utan till dem som glömda och obemärkta återvända till ett hem, där under deras frånvaro nöd och fattigdom tagit sig en bostad, från hvilken de ej sedan låtit förjaga sig. Det är med ett ord krigets frånsida, som stirrar mot oss ur berättelsen, det är krigets verkliga anlete, från hvilket den slöja af poetiska illusioner blifvit bortryckt, som för så mången helt och hållet döljer dess drag.

Förf. skildrar först transporten af en mängd polska bönder från Posen — bland hvilka Bartek, den blifvande segraren, också befinner sig — till krigsskådeplatsen. Dessa stackars »polska fän», som tyskarna med förkärlek titulera dem, hafva ej mycken anledning att älska sitt tyska fädernesland och sina tyska landsmän. Också förnimmes bland dem intet af den fosterländska entusiasm, som lifvade de preussiska soldaterna. Här ljuder ej från järnvägsvagnarna »det heliga krigets härliga stridshymn: Die Wacht am Rhein», som en tysk historieskrifvare uttrycker sig, utan tysta och modfällda stirra männen på hvarandra, och Bartek uttalar utan tvifvel den allmänna stämningen, då han med mera uppriktighet än stolthet svarar en kamrat, som frågar honom om han var rädd: »Ja, hvarför skulle jag inte vara rädd?» Hvarför de nu skulle offra sina lif, det visste de ej heller, ingen af dem hade hört talas om den hohenzollernska kandidaturen eller om Benedettis samtal med konung Wilhelm i Ems; många af dem visste ej ens hvad fransmännen voro för ett slags folk. »Vet du hvarför du slåss med fransmännen», frågade den gamle general Steinmetz Bartek efter slaget vid Gravelotte. »För att de äro tyskar de också, — bara mycket värre — riktiga as», svarade Bartek, och antagligen voro ej de andra i besittning af ett större mått af kunskap om det folk, med hvilket de gingo att strida, eller om de händelser, som föranledt kriget.

Barteks, den dumme och tröge polske bondens, omdaning till en hjälte, hvilkens bedrifter åskådas med beundran af både befäl och kamrater, är gjord med stor talang och sällsynt psykologisk säkerhet. Otvifvelaktigt ligger en viss ironi däruti, att förf. gjort den dummaste af de råa polackerna till den främste bland hjältar. Att »tänkande öfverhufvud föll sig svårt för hans heroiskt anlagda sinne» hindrade dock ej att han blef räknad för den tappraste bland de tappra, men det var ett hinder för att belöningen för hans tapperhet blef något af mera reell natur än kors och medaljer.

Fattig lämnade han sitt hem, ännu fattigare, med brutna krafter och med en under kriget förvärfvad, olycksalig kärlek till glaset kom han tillbaka dit, för att jämte de sina småningom duka under ej blott i kampen för sitt uppehälle, utan äfven i kampen mot den mäktigare tyska grannbefolkningen.

Berättelsen är skrifven med stor talang och röjer otvifvelaktigt en förf. af hög rang.

De öfriga berättelserna äro till sitt innehåll mycket olika — en är gripande, en annan mondän, en tredje idyllisk, och de böra således kunna tillfredsställa de mest olika anspråk. Den sista lilla berättelsen är kvick och skämtsam, och man läser den med stort nöje.

G. H.

Föreningsmeddelanden.

Fredrika-Bremer-Förbundet och världsutställningen. I den social-statistiska afdelningen af världsutställningen i Paris deltager äfven Fredrika-Bremer-Förbundet med en grafisk tablå öfver sin verksamhet. Den särdeles prydligt textade tablån mäter en längd af 2 meter samt en bredd af 1 meter. Den visar på ett öfverskådligt sätt kvinnans ställning i Sverige på olika områden. Öfverskriften, hvilken i likhet med den öfriga texten, är återgifven på franska språket, lyder:

L'Union Fredrika-Bremer, Stockholm
fondée en 1884 sur l'initiative de M:me la Baronne S. Adlersparre
pour servir les intérêts de la femme.

Kartans öfre plan innehåller en öfversikt af de framsteg, som den svenska kvinnan vunnit sedan år 1845. Öfversikten är indelad i fyra fält med rubrikerna: *Undervisning*, *Tillträde till arbetsområden*, *Rättslig ställning* och *Medborgerliga rättigheter*. Hvar och en af dessa kolumner innehåller i kronologisk följd de reformer, som på lagskipningens väg vidtagits för förbättrandet af kvinnans förhållande inom familj och samhälle.

Följer så en med ljusröd färg utmärkt jämförande skala öfver *den svenska kvinnans medellifslängd*. Däraf framgår att Sverige i medellifslängd står främst (51,47 år). Därpå följa Norge (51,21), Danmark (48,90), England (47,18), Belgien (46,63), Nederländerna (45,00), Finland (44,20) och Frankrike (43,42).

Det därpå följande rummet utfylles af en likaledes färglagd tablå öfver *brottslighetsfrekvensen* bland Sveriges kvinnor. Siffrorna utvisa att antalet brott enligt nämnda beräkningsgrund under årsperioden 1866—1870 stod högst med 176, därefter sjönk så betydligt att det under åren 1886—

1890 utgjorde endast 95 för att under perioden 1891—1895 åter stiga något nämligen till 110.

För öfrigt lämnar tablån en öfversikt af Fredrika-Bremer-Förbundets förnämsta verksamhetsområden.

*

Fredrika-Bremer-Förbundets samkvämskomité hade tisdagen d. 17 april i K. F. U. M:s lilla sal anordnat ett samkväm, till hvilket äfven allmänheten ägde tillträde. Den talrikt besökta sammankomsten inleddes af Förbundets ordf., riksantiqvarien Hildebrand, med ett sympatiskt och innehållsrikt minnestal öfver fil. dokt. Ellen Fries. Därefter höll fröken Gertrud Adelborg ett föredrag med ämne: »Några synpunkter rörande kvinnofrågans betydelse.» Detta föredrag har sedermera i sin helhet intagits i Stockholms Dagblad, hvarigenom det kommit en större allmänhet till godo.

*

Handarbetets Vänners direktris fröken Agnes Branting vistas sedan den 30 mars i Paris i och för ordnandet af Handarbetets Vänners utställning.

*

Fröken Sofia Gisberg och fröken Branting, de enda kvinnor bland teknici, som erhållit understöd af staten för idkande af studier vid världsutställningen i Paris, komma att dårstädes för detta ändamål tillbringa en månad.

Från skilda håll.

Svenska kvinnornas nationalförbund höll den 11 april sitt årsmöte i Fredrika-Bremer-Förbundets lokal.

Mötet öppnades af nationalförbundets ordförande, fru Anna Hierta-Retzius, som yttrade några varma minnesord öfver den nyligen aflidna vice ordföranden, filosofie doktor Ellen Fries, och uppläste i sammanhang därmed en kondoleansskrifvelse från Finsk kvinnoförening, undertecknad af dess ordförande, fröken Alexandra Gripenberg.

Sedan års- och revisionsberättelserna upplästs, öfvergick man till val af förbundets centralkomité. Till ordförande omvaldes fru Anna Hierta-Retzius, till korresponderande sekreterare fröken Ellen Whitlock och till kassaförvaltare fröken Hulda Lundin. Nyvalda blefvo fru Kerstin Bohman till v. ordf. och fröken Maria Cederschiöld till protokollförande sekreterare. De afgående revisorerna, fröknarna E. Fryxell och G. Adelborg, omvaldes. Till revisorssuppleant valdes fröken H. Andersson.

*

Ur kvinnovärlden. Under denna rubrik innehåller den tyska tidningen »Kölnische Volkszeitung» en sakrik uppsats öfver »Sveriges kvinnor» och Fredrika-Bremer-Förbundet.

*

Programmet för Internationella kvinnokongressen i Paris 1900, hvilket blifvit oss tillställdt, inledes med följande ord:

Internationella kvinnokongresser ha förut ägt rum i Frankrike åren 1878, 1889, 1892 och 1896.

De ha följts af växande framgång, men ehuru de offentliga myndigheterna uppmuntrat dem, ha de icke officiellt tagit dem i sitt hägn.

För första gången skall nu en officiell kongress behandla kvinnofrågan.

Denna kongress, hvilken benämnes *Congrès international de la condition et des droits des femmes*, kommer att afhållas i Paris 5, 6, 7 och 8 september 1900 i Palais de l'Economie sociale et des Congrès.

Att franska republikens styrelse antagit ett program för undersökning af kvinnans rättigheter anger den väg som är tillryggalagd och bör verka uppmuntrande på dem, som arbeta på förbättrandet af kvinnans ställning.

Underkastad lagar, i hvilkas utarbetande hon icke har någon del, behandlas kvinnan, oafsedt hennes intelligens och förmåga, som omyndig och lider af de eländiga villkor som beredas henne i samhället.

Som ogift kan kvinnan med svårighet förtjäna sitt uppehälle, ty den lön, som betalas för hennes arbete, är mestadels löjligt liten och anses som en biförtjänst.

Om hon är gift, tillhöra hennes förmögenhet och arbetsförtjänst hennes man.

Undersökningen af de medel, som äro ägnade att åstadkomma en förbättring af detta läge, synes oss förtjäna att uppmärksammas af lagstiftare, sociologer och alla dem som fyllas af rättvisans och utvecklingens storslagna tankar, ty kvinnans moraliska emancipation skall genom att bidraga till lindrandet af hennes nuvarande elände blifva den säkraste borgen för hennes framtida värdighet.

Därför framläggas följande frågor till kongressens pröfning;

I ekonomiskt hänseende likhet i löner;

I juridiskt hänseende samma förmåner för båda könen;

I politiskt hänseende lika rättigheter för man och kvinna.

Vi anse att principen: lika lön för lika arbete, är en princip, som fordras af den enkla rättvisan, och finna det billigt, att de kvinnor, som äro ansvariga inför lagen och skyldiga att betala skatt till staten, få rättighet att deltaga i diskuterandet af de lagar som skola styra dem.

Vi inbjuda till denna kongress alla dem som hysa omsorg om mänsklighetens framtid, och vi hoppas att man skall lyssna till vår kallelse både i Frankrike och utomlands.

Programmet är indeladt i 3 sektioner. *Första sektionen* behandlar ekonomiska, moraliska och sociala frågor. *Andra sektionen:* uppfostran. *Tredje sektionen:* rättsliga och politiska frågor.

Medlemmar af kongressen kunna personer af båda könen blifva, som därom gjort anmälan hos generalsekreteraren och erlagt inträdesafgiften, 5 francs. Associationer eller sällskap äga att mot en afgift af 10 francs sända 4 delegerade. Anmälningar för deltagande i kongressen skola ställas till generalsekreteraren M:me Marguerite Durand, aux bureaux du journal »La Fronde», rue Saint-Georges 14, Paris.

Varning för deltagande i utställningen i Earls Court, London 1900.

Sedan Dagnys senaste häfte med dess uppgifter rörande den Internationella kvinnoutställningen i London utkommit, har på förekommen anledning Fredrika-Bremer-Förbundet sett sig föranlåtet att utsända en varning till de unga kvinnor, som söka anställning i främmande land. En liknande varning har en gång förut utgått från Förbundet, då händelser timat, hvilka gjort en sådan behöflig. Såväl då som nu fästes uppmärksamheten vid att Förbundet står i förbindelse med flera internationella föreningar och följaktligen är i stånd att anskaffa tillförlitliga upplysningar ang. de i utlandet erbjudna anställningarna. Det är nämligen Förbundet väl bekant, att genom annonser och förespeglingar af allehanda slag unga flickor lockas att antaga platser i utlandet, hvarefter det ofta visat sig att bakom annonsen dolts ett osedligt syfte.

Anledningen till den senaste varningen var den annonserade stora Internationella kvinnoutställningen i Earls Court, London, för hvilken Dagnys föregående häfte lämnat en redogörelse. Att den s. k. skönhetstäflingen inhiberats och ersatts af en nationalutställning, där 4--6 unga damer, iklädda nationaldräkter, skulle syssla med för deras land karakteristiska handarbeten, har således redan bekantgjorts. I denna förändrade form har utställningen erhållit en anstrykning af respektabilitet, hvilket bevisas af att åtskilliga »ladies» ej tvekat att lämna densamma sitt skydd.

Det oaktadt har Förbundet ansett sig befogadt att varna för utställningen, emedan underrättelse ingått, att flera agenter i nära en månads tid på olika orter i Sverige varit sysselsatta att, enligt egen uppgift, engagera unga flickor för utställningen i fråga. Då endast 4—6 damer äro behöfliga, förefaller det besynnerligt att flera agenter under så pass lång tid skola behöfva arbeta för saken. Misstanken ökas ytterligare däraf, att annonseringen fortsätter äfven sedan nationaldräkter profvats af de unga damer, som anställts att tjänstgöra vid utställningen. Under sådana förhållanden ligger det nära till hands att antaga, att utom de personer, som engagerats för utställningen i Earls Court, engagemang träffats med en del andra unga kvinnor för helt andra ändamål, ja att agenter för den s. k. Hvita slafhandeln haft sin hand med i spelet.

Huru väl eller illa dessa agenter lyckats i sitt förehafvande är ej godt att veta. Att deras arbete lidit afbräck är emellertid otvifvelaktigt och detta i väsentlig mån tack vare den varning, som genom Förbundets försorg offentliggjorts i den svenska pressen.

Anmälan.

Dagny utkommer **1900** med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.
Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36
Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. 1/2 10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.
Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd III årg. Häft. 9—10

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Telegrafisterna såsom svenska statens tjänare.

Det torde väl ej vara ett löst antagande utan ett med verkliga förhållandet öfverensstämmande faktum, att riksdagens afslående af k. m:ts proposition om dyrtidstillägg för statens lägst aflönade ämbetsmän väckt stor förstämning inom vida kretsar i vårt land. Under riksdagsdebatten rörande denna fråga lät visserligen en och annan röst höra sig som vågade förneka själfva »de dyra tiderna», följaktligen ifrågasatte dyrtidstilläggens befogenhet, men i allmänhet gjorde ju den åsikten sig gällande, att löneförhöjning nog vore behöflig, ja i vissa fall af högsta nöd påkallad, men att det kungl. förslaget i och för sig innehöll så många brister, att vidare utredning ännu mer vore af nöden. Således den vanliga gången: afslag med yrkande på utredning.

»Snar hjälp är dubbel hjälp» har aldrig varit den svenska riksdagens valspråk. Med allt erkännande af det för handen varande behofvet lämnar den de hjälpbehöfvande att i lugn och ro svälta ihjäl — i afvaktan på utredning.

Många kategorier af lägre tjänstemän drabbas på det kännbaraste af riksdagens här berörda olyckliga beslut. Kanske dock inga i lika hög grad som dem, dit de kvinliga medlemmarna af ämbetskåren höra. Vi mena icke därför att dessa som individer betraktade äro mer utsatta för de dyra tidernas verkningar, ej heller hafva det svårare och således äro mer i behof af hjälp än manliga statstjänare på samma lönegrad, utan af det skälet, att den kvinliga personalen öfver hela linien, den vid järnvägen, vid posten, vid telegrafen anställda, tillhör den ämbetsklass, som står under medelnivån för normal aflöning, att det således ej finnes *en* kvinna inom statens verk, hvars intressen icke på det allra närmaste sammanhänga med det nu förkastade dyrtidstilläggsförslaget. Äfven om de hysa all möjlig sympati för sina många manliga olyckskamrater, är det väl ej att undra på att kvinnorna i främsta rummet ha sitt bekymmer koncentreradt kring sitt eget öde och kring frågan: »Hur skola vi kunna lefva?»

Upprepade gånger har Dagny tagit till orda i lönefrågor, som beröra statens kvinliga ämbetspersonal. Under en lång följd af år har Fredrika-Bremer-Förbundet följt gången af dessa frågor och har varit i tillfälle att tränga in i de förhållanden, som därmed äga sammanhang. Inga oberättigade fordringar eller öfverdrifna anspråk utan endast kraf på en lön, som tillförsäkrar den arbetande kvinnan en någorlunda bekymmerfri existens och en betryggad ålderdom, se där hufvudinnehållet af de önskemål vi gång på gång i hennes namn dristat uppställa. Att vår stämma i de flesta fall förklingat ohörd, därpå ha vi blott alltför många talande bevis. Men skulle man af dessa nedslående fakta låta sig nedtystas? För visso icke. En rättvis sak måste till slut vinna gehör — så är åtminstone vår optimistiska tro — hvarför vi ej tveka att, därtill särskildt uppmanade af riksdagens senaste beslut, än en gång beröra det mångdebatterade ämnet: en kvinlig lönefråga.

* * *

Under debatten om dyrtidstilläggen i Andra kammaren framhöll än den ena än den andra talaren de olika klasser af ämbetsmän, hvilkas intressen särskildt lågo honom, talaren, på hjärtat. Så förde en af riksdagsmännen — herr Nyström — den dåligt aflönade ämbetspersonalens vid postverket, statsjärnvägarna och telegrafverket talan.

»Särskildt hvad den kvinliga personalen beträffar», yttrade talaren, »är aflöningen sådan att den helt enkelt inte kunnat existera på den under de senaste åren, och på det allra sista året har den till och med lidit verkligt betryck.» I synnerhet ansåg talaren att *telegrafisternas* ställning vore behjärtansvärd, då deras aflöning ställde sig lägst i förhållande till det stora mått af arbete som af dem kräfdes och som ständigt ökades, utan att någon rimlig ersättning därför tillerkändes dem.

Otvifvelaktigt hade herr Nyström rätt. Bland alla statens kvinliga arbetare torde inga hafva större skäl att med bekymmer motse framtiden än telegrafisterna. Vi vilja i det följande söka visa i hvilken mån detta påstående är öfverensstämmande med sanningen.

Länge har bland telegrafisterna själfva en djup känsla af otryggheten i deras nuvarande ställning varit rådande. Men hoppet att höga vederbörande, då de fingo dessa missförhållanden klara för sig,

skulle råda bot för det onda, har sporrat dem att med energi arbeta för sin sak. I oktober 1899 uppvaktade en deputation af kvinliga telegrafister från landsorten konungen med en petition om löneförhöjning. För att styrka befogenheten i sin anhållan framlade petitionärerna några från Göteborg hämtade statistiska uppgifter rörande prisstegringen på lifsförnödenheter under de sista fem åren, jämte några jämförande siffror, dels om lönestegringen under de tio senaste åren inom vissa yrken, dels om löneförhållandena inom folkskollärarinnekåren.

Petitionärernas ödmjuka begäran om löneförhöjning för telegrafister under denna dyra tid ställde sig sålunda. För ordinarie:

i 1:sta lönegraden från 900 kr. till 1,200 kr.
i 2:dra » » 1,000 » » 1,450 »
i 3:dje » » 1,100 » » 1,700 »
i 4:de » » 1,200 » » 1,700 »

samt för de i jämn tjänstgöring varande extra ordinarie:

i 1:sta lönegraden från 720 kr. till 1,000 kr.
i 2:dra » » 800 » » 1,000 »

De deputerade uppvaktade med här åberopade skrifvelse under sin stockholmsvistelse medlemmarna i den af kungl. m:jt tillsatta post- och telegrafkomitén förutom en del riksdagsmän och sökte vinna alla dessa hrr maktägande för sin sak. »Vi blefvo vänligt mottagna af alla», säger en af deltagarinnorna i deputationen i en redogörelse hon aflåtit öfver densamma, »men naturligtvis läto de oss ej märka hvilka deras åsikter voro.

»Vår egen generaldirektör tog saken mera från den skämtsamma sidan och meddelade oss, att smöret blifvit billigare, och byråchefen W. berättade oss, att han kände en telegrafist som af 800 kr. sparat 100 kr. årligen. — — —

»Vårt enda hopp står till riksdagen, dels nu för dyrtidstillägget och dels nästa år, då den af komitén utarbetade nya staten skall framläggas för riksdagen.»

Vi ha sett att den första delen af telegrafisternas ljusa framtidsdrömmar gått i kvaf. Huruvida den senare delen skall drabbas af samma öde, kommer framtiden att utvisa. Skall den kungl. komitén under fortgången af sitt arbete, som tenderar att draga ut på tiden, taga hänsyn till de alltför talande bevisen för rättmätigheten i telegrafisternas anspråk eller skall den låta sig ledas af andra bevekelsegrunder? Månne af den, att för häfdandet af telegraf- och telefonväsendets anseende såsom

ett i fenomenal utveckling stadt verk den lägre tjänstepersonalens kvarhållande på den lägsta möjliga löneskala är ett af hufvudvillkoren? Utan att vi anse oss berättigade att i nämnda sak framkomma med några bestämda gissningar, är det dock mycket som tyder på att den sistnämnda uppfattningen ej är främmande för höga vederbörande inom komitén. Ett är säkert, att de ej lämna någon möda ospard för att kunna framlägga fullgiltig motivering för en eventuell nerprutning af de kvinliga telegrafisternas anspråk.

Så har komitén för att samla bevisningsmaterial i sin hand bland annat tillställt alla manliga telegrafstationsföreståndare inom riket ett frågeformulär, däri de i sex olika punkter äga att uttala sitt omdöme rörande fruntimmers lämplighet för telegraftjänsten. Resultatet af denna undersökning är ännu icke kändt. Då man emellertid betänker, att åtskilliga af frågepunkterna måste vara ytterst svåra att exakt besvara och då man tycker sig bakom alltsammans spåra en visserligen förtäckt men dock alltför otvetydig afsikt från höga vederbörandes sida — vågar man ej göra sig alltför stora förväntningar att denna »enquête» skall utfalla till kvinnornas förmån.

* * *

I det föregående har i korthet redogjorts för telegrafisternas löneförhöjningsanspråk och de åtgärder som dessa vidtagit för att vinna sitt mål. Återstår att se i hvad mån dessa anspråk äga befogenhet. Vid en närmare granskning af saken finner man, att dessa ej blott ha sin grund i de ökade lefnadsomkostnaderna utan framför allt i det *större mått af arbete*, hvarmed denna klass af statens ämbetsmän under de senare åren betungats, och det i ständigt ökad grad utan att en däremot svarande ersättning lämnas. Den till kungl. m:jt ställda skrifvelsen ger i detta afseende tillfyllestgörande upplysningar. Däri heter det bland annat:

Sedan nu gällande aflöningsstat för telegrafverket i början på 1880-talet fastställdes, har inom detta verk arbetet i en då icke anad grad ökats. Dels har själfva telegrafkorrespondansen, särdeles efter de betydande reduktioner, som telegramtaxorna för såväl inländsk som utländsk korrespondans undergått, högst väsentligt utvidgats, dels har — hvad för flertalet af telegrafister betyder ännu mera — i telegrafverket upptagits äfven det numera hela landet omfattande telefonväsendet.

Kvinlig telegrafpersonal är anställd dels såsom föreståndare för en del mindre telegrafstationer i landsorten samt filialstationer i Stockholm och Göteborg, dels såsom expedienter å såväl de mindre som de större stationerna.

Följande siffror kunna visa utvecklingen under de 15 åren 1882—1897:

Station.	Expeditionsantal.		Uppbörd.	
Arboga (nu 2:a klass)...	1882	4035	1882	2,324: 50
	1897	6005	1897	13,822: 27
Bollnäs....................	1882	5952	1882	2,593: 17
	1897	8481	1897	15,292: 29
Eksjö	1882	2786	1882	1,560: 23
	1897	4919	1897	8,648: 51
Engelholm (nu 2:a klass)	1882	2282	1882	1,490: 78
	1897	4561	1897	8,800: 80
Ljusdal.....................	1882	2471	1882	1,603: 22
	1897	7959	1897	5,837: 61
Lycksele	1882	883	1882	606: 28
	1897	3333	1897	3,088: 93
Nora........................	1882	4051	1882	1,989: 36
	1897	5921	1897	11,657: 04
Norberg	1882	2051	1882	1,301: 50
	1897	8646	1897	16,245: 56
Seffle.......................	1882	1175	1882	757: 88
	1897	4619	1897	2,063: 96

o. s. v. Innevarande års siffror visa en ännu väsentligare ökning, ehuru vi icke äro i tillfälle att lämna en officiel bekräftelse därå.

Dessa siffror, så talande de än äro, gifva emellertid en ytterst ofullständig föreställning om mängden af den ökning i arbete, som utvecklingen medfört, särskildt i fråga om telefontjänstgöringen. Telefonuppbörden inflyter dels i form af abonnementsafgifter dels i form af samtalsafgifter, dessa senare i poster på från 10 och 15 öre uppåt till en krona. Det är därför ett mycket omfattande räkenskapsarbete jämte utskrifvandet af en mycket stor mängd räkningar och kvitton, som af dessa afgifter framkallas — och därtill kommer ett arbete för att ändtligen få alla dessa krediterade belopp indrifna, hvilket är både ansträngande och ofta ännu mera, då stationsföreståndaren anses stå i ansvar för beloppens inflytande.

När, såsom vanligen är fallet, telefonstationen är inrymd i samma lokal som telegrafstationen, ökas arbetsbördan mycket väsentligt af de ständiga samtal och det buller, som vid en telefonväxel måste

förekomma. I stället för att under äldre tider räkenskaperna i allmänhet medhunnos under expeditionstiden, måste detta arbete nu uteslutande verkställas på andra tider. Expeditionstiden är numera å de mindre stationerna söckendagar åtta timmar, kl. 9—2 och 4—7 samt sön- och helgdagar kl. 8—10 f. m. och 1—2 e. m., men där telefonstationen är inrymd i samma lokal måste, då denna station vanligen är öppen från kl. 7 à 8 på morgonen till kl. 9 på kvällen, stationens räkenskapsarbete, som praktiskt är omöjligt att utföra under den nervslitande påverkan från en pågående telefonexpedition, i allmänhet utföras på nätterna eller helgdagarna, i den mån icke äfven dessa äro upptagna af expedition. Vissa stationer med kvinliga föreståndare äro numera öppna för korrespondans hela dagen. Det något gynnsammare ordnandet af expeditionsarbetet å dessa stationer motväges emellertid, enär dylik anordning naturligtvis träffats å de orter, där expeditionen är den största, af ett så mycket mera omfattande räkenskapsarbete. Å stationerna af båda slagen är föreståndaren under sin expeditionstid i mer eller mindre hufvudsaklig grad upptagen af tjänstgöring å telefon vid sidan af telegrafarbetet.

Såsom ersättning för detta arbete uppbär nu telegrafisten, sedan hon blifvit ordinarie, en årlig aflöning af 900 kronor med trenne ålderstillägg under vanliga villkor af hvardera 100 kronor efter resp. 5, 10 och 15 fulla kalenderårs ordinarie tjänst, hvartill för flertalet kvinliga stationsföreståndare i landsorten kommer bostad inom stationslokalen jämte ljus och ved. Från denna aflöning drages emellertid afgiften till pensionskassan. Detta afdrag blifver mycket betydligt, bland annat på grund af den långsamma befordringen. Lägsta siffran är omkring 40 kronor och högsta 126 kronor, resp, 4,4 % af aflöningen, afdragen beräknade endast för lägsta aflöningen.

Det lärer icke vara för mycket att säga att denna aflöning af 900 kronor, motsvarande en faktisk medelaflöning utom ålderstillägg af omkring 835 kronor för år, är både relativt och absolut för ringa.

Så långt telegrafisternas skrifvelse, hvilken för öfrigt slutar med följande för visso ej oberättigade hemställan, att det säkerligen äfven för statens kvinliga tjänare bör beräknas, att inkomsten af deras arbete under kraftens dagar skall åtminstone i någon mån räcka till att ersätta äfven de kostnader de för sin utbildning ådragit anhöriga eller andra; i den mån kvinnans arbete tages i anspråk jämsides med mannens, lärer icke hon ensam kunna undandraga sig denna allmänmänskliga ersättningsplikt.

* * *

Under loppet af vintern har dagspressen — och till dels i en ganska sensationell form — under rubriken »Alfta-dramat» återgifvit en själfmordshistoria, däri hjältinnan var en f. d. postföreståndarinna, hvilken, som det uppgifvits, beröfvat sig lifvet i följd af en iråkad kassabalans på 64 kr. 43 öre. Den upprörande händelsen har gifvit en del tidningar anledning att med mycken skärpa vända sig mot den svenska staten, hvilken göres ansvarig för detta i förtid spillda människolif, genom de eländiga svältlöner den erbjuder sina tjänare. Den olyckliga kvinnan hade i 35 år tjänstgjort i postverket, för hvilket arbete hon nu i sin ålders dar uppbar en lön af 30 kr. i månaden!

Vi känna ej om undersökningarna rörande själfmordet med bestämdhet konstaterat att motiven därtill voro de af tidningarna framdragna. Det finns många skäl, utom de som af en polisrapport komma i dagen, hvilka kunna göra lifvet till en börda för en människa. Men reflexionerna, som en händelse af denna art framkalla, peka ovillkorligt i den riktning, hvartill här åberopade tidningsreferat hänvisa. Den nämligen, att det öfverallt i landet finnes hederliga och sträfsamma arbeterskor i statens tjänst, hvilkas lott är föga bättre än den så sorgligt ändade f. d. postföreståndarinnans.

Staten bör ju vara mönstret för en arbetsgifvare, det föredöme som enskilda skola ställa sig till efterrättelse. När man tänker på den talrika kvinliga personalen i post-, telegraf- och telefonverken och de låga löner och otrygga framtidsutsikter för ett hårdt och nervslitande arbete som staten-principalen bjuder, kan man ej med bästa vilja i världen finna att den väl fyller sin uppgift som arbetsgifvare.

Rätiska kvinnor och deras handarbete.

»Rätiska kvinnor, *Rätias* döttrar... hvar hålla de till? och Rätien! hvad är det för ett land? det står ju icke i geografin», tycker jag mig höra en och annan i norden fråga.

Och ändå vet jag, att Rätien räknar många beundrare bland de svenskar, som under hemfärden från Italiens solglöd trängt in i Alpernas kyliga hjärtevrå. Kommer man från *Chiavenna* öfver *Splügen*-passet, så rullar postvagnen fram på rätisk mark; och når

man fram till *Pontresina*, engelsmännens förtjusning, så har man moder *Rätias* slottsmurar rundtom sig, med skyhöga granitberg i barrskogens grönska och tinnar af snö och torn af is ofvanpå.

Och intresserar det främlingen att öfverallt på resor i främmande trakter komma i beröring med infödingarna, så bjudes nog tillfälle att lära känna rätiska kvinnors väsensart och höra dem tala sitt romanska bygdemål, hvilket låter som fågelkvitter och står latinet betydligt närmare än själfva italienskan.

Om dessa tystlåtna, allvarsbundna kvinnor ur rätiska dalar, där Rhen tumlar mellan klippväggar, där drufvan glöder om hösten och snödrifvorna ligga mjuka och hvita månader igenom vintertiden, liksom i Norrland, ville jag nu så gärna tala litet för Dagnys läsekrets, enär jag under en vistelse i Rätien vid Schweitz' sydöstra utkant gång på gång påmints om intryck mottagna under min *svenska* tid förr i världen.

Anledningen till besöket var en storartad patriotisk högtid, fyrahundraårsminnet af slaget vid *Calven* i Münsterdalen vid tyrolska gränsen, där det »grå förbundets» vadmalsklädda allmoge vann en blodig, afgörande seger i förtviflad frihetskamp mot Österrike den 22 maj 1499.

I kampen för hem och fosterjord deltogo äfven kvinnor, och förmäler krönikan från den tiden om rådiga, oförfärade bondhustrur, flicksnärtor och t. o. m. abbedissor inom klostermurarna. En passionshistoria af mörkaste skiftning upprullas för oss i en redogörelse af *Willibald Pirkheimer*, en österrikisk general, som hade i uppdrag att eröfra det nedre *Engadin*, den fridfullaste vrå bland bergen — där palatslika, elektriskt belysta hotell nu hysa bröst- och nervsjuka från främmande länder och locka turisterna till högfjällssport och vinterlif.

Hvad fältherren såg på sin stråt före slaget berättas sålunda:

»Genom nedbrända byar och ödelagda fält kommo vi ridande till en gräsbevuxen sluttning, där ett par utmärglade käringar vallade en hjord af 40 barn, gossar och flickor, hemska att skåda. De lågo på knä, refvo upp gräs och örter och åto dem som boskapen. De hade redan lärt sig hvilka slag som voro tjänliga till foder. På vår förfrågan svarade käringen: 'Svärdet dräpte deras fäder, sorg och svält deras mödrar — deras hem äro grusade, deras arf sköfladt och röfvadt. Vi gamla gå här och valla dem som kreaturens gelikar. För en liten tid sedan fanns här dubbelt så många... de andra ha dukat under... bättre är tidig död än förlänga sådant lif.»

Att tåla och offra allt för fosterlandet, att spara på orden, men ej på handling i rättan tid, var den rätiska kvinnans lott. Med kännedom om *Graubündens* forntid får man äfven nyckeln till den rätiska befolkningens väsensart, dess trygga kraft, dess måttfulla frimodighet. Med fördubbladt intresse följer man då, i tanken på förflutna tiders sköldmör, nutidens rätiska tärnor under djupaste fredstid — ståtliga, resliga gestalter med högburna hufvuden, ett stilla, värdigt sätt, uttrycksfulla ansikten och i regeln en blick, där allvaret ligger tätt under ungdomsglädjens lekfulla yta. Egendomligt beröres man af det sydländska i utseendet i förening med det trofasta, pålitliga i karakteren.

Antingen kvinnorna voro från Rhens aflägsnaste dalar eller från italienska gränsen, antingen de voro goda katoliker eller protestanter, blåögda som nordbor eller mörka som sydländskor, vare sig de talade klingande ren tyska eller grann romanska — samma lugna, hyggliga umgängessätt mötte mig öfverallt och påminde mig om den svenska kvinnans hållning.

Och framför allt syntes mig rätisk gästfrihet bland skyhöga berg vara lika hjärtevarm och vidtomfattande som på Sveriges slätter, det hade jag förmånen att erfara under Calvenfestens oförgätliga dagar i *Chur*, Graubündens hufvudstad. Snart nog kom jag äfven underfund med att Rätia förtjänar sitt världsrykte som öfverdängare i god matlagning och ej står långt efter Svea som utmärkt husmoder. Det är från denna kanton, som restauratörer, sockerbagare och kockar i stora skaror utvandra till alla jordens länder, förvärfva förmögenhet genom schweitzerirörelse och återvända för det mesta på gamla dagar till fosterbygden, för att i lugn och ro afvakta lifvets solnedgång. Om karlarna till och med äro så slängda i bakning och öfriga köksbestyr, hvad behöfves det då vidare ros för kvinnornas räkning? Utomordentligt godt mår man i ett rätiskt hem. Ingen fjäskar för gästen, allt går sin jämna gång och välviljan råder öfver lag, antingen det blodröda, eldiga Veltlinervinet serveras eller ej.

Ej häller bör den rätiska kvinnans syskontycke med den svenska i fråga om flit och högtdrifven skicklighet i handarbeten lämnas obemärkt. Då det beslöts att med festskådespel och historiska tåg förhärliga gamla minnen, gingo den fosterländska hänförelsens vågor högt i Graubündens dalar.

Förfädernas frihetskamp, firad af nutiden — ja, det slog an och upptogs med en offervillighet utan like. Och liksom stammödrarna

burit sin beskärda del af bördan under den fasansfulla krigstiden, så föll det af sig själft, att de rätiska kvinnorna *nu* äfven erbjödo sin hjälp, sin tid, sitt arbete, sina talanger åt den gemensamma saken. Det ligger icke i deras lynne att öda många stunder på gagnlöst prat. De togo snabbt itu med uppgiften och utvecklade en för den öfriga schweitziska kvinnovärlden häpnadsväckande uthållighet och en arbetsförmåga trotsande alla motigheter.

Framför allt gällde det att åstadkomma en de rätiska nationaldräkternas renässans och till den ändan uppleta och samla typiska gamla och nya nationaldräkter ur de olika dalarna ända söderut till italienska gränsen.

Undanstufvade i den förmögna allmogens murkna kistor, på herrgårdarnas vindar och i klosterskåpen doldes en skatt af broderier och spetsar på täcken och helgdagskläder. I muséernas säkra förvar och i enskilda samlingar funnos dessutom bord- och altardukar, smycken, vapen och husgeråd från flydda tider tillgängliga för festkomitén. Samma trägna forskningsarbete, som ägnats åt »Nordiska Muséets» utveckling under en lång räcka af år af dess outtröttlige, högtförtjänte styresman, började i Rätien för ett år sedan och pågick med feberaktig brådska till långt fram på våren i dalar, där lokomotivet ännu icke gjort sitt nivellerande intåg och i bergstrakter nästan oberörda af yttervärlden. Genom personliga resor till ort och ställe och genom en vidsträckt korrespondans lyckades fröken *Anna Weber* att få tag i ett tjugotal olika, sällsynt vackra rätiska dräkter, till och med sådana, som man hittills endast känt till genom illustrationer i gamla böcker eller på målningar.

Nu skulle de räddas undan tidens tand och glömskan och bäras till fosterlandets heder, dessa färgrika, egendomliga nationaldräkter. Hvad som ej köptes bjöds till låns eller skänks. Därpå vidtogo mönsterritningar och tillklippning i stor skala, samvetsgranna in i minsta detaljer, med förstoringsglasets och den fotografiska apparatens hjälp. Rätiska tärnor af typiskt utseende utvaldes och ifördes dessa hemlandsdräkter, grupperades och fotograferades i hemtraktens omgifning; och i ett prydligt album föreligger nu samlingen af bilder i färgtryck.

Nu gällde det att taga itu med kostymeringen för galaspektaklet, hvartill behöfdes imitationer af nationaldräkterna i flerhundrafaldig upplaga: kläder till hvardags och helgdags, för gamla och unga, för likfärd efter fallna krigare och för bröllopståg, för bondflickor, borgarfruar, riddarfruar och nunnor. I *Calven*-dramat på fri-

luftsscen, som uppfördes endast tre gånger, deltogo 1,400 amatörsujetter ur alla klasser ända upp till de mest exklusiva kretsar. Förberedelserna till festen undansköto förliden vinter alla andra sällskapliga intressen i samhället.

Kvinnornas del i sömmandet af dräkterna var maktpåliggande, enär de ansågo det som en hederssak att undvika det ytligt teatraliska, som endast lägger an på god effekt på afstånd vid rampljusens förvillande sken. Midt på dagen i majsolens strålar, som blotta allt lumpet och trasgrannt, skulle ju krigsscenerna från 1499 och den gripande *Calven*-drabbningen framställas. Till sista stygn och rynka måste arbetet vara gediget. Intet under då, att *Churs* damer sydde och broderade långt in på nätterna och rättade sig noga efter sina ästetiskt och historiskt trogna mönster.

Om Handarbetets Vänner i norden kunnat granska resultatet af de rätiska damernas kraftansträngning, så blefve vitsordet sannolikt ett oförbehållsamt *laudatur*. Vid åsynen af all denna rikedom och harmoniska mångfald befann man sig i valet och kvalet att afskilja hvad som slog mest an och lämnade den största behållning för minnet: *Engadin*-dräkterna, lysande som vallmo, *Bergells* med den egendomliga röda snibbmössan eller *Domleschgs* brudstass med gyllene krona. Kanske mest anslående syntes mig *Münster*-dalens tärnor i sina väldiga hvita topplufvor af lamskinn. Det såg ut, som hade ett snöberg *en miniature* lägrat sig som hufvudbonad ofvanför röda kinder och glänsande ögon.

Anmärkas bör, att Graubündens dräkter förete så godt som intet syskontycke med öfriga schweizerkantoners, hvilka för det mesta ha silfverkedjor med filigransbroscher. Hvad färgprakten angår, påminde mig en och annan af rätiska bergtraktens allmogekostymer om Dalarnes sommardräkter.

Då nunneklostret *Münster* vid tyrolska gränsen spelat sin roll vid *Calven*-händelserna för 400 år sedan, var det gifvet att de fromma systrarne skulle omfatta den fosterländska minnesfesten med varmt intresse och vara hågade att därvid representeras genom sitt arbete. Klostret hade lidit grymt den tiden, enär det tagit parti för allmogepartiet, det grå förbundet. Österrikiska knektar plundrade skatten, vanhelgade kapellet och bortförde till och med abedissan *Emerita Planta* fängslad som gisslan.

Samtliga dräkter, som klostersystrarnas representanter bland *Churs* damer buro under galaskådespelet, sömmades enkom för tillfället inom Münsters historiska höga murar.

Dock var det ingalunda uteslutande krigets uppskakande öden, som i liffulla scener afspelades under bar himmel, utan äfven det rätiska folkets lif i dal och till fjälls; alpfärden med boskapen i maj månad; den uppsluppna vinskörden med sång och dans; karnevalens upptåg, med Harlekin och den skinntorra, svartklädda fru Fasta i spetsen; bröllopsfärden med spelmän och *spusans* (brudens) bohag på högtlastad vagn, där brudsängen med sydda spetsar och broderadt täcke stod bäddad öfverst och vaggan innehade en framstående plats. Och i kontrast till fjäll-lifvets soliga skiften såg man med vemod på likfärden och lyssnade till grafsången: *De profundis clamavi* . . .

Den på *Calven*-drabbningen följande akten, förhärligande Graubündens anslutning till schweizerförbundet som kanton år 1799, kräfde åter ett drygt värf af *Churs* patriotiska kvinnor. Flere hundra gossar och flickor ur stadens läroverk uppförde då ett allegoriskt skådespel med sång och dans. Gossarna voro tomtenissar i bergens klyftor och flickorna alpblommor på betesmarkerna. Rimligtvis kunde regissören ej vänta sig, att bergakungen skulle försörja tomtarna med passande kostymer och himlen i nåder åtaga sig flickornas toalett, liksom skriftens liljor fördunklade kung Salomo i all hans härlighet.

Sedan direktören för Zürichs konstindustriella museum komponerat uppsättningen och erforderliga mönster ritats, togo damerna under fröken *Meyers* ledning hand om uppgiften och visade hvad hänförelsen för ett ideellt syfte duger till som drifkraft. Inom ett par veckor tillklipptes, målades, broderades, syddes flera hundra barndräkter af luftigaste tyg i de mest förtjusande, naturtrogna färgskiftningar, föreställande hela alpfloran. Under tiden exercerade och repeterade lärare och dansmästare med ungarna. Flickorna lärde sig att till visan från farmödrarnas tid vagga af och an som blommorna för vindens fläkt och krypa ihop, liksom böjdes de af daggen, då skymning sänkes öfver fjällen, och det gjorde de också inför 10,000 åskådare med otrolig naturlighet och behag, fastän stormvinden tjöt och de små bara armarna voro blåfrusna och håret piskades omkring de blomstersmyckade hufvudena. Ingen ledsen här! Rätiska ungar brås på rätiska mödrar, och i dem har det varit ruter sedan urminnes tider.

De voro alla där, de små ljufliga alpblomsterbarnen: edelweiss och alprosor, kornblå gentianer och blekblå, storögda förgät-mig-ej, gula *arnica*, blåfransade, ömtåliga *soldanella* och silfverglänsande,

dunmjuka fröbollar af fjällanemonen etc. På lockarna bar barnet ett stort exemplar af blomman det föreställde, liksom en namnsedel eller ett visitkort. På den korta kjolen i blommans färgskiftning lyste broderade eller målade blomknippor i relief, och den späda figuren röjde på förvillande sätt i hållning och rörelser plantans och blommans väsensart. De ljusgröna strumporna stucko som tvillingsstjälkar fram ur bruna små skor, som sågo ut som jordmånen ur hvilken plantan uppspirat.

Lätta på foten, förunderligt viga och otvungna tumlade sig tomtarna bland blommorna eller snurrade om solo eller i ring under grottans stentak och sjöngo sina bissevisor med klara gossröster. Den rätiska befolkningen har sägner om tomtar precis som svenskarna och en rik sagoskatt till på köpet. Fagra kvinnor föreställde i denna allegoriska akt om landets sägner *Natt* och *Dag*, söfvande eller väckande blommor och andeväsen. Därtill uppenbarade sig *Rätia*, Graubündens genius, uppe på klippans brant, bakom hvilken den verkliga *Calandas* snöfjäll reste sig 3,000 m. i skyn, lekande kurragömma med molnen. Hon åtföljdes af tre tärnor, svepta i glaciererernas blågröna skrud. Till sist steg *Rätia* ned i dalen att välkomna *Helvetia* — och tedde sig de båda liksom gripna ur mytologin, påminnande om, och för en gångs skull besannande, skaldens ord: »*Divinely tall and most divinely fair*». Då detta är ett omdöme från en kritisk Evas dotter, som granskade de rätiska ungmörna på friluftsscen midt på dagen med kikarn för ögat, så måtte det väl vara sanning utan öfverdrift.

Hvilken andel än den rätiska kvinnan tagit i denna minnesfest, allt efter sina anlag och tillgångar — antingen hon suttit hemma och offrat flera månaders tid och arbete med nålen eller som sångerska, skådespelerska, statist varit med om oräkneliga repetitioner först inomhus, i maj månad på friluftsscenen under kyliga, fuktiga kvällar, med ett tålamod och en entusiasm utan like — säkert är, att hon i hög grad bidragit att göra *Calven*-högtiden glansfull, konstnärlig och helgjuten.

Cécile Gohl.

Kvinnor i industrin.*)

Med tillfredsställelse hälsas från de flesta håll den k. propositionen angående kvinnors och minderårigas användande i industriellt arbete. Bestämmelserna angående barn ha i förslaget blifvit skärpta och man anser som ett glädjande tecken att skyddet utsträckts äfven till kvinnor, att i några få vissa fall äfven för dem industriarbetet är förbjudet.

Hvad barnen angår, kan man äfven med noggrann eftertanke icke finna annat än att de föreslagna bestämmelserna äro nyttiga och välbetänkta och måste lända till skydd och förmån.

Hvad åter gäller det för vårt land helt och hållet nya försöket, förbud för kvinnor att utföra visst slags arbete och att arbeta under viss tid af sitt lif, torde det för den noggrant reflekterande icke vara så afgjordt, om det för dem det gäller — kvinnorna — verkligen är en fördel.

Med afsikt säges här »de noggrant reflekterande», ty för hvarje ytlig betraktare — och deras hop är i detta fall långt talrikare än man skulle kunna tänka sig — ställer sig saken helt enkelt så: Skulle det kanske vara något eftersträfvansvärdt för en kvinna att arbeta i grufvor? Är det icke en välsignelse att sådant blir förbjudet?

Men saken är ju icke så enkel, att det är fråga endast om en skadlig sak, som blir förbjuden för dem, som möjligen af oförstånd skulle ha lust att kasta sig däri. Den är vida mer kombinerad än så. För sitt nöje lär ingen arbeta i grufvor — och äfven om så vore, ser jag just ej med hvad rätt man ville förbjuda det, så länge det t. ex. icke är förbjudet att idka till öfverdrift gående nöjen eller sport eller att fara i ballong till nordpolen —; de, som stiga ned i en grufva för att sträfva där dagen i ända, göra det för att finna ett lefvebröd och, märk väl, förbudet göres utan att man skaffar dem ett annat i stället, men under det de allt fortfarande äro af lag och nödtvång lika tvungna som förut att själfva försörja sig.

---

*) Då tankarna angående gagnet af skyddslagstiftningen för kvinnor äro mycket delade, hvilket ock framgick af Dagnys artikel i häft. 8, och då dessutom de stadganden, som i detta afseende vunnit riksdagens bifall, antagas vara första steget till ytterligare åtgärder på skyddslagstiftningens väg, ha vi ansett lämpligt att, ehuru detta års riksdag redan fattat beslut i frågan, införa ofvanstående art., som afgjordt ställer sig mot skyddslagstiftningen.

Det är här vi mötas af den väsentliga skillnaden i förbudet, då det gäller barn eller kvinnor att göra ett visst slags arbete. De förra äro icke skyldiga att draga försorg om sig själfva, de ha laglig rätt att af föräldrar eller kommun fordra underhåll; kvinnorna åter måste försörja sig — såsom ogifta eller enkor alltid, såsom gifta där mannens arbetsförtjänst är otillräcklig för familjens underhåll. Hvarför de då icke skulle få skaffa sig förtjänst med det arbete, som i deras hemtrakt ligger närmast till hands, är svårt att inse. Härmed vill icke sägas, såsom man nu kanske vill tyda mina ord, att det skulle vara något särskildt önskvärdt att kvinnor speciellt ägnade sig åt grufarbete. Arbetet under jord är hårdt och sorgligt, men att det skulle vara mera skadligt för en stark kvinna än för en stark man eller för en klen kvinna än för en klen man tror jag är obevisadt, icke heller att det är tyngre än månget annat grofarbete, som kvinnor i mängd ägna sig åt, ladugårdsskötsel, murerihandtlangning, sädesbergning, bryggeriarbete eller en mängd gröfre husliga sysslor, som förrättas under det kvinnan är omgifven af barn, som fordra tillsyn och hvilkas skötsel äfven inkräktat på nattens sömn.

Förhållanden kunna göra, att t. ex. en enka med en barnskara är bosatt i ett grufdistrikt, att de uppväxande döttrarna kunde få stanna hemma, om de funne arbete i trakten. Emigration till städer är något, mot hvilket i andra fall lifliga invändningar höras, och hvar och en, som sysselsatt sig med arbetarförhållanden, vet hvad det för de utfattiga vill säga att söka arbete på annat håll.

Bland skälen mot kvinnors arbete i grufvor hör man anföras att de så lätt bli utsatta för råhet från de manliga kamraternas sida. Ett egendomligt »skydd» att för den skull afskeda de förfördelade! Och skulle vi icke ha kommit så långt, att myndighet eller arbetsgifvare vore skyldig under arbetet försvara sina underlydande för öfvervåld?

Det viktigaste skälet man anför, den största trumfen man spelar ut, är dock den, att det nämnda arbetet för kvinnan är så högst skadligt för det kommande släktet, att i trakter, där kvinnor ägnat sig däråt, äro barnen fruktansvärdt klena.

Har man månne så rätt i att just kasta orsaken till detta på kvinnornas klenhet? Hör det ej till de kortsynta betraktelsesätten att tro, att den har en öfvervägande betydelse i fråga om barnen? Dessa omtalade svaga barn äro det måhända på grund af faderns klenhet mera än på grund af moderns eller åtminstone i lika hög grad.

*

Man vill så ofta i liknande fall söka stöd hos naturen; här torde därför kunna vädjas till dem t. ex., som gjort studier beträffande hästafvel, det fall, där man ju med mer omsorg än annars uppmärksammat frågan om ärfda fysiska egenskaper, månne icke däri visat sig, att faderns ha minst lika stor betydelse som moderns? I alla händelser har vetenskapen icke sagt sitt ord, att moderns hälsa, såsom den populära meningen antager, betyder mera, och så länge är det orättvist att af detta skäl inkräkta på kvinnors arbetsförtjänst mera än på mäns.

Dessutom slår mig alltid detta så ideella skäl — omtanken om det kommande släktet — med djup undran, då det därmed vädjas till — nej, hvad säger jag — då det påbördas just de sämst ställda i samhället. Fattiga kvinnor, som äro nödsakade att söka hårdt och groft arbete, skulle afstå från hvad de kunde få, såvida de tänkte på att bli mödrar. Härvidlag är fara värdt, att den fattiga kvinnan sitter rent af och svälter ihjäl af idel omsorg om det kommande släktet, af ideell uppoffring för sina ofödda barn. Här faller osökt i tanken ordspråket »medan gräset växer, dör kon».

Det är dock icke grufarbete det här hufvudsakligen gäller. Förbudet har hälsats som det första steget i vårt land till en skyddslagstiftning för kvinnan. Det är häri faran ligger. Ty i länder där sådan finnes har det visat sig, att kvinnor blifvit utestängda från yrken, där de förut vunnit insteg. Arbetsgifvaren vill icke längre sysselsätta kvinnor, emedan han då ej får begära öfverarbete, ej nattarbete, ej arbete så och så lång tid efter barnsbörd o. s. v. Kvinnorna föras tillbaka till de få af ålder erkända yrkena, där gräsliga siffror visa, att de genom öfverbefolkning lida en långsam hungersdöd. Se där till hvad mål de föreslagna skyddslagarna för hvad som gäller kvinnor äro första steget! Att det af gammalt finnes högre yrken och ämbeten, som kvinnor ej få bekläda, är något helt annat. Detta nya är införandet af nya lagbud — eller strikt taladt — förordningar mot att till myndig ålder kommen person väljer hvad arbete som helst.

Det är högst tvifvelaktigt om det är en tjänst man gör fullvuxna människor genom förbud af något slag, som verkar inskränkande på deras frihet, där denna ej stör andras rätt. Det är påtagligt, att borttagande af något tillfälle till förtjänst för dem, som dock måste försörja sig själfva, aldrig kan lända dem det gäller till båtnad. Men det är afgjordt, att utestängande från arbete för dem, som redan äro sämre ställda i samhället men ha samma skyldigheter, är en orättvisa.

Hilda Sachs.

Lilla Jeanne.

»Lilla Jeanne kommer!» ropades det från prästgårdsverandan — barnen kastade sina böcker och leksaker, det blef ett stormande, som ingen kunde hejda, ett slängande i dörrarna, ett spring i trapporna — lilla Jeanne kom vandrande uppför backen!

Det var mera lockande än underliga gubbar med tittskåp eller positivspelare med dansande björnar och markattor, det var roligare än alla roliga sagböcker i världen, för lilla Jeanne själf var som en lefvande saga, som en förtrollad prinsessa, som sagans underbara fé.

Hon kom från landsvägen, vandrande på sina bara fötter, i sin korta, trasiga kjol, med det tofviga, rödbruna håret stående åt alla håll under den gamla buckliga halmhatten, som var prydd med brokiga bandräster och urblekta pappersblommor.

Det låg solsken och lefnadsglädje öfver hela hennes lilla varelse. Hennes stora, bruna ögon tindrade och glindrade, och hennes hvita tänder lyste beständigt fram. Hon tycktes dansa öfver marken, då hon gick, det var grace hos henne, grace i hvarenda tum.

Mamma gaf henne mat ute i köket. Där satt hon vid det grofva köksbordet och åt, medan barnen stodo omkring henne och betraktade henne. Hon åt ifrigt och begärligt, men såg allt emellanåt upp på barnen med sina vackra ögon och log.

Och den som fick ett af lilla Jeannes leenden kände sig lycklig, ty hennes leende var inte likt någon annans, det var så fullt af solsken, så glittergladt, att man inte kunde glömma det igen.

När hon hade ätit sig riktigt mätt, började hon fingra på sitt radband, under det hon sakta rörde läpparna; och barnen hviskade till hvarandra hvad de hört de stora säga, att lilla Jeanne var katolik, hvilket mystiska ord gjorde henne än mera intressant och underfull i deras ögon; — så gjorde hon hastigt korstecknet öfver sitt bröst, liksom hon gjort innan hon börjat äta, hoppade upp från stolen, log ett af sina soligaste leenden, tog ett litet skutt framåt golfvet och började gnola på en visa.

Visor kunde hon många. Och barnen lyssnade under beundrande tystnad till »Liten Karin» och »Jungfrun skulle sig till ottesången gå»; men då hon kom till den sista och käraste i sin repertoar, den trängtande »Ave Maria», sutto de liksom magnetiserade, med blickarna fästa på hennes ansikte.

»Det är om Vår Fru Moder», förklarade hon, »ni är hedningar ni, ni ber inte till henne. Men jag tycker om er i alla fall», fortsatte hon, liksom ångrande sina ord, »och jag ska' be den Heliga Modern, att ni slipper komma till helvetet.»

Innan barnen hunno yttra sig i denna invecklade fråga, voro lilla Jeannes tankar redan på annat håll. — »Så här gör de på teatern», sade hon, tog några danssteg öfver golfvet, snurrade rundt, sträckte armarna öfver hufvudet, lade dem i kors öfver bröstet, vände ögonen mot taket, gjorde vridningar med kroppen åt alla håll och böjde sig slutligen på knä, allt under det hon i smäktande tonfall sjöng en hop obegripliga ord.

Så måste hon berätta för barnen om allt hvad som händt henne, sedan hon sist varit hos dem. Hvar hade hon varit hela långa tiden och hvart skulle hon nu gå?

Och hon berättade om alla de stora städerna hon vandrat igenom. Hennes ögon glänste af ifver, och när hon berättade, sågo barnen husen i städerna höga som palats, och människorna, som gingo på gatan, blefvo till prinsar och prinsessor, och lilla Jeanne själf var den allra vackraste prinsessan, som gick i gyllene skor uppför marmortrappor att dansa och sjunga för kungen. För se Jeanne gick inte alltid i den här lilla korta, trasiga kjolen och på bara ben, hon hade en den allra finaste blå sammetsklädning med silfverränder och de sötaste små guldskor barnen kunde tänka sig.

Och hennes pappa var den mäktigaste man i världen, den största trollkarl, som någonsin lefvat på jorden. Han kunde trolla bort hufvudet på folk och sätta dit det igen i en handvändning, han kunde plocka milliontals saker, vackra dockor och lefvande fåglar och guldslantar, ur gamla tomma hattar, han kunde sluka svärd och äta eld och han kunde förvandla barn till skator.

»Fast det gör han bara med elaka barn», tröstade Jeanne, när hon såg lilla Mias förskrämda min, »och jag ska' be pappa, att han inte förvandlar er till skator, eftersom ni är snälla mot mig.»

Och hennes mamma var den grannaste och förnämaste dam i världen, hon gick klädd i siden och sammet och hade gnistrande ringar på hvartenda finger. Hon brukade dansa på lina och på hästar, som sprungo i galopp.

Jeanne kunde också dansa på lina. »Fast nu går ingen af oss på lina, nu samlar vi lump», sade hon. Hon frågade barnen om deras pappa kunde trolla och om deras mamma hade sammetskläd-

ning och kunde gå på lina. Då hon fick nej på dessa frågor, tyckte hon visst, att det inte var vidare bevändt med barnens pappa och mamma.

Och så ville hon veta hvad barnen hade haft för sig, medan hon varit borta. Men de nästan skämdes att berätta om sina lekar med dockorna, sina kulspel och sina tallkotts- och snöbollskrig. Hvad var det att berätta om för lilla Jeanne!

Men hon tyckte om dockorna, hon kysste och smekte dem och klädde af och på dem. Och hon lekte med kulorna och byggbitarna och red på gunghästen och såg på alla de nya böckerna och leksakerna och lät sig gungas i slänggungan och i hängmattan. Barnen täflade om att roa henne på bästa sätt. Hon behöfde knappt uttala en önskan, förrän alla störtade fram, ifriga att uppfylla den. Till tack hörde de hennes klingande skratt hela dagen och fingo många leenden ur hennes soliga ögon.

De plockade blommor åt henne och bundo en krans af tusenskönor, som de satte om hennes hår. Allra mest tyckte hon om de stora röda tulpanerna, och hon fick en riktigt vacker en att sätta i sin hatt.

Ack, det blef alltför fort slut på den dagen! När det började skymma om kvällen, sade lilla Jeanne, att hon måste gå tillbaka till sin mamma, som väntade på henne i hållstugan vid landsvägen.

Hon gick omkring och räckte barnen handen till adjö, men när hon kom till barnens syster Ester, sträckte hon sig på tå, slog armarna om hennes hals och kysste henne.

Tänk att lilla Jeanne hade kysst Ester! Det talade barnen alltid om sedan, hvar gång de talade om lilla Jeanne.

Barnen letade i sina gömmor rätt på små saker att ge henne, glaskulor, taflor, små dockor och dylikt, till minne af dem, sade de, för att hon inte skulle glömma bort dem. Och så togo de löfte af henne, att hon alldeles säkert skulle komma igen nästa sommar.

Och så gick lilla Jeanne bort ifrån dem, lämnande efter sig en känsla af saknad, men också minnet af en festdag, en solskensdag, något jublande ljust midt under hvardagslifvets enformiga grå.

Å hvad allt skulle inte barnen ha velat ge lilla Jeanne! Om de hade fått lof för far och mor, så skulle de ha gett henne sina vackraste dockor och sina finaste böcker, de skulle gett henne en säck så stor af det bästa de hade, att hon knappast hade kunnat släpa den efter sig.

Ja, jag tror nästan, att de kände en lockande längtan att lämna sitt hem och följa henne utåt landsvägen mot okända öden. Jag vet inte om hon hade samma dragningskraft på alla barn hon kom i beröring med. Hade hon det, så kunde hon kanske till slut fått oräkneliga följeslagare, en skara sagolystna, äfventyrslystna ungdomar, som glömska af far och mor och barnkammarlekar och läxor droge landet rundt med lilla Jeanne i spetsen....

Eugenie Beskow.

Litteratur.

Evig sommar. En kärlekshistoria af *Hilda Sachs.*

»I hjärtat af Europa» — platsen är ej nogare bestämd — ligga två hvita villor. Kanske har du på din rundresa genom kontinenten skymtat dem nånstans? De ligga där i det strålande solljuset, omfläktade af milda vindar, badade af äppelträdens doftande blomregn. Ljus, blomdoft, skönhet, harmoni bilda ramen kring den kärlek, som skapat sig ett tempel i dessa hvita villor, en kärlek som äfven den är af äppelblommens och majfläktarnas idealiska slag. Det är de älskande nog att lefva och dö hvar och en i sin hvita villa, njutande af en obegränsad, ogrumlad lycka. Detta romantiska par omger sig desslikes med en viss mystisk hemlighetsfullhet. De måtte ej vara så helt unga dessa älskande, eftersom hon (i ett föregående gifte) äger en nyss fullvuxen dotter, de komma från ett land beläget någonstans i norden, lika obestämdt som den plats »i hjärtat af Europa», där de nu slagit sig ner. Deras ömsesidiga förhållande är också insvept i en viss mystik, ehuru man förstår att de ej äro förenade af äktenskapets band. De äro ju hvar på sitt håll villaägare och det tycks ej vara fråga om något hopslående af tomter.

Men midt upp i äppelblomstidens ljufva fägring kommer en kall frostnatt och hotar att sköfla hela härligheten. Det är svartsjukan och tviflet, som får makt med henne, och föremålet är hennes egen förtjusande unga dotter, som hon misstänker att den älskade öfverflyttat sin kärlek på. Upptäckten hon trott sig göra är förfärande. Det blir i en hast mörker och höst kring de solbadade hvita villorna. Men blott för ett ögonblick. Allt är ett missförstånd, det hela upplöses i kärlek och harmoni och slutar med ett lyckotillstånd så fullständigt, att det öfvergår till permanent, ja, till en evig sommar — — — —

Sådan är denna kärlekshistoria, den ett-tusentredje och några tusenden till bland kärlekshistoriernas rad. Den har dock den förtjänsten framför många andra att den trots allt det vaga och eteriska och sentimentala, som vidlåder den, ej är banal. Det är en verklig poetisk fläkt, som slår en till mötes från dessa blad, som äro tecknade af en skicklig hand och där man spårar förf:s ganska naturliga längtan att genom frammanandet af ett jordiskt idealtillstånd söka glömma det grå och triviala som så ofta insveper hvardagslifvets vanliga förhållanden. *L. D.*

* * *

Lek. Från Roms bohême-värld af *Isis.*

Det är med böcker som med personer. Somliga kommer man genast underfund med. Man ser i en blink hvad de gå för och — omdömet må nu vara fördelaktigt eller tvärtom — man är aldrig i tvekan om hvad man tycker. Andra däremot ha något obestämdt, ohållbart, hvarken det ena eller andra med sig, ett »jag vet inte», som bäst kan öfversättas med det tråkiga ordet: neutralitet. I det mänskliga umgänget är detta ofta ett högst aktningsvärdt, ja, t. o. m. eftersträfvansvärdt tillstånd, men knappast i litteraturen. Där blir det gärna en inkompetensförklaring, vare sig det gäller författarens oförmåga att göra sig förstådd eller läsarens att förstå.

Det nyligen utkomna arbetet »Lek» har gifvit mig en osökt anledning till ofvanstående reflexion. Omöjligt att få ett helhetsintryck af denna af många element sammansatta bok. Och dock är skildringen ej utan sitt intresse, interiörerna från Roms artistvärld synas återgifna efter lefvande modell och den tragikomiska kärlekshistorien har med sig något visst fängslande. Men ändå. Tag i små portioner ingredienserna: romantik, realism, filosofi, verklighet, fantasi, satir, allvar, psykologi, ästetik m. m. dylikt, rör väl om alltsammans och du får en blandning, ganska pikant och välsmakande men grumlig. Sådant blir också intrycket från Roms bohême-värld. Skada, det förefaller som om förf. hade så mycket mer och bättre att berätta oss därifrån. Kanske hon gör det nästa gång. Vi hoppas det och att af hennes »lek» då blifvit allvar.

L. D.

* * *

Interiörer. Skisser af *Anna Wahlenberg.*

Säkert ha många med mig haft nöje af de inblickar i ens medmänniskors lif man får ifrån kupéfönstren när man mot kvällen sedan det blifvit mörkt och ljusen tända, ilar på järnväg genom en stor stad. Med dämpad fart ångar tåget öfver broar, viadukter och gatukorsningar, ofta i jämnhöjd med husens andra och tredje våning, ja högre, och medan man föres framåt på ångans vingar, kan man titta direkte in i de upplysta fönstren och interiör på interiör glider förbi ens syn, likt bilderna i ett kaleidoskop.

Här ett kök, starkt belyst af en lampa i taket, blanka kopparkärl på hyllorna, en spis vid hvilken ses en kvinlig skepnad i färd med att lyfta locket af en ångande kastrull. Man hinner knappt undra hvad kastrullen möjligen kan innehålla, förrän, vips, en ny tafla. Denna gång en grupp kring ett bord. Barn med uppslagna böcker framför sig, två pojkar med näfvarna i hvarandras respektive luggar. Situationen är spännande, vi få dock ej vara med om afvecklingen af densamma förrän det blir ny scenförändring, En ung flicka syende vid skenet från en lampa med röd skärm, hvilken lika snabbt förbytes till en vördig familjefader i nattrock och pipa som med toddyglaset bredvid sig ögnar igenom kvällstidningen. Och så vidare, och så vidare. En ständig växling af bilder, en glimt, en blixtlikt uppfångad scen och så till nästa — — —

Jag skulle vilja kalla Anna Wahlenbergs sista bok en sådan där iltågssnabbt upprullad serie af familjeinteriörer. Små taflor, små glimtar af människor, små ansatser till stämningar och situationer. Kök, barnkamrar, salonger och vindsrum, härskapsfolk och tjänare, fattigstuggummor och ämbetsmän, barn och vuxna, fattiga och rika, allt får tjäna som motiv till hennes skisser. Man måste beundra förf:s snabbhet på handen att under järnvägsfarten genom lifvet hinna teckna af hela den brokiga samling af bilder som glider förbi.

Men allt hvad man skymtar genom fönstren »hos grannas» kan icke vara af intresse för allmänheten, äfven om det serveras i en aldrig så läcker form. Lika visst som ingen roman är mer spännande än verkligheten, lika visst är att all verklighet icke är en spännande roman — ja, knappast erbjuder stoff till en något så när intressegifvande novell. Fru Wahlenberg tycks vara af annan mening, eftersom hon använder sin vackra talang på att af de trivialaste, alldagligaste små episoder sätta ihop historier, hvilka då de uppträda i klump som i föreliggande samling knappast lämna efter sig reellare och mer stadigvarande intryck än det man erfar af sådana i hast från kupéfönstren uppfångade små familjeinteriörer, som dem jag nyss beskrifvit. *L. D.*

* * *

The International Congress of Women 1899, edited by *the Countess of Aberdeen,* President.

Förhandlingarna vid den internationella kvinnokongressen, som hölls i Londen 26 juni—5 juli förliden sommar, föreligga nu i samlad form.

Det rika stoff till kvinnorörelsens historia, som under detta möte samlades från olika länder och världsdelar, har sammanförts i en publikation med ofvanstående namn. På en fenomenalt kort tid har här utförts ett särdeles betydande arbete. Det stora verket omfattar nämligen ej mindre än sex digra band, däri på ett mycket fullständigt och öfverskådligt sätt hela kongressberättelsen framställes.

Arbetets första del, ensamt för sig innehållande öfver 360 sidor, utgör referat af mötets förhandlingar efter stenografiska anteckningar. Denna del får ett ökadt intresse genom de talrika, fint utförda porträtten af en stor del bland mötesdeltagarna från olika länder, som pryda densamma. De öfriga delarnas rubriker äro: Women in Professions (två delar), Women in Politics, Women in Social Life samt Women in Industrial Life.

En hvar som intresserar sig för kvinnofrågan bör i detta arbete finna mycket af värde, ej minst genom de jämförelsepunkter det erbjuder mellan denna frågas ställning i skilda länder och världsdelar. En sådan öfverblick utgjorde ju äfven ett af de förnämsta ändamålen med denna kongress. Arbetets utgifvarinna säger härom i sitt företal:

»Den Internationella kvinnokongressen för 1899 har gått till ända. Hvad gagn har den medfört? Hvad är behållningen af densamma?

Det arbete, som innesluter dess förhandlingar, får gifva svar på dessa frågor. Och vi hysa den förhoppningen, att detta svar af alla dem, som hafva en rätt uppfattning af kongressens ändamål, skall anses tillfredsställande. En del personer hafva ansett sig föranlåtna att rikta en förebråelse emot oss på den grund, att kongressen icke fällt några omdömen eller uttalat några bestämda åsikter i dagens stridsfrågor angående kvinnan samt hennes arbete och samhällsställning. Men att fälla omdömen, uttala åsikter och lösa problem stod icke på kongressens program. Dess ändamål var helt enkelt att sammanföra erfarna personer (märk väl, män såväl som kvinnor) från alla delar af världen, hvilka kunde tillföra oss fakta beträffande kvinnans ställning, arbete och möjligheter vid slutet af det nittonde seklet, framställa för oss olika sidor af kvinnans framsteg inom skilda länder samt visa oss rörelsens riktning och karakter, jämte de tecken, som båda dess utveckling inom hvarje särskildt land.

Det är dessa sammanförda fakta vi nu framlägga för alla dem, hvilka hysa intresse för kvinnans verksamhet och lifsuppgift, under förhoppning att arbetet måtte bidraga till en riktig uppfattning af frågan samt till handlingar, som främja dess ändamål.»

F. E.

Föreningsmeddelanden.

Fredrika-Bremer-Förbundets årsmöte äger rum fredagen den 25 maj kl. $^1/_2$ 7 e. m. å Förbundets byrå 54 Drottninggatan.

*

Fredrika-Bremer-Förbundet och Women's Institute. Ett af de önskningsmål, som hufvudsakligen på grund af ekonomiska hinder icke kunde förverkligas vid Internationella kvinnokongressen i London förlidet år, var upprättandet af en internationell byrå, hvilken under de femårsperioder, som förflyta mellan hvar och en af International Council's kongresser, skulle kunna utgöra ett centrum för kvinnoarbetet inom de olika länderna. Då det visade sig outförbart att få till stånd en egen byrå beslöt International Council att för nästa femårsperiod antaga ett af föreningen Women's Institute gjordt anbud att för nämnda ändamål använda dess sedan 1897 existerande »Information Bureau»; dock gjordes därvid det uttalandet, att i alla frågor, som rörde nationalförbunden, en direkt hänvändning till dessa skulle äga rum. Lady Aberdeen, ordförande för »Women's Institute's Information Bureau» har på grund af nämnda beslut gjort framställning hos Svenska Kvinnornas Nationalförbund om dess »affiliation», men Nationalförbundet ansåg att det vore lämpligare att Fredrika-Bremer-Förbundet blefve den svenska förening, som stode i samband med Women's Institute och remitterade ärendet till Förbundet. Med anledning häraf diskuterades Lady Aberdeens skrifvelse vid styrelsens senaste sammanträde och beslöts, att Förbundet skulle ansluta sig till den engelska föreningen.

*

Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassas årsmöte ägde den 19 april rum i Förbundets lokal under professor Roséns ordförandeskap.

Af årsberättelsen framgick att kassan vid slutet af 1899 räknade 270 medlemmar (mot 263 föregående år). I sjukhjälp hade utdelats till 62 personer ett sammanlagdt belopp af 4,122 kr. Kassans samtliga fonder uppgingo till 15,765 kr. Årets inkomster (årsafgifter, räntor, statsbidrag) uppgingo till 4,769 kr. och utgifterna till 4,449 kr.

Sedan ansvarsfrihet beviljats styrelsen, företogs val, och återvaldes såsom styrelsemedlemmar professor P. G. Rosén, doktor Carl Nyström, doktor N. A. Edling, fröken T. Geijer och fröken A. Roos samt såsom styrelsesuppleanter fru F. Lybeck, fröken U. Hammarsköld och i stället för förste lifmedikus Westfelt, som under året aflidit, doktor J. W. von Döbeln.

Revisorer blefvo fröken A. Fabricius och fröken K. Wall samt revisorssuppleanter fröken M. Silow och fröken A. Kruse.

*

Fredrika-Bremer-Förbundets dräktreformförening hade den 2 april årsmöte å Slöjdföreningens lokal härstädes. Af den upplästa revisionsberättelsen framgick att kassabehållningen till detta år utgjorde kr. 701:70. Afgående ledamöter af styrelsen såväl som revisorer återvaldes. Efter sammanträdet höll amanuensen E. G. Folcker ett intressant föredrag »om kvinnodräkten i det 19 århundradet».

*

F. V. O. styrelse och centralbyrå voro aftonen den 30 mars tillika med föreningens olika komitéer samt alla, hvilka enligt stadgarna äro särskildt kallade till ledamöter, inbjudna till föreningens ordförande,

öfverståthållaren friherre Tamm, för att rådgöra om föreningens angelägenheter.

Efter en granskande återblick på de gångna 10 årens verksamhet, hvilken befanns hafva varit ganska framgångsrik och hafva gått i rätt riktning, om ock med smärre afvikningar och felgrepp, öfvergick man till frågan om hvilka åtgärder skulle kunna vidtagas för att alltmer i det allmänna medvetandet inarbeta en sund och verklig välgörenhets grundsatser.

Det framhölls att dessa äro desamma, som eljes i alla lifvets lägen göra sig gällande, nämligen att man bör veta hvad man gör och hvarför man gör en sak, men att i afseende på lämnandet af understöd detta ofta förbises af många, som i allt annat äro ytterst praktiska och kloka. Talet om F. V. O. stränga principer, som stundom höres bland allmänheten, afser ofta nog just den fordran man måste ställa på hvarje hjälpare, att understödet skall gifvas så, att det förbättrar den hjälpsökandes ställning och ej kvarhåller honom i elände, på samma gång som man är pliktig att tillse att hjälpen åt den ene ej skadar den andre, som försöker reda sig på egen hand. I någon mån har förståendet af dessa skenbarligen så enkla regler ökats, men tillämpningen är ofta svår.

Den planen framställdes därför, att man skulle söka få till stånd ett »välgörenhetsråd», sammansatt af representanter från olika föreningar, som på ett eller annat sätt arbeta för och bland de fattiga, från den allmänna fattigvården, från sjukkasse- och andra själfhjälpsföreningar m. fl. och att inför detta »råd» skulle framläggas frågor, som förevoro till behandling inom den ena eller andra föreningen och om hvilkas rätta lösning man kände sig oviss. Hvarje spörsmål skulle där blifva mångsidigt belyst och en hvar kunde sättas i stånd att bilda sig en öfvertygelse om hvad som i vissa typiska fall vore det rätta handlingssättet och sedan bibringa andra denna öfvertygelse. På sådant sätt skulle så småningen en sund uppfattning i hithörande saker genomsyra samhället.

Önskvärdheten af att få till stånd ett för hela Sverige gemensamt organ för sociala frågor framhölls äfven.

*

Föreningen Handarbetets Vänner hade d. 19 maj på e. m. sitt årssammanträde i föreningens lokal, Brunkebergstorg 18, under ordförandeskap af fru Odelberg, född Åkerman.

Af årsberättelsen framgick, att antalet af föreningens ledamöter under året uppgått till 714 och deras sammanlagda afgifter till kr. 3,570. Arbeten till ett belopp af kr. 1,626: 75 hafva blifvit utlottade bland ledamöterna.

K. m:t har äfven för 1899 beviljat föreningen det vanliga årliga anslaget af 1,200 kr., hvilket användts som bidrag till inköp af mönster och modeller; föreningens årliga utgifter för detta ändamål uppgå till cirka 5,000 kr. Dessutom erhöll föreningen af statsmedel ett extra anslag af 5,000 kr. till Parisutställningen, då Handarbetets vänner genom klargörandet af sin ställning visat, att den ej utan extra anslag kunde deltaga i världsutställningen. Till samma ändamål erhöll föreningen från enskilda, för dess verksamhet intresserade personer 5,000 kr.

Arbetslöner och aflöningar hafva under året utgått med kr. 54,711: 43. Lokalen har under året tillökats med två rum och kök, hvilka användas som arbetslokal. Syskolan har under året haft 118 elever, 3 frielever inberäknade. Väfskolan, som ledes af fröken Anne Margret Hamilton, har under året haft 49 elever, frielever inberäknade.

Af revisionsberättelsen framgick, att föreningens tillgångar och skulder den 1 januari 1899 balanserade på en summa af kr. 116,684: 24 och den 1 januari 1900 på en summa af kr. 120,744: 68. Föreningens behållning hade under året ökats med kr. 2,715: 97. Inkomsterna uppgingo till kr. 33,279: 42 och utgifterna till kr. 30,563: 45. I arbetslöner och aflöningar hade utbetalats kr. 54,711: 46. Ansvarsfrihet beviljades.

Föreningen beslöt därefter, att Sofia Adlersparres pris på 200 kr., som skall utdelas till svensk kvinna, som främjat svensk textilkonst, för året skulle tilldelas fröken Maria Sjöström för skickligt utförda mönsterritningar, som visa prof på konstnärlig begåfning.

Afgående ledamöter af styrelsen och styrelsesuppleanter såväl som revisorer och revisorssuppleanter återvaldes.

Från skilda håll.

Ellen Fries' Stipendiefond. Vid ett möte af Centralkomitén för Svenska Kvinnornas Nationalförbund ett par dagar efter dr Ellen Fries' död uttalades af ordf. en önskan att söka på ett varaktigt sätt hugfästa minnet af denna banbrytande och ädla kvinna genom insamlande af medel till ett stipendium, afsedt för kvinnor ägnande sig åt *vetenskaplig historisk forskning*. Denna tanke vann allmän anslutning, och fru Anna Hierta-Retzius skänkte med varm hand till Sv. Kv. N.-förbund 1,000 kr. såsom grundplåt till en dylik fond.

Ett möte med representanter för olika kretsar af Stockholms kvinnovärld ägde strax därefter rum i och för denna sak. Förslaget mottogs med lifligt bifall, och en inbjudning, undertecknad af de närvarande, infördes i hufvudstadens tidningar.

Insamlingen, som ännu pågår, har till dato inbragt omkr. 2,800 kr. Bidrag mottagas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, i Åhlinska skolan och af skattmästaren i Svenska Kvinnornas Nationalförbund, Fröken H. Lundin, Tegnérlunden 12. För de insamlade medlen kommer framdeles att redovisas i tidningarna.

*

Karolinska institutet. Fredagen den 25 dennes försvarar å Karolinska institutet medicine licentiaten *Anna Stecksén*, för vinnande af medicine doktorsgrad, en af henne utgifven afhandling, »Studier öfver Curtis' blastomycet från svulst-etiologisk synpunkt», 88 sid. 8:o med en tafla. Dessa af vår blifvande första *kvinliga medicine doktor* för doktorsgraden

utgifna studier begyntes på Roux' laboratorium å Institut Pasteur i Paris, hvartill licentiaten Stecksén genom doktor Edv. Selanders bemedling erhöll tillträde, och fortsattes sedermera i Stockholm på Karolinska institutets bakteriologiska laboratorium.

*

Den internationella skönhetstäflingen än en gång. Under rubriken »En afvärjd fara» lämnar Englands förnämsta kvinnotidskrift, »The Englishwoman's Review», en redogörelse för förhistorien till den tillämnade internationella utställningen i Earls Court, hvilken låtit så mycket tala om sig. Det var, erkännes det, först af ett bref från en dam i Sverige till tidskriftens redaktion, som de engelska ladies, hvilka lämnat företaget sin protektion, blifvit väckta till insikt om utställningens tvifvelaktiga karakter. Liknande meddelanden hade äfven ingått från olika delar af Skandinavien. Tidskriften delger i samband härmed efter det svenska originalet den i Stockholmstidningar införda utställningsannonsen med skönhetstäflingen. Följden af detta från norden komna gif akt var naturligtvis den, att de engelska damerna afsade sig all befattning med den dubiösa utställningen. Tidskriften slutar sin uppsats med följande reflexion:

»Obehaglig som denna episod än är, har den åtminstone haft det goda med sig, att den visat betydelsen af ett organiseradt internationellt samarbete mellan världens för olika syften verkande kvinnoföreningar»

*

Internationella kvinnokongresserna i Paris 1900. I förra häftet meddelades in extenso programmet för den ena af de tvenne stora kvinnokongresser, som under regeringens skydd skola hållas i Paris under världsutställningen. Denna kongress, som har benämningen »Congrès international de la condition et des droits des femmes», kommer att afhållas den 5—8 september. Men redan i *juni* går den första af de stora kvinnokongresserna af stapeln. Denna, hvars officiella titel är: *Second Congrès international des œuvres et institutions féminines»*, äger rum i Paris den 18—23 juni och kommer att behandla följande frågor fördelade på 5 sektioner: 1 sekt.: filantropi och social verksamhet; 2 sekt.: lagstiftning och moral; 3 sekt.: individuell och social uppfostran samt pedagogi; 4 sekt.: arbete; 5 sekt.: konst, litteratur och vetenskap. Anmälningstiden för hållande af föredrag och deltagande i diskussioner utgick den 1 maj, men de som för öfrigt önska deltaga i kongressen kunna ännu därom göra anmälan hos organisationskomiténs sekreterare, M:me Pégard, rue Drouot 24, Paris. Medlemsafgift är 10 francs.

De två kongresser, för hvilkas program och syfte vi i det föregående i korthet redogjort, äga det gemensamt, att de stå under franska republikens beskydd och behandla kvinnans intressen. I spetsen för båda stå många af Frankrikes framstående män och kvinnor. Af programmen och valet af föredragningsämnen vill det synas som om junikongressen företrädesvis kommer att syssla med fakta och resultat, septemberkongressen med idéer och principer. Båda hafva satt sig som mål lösandet af för kvinnans höjande och upprättande viktiga frågor. Det allvar och den energi, hvarmed förarbetena till dessa möten bedrifvits, är en garanti för

att resultaten skola blifva goda, på samma gång själfva ordalydelsen i de utsända inbjudningsskrifvelserna, hvilka ställts till för kvinnofrågan intresserade öfver hela världen, visar att den sanna kvinnorörelsens idéer slagit rot äfven hos de i detta afseende efterblifna romanska folken.

Till undvikande af missförstånd meddelas här de båda kongressernas fullständiga namn och tiderna för deras hållande.

Second Congrès International des œuvres et institutions féminines. (Från den 18 till 23 juni 1900).

Congrès International de la condition et des droits des femmes. (Från den 5 till 8 september 1900).

*

Trädgårdsskolan i Swanley, hvars afdelning för kvinliga elever är väl känd äfven i Sverige, har utsändt sin årsberättelse, den åttonde sedan med densamma förenades en kvinlig kurs. Rörande trädgårdsskolans utveckling meddelas, att ifrån det elevantalet första året utgjorde endast två har det nu stigit till 59, fördelade på tre särskildt för ändamålet uppförda boarding-houses, belägna i omedelbar närhet till the college, där trädgårdsundervisning meddelas. — De flesta från colleget utexaminerade kvinliga trädgårdsmästare erhålla anställning såsom föreståndare af enskilda och offentliga trädgårdar eller ägna sig åt enskild affärsverksamhet inom trädgårdsbranschen.

*

En rysk historieberätterska, Irena Fedorowna, som hvarken kunde läsa eller skrifva men hvars förunderliga minne rymde öfver 100,000 rader heroisk och legendarisk poesi jämte oräkneliga historier, handlande om episoder ur Rysslands historia, har gått ur tiden. Hon brukade vandra omkring från marknad till marknad, från by till by som en alltid välkommen gäst. Hon lär äfven ha blifvit anmodad att hålla uppläsning i förnäma hus.

*

Kvinliga juvelerare lära särskildt utmärka sig på Filippinerna. Dessa kolonister ha öfverträffat sina läromästare spanjorerna och förena den moriske arbetarens händighet med den kinesiske eller japanesiske handtverkarens tålamod och originalitet. Deras guldsmedsarbeten utmärka sig för en högt uppdrifven smak och äro alster af en personlig konst.

Huru kan ungdomens demoralisation förekommas?

Denna för samhället så utomordentligt betydelsefulla fråga har af Stockholms Arbetareförening varit föremål för behandling under den gångna vintern. Hufvudorsakerna till sedefördärfvet, som i synnerhet hos hufvudstadens yngre befolkning på de senare året an-

tagit oroväckande proportioner, har föreningen i en till Stockholms stadsfullmäktige ställd skrifvelse sammanfattat i 4 punkter: *bostadsbristen och därmed följande inneboendesystem; bristande praktisk utbildning; bristen på lämpliga förströelser; dryckenskapslasten.*

Man behöfver ej ha trängt alltför djupt in i vårt sociala lif för att förstå hurusom roten till det unga släktets demoralisation måste sökas i de nämnda förhållandena. Bostadsbristen urståndsätter ju en mängd fattiga familjer, äfven sådana som äga god vilja att vårda sig om sina barn, att fullgöra sina plikter som uppfostrare. Och hvar tillbringa de utan hem och tillsyn lämnade barnen sin tid annat än på gatan, där de lätt råka ut för dåliga inflytelser af allehanda slag? Hvilken fördärflig inverkan det i fattiga hem så mycket använda inneboendesystemet måste utöfva på de unga är alltför påtagligt för att behöfva närmare utläggas.

Den rådande bristen på yrkesskolor med läroverkstäder är äfven, enligt en af Arbetareföreningen gjord erfarenhet, en viktig orsak till dagdrifveriet hos städernas ungdom. Efter slutad skolgång äger denna få eller inga tillfällen till utbildning på olika arbetsområden, som bereder möjlighet till framtida bergning. Föräldrarna fordra för sina barns arbete den största möjliga betalning och föredraga därför ofta att sända sina barn till fabriker eller låta dem antaga arbete af mer tillfällig art. Som den tredje källan till det öfverhandtagande sedefördärfvet hos ungdomen har påpekats bristen på lämpliga förströelser; i synnerhet är hufvudstadens ungdom synnerligt vanlottad i fråga om tillgången på mera förädlande nöjen, hvilket lätt leder den att söka sådana, där spirituosa utgör den förnämsta dragningskraften. Och härmed är öfvergången funnen till den fjärde punkten i skrifvelsen: dryckenskapslasten och dess fruktansvärda följder af brott och nöd.

Hur råda bot för allt detta onda? Arbetarföreningen tror sig ha funnit boten åtminstone för en del af de öfverklagade bristerna i vidtagandet af vissa åtgärder, för hvilkas utförande den nu i sin skrifvelse vädjar till Stockholms stadsfullmäktige. Medlen för vinnande af målet, »förekommande af ungdomens demoralisation», äro, enligt Arbetareföreningens vördsamma skrifvelse, i sammanträngd form följande.

I hvad som rör den första punkten: utarbetandet af en fullständig bostadsstatistik; reglering af bostadsförhållandena i hufvudstaden; anskaffande af bostäder för kommunens egna arbetare; billiga byggnadslån; understöd åt byggnadsföreningar o. s. v. samt ordnande af stadens kommunikationsväsen med afseende fäst på den utanför stadens gränser boende arbetarebefolkningen.

Hvad den andra punkten beträffar, hemställes om inrättandet af yrkesskolor, i hvilka ungdomen efter slutad skolgång kunde erhålla en tidsenlig praktisk utbildning; rörande den tredje punkten att folkbibliotek, läsestugor och tillfällen till goda aftonunderhållningar måtte befrämjas, vidare att lämpliga lekplatser i tillräckligt antal måtte inom olika stadsdelar anordnas samt att lämpliga utbildade lekledare

måtte anställas. Till sist hemställes med afseende å den fjärde punkten: att i närheten af större arbetsplatser måtte inrättas goda prisbilliga matställen, där brännvin ej serveras, samt att försäljning och servering af spirituosa måtte inskränkas i afseende på både tider och antalet lokaler.

I betraktande af det i hög grad behjärtansvärda i de frågor, som genom Arbetareföreningen hänskjutits till herrar stadsfullmäktiges beaktande, kunna vi ej annat än önska, att det initiativ som härigenom tagits skall leda till vidtagandet af sådana reformer, som kunna verka befordrande på det unga släktets, således på hela samhällets fysiska och andliga utveckling.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

Aktiebolaget Hiertas Bokförlag: *Naville, Edouard,* Transvaalfrågan.

Albert Bonnier: *Ahlgren, Ernst,* Samlade berättelser, h. I, II, III. — *Sachs, Hilda,* Evig sommar. — *Isis,* Lek. Från Roms bohêmevärld. — *Wahlenberg, Anna,* Interiörer. — *Key, Ellen,* I Finland och i Ryssland- — Verdandis småskrifter, h. 1—5, 35, 37, 50—54, 56—76, 78—86.

Fahlcrantz & C:o: *Svedelius, Vilhelm Erik,* Anteckningar om mitt förflutna lif.

Fosterl. Stift.: Stockholms söndagsskoleförenings sångbok för söndagsskolan. — *L. S.,* Ur lifvet. — *Blomqvist, Joël,* Ungdomstoner. — *Seelbach,* Fromma och ogudaktiga personers död. — *Roos, Mathilda,* I vårbrytningen. — Predikningar öfver kyrkoårets nya högmässotexter, del. II, h. 5, 6, 7, 8. — *Wadström, B.,* Ur minnet och Dagboken, del. II, h. IV.

Hugo Geber: *Hennings, Lennart,* Dikter. — *Sterner, A.,* Svenska dikter i urval för skola och hem, h. 6, 7.

Gleerupska bokhandeln: *Strömberg, Efraim,* Doktor Thora Birke.

Ferd. Hey'l: *Ruskin, John,* Hvad vi skola älska och vörda. — *Schubin, Ossip,* Ändtligen hemma.

Th. Lindstedts univ.-bokhandel, Lund: *Krook, Mauritz; Fjelner, Alfred; Ekelund, Vilh.; P. Svensson,* I skilda färger.

P. A. Norstedt & Söner: *Rydfors, A.,* Kultur och folkvandringar inom Europa. — *Nilsson Heden, Hjalmar,* Erik Dahlberg. — *Söderberg, Verner,* Holländare och engelsmän i Sydafrika. — *Laurin, Carl G.,* Konsthistoria, h. 1.

Alf. Samuelssons förlag: *Strid, Karl Karlsson,* Spridda blad ur komminister Petter Frids dagbok.

Fr. Skoglund: *Cederborg, Aug.,* Göingehöfdingen och snapphanarna, h. 4. — *Alrutz, Sydney,* I vår tids lifsfrågor, h. XIV.

Teosofiska bokförlaget: *Besant, Annie,* Den uråldriga visdomen.

Schleicher Frères: Dr *Sicard de Plauzoles,* La tuberculose. — Dr *Foveau de Courmelles,* L'électricité et ses applications.

Wahlström & Widstrand: *Leclercq, Julien,* Människans fysionomi, h. 4, 5. — *Beskow, Nathanael,* Predikningar på kyrkoårets sön- och helgdagar. — *Forsslund, Karl-Erik,* Storgården. — *D'Esparbès, Georges,* Örnlegenden. — *Amiel, Henri-Frédéric,* En drömmares dagbok.

Fredrika-Bremer-Förbundets Berättelse för år 1899,

det femtonde året af dess verksamhet.

Fredrika-Bremer-Förbundet har under det förflutna året fortfarande arbetat i den riktning och efter det program, som vid dess stiftande fastställdes.

Förbundets medlemsantal har under året något ökats; detsamma utgjorde vid 1899 års slut 1566 mot 1513 vid årets början. Af dessa voro 322 ständiga och 1244 årligt betalande medlemmar.

Förbundets angelägenheter hafva stått under ledning af dels förbundsstyrelsen, dels specialstyrelser och komitéer. Redogörelse för de resp. styrelsernas och komitéernas verksamhet följer här nedan.

Styrelse.

Styrelsens *ordinarie medlemmar* hafva under år 1899 varit:

Fröken L. Dahlgren, fröken L. Engström, fru T. Gyldén, riksantiqvarien H. Hildebrand, fröken G. Hjelmerus, fru A. Höjer, fru A. Montelius, professor P. G. Rosén, yrkesinspektör G. Uhr, fröken S. Ulrich, fröken C. Wahrolin samt fru S. Whitlock;

och dess *suppleanter:* fröken G. Adelborg, byråchefen V. Almqvist, fröken S. Björklund, fru J. Jolin, fru G. af Klintberg, fröken A. Lagerberg, fröken S. Leijonhufvud, revisionssekreteraren C. Lindhagen, fru E. Odelberg, fröken M. Silow, doktor H. Toll samt fröken H. Widmark.

Revisorer hafva varit: fröken A. Rossander, doktor W. Svedbom och expeditionschefen A. Wall; samt *revisorssuppleanter:* fru S. Wising, revisionssekreteraren W. Uppström och fröken A. Lindhagen.

Förvaltningsutskottet, som årligen utses af styrelsen, har under 1899 utgjorts af *ordinarie medlemmar:* riksantiqvarien H. Hildebrand, fröken G. Hjelmerus, fru A. Montelius, fröken C. Wahrolin samt fru S. Whitlock och *suppleanter:* fröken L. Engström, fru A. Höjer och fröken S. Ulrich.

Som förbundets *ordförande* har riksantiqvarien H. Hildebrand fungerat, som *vice ordförande* fru A. Montelius, som *sekreterare* fröken S. Ulrich och som *kassaförvaltare* fröken C. Wahrolin.

Utskottet har under 1899 sammanträdt 5 gånger och styrelsen 9 gånger.

* * *

Med anledning af rösträttsfrågans behandling vid 1899 års riksdag och de yttranden, som där fälldes angående kvinnans politiska rösträtt, ansåg styrelsen tiden vara inne att göra ett inlägg i denna fråga. Öfverläggningar angående saken fördes dels inom förbundets styrelse och dels inom dess komité för lagfrågor och utmynnade i en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med hemställan att Kongl. Maj:t täcktes särskildt, eller i samband med annan rösträttsreform, taga under öfvervägande angelägenheten att bereda kvinna rösträtt vid val till Riksdagens 2:dra kammare, därest hon i öfrigt uppfyller de för dylik rösträtt stadgade villkor. Skrifvelsen blef genom förbundets vice ordförande, fru Montelius, och dess byråföreståndarinna, fröken Adelborg, öfverlämnad till H. Exc. Statsministern.

Med anledning af det förslag till lönereglering inom Postverket, hvilket framlades för Riksdagen i den kungliga propositionen, beslöt styrelsen att, om möjligt, verka för att den däri föreslagna sänkningen af de vid Postverket anställda kvinnornas lönevillkor ej måtte blifva genomförd. Såsom postexpeditör af 2:dra lönegraden hade kvinna, med ålderstillägg, kunnat uppnå en lön af 2,800 kr. I det förevarande förslaget förordades upprättandet af en 3:dje lönegrad, i hvilken kvinna hädanefter i regeln skulle komma att stanna mot en lön af 1,500 kr., inberäknadt ålderstilläggen. Endast tjugo kvinnor hade hittills kommit i åtnjutande af den för postexpeditör af 2:dra lönegraden stadgade lönen, men just nu under de närmaste åren voro ett icke obetydligt antal kvinnor i tur att uppnå den nämnda lönegraden med dess förmåner. Om förslaget ginge igenom, skulle den lön, de haft i utsigt under sin långa extra ordinarie tjänstetid, sänkas med 1,300 kr. Det gällde således att söka väcka hrr riksdagsmäns intresse för frågan, och detta lyckades. Representanter för de mest skilda partier togo sig an de kvinliga postexpeditörernas sak och det beslut riksdagen fattade gaf dem säkerligen all den fördel, som för tillfället kunde ernås. Beslutet innefattade nämligen, att i stället för den föreslagna 3:je lönegraden, tvenne nya lönegrader skulle upprättas, den ena med en lön af c:a 2,000 kr. och den andra med en lön af c:a 1,765 kr.

Med utländska föreningar har förbundet som vanligt stått i förbindelse. Bland annat har förbundet, som länge haft sin uppmärksamhet riktad på den fullständiga bristen i utbildning för sitt kall, som vore vanlig hos de schweitziska bonnerna, angående denna fråga vändt sig till föreningen »l'Union internationale des amies de de la jeune fille» och särskildt med anledning af en konferens, afsedd att hållas i Neufchâtel för behandling af frågor af liknande art, utarbetat ett föredrag, framhållande de önskemål, förbundet ansett sig böra uppställa. Detta föredrag har föreningen lofvat, att på lämpligaste sätt bringa till den schweitziska allmänhetens kännedom.

Genom sin utsedda delegerade, fröken Gertrud Adelborg, har förbundet deltagit i den i London anordnade »White Slavery traffic»-kongressen. Ungefär samtidigt hölls den hvart 5:te år återkommande internationella kvinnokongressen, på föranstaltande af »International Council of Women», hvartill som bekant Fredrika-Bremer-Förbundet genom sin anslutning till Svenska kvinnornas nationalförbund äfvenledes räknar sig. Fröken Adelborg deltog äfven i denna kongress i egenskap af delegerad för Nationalförbundet och den rika skörd af erfarenheter, som kongresserna medförde, torde, i mer än ett afseende, komma att verka sporrande och fruktbärande på förbundets arbete.

Det Whitlockska stipendiet, som af förbundets styrelse årligen utdelas, har under det föregående året uppburits af fil. kandidaten, fröken Ellida Andersson.

Gåfvor. De till Förbundet under året öfverlämnade penningegåfvorna utgöra tillsammans en summa af kr. 2,510: —, på följande sätt fördelade:

För	Förbundets representerande vid Hvita Slafveri-konferensen, af H. M. Drottningen	kr.	300: —
»	Förbundets representerande vid kongresserna i London 1899	»	300: —
Till	Förbundets sjukvårdskomité för befrämjande af bildandet af sjukvårdsföreningar på landsbygden (i st. f. krans vid fru Ankarsvärds begrafning) af A. M.	»	3: 50
»	undersökning af butiks- och kontorsbiträdens löne- och arbetsförhållanden, från Lorénska fonden	»	1,000: —
»	Tidskriften Dagny	»	800: —
»	Förbundets allmänna kassa (gåfvor och öfverbetalningar)	»	106: 50
	Summa	kr.	2,510: —

För de gåfvor, hvilka lämnats till Förbundets stipendiefonder, redovisas i denna afdelnings berättelse.

Utlämnande af lån.

Liksom under föregående år, har ur Förbundets fonder medel lämnats såsom lån till kvinnor, som för framtida försörjning utbilda sig genom studier, eller ock såsom förlagslån. Summan af ur Förbundets fonder utlämnade sådana lån uppgick vid 1899 års slut till kr. 6,727: 90. Fem nya lån, tillsammans utgörande kr. 1,900, hafva under året utlämnats. Å äldre lån har, å andra sidan, ett belopp af kr. 2,414: 16 inbetalts.

Under hänvisning till den af kassaförvaltaren meddelade redogörelsen för Förbundets affärsställning, se Bil. V, torde här särskildt böra framhållas följande:

Förbundets fonder hafva uppkommit dels sålunda att, i öfverensstämmelse med stadgarna, ständiga ledamöters afgifter och hälften af inträdesafgifterna samt sedan maj månad 1898, då beslut fattades om inträdesafgifternas borttagande, hälften af första årets årsafgifter fonderats, dels genom tillkomsten af fru S. Whitlocks stipendiefond samt en under år 1896, såsom anonym donation, lämnad summa af 6,000 kr., hvaraf räntan utgår under donators lifstid såsom lifränta. Dessa fonders sammanlagda belopp eller, med andra ord, beloppet af Förbundets kapital utgjorde vid 1899 års slut kr. 24,806: 11 mot kr. 25,910: 45 år 1898. Den till år 1899 balanserade förlusten för åren 1897 och 1898, tillsammans kr. 2,114: 84, har, enligt vid årsmöte år 1899 fattadt beslut, betäckts med kr. 2,000 från fru Benedicks donationsfond och kr. 114: 84 från reservfonden. Nämnda donationsfond, kr. 5,000, öfverlämnades år 1895 till Förbundets allmänna kassa utan några villkor för användningen och har sedan enligt beslut vid årsmötena åren 1896 och 1899 användts till betäckande af de summor, hvarmed utgifterna öfverstigit inkomsterna. Då nu denna donationsfond försvinner ur Förbundest räkenskaper, uttalas härmed det erkännande, att det är, tack vare densamma, som det varit Förbundet möjligt, att bestrida de utgifter, som det allt mera ökade arbetet inom Förbundet kräfver.

Redogörelser för stipendiefonderna och sjukkassans fonder, hvilka bokföras särskildt, följa i Bil. II, III.

46 ombud ha på skilda platser i landsorten verkat i Förbundets intressen. Deras namn återfinnas i Bil. I.

* * *

Förbundsbyrån.

Förbundets byrå har fortfarande förestått af fröken G. Adelborg, den allmänna platsförmedlingen af fröken Th. Geijer, som till biträde haft fröken E. Rosén, platsförmedlingen inom sjukvården af fröken U. Hammarsköld och kassan af fröken S. Beckman. Byrån har äfven fått påräkna frivilliga arbetskrafter, hvilket varit särdeles välkommet då göromålens mängd kräft en tillökning i personalen.

Förbundets jurist har en gång i veckan haft mottagning på byrån för att åt kvinnor — såväl förbundsmedlemmar som utomstående — lämna råd och upplysningar i juridiska och ekonomiska angelägenheter samt har äfven skriftligen besvarat inkomna förfrågningar i samma ämnen.

Bland ärenden, som under det gångna året fallit inom området för byråns verksamhet, märkas följande: besvarandet af frågor angående pensionsinrättningar, stipendie- och understödsfonder, arbetsstugor, folkbibliotek (och böcker för dem), fredsrörelsen, kvinliga fabriksinspektörer, lagar i sedlighetsfrågan, föreningar till unga kvinnors skydd, lärarinnehem och platsanskaffningsbyråer utomlands, kvinnokongresserna och feriekurserna sommaren 1899, angående litterär eganderätt och öfversättningsrätt, rätt till deltagande i stadsfullmäktigeval, kyrkostämma och andra kommunala angelägenheter, fordringar för att blifva svensk undersåte, angående läkareexamen i England, angående inträdesfordringar till Post- och Telegrafverken, Järnvägen, Gymnastiska Centralinstitutet, seminarier och skolor samt angående utbildning för blindlärarinnor, kurser i sjukvård, trädgårdsskötsel, mejerihandtering, huslig ekonomi, fotografering, bokbinderi m. m. dyl.

Platsförmedlingen utvisar följande resultat:

Antalet inskrifna arbetsgifvare	578
» » arbetssökande	527

Sammanlagda beloppet af årslöner för de genom byrån förmedlade fasta platserna uppgår till omkring 51,000 kr. Platsförmedlingen har som vanligt omfattat dels fasta platser för lärarinnor, föreståndarinnor, värdinnor och biträden i hem samt platser å kontor och i handel m. m., dels tillfälligt arbete såsom lektioner o. dyl. Högsta lönen har varit för kontorsarbete 1,200 kr. i ett för allt och för lärarinna i familj 900 kr. samt fritt vivre.

Arbetsgifvarnas antal har, såsom synes, äfven under det förflutna året varit högre än de arbetssökandes, och främst har detta varit förhållandet på lärarinneafdelningen, där de arbetssökandes

antal ej på långt när motsvarat krafven. Vi måste därför upprepa hvad i föregående årsberättelser blifvit påpekadt, nämligen, att byråns arbete försvåras, när de arbetssökandes antal är lika med, och än mera när det, såsom år 1899 varit fallet, understiger arbetsgifvarnas. Det blir under sådana förhållanden ofta omöjligt, att bland de samtidigt anmälda finna dem, som motsvara hvarderas anspråk, och till följd häraf kunna lämpliga förslag ej alltid lämnas från byrån. Att ett stort antal anmälningar om platser återtagits, torde hafva sin grund i detta förhållande.

Afdelningen för *anskaffande af sjuksköterskor* har i 206 fall förmedlat sjuksköterskas anställning för längre eller kortare tid. Fjorton sjuksköterskor hafva erhållit fasta platser vid sjukhus och sjukstugor och som församlingssköterskor. Sammanlagda beloppet af årslöner för de sålunda förmedlade fasta platserna uppgår till omkr. 7,000 kr.

* * *

Bokkomitén.

Bokkomiténs arbete har under det förflutna året hufvudsakligen egnats åt granskning af barn- och ungdomslitteratur; i en revy, som medföljde Dagnys sista häfte för 1899, framlade komitén sina omdömen om de till julen utkomna alstren af denna litteratur.

Å Förbundets byrå anordnades en utställning af till julen utkomna böcker för barn och ungdom. Utställningen, som var öppen 13—24 dec., var talrikt besökt; den besökande allmänheten uttryckte sin belåtenhet med såväl utställning som med de råd och upplysningar, hvarmed man gick den tillhanda.

Från olika håll har inkommit förfrågningar angående inköp af böcker för barn o. s. v.; dessa förfrågningar hafva af komitén besvarats.

Som flera af de böcker, hvilka tillhöra den urvalslista, som bokkomitén utarbetat, fattats i Förbundets bibliotek hemställde komitén till hrr förläggare, om de skulle vilja till Förbundet skänka några af de böcker från deras förlag, som ännu saknades; denna begäran rönte stort tillmötesgående.

Det är komitén en glädje få erkänna det intresse herrar förläggare härmed visat komiténs verksamhet, äfvensom den beredvillighet hvarmed de insändt böcker till granskning. Bokkomiténs ledamöter hafva under året varit: fröken L. Engström, ordförande, fruarna H. Andersson, B. Sondén och A. Säve, fröknarna G. Hjelmerus, A. Lagerberg och E. Whitlock, samt fröknarna S. Leijonhufvud och A. M. Roos som adjungerade.

Fru A. Säve har vid årets slut afsagt sig ledamotskapet, då hon afflyttat från Stockholm. Bokkomitén ber att på detta sätt uttrycka sin tacksamhet för det varma intresse och det upplysta nit, hvarmed fru Säve arbetat i komitén.

* * *

Tidskriften Dagny.

Tidskriften Dagny har under år 1899 utgifvits efter samma plan och under samma ledning som näst föregående år. Denna årgång utgör således den 2:dra i ordningen af den nya följd, som efter en betydligt utvidgad måttstock med år 1898 tagit sin början. Af det vidlyftiga innehållet, hvilket i enlighet med tidskriftens program omfattat sociala och litterära frågor, må här i korthet påpekas dels de artiklar, som ligga inom området för Fredrika-Bremer-Förbundets intressen, dels sådana, som höra till Föreningens för välgörenhetens ordnande arbetsfält, och dels dem, som sammanhänga med Handarbetets Vänners verksamhetsområde. Af de förstnämnda förtjäna att framhållas de uppsatser, som behandlat kvinnans rättsliga, politiska och ekonomiska ställning, såsom artiklarna om »Den svenska kvinnan och den politiska rösträtten»; »Kvindesagen i Norge»; »Ny dansk lag om äkta makars egendomsförhållanden»; »Kvinnans ställning inom postverket»; »Kvinnofrågor inför riksdagen» m. fl. Af öfriga viktigare uppsatser, som stå i samband med de sociala frågorna och kvinnorörelsen, må nämnas: »Kvinnorna och fredssaken»; »Fredliga rustningar» (om skolade distriktssköterskor); »En kvinlig trädgårdsskola på 65:te breddgraden»; »Utbildning af barnavårdarinnor och barns uppfostran före skolåldern»; »Sakkunning barnavård»; »Den hvita slafhandeln» (tvenne artiklar); »Från International Council och kvinnokongressen i London» (en utförlig berättelse af en af de delegerade jämte talrika meddelanden och notiser om kongressen) m. fl. kortare uppsatser i hithörande ämnen. — Från välgörenhetens arbetsfält har Dagny lämnat rapporter dels i en längre artikel om »Fattigvårdarprinciper och fattigvårdarskap», dels i en uppsats om »Vandrande sparkassor», dels i beskrifningar öfver arbetshem och välgörenhetsinrättningar så väl i in- som utlandet. Åt det kvinliga handarbetet har också ägnats uppmärksamhet, hvilket framgår af artikelserien: »Det handarbetades framtid» samt af häft. 18, hvilket med anledning af Föreningen Handarbetets Vänners 25-års-jubileum, i sin helhet utfyllts af uppsatser behandlande sagda förenings verksamhet och utveckling.

För öfrigt har tidskriftens litterära afdelning varit väl tillgodosedd genom talrika recensioner öfver utkommen litteratur, genom skisser, berättelser, poem, kåserier, resebref samt smärre uppsatser i konst-, kulturhistoriska och biografiska ämnen m. m. Bokkomiténs innehållsrika revy öfver barn- och ungdomsböcker har som vanligt afslutat årgången.

Dagny står i byte med c:a 24 inhemska tidskrifter samt ett 20-tal finska, norska, danska, tyska, engelska och franska publikationer.

* * *

Komitén för lagfrågor.

Vid sammanträdet den 30 maj 1899 beslöt komitén för lagfrågor att hos Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse göra framställning därom, att styrelsen måtte upptaga frågan om kvinnans politiska rösträtt och i sådant afseende verka för att kvinna erhölle rösträtt vid val till Riksdagens andra kammare, därest hon i öfrigt uppfyllde de för dylik rösträtt stadgade villkor.

Sedan styrelsen med anledning af lagkomiténs framställning upptagit denna fråga till behandling och beslutat att till Kongl. Maj:t ingå med en underdånig framställning i ämnet, uppdrog styrelsen åt komitén för lagfrågor att i sådant syfte upprätta förslag till skrifvelse, hvilket förelades styrelsen vid sammanträdet den 18 dec. 1899 och då af densamma godkändes, hvarefter skrifvelsen af styrelsen å Förbundets vägnar den 30 dec. 1899 ingafs till Kongl. Maj;t.

Af kassaförvaltarens rapport framgår, att komiténs tillgångar vid 1899 års slut uppgingo till kr. 1,293: 51.

Komitén har under året haft följande sammansättning: revisionssekreteraren C. Lindhagen, grefve H. Hamilton, häradshöfding P. G. Rabe, fru B. Nordenson, fru G. af Klintberg (invald efter fru E. Ankarsvärds frånfälle), fröken S. Björklund.

* * *

Sjukvårdskomitén.

Medlemmar af sjukvårdskomitén hafva varit: fröken Märta Leijonhufvud, ordf., doktorerna J. E. Bergvall, H. Toll och H. Andersson, fru I. Geijer, grefvinnan A. Mörner, fröken E. Törnebohm samt fröken M. Silow, sekr. Komitén har, i likhet med föregående år, ägnat uppmärksamhet åt sjukvårdsförhållandena å landsbygden genom att insamla upplysningar om de motioner och beslut, som i syfte att ordna den vigtiga sjukvårdsfrågan varit före inför flera af årens landsting. Vidare har komitén dels muntligen dels skrift-

ligen satt sig i förbindelse med vederbörande för att taga kännedom om det sätt, hvarpå elevkurser inom flera län ordnats å lasaretterna för att tillgodose länets behof af sjuksköterskor för landsbygden. Ett glädjande bevis på intresse för sjuksköterskeutbildningen är, att inom flera län dessa kurser kommit till stånd och väl fylla sitt ändamål. Vid somliga länslasarett återstår dock åtskilligt att önska såväl beträffande kontrollen vid elevernas antagande till kurserna som beträffande kursens längd och det mått af praktiska och teoretiska kunskaper, som därunder inhemtas. En god sjuksköterskeutbildning ligger Förbundets intressen mycket nära, äfven af det skäl, att Fredrika-Bremer-stipendier årligen utgå med afsevärda belopp för att bereda obemedlade unga kvinnor tillfälle till dylik utbildning.

* * *

Samkvämskomitén

Samkvämskomitén har under år 1899 arbetat i samma syfte och efter samma grunder, som under de två föregående åren. Under det förflutna året ha anordnats 4 samkväm, till hvilka inbjudits förutom Förbundets medlemmar äfven utom Förbundet stående personer, hvilka man ansett böra hafva särskildt intresse af den på programmet uppställda frågan. Man har därmed åsyftat, att åt diskussionen, då sådan varit påtänkt, gifva större sakrikedom och värde, samt att få intresset för själfva föredragsämnena spridt i vidare kretsar.

Till det första samkvämet för året, d. 7 mars, var allmänheten medels annons inbjuden. Föredragsämnet, »Utbildning af barnavårdarinnor och barnens uppfostran», inleddes af fröken Maria Aspman, som redogjorde för utlandets åtgärder för teoretisk och praktisk utbildning af barnavårdarinnor, samt slutade med att framlägga ett detaljeradt förslag till inrättande af en för sådant ändamål afsedd anstalt i Stockholm.

Vid nästa samkväm, d. 28 april, till hvilket inbjudits Förbundets samtliga medlemmar, höll fröken Astrid Cleve ett föredrag öfver »Sport och friluftslif».

Vid ett samkväm, d. 1 november, redogjorde fru Anna Höjer för »Den hvita slafhandeln» och lämnade några intressanta meddelanden från den under sommaren för denna fråga hållna kongressen i London.

Den 5 december ägde det sista samkvämet för året rum och höll därvid fröken Maria Cederschiöld ett sakrikt föredrag »Om rösträtten och kvinnan i England».

Glädjande är att kunna konstatera, att de frön som genom Förbundets samkväm med åtföljande diskussioner utsåtts, synas ha fallit i god jord och blifvit fruktbärande. Några exempel må nämnas. Tidningen »Hemtrefnad», som utkommer en gång i veckan, och som så väl tyckes motsvara sitt ändamål, att bjuda arbetsklassens kvinnor en god och sund läsning, kan i viss mån anses såsom ett resultat af en vid ett samkväm år 1898 anordnad diskussion öfver frågan: »Hvad kan göras för att höja den tjänande klassen i sedligt och intellektuelt afseende»? Året därpå började »Hemtrefnad» utgifvas och att företaget skötts på ett utmärkt sätt framgår bl. a. däraf att redan första året prenumerantantalet steg till 3,000. Styrelsen och redaktionen, som förestås af fru N. Wallenstén, kan hafva all anledning att hoppas det deras arbete skall blifva till gagn och välsignelse, ty både från in- och utlandet ingå uttalanden af tillfredsställelse från alla lager af vårt folk med så väl tidningens syfte, som dess sätt att förverkliga detta.

Bildandet af det sällskap, som under namn af »Barnavård» konstituerade sig d. 5 februari i år här i Stockholm, kan anses härleda sig från en af dessa diskussionsaftnar, enär impulsen blifvit gifven och intresset väckt för frågan vid årets första samkväm genom det föredrag och den diskussion, som hölls öfver utbildning af barnavårdarinnor.

Medlemmar i samkvämskomitén under år 1899 hafva varit: fröken Gertrud Adelborg, ordförande, fru Julia Jolin, fröknarna Gerda Cederblom, Astrid Cleve, Edith Strengell och Anna Ulrich.

* * *

Redogörelser för *Sjukkassans, Stipendiekomiténs och Dräktreformföreningens* verksamhet återfinnas i Bil. II, III, IV.

Bil. I.

Fredrika-Bremer-Förbundets ombud 1899.

Abenius, Mathilda, fröken, Vesterås.
Andersson, Anna, f. Bergenstråle, fru, Vexiö.
Arwedson, Ada, fröken, Linköping.
*Bergelmer, Carolina, fru, Jönköping.
Bergstedt, Amanda, fröken, Arboga.
Brandberg, Anna, fru, Jönköping.
Broberg, M., fru, Landskrona.

*) De med * betecknade hafva under året afsagt sig ombudsskapet.

Burman, Hulda, fröken, Luleå.
* Edelstam, Axeline, fru, Nyköping.
Ekenstierna, Fanny, fröken, Mariefred.
von Essen, Carlotte, fröken, Örebro.
Fischerström, Anna, fröken, Karlskrona.
Florén, Andriette, fru, Mariestad.
Grape, Augusta, fru, Umeå.
Jeanzon, Ellen, fröken, Lidköping.
Kihlberg, Liva, fru, Söderhamn.
Larsson, Elise, fröken, Motala.
Liljebäck, Jenny, fru, Haparanda.
Lindskog, Anna, fru, Kristianstad.
Martin, Eva, fröken, Södertelge.
Mauritzon, Anna, fröken, Vadstena.
Munthe, Maria, fröken, Ystad.
Nordenfelt, Maria, fröken, Göteborg.
Osterman, Marianne, fröken, Lund.
Petrén, Siri, fru, Malmö.
Pihl, Aurore, fröken, Norrköping.
Poignant, Georgine, fru, Visby.
Renborg, Alma, fröken, Östersund.
Rundgren, Charlotte, fru, Karlstad.
Ryding, Karin, fru, Venersborg.
af Sandeberg, Frida, fröken, Sundsvall.
Scherdin, Alma, fröken, Kristinehamn.
Sjöberg, Hanna, fröken, Falkenberg.
Sjöcrona, Helena, fröken, Helsingborg.
Strömberg, Emma, fröken, Varberg.
Sundholm, Ebba, fröken, Hudiksvall.
von Sydow, Ellen, fröken, Karlshamn.
* Tauson, Brita, fröken, Karlshamn.
Thorburn, Vivi, fru, Uddevalla.
Trotzig, Hilda, fru, Hedemora.
Trybom, Elin, fröken, Skara.
Trägårdh, Göthilda, fröken, Skellefteå.
Uggla, Sofie, fröken, Borås.
Unger, Hedvig, fru, Hitorp, Nora.
Versteegh, Inez, fru, Hernösand.
Åkerblom, Emelie, fru, Falun.

Bil. II.

Styrelsens för Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassa årsberättelse till årsmötet 1900.

Sjukkassans verksamhet har under år 1899, det 13:de året sedan kassans början, fortgått och utvecklats på sätt följande siffror visa.

Delegarnas antal, som vid 1898 års utgång var 263, hade vid slutet af 1899 höjts till 270. Af kassans medlemmar hafva under året tillkommit 12 och afgått 5.

Under året har utdelats såsom sjukhjälp till 62 personer för tillsammans 2,792 sjukdagar ett sammanlagdt belopp af kr. 4,122 (mot kr. 3,646: 50 förlidet år).

	Medlemmarnas antal.		Sjukhjälp.
År 1887	97	kr.	159: —
» 1888	136	»	694: 50
» 1889	153	»	1,524: 50
» 1890	188	»	1,444: —
» 1891	199	»	1,864: 50
» 1892	208	»	3,477: 50
» 1893	214	»	2,565; —
» 1894	238	»	3,003: 75
» 1895	237	»	3,230: 25
» 1896	246	»	2,712: 75
» 1897	250	»	2,685; 75
» 1898	263	»	3,646: 50
» 1899	270	»	4,122: —

För kassans kapitalställning, utgifter och inkomster redovisas i kassaförvaltarens rapport.

Kassans expedition har hållits öppen i Fredrika-Bremer-Förbundets lokal en gång i veckan, hvarjämte anmälningar mottagits å denna lokal kl. 11—4 alla dagar.

I afseende på inträde i kassan gäller fortfarande:

att kvinnor, tillhörande de kategorier, för hvilka kassan närmast varit afsedd, utan vidare vinna inträde under förutsättning af rent läkarebetyg;

att för inträdessökande med kvalificeradt läkarebetyg afgörandet ligger hos de tre läkare, som tillhöra styrelsen; samt

att i öfriga fall styrelsen i sin helhet beslutar.

Ur räkenskaperna anföres följande:

Vid 1899 års utgång utgjorde Sjukkassans

Tillgångar:

Fordran i Stockholms Enskilda bank å upp- och afskrifning		103: 72
1 obligation i Helsingborgs—Hessleholms järnväg		1,000: —
Fordran mot säkerhet af inteckning i huset 4 Lilljansplan		5,000: —
Dito af inteckning i huset 31 Vestmannagatan		5,000: —
Fordran i Bankaktiebolaget Stockholm—Öfre Norrland å hushållsräkning		3,113: 78
D:o i Nordiska Kreditbanken å sparkasseräkning		1,509: 06
Kontant i kassan		38: 80
Summa kr.		15,765: 36

Skulder:

Fonder: Försäkringsfonden		11,692: —
Donationsfonden		3,000: —
Reservfonden		1,073: 36
Summa kr.		15,765: 36
Samtliga fonders belopp uppgick vid utgången af 1898 till kr.		15,445: 24
Fondernas förstärkning, som följaktligen uppgår till kr. har uppkommit på grund af följande förhållanden mellan inkomst och utgift:		320: 12

Inkomst:

Inträdesafgift för 12 medlemmar		58: —
Årsafgift för 273 medlemmar		3,661: 08
Räntor (influtna)		739: 72
Straffräntor		11: —
Statsbidrag för 1899		300: —
Summa kr.		4,769: 70

Utgift:

Sjukhjälp till 62 medlemmar		4,122: —
Omkostnader: Hyra för 1899	100: —	
Arvoden	140: —	
Kontors- och annonsutgifter	87: 58	327: 58
Till försäkringsfonden		320: 12
Summa kr.		4,769: 70

Inventarierna, bestående af räkenskapsböcker och skrifmateriel, äro ej upptagna i något värde. Fröknarna Theresa Geijer och Ulla Hammarsköld hafva under det förflutna året med uppoffrande nit och mycken skicklighet skött kassans registrering och ekonomiska expedition.

Stockholm i Februari 1900.

Carl Nyström.

Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassas fonder utgjorde vid början af år 1900.

Försäkringsfonder	kr.	11,692: —
Donationsfonden	»	3,000: —
Reservfonden	»	1,073: 36
Kassans förmögenhet	kr.	15,765: 36

Stockholm den 24 Febr. 1900.

P. G. Rosén.

Kassans styrelse har under året haft följande sammansättning:

Ordinarie styrelsemedlemmar:

Professor P. G. Rosén, ordförande.

Doktor Carl Nyström, vice ordförande och kassaförvaltare.

Fröken Theresa Geijer, sekreterare och tjänstgörande vid expeditionen.

Fröken Anna Roos.

Fördelningsläkaren N. A. Edling.

Suppleanter:

Fru F. Lybeck.

Fröken U. Hammarsköld, tjänstgörande vid expeditionen.

1:e lifmedikus G. Westfelt. †

Revisorer:

Fröken A. Fabricius.

Fröken K. Wall.

Revisorssuppleanter:

Fröken A. Dahlström.

Fröken M. Silow.

Sjukkassan har lidit en kännbar förlust, därigenom att dess mångårige styrelseledamot, 1:ste lifmedikus Westfelt under året aflidit.

Revisionsberättelsen lyder som följer:

Undertecknade, utsedda revisorer att granska Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassas förvaltning och räkenskaper för år 1899, få härmed efter fullgjordt uppdrag, därom afgifva följande berättelse:

Beträffande tillgångar och skulder samt inkomster och utgifter få vi hänvisa till kassaförvaltarens af oss granskade redovisning.

Styrelsens af oss genomgångna protokoll, jämte de däri omförmälda besluten, hafva icke föranledt någon erinran från vår sida.

Värdehandlingarna äro förvarade i brandfritt kassahvalf.

Kassans räkenskaper äro förda med utmärkt ordning och noggrannhet samt åtföljda af erforderliga verifikationer, och då ingen anledning till anmärkning förekommit, få vi tillstyrka, att full ansvarsfrihet för förvaltningen under år 1899 måtte beviljas styrelsen.

Stockholm den 28 Mars 1900.

A. Fabricius. *Kerstin Wall.*

Bil. III.

Stipendiekomiténs årsberättelse för år 1899.

Från Förbundets *Allmänna stipendiefond* hafva utdelats nedannämnda stipendier, fördelade som följer: 300 kr. till fil. kand., fröken Maj Lagerheim, för idkande af studier vid universitet; 300 kr. till eleven vid högre mejeriskolan vid Alnarp, fröken Alida Negel; 360 kr. till fröken Gerda Wallengren för sjukvårdskurs vid Sophiahemmet (Malmöhus stip.); 360 kr. till fröken Signe Hertzman för utbildning till lärarinna i kvinlig slöjd (Östergötlands stip.); 360 kr. till eleven vid folkskolelärarinneseminariet i Stockholm, fröken Magda Bredberg (Stockholms stads stip.); 240 kr. till fröken Anna Mångberg för sjukvårdskurs vid Sabbatsberg (Vesterbottens stip.); 240 kr. till fröken Wendela Röhse för utbildning till lärarinna i huslig ekonomi (Vesterbottens stip.); 270 kronor till fröken Elisabeth Lundvall för kurs vid Tekniska skolan i Stockholm (Södermanlands stip.); 180 kr. till fröken Signe Wennergren för sjukvårdskurs vid Sabbatsberg (Värmlands stip.).

Till följd af mellankommande hinder hafva Kristianstads och Örebro läns stipendier reserverats till utdelning år 1900.

Från *Donationsfonderna* hafva utdelats trenne stipendier: 500 kr. till med. kand., fröken Signe af Klintberg, samt 400 kr. till med. kand., fröken Ada Nilson; vidare har stipendium, i enlighet med donators bestämmelser, för första gången utdelats från Leijonhufvud-Adlersparreska Släktstipendiefonden till fröken Märta Axelsdotter-Leijonhufvud med kr. 747: 37 för idkande af språkstudier i England.

Om organisationsarbetet för länsinsatsernas ökande och fullbordan kan meddelas, att lokalkomitéernas arbete för detta ändamål inom flera län visat sig ganska framgångsrikt. Stipendiekomiténs sekreterare har genom föredrags hållande i Blekinge och Småland väckt intresse för och tagit initiativ till nya lokalkomitéers bildande för Jönköpings och Blekinge län.

Allmänna Stipendiefonden har under året ökats med ett belopp af kr. 16,711, hvaraf 10,711: 41 inflytit till länsinsatserna och 6,000 kr. lemnats af »onämnd» gifvare, med villkor att afkastningen häraf för all framtid skall användas som bidrag till kostnaderna för stipendieinstitutionens administration. I likhet med föregående år har komitén att tacksamt erkänna en gåfva af 200 kr. från fröken Ellen Bergman, samt en gåfva af 100 kr. från fru Karin Ryding i Wenersborg, det senare beloppet med villkor att tillräknas Elfsborgs läns afdelning.

Donationsfonderna hafva ökats med en ny fond: Evelina Fahnehielms Stipendiefond, stiftad genom testamentarisk gåfva af 3,000 kr. af framlidna fröken E. Fahnehielm och af vänner och elever till testator ökad med kr. 1,053: 63. Stipendierna äro enligt gifvarnes bestämmelser afsedda att utgå som resestipendier för lärarinnor i språk och geografi vid Sveriges högre flickskolor, med företräde för dem, som äro anställda vid Wallinska skolan i Stockholm eller därifrån tagit mogenhetsexamen.

Den *Leijonhufvud-Adlersparreska Släktstipendiefonden* har under året ökats med utfallande arfsmedel från testators, fru S. L – d Adlersparres dödsbo, uppgående till kr. 2,231: 68.

Samtliga under året inflytna bidrag till stipendiefonderna hafva öfverlemnats till *styrelsen för stipendiefondernas förvaltning*, hvars *ordinarie medlemmar* hafva varit: fru A. Wallenberg, ordf., generaldirektör F. A. Andersson, revisionssekreterare H. Rohtlieb, professor P. G. Rosén och fröken M. Silow samt *suppleanter* fröken C. Montelius och bankdirektör G. Lettström.

Stipendiekomiténs medlemmar hafva varit: revisionssekreterare H. Rohtlieb, ordf., fru T. Gyldén, fröken S. Leijonhufvud, grefvinnan A.

Mörner, professor P. G. Roséu, fröken M. Silow, sekr. och friherrinnan E. Tamm.

Revisorer hafva varit: underståthållaren E. von den Lancken, disponenten O. Björklund (ledamot af riksdagens 1:a kammare) och fröken I. Elfving samt *revisorssuppleant* herr J. N. Sanne (riksdagsman i 1:a kammaren).

Undertecknade, som blifvit utsedde att granska de under Fredrika-Bremer-Förbundets vård och inseende stående stipendiefonders räkenskaper och förvaltning under år 1899, få efter fullgjordt uppdrag afgifva följande berättelse:

Allmänna Stipendiefonden.

Kredit.

Behållning från år 1898	kr.	123,321: 70
Genom stipendiekomitén insamlade	»	10,411: 71
Gåfvor af fröken Ellen Bergman och fru Ryding...	»	300: —
Gåfva af »onämnd»	»	6,000: —
Under året influtna räntor	»	5,390: 87
Lån till Johanna Kempes stipendiefond	»	200: —
D:o till Leijonhufvud-Adlersparreska stipendiefonden	»	100: —
Deposition: öfvertaget depositionsbevis	»	300: —
Donationsfondens bidrag till förvaltningskostnaden	»	100: —
Summa	kr.	146,124: 28

Debet.

Utbetalda räntor	kr.	12: 65
Stämpelskatt	»	7: 75
Lifränta	»	200: —
Stipendier	»	2,190: —
Hyra för församlingslokal och kassafack	»	120: —
»Onämnds» donationsfond, lån	»	200: —
Leijonhufvud-Adlersparreska stipendiefonden, lån...	»	100: —
Deposition: uppburit deponerade	»	300: —
Stipendiekomiténs utgifter	»	2,327: 38
Behållning till 1900	»	140,666: 50
Summa	kr.	146,124: 28

*

Förestående behållning är sålunda placerad:

Falu—Rättvik—Mora Järnvägsaktiebolags 4 % obligationer	kr.	12,000: —
Stockholms Intecknings-Garanti-Aktiebolags 3 1/2 % obligationer	»	7,865: —
Helsingfors stads 4 1/2 % obligationer	»	20,358: —
Örebro stads 3 6/10 % obligationer	»	5,985: —
Städernas i Finland Hypotekskassas 4 % obligationer	»	2,923: 20
Kopparbergs-Hofors Sågverksaktiebolags 4 1/2 % obligationer	»	7,000: —
Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags 4 % obligationer	»	5,000: —
Gefle—Dala Järnvägsaktiebolags 4 1/2 % obligationer	»	23,000: —
Intecknade skuldebref	»	28,950: —
På deposition i Stockholms Enskilda Bank	»	24,371: 71
På deposition i Sundsvalls Enskilda Bank	»	227: 81
På upp- o. afskrifn.-räkning i Stockholms Ensk. Bank	»	2,985: 78
Summa	kr.	140,666: 50

De i föregående års revisionsberättelse omförmälda under Allmänna Stipendiefonden uppförda särskilda konti visa vid 1899 års slut följande behållningar:

A. Färdiga länsinsatsers konto:			
Stockholms stads	kr.	10,260: —	
Malmöhus läns	»	5,058: 33	
Kristianstads läns	»	5,174: 11	
Östergötlands läns	»	5,040: —	
Vesterbottens läns	»	6,857: 67	
Södermanlands läns	»	7,797: 61	
Örebro läns	»	5,147: 42	
Värmlands läns	»	5,114: 90	
Norrbottens läns	»	8,530: 45	
Vesternorrlands läns	»	5,000: —	
Skaraborgs läns	»	6,344: 06	
Jämtlands läns	»	5,000: —	
Göteborgs och Bohus läns	»	5,003: —	80,327: 55
B. Påbörjade länsinsatsers konto			18,733: 96
C. Fria gåfvomedels konto			28,928: —
D. Disponibla medels konto			12,676: 99
		Summa kr.	140,666: 50

Ellen Bergmans Släktstipendiefond.

Kredit.

Behållning från år 1898	kr.	50,150:	—
Under året influtna räntor	»	2,002:	67
Summa	kr.	52,152:	67

Debet.

Utbetald lifränta	kr.	2,002:	67
Behållning till år 1900	»	50,150:	—
Summa	kr.	52,152:	67

Ofvanstående behållning är placerad uti:

Oxelösund-Flen-Vestmanlands Intecknings-Aktiebolags 4 % obligationer	kr.	25,000:	—
Allmänna Hypoteksbankens 4 % obligationer	»	18,666:	67
Gefle—Dala Järnvägsaktiebolags 4 1/2 % obligationer	»	2,000:	—
Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags 4 % obligationer	»	2,000:	—
På deposition i Stockholms Enskilda Bank	»	1,333:	33
Intecknad revers	»	1,150:	—
Summa	kr.	50,150:	—

Donationsfond,

stiftad af anonym gifvare den 3 Juni 1890.

Kredit.

Behållning från år 1898	kr.	33,695:	72
Under året influtna räntor	»	1,619:	49
Allmänna Stipendiefonden, lån	»	200:	—
Summa	kr.	35,515:	21

Debet.

Utbetalda stipendier	kr.	900:	—
Allmänna Stipendiefonden, lån	»	200:	—
Förvaltningsbidrag till Allm. Stipendiefonden	»	100:	—
Kassaförvaltaren	»	0:	40
Ränta	»	0:	50
Behållning till år 1900	»	34,314:	31
Summa	kr.	35,515:	21

Ofvanstående behållning är placerad sålunda:

Sundsvalls stads 4 1/2 % obligationer	kr.	5,000: —
På deposition i Stockholms Ensk. Bank	»	25,387: —
Intecknad revers	»	2,400: —
På deposition i Sundsvalls Ensk. Bank	»	700: —
På upp- och afskrifningsräkning i d:o	»	827: 31
Summa	kr.	34,314: 31

Leijonhufvud-Adlersparreska Stipendiefonden.

Kredit.

Behållning från år 1898	kr.	5,522: 59
Från donators sterbhus öfverlemnade	»	2,231: 68
Allmänna Stipendiefonden, lån	»	100: —
Under året influtna räntor	»	231: 48
Summa	kr.	8.085: 75

Debet.

Stämpalskatt	kr.	1: 70
Stipendier	»	747: 37
Allmänna Stipendiefonden, lån	»	100: —
Behållning till år 1900	»	7,236: 68
Summa	kr.	8,085: 75

Förestående behållning är placerad sålunda:

Intecknad revers	kr.	5,000: —
Kapitalräkning i Stockholms Ensk. Bank	»	2,236: 68
Summa	kr.	7,236: 68

Evelina Fahnehielms Stipendiefond.

Kredit.

Gåfva enl. testamente af fröken Evelina Fahnehielm	kr.	3,000: —
Af vänner och elever till donator öfverlemnade	»	1,051: 63
Influtna räntor	»	33: 44
Summa	kr.	4,085: 07

Debet.

Stämpelskatt	kr.	1: 75
Behållning till år 1900	»	4,083: 32
Summa	kr.	4,085: 07

Förestående behållning är sålunda placerad:

Gefle—Dala Järnvägsaktiebolags 4 1/2 % obligationer	kr.	1,000: —
På deposition i Stockholms Ensk. Bank............	»	3,000: —
På upp- och afskrifning i d:o........................	»	83: 32
Summa	kr.	4,083: 32

Samtliga i berättelsen omnämnda värdepapper, hvilka vi funnit förvarade i styrelsens kassafack i Stockholms Ensk. Bank, äro efter vår öfvertygelse fullt betryggande och utgifterna äro bestyrkta med oss förevisade verifikationer.

Då styrelsen efter vår uppfattning på ett mycket berömvärdt sätt iakttagit Förbundets stipendiefonders ekonomiska intressen, är det oss ett nöje att tillstyrka full och tacksam ansvarsfrihet åt densamma för 1899 års förvaltning.

Stockholm den 31 Mars 1900.

Olof Björklund. *J. N. Sanne.* *I. Elfving.*

Bil. IV.

Dräktreformföreningens årsberättelse

mars 1899—mars 1900.

Styrelsen får härmed aflägga redogörelse för verksamheten under föreningens fjortonde arbetsår.

På den i förra årsberättelsen omnämnda hemställan från det i Petersburg befintliga »Sällskapet till skydd för kvinnohälsan», att dit till påseende skicka en serie modeller lämnade styrelsen ett jakande svar, dock med villkor att nämnda sällskap ikläddé sig tull- och transportkostnader för sändningen. Å detta meddelande erhölls icke något svar, men i december 1899 kom från den ryska föreningen en uppmaning att i januari deltaga i en i Petersburg då anordnad utställning af hygieniska kläder och andra föremål. Men som af utställare, utom alla utgifter för frakt, tull etc., fordrades en mycket dryg platshyra, beslöt styrelsen att föreningen icke skulle deltaga i nämnda utställning. Däremot deltager föreningen med en *skoldräkt* i världsutställningen i Paris detta år. Genom tillmötesgående från öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor har plats för denna dräkt beredts å den pedagogiska afdelningen. Föreningens inträdeskort till expositionen är utfärdadt på styrelsemedlemmen fru Eva Kempe, som välvilligt åtagit sig att under sin vistelse i Paris representera föreningen.

I Wallinska skolan i Stockholm har en exposition af föreningens skoldräkt egt rum. Likaså har den skickats till påseende till åtskilliga landsortsskolor. Från skilda orter ha ingått bref med rekvisition af mönster samt begäran om anvisningar och råd vid tillverkningen af reformmodeller.

Till folkhögskolorna ha sändts exemplar af föreningens broschyr *Den kvinnliga klädedräkten*. Den kommer att sändas äfven till de norska och danska folkhögskolorna.

Föreningens modeller och mönster tillhandahållas fortfarande hos firman *K. M. Lundberg, Stockholm*.

Styrelsen har ägt följande sammansättning:

A. Af Fredrika-Bremer-förbundet valda:

Ordinarie medlemmar:	***Suppleanter:***
Fru *Marie-Louise Berg.*	Fröken *Sally Högström.*
» *Gurli Linder.*	» *Caroline Wahrolin.*
Fröken *Elsa Gyldén.*	

B. Af Dräktreformföreningen valda:

Ordinarie medlemmar:	***Suppleanter:***
Doktor *Hedda Anderson.*	Fru *Maria Bolin.*
Fru *Thea Burgman.*	» *Louise Frænckel.*
» *Ellen Gyllander.*	» *Sigrid Nyström.*
» *Eva Kempe.*	Fröken *Helena Palmqvist.*
» *Carin Scholander.*	
Fröken *Josefine Lindeblad.*	

Som ordförande har fungerat fru Scholander, som vice ordförande fru Linder, som sekreterare fru Gyllander och som kassaförvaltare fröken Lindeblad.

Revisorer:	***Revisorssuppleanter:***
Fröken *Jenny Bonnier.*	Fru *Greta Wærn.*
» *Betty Hirsch.*	Fröken *Anna Kruse.*

Revisionsberättelse.

Undertecknade, af Fredrika-Bremer-Förbundets dräktreformförening utsedda revisorer, få härmed, efter företagen granskning af räkenskaperna från den 1 Januari 1899 till den 31 December samma år, afgifva följande revisionsberättelse:

Af böckerna framgår, att följande konti under året lämnat vinst:

Modellers konto	kr.	35: 82
Medlemsafgifters konto	»	37: —
Frivilliga gåfvors konto	»	14: 52
Mönsters konto	»	31: 30
Intressekonto	»	5: 50
Summa	kr.	124: 14

Följande konti förlust:

Annonsers och trycksakers konto	kr.	31: 22
Allmänna omkostnaders konto	»	20: 10
Summa	kr.	51: 32

Föreningens tillgångar, hvilka vid årets början utgjorde kr. 628: 88, belöpte sig vid årets slut till kr. 701: 70 och bestå af:

Inventarier och modeller	kr.	445: 95
Lager af mönster	»	121: 80
Insatt i Handelsbanken	»	60: 85
Kassa	»	73: 10
Summa	kr.	701: 70

Till sist få undertecknade, som befunnit räkenskaperna i godt skick och behörigen verificerade, tillstyrka att full ansvarsfrihet må beviljas styrelsen.

Stockholm i Mars 1900.

Jenny Bonnier. *Betty Hirsch.*

Bil. V.

Kassaförvaltarens rapport.

Till styrelsen för Fredrika-Bremer-Förbundet.

Ur räkenskaperna anföres följande:

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vid årets slut hade Fredrika-Bremer-Förbundet:

Tillgångar:

Kassa		677: 19
Intecknings-Garanti-Aktiebolaget		37: 21
Nordiska Kreditbanken		1,708: 79
Inventarier		2,545: 31
Fordran hos fru S. Whitlock		4,000: —
Diverse debitorer:		
Obligationer	5,000: —	
Inteckningar	5,000: —	
Reversfordringar	6,727: 90	16,727: 90
Andra fordringar		57: 57
Saldo: förlust från år 1899		949: 83
	Summa kr.	26,703: 80

Skulder:

Egna fonder:		
Ständiga ledamöters afgifter	10,710: —	
Inträdesafgifter	3,540: 25	
Första årets årsafgifter	174: —	
S. Whitlocks stipendiefond	4,000: —	
Anonym donationsfond	6,000: —	
Reservfonden	381; 86	24,806: 11
Yttre skulder:		
Aftonbladets Aktiebolag	414: 50	
Sjukvårdsafdelningen	713: 19	
Gåfvor och understöd	300: —	
Undersökning af kontors- och butikbiträdens löne- och arbetsförhållanden	470: —	1,897: 69
	Summa kr.	26,703: 80

Ofvanstående förlust kr. 949: 83 har uppkommit på grund af följande förhållande mellan vinst och förlust:

Vinst:

Första årets årsafgifter	kr.	160: 50
Årsafgifter	»	3,285: —
Räntor	»	598: 25
Förlust år 1899	»	949: 83
Summa	kr.	4,993: 58

Förlust:

Byrån	kr.	3,364: 40
Trycksaker	»	231: 66
Dagny	»	461: 51
Allmänna omkostnader	»	822: 82
Möten	»	113: 19
Summa	kr.	4,993: 58

En jämförelse med föregående års bokslut utvisar följande:

Genom den tillökning, som kommit den Whitlockska stipendiefonden till del, samt genom i stadgarna föreskrifven kapitalisering af ständiga ledamöters afgifter samt af halfva beloppet af nytillträdande ledamöters första årsafgift, hafva Förbundets egna fonder under året vunnit en tillökning af kr. 1,010: 50; men, då i följd af Förbundets vid årsmötet fattade beslut afskrifning af den från åren 1897 och 1898 öfverbalanserade förlusten kr. 2,114: 84 egt rum, blir å Förbundets fonders konto nu slutsumman kr. 24,806: 11 mot 25,910: 45 år 1898.

Byråns inkomster hafva varit kr. 3,105: 02 och dess utgifter kr. 6,469: 42.

Allmänna omkostnaders konto ställer sig på en något lägre siffra än föregående årets.

Det tillskott från Förbundets allmänna kassa, som kräfts för tidskriften Dagnys utgifvande, har utgjort kr. 461: 51 mot kr. 752: 27 föregående år.

Under året hafva 5 nya lån å tillsammanlagdt kr. 1,900 af Förbundets medel utlämnats såsom studielån åt kvinnor eller för att på annat sätt främja deras förmåga af självförsörjning. Å äldre lån hafva inbetalts kr. 2,414: 16. Summan af de för sådant ändamål utelöpande lånens kapitalbelopp utgör vid årets slut kr. 6,727: 90 mot kr. 7,242: 06 föregående år.

Sjukvårdsafdelningen har en behållning af kr. 713: 19.

Af den från Lorénska Stiftelsen till Förbundet lämnade summan kr. 1,000 för undersökning af kontors- och butikbiträdens löne- och arbetsförhållanden har under året för ändamålet utgifvits kr. 530 och återstå kr. 470.

För influtna gåfvor, som för uppgifna ändamål lämnats, redogöres i Styrelsens berättelse.

För sjukkassans, stipendiefondernas och komiténs för lagfrågor kassaställning lämnas särskilda redogörelser.

Fröknarna G. Adelborg och S. Beckman hafva med omsorg och noggrannhet skött arbetet vid kassan och bokföringen.

Stockholm i Februari 1900.

Caroline Wahrolin,
Kassaförvaltare.

Bestyrkande riktigheten af ofvanstående redogörelse, hemställa undertecknade revisorer om ansvarsfrihet för 1899 års förvaltning.

Stockholm den 9 maj 1900.

Allida Rossander. *Vilhelm Svedbom.* *August Wall.*

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

Anmälan.

Dagny utkommer ***1900*** ***med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.***

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.
Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36
Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. ½10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.
Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

Under juni, juli, augusti och september utkommer Dagny med endast ett häfte månatligen.

1900 Ny följd — III årg. Häft. 11

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur 28 april—11 juni 1900.

Svensk:

De ungas tidning n:r 1—6.
Eira n:r 8—10.
Folkskolans barntidning n:r 19—24.
Helsovännen n:r 9—10.
Hemtrefnad n:r 18—23.
Hemåt n:r 5.
Idun n:r 18—23.
Jordemodern n:r 5.
Nordisk tidskrift n:r 3.
Nya bokhandelstidningen n:r 17—23.
Nya kyrkans tidning n:r 4—5.
Ord och bild n:r 4.
Pedagogisk tidskrift n:r 1.
Saga n:r 9—11.
Sedlighetsvännen n:r 2.
Slöjdundervisningsbladet n:r 5.
Svensk bokhandelstidning n:r 17—23.
Svensk damtidning n:r 18—23.
Svensk läraretidning n:r 18—22.
Svensk musiktidning n:r 9—10.
Varia n:r 5.

Finsk:

Finsk tidskrift n:r 4—5.
Nutid n:r 5.

Norsk:

Husmoderen n:r 13—17.
Nylænde n:r 9—11.
Urd n:r 17—22.

Dansk:

Bog og Naal n:r 5.
Kvinden og Samfundet n:r 16—21.
Kvindernes Blad 3 maj—31 maj.

Tysk:

Blätter des Badischen Frauenvereines n:r 6—11.
Deutsche Hausfrauenzeitung n:r 19—24.
Die Frauenbewegung n:r 9—11.
Dokumente der Frauen n:r 3—5.
Monatsbericht des Vereins christlicher Lehrerinnen n:r 5—6.
Neue Bahnen n:r 9—11.

Engelsk:

The Englishwoman's Review n:r 2.
The Nurses' Journal n:r 5.
The Nursing Record n:r 636.
The Woman's Journal n:r 15—20.

Fransk:

La Femme n:r 9—11.
L'Humanité Nouvelle n:r 5—6.

Sommar.

Soln i norr på rosenmolnet hvilar.
Se dess glöd, hur den sitt skimmer silar
genom späda löf kring stam och grenar!
Se, till guld förvandlas berg och stenar,
vikens vågor glimma,
stranden står i blom!
Några båtar simma
mot dess rikedom.

Vackra barn, som sjungen här från toften,
andens in den friska honungsdoften!
Vällukt väller från den sanka ängen,
från de tusen trädens blad och hängen.
Nu är blomstertiden,
nu är sommarn här!
Öfver vass och viden
svalans vinge skär.

Vinden mojnar. Flaggans flikar sjunka.
Lugn en fjäril syns på seglet prunka.
Barn, vi drömde, att oss duken förde
mot ett land, där lyckans röst vi hörde.
Lyckolandet finnes
vid en ljusblå strand,
men det landet vinnes
blott af mödad hand.

*

Fyra åror läggas ut och bryta
vattenspegelns vida klara yta.
Soln försvunnit, inga fåglar drilla,
allt omkring oss ligger tyst och stilla.
Sommarnatt, du ljusa,
intet kan som du
våra sinnen tjusa!
Barn, vi landa nu.

Här är drömmens, här är lyckans rike!
Äppelblommor täcka vall och dike
hölja träden kring vår dolda stuga.
Kullens rönnar stå i ring och buga
för den första fläkten.
Fåglalåt i skog
bådar morgonväkten.
Hör hur trasten slog!

Hans Vik.

Kvinnorörelsens mål.

Af

Olive Schreiner.

(Ur »The Cosmopolitan.»)

I det rop, som höjer sig i det moderna samhället, där än det ena och än det andra begäres för och af stora korporationer af kvinnor, kan den, som hör noga efter, upptäcka liksom en grundton därbakom, en fordran, som kan uttryckas med ungefär dessa ord: *Gif oss arbete och en utbildning, som gör oss skickliga till arbete! Vi begära detta icke för vår egen skull allenast, utan för mänsklighetens!*

Om denna fordran logiskt utvecklas, kommer den att få följande form:

Gif oss arbete! I tallösa människoåldrar, i tusentals, milliontals kanhända, ha vi arbetat. När mannen först vandrade omkring, en naken vilde, som nyss lärt att gå rak, och jagade och kämpade, så vandrade vi tillsammans med honom; hvart steg han tog togo vi tillika. I vårt sköte närde vi släktet, på våra skuldror buro vi det; vi letade rötter och örter till dess uppehälle, och när mannens pil eller hulling skaffade villebrådet, var det våra händer som tillredde det. Sida vid sida vandrade vi, den vilde mannen och den vilda kvinnan, fria tillsammans och arbetade fria tillsammans. Och vi voro nöjda!

Sedan kom en förändring.

Vi slutade upp med våra vandringar och slogo upp vårt tält på en fläck af jorden, hvarvid lifvets mödor åter delades mellan oss. Medan mannen gick ut att jaga eller att slåss med fienden, som ville taga ifrån oss allt, arbetade vi på fältet. Vi gräfde i jorden, vi skuro säden, vi skapade bostäderna, vi väfde klädnaderna, vi formade lerkärlen och tecknade de linier på dem, som voro mänsklighetens första försök till dekorativ konst. Vi studerade örternas egenskaper och användning, och våra gamla kvinnor voro släktets första läkare liksom ofta dess första präster och profeter.

Vi närde släktet vid vårt bröst, vi buro det på våra skuldror, genom oss fick det lif, fick föda och kläder — mera sträfsamt och oändligt än mannens var vårt arbete. Dock klagade vi aldrig att det var för tungt för oss. Medan den vilde mannen låg i solskenet på sina hudar för att hvila sig till striden eller jakten eller medan han formade sina dödsbringande vapen, åt och drack han hvad våra händer hade beredt åt honom. Och medan vi knäböjde vid handkvarnen eller gräfde på fälten, med ett barn i vårt sköte och ett på vår rygg, sträfvande tills den unga kroppen blef gammal i förtid — klagade vi någonsin, att det arbete, som föll på vår lott, var för hårdt för oss? Visste vi icke, att den kvinna, som släppte sin börda, var lik mannen som kastade bort sin sköld i striden — en pultron och en förrädare mot sitt släkte? Mannen kämpade — det var hans arbete; vi födde och närde släktet — det var vårt. Vi visste att på våra mödor liksom på mannens berodde den familjs lif och välbefinnande, som vi gåfvo lifvet. Vi uthärdade vårt slit, liksom mannen bar sina sår, under tystnad, — och vi voro nöjda.

Sedan kom en förändring på nytt.

Människoåldrar förgingo, och den tid kom då det icke längre var nödvändigt att alla män skulle draga ut på jakt eller i striden och då endast en på fem eller en på tio eller en på tjugo ständigt behöfdes för dessa arbeten. Då började mannen, som icke längre hade full sysselsättning på sina gamla arbetsfält, ge sig in på våra. Han började också odla fältet, bygga huset, mala säden (eller lät sina manliga trälar göra det!), och hackan och krukmakarverktygen och nålen och till slut äfven kvarnstenarna, som vi först hade plockat upp och jämnat för att mala föda åt våra barn, började gå öfver från våra händer i hans. Det gamla härliga lifvet på de fria fälten blef oss icke längre beskärdt; vi rörde oss innanför portarna, där tiden flyter långsammare och världen är sorgligare än i det fria utanför. Men vi hade vårt eget arbete ännu och vi voro nöjda.

Om vi än inte längre fingo odla säd till vår familjs uppehälle, tillredde vi dock fortfarande dess föda; om vi än icke alltid planterade och beredde linet och hampan, väfde vi alltjämt klädnader åt vårt släkte; om vi icke längre uppförde husets väggar, voro de bonader, som täckte dem, dock våra händers verk. Och kring våra knän uppväxte från födelsen till mannaåldern de barn vi hade födt, deras röster ljödo ständigt i våra öron. Vid våra boningars dörrar sutto vi med våra sländor och blickade ut öfver fälten, som en gång voro

våra till, att arbeta på, — och vi voro nöjda. Frälsemans, bondes och borgares hustru, alla hade vi ännu vår uppgift att fylla.

Men nu har åter en förändring inträdt.

Någonting alldeles nytt har kommit in på det mänskliga arbetets fält och icke lämnat någonting som det var.

På mannens arbetsområde har förändringen försiggått och försiggår alltjämt mera.

Öfver landssträckor, där en gång femtio män och ynglingar sträfvade med sina dragare, färdas nu snabbt en ångplog, styrd af blott två par händer; och en skördemaskin mejar och binder och lägger i stack på en dag så mycket som det fordom skulle behöfts hundra starka mansarmar till att hösta. De järnverktyg och vapen, som en af vårt släktes förfäder behöfde långa månader af ihärdig ansträngning till att draga ut ur malmen och gifva form och härdning, strömma nu ut ur ångmaskiner, liksom vattnet strömmar ur kvarndammen; och till och med i kriget, mannens speciella och häfdvunna arbetsfält, har en fullständig omstörtning af den gamla ordningen ägt rum. Det fanns en tid då storleken och styrkan hos musklerna i en mans armar och ben och styrkan af hans benbyggnad i hög grad afgjorde hans kampduglighet och då en Akilles eller en Richard Lejonhjärta, väpnad endast med sitt spjut eller sin stridsyxa, kunde jaga en hel här framför sig; nu för tiden kan den ynkligaste pyssling bakom en modern Maximkanon i fullkomlig trygghet meja ned ett led af hjältar, hvilkas armar och ben och fysiska krafter en grekisk gud kunde afundats, men hvilka, emedan de sakna det moderna krigsmaskineriet, falla utan värn. Tiden för tillförseln till mänskligheten af styrkan i människans muskler, vare sig i krigets eller i fredens arbeten, är för alltid gången, och tiden för den uteslutande betydelsen af styrkan, utvecklingen och verksamheten hos människans hjärna och nerver är redan inne.

Aldrig förr i jordens historia har det manliga området för lönadt arbete varit så vidsträckt, så intressant, så kompliceradt och i sina resultat så betydelsefullt för samhället; aldrig förr har det manliga könet i sin helhet varit så fullt och ihärdigt sysselsatt.

På vårt kvinliga arbetsfält ha förhållandena tenderat att forma sig helt annorlunda! De förändringar, som ägt rum under de senaste århundradena och som vi inrangera under den sammanfattande rubriken »modern civilisation», ha gått ut på att beröfva kvinnan, icke blott delvis utan så godt som helt och hållet, hennes gamla

område af produktivt socialt arbete och, där det å hennes sida icke förekommit något afgjordt och medvetet motstånd, ingenstädes af sig själfva öppnat nya fält till ersättning.

Det är detta faktum som alstrar vår moderna »kvinnofråga».

Våra spinnrockar äro alla sönderslagna, i tusen väldiga byggnader producera af ånga drifna väfstolar, styrda af några hundra tusen händer (ofta manshänder), vårt släktes kläder, och vi våga icke längre säga stolt som förr, att vi och vi allena kläda våra folk. Våra hackor och våra kvarnstenar gingo oss ur händerna för länge sedan, och plöjaren och mjölnaren öfvertogo vårt arbete; men vi höllo hårdt fast vid baktråget och bryggpannan. Nu är det ofta ångan som formar vårt bröd och kakorna läggas ned vid vår dörr (kanske af en man i automobil), och våra hushållsdryckers historia veta vi icke före det ögonblick då de sättas för oss på vårt bord. Dag för dag inkräkta maskintillredda och fabriksproducerade kötträtter en allt större plats i både de rikas och de fattigas matordning, så att till och med arbetskarlens hustru knappast sätter fram för sin familj något af sin egen tillredning; och bland de förmögnare klasserna har förändringen i hushållets inrättning gått så långt, att män icke sällan anträffas arbetande i våra hus och kök och till och med stående bakom våra stolar, redo att göra allt för oss utom att stoppa matbitarna mellan våra kvinliga läppar. I hvarje riktning har den gamla lagen, att det uteslutande var kvinnans rättighet att tillreda sitt släktes födoämnen, blifvit en föråldrad lögn.

Äfven de smärre husliga sysslorna tendera till att flyttas ut ur kvinnans arbetssfär: i de moderna städerna piskas våra mattor, rengöras våra fönster och skuras våra trappstenar medelst maskiner eller lejdt och ofta manligt arbete. Och förändringen har gått mycket längre än till att blott beröfva oss beredningen af de materialier, af hvilka släktets kläder tillverkas. Symaskinen, som nästan helt och hållet har utträngt den gamla synålen, börjar bli föråldrad, och tusen ångmaskiner i fabriker förse redan icke endast mannen och sonen utan kvinnan själf med nästan hvarje beklädnadsartikel, under det bland de rikare klasserna Worth med sina hundra manliga medhjälpare bidrager till att ändtligen tillintetgöra den gamla myten, att det uteslutande tillhör kvinnan som en del af hennes husliga arbete att tillverka sitt släktes kläder.

År för år, dag för dag, arbetar i stillhet en afgjord tendens att göra kvinnans husliga verksamhetssfär allt snäfvare, och detta insnäfvande gör sig märkbart i precis samma mån som det vi kalla

den moderna civilisationen skrider framåt. Det yttrar sig mera i England och Amerika än i Italien och Spanien, mera i stora städer än i landtliga samhällen, mera bland de rikare klasserna än bland de fattigare och är ett ofelbart kännetecken på framskridande modern civilisation.

Men det är icke endast och icke ens hufvudsakligen på området för kvinnans husliga arbeten, som förändringen har träffat henne och inskränkt hennes gamla arbetsfält.

Det fanns en tid, då kvinnan behöll sina barn omkring sig, tills de blifvit fullvuxna. Hennes uppfostran och inflytande var det som formade dem. Från det ögonblick, då det späda barnet först låg vid hennes bröst, och till dess hennes döttrar gifte sig och hennes söner började deltaga i männens arbete, stodo de ständigt under moderns inflytande. I den dag som är ha till och med de tekniska och enklare undervisningsgrenarna blifvit så komplicerade och de kraf den moderna kulturen framställer på specialiserad undervisning och utbildning för alla individer, som skola fortlefva och gagna under de moderna förhållandena, äro så mäktiga oeh oafvisliga, att barnet från de tidigaste åren af sitt lif nödvändigtvis flyttas öfver från moderns händer till den specialiserade lärarens. Ett barn tillhörande de rikare klasserna är inte väl födt förrän det lämnas i händerna på en utbildad sköterska och därefter i händerna på en kvalificerad lärarinna, till dess som i vissa länder sonen ofta lämnar sitt hem för alltid vid nio eller tio år för att öfvergå till skolan och universitetet, under det dottern, som är i händerna på utbildade lärare och tjänare, i de flesta fall knappast har moderns arbete att tacka för mera af sin uppfostran och daning. Och ibland de fattigare klasserna ryckes sonen och ofta dottern lika fullständigt af skolan och sedan genom nödvändigheten af yrkesutbildning från den moderliga uppsikten, och detta mera ju längre civilisationen framskrider. Så framträdande har denna förändring på kvinnans forna arbetsområde blifvit, att en kvinna af nästan hvilken klass som helst kan ha födt många barn och ändå vid medelåldern sitta ensam i ett tomt hus, emedan alla hennes afkomlingar gått ifrån henne för att mottaga undervisning och utbildning af andra. Det gamla påståendet att barnens uppfostran är uteslutande moderns plikt har, hur sant det än må ha varit i afseende på ett aflägset förflutet, redan blifvit absolut felaktigt, och en kvinna, som nu för tiden skulle yrka på att helt och hållet få uppfostra sin afkomma, skulle i nio fall af tio tillfoga dem en ohjälplig skada, emedan hon är inkompetent.

Men om möjligt ändå mera djupt och radikalt ha den moderna kulturens förändringar berört vårt gamla arbetsfält i en annan riktning — i just den del af det mänskliga arbetsfältet, som är särskildt och organiskt vårt och som aldrig helt kan tagas från oss. Här har insnäfvandet gått längre än i någon annan riktning och berör oss som kvinnor på en känsligare punkt.

En tid har funnits — och finnes ännu — bland nästan alla primitiva och vilda folk, då kvinnans första och viktigaste plikt mot sitt samhälle var att föda, att föda mycket och att föda oupphörligt! På hennes efter förhållandena afpassade och ständigt fortgående förrättande af denna passiva form af arbete och på hennes framgångsrika närande af sin afkomma vid sitt eget bröst berodde icke blott hennes stams eller nations välgång utan rent af dess existens. Där, som fallet är bland nästan alla barbariska folk, dödlighetssiffran för späda barn är hög, där de ständiga olycksfall, som uppstå af kriget eller jakten, och personliga våldsdåd alltjämt tendera att minska antalet af fullvuxna män, där de flesta sår medföra döden, emedan den kirurgiska vetenskapen ännu ligger i sin linda, och där framför allt pest och hungersnöd, som aldrig utebli, om de än uppträda med oregelbundna mellanrum, decimera folket, har det varit af högsta vikt, att kvinnan brukat sin alstringskraft till dess allra yttersta gränser, för att inte rasen skulle med ens börja tyna af och dö ut.

Äfven under de civilisationsförhållanden, som förefunnits i de århundraden, hvilka skilja det primitiva vildetillståndet från den högre kulturen, har krafvet på ständigt barnafödande å kvinnans sida såsom varande hennes högsta sociala plikt i allmänhet knappast varit mindre bjudande. Tjugo män måste då födas, ammas och uppfödas af kvinnan till att verkställa det grofva mekaniska arbete, som nu verkställes af en enda liten, välanbragt ångkran, och krafvet på stora massor af mänskliga varelser som blotta reservoarer för motorkraft vid utförande af de enklaste processer var oafvisligt. I den dag som är har detta förhållande nästan fullständigt vändts upp och ner.

Vetenskapens framsteg och förbättringen af lifvets fysiska villkor tendera snabbt till en minskning af den mänskliga mortaliteten, och det har nu redan blifvit möjligt för en stam att icke blott bibehålla sitt antal utan till och med öka det med en jämförelsevis ringa förbrukning af kvinnans vitalitet i det passiva arbetet att föda barn.

Men ändå mera allvarligt har krafvet på kvinnans arbete som barnaföderska försvagats genom förändring i en annan riktning. Hvarje mekanisk uppfinning, som förringar nödvändigheten af groft muskelarbete, minskar också det sociala krafvet på kvinnan som frambringare *en gros* af dylika arbetare. Vi ha redan öfver hela den civiliserade världen nått en punkt, på hvilken det sociala krafvet icke gäller endast mänskliga varelser i klump till att användas som lastdjur utan snarare och uteslutande mänskliga varelser som äro tränade och odlade till att lämpa sig för utöfvandet af det moderna lifvets mångfaldiga plikter. Icke nu endast många män utan snarare få, och dessa få väl födda och väl undervisade, så lyder det moderna krafvet. Och den kvinna, som nu för tiden endast producerar tolf barn och ammar dem och sedan släpper lös dem på sitt samhälle och sin familj, anses med rätta som sin menighets förbannelse och fördärf och icke som en produktiv arbetare. Ty i den moderna världen har uppfödandet och fostrandet af en enda individ, på ett sätt som är ägnadt att göra honom lämpad till att ta itu med det civiliserade lifvets svårigheter och trassliga mångfald, blifvit så vanskligt och så dyrbart, att obegränsad fruktsamhet å kvinnans sida redan i de flesta fall har blifvit ett obotligt ondt så väl för familjen som för staten, vare sig det är fråga om handtverkaren, som till priset af en oändlig självuppoffring måste underhålla och uppfostra sina barn till deras tolfte eller fjortonde år, om de någonsin skola kunna bli bara dugliga kroppsarbetare, och som, i fall familjen är stor, ofta dignar under bördan och låter sin afkomma, utan undervisning och uppfostran, bli samhällets afskum; eller det är fråga om ämbetsmannen, som med sitt tankearbete är tvungen att med kolossala utgifter underhålla och uppfostra sina söner, tills de bli tjugo år eller äldre, och ge uppehälle åt sina döttrar ofta hela deras lif igenom, om de inte gifta sig, och för hvilken en stor familj ofta visar sig icke mindre olycksbringande under det den stat, hvars kvinnor utan hänsyn föda stora massor af individer utöfver dem de kunna bereda uppfostran, är en stat, som tenderar att försämras. Befallningen till den moderna kvinnan är inte nu helt enkelt: »Du skall föda», utan snarare: »Du skall icke föda i en mån som öfverstiger din förmåga att tillfredsställande uppföda och fostra»; och en kvinna, som uppträdde inför fattigvårdsstyrelsen eller i ett fattighus, åtföljd af sina tolf barn, och begärde vederbörligt underhåll för sig och dem till ersättning för den möda hon haft med att skaffa dem till världen, skulle nu för

tiden bli tämligen hastigt affärdad. Och den man, som nu för tiden på sin bröllopsdag hälsades med den gamla lyckönskningen att han måtte bli fader till tio söner och tio döttrar, skulle betrakta den som en förbannelse i stället för en välsignelse. Säkert är, att den tid hastigt nalkas, då barnafödande kommer att anses snarare som en lyx, tillåtlig endast för dem, som bevisligen ha förmåga att ordentligt uppfostra och sörja för sin afkomma, än som ett arbete, som i och för sig och under hvilka förhållanden som helst är en välgärning mot samhället.

Sålunda har det kommit därhän, att stora massor af oss kvinnor genom de moderna sociala förhållandena utestängas från barnafödande öfver hufvud taget och att äfven de ibland oss, som äro barnaföderskor, i den mån som den klass eller ras vi tillhöra står högt på civilisationens skala, väntas frambringa ett allt mindre och mindre antal afkomlingar; på så sätt blir äfven för dessa födandet och ammandet af barn, i stället för att fylla hela cirkeln af kvinnans lif från ungdom till ålderdom, en episodisk sysselsättning, som upptar endast tre eller fyra år af de sjuttio, som utgöra ett människolif. I sådana samhällen blir det påståendet (så fullkomligt sant i fråga om de flesta vilda samhällen och äfven till stor del sant beträffande dem som befinna sig på civilisationens lägre öfvergångsstadier), att kvinnans hufvudsakliga och ständiga sysselsättning från pubertetsåldern till ålderdomen är att föda och amma barn och att denna sysselsättning måste fullt tillfredsställa alla hennes behof af socialt arbete och verksamhet — *en föråldrad lögn.*

Millioner af våra kvinnor utestängas från att någonsin föda ett barn, och beträffande dem af oss som föda är krafvet i ständigt stigande grad i kultursamhällena förbundet med det villkoret att vi, om vi vilja samhällets väl, måste begränsa vår förmåga.

Om vi sålunda se oss omkring med den längst gående opartiskhet vi kunna förfoga öfver på hela området för kvinnans häfdvunna arbete, så finna vi att *väl tre fjärdedelar däraf ha skurits bort för alltid och att den återstående fjärdedelen tenderar att krympa ihop!*

Det är detta stora faktum, så ofta och så fullkomligt förbisedt, hvilket är drifkraften i denna väldiga och rastlösa »kvinnorörelse», som karakteriserar vår tid. Det är *detta* faktum, antingen klart och intellektuellt fattadt eller, som fallet oftare är, obestämdt och smärtsamt *kändt*, som i de bästa moderna europeiska kvinnornas hjärtan väcker deras passionerade och stundom nästan enstämmiga rop på nya arbetsformer och nya områden för utöfvandet af deras förmåga.

Strängt logiskt framställdt lyder vårt kraf sålunda: Vi begära icke, att tidens hjul skall rullas tillbaka eller lifvets ström flyta bakåt. Vi begära icke, att våra gamla spinnrockar på nytt skola väckas till lif och sättas i våra händer; vi fordra icke, att våra gamla handkvarnar och hackor skola återgifvas åt oss eller att mannen på nytt skall begifva sig till sitt gamla område, kriget och jakten, och lämna allt husligt och socialt arbete åt oss; ej heller begära vi att samhället skall skapa om sig så, att hvarje kvinna på nytt kan bli barnaföderska (så önskvärdt det än kunde vara och så djupt än hungern efter moderskap är rotad i hvarje verklig kvinnas hjärta). Ännu mindre begära vi att hon ständigt skall användas som sådan och därmed vinna socialt anseende; ej häller fordra vi att de barn, som vi föda, på nytt uteslutande skola läggas i våra händer till att uppfostras. Detta veta vi icke kan ske. Lifvets forna materiella villkor ha gått för alltid, och ingen människovilja kan kalla dem tillbaka. Men *detta* är vårt kraf: Vi begära att i denna underliga nya värld, som uppgår öfver både man och kvinna, där ingenting är som det var och alla ting antaga nya former och samband — vi begära att i denna nya värld äfven vi må få vår andel af hedradt och socialt gagneligt arbete, vår fulla hälft af kvinnans barns sträfvan. Vi begära ingenting mer än detta och vi vilja icke nöja oss med någonting mindre. Detta är kvinnorörelsens mål!

En bok om drottning Kristina.

Christine de Suède par le Baron de Bildt.

Jag började läsandet af denna digra volym på 500 sidor, förutom otaliga upplysande noter, med den nedärfda antipati vi svenskar och svenskor i mer eller mindre grad hysa för Gustaf II Adolfs dotter, men jag lade den ifrån mig med en känsla gränsande till sympati för drottning Kristina.

Hon, som så många gånger förevigats, som frestat så många pennor, både förr och nu, både i dikt och prosa, hon har dock aldrig kunnat tala till våra hjärtan, utan med rysning och ovilja ha vi läst de olika skildringarna af hennes underbara växlande lif.

Och vi ha harmats öfver att dottern till den konung, som gaf sitt lif för den evangeliska tron, pålade sig påfveväldets ok, öfver-

gaf sitt land och sitt folk, för att lefva ett estetiskt, njutningsrikt lif långt borta i södern, må vara för konst och vetenskap men med åsidosättande af alla de plikter, som hon ärft med fädrens krona. Och mordet å Monaldesco har kommit oss att bäfva för hennes grymhet. Historien har aldrig framdragit någon som helst förmildrande orsak, något bevis för att denne Monaldesco hade förverkat sin härskarinnas ynnest och blifvit en farlig tjänare i hennes sold.

Sådan har varit vår uppfattning allt sedan barndomen, och intet har sedan kunnat rubba den.

Först efter genomläsandet af Bildts *Christine de Suède* börjar drottning Kristina skymta fram som en kvinna och, så underligt det låter, en mycket modern kvinna, hvars bild ännu torde behöfva ett eller annat sekel för att mogna eller förstås.

Hon är före sin tid, en sammansättning af manlig kraft och kvinlig glöd; kvinna endast vis-à-vis den man hon älskar, men manlig despot, grym, ja hänsynslös i allt annat. Hennes öfvermod visar sig bäst i ett af hennes bref till Karl XI, däri hon talar om: *Ce même Cœur qui, à l'exemple de Dieu, a su faire des rois*. . . Ja, stor nog att kunna nedlägga en krona och ändå förblifva drottning, tänker hon inom sig själf och handlar därefter; ty väl har hon abdikerat, men icke dess mindre förblir politiken allt fortfarande hennes käraste tidsfördrif, och hon tillbringar hela sitt lif med att göra upp planer, hvilka aldrig få någon annan betydelse än tillfredsställandet af hennes brinnande arbetsbegär. Väl har hon offrat Sveriges krona, men ändock hägra nya riken, främst Polens, för hennes aldrig hvilande fantasi; ehuru, skrifver hon till sin vän Azzolino, om han ej går in på att bli *polacco*, så toge hon ej emot hvarken Polens eller ens hela världens krona, om den bjöds henne.

Så skrifver den kvinna, som vi alla trott ej kunde vara kvinna uti något, allra minst uti att älska, som vi trodde blott offrade allt för äregirigheten och fåfänga drömmar och blott ville härska öfver allt och alla. Ja, härsklysten var hon, men inför kärleken har hon likvisst nedlagt spiran och den brefväxling mellan henne och kardinal Azzolino, som utgör det hufvudsakliga innehållet af Bildts digra volym, visar oss det på hvarje blad.

Det är första gången denna brefsamling öfverlämnas åt offentligheten, och fastän den på långt när ej innehåller alla Kristinas bref till kardinalen (tvenne samlingar däraf, som hon under föregående resor skrifvit, hafva gått förlorade), äro de dock ett otvetydigt bevis på en vänskap, som ej upphörde förrän med döden. Och denna vän-

skap eller rättare kärlek är också den röda tråden i denna brefväxling, som vi likvisst blott kunna följa från den ena parten, då Azzolinos bref, troligen af honom själf, blifvit uppbrända före hans död.

Men hurudana än dessa bref varit, tillrättavisande, kalla, ja stundom rent af hårda, att döma af Kristinas svar, så har hon dock aldrig för ett ögonblick upphört att dyrka honom, ehuru hennes stolthet nog många gånger torde hafva upprest sig mot denna hennes egen tillbedjan, denna underdånighet och ödmjukhet, egenskaper som för öfrigt så litet ingingo i hennes karakter. För alla andra var hon ogenomtränglig, gåtan, sfinxen, drottningen öfver alla andra drottningar, men för honom var hon slafvinnan.

Det är under hennes sista resa till Hamburg, med Sverige som mål, som denna brefväxling kommit till stånd. Hennes mening med denna resa var ordnandet af hennes affärer på ett för henne mer inbringande sätt, ty hennes lif i Rom förflöt i ständiga ekonomiska bekymmer, och de pengar, som hon hade att uppbära af sina svenska provinser, utföllo aldrig punktligt.

I Hamburg blef hennes vistelse öfver två år, då hon ville invänta en eventuell riksdag och den gång på gång sköts upp, troligen för att undvika hennes närvaro därvid. Till slut reste hon dock och möttes i Helsingborg af marskalk Banér och grefve Pontus de la Gardie, jämte ett lysande följe af 400 ryttare, förutom en större afdelning fotfolk. Likvisst kom hon aldrig längre än till Norrköping, hennes egen stad, då hon helt hastigt vände om, emedan man förbjudit henne att öppet hålla mässan och hon trott sig kunna trotsa detta förbud, med den påföljd, att regeringen på nytt ansåg sig böra ingripa.

Denna resa till Sverige blef hennes sista, fastän hon ännu någon tid närde inom sig hoppet att återvända, alltjämt endast för att vinna ekonomiska fördelar, ej som man befarade för att återeröfra kronan. En kvinna, sådan som drottning Kristina, visar aldrig sina innersta tankar, och skulle hon någon gång, som ej finnes skäl att antaga, ha ångrat sin abdikation, så torde hon aldrig ha delgifvit det åt någon, allra minst åt den som för henne ersatte kronan och allt.

För att få fram det intryck, som drottning Kristina gör på mig efter genomläsandet af alla dessa bref, måste jag låna ett norskt ord. På mig verkar hon såsom något *vidunderligt*, snarast som en af Ibsens mest oförståeliga kvinnofigurer, ett väsen, som talar som en sierska, härskar som en drottning och hvars innersta förtärs, absorberas, hypnotiseras af en olycklig kärlek.

Är det ej en underlig ödets lek, att den siste ättlingen af vår inhemska frejdade kungastam skulle skapas till kvinna, och vore man ej frestad att tro, att hon från början varit ämnad till man och att féerna, som stått vid hennes vagga, alla gifvit henne härskaregåfvor: snille, makt, kunskaper, då den sista féen kom och gaf henne det bästa eller det sämsta — den kvinliga skepnaden. Vid hennes födelse trodde man ju först att en prins kommit till världen. Emellertid fick hon alltid behålla något af sin förmenta manlighet, främst i snillegåfvor, som än sällsyntare än nu bestodos 1600-talets kvinnor. Kvinnans sekel hade ännu ej brutit in; det var mannens — uteslutande mannens.

Och så blef drottning Kristina en undantagsmänniska, som alla mer eller mindre fasade för, liksom våra far- och mormödrar heligt fasade för s. k. emanciperade kvinnor. Endast det, att hon var drottning, kom henne till hjälp, och hon fick därigenom en uppfostran, som eljes blott var afsedd för det manliga släktet. Hon blef lärd, talade grekiska och latin, skref franska och italienska, förstod holländska och spanska, sysslade med alkemi, med konst och vetenskap — hon blef Nordens Minerva och samlade omkring sig ett lysande hof. Denna drottning Kristinas korta regering blef, både i yttre och inre afseende, en glänsande tid för Sverige. Tvenne lysande freder hade i en grad som ingen anat utvidgat vårt rikes gränser, och en snillrik drottning förde spiran därinom.

Men ännu regerade drottningen — kvinnan var ej väckt. Väl hade hon haft ett barndomstycke för sin kusin, Karl Gustaf, men sådana tycken äro vanligen blott en försmak af kärleken, och först efter sin abdikation, som 30-årig kvinna, skulle hon möta den man, som blef hennes herre.

Det är först ännu några år senare, som vi genom Bildts bok lära känna henne och som vi börja förstå den kvinna som förut blott bländat och förvirrat oss.

Men det mest tragiska, lärdomen som vi kunna hämta ur drottning Kristinas lif, är att lyckan ej vinnes genom att offra plikter och slita alla band. *Lycklig* blef hon aldrig, och om vi också ej kunna lyfta förlåten till hennes intima lif och veta huru långt vänskapen emellan henne och Azzolino sträckte sig, så var det dock en otillåten kärlek, ty den som var föremålet för densamma var bunden af kyrkans band.

Intet tyder på att hon någonsin kände samvetsförebråelser öfver att ha svikit sin plikt gentemot sitt eget land. Därtill var hon för

stolt, för uppfylld af sitt eget jag och tillfredsställandet af de fordringar det ställde på hennes personliga lif. Hon var föregångerskan till den kvinnotyp, som offrar allt för att finna sitt innersta väsen och utbilda alla jäsande möjligheter inom dem. Och kärleken till det sköna, till ett lif fullt af estetiska njutningar, var kanske det, som mest drog denna sista ättling af den skönhetsträngtande Vasastammen från en kronas tunga, allvarliga plikter till solskenslifvet i södern.

Man kan nog fråga sig hvarför drottning Kristina i själfva verket bytte religion, ty någon *sainte* blef hon aldrig: *je n'aurai jamais assez de vertu pour l'être ni assez d'infamie pour le feindre,* säger hon själf och hon blef därigenom en missräkning för den katolska kyrkan, hvilken naturligtvis tänkt slå mynt af hennes fromhet och nu i stället gång på gång skandaliserades öfver hennes tal och åthäfvor.

Men äfven härvidlag var hon den emanciperade kvinna, som vågar gå sin egen väg, utan att bero vare sig af beröm eller klander, så långt, långt före sin tid äfven däruti; kanske den första nordiska kvinna, som bröt mot det konventionella och vågade lefva sitt eget lif.

Åter och åter hägra Ibsens kvinnofigurer för mina tankar, dessa starka, gåtlika varelser, som drifvas af en mäktig impuls att pejla djupet inom sig själfva och gå ut på de stora vidderna — — ensamhetens och tystnadens vidder — — —

Men hvad fann hon väl därnere i Rom, midt ibland de lysande fester, vid hvilka hon genom sin ställning och sitt snille var medelpunkten — hvad fann hon väl?

Jo hon fann hvad den, som sviker sin plikt, förr eller senare måste finna: *otillfredsställelse.* Den, som sviker sin lifsuppgift, är liksom den där tager sitt eget lif — han är en moralisk självspilling och förr eller senare kommer den bittra efterräkningen. Den brinnande kärlek, som hon hyste till en kyrkans tjänare, måste ju skänka henne mer af sorg än af glädje, och molltonen är också förhärskande i alla hennes bref — en djup underström af melankoli med glänsande djärfva snilleblixtar, men aldrig den jublande lifsglädje, som bryter fram i mäktiga, fulltoniga ackord. Det var något dämpadt, något resigneradt i själfva hennes sätt att älska, något lidelsefullt, men med sordin på, likt den som vet att allt är hopplöst och dock ej förmår arbeta däremot, utan finner större fröjd i att lida för en olycklig kärlek än att kasta bördan ifrån sig. Och intill döden förblef hon honom trogen; han insattes till hennes universal-arfvinge och dog helt kort efter hennes död.

Bildts bok låter oss ej följa henne längre än till hennes sista återvändande till Rom — 1668 — och är det blott under två och ett halft års tid, som vi få blicka in i hennes själslif. Drottning Kristina blef, som jag redan nämnt, en föregångare till emancipationen i våra dagar, och man kan endast beklaga att alla hennes gåfvor blefvo gagnlösa för det land hon tillhörde. Sådana karakterer som hennes behöfva jordbindas för att rätt växa ut; de behöfva fastnaglas af tunga plikter för att ej förflyktigas i den estetiska njutningens drifhusatmosfär; — de måste lämna sitt glänsande färgstoft åt andra och själfva dö.

* * *

Baron Bildt, till hvilken vi stå i tacksamhetsskuld för att han klart och naturtroget återgifvit några af denna vår mest missförstådda drottnings drag och låtit oss blicka in i hennes hjärta, har med stor pietet och sällspord talang löst det svåra värfvet att samla dessa bref, hvaraf flera sakna upplysande data, till ett helt och medelst kortfattade redogörelser sammanlänka de olika kapitlen och igenfylla luckorna i drottningens korrespondens och öka våra egna kunskaper vis-à-vis henne. Därtill har han genom en ren tillfällighet, som han själf säger, men som är den trägne forskarens lön, lyckats finna nyckeln till det chifferspråk, som drottning Kristina använde för sin privata korrespondens.

Att ifrån skilda håll och orter, ej blott i Italien, utan äfven i Frankrike och Sverige, hafva letat reda på och hopsamlat alla dessa öfver tvåhundra-åriga papper, att af allt detta oordnade, till stor del chiffrerade material kunna låta läsaren följa drottning Kristina dag för dag under en tidrymd af två och ett halft år, det har varit baron Bildts uppgift på lediga stunder, och vi kunna med skäl vara stolta öfver att i honom äga en så eminent skriftställarförmåga bredvid hans politiska skarpsinne. En mer pietetsfull tolkare kunde drottning Kristina ej få och ej heller en mer förstående sådan.

Inledningen till denna bok är briljant — af en fullkomligt personlig stil och uppfattning — bakom hvilken man skönjer en man, som bildar sig sitt eget omdöme och förkastar det traditionella, när det befinnes strida mot sanning och rätt.

Allt kommer till sin rätt en gång, och vi ha baron Bildt att tacka för att han befriat denna kvinnas bild från många af de förutfattade meningar och fördomar, hvarmed vi betraktat den, och att han så fördelat skuggor och dagrar att de tillsammans skänka en ny belysning åt vår mest snillrika drottning.

C. F—d.

Föreningsmeddelanden.

Fredrika-Bremer-Förbundets årsmöte ägde rum d. 25 maj i Förbundets lokal. Till mötets ordförande utsågs riksantiqvarien Hildebrand.

Sedan ordf. meddelat att styrelsens berättelse förelåg tillgänglig i tryck för dem, som önskade taga del af densamma, upplästes revisorernas berättelse och beviljades styrelsen decharge för 1899 års förvaltning. Till ordinarie styrelseledamöter efter de 6 medlemmar, som voro i tur att afgå, återvaldes riksantiqvarien *Hildebrand*, fru *Montelius* och fröknarna *Dahlgren, Hjelmerus* och *Ulrich* samt nyvaldes i st. f. yrkesinspektör *Uhr*, som på grund af sjukdom undanbedt sig omval, förste hofmarskalken *Otto Printzsköld.* Till suppleanter i styrelsen omvaldes fröknarna *Adelborg, Lagerberg, Leijonhufvud, Silow* och *Widmark* hvarjämte i st. för fru Odelberg, som undanbedt sig omval, nyvaldes fru *Lizinka Dyrssen*, född af Ugglas. Till revisorer omvaldes fröken *A. Rossander*, doktor *V. Svedbom* och expeditionschefen *A. Wall.* Till revisorssuppleanter omvaldes fröken *A. Lindhagen,* revisionssekreterare *W. Uppström* och fru *S. Wising.*

*

Fredrika-Bremer-Förbundets komité för lagfrågor har hos Förbundets styrelse gjort framställning om anordnandet af en pristäflan öfver ämnet: »Betydelsen af den gifta kvinnans myndighet för henne själf och för samhället». Styrelsen antog förslaget och beslut fattades om utlysandet af en pristäflan i uppgifna ämne. Densamma återfinnes på annat ställe i detta häfte.

*

Gåfva till Fredrika-Bremer-Förbundet. Af en person, som önskar vara onämnd, har Förbundet haft glädjen mottaga en gåfva af 2,000 kr. som ett erkännande af »Förbundets välsignelserika arbete i det godas tjänst.» Denna gåfva, som tillställdes Förbundet omedelbart efter fröken G. Adelborgs föredrag öfver »Några synpunkter rörande kvinnofrågan», är ett glädjande bevis på att de ord, som däri uttalats, ej förklingat ohörda.

*

Vid föreningen Handarbetets Vänner årsmöte anställdes val af styrelse.

I tur att afgå voro: Fruar E. Odelberg, C. Curman och K. Clason hvilka samtliga med stor majoritet omvaldes.

De förutvarande suppleanterna: fruar E. Frestadius, C. Grundström, A. Lilliehöök, E. Petersén och E. Rudbeck samt fröknar: K. Cardon, M. Leijonhufvud, I Lamm och J. Levisson omvaldes.

Revisorerna fruar Edholm och A. Frestadius samt kommerserådet H. Rehbinder omvaldes likaså deras suppleanter fruar G. Medin och A. Styffe samt häradshöfding hr Rettig.

Handarbetets Vänners styrelse består således f. n. förutom ofvanstående medlemmar af: Fru A. Wallenberg (ordf.) fru F. Claeson, fru S. Wising, fröknarna: M. Rohtlieb, S. Gisberg och A. Widmark.

Fröken M. Sjöström, mönsterriterska hos Handarbetets Vänner afreste i början af maj till utlandet, för att såsom kommersekollegii stipendiat under ett par månader idka studier i Italien samt vid världsexpositionen i Paris.

Förutom de föremål, som för österrikiska konst- och industrimuseet inköpts vid Handarbetets Vänners utställning i Paris, har — enligt nu ingånget meddelande — ytterligare af professor P. Krohn, direktör för »Danske Kunstindustrimuseet», för dettas räkning inköpts Carl Larssons väfda tapet »Kräftfisket.» Då detta museum har ett synnerligen stort anseende är det hedrande för föreningen att ett af dess arbeten införlifvas med muséets samlingar.

Från skilda håll.

Meddelande från Svenska Kvinnornas Nationalförbund. Såsom förut är nämndt, har Finsk Kvinnoförening genom en skrifvelse till ordföranden i Svenska Kvinnornas Nationalförbund uttalat sitt djupa deltagande i den förlust Förbundet lidit genom d:r Ellen Fries' bortgång. Sedermera hafva uttalanden i samma riktning insändts från Norsk Kvindesagsförening, Dansk Kvinderaad, Lady Aberdeen, M:me Hainisch m. fl.

*

Vid doktorspromotionen i Upsala den 31 maj promoverades till medicine doktor med. lic. *Anna Stecksén.* Samtidigt promoverades fil. lic. *Lydia Wahlström* till filosofie doktor.

*

Selma Lagerlöf har af Värmlands nation i Upsala blifvit vald till hedersledamot.

*

Kontroll öfver vården af utackorderade barn. Frågan om erhållande af bättre kontroll härutinnan har länge stått på dagordningen, men först nu har man, tack vare fattigvårdsinspektörens ingripande, funnit sig föranlåten att vidtaga åtgärder i detta syfte. Fattigvårdsnämnden har nämligen beslutit att utsända ett i förhållandena väl initieradt fruntimmer, som skall söka anskaffa lämpliga lokalinspektörer och inspektriser och utvälja sådana fosterhem, där barnen kunna bli väl vårdade i alla afseenden. Dessa inspektörer eller inspektriser skola åläggas att öfvervaka fosterhemmen och genast ingripa, om missvård synes föreligga.

*

Fröken Natalia Zahle, den framstående danska pedagogen, föreståndarinnan och stiftarinnan för den öfver hela norden kända Zahleska flickskolan i Köpenhamn, afgår med denna termins utgång från sin befattning, hvilken hon med så mycken berömmelse förestått i nära en människoålder. Samtidigt öfverlämnar hon skolans ledning åt sin mångåriga medarbeterska fröken Henriette Skram. Den af fröken Zahle stiftade institutionen omfattar primärskola och högre utbildningsskola, hushållsskola m. fl. afdelningar.

Anmälan.

***Dagny** utkommer **1900** med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.*

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Pristäflan

Fredrika-Bremer-Förbundet

utfäster härmed ett pris å **300 kronor** *för den bästa, prisvärdig befunna skrift öfver ämnet:*

Betydelsen af den gifta kvinnans myndighet för henne själf och för samhället.

Skriften bör innehålla en kortfattad redogörelse för den gifta kvinnans nuvarande rättsliga ställning i Sverige och i samband därmed något beröra den olika ställning, som i detta afseende intages dels af den ogifta kvinnan, dels, i vissa andra länder, särskildt Norge och Danmark, äfven af den gifta kvinnan.

På grundvalen af denna framställning böra — för att klargöra betydelsen af den gifta kvinnans myndighet — framhållas de allmänt mänskliga rättsprinciper, som kränkas genom hennes omyndighet inför lagen, samt de kulturella insatser, som därigenom gå förlorade för samhället.

Med pris belönad skrift betraktas som Förbundets egendom.

Täflingsskrift, hvilken ej bör öfverstiga ett tryckark vanlig oktav, skall inlämnas till **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, Drottninggatan 54, senast den 1 december 1900** *och vara åtföljd af förseglad sedel, innehållande författarens namn och adress.*

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36

Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15

är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.

För *hjälpsökande* kl. ½10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.

Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

Under juni, juli, augusti och september utkommer Dagny med endast ett häfte månatligen.

1900 Ny följd — III årg. Häft. 12

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERARA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR
FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Skola vi taga vård om våra fabriksflickor?

Den som något färdas omkring i Sverige kan ej undgå att märka, att dess ödslighet på allt flera ställen förbytes till liflig industriell rörlighet. Stora nya fabrikscentra uppväxa, och småstäder, som nyss lågo döda och inklämda inom sina trånga ortsintressen, hålla på att med nästan amerikansk snabbhet utveckla sig till storindustriella platser. Väldiga, redan till det yttre praktfulla verkstäder stå färdiga, innan man vet ordet af, och hela små samhällen af väluppförda arbetarebostäder omgifva dem. Hit strömma nu i massor unga män och kvinnor från landet.

— Huru mycket bättre är ej det fria lifvet som arbeterska vid fabriken än det man har som hel- eller halfårsbunden tjänarinna, särskildt på landet! Man arbetar sina vissa timmar, se'n är man fri. Man har ingen husmor, som rättar en och har makt att hålla efter en. Man har sin bestämda fritid för egen räkning, man kan då roa sig hur mycket man vill, och räcka ej dagens fritimmar, så — har man ju också »natten ledig», och hela söndagen, då man kan gå klädd som fröken både i kappkrage och boa, om man tycker sig så ha råd.

Inte är väl det underligt, att man går till stadsfabrikerna i stället för att tjäna bondpiga och få hålla till i kök och lagård! —

Sådan är tankegången.

Och fabriksbefolkningen växer med rask fart, medan ute på landet husbönder ur alla klasser, framför allt landtbrukarens, i förtviflan se sig om efter arbetshänder, villiga att taga itu med *ett hems* uppgifter.

* * *

Jag befann mig nyligen i en liten krets af de högre klassernas familjemödrar just i ett sådant nyblifvet industricentrum och lyssnade till denna allmänna klagan öfver svårigheten att få tjänarinnor, medan de kvinliga fabrikerna voro öfverhopade af arbetssökande.

Jag hörde de samtalande i harmsen eller beklagande ton utbyta sina tankar om följderna häraf.

— Åh, att se dem, dessa fabriksflickor, efter arbetstidens slut fräcka och fliniga stryka omkring på gatorna med de unga karlarna! —

— En sådan samhällets drägg det skall bildas af dessa människor —

— Och så befolkningen kommer att ökas! —

— Ökas? —

— Ja, på otillåtna vägar naturligtvis.

— Jo, det är då sorgligt och mörkt med besked! —

* * *

Ja, det är sorgligt, och det är mörkt.

För min tanke stodo dessa skaror af flickor, ofta knappast öfver barndomsgränsen, lämnade alldeles vind för våg af samhälle och medmänniskor, utan hem, utan ledning, utan någon vänligt tillbakahållande hand, hemfallna åt frestelser och med säker utsikt att förförda och sjunkna framsläpa sitt lif i smutsigt elände. Och märk — fallna icke på grund af den tjusning som en låt vara hycklad kärlek och ömhet har öfver ett oerfaret kvinnobarn, utan rätt och slätt genom sin egen kalla, tanklösa brist på renhetskänsla, brist på förståelse af kvinlig värdighet och kvinligt värde. Jag tänkte på den år för år växande skaran af i allt utom i detaljarbete på fabriken, okunniga kvinnor, råa, skumögda, hesa och fräcka, till hvilka dessa unga barn skulle utvecklas, som jag för ett par timmar sedan sett strömma ut genom fabriksporten, ännu rosenkindade, men med en viss lysten ifver i ögonen.

Det är ej endast de *nya* fabrikerna, som skapa ett dylikt proletariat, hvilket, om ej bot rådes, skall komma att öfversvämma landet med smuts och skam.

Lika mycket å äldre industriplatser äger samma förhållande rum. Jag behöfver endast nämna norrländska brädgårdar. De kvinnor, yngre som äldre, hvilka där arbeta, äfvenledes utan tillsyn, utan ledning, hafva oftast mycket litet af sitt köns dygder och förtjänster. Detta gäller äfven, och icke minst, de gifta. Jag vågar tryggt säga, att intet elände kan öfverträffa det som råder i dessa brädgårdsarbetares hem. Ty ensam, om ock sjunken, bär en kvinna dock ej det ansvar som den gifta, hvilken störtar ett helt litet hem i ohjälplig olycka. Dessa gifta f. d. brädgårdskvinnor äro i regel

så fullkomligt okunniga, att de hvarken kunna tillreda njutbar föda eller med sina händer hålla hemmets ordning och bestånd uppe.

Under ett mångårigt arbete för höjandet af landsbygdens unga kvinnor har jag kommit i liflig beröring med *eliten* af den kvinliga ungdomen; jag skulle vilja säga aristokratin bland landtbefolkningen, vare sig den unga flickan utgått från torpet, småstaden eller den rika landtgården. Den ungdom, som fritt, af egen inre drift söker folkhögskolan, är själsvaken, törstande ej minst efter andens upplysning. Och på grund häraf har det visat sig vara en tacksam uppgift att äfven väcka deras intresse för just ett *litet* hems kraf på en kvinna, väcka intresse för den *sedliga betydelsen* af hvarje än så ringa arbetsdetalj i den husliga mekanismen.

Men fabrikernas och brädgårdarnas ungdom kommer icke under folkhögskolans inflytande; dess själar äro lika främmande för dennas sedliga, intellektuella och praktiska uppfostran som för den ungdomsklass, hvilken där söker näring för hjärtat och utbildning af handens och hufvudets färdigheter.

Af våra nuvarande uppfostringsanstalter finnes ingen, som kunde åtaga sig dessa stackars kvinnor, för hvilka ingen yttre tillflykt finnes och som äro allt för outvecklade och okunniga att af egen kraft hålla sig uppe och skapa sig en dräglig framtid.

Redan är klagan stor, att landtbefolkningens jämförelsevis ofördärfvade döttrar strömma till städerna och där gå under. Hur skall det bli, när den industriella utvecklingen än vidare växer?

Och hur är det i andra industriländer?

* * *

Dessa frågor sysselsatte mig mycket under de tre månader jag förliden sommar tillbragte delvis i tyska industriländer, exempelvis Thüringen, Sachsen o. s. v.

Man behöfver hvarken å resor eller i böcker hafva studerat så synnerligt mycket för att komma underfund med att kvinnornas ställning t. ex. i Westphalen och Belgien mångenstädes och allt för ofta är föga människovärdig.

Och det är i sanning på tiden, att varmhjärtade män och kvinnor söka finna uppslag till *höjandet af industrikvinnans tillvaro.*

Ett sådant uppslag, det bästa och mest ändamålsenliga jag sett, är dessa »Mädchenheime des Evangelischen Diakonievereins», som bildats för unga fabriksarbeterskor.

Denna evangeliska diakoniförening, hvars säte är i Berlin—Zehlendorf, har till syfte att *genom* kvinnor arbeta *för* kvinnors utveckling till individuella personligheter och självständigt oberoende. Af Tysklands kvinnor i åldern 21—50 år är 1/3 ogift och står därigenom utan i egentlig mening betryggande verksamhet. Men att äga en verksamhet i lifvet är både en rättighet och en förpliktelse för en hvar. Äfven de kvinnor, som äro ekonomiskt oberoende, behöfva fylla sitt lif med verkligt innehåll genom att vara nyttiga för andra, och sin lycka, lifvets välsignelse finna de först då de äro till välsignelse för andra.

Diakoniföreningen har för den skull upprättat en mängd olikartade skolor för unga kvinnor ur alla klasser, äfven de allra högsta. Sådana äro t. ex. »die Töchterheime» i Cassel, ett slags pensionat med fackundervisning af olika slag för unga damer. Sällan har jag rönt så gladt och lifvande intryck i någon högre uppfostringsanstalt som här, sällan har jag sett ett undervisningssystem i allo så praktiskt och tilltalande genomfördt. Ej få svenska unga damer hafva genomgått dessa Casselskolor. Kanske kan jag en annan gång få tillfälle att närmare skildra dem; de erinra i anda och anordning om Pestalozzi-Fröbelhuset i Berlin, ehuru deras hufvudsyfte är väsentligen olika. Organisationen är emellertid mycket omfattande och afser både högre allmänbildning och yrkesbildning.

Föreningen har också stiftat s. k. »Heilerziehungsanstalten» — kuranstalter i förening med utbildningsskolor för unga flickor af de högre klasserna, hvilka på ett eller annat sätt äro för svaga att genomgå vanliga skolor. Vidare naturligtvis olika och mycket omfattande skolor för diakoniens egna medlemmar, som här utbildas till ledarinnor af skolor och flickpensionat, till sjuksystrar, kort sagdt till att tjäna inom det allmänna välgörenhetsområdtes många olika riktningar.

* * *

Till för kort tid sedan var i Tyskland emellertid alls intet gjordt för arbetsklassens unga kvinnor.

I ännu högre grad än hos oss höres här klagan öfver den demoralisation, som äger rum inom de kolossala industridistrikten. Ännu mer än hos oss strömma de unga kvinnorna till fabrikerna, dessa må nu befinna sig i stad eller på landet, för så vidt man kan kalla t. ex. en provins som Westphalen »landet» — den är snarare en enda stad af fabriker, där allt är svart och sotigt, från

»skogen» af rykande höga skorstenar till gräset på vägkanterna och bäckarnas vatten.

Det är *professor dr Zimmer* i Zehlendorf, i hvars människoälskande sinne tanken att höja de unga fabriksflickornas ställning vaknat. Han har noga studerat förhållandena i de olika industridistrikten och med sorg sett huru värnlösa och okunniga unga fabriksflickor, många ännu i konfirmationsåldern, förfalla och gå under i elände.

Han fattade då beslutet att söka upprätta ett slags pensionat med uppfostringssyfte, s. k. »Mädchenheime», för fabriksflickor, liksom man i de s. k. »Töchterheime» hade sådana för unga damer. Det finnes visserligen i Tyskland, om jag ej missminner mig, omkring 150 s. k. hem för arbeterskor. Dessa hem äro dock uteslutande ett slags härbergen, kaserner, som ingalunda bidraga att höja sedligheten eller ha det minsta uppfostrande eller förädlande syfte. Tvärtom.

Professor Zimmers Mädchenheim är ämnadt att vara en utbildningsanstalt, där fabriksflickor få lära ordning och goda seder, vidare allt som kräfves för ett arbetarehems bestånd, enkel matlagning, enkel bokföring, enkel klädsömnad m. m., och för den intellektuella utvecklingen är sörjdt genom särskilda »underhållningsaftnar», genom föredrag, sångundervisning, gemensamma söndagsutflykter o. s. v. (Forts.)

Cecilia Bååth-Holmberg.

Krig i sikte.

Barndomsminnen från 1848.

»Rykten om örlig.»

Hvar och en visste att det var krig nere i Danmark. Till och med den ej fullt åttaåriga Mia hade reda på att danskarna stridde mot slesvig-holsteinarna, hvilka fingo hjälp från Tyskland, och Mia hade till och med för sig själf i djupaste hemlighet gjort upp en teori angående de sistnämndas stridssätt. De skulle, enligt hennes åsikt, komma åkande i stora »holsteinare», ett slags då för tiden i Skåne mycket brukliga tvåsitsiga, öppna åkdon, breda nog att i hvarje säte rymma minst tre fullväxta personer eller ock ett obestämdt antal barnungar, hvilka naturligtvis icke hade rätt att göra anspråk på att sitta bekvämt. Dessa holsteinare, fullpackade

med slesvig-holsteinare, borde enligt Mias mening med ursinnig fart köras in i den danska hären, ungefär som Harald Hildetands stridsvagn, enligt Fryxell, skulle hafva farit genom svenskarnas led i det märkvärdiga Bråvallaslaget, och skulle då sannolikt vagnarnas besättningar »hugga och sticka omkring sig åt alla sidor», just som besagde gamle hjälte lär hafva gjort, tills han af Odin själf fick dråpslaget.

Dessa sina tankar om stridens gång behöll dock Mia för sig själf, ty om de, som hon stundom misstänkte, voro dumma — tänk hvad då syskonen skulle skratta åt henne! Småflickorna, som sinsemellan ofta resonnerade om kriget, hade i början ej tagit parti för någon af de stridande, ty af historien hade de inhämtat, att danskarne aldrig brukat vara synnerligen vänligt stämda mot Sverige, och de hade hört någon säga, att Axel Oxenstierna om Danmark fällt det yttrandet: »Det hänger i hälarna på Sverige som en byracka, hvar gång de våra ha annat att sköta» — och hvad det ville säga, det visste de af egen erfarenhet, ty att gå förbi Hans Jons' gård när den fruktansvärde gårdshunden Murrian var lös, *det* var inte alls roligt.

Några sympatier för slesvig-holsteinarna kunde de dock ännu mindre hysa, enär både pappa och de stora bröderna så tydligt som möjligt uttalade sitt ogillande af deras uppror mot danske kungen, och månget bittert ord fälldes om dem hvarje gång posten kom och tidningarna utdelades till läsning. Detta inträffade i vanliga fall blott *en* gång i veckan, nämligen hvarje lördag, då postväskan kom på eftermiddagen mellan 2 och 3, då middagen var öfver. Ett ridande postbud hämtade denna dag Torps postväska, jämte åtskilliga andra herrgårdars, från staden Lund, till hvilken man från Torp just ej hade närmaste väg, nära två mil. Hade man under veckans lopp haft eget stadsbud, kunde man ju med detta få något färskare nyheter. — Eljes åtnöjde man sig då för tiden med att på lördagen mottaga de hopade Stockholmstidningarna för veckan, bestående af en konservativ och en liberal daglig tidning; den liberala var Aftonbladet; den konservativa var än en, än en annan. Mia påminner sig att en af dem hette Svenska Biet. Allt nog, 12 Stockholmstidningar i en post — därtill Lunds Veckoblad, 2 nummer, en Malmötidning, 3 nummer, Lördagsmagasinet, 1 nummer. En väldig mängd att genomläsa, jämte alla bref, de flesta till far själf, som förde en vidlyftig och intressant korrespondens med många af sin tids mera bekanta män inom kyrkan och staten. På den tiden

skrefvo bildade män intressanta bref till sina vänner; om de nu ha tid att skrifva något som är värdt att läsa, så skicka de till tidningarna.

En viss dag på försommaren 1848 var familjen efter middagen samlad i matsalen. Det var lördag, en festdag för den läs- och nyhetshungriga ungdomen. Pappa sitter i sin högryggade länstol vid det nyss afdukade matbordet. Mamma har sin vanliga plats vid sitt lilla sybord i en fönsternisch. Ungdomen placerar sig här och där efter behag, väntande med ifver att postväskans innehåll skall bli tillgängligt för allmänheten. Mia har dock vid sådana tillfällen en gifven plats, nämligen på en pall, som hon drager så nära som möjligt intill pappas länstol, ty hon vet att så snart han genomögnat en tidning, sticker han den till henne för att hon må sluka de intressanta kolumner, som ha till öfverskrift: *Blandade ämnen* eller *Småplock*.

Ifrågavarande dag tycktes pappa vara mera intresserad af att öppna några af sina bref än att röra vid tidningspackorna, och det var icke vanligt att någon annan gjorde det före honom, utom att mamma hade för plägsed att ta Lunds Veckoblad med sig till fönstret, och att guvernanten, fröken B., började skära upp sitt favoritblad, Lördagsmagasinet. Men efter några minuters väntan tog sig äldste sonen Justus, såsom redan varande juris studiosus, dristigheten att med ett: »Pappa ursäktar väl?» bemäktiga sig Malmötidningarna, som borde innehålla de färskaste nyheterna från krigsteatern. I våra dagar skulle de visst icke ansetts färska, men på den tiden hade man hvarken järnvägar eller telegraf här i norden. Pappa, som läste ett bref från sin gamle vän, den kvicke professor Br—s i Lund, fann i detta samma nyhet, som Justus samtidigt såg tryckt med fetstil i Malmötidningen, ur hvilken han med hög, triumferande ton uppläste en notis som började med följande ord: »Danskarna ha vid Dybbel drifvit Wrangel och preussarna på flykten.»

Stor glädje bland den danskvänliga familjen! Äfven Mia, som för ögonblicket varit hindrad att fördjupa sig i sina älskade Blandade ämnen, hade nu ledighet att uppfatta en del af det som talades de stora emellan och var från denna stund beredd att när som helst gå ut som sköldmö till Danmarks försvar och äfven, om behof gjordes, från Köpenhamns murar, enligt fru Emerentia Paulis metod, hälla öfver möjligen framstormande fiender så många kittlar med kokande vatten, som hon kunde få tag i och orkade släpa till murens rand. Som de båda grötkittlarna i köket voro så stora och tunga, att hon knappt kunde lyfta dem tomma, önskade hon dock

anlita den armstarka köksamasonen Sissas bistånd för att bära dem till önskad plats då de voro bräddfulla med sjudhett vatten. Eller kanske det vore bäst att låta Sissa sköta hela den besvärliga vattenserveringen? Stora syster Mina hade visserligen en gång sagt, då dylika planer voro å bane: »Pigor äro aldrig tappra», emedan Fryxell ej omförmält något exempel af tapperhet inom denna nyttiga klass, men Mia undantog dock i tysthet sin gynnarinna, den af alla fruktade kökshärskarinnan, från detta allmänna omdöme.

»Ha ha!» skrattar pappa till. »Vännen Br—s kan ändå af gammal vana icke låta bli att hacka på danskarna; hör bara hvad han skrifver: »Danskarna berömma sig af en lysande seger och stora förluster i döda och sårade; men flertalet af deras döda bruka stå upp igen, sedan de hunnit hämta sig från den första förskräckelsen.» »Farbror Br—s kan aldrig låta bli att vara elak», menar Justus, »men han är ändå glad att danskarna ha segrat. För min del känner jag det så, som borde vi svenskar gå man ur huse, åtminstone här i de sydliga provinserna, för att hjälpa våra danska bröder. Många studenter ämna gå ut som frivilliga; jag går kanske ut, jag med.» (»Hvad Justus måtte vara tapper!» tänker Mia.)

»Hm! Hm!» gruffar pappa. »Vi kunna komma att snart behöfva våra raska pojkar här hemma! 'När det brinner i grannens vägg, så akta din egen', säger ordspråket.»

»Ja, ser far, det tycker jag vi göra, om vi hjälpa till att släcka när det brinner i Danmarks vägg», menade Justus. (Mia tyckte att både pappa och Justus hade rätt, »men», tänkte hon, »om fiender komma hit, vore det nog bäst att Justus vore hemma och hjälpte till att försvara oss.»)

»Tscherning skrifver att våra gossar ha utmärkt sig i striden», fortfor pappa, som nu öppnat ett annat bref. Den dåvarande danske krigsministern Tscherning stod i nära vänskapsförbindelse med honom. (»Om Justus varit där», tänkte Mia med glödande kinder, »så hade han kanske varit den tappraste.») »Men ack, han nämner att Sommelius och Leijonhufvud ha stupat vid Dybbel», säger han vidare; »hvad hade de också där att göra?» brummar han halft förbittrad; men då blef Mia så förskräckt vid tanken att detsamma kunde hafva händt hennes käraste bror, att hon rusade ut i barnkammaren och icke var med längre för den gången.

Första inkvarteringen.

Snart började det se ut som skulle svenskarna komma med i leken, ty det ena regementet efter det andra inryckte i Skåne för

att tills vidare inkvarteras därstädes och sedan efterhand öfverföras till de danska öarna.

En dag, då det var främmande herrar vid middagsbordet, talades om huru inkvarteringen skulle fördelas i kringliggande byar och gårdar, och någon yttrade, att Torps egendom, såsom varande af insockne frälsenatur, hade rättighet att slippa detta besvär, men herrn i huset utropade med en viss häftighet: »I dessa tider skall man tänka mer på sina skyldigheter än på sina rättigheter, och jag skulle just skämmas för att låta officerare ligga hopträngda i bondstugorna, så länge jag har ett par gästrum och några hyggliga sängar att erbjuda dem.» —

Småflickorna gillade i hög grad dessa pappas åsikter, helst som de därigenom fingo hopp om den lyckan att få se och kanske till och med tala med och sitta till bords med »tappra hjältar, som skulle draga ut i krig.»

Det dröjde ej länge innan dessa ljusa förhoppningar började uppfyllas. En vacker eftermiddag hade Mina och Mia varit på besök hos den snälla och af hela familjen omtyckta torparhustrun Elna Anders Ols', till hvars lille »påg» Ola de båda flickorna med mammas råd och goda minne, men i alla fall »alldeles själfva», förfärdigat en liten kostym, kallad »klocka», ett slags kolt, som Mina med oändligt bryderi tillklippt af en urvuxen underkjol, hvarefter Mia på stora systers befallning sytt de flesta sömmarna. Nu hade man varit i Anders Ols' torp för att profva detta mästerstycke och funnit det vara ganska godt; ja, Elna hade till och med sagt, att »det går väl aldrig an att pågen har en så grann klocka, den är riktigt på herrskapsvis», hvarpå den oändligt smickrade Mina lugnade henne med att »Ola kan åtminstone ha den om söndagarna.»

Flickorna hade från torpet följt en gångstig, ledande genom en skogsdunge, som sträckte sig till bakgården mellan köksutgången och brygghuset. Hvad få de väl se där? Tre präktiga ridhästar ledas fram och åter af tre fina herrar, klädda i uniform; två lika fina herrar sitta på en bänk vid kökstrappan, och ännu en af samma slag promenerar utmed husets framsida med gevär på axeln. En förnuftig människa skulle väl begripit, att »herrarna» voro simpla soldater, men Mina och Mia voro ej synnerligen förnuftiga människor — ännu åtminstone, hvarför de stannade vid skogsbrynet och med häpnad, ej oblandad med förskräckelse, betraktade främlingarna.

»Det är militärer», förklarade Mina, efter att några ögonblick hafva noggrannt beskådat de märkvärdiga företeelserna.

»Mina», utropade Mia förfärad,» det måtte väl aldrig vara slesvig-holsteinare!» Hon fattade härvid Mina i armen och ville draga henne med sig bakom närmaste buske, men Mina, som först blef en smula häpen, sade efter något betänkande med öfverlägset lugn:

»Mia skall inte sjåpa sig, det är vårt eget folk; ser inte Mia att de ha blå rockar och gula knappar. Men det värsta är», fortfor Mina, som var något svag för det yttre, »det värsta är att vi ha våra *gamla* kråkor på oss, och det är rakt omöjligt att komma in, hvarken genom förstugan eller köket, utan att de få se oss. Ja, det kan då ingen hjälpa, vi gå in genom köksdörren; kom bara ihåg att Mia skall niga vackert, när vi gå förbi dem som sitta på bänken.» — Alltså gick man på med friskt mod, och flickorna nego mycket prydligt då de passerade förbi de båda »militärerna» vid köksdörren, hvilka hastigt reste på sig och gjorde honnör, hvarefter Mina, sedan hon stängt köksdörren, hörde dem beundrande säga: »Det var ett par 'artuga' mamseller.» Flickorna antogo denna komplimang såsom syftande på deras artiga nigningar, ehuru det lika gärna kunde tydas som ett omdöme rörande deras personliga utseende — men huru därmed än förhöll sig, så räckte glädjen däröfver ej länge, ty vid köksfönstret stod bror Hans och hälsade systrarna med det försmädliga tillropet: »Ni är just ett par höns, som skall ge er till att niga så djupt för *knektar*.» —

Hvad hade nu Hans att beställa i köket? Det må man väl fråga; men det blef dock snart kändt. Den i köket allhärskande Sissa hade nyss med kaffe trakterat de till gården anlända knektar, som dit åtföljt öfversten vid Smålands grenadierer, hvilken jämte tre af regementets officerare blifvit bjuden att taga nattkvarter på Torp. Den ende af soldaterna, som ej ännu tillgodonjutit hennes gästvänlighet, var den grenadier, som med gevär på axel bestred vakthållning utanför stora byggnaden, hvarest hans öfverste och regementets fana voro inkvarterade. Förgäfves hade Sissa redan ett par gånger, då han passerade förbi köksfönstret, med en kaffekopp i handen till honom ställt den välmenta uppmaningen: »Soldaten ska' vara så bra och komma in och dricka en kopp och en slät och en gök.» »*En kopp*» var första kaffekoppen med dopp af kringlor och bullar, »*en slät*» var hvad man fruntimmer emellan kallar »påtår», »*en gök*» ville säga en kopp kaffe med en sup bränvin uti.

Men mot alla dessa lockelser satte den vaktgörande soldaten ett obevekligt nej, åtföljdt af ett höfligt: »tackar allra mju-

kast.» Sissa ansåg hans nekande svar såsom öfverdrifvet krus och upprepade sin frestande inbjudning, tills den allestädes närvarande Hans märkte oråd, rusade in i köket och var nära att skrämma lifvet ur Sissa genom att förtälja henne, att »det var för väl att soldaten inte låtit narra sig ifrån sin post, ty det var lifsstraff på sådant i krigstider, och om han hade lämnat sin post, skulle han blifvit skjuten här ute på gården, midt för våra fönster, och sedan du själf, Sissa», tillade Hans, »för det du hade förledt honom.»

Den eljes oförfärade Sissa bleknade nu af förskräckelse och satte kaffekitteln att hålla sig varm till dess den ifrågavaranda knekten blefve aflöst, hvilket skulle ske inom en timme, såsom de för tillfället tjänstfria kamraterna visste att förtälja.

Lycklig öfver att för ögonblicket hafva satt skräck i Sissa, till hvilken han för närvarande hade ett särskildt horn i sidan, emedan hon för några dagar sedan förmenat honom att koka knäck i köket, begaf sig Hans in i förmaket bland herrarna och blef där lika obetydlig, som han nyss varit viktig i köket.

Sedan flickorna i barnkammaren uppsnyggats med rena krås och rena förkläden, begåfvo de sig in för att genomgå den något genanta, men absolut nödvändiga ceremonin att hälsa på de främmande herrarna, hvarefter de så mycket som möjligtvis gick an uppehöllo sig inne »i rummen» (matsalen och förmaket utmärktes företrädesvis med denna hederstitel) för att kanhända få höra någon historia om underbara bedrifter och äfventyr af de krigiska gästerna; men de talade besynnerligt nog icke just om annat än hvad andra herrar brukade göra, och särskildt anmärkte Mia, att öfversten talade med hennes mamma om Lund och om gemensamma bekanta där, professorer och andra »farbröder», som äfven Mia kände och ansåg för helt vanligt och i synnerhet mycket fredligt folk.

Men det var en sak, som gjorde dessa militäriska herrars besök till en vida mera minnesvärd tilldragelse än besök af annat, lärdt eller olärdt folk. Med regementets öfverste följde regementets fana — smålänningarnas fana — kanske just den, som fört Smålands »getapågar» till seger under Måns Stenbocks befäl, tänkte Mia. Denna ärorika fana stod nu helt fredligt och anspråkslöst i förstugan på Torp, och Mia hade hört, att soldaten, som stod på post, i synnerhet skulle hålla vakt öfver fanan. Det vore ju också förfärligt, om »fienderna» (ett obestämdt begrepp) skulle gå och stjäla bort den någon natt och hänga upp den någonstädes i en af sina kyrkor och sedan påstå, att de vunnit den i en strid, sedan

de slagit svenskarna. Det kunde fienderna kanske vara nog nedriga att säga, om bara de finge tag i fanan på hvad sätt som helst. Det var också bra förtretligt att fanan skulle vara instucken i ett fodral, så att man icke skulle få se den i all dess glans. Mia var nog dristig att fråga en knekt, som stod i förstugan, troligtvis i enlighet med någon befallning af öfversten: »Kunde ni inte taga ut fanan ur fodralet så att vi finge se på den?» hvarpå soldaten svarade: »Nej, lilla mamsell, det är så omöjligt som — aldrig det; fanan får aldrig utvecklas utan om nådig öfversten ger order om det.» — »Men om öfversten befallde det, då skulle ni väl göra det?» frågade Mia vidare. »Ja, det faller af sig själf som gamla hus», svarade knekten.

Under aftonens lopp hunno flickorna att bli mycket goda vänner med de främmande herrarna, i synnerhet med den snälle gamle öfversten, som tog Mia på sitt knä och frågade henne om allt möjligt, såsom hvad pappas hundar hette och om de voro snälla, samt talade om för henne om hans egna hästar och hundar och hvarjehanda roliga saker. Han var alltid så barnkär, sades det. Bland annat frågade han också Mia, om hon hade lust att följa med honom ut i kriget, hvarpå Mia efter något betänkande helt allvarsamt svarade: »Jag ville gärna göra det, men jag får nog inte för mamma.» Hon förstod icke hvarför alla herrarna skulle skratta så mycket åt detta svar, så framt icke, såsom hon fruktade, det varit alldeles för mycket dumt, hvarför hon kände sig helt förlägen, gled ned från öfverstens knä och ville taga sin tillflykt in i barnkammarens trygga hamn; men den gamle öfversten höll henne kvar, strök hennes rika bruna hår och sade: »Det var bra sagdt, min tös, du skall alltid först tänka på hur mamma vill ha det.» —

Nästa morgon, då de krigiska gästerna frukosterat, deras hästar höllos i beredskap utanför huset och en del manskap samlat sig på gården, stodo alla de fyra småflickorna i en klunga vid ett fönster i förstugan för att se på affärden. Mina hade med Mia en liflig öfverläggning i hviskande ton, som slutade med att Mina halfhögt men med eftertryck lofvade: »Om Mia vill göra det, så skall Mia få min gråa kissunge.» Mia tog saken i öfvervägande och gick sedan bort och ställde sig bredvid fanan, som under natten stått trygg och orörd utmed trappräcket i trots af alla möjligen kring gården lurande »fiender.» Minas förslag gick nämligen ut på ingenting mer och ingenting mindre, än att Mia skulle be öfversten om att låta utveckla den ärorika fanan. Men — men — huru

skulle det vara möjligt att be den stormäktige öfversten om en så viktig sak? »Hur skall jag *börja?*» tänkte stackars Mia.

Lyckligtvis började den mäktige mannen själf samtalet. »Se, här ha vi lilla Mia och hela småherrskapet», utropade han och skakade vänligt hand med alla de nigande flickorna, hvilka sedan hastigt retirerade till fönstret, med undantag af Mia, som med klappande hjärta stannade där hon var i närheten af fanan. Öfversten började åter skämta med henne i anledning af hennes benägenhet att följa med honom ut i kriget, men Mia öppnade ej sin mun förrän en betydelsefull hostning hördes från närheten af fönstret, där Mina stod nästan alldeles bortskymd af officerskapporna på närmaste klädhängare. Då utbrast Mia med dödsföraktande mod, utan tecken till förberedelse:

»Snälle öfversten, Mina ville så gärna» (en varnande hostning från Mina) — »*flickorna* ville så rysligt gärna se på den här fanan.»

»Säger du det, min lilla stumpa?» sade öfversten småskrattande. »Ville flickorna så gärna se på fanan, hva' sa? Men lilla Mia själf bryr sig väl inte om det, säg?» —

»Jo visst», utropade Mia, och nu, sedan isen var bruten, var det alls icke svårt att tala om saken. »Jag ville så förfärligt gärna se på den fanan, som har varit med i så många slag, där svenskarna ha segrat.»

»Du skall få se den, min unge», sade öfversten. »Jag skall säga till att fanan utvecklas på gården alldeles invid trappan, så få ni se den riktigt på nära håll.» —

Mia fick stå tätt intill denna stolta fana, då dess dyrbara duk utvecklades och svajade för morgonvinden. Hon såg uppåt mot fanan, hon såg på den gamle öfversten, som stod och höll henne vid handen, och hon såg på fanbäraren, som lyftade den tunga fanan mot höjden, — hvarpå hon klappade fanstången rätt kärvänligt med den lediga handen och med bevekande ton ställde denna uppmaning till dess bärare:

»Tappa för all del inte fanan i någon strid, och låt *aldrig* fienderna få ta den!» —

Knappt voro orden ur hennes mun, förrän hon greps af en stark farhåga att hon nu »varit dum igen», men ingen skrattade. En omedveten rättning gick genom de närmaste leden af den på gården uppställda truppen, och den gråhårige öfversten sade med egendomligt darrande röst: »Nej, *aldrig*, med Guds hjälp!» — hvarpå

han lyfte upp Mia, stor och tung som hon var, och gaf henne en äkta faderlig kyss. —

Mia såg honom aldrig mer. Han är nu längesedan död, och Mias hår har grånat — men den stunden minns hon så lifligt, som om den varit i går.

Men den gråa kissungen blef aldrig Mias egendom.

Charl. Nerman.

Litteratur.

Storgården. En bok om ett hem af *Karl-Erik Forsslund.*

Att Karl-Erik Forsslund har en mer än vanlig poetisk syn på tingen har han flera gånger visat, mest och bäst kanske i sin första publikation, Skog, där de små men så fina taflorna fyllde sina ramar utan något slags ansträngd passepartout, hvilket enkla men goda förfaringssätt förf. i undertecknads tycke i sina senare alster något frångått. Det förefaller nu snarare som om de stora, breda, jag höll nästan på att säga förgyllda, ramarna gjordes först, utan riktig tanke på om den tillämnade taflans stoff räcker att tänja ut i proportion. I mitt tycke har stoffet *icke* räckt till hvarken i Jungfru-Jan eller nu i denna. Ämnet är godt och bra i och för sig, alldeles förträffligt för den som är ägare af det, d. v. s. Karl-Erik Forsslund själf, och framförandet är både varmhjärtadt och välmenadt, på sina ställen målande, t. o. m. glänsande. Men — och nu är det ej meningen att vara elak utan endast uppriktig, — Karl-Erik Forsslund ut och in, vänd på alla sätt, i alla dagrar och skuggor, därtill är han ännu åtminstone ej tillräckligt intressant. Han kan godt bli det. Han har alltid visat poetiska ansatser i teorin, och sedan han nu i denna bok om ett hem också tyckes ha börjat praktisera dessa, vore det ju i hög grad att hoppas att hans recept på lifvet, skrifvet för universum, verkade hälsobringande först och främst på honom själf.

Gammalt folk håller ofta före, att »med ungdom och kärlek skall man ha öfverseende.» Så borde gammalt folk snarare än ungt läsa denna bok. Den sönderfaller i två alldeles skilda delar: den första ung, den andra kär. Händelsen är, som förf. själf säger vid ingången till den kärleksfulla delen, så godt som ingen, och det är ju intet fel i en nutida berättelse, man vill bara gärna ha någonting i stället. Här ersättes handlingen i första delen af hjältens, för öfrigt en af de egentligen bara två personerna i boken, Karl-Herman Bondesons absolut uttömmande skildringar af sin storstadsleda. Vi få på omkring 120 sidor — hela boken är 275 — så klart för oss som möjligt att det är kvalmigt i hufvudstaden, vi få till slut riktig influensa i dessa ständiga irrfärder rundt rundt i »mörkret» och »ödsligheten» och »kylan» bland dessa »vältrande

människohopar», bland hvilka ingen enda individ ens är så pass lycklig som Karl-Herman, att han åtminstone afskyr sin tillvaro. Och till slut gör läsaren af fullaste hjärta det samma som Karl-Herman, »väntar — och det sida efter sida — att ett *något* skall komma», som för oss ut ur denna sannskyldiga jämmerdal, som Karl-Herman ej är så ensam om att uppskatta efter värde, som förf. tyckes tro, men som bara lyckligtvis inte så många ha vår hjältes tid och råd att så helt försjunka i.

Så ändtligen kommer bokens andra person, Birgit, in till staden och blir detta så länge väntade »något», en mission som både Karl Herman och läsaren varit fullt medvetna om ända från bokens början. Och så drar man ett långt andetag och tänker: *nu*.

Nu börjar den andra, den »kära» delen, historien om hemmet på Storgården vid sjön Vessman i Dalarne. Och den börjar alldeles förtjusande med ett kapitel, där den gamla bondgården i midsommarsol står beredd att ta emot de båda människobarn, hvilkas hem den skall bli, där allt sjunger och ler i den harmoniska känslan af att vara »på sin rätta plats», och de gamla hopsamlade möblernas konversation, där de nu stå återbördade åt sig själfva och åt sin egen hedervärdighet, är alldeles mästerlig. Och nu är det som de båda människorna skola börja på att vara lyckliga, något som de också samvetsgrant, åtminstone hvad Karl-Herman angår, äro så länge — boken räcker, genom en hel årsperiod, hvars sommar, höst, vinter och vår utförligt skildras i sina respektive färgtoner, stämningar, arbeten och nöjen. Men nu är det att märka att Karl-Herman Bondeson framträder som ett så högst egendomligt species af släktet man. Hans föregående ungdom och naivitet låter ju mycket bra tänka sig hos ämnet till en man, men här gör han en så fruktansvärd saltomortal att han blir nästan — fruntimmer. Eller hvad sägs om en man, som med fiolspel och fröjd och alla slags fest-epitet piskar mattor och skurar golf, pillar landskap mellan innanfönstren, drar köttkvarn och stoppar korf, och detta icke som ett öfvergående duktigt hjälptag i behofvets stund utan som en påfallande fingervisning till alla äkta mäns — och andras också — efterföljd? Visserligen hugger han däremellan ved, gräfver diken, kör in hö, leker röfvare och viking, men dessa mera manliga idrotter mäkta ej skingra skuroset och matt-dammet, som hvarken tiden eller kvinnan ännu är tillräckligt »fullbordad» att öfverflytta på det manliga idealet. Och betecknande nog för det konstruerade och ohållbara i hela denna fantasi får man den uppfattningen, att icke ens Storgårdens egen husfru senterar detta slag af manlighet, hon Birgitta, som tillika med själfva den rödmålade och hemvarma bondgården verkar den enda verkligheten i hela lekstugan och som, så litet utförd hennes gestalt än är, i sitt lugn och sin stilla glada värdighet gärna gör skäl för Karl-Hermans smeknamn »den heliga.»

Emellertid bör det ju i denna själfva urnaturens apoteos ges en hel del luft och sol och friskt landtlif. Det få vi också. Men

äfven här sakna vi den känsla af frigjordhet, den säkra och medvetna lycka, som ej först måste »måla hin på väggen» i form af kulturlifvets afvigsidor för att rätt kunna njuta sitt nyskapade paradis.

— »Jag skall lära till bonde och präst, bruka jorden och tjäna Gud», säger Karl-Herman, men glömmer därvid att bondens lärdom går med tunga träskor och att hela gudstjänsten icke ligger i att följa liljornas på marken och fåglarnas under himmelen exempel. Vi måste ge honom rätt i hans egen utsago, att han »för rästen är nybörjare, både som jägare, skogsvandrare och djurkännare», blott att vi frestas utsträcka nybörjarskapet än vidare.

Men som redan erkänts, vi *ha* fått daggdroppar af klaraste lyrik både på vers och prosa. Och vi vänta oss ännu många flera af den, som redan som nybörjare i naturen mäktar se »älgarna i släkt med tallarna» som ett »storvulet, tystlåtet och tankfullt folk.» Man tänker sig med glädje, att med uppfattning af sådana läromästare i konsten att lefva och njuta naturen skall Karl-Hermans citat:

»Og hvis du er rig, da er Livet rigt,
da synger det dig i Möde»

säkert en gång bli sanning för både honom själf och hans publikum, hvar de så än hafva sitt hems historia förlagd.

K. B.

Konsthistoria af *Carl G. Laurin.*

Som det nu är omkring tjugu år sedan en framställning af de sköna konsternas historia utkom på svenska och behofvet af en sådan under senare tider, då intresset för skön konst varit i oupphörligt stigande, alltmera gjort sig gällande, bör detta arbete blifva välkommet både i hem och skola.

Endast de tre första häftena hafva hittills utkommit, men att döma efter innehållet i dessa lofvar arbetet att blifva särdeles förträffligt. De innehålla en lättfattlig och tilltalande öfverblick öfver konsten i forntiden och den äldre medeltiden. Denna öfverblick är på samma gång kortfattad, ty förf:s afsikt är att gifva de senare konstepokerna, hvilka för oss böra vara af största intresse, ett större utrymme än äldre tiders. Illustrationerna äro mycket talrika och förf. har med verklig smak och stor sakkunskap valt sådana, som äro särskildt karakteristiska för den konstperiod de representera. Som stilen därjämte är klar, ledig och behaglig, kommer herr Laurins konsthistoria utan tvifvel att räknas bland årets värdefullaste boknyheter.

Vi återkomma till detta arbete i höst, då det föreligger afslutadt.

G. H—s.

Samlade berättelser *af Ernst Ahlgren* (Victoria Benedictsson.) Andra upplagan.

Nästan som en uppenbarelse från en annan värld verkade på mig åsynen af de små häften med ofvanstående titel och prydda med författarinnans bild, då de föllo i mina händer. Victoria Benedictssons rika men komplicerade personlighet, som i allt hvad hon skref mer än de flesta författare gaf sig själf, frammanades därvid så lifligt för minnet och samtidigt hennes tragiska lifshistoria, så nära förbunden med hennes litterära lifsverk.

Det intryck Ernst Ahlgren både som författare och människa efterlämnat var alltför starkt för att det någonsin helt skall kunna utplånas. Men böcker glömmas fort i dessa den litterära massproduktionens tidehvarf. Hur väl behöfver ej minnet uppfriskas äfven då det gäller arbeten, som bilda epok i ett lands vitterhet! Den nya upplagan af Ernst Ahlgrens berättelser, hvaraf under vårens lopp de första häftena utkommit, måste därför hälsas som en kär vän, hvaraf man emottagit ett oförgätligt intryck, ehuru under årens lopp de yttre dragen något fördunklats.

Det är alltid intressant att efter en viss tidrymd ånyo taga fatt på en författare man älskat. Det sker både med förväntan och tvekan. Det nöje man en gång erfarit hoppas man ju få förnya, men samtidigt kommer frågan: skall njutningen motsvara förväntningen? Vid en förnyad bekantskap med Ernst Ahlgrens berättelser skall man likväl göra den glädjande och helt visst ovanliga erfarenheten, att de med åren liksom vuxit och mognat. Man skall på nytt frapperas — och nu på ett långt klarare och medvetnare sätt — af den friska ursprunglighet, det tankedjup och den psykologiska skarpblick, som utmärker denna förf., egenskaper som alltid gjorde hennes arbeten intressanta och uppmärksammade, äfven innan hon vunnit den makt öfver språket, som gåfvo hennes sista böcker äfven i formellt afseende en sann konstnärlig prägel.

Då den samling, som nu är under utgifning ännu väntar på sin komplettering, kan ett kritiskt skärskådande af dess olika delar ej ifrågakomma. En sådan torde ej heller vara behöflig, så kända och gouterade som Ernst Ahlgrens verk äro af den svenska allmänheten. Med dessa ord har jag endast velat påpeka det ypperliga tillfälle som härmed erbjudes litteraturvännen att åter upplifva bekantskapen med en förf., hvilkens arbeten alltid skola hållas i helgd af hennes landsmän.

L. D.

De Internationella kvinnokongresserna i Paris 1900.

Juni-kongressen.

För den första af de bebådade stora kvinnokongresserna som, i samband med världsutställningen i Paris, satts i scen af för

kvinnans intressen nitälskande personer i Frankrike, har nu ridån fallit. *Le second congrès international des œuvres et institutions féminines* har afslutat sina förhandlingar.

Internationella kvinnokongresser börja höra till ordningen för dagen eller rättare knappast ett år förgår utan att man har att anteckna en sådan. 1896 hade vi den stora Berlinerkongressen, i fjol International Councils jättekongress i London, nu i år två i stor skala tilltagna Pariserkongresser, af hvilka, som sagdt, den första gått af stapeln, veckan den 18—23 sistlidne juni i Paris storartade Palais des Congrès. Äfven om intresset för dylika internationella företag alltid är vaket inom kretsar, som ha kvinnofrågans lösning till sin uppgift, så ligger det i sakens natur, att alla dessa så godt som årligen återkommande möten ej kunna påräkna en lika stor anslutning från utom kongresslandet verkande kvinnoföreningar. Af referaten att döma synes också den sista kvinnokongressen i Paris burit en mindre internationell prägel än sina föregångare i Berlin och London. Representanter från ett stort antal af världens civiliserade länder hade visserligen infunnit sig och de vanliga berättelserna och rapporterna från kvinnorörelsens olika centra förekommo. Men det franska elementet var dock förhärskande så väl hvad de föredragandes nationalitet, som hvad själfva ämnena för föredragen beträffar, hvilket gifvit anledning till den ganska befogade anmärkningen som t. o. m. från opartiskt franskt håll uttalats: »Man talar om en internationell kongress, men detta är ju en rent fransk kongress.»

Af svenska kvinnoföreningar hade endast *en* nämligen Svenska kvinnornas nationalförbund låtit representera sig, dels genom sin sekreterare fröken Maria Cederschiöld, dels genom en sin medlem fröken Ellen von Platen. Bland de till omkring 800 uppgående kongressmedlemmarna torde dock åtskilliga andra svenskar ha förekommit.

Det är den franska kvinnorörelsens högra flygel, som tagit initiativ till detta möte. (Septemberkongressen däremot, har sina ledare inom venstern, hvars hufvudkvarter tidningen »La Fronde's» redaktion anses vara.) Såsom ordförande fungerade M:lle Monod, en dam, hvilken skaffat sig ett aktadt namn både inom och utom Frankrike för sina sträfvanden att på välgörenhetens väg höja sitt kön. Att föra ordförandeklubban inom en fransk församling, låt vara att denna hufvudsakligen består af representanter för det svagare könet, synes ej vara en lätt sak. Enligt hvad det berättas kom det hetsiga franska blodet mer än en gång i svallning under diskussionens gång. »Men det är ju precis som i deputeradekammaren!» var också den reflexion fransmännen själfva gjorde under förhandlingarnes gång. Däraf kan man döma att stämningen måtte varit liflig. Om till fromma för de behandlade ämnena lämna vi därhän.

Kongressarbetet var fördeladt i 5 sektioner:

1) Kvinnans betydelse inom välgörenhets- och räddningsarbetet under de senaste 50 åren.

2) Lagstiftning och moral.
3) Uppfostran.
4) Arbete.
5) Konst, vetenskap, litteratur.

De fem sektionerna sammanträdde om förmiddagarna samtidigt i olika salar inom Palais des Congrès. Mellan 2—5 ägde allmänna sammankomster rum i samma byggnings stora solennitetssal. Därvid framlades af sekreteraren i hvarje sektion en resumé af sektionsförhandlingarna jämte de därvid framställda resolutionerna (voeux). På detta sätt kunde hvar och en af kongressdeltagarna erhålla en sammanfattande bild af kongressarbetet, hvilket naturligtvis ingen hade tillfälle följa i alla dess detaljer. Denna anordning visade sig dock ej lika tillfredsställande i praktiken som den otvifvelaktigt var i teorin. Detta berodde dels på den något slappa ledningen, dels på fransmännens oemotståndliga lust att höra sin egen stämma. Så nöjde sig de refererande ej med en kort resumé, utan de talare, som redan låtit höra sig i sektionerna, gåfvo nu samma föredrag till bästa, fastän i en ännu vidlyftigare form, hvilket verkade oerhördt tröttande. Mycket litet utrymme lämnades således åt diskussionerna och naturligtvis kommo härvid de utländska deltagarna till korta.

Hvarje plenum inleddes med 3 à 4 berättelser, afgifna af delegerade från olika länder. Därpå följde diskuterandet af programmets frågor.

Den första sektionen, *filantropi* i olika former, hade en uteslutande lokal prägel, ty den medförde oräkneliga berättelser öfver franska välgörenhetsinrättningar. Dessa stå för det mesta på konfessionel grund och sakna så godt som alldeles social betydelse. Karakteristiskt är t. ex. att de s. k. »arbets-skyddsföreningarna» *Oeuvres d'assistance par le travail*, väl gifva arbeterskorna skydd (secours) men föga lön (salaires). En röst från publiken anmärkte också ironiskt att äfven benämningen »skydd» var föga tillämpligt för en lön af 20 cent. i timmen, som dessa föreningar lämna. För öfrigt protesterades energiskt mot dessa välgörenhetsinrättningar, hvilka genom levererandet af billiga varor nedtrycka lönen för de andra arbeterskorna. Detsamma gäller om arbetet i straffanstalterna.

Inom den 3:dje sektionen, *uppfostran*, rådde stor enighet. Principen att den unga flickan hade rätt till samma bildningsmöjligheter som gossen och helst på samundervisningens grundval, synes vunnit erkännande öfver hela världen. Likaså hvad den 5 sektionen, *Vetenskap och konst* beträffar, inom hvilken flera intressanta föredrag höllos.

Hufvudintresset koncentrerade sig dock kring sektionerna *Lagstiftning och moral* och *arbete*. Vid diskuterande af de förstnämnda ömtåliga och svårlösta frågorna gingo isynnerhet meningarnas vågor högt och det kom en och annan gång till stormiga sammandrabbningar, framför allt vid debatterna för och emot den reglementerade prostitutionen samt vid behandlingen af den specifikt franska lagformeln »recherche de la paternité». Som bekant fritager den franska

lagen fadern från alla underhållsskyldigheter beträffande sina utom äktenskapet födda barn. Mot denna rättsvidriga förordning uppträdde på det skarpaste Frankrikes första kvinliga advokat jur. dokt. Jeanne Chauvin och framlade för kongressen förslag till en lagparagraf, som gick ut på faderns medansvarighet i uppfostringsplikter gent emot de oäkta barnen. *Emot* hvarje lagbud i detta afseende talade bl. andra M:me Pognon, president i föreningen »Ligue française pour les droits de la femme,» framhållande att hvarje lagenlig uppfordran till fadern att bidraga till barnets underhåll var ett inkräktande på den »kvinliga värdigheten». Däremot fordrade hon statsbidrag för den obemedlade modern, vare sig barnen voro födda inom eller utom äktenskapet. Efter en i hög grad hetsig debatt stannade kongressen vid den af M:lle Chauvin föreslagna resolutionen.

Den sista sektionen behandlade frågan: *arbete*. Liksom i fjol i England voro här meningarna rörande arbetsskydd mycket stridiga. Somliga fordrade lagligt skydd för arbeterskan, andra sågo räddningen endast i oinskränkt frihet. Förhandlingarna gåfvo för öfrigt ett intressant bevis på hur lätt det är att omstämma meningen hos massorna, när dessa icke stöda sig på en självförvärfvad och fast grundad öfvertygelse. Så hade man här tillfälle att bevittna det egendomliga skådespelet, hurusom församlingen den ena dagen, hänförd af M:me Pognons och andra talares vältalighet, uttalade sig för fullkomlig frihet, obegränsad arbetstid, intet skydd för barnsängskvinnor, intet förbud för nattarbete och hälsofarliga yrken; den andra dagen visade man sig, efter ett tal af M:me Vincent, lika entusiastisk för förbud för nattarbete inom konfektionsindustrin, medan man dagen därpå ej blott förordade arbetareskyddslagar för tjänarinnor utan t. o. m. lifligt anslöt sig till den af en talarinna framkastade meningen, att allt kvinligt yrkesarbete vore ett socialt ondt som borde afskaffas. Diskussionen öfver denna paradoxala idé afklipptes dock af den logiska invändningen, att blotta sammanträdandet af en kvinnokongress vore i och för sig bevis nog för det kvinliga yrkesarbetets berättigande och nödvändighet.

På kongressens sista dag förekommo en del tacksamhetstal från åtskilliga delegerade och det hela slutades med ett anförande af ordföranden M:lle Monod, däri hon framhöll följande punkter såsom utgörande kongressens praktiska resultat: 1) Stiftandet af ett nationalförbund af franska kvinnoföreningar med anslutning till världsförbundet: The international Council of Women; 2) Tillsättandet af en komité af franska kvinnor för utarbetandet af en berättelse öfver kongressens förhandlingar och för genomförandet af de fattade resolutionerna; 3) Stiftandet af en fond för bildandet af ett arbeterskesyndikat.

Till den allvarliga delen af kongressen slöto sig naturligtvis en hel del fester, hvaribland särskildt den i »Le palais des femmes» på utställningsområdet, den af staden Paris i Hôtel de ville samt den tyska generalkomissariens i den ståtliga tyska utställningspaviljongen beskrifvas som lyckade.

Den sistnämnda festen i »Pavillon d'Allemagne's» ståtliga palats vid utställningens »Rue des Nations» ger den tyska tidskriften, »Die Frauenbewegung», hvarur vi hemtat en del af ofvanstående referat, anledning till anställandet af följande reflexion:

»Tyska generalkommissariens fest för kvinnokongressens bestyrelse, för dess tyska och öfriga främmande delegerade saknar ej sin betydelse.

Långsamt men oemotståndligt tränger kvinnorörelsens idé in i alla civiliserade länder. För hvarje nytt år förvärfvar den sig erkännande af regeringar, furstar och myndigheter. Så vidt det är oss bekant utgick det första officiella erkännandet af kvinnorörelsen från franska regeringen, hvilken 1889 inbjöd till den första officiella kvinnokongressen i Paris. År 1893 följde Sverige, som på kung Oscar II uttryckliga önskan sände friherrinnan Rappe som sin representant vid den internationella kvinnokongressen i Chicago. År 1899 mottog drottningen af England medlemmarna af International Councils kongress i London. På den nu afslutade kongressen i Paris voro följande stater och deras öfverhufvud representerade: Drottningen af Holland genom M:me van Reenen, drottningen af Grekland genom M:me Parren, Förenta staternas regering genom Mrs Wright-Sewall, Ungerns handelsministerium genom M:me Rendvick, den ryska regeringen genom M:me Semetchkine, samt den kanadiska genom M:me Dandurand. Till dessa officiella erkännanden sluter sig nu det tyska rikets festliga mottagning.

Icke så att förstå, fortsätter tidningen, som om dessa framgångar beteckna att kvinnorörelsen i alla sina kraf numera kan påräkna ett obegränsadt tillmötesgående från statens och samhällets sida. De lagliga reformer som vi med så mycken ifver påyrka, den politiska och sociala likställigheten med mannen, som utgör kvinnorörelsens mål skall ännu länge efter år 1900 blifva oss förnekade. *Ett* ha vi dock vunnit: erkännandet af vår existens af stat och regering, erkännandet af vår sociala betydelse.»

Och i denna reflexion kunna vi instämma. Hvad än det faktiska utbytet af kvinnokongresserna må vara — och i likhet med alla andra kongresser torde det ej vara så synnerligt stort — ett betydande resultat är dock därmed vunnet: erkännandet af kvinnofrågans allmänmänskliga betydelse. Från den synpunkten sedt torde den senaste Pariserkongressen äfven kunna betecknas som ett steg framåt på kulturens väg.

* * *

En fredskongress, anordnad af *L'alliance universelle des femmes pour la paix*, som *La ligue des femmes pour le désarmément international* numera kallar sig, äger rum i Paris 25, 26 och 27 september. Kongressens syfte är att behandla sådana grenar af fredsproblemet, som speciellt falla inom området för kvinnornas verksamhet.

Programmet innehåller tre afdelningar: I. *Kvinnans roll som fredsapostel* (i hemmen, i skolorna, i hospital och fängelser, i säll-

skapslifvet, i litteraturen o. s. v.); II. *Fredsarbetet inom uppfostran;* III. *Fredsprincipens praktiska tillämpning.*

Priset för deltagarna är 10 francs. Bref och försändelser adresseras till la Princesse Wiszniewska, 7 bis, rue du Débarcadère, Paris.

Ellen Fries Stipendiefond.

Insamlingen för Ellen Fries' Stipendiefond, som enligt vårt meddelande i ett föregående häfte inbragt inemot tre tusen kronor, pågår ännu under sommaren. Såväl för namnets som sakens skull har den kunnat påräkna ett lifligt intresse bland Dagnys läsekrets. Det är dock möjligt att en eller annan uppskjutit att teckna sitt namn, och till deras tjänst vilja vi påpeka att tillfälle därtill ännu gifves. Uppropet var af följande lydelse:

Ellen Fries' minne.

Kort före sin död yttrade Ellen Fries en önskan att inga kransar skulle pryda hennes bår, och hennes föräldrar ha ansett sig böra respektera hennes yttersta vilja. Men å andra sidan längta många att få gifva ett uttryck af sorgen öfver hennes bortgång och af den sympati, hvarmed de följt hennes lifsgärning. Undertecknade tro sig därför endast uttala mångas önskan då de föreslå vänner och forna lärjungar till den aflidna, att i stället för blommor på hennes kista hvar i sin mån lämna bidrag till stiftandet af *en stipendiefond för kvinliga historiker,* afsedd att hugfästa den bortgångnas minne och främja den vetenskapliga historieforskningen, ett af hennes lifs främsta intressen.

Bidrag mottagas af undertecknade samt i Åhlinska skolan, å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå och af skattmästaren i Svenska Kvinnornas Nationalförbund (fröken H. Lundin, Tegnérlunden nr 12). För influtna bidrag kommer att redovisas i tidningarna.

Gertrud Adelborg. *Gerda Nilsson.* *Hanna Andersson.*
Henrika Ramstedt, f. Torén. *Kerstin Bohman,* f. Rüffel. *Eva Ramstedt.*
Hilda Casselli. *Anna Retzius,* f. Hierta. *Maria Cederschiöld.*
Anna o. Mathilda Roos. *Elsa Eschelsson.* *Ellen Sandelin.*
Eva Fryxell. *Anna Tamm,* f. Bergendal. *Anna Kruse.*
Alfhild Tamm. *Sigrid Leijonhufvud.* *Sigrid Ulrich.*
Hulda Lundin. *Ellen Whitlock.* *Sofi Nilsson,* f. Andersson.
Karolina Widerström. *Hedda Åhlin.*

Anmälan.

Dagny utkommer **1900** *med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.*

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.

För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Pristäflan

Fredrika-Bremer-Förbundet

utfäster härmed ett pris å **300 kronor** *för den bästa, prisvärdig befunna skrift öfver ämnet:*

Betydelsen af den gifta kvinnans myndighet för henne själf och för samhället.

Skriften bör innehålla en kortfattad redogörelse för den gifta kvinnans nuvarande rättsliga ställning i Sverige och i samband därmed något beröra den olika ställning, som i detta afseende intages dels af den ogifta kvinnan, dels, i vissa andra länder, särskildt Norge och Danmark, äfven af den gifta kvinnan.

På grundvalen af denna framställning böra — för att klargöra betydelsen af den gifta kvinnans myndighet — framhållas de allmänt mänskliga rättsprinciper, som kränkas genom hennes omyndighet inför lagen, samt de kulturella insatser, som därigenom gå förlorade för samhället.

Med pris belönad skrift betraktas som Förbundets egendom.

Täflingsskrift, hvilken ej bör öfverstiga ett tryckark vanlig oktav, skall inlämnas till **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, Drottninggatan 54, senast den 1 december 1900** *och vara åtföljd af förseglad sedel, innehållande författarens namn och adress.*

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36

Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15

är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.

För *hjälpsökande* kl. 1/2 10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.

Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

Under juni, juli, augusti och september utkommer Dagny med endast ett häfte månatligen.

1900 Ny följd — III årg. Häft. 13—14

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå

54 Drottninggatan, kl. 11—4.

Råd lämnas i juridiska, ekonomiska och hygiena frågor.

Upplysningar lämnas angående *läroanstalter* och *arbetsområden* tillgängliga för kvinnor.

Anmälningar mottagas till inträde i förbundets *sjukkassa.*

Äfven personer, som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Byrån mottager anmälningar af *nya medlemmar.*

Byrån mottager prenumeration å *tidskriften Dagny.*

Pristäflan

Fredrika-Bremer-Förbundet

utfäster härmed ett pris å **300 kronor** *för den bästa, prisvärdig befunna skrift öfver ämnet:*

Betydelsen af den gifta kvinnans myndighet för henne själf och för samhället.

Skriften bör innehålla en kortfattad redogörelse för den gifta kvinnans nuvarande rättsliga ställning i Sverige och i samband därmed något beröra den olika ställning, som i detta afseende intages dels af den ogifta kvinnan, dels, i vissa andra länder, särskildt Norge och Danmark, äfven af den gifta kvinnan.

På grundvalen af denna framställning böra — för att klargöra betydelsen af den gifta kvinnans myndighet — framhållas de allmänt mänskliga rättsprinciper, som kränkas genom hennes omyndighet inför lagen, samt de kulturella insatser, som därigenom gå förlorade för samhället.

Med pris belönad skrift betraktas som Förbundets egendom.

Täflingsskrift, hvilken ej bör öfverstiga ett tryckark vanlig oktav, skall inlämnas till **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, Drottninggatan 54, senast den 1 december 1900** *och vara åtföljd af förseglad sedel, innehållande författarens namn och adress.*

Skola vi taga vård om våra fabriksflickor?

(Forts. fr. n:r 12).

Denna tanke — att förvandla kasernerna för fabriksarbeterskor till goda uppfostringsanstalter, till verkliga *hem*, där den unga flickan finner skydd både till kropp och själ — synes mig storartad och efterföljansvärd.

Än mer, afsikten är ej enbart att skydda den oerfarna flickan från förförelse och förfall samt sätta henne i stånd att en gång som hederlig, duglig kvinna fylla en arbetarehustrus alla plikter; den är äfven att åt *landsbygden återgifva* de kvinnor, som strömmat därifrån till fabrikerna, att sätta dem i stånd att såsom burgna, oberoende människor slå sig fram på egen hand. Ty bestämmelserna inom »hemmet» äro sådana, att då en flicka vistats här 6—8 år, är åt henne af hennes dagslön insparad en summa af 1,000—1,500 mark, för hvilken en liten egendom kan inköpas (af statsdomänerna), bestående af t. ex. 4 »morgen» åker, 2 morgen äng, boningshus, lada, stall, lefvande inventarier: en ko, en gris och ett antal höns, jämte därtill erforderliga »döda» inventarier: utsäde, hö och halm o. s. v. En del af köpeskillingen får på goda villkor stå som inteckna'd skuld.

En flicka som vid 14 år, lägsta åldersbestämmelsen, gått in i ett Mädchenheim och stannat där under ordnadt arbete, skulle alltså vid 22 års ålder vara ägarinna till en liten landtgård.

Detta låter sagolikt, men är ändock faktiskt och säkert grundadt i »hemmens» organisering.

För att åstadkomma ett sådant hem för fabriksflickor måste två för handen varande kraf sammanjämkas:

1) Fabriksägarnas behof af pålitliga arbeterskor, som icke genom nattliga utsväfningar och dålig kost bli odugliga för ett regelbundet och omsorgsfullt arbete; de förra måste äfven vara säkra om att arbeterskorna alltid fulltaligt infinna sig till sitt arbete.

2) Arbeterskornas behof, de unga flickornas, att erhålla dels tillräcklig aflöning — då den de få som tjänarinnor är allt för liten att säkra dem en tryggad framtid — dels att erhålla skydd

och att uppfostras till ej blott fabriksdetaljarbeterskor utan till verkliga husmoderligt dugliga kvinnor.

Dessa båda kraf hafva i professor Zimmers Mädchenheim funnit ett enande centrum.

Hemmet förestås af en styrelse, som är sammansatt dels af dess egna målsmän inom diakoniföreningen, professor Zimmer naturligtvis självskrifven, hvilka framför allt se på de unga flickornas intressen, dels af arbetsgifvarna, respektive fabriksägare. Genom detta så sammansatta kuratorium kan hvarje konflikt lätt biläggas. Ett aflöningsminimum är fastställdt allt efter flickornas ålder — de yngsta få som sagdt ej vara under 14 år —; härigenom äro arbeterskorna skyddade för lönenedsättning, medan fabriksägarna äro säkra för arbetsinställelse och veta sig äga en god, duglig, pålitlig fast arbetsstyrka.

Af den unga flickans dagspenning tages en del att betäcka »pensionskostnaden», d. v. s. bostad, mat, tvätt, undervisning, medan en del afsättes för hennes framtid, och är denna del så beräknad, att den med ränta på ränta efter sex år skulle, som sagdt, utgöra 1,000 mark.

Man anser det med rätta farligt att åt outvecklade barn öfverlämna ett fritt handhafvande af arbetslönen. En liten fickpenning får enhvar, och när det är fråga om t. ex. hjälp åt föräldrar, tages denna ur den för besparing afsedda delen, dock alltid af styrelsen och under dennas kontroll.

Det var i Dieringhausen (Rhenprovinserna), som ett första Mädchenheim blef öppnadt. Det står i förbindelse med endast *en* fabrik, det närbelägna Mühlenthaler-spinneriet, och dess skyddslingar hafva i denna omständighet ytterligare ett stöd och skydd. Det är afsedt för 100 flickor, och ett af villkoren att bli antagen är god folkskolebildning. Antalet blef genast fullt och många ansökningar om inträde måste vägras. Hemmet förestås af en af diakoniföreningen utbildad husmoder, som äfven är lärarinna och som till sin hjälp har en eller flera »systrar», hvilka äfven äro skyddslingarnas moderliga väninnor och rådgifvarinnor. Dessutom är prästen i församlingen det manliga stöd, som hemmets ledarinnor i påkommande fall ha att vända sig till.

I Mühlenthalerfabriken erhålla de unga flickorna en daglig lön af 1,10—1,90 mark; kostnaden i hemmet går i allt till 65 pf. Rästen är alltså sparpenningen, som skall grunda den unga flickans oberoende.

När flickorna om e. m. komma hem från fabriken, väntar dem en tvångsfri, glädtig undervisning i alla grenar af husligt arbete jämte några andra ämnen. I regel längta de till kvällarna; de äro ingalunda trötta att kunna göra undervisningen sig till godo, utan betrakta denna som ett nöje och en uppfriskning.

En sådan »kurs» varar tre år och omfattar: religionsundervisning genom lefnadsskildringar samt bilder ur historiens och naturens lif; sång; räkning; bokföring och brefskrifning; det nödvändigaste af hälsoläran samt sjukvård; huslig ordning, tvätt, strykning, de för en kvinna nödvändigaste handarbetena, enkel matlagning jämte beräkning hur hon skall ställa inköp och hushåll efter en arbetares årsinkomst, i fall hon blefve gift med en sådan; 3 kvällar i veckan får enhvar deltaga i den *praktiska* matlagningskursen, bakning m. m.

Utträde ur hemmet kan ske med 14 dagars uppsägning. Flickor som uppföra sig illa bli utan vidare bortvisade.

Detta första försök utföll så lyckligt, att man inom några månader upprättade ännu ett hem invid samma fabriks filial, den stora kamgarnsfabriken Glücksbrunn i Schweina-Liebenstein i Thüringen. Och senare på hösten — jag vistades då i Cassel för att bl. a. närmare studera därvarande utmärkta »Töchterheime» — kom just professor Zimmer dit, på väg till Hagen i Westphalen, dit han blifvit kallad af en del stora fabriksherrar, hvilka önskade hans hjälp till upprättandet af flera dylika hem för fabriksflickor. Minnes jag rätt, beslöts å denna sammankomst stiftandet af fem nya hem enligt mönster från Dieringhausen-Glücksbrunn.

* * *

Det var en strålande, högblå septembersöndag jag återkom till denna min älsklingsplats, Liebenstein i det sköna Thüringen. Men denna gång hann jag endast flyktigt besöka de ställen, som förut i lyckliga sommardagar blifvit mig så kära.

Längs den buktande, backiga, af spetsiga popplar skuggade chaussén går vägen till det närbelägna Schweina, en af dessa Thüringens stora industribyar med omkring 3,000 invånare.

När man följande den grunda, af plaskande ankor och gäss fyllda Schweina-ån passerat den långsträckta byn och just där vägen viker af åt hertigen af Sachsen-Meiningens härliga sommarslott Altenstein, ett af de vackraste i Tyskland, står man invid en hög, grå trevåningsbyggnad, onekligen af ett något fängelseaktigt yttre

och liggande å en af häckar och buskar inhägnad stor gårdsplan. Detta är *Glücksbrunn*, det nya hemmet för fabriksflickor, förut fabriksbyggnad, nu ändradt till boningshus. Dess inre är också helt olika dess tunga yttre. Här är allting ljust, trefligt, gladt, och man får från första ögonblicket ett godt och vänligt intryck.

Ledsamt för mig voro en stor del af de unga flickorna jämte hemmets »Oberin» eller ledarinna på en liten utflykt åt skogarna vid Liebenstein.

Men den biträdande systern var hemma, jämte en del af de yngsta flickorna, samtliga från Galizien och Siebenbürgen.

Det var ett soligt, gladt litet mottagningsrum, hvari jag en stund hvilade efter promenaden och tog del af de särskilda förhållandena vid detta hem. Det hade varit öppet endast sedan den 1 juni och var delvis ännu icke fullt i ordning. Därför hade man af de 60 anmälningar, som vid hemmets öppnande ankommit, endast kunnat mottaga 40; halfva antalet af dessa var just från Galizien och Siebenbürgen. Sedan dess hade en stor mängd föräldrar bedt om inträde för sina döttrar; nu var således det bestämda antalet 100 mer än fylldt.

Dessa hundra flickor hade alla arbete å det tätt invid liggande kamgarnsspinneriet, hvilket dessutom sysselsatte ännu 100 arbeterskor.

De å hemmet boendes ålder växlade mellan 14—20 år och deras aflöning var därefter.

De yngsta, som sysselsattes med att knyta trådar, fingo 4,50 mark i veckan, jämte fri middag, eller 12 pf. om dagen i och för denna; de äldres lön var 9 mark pr vecka. I afgift för bostad, mat, undervisning m. m. betalade hvar och en af pensionärerna 45 pf. om dagen eller 3,15 pr vecka. För de äldre flickorna är sålunda den af hemmets kuratorium förvaltade sparpenningen ingalunda obetydlig, och man kan lätt förvissa sig om att beräkningen af 1,000 marks kapital med ränta på ränta efter 6 års arbete och vistande i hemmet är fullt säker.

Arbetstiden var för de äldre från 8—12 f. m. och från 1—½ 7 e. m. De yngre flickorna arbetade 1 ½ timme mindre.

På min fråga, huru försöket med dessa nya »hem» tycktes utfalla, svarade systern, att i Dieringshausen hade hittills allt gått förträffligt. Här i Glücksbrunn hade det varit svårare att så att säga bringa alla dessa hufvuden under en hatt, enär flickorna här voro från så helt skilda håll, en del från Berlin, en del från Sydtyskland, från andra länder o. s. v.

Också hade man varit tvungen att bortvisa några oroliga element, som ej kunnat betvinga sin böjelse att ha »natten ledig.»

För öfrigt tycktes den storm redan börja lägga sig, som af de andra fabriksarbetarna i Schweina, manliga som kvinliga, rests mot dem som bodde i hemmet.

Dettas ordningsregler voro gifvetvis ganska stränga; så t. ex. fingo de unga flickorna ej vara ute om aftnarna längre än till kl. 8; endast å den häckinhägnade gården fingo de efter denna tid leka eller promenera, hvilket de också gärna gjorde.

Men detta hade föranledt deras arbetskamrater att spefullt håna dem för det de gått in i »tukthus» o. s. v., och det hade åtskilliga af dem ej haft moraliskt mod att bära, utan hellre lämnat hemmet och dess skydd.

De unga fabriksarbetarna i Schweina hade till en början hållit mycket ofog utanför huset och på allt sätt sökt locka flickorna att bryta mot hemmets föreskrifter. Emot detta hade dock såväl hemmets kuratorium som fabriksägarna i nejden ingripit.

I stort sedt voro flickorna dock, som sagdt, lifligt intresserade af undervisningen och det goda kamratlifvet.

Så långt hade man redan hunnit, att det lilla utmärkelsetecken i dräkten, en liten hvit mössa eller hvad det nu var, som visade att de tillhörde »hemmet» och som först ansågs som en skam att bära, nu blifvit ett hederstecken, hvaröfver de voro stolta, så mycket mera som de både i och utom fabriken blefvo bemötta med mera aktning än andra arbeterskor. De bildade så att säga en elittrupp inom sin klass, och känslan häraf sporrade dem än ytterligare.

Lokalerna i detta Mädchenheim äro, som jag redan antydt, glada och inbjudande. Tolf smärre sofrum finnas, alla med oljemåladt golf, limfärgade väggar, paneladt tak, höga och ljusa och afsedda för 3 personer hvart. Dessutom finnes en mycket stor sofsal för 50—60 flickor och med höga fönster å båda långsidorna. Genom en rad stora dubbelskåp är salen delad i två hälfter och dessa åter genom rödhvita bomullsgardiner i smärre rum med 4 bäddar i hvarje; två stora tvättafdelningar finnas med långa rader af tvättdon, små speglar m. m.

Allt vittnade om största ordning och renlighet. Från fönstren, genom hvilka den sammetslena ljufliga Thüringerluften strömmar in, har man en underbart skön utsikt öfver en af de vackraste dalarna i Thüringerwald och högt å den skogklädda åsen tronar Altensteins slott. Kort sagdt, det hela är så tilltalande, så »lättande» för sinnet,

ger så starkt intryck af hägnad och lugn att äfven bättre vanda kvinnor än dessa fattiga flickor skulle här kunna finna sig väl.

I en rymlig och solig matsal sutto några af de galiziska arbeterskorna, ännu icke på långt när vuxna kvinnor. Deras ögon tårades, när de talade om sina aflägsna hem, men med värme i rösten prisade de det nya, som de här funnit, och den vänliga vård, som ägnades dem.

»Wir sind hier zu Hause, ganz wie zu Hause» — sade en.

»Und noch viel besser», tillfogade en annan sakta.

Detta är också min öfvertygelse. I de flesta fall komma dessa Mädchenheime att åt fattigmans barn gifva en själsutbildning, en själsuppfostran, som de aldrig kunna få i de egna hemmen.

Jag är fast förvissad om att professor Zimmers nu förverkligade tanke skall bära stor och välsignelsebringande frukt; jag tror den skall växa ut till en verklig lifssak för de stora industriländerna, hvilkas arbetskvinnor länge nog varit behandlade endast som varelser så lågt stående, att de aldrig tagits med i räkningen annat än som »arbetskraft.»

Kunde då icke denna tanke *i tid* realiseras också hos oss? Är det nödvändigt, att generationer af svenska kvinnor skola gå under, innan man tänker på att de äro medmänniskor och icke döda maskiner, som kastas bort, när deras arbetsförmåga är förbi?

Vore det ej rent af praktiskt att på sätt, som i Tyskland nu sker, söka i stället öka deras arbetsduglighet och förlänga den?

Huru olika var ej uttrycket i de små galiziskornas ansikten mot det, som jag nyss såg hos de unga svenska fabriksflickor jag antydt i början af denna uppsats!

För de förra finnes en framtid, efter *deras* förhållanden lugn och trygg och med eget hem. De kunna nå den genom eget ärligt arbete och genom att låta sig ledas af de människovänliga händer, som nu utsträckas mot dem.

För de senare?

Hvad öde gå de svenska fabriksflickorna till mötes?

Cecilia Bååth-Holmberg.

Från Norge och det stora skolmötet.

I.

Kära Redaktör! Att skrifva om det stora skolmötet, som du bad mig om, är ingen lätt sak. För det första därför att alla tidningar varit uppfyllda af stenografreferat öfver detsamma, och för det andra därför att med bästa vilja i världen kan man ej vara mera än på ett ställe i sänder, och mötet arbetade samtidigt på 5 eller 6 olika afdelningar. Låt mig därför först få skrifva en inledning. Om nu denna möjligen kommer att i längd öfverskrida själfva ämnets behandling, så får du vara öfverseende och icke sätta en typisk skolkrias måttstock på mitt skrifveri. Att mötet för många lärare och lärarinnor haft en mycket angenäm inledning beror i första hand på att vår järnvägsstyrelse beviljade prisnedsättning (halft pris) redan från juni månad; man kunde därför för billigt pris resa till någon af våra egna fjällbygder, t. ex. Jämtland, eller till Norge.

Redan den 12 juni var jag i Kristiania. Ändamålet med min vistelse därstädes var närmast att besöka några af stadens flickskolor, då som bekant de norska skolorna arbeta äfven under juni månad. Jag vill emellertid afråda alla dem, som vilja skaffa sig en verklig föreställning om de norska skolorna och deras arbete, att använda juni månad till studietid. Då vänder sig nämligen skolarbetet hufvudsakligen kring den stora axel, som heter förberedelse till den stundande examen och framför allt till »middelskoleexamen»*. För vår svenska icke-examensvanda uppfattning förefaller denna axel alltför dominerande i skolans lif såväl för lärare som lärjungar. Enligt alla skolföreståndares och föreståndarinnors utsago skulle september och oktober vara de lämpligaste månaderna för att studera norskt skollif. Man arbetar då i ro och lugn — man har nästan 8 månader kvar till examen. Jag öfvervar examen i flere ämnen och måste intyga, att den hade en ganska privat karakter. Examinator sysselsatte sig en hel timme med omkring 7 flickor, klassen var nämligen delad i grupper; en censor och oftast skolans föreståndare voro de enda närvarande. I »Olaf Bergs skole» var

---

*) Denna examen aflägges vid 15—16 år och öppnar tillträde till en del praktiska banor. »Artium» (studentexamen) aflägges af dem, som så önska, 3 år senare.

jag med om skolkökets middelskoleexamen. Den var både teoretisk och praktisk och tycktes mig lämna de bästa möjliga resultat man kan vänta i förhållande till den korta undervisningstiden (2 tr i veckan). Flickorna lagade mycket god mat.

Då emellertid skolans lägre klasser voro relativt utanför examensinflytandet, besökte jag dessa. Det var en glädje att höra de små — gossar och flickor — läsa upp utantill stycken af sitt lands skalder. De läste sannerligen med känsla och öfvertygelse, de små — man kände, att hvad de läste upp var deras andliga egendom. De ha också källor att ösa ur! — Det möter inga svårigheter att vinna tillträde till skolorna i Kristiania, man blir öfverallt mottagen på det vänligaste sätt.

Men Kristiania har mycket annat att bjuda på än skollif. Kristiania har på de 10 sista åren blifvit en storstad. Den som har sin bostad i hörnet af Karl Johans- och Akersgatorna får vara med om en »færdsel» och ett lif, som man icke ser på många ställen i Stockholm. Hvad som icke minst bidrager till detta intryck af storstadslif är de elektriska spårvagnarna. Jag kunde skrifva ett helt kapitel om dem. De göra ett outplånligt intryck. Jag har först njutit af dem under en tid, då man gick så litet som möjligt för den tryckande hettans skull, och sedan under skolmötets dagar, då man gick så litet som möjligt för det ösande regnets skull. Dessa härliga vagnar genomkorsa staden i alla riktningar och äro försedda med stora spegelblanka rutor, så att man njuter af en fri utsikt. Om aftnarna äro de upplysta med 8 stora elektriska ljus i slipade glaskupor. Man är midt i en illumination och åker som i en ofarlig och stadgad fyrverkeripjes. Man kan ej annat än sända känslor af medlidande och sorg till våra stackars spårvagnshästar och känslor af skam till de små fotogenlamporna i våra spårvagnar. Men man måste vänja sig vid dessa elektriska vagnar. De första dagarna är man öfvertygad om att man måste bli öfverkörd vid en eller annan gatukorsning — men då man ser, att hvarken andra människor, droskhästar eller hundar äro rädda eller bli öfverkörda, så upphör man själf att vara rädd. Dessa elektriska vagnar synas mig vara ett slående exempel på ett drag i våra bröder norrmännens lynne: när de finna en sak god och användbar, så genomföra de den helt enkelt. De behöfva icke lång betänketid. Och med de elektriska vagnarna har det lyckats förträffligt!

Hvad som för öfrigt genast faller oss i ögonen i den norska hufvudstaden är rikedomen på trädgårdar och planteringar. Kristi-

ania har verkligen en stadsdel med trädgårdar och landtliga hem; villorna äro icke förvandlade till stenkaserner. Det lönar mödan att spatsera t. ex. utefter Drammensveien.

När skolorna sluta, då flytta alla, som det kunna, ut på landet, till villor i närheten eller oftast till bondgårdar eller sanatorier. Studenterna ta ränseln på ryggen och bege sig till Jotunheimen, där är det äkta turistlifvets medelpunkt. Den är ej en god norrman, som ej gått öfver en brä eller rott på en fjällsjö. Skola och hem fostra också barnen till att älska sitt land och dess natur.

Af Norges stora dalar är Gudbrandsdalen den, som under de senaste åren dragit till sig de flesta »landliggere». Detta i följd af den nya järnvägen i denna dal. Där växa de nya stora sanatorierna upp.

Men följ mig nu i stället till Valders, där det ännu ej finnes järnväg och mycket få sanatorier. Blif ej rädd för vägen; vi kunna färdas mycket bekvämt ditupp. Vi resa först på järnväg förbi Drammen upp till den vackra sjön Spirillen; så gå vi ombord på järnvägens nya bekväma ångbåt, som för oss upp till Sörum. Där välja vi oss genast ett »köretöi» efter behag: »kaleschevogn», kariol eller fjäderkärra — helst det senare, ty i kärra kan man se sig omkring och man åker bra. Skjutsen blir visserligen litet dyr, men som ersättning lefver man så billigt däruppe i Valders. Redan under den första milen ha vi blifvit goda vänner med vår skydsgut. Natten tillbringa vi på Fjeldheim, där vi söfvas till ro af den stora forsen. Följande morgon fara vi på den nyanlagda vägen, som slingrar sig fram på branten af en fjällvägg — ett sannt vägbyggnadskonstens mästerstycke. Vi kunna se den klara ljusgröna Beina nere i den djupa fjällklyftan; i fjärran se vi snöfjällen. Detta är något annat än att sitta instängd i en järnvägskupé och andas stenkolsrök. Här strömmar fjälluften oss till mötes. På eftermiddagen äro vi framme vid vårt mål, Volden i Vestre Slidre, 1300 fot öfver hafvet. Här har du skogklädda åsar, snöfjäll, den stora fjorden och vackra blomstrande ängar. Och här är ej dystert eller ödsligt — därborta ligger den gamla kyrkan och prästgården och strax bredvid doktorsbostället och åtskilliga gårdar. På Volden, där högst 20 gäster rymmas, blir du snart hemmastadd, och ställets värdinna har dessutom den husmoderliga egenskapen att kunna locka fram allt som är godt och gladt och friskt hos sin stora familj — och vi höra snart alla till familjen. Du har mycket snart glömt, att du bor i ett pensionat; du lefver i ett godt norskt hem.

Att lefva här i Slidre, det var verkligen en god förberedelse till det stora nordiska skolmötet, ty här växer skandinavismen af sig själf. De tre nordiska språken ljuda om hvarandra. Men detta är icke något utmärkande för sommaren 1900. Här mötas norrmän, danskar och svenskar hvarje sommar; här knytas nya vänskapsförbindelser och här stärkas gamla. Här slås många starka trådar in i de band, som binda oss Nordens tre folk samman.

Men innan vi fara ned till skolmötet, låt oss fylla våra lungor med högfjällsluft. Följ mig därför upp till Frikstadssätern, som ligger 3,000 fot högt. Vi komma ditupp på 3 timmar. Vi ro först öfver fjorden; kanske har du ej förr sett lommen, simfågeln, som ibland springer på vattnet och ibland dyker, så han försvinner på en stund — här har du honom. Och där invid ön ser du en hel rad andungar. Vi gå i land vid Frikstad gård, och så bär det af uppåt, uppåt. Stigen är styckevis brant och går genom de små »pladserne» (torpen) och genom granskogen. Efter 1½ timmes gång äro vi uppe, men lyckligtvis ej framme. Nej, nu kommer det allra bästa — nu äro vi uppe på den stora fjällvidden. Vi kunna ej längre se ned i bygden, men i stället se vi i norr Jotunfjällens hvita bräer och svartglänsande toppar och i öster de långa blå åsarna, som gränsa mot Gudbrandsdalen. På fjällvidden är det lätt att gå — inga backar, och den friska fjälluften borttager hvarje känsla af trötthet. Tro ej, att den stora fjällslätten är enformig, nej den är beklädd med en matta, väfd af den mörka dvärgbjörken, den ljusgråa sälgen och det blågröna enriset. En så vacker matta har du aldrig sett förr. Nu höra vi korna råma, fåren springa förskräckta i en lång rad och vi höra getter bräka — snart äro vi framme vid sätern. Värdinnan, min gamla goda vän, den vänliga Maren, tar emot oss. Hon dukar upp säterkost: gul mjölk med »Valders-klining» och andra goda kakor. Till middag få vi »flödegröd» och pannkakor och till kaffet gräddvåfflor; till kvällen vankas sur mjölk med tumstjock grädde i en stor träbunke, färskt smör och mesost. All vanlig mat att förtiga.

Bredvid sin säter har Frikstadgårdens ägare byggt upp ett trefligt tvåvåningshus, där han tar emot sommargäster. Och det är sannerligen härligt att lefva en tid däruppe. Men man måste antingen rida eller gå dit upp, ty den utlofvade körvägen låter ännu vänta på sig. Visserligen finnes det personer, som åkt upp i en kärra, men detta sätt att färdas beskrifves af alla dem, som varit med därom, som något i hög grad uppskakande; man lär behöfva

ett helt dygn för att åter komma i jämvikt. Däremot, att rida upp i Frikstadgårdens gamla brudsadel, det är som att sitta i en länstol och sakta färdas upp i luften.

Vi vilja stanna öfver natten, men på eftermiddagen göra vi en liten fjällvandring; vi gå upp på »Vesle Syndin», som ligger rätt öfver prästsätern, för att se på utsikten. Vi stå midt i den fjällvärld vi se omkring oss. Du kan aldrig få en bättre karta öfver den del af Norges land, som ligger »en trappa upp». På de milsvida slätterna ser du blänkande fjällvatten och risslande bäckar, klungor af sätrar med sina gröna vallar och som ramar åsar och fjäll. Du vet ej heller hvad färgprakt och belysningar vill säga, förr än du varit här uppe. Och så kan du få se fjäll-lemlarna kila mellan stenarna, ripungarna hoppa fram ur buskarna och så den lilla fina vadaren med sitt röda bröst, han som af fjällfolket kallas »fjeldplistern» efter sitt hvisslande ljud (plistre = hvissla). Men nu äro vi åter vid sätern och den lilla rödkindade Beret har ordnat våra rum. De äro alldeles lagom civiliserade för att vara till fjälls: ljusa och luftiga med bjälkväggar och trästolar, och så en bred skön säng med — resårmadrass. Det är nämligen så, att då turistcivilisationen drog fram genom Valders, representerades den af bland andra en sadelmakare, som stannade på alla gästgifvargårdar och hotell och gjorde afstickare upp till fjällsanatorierna och »lavede springfjærmadrasser». Den sadelmakarens namn borde hållas i ära eller kanske hellre deras, som rekvirerat honom.

Följande dag vända vi åter ned i bygden — det kan ej hjälpas. Min danska vän har varit uppe redan kl. 6 för att fotografera. Hon har nämligen en kamera, och i den har hon förevigat gamla bedstemor, som är nära 80 år, Maren och alla hennes barn och därtill kor, får, getter och åtskilliga fjällväxter. Vi göra en titt ned i »Italien», som ligger strax nedanför sätern. Det är en dansk artilleriofficer, som förlänat stället detta sydliga namn; där växer nämligen en björkskog, i hvilken man kan finna ett relativt skydd, då den barska fjällvinden ibland far alltför hårdt fram kring säterns närmaste omgifningar. Då du hör talas om fjällets björkar, skall du ej tänka på slättlandets romantiska och förnäma hängbjörkar. Fjällets björkar se på afstånd ut som en samling äppelträd och plommonträd, högre bli de ej. Och ser du närmare på en sådan fjällbjörk, så kan du se hur den kämpat för tillvaron; stammen går ofta i sicksack, bladen äro tjocka och läderartade och fjällvinden har farit hårdt fram i kronan. Ofta hänger en svart laf som stora sorg-

florsfestoner ned från grenarna. Men vi få ej dröja bland Italiens träd; vi plocka endast med oss några af fjällets fagraste små blommor, den högblå gentianan och den röda fjällnejlikan; i våra hattar sätta vi dvärgbjörksris. Så bär det af ned igen! Vi återse den blanka fjorden och den vänliga bygden och så fråga vi oss själfva: hvilket är fagrast, fjället eller dalen? Jag kom då ovillkorligen att tänka på en liten flicka, som då hon blef tillfrågad, om hon ville ha plättar och sylt eller bakelse, genast svarade: »Om jag kan få lof och få plättar och sylt och bakelse». Ja, fjället är friskt och härligt och dalen är ljuflig och skön.

Den 4 aug. skulle jag lämna Slidre för att fara till skolmötet. Det kändes hårdt att vända ryggen åt den härliga naturen och att skiljas från alla Slidrevänner, ej minst från de danska vänner, som med sång och musik förljufvat våra aftnar. Ja, det ville till en dags åkning i regnskurar och en half dags inpackning i Vestbanans järnvägskupé för att få bukt med friluftskänslorna och för att komma ihåg, att man också skulle vara pedagog. Men i mörka vinteraftnar kunna vi i minnet låta de ljusa sommardagarna i skogen vid Slidrefjorden komma åter med sol och fjälluft.

(Forts.)

Lilly Engström.

Intryck från ett sommarslott.

Hvilken stämning hvilar det ej öfver våra gamla lustslott! Och förunderligt, här verkar icke tiden utplånande. För hvart år tyckes stämningsfullheten bli allt intensivare. Det kommer väl däraf, att lustslotten alldeles förlorat den karakter som ligger i namnet: att vara till för det kungliga hofvets lust och förnöjelse. Nu ligga de nästan året om tomma och öfvergifna, som vackra minnen blott från ett förflutet, och växa år från år, oberörda af tidens växlingar, in i stämningsfullhet och poesi. Att de med våra dagars pietetsfulla omsorg för allt hvad historiska minnen heter underhållas och bevaras som dyrbara klenoder, lämnade i den svenska statens vård, borttar ingenting af deras behag. Det hvilar tystnad och ro, kanske något af enslighet och vemod öfver de gamla

slotten, men ej ett spår af förfall, som hur pittoreskt detta än kan förekomma, då man läser därom i böcker, i verkligheten ter sig långt mindre anslående.

Häromdagen förde mina steg mig till Ulriksdal. Hur väl stämmer ej hvad jag nyss sagt in på det lilla hvita slottet, där det ligger halft förgätet, speglande sin svarta spira i Edsvikens lugna vatten, på en gång leende inbjudande och melankoliskt drömmande.

Men det är icke i själfva slottet man återfinner den stämning hvarom jag talat, därtill är det alltför stilöst och litet imponerande, nej det är i parken man skall söka den, och här kommer den dig liksom själfmant till mötes. Hur oberördt af tiden är ej allt under de härliga träden! Oberördt, sade jag. Nej, tidens hand är aldrig sysslolös. Ibland faller den tungt och tar girigt ifrån, men ofta, liksom här, lägger den för hvart år till stället ett förskönande plus, och man råkar för hvarje nytt besök i förvåning öfver hur vackert det är.

De sekelgamla träden utveckla fritt sina kronor, det blir allt skuggigare och lummigare i de djupa alléerna, buskagerna växa allt frodigare, gräsmattorna synas friskare och rikare och blommorna, som pryda dem, prunka med sina härliga färger, utan att fråga efter att de numera äro till endast för att glädja någon enslig vandrare eller en anspråkslös söndagspublik.

Ståtligare lindalléer än på Ulriksdal får man leta efter. När de stå i blom och tusentals bin surra kring de blekgröna blomklasarna, skall man söka hit ut. Lindblomsdoft och lustslottsromantik höra tillsammans, och aldrig känner jag denna på en gång söta och berusande blomlukt utan att i tankarna återföras till min barndoms glada Ulriksdal. I drottningallén, där lindarnas kronor mötas och bilda ett hvalf, falla skuggorna djupa. Här är stilla och tyst som i en kyrka. Slår man sig ned på en bänk, är det blott med långa mellanrum ens betraktelser störas af någon lustvandrare eller en trädgårdsdräng, sysselsatt med att vattna de vackra blomgrupperna framför slottet. Man har således godt tillfälle, om man har lust att låta fantasin vanka om i det förflutna. Så långt som till allongeperukernas och styfkjortlarnas, karusellernas och herdespelens tid, till tredje Gustafs dagar, dit det fordras historiska kunskaper och beläsenhet jämte fantasi för att nå, behöfver man inte gå. Men har man haft sin barndom in i 50—60-talet och ha ens ungdoms glada sommardagar förflutit i omedelbar närhet till lustslottet vid Edsvi-

kens strand, behöfver man icke ransaka någon annan historisk urkund än sitt minne för att kalla fram en och annan bild från ett typiskt Ulriksdal, jag menar Karl den femtondes.

Hvad skulle de ej allt ha att berätta, de uråldriga lindarna i drottningallén! Kanske de liksom jag minnas en viss liten episod, som en gång utspeltes under deras gröna hvalf? Det var i slutet af augusti 1859. Två små flickor spatsera en afton i Ulriksdalsparken med ett par äldre damer. I drottningallén möta de en annan liten jämnårig flicka, åtföljd äfven hon af ett par damer. Denna lilla flicka är klädd i en svart barègeklädning med många yfviga volanger enligt tidens mod, på hufvudet bär hon en stor schäferhått med långa fladdrande svarta band, i handen en liten hvit videkorg, fylld med persikor och blå drufvor. Hur de förstnämnda små flickorna voro klädda och hvad de för öfrigt buro för attributer, det ha nog de gamla träden ej lagt på minnet. De voro ett par vanliga små flickor, utan någon som helst betydelse, som gingo i skola i staden om vintern och om sommaren bodde på sommarnöje med sina föräldrar i närheten af slottet.

Men flickan i den svarta barègeklädningen, henne hade Ulriksdals lindar allt skäl att minnas, ty det var prinsessan Lovisa, Karl den femtondes dotter, hela landets *lilla sessa*, och det var efter sin farfader, den goda kung Oscar I, hon nu bar sorgkläder.

De små flickornas följeslagerskor voro bekanta och snart, utan vidare ceremoni, var presentationen gjord. Prinsessan bjöd på drufvorna ur sin korg — den tiden en sällsynt delikatess — och efter en stund var leken i full gång. Nog böra de gamla lindarna ha susat ett uppmuntrande eko åt de friska skratt, som genljödo under deras hvalf, och gladt sig åt att lilla sessan en gång likt andra barn fick roa sig otvunget och barnsligt, fast de väl emellanåt betänksamt torde ha skakat sina kronor åt de små leksystrarnas åsidosättande af all hofetikett, då de vid kappspringning och andra täflingslekar icke räknade för rof att låta prinsessan dra det kortaste strået.

Men nu skulle *hon* visa *dem* sitt stora konststycke. Öfver en af de små kanalerna var kastad en spång. Kanalen var hvarken mycket bred eller mycket djup, ej heller spången mycket smal, men att utan hjälp balansera sig öfver till andra sidan var ett konststycke à la Blondin — åtminstone för en prinsessa. Långsamt, långsamt, under iakttagande af den största försiktighet vågar sig den lilla kungliga ekvilibristen ut öfver den gapande afgrunden; fjät för fjät går det, sakta, sakta, men nu står hon på andra sidan,

hälsad af de beundrande åskådarinnornas applåder. Så tillbaka samma väg och på samma sätt. Konststycket är utfördt, och prinsessan mottog rodnande af stolthet och glädje lyckönskningar för sin märkvärdiga skicklighet. Att de andra små flickorna i ett par skutt taga samma hinder väcker emellertid till deras förvåning ingen vidare uppmärksamhet.

Så förflöt en timme eller par. Då slår klockan i slottstornet några slag. Kammarfrun ger en vink, lilla sessan afbryter tvärt sin lek, räcker vänligt handen till afsked åt de små lekkamraterna och snart har hennes luftiga svarta klädning försvunnit mellan träden. De andra två stå förbluffade: vara prinsessa och behöfva lyda utan ett muck och sluta leken just då det var som roligast för att gå hem och lägga sig! Hade de varit prinsessor så...... Men de gamla lindarna visste bättre. De hade växt upp i hofluft och deras sekelgamla erfarenhet hade lärt dem, att en kungadotter har t. o. m. sina lekstunder afmätta efter hofetikettens klocka och att den som är bestämd att befalla först måste öfva sig i lydnadens stränga skola. Men så långt i lefnadsvishet hade ej våra små borgarflickor hunnit.

* * *

Den här relaterade lilla episoden, flyktig likt den sommarfläkt som far fram i lindarnas kronor, tilldrog sig på den tid då Ulriksdal ännu ej nått den glans det sedan under loppet af följande tiotal skulle få, då Karl den femtonde med sin konstnärliga sans af detta sitt älsklingsställe skapade ett litet paradis, en äkta perla, vacker genom sig själf, men dubbelt så genom sin leende, dyrbara infattning. Hit flyttade hofvet regelbundet hvarje sommar och här i en jämförelsevis trång och obekväm bostad hade de kungliga sitt sommarnöje. Och hela grannskapet kände sig på ett eget intimt sätt så förtroligt med den kungliga grannfamiljen, nästan som om dess medlemmar varit allas umgängesvänner och bekanta. Man såg dem ju år från år komma tillbaka, liksom man själf för hvarje sommar drog hit från staden. Hvarje dag kunde man vara säker på att möta kungens ståtliga gestalt på vägarna omkring slottet, liksom drottning Lovisa och lilla sessan ofta sågos spatsera i parken; ett vänligt leende och en nick besvarade alltid ens lilla tafatta, allt annat än hofmässiga nigning. Så var det festerna: en främmande ambassad, en militärrevy, ett bröllop vid hofvet. Med måste man. Vi barn kläddes i våra bästa nättelduksklädningar och finaste broderade byxhålkar och så gick man en corps för att se på ståten.

*

Sommarens stora evenemang var dock midsommaraftonen och dansen kring majstången. Det var ett nöje, hvari hela trakten deltog, från kungen till den simplaste stalldräng. På den gröna ängen midt för stallbyggnaderna restes majstången, ett väldigt träd, klädt med löf och omviradt med blommor. Ett dansgolf lades omkring stången och här tråddes dansen lusteliga vid regementsmusikens toner. Det var i ordets bokstafliga bemärkelse en blandad societet. Kungen och drottningen, hofdamer och hofherrar, fina fröknar och mamseller, dalkullor och jungfrur, löjtnanter och kadetter, gardister, drängar och stallknektar, kungens piprensare Tockson, svart och ullhårig, prins August, glad och gemytlig. Ingen var för högt uppsatt eller för lågt ställd för att ej kunna vara med på balen. Och de förstnämnda hade säkert icke minst roligt.

I den ofantliga, om midgårdsormens slingringar påminnande långdansen kunde alla, som hade kurage att hugga sig in, vara med. Här sågs lilla sessan, nu uppväxt till en lång, smärt ung dam, hvitklädd och med blåklintskrans på håret, midt i kedjan, infattad i några skyddande länkar af hofdamer. Här hugger prins August sig in mellan en lång rad med dalkullor, några kadetter följa exemplet. Piprensaren, balens primo amoroso, bildar en skinande svart fläck midt bland en mängd jungfrur, och hans granna turkiska livré gör en lysande effekt mellan hvita hufvuddukar och ljusa kattunskjolar. Hyrkuskar, som skjutsat något härskap från Stockholm, blanda sig gladeligt i dansen och deras fotsida rockar fladdra för vinden; bonddrängar och gardister tränga sig helt ogeneradt in bland en flock fina stockholmsmamseller i hvita garibaldilif och vida, pösande taftsklädningar. Men ingen krusar på midsommarafton. Om hvita glacéhandskar svärtas af grofva bondnäfvar, gäller det bara att hålla god min. All prisnosighet liksom all sorg är bortlagd för dagen och de kungliga äro de första att gifva exemplet. För öfrigt förekommo många personer med klingande och berömda namn vid majstångsfesten, hvarom den tidens krönikor nog veta att berätta, och den traditionella kungliga midsommardansen vid Ulriksdal har som bekant haft många skildrare både i ord och bild, liksom det glada minne jag här som flyktigast återupplifvat säkert af mången som var med på ett mycket bättre sätt kan kompletteras.

Ja, detta var från de glada Ulriksdalssomrarna. Sedan kommo andra, mindre glada, skuggorna började breda sig kring det leende slottet, det blef tystare i alléerna, midsommardansen inställdes. Ulriksdals blida härskarinna var den första som gick bort. Så kom

den sista sommaren, då det lilla lustslottets kunglige herre blott på ett kort besök gästade sitt älskade Ulriksdal, innan han drog bort till främmande land för att söka den hälsa, som icke kom åter. Och han själf kom ej heller någonsin tillbaka, och så var *det* kapitlet i Ulriksdals historia afslutadt.

Allt detta kommer nu så lifligt för ens minne, då man vandrar i de gamla kända alléerna och fördjupar sig i parken, där kanalernas grumliga vatten precis som fordom omsluter de små mystiska »Kärleksholmarna», lika fuktiga och myggomsvärmade som för 40 år sedan. Men äfven för dem som tillhöra ett yngre släkte och för hvilka inga hvarken glada eller vemodiga idéassociationer äro förknippade med platsen, är Ulriksdal ett ljufligt ställe, som väl förtjänar att besökas och i hvars park man kan drömma bort en stilla sommarafton.

L. D—n.

En drömmares visor.

(Ur *Henri-Frédéric Amiels* diktsamling *Jour à jour*, Paris 1880.)

Vid uppvaknandet.

Hvad är det som invid min bädd sig flockar,
när jag om morgonen slår ögat opp?
Det är de fiender, som sömnen lockar
till fred en stund, — bekymrens vilda tropp.

Med saknad minns jag hur det fordom kändes,
när än i glädjetakt mitt hjärta slog,
när full af löften var den dag som tändes
och full af lycka var den dag som dog.

En kyss var fordom hvarje gryningstimma,
en kyss på ögat, se'n jag slumrat trygg, —
och nu är dagens första gyllne strimma
ett piskrapp hvinande mot slafvens rygg.

De två roddarna.

Mitt hjärta hör med kvalet nära hop,
de lefva ständigt vid hvarandras sida.
När kvalet somnar, tystnar hjärtats rop;
när kvalet vaknar, börjar hjärtat kvida.
Som fångar fjättrade med samma länk,
som slafvar, hvilka samma piskslag snärta,
och smidda fast vid samma roddarbänk,
så ro de ständigt, kvalet och mitt hjärta.

Den sällsamma fågeln.

En sällsam fågel hjärtat är,
af åtrå skälfvande och fruktan —
det är rebelliskt mot all tuktan,
och dock dess flykt mot snaran bär.
Sin ynnest nyckfullt det beskär
och än det prisar, än det lastar,
det hatar och det håller kär,
det binder sig och bojor kastar,
det nalkas tamt — och bort det hastar.
En sällsam fågel hjärtat är,
som alltid söker, aldrig rastar.

Än svekfullt och än mött af svek,
det mellan ljus och mörker svingar:
än flyr det skrämdt från älskogslek,
än sveder kärleken dess vingar.
Sin fångenskap i sång det klär,
men släpps det ut, så tystnar sången.
En sällsam fågel hjärtat är,
som trifves blott när han är fången.

Vår i själen.

Ur själens lönligaste gömma,
en irrgång dit ej ljuset når,
o under! nu jag känner strömma
en fläkt ifrån min flydda vår.

Min storhetsdröm, glömd och förskjuten,
min ungdoms irrande begär,
min skygga längtan, ängsligt sluten
som liljans kalk då natt är när;

Den ynglingsglöd jag ville bringa
till elden på det ädlas härd;
den håg, som brände mig, att svinga
mig uppåt mot en okänd värld;

De skatter jag så länge saknat,
det kära, som en gång mig flytt, —
har detta döda åter vaknat
och nalkas det mig nu på nytt?

Kan någon hägring så ha bländat
mitt forna hjärta, som jag mist,
att det sin långa landsflykt ändat
och vänder åter hem till sist?

Jag hör en röst inom mig jaka,
en eolston som dallrar spröd . . .
O kom tillbaka, kom tillbaka,
du som jag länge trott var död!

Och må din sång på nytt mig föda
att lefva om igen min vår.
Ja, väck min ungdom från de döda,
du drömbild ifrån flydda år!

Klara Johanson.

Alliance nationale de sociétés féminines Suisses.

I förbundsstaden Bern slöto delegerade från schweiziska kvinnoföreningar d. 26 Maj en allians till ömsesidigt skydd. Inbjudan och förslag till stadgar hade utfärdats af fyra initiativ-föreningar, nämligen *Union des femmes de Genève, Union des femmes de Lausanne, Union für Frauenbestrebungen* i Zürich och *Frauenkonferenzen zum Eidgen-Kreuz* i Bern.

Fastän själf löshäst, begaf jag mig i Dagnys intresse åstad för att bevittna tilldragelsen och kände mig hjärtans glad, att mina långt ifrån emanciperade landsmaninnor sent omsider kommit underfund med att organiserad sammanhållning blifvit en nödvändighet och att lokala föreningar med begränsade intressen gjorde klokt i att söka central anslutning med vidgad synkrets i likhet med andra nationers kvinnor, som bildat nationella och internationella förbund. Så nu är det gjordt — denna nutidsandens späda ättling lefver och hvilar stadd på tillväxt i Schweizervaggan.

Förutom delegerade från 40—50 föreningar infann sig i Hvita Korsets svartklädda palmsal kl. 11 f. m. en intressant svärm af stadens damer, till och med ett par manspersoner med grånad hjässa. Fyra de näpnaste tärnor i bernska bonddräkter, skimrande af sexdubbla silfverkedjor, filigramspännen och styfva lintygsärmar, trippade omkring, logo med gropar i haka och kind under svarta spetsmössor och utdelade röd-hvita bandrosetter samt musiken till de sånger man ämnade sjunga i kör. För att bryta isen och breda helgd öfver ett möte tillgripa schweizarna helst sina tändande fosterländska visor. Till en bekant melodi sjunger då hvar efter sin näbb på franska eller tyska. Sålunda uppstämdes först Grütlisången, det var gifvet; längre fram kom sedan »Rufst du, mein Vaterland» — och sist klämde man till med Mozarts förbundskör ur Trollflöjten med åtskilliga textvariationer lämpade efter tillfället. Det gick visserligen i något släpande, psalmlikt tempo, men bra lät det ändå. Sången sitter i ovanskligt sedan skoltiden och följer en genom lifvet, om ock rösten detonerar eller är skroflig vorden.

I god tid hade jag fattat posto vid pressens bord och såg mig om i palmsalen, som erbjöd den trefligaste tafla af demokratiskt samhällsskick i dess prydno. Här sågos de sista franska moderna i vårdräkterna jämte form- och stillösa söndagsgångkläder. Här syntes representanter från republikens arbetshärdar på alla områden

från den rödkindade folkskollärarinnan och den bleka fabriksflickan till den väderbitna barnmorskan af den duktiga sorten, som ilar på kälke i bergstrakten, på velociped öfver högslätten till patienter på ensliga gårdar. Patriciskan af urgammal ätt sågs räcka sin fina, smala hand till hälsning utan spår af nedlåtande och denna omslöts af valkiga fingrar i ett kamratlikt grepp.

Sorlet i bikupan öfverröstade störtregnet utanför de målade fönstren. Jag stod i vägen för en brådskande, klotrund gumma, som kom rullande på gången. Hon höll stilla, log mot främlingen, räckte fram sin rymliga svarta vante och sade: »*Ici on se serre la main!*»

Midtemot mig satt en i juridiken slängd matrona och förklarade för en kvinlig socialdemokrat från Zürich en tryckt petition till förbundsrådet om ändring af vissa lagparagrafer angående gift kvinnas äganderätt och frånskild hustrus namn samt begärde hennes namnteckning för sin förenings räkning.

»Peta själf dit namnet för mig med detsamma», ljöd det på bredt, godmodigt bygdemål. »Nog har jag godt reda på mig alltid, men med skrifningen går det ändå uselt».

Både i samspråket och debatten var det tydligt att det fransyska elementet är mera talträngdt och har lättare att uttrycka sig än det tyskt-schweiziska, som väger och väljer noga innan det öppnar mun.

I talarestolen stodo två presidentskor, ömsom tjänstgörande som talarinnor och tolkar. Ordföranden, fröken *Helena v. Mülinen*, en älskvärd, aristokratisk personlighet, ryckte i sitt hälsningtal alla med, som kunde följa hennes rena klara tyska. Stackars de i tyskan okunniga från västra Schweiz, som gingo miste om det dråpliga talet med dess fina lekande humor.

Van som jag varit i Nya Världen att höra vältalighet från kvinnomun, att lyssna till mrs Livermore, miss Willard, mrs Lockwood etc., var det icke utan en viss beklämning, som jag för första gången i hemlandet motsåg tal af en schweizisk förkämpe i kvinnofrågan. Nu stodo där *två* och visade sig båda snart nog vara öfverdängare i konsten att tala på både tyska och franska.

M:lle *Camille Vidart* från Genève, som stod bredvid ordföranden lugn och ståtlig, talade ej endast rakt på saken med vid syn på frågan, utan hade en rent af förbluffande färdighet att blixtsnabbt tolka tyska anföranden och motioner på elegant franska, utan förberedelse, med klart återgifvande och säkert grepp på andemeningen. Det skedde som ett lekverk och var i språkligt afseende en stor-

bragd. Endast bygdemålens mysterier trotsade hennes talang, om hon ej fick hjälp af ordförandens tillfälliga upplysningar. Hon var medveten om att tysk-schweizarna mycket allmännare vinnlägga sig om franskan än fransk-schweizarna om tyskan. Ej endast i praktiska frågor skulle sålunda alliansen blifva en föreningslänk, som erbjöd tankeutbyte med upplifvande kamratskap samt representation inför lagstiftande församlingen och utländska kvinnoföreningen, utan äfven skänka de allierade tillfälle att förkofra sig i hvarandras språk. Förbundet liknar ett alppass, förmedlande samfärdseln mellan eljes afstängda dalar.

Då vi äro skilda till språk, ras och religion, sålunda till lifsåskådning, fordras framför allt *god vilja* att lägga bort vårt schweiziska misstroende, betonade fröken v. Mülinen, att låta alla källsprång och små bergbäckar af kvinnotankar och förmågor, som så gärna sina bort i sanden, rinna nedåt dalen och göra nytta i en stark ström, både hemma och i främmande länder, liksom Rhen och Rhône.

Den goda viljan i mulet väder, den kom det an på, yrkade ordföranden, hvilkens häntydan på den historiska »mjölksoppan vid Kappel» värkade uppkryande, enär romerska kyrkans, likaväl som Zwinglis och Calvins anhängare, voro representerade på mötet i Bern.

Det var 1529, då reformerta från Zürich och katoliker från hjärtat af edsförbundet stodo i blodig härnad emot hvarandra. Herdarna hade godt om mjölk, stadsborna öfverflöd på mat och bröd. Då bars en kväll af bergsborna en så mjölk till gränslinien och fienden inbjöds att komma med tilltugg. Och så åts mjölksoppa i allsköns sämja och munterhet och krönikan förmäler hurusom en framfusig herde, som vågat sig väl långt fram i sån medan han med skeden fiskade efter brödtärningar, fick sig en lekfull smäll på knogarna och en uppmaning från fiendens sida: »Ät du på din mark!» (*»Friss auf deinem Boden!»*) Borgmästaren i Strassburg, som råkade vara i lägret i fredsärenden, tycktes uppbygd af skådespelet och utbrast med tår i ögat: »Hvad ni schweizare ändå äro för ett underligt folk! Ni slåss — och ändå äro ni sams af gammal frändskap.»

Kanske viktigast af allt vore sämjan inom kvinnolägret just nu i det psykologiskt betydelsefulla moment, då rättsenheten skall på allvar införas och ändringar i lagar, som närmast beröra kvinnans väl som maka och moder, skyndsamt måste begäras af myndigheterna.

Af uppropet framgick hvilken mångfald af små föreningar som äga bestånd i den lilla republiken, mest bland de arbetande syst-

rarna, för att värna om brödförvärfvets intressen. Jämte allmännyttiga samfund i stor skala, välgörande föreningar, nykterhets- och sedlighetsförbund och litterära klubbar nämndes lärarinnornas och barnmorskornas organiserade skaror, till och med Frälsningsarméns Hallelujah-klubb — redan nu i första skedet en intressant mönsterkarta på kvinliga sträfvanden utom hemmets trånga horisont.

En rörande lyckönskan upplästes från en 70-årig gumma i *Chaux-de-fonds*, som följde det nyfödda förbundet med innerlig bön, beklagande att ej kunna vara med annat än i andanom och kännande med sig, att framtiden bar stora ting i sitt sköte.

»Inom själfva edsförbundet skall vår allians för kvinnan blifva ett slags fosterland i högre, andlig bemärkelse», mente m:lle Vidart.

Efter middagen samlades alla åter i palmsalen till diskuterande och omröstning af stadgarna. Det gick ovanligt lifligt till vid bestämmandet af paragraferna angående föreningarnes representation i förbundet och deras oantastade autonomi. Men hetsigare än någonsin blef debatten, då våra praktiskt och sparsamt anlagda republikanskor öfverlade om årsafgiften. Franska och tyska talarinnor sköto upp som svampar efter åskregn men yttrade sig alla i god ordning. Arbeterskorna utmärkte sig särskildt för att tala kort och rakt på saken, enär de ha reda på tidens värde vid samarbete.

Ett par skarpt utpräglade individualiteter fängslade under denna timme genom kontrasten mellan den olärda kvinnan af folket med hufvud på skaft och den vetenskapligt bildade, beresta och i lifvets skola utvecklade kvinnan. Den förra var just samma lilla sorgklädda gumma, med eldröd anstrykning i politiskt afseende, som erkänt, att hon inte var slängd i skrifning. Talförhet visade hon sig däremot äga med besked och en röst hvilkens styrka en härförare kunnat afundas henne. Medan hon stod där och talade på tarfligt bygdemål, räckte hennes krusflorsros på hatten knappast öfver de sittande grannarnas plymer, men i andlös tystnad höll hon församlingen fången genom sitt enkla ord. Hon visste, att det fanns en klyfta mellan hennes åsikter och flertalets, och ville ej gjuta olja på elden genom att orda därom. Sedan autonomi garanterats hvarje särskild förening inom förbundet, kände hon sig fri och ville ingå i alliansen som ombud för de fem föreningar hon tillhörde och se till, att årsafgiften ordentligt erlades, fastän hon redan för egen del måste med ett styft dagsverke förtjäna det femfaldiga belopp af 30 centimer i månaden, som arbetareföreningarna kräfde af sina medlemmar. Gumman uppmuntrades med rundliga applåder för sitt

frimodiga tal, och hon satte sig med anmärkningen: »Så — nu har jag sjungit ut».

Ingen hade klappat hjärtligare än en delegerad med kortklippt, grått hår, blekt ansikte och en genomträngande, klok blick under guldglasögonen. Ofvantill var den lilla, svarta, spensliga figuren klädd som en karl. Vid inträdet hade jag tagit densamma för en i fruntimmerskongressen vilsegången katolsk präst. Då denna person begärde ordet under debatten, titulerades hon af ordföranden som doktor F., och jag erfor af min granne vid pressens bord, att det var en vida omkring i österlandet berest läkarinna, hvilkens öfverlägsna kunskaper och sunda omdömen vägde tungt i storstadskretsar och föreningslifvet. Ordet hade hon i sin makt och rådde bland annat förbundet att taga föredöme af karlarna beträffande organisationen, enär dessa ju i långliga tider haft öfning i dylika saker, medan vi ännu ha åtskilligt att lära oss i parlamentariskt skick. Sålunda vore det väl icke oäfvet, tyckte hon, att representera föreningar i förbundet på samma sätt som nationen representerar i den lagstiftande församlingen, t. ex. med *en* ledamot på hvarje förening och därtill delegerade i förhållande till medlemsantalet.

Med åtskilliga tillägg och afvikelser från det första förslaget antogos stadgarna, hvarvid beslöts att en förening af minst 15 medlemmar äger rättighet att inträda i förbundet; att hvarje förenings själfstyrelse garanteras; att enhällighet fordras vid omröstningar för att beslut skall äga laga kraft; att hvarje förening må utse flere delegerade, men blott en enda af dem vara röstberättigad; att årsafgiften, som föreslagits till 10 fr., skulle försöksvis under första året vara frivillig, med ett minimum af 1 kr., att orten för generalförsamlingen skiftar hvart tredje år och att styrelsen skall bestå af tre ledamöter ur en och samma stad — tills vidare Bern — samt två ledamöter ur andra kantoner.

Cécile Gohl.

Litteratur.

En drömmares dagbok (Fragments d'un journal intime) af *Henri-Frédéric Amiel.* Urval och öfversättning af *Klara Johanson.* Med ett företal af *Ellen Key.*

Företalet börjar så: »Denna bok är icke för alla, kanske icke ens för många. Den är endast för dem, hvilka kunna gripas af en brasas drama...... för dem hvilka en sommardag i timmar kunna ligga i en hage, tjusade af fjädermolnens skiftande hamn; för dem hvilka kunna stilla försjunka i den stund då dagen dör och natten föder... Den hvilken icke förmår något af allt detta bör däremot icke försöka sig på denna bok, i hvilken man skall finna de nyss nämnda skådespelen upprepade i en själ....»

Med fullt erkännande af ofvanstående vilja vi dock hoppas, att mången med undertecknad vill våga försöket att taga kännedom om föreliggande arbete. Och kunde nedanstående svaga ord för de djupa intryck boken gifvit den, som skrifver detta, i någon mån bidraga härtill, vore dessa rader ju ej alldeles förfelade.

Om »kritik» i vanlig bemärkelse kan här ej bli tal. Lika litet som man analyserar formen på brasans glöd och sommarmolnets gång, lika litet ställer man sig dömande eller bedömande inför den människosjäl, som enkel och sann blottar för oss det innersta af sig själf. Som inför det stora i naturen, likaså inför den verkliga individualiteten — vi stanna, bli stilla så som man blir det vid känslans fulla förståelse, där det vanliga »sunda förståndet» skulle stå kallt och oberördt.

»En drömmares dagbok» — en »Journal intime», kanske behöfves innebörden i båda språken för att ange innehållet i denna bok, där man ej kan tala om intresse, ty intet händer, ej om målningar, ty intet sättes i scen, ej om karakterer, ty där är bara en, författarens egen, och den »tecknas» ingenstädes, annat än med de drag läsarens egna intryck gifva den. Också säger förf. sig själf tycka »dessa dagboksblad verka enformiga». Han kallar dem en pilgrims reseanteckningar på lifvets väg, och han anser dem ej kunna vara till glädje för andra än honom själf och »till äfventyrs för dem, som efter hans tid intressera sig för en själs marschruta i en obemärkt ställning, fjärran från ryktbarhet och världsbuller». Och han tillägger: »dessa blad äro enformiga när mitt lif har varit det, de upprepa sig, när känslorna upprepa sig — det är alltid sanning, och sanningen är deras enda musa, deras enda motiv, deras enda plikt».

På sätt och vis ger man Amiel rätt i denna dom om enformigheten. Men icke så att förstå, som vore den det tomma, banala upprepande som tråkar, utan tvärtom det slag af »enformighet», som med sin rika innebörd så fyller människosinnet, att man, för att återgå till företalets liknelse, stannar och njuter af en enda tanke,

liksom vi, njutande af hvart och ett för sig, låta sommarmolnen glida öfver oss ett och ett, utan något af det oroliga jäktet efter mera och nytt. Och denna den rika själens enformighet, som fått form i det fulla uttrycket af den individuella sanningen, den innehåller allt och berör allt. Intet är för denne tänkare för stort eller för litet att tänkas och kännas. »Vi äro alla visionärer, och hvad vi se är vår själ i tingen».

Och från mänsklighetens stora spörsmål till barnets enklaste fråga — från symfonin till visan — från orangeriet till den ensamma blomman, lägger han så utan förbehåll och utan anspråk sina visioner fram för oss, blott att vi märka, att han som alla Faust-naturer känner ömmast för den rena enkelheten och att hans hjärta skulle skälfva inför oförståendet och den kalla viljelösa kritiken. Vi måste förstå meningen i den hemliga bönen: »att lämna det djupaste och hemlighetsfullaste af sitt väsen och sin personlighet till ett lägre pris än den absoluta ömsesidigheten, det är profanation».

Han är en enkel och dock af otaliga motsatser sammansatt natur. Han är en drömmare utan konturer för sitt lif. Han är en ensam människa. Och i allt detta lär han oss dock, utan spår af didaktik, att vi kunna lefva och att vi kunna se lyckan utan allt det som vi få ge tappt på i lifvet och att den enkla reskosten af »plikt och några starka kärleksband» är den hälsosammaste och på samma gång den som säkrast hjälper vår andliga fysik fram genom den kroppsliga tillvarons dunkel. »Förakta inte din ställning; det är där du har att handla, lida och segra. På alla punkter af jorden är man lika nära himlen och oändligheten».

Fredrika Bremer säger på något ställe i *Hemmet:* »Man och kvinna: — det ordas mycket, särdeles i romaner, om mannen och kvinnan såsom skilda väsen. Hur det är — människor äro de båda, och det är som människor, som moraliska, kännande och tänkande varelser, som de förnämligast verka på hvarandra och på lifvet. Deras sätt, deras medel äro skiljaktiga, och det är denna olikhet, som under ömsesidig välvilja, ömsesidigt sökande att förljufva hvarandras lif frambringar något ljuft och fullkomligt» — — — — Så kan man finna hos individer af skilda kön, skilda nationer och tider detta eviga drag af samhörighet och förståelse mellan de djupt kännande själarna, som för min tanke osökt ställde dessa båda, den schweiziske drömmaren och den svenska kvinnan, bredvid hvarandra i samma sträfvan och samma längtan att kunna bringa världen ett fjät närmare dess fullkomning. I allt hvad Amiel säger om kvinnan går ett drag af längtan efter den värme och ro, som blir det »ljufva, harmoniska» resultatet af denna innerligaste art af samhörighet, den mellan en manlig och en kvinlig själ. Amiel utropar: »Kärleken, den sublima, enda och okufliga, leder rakt till randen af den stora afgrunden, ty den talar omedelbart om oändlighet och evighet. Den är i högsta grad religiös. Den kan till och med bli religion. När allt omkring en sviktar, vacklar, skälfver och förmörkas — — —

när världen endast är dikt eller trolleri och universum en drömbild — — — hvilken fast punkt återstår då för mannen? En kvinnas trofasta hjärta. Där kan han stödja sitt hufvud att hämta nytt mod till lifvet — — — och, om han så måste, för att dö i frid med en välsignelse på läpparna — — —». Det förefaller honom, säger han, som om, ifall han för sin del funne sin »like och sin enda ledsagerska», allt annat skulle falla honom till på köpet.

Men när en man gör ett sådant erkännande, kan man nästan veta, att kommer uppfyllelsen honom icke i möte, vågar han själf icke gripa efter den af fruktan att misslyckas, desillusioneras och såras till döds. Man anar detta vid sådana tankar som dessa: »Om äfven alla element tänkas vara gemensamma för människorna, finns det ändå ett som skiljer dem åt, det är idealet. — — — Man måste älska med samma kärlek, tänka med samma tanke för att undgå ensamheten», — — — och detta att »den ömsesidiga aktningen innebär grannlagenhet och återhållsamhet i själfva ömheten, omsorgen att bevara det största möjliga mått af frihet hos dem, hvilkas lif man delar».

Om vi, när vi möta sådana naturer som dessa båda, kunde lära af dem, kvinnan att icke ängsligt gömma, mannen att icke blygas öfver tillvaron af detta gemensamma inre, som trots allt finnes hos oss, men som ännu fått och får se dagen blott hos snillen eller högst på slump hos vanligt folk, så kanske vi skulle finna att det hittills så befästade »svalget» mellan könen ej är så oöfverkommeligt och den gemensamma lyckan ej så omöjlig att nå, den lycka som Amiel anser innebära läkekraft, vida öfverträffande all läkekonst.

Och genom det ömsesidiga »talet» skulle vi då också kunna nå fram till tystnaden, den stora, visa tystnad som är summan af all förståelse, som sluter i sig den heliga såväl sorgen som glädjen. »Hjärtat finge», som Amiel uttrycker det, »utan att störas och afkylas af talet koncentrera sig kring sin känsla, som det värmer och beskyddar; dess lycka finge vara begrundande och tyst; det finge lyssna till sina slag, njuta med andakt sig själf».

* *
*

Utrymmet i en enkel anmälan är för knappt och undertecknad är ej häller »mannen» att inlåta sig på granskning af Amiels filosofi, af hans slående karakterssteckningar af olika nationer, af hans litterära och musikaliska resuméer, och det är svårt att välja ut bråkdelar att uppmärksammas i denna koncentrerade samling tankevärden. Vi få som sagdt hoppas att det lilla, som här kunnat sägas, ändock skall komma att locka någon att taga del af det hela, hvilket bör bli ännu en stor källa till njutning, då detta den främmande författarens främmande tungomål är så öfverflyttadt på vårt eget språk, som här är fallet. Verkliga förhållandet är att allt främlingskap absolut upphör i denna glänsande öfversättning, där intet

ord verkar sökt eller stötande utan fullt faller tillsammans med sin innebörd. Man glömmer helt enkelt bort nationaliteten för att se blott den fullständigt lefvandegjorda människan. Och man önskar alla författare den lyckan att bli så behandlade som Amiel här blifvit det, då deras arbeten skola söka sig väg i främmande land.

K. B.

Föreningsmeddelanden.

Pris vid världsutställningen i Paris. Fredrika-Bremer-Förbundet har vid årets världsutställning blifvit hedrad med tvenne pris. I grupperna för »samhällsekonomi, hygien, fattig- och sjukvård m. m.» har Förbundet såsom enda pristagare i klassen för *åtgärder till medborgares bästa* erhållit *silfvermedalj*. Silfvermedalj har likaledes tillerkänts *Fredrika-Bremer-Förbundets Dräktreformförening* i gruppen »uppfostran och undervisning».

I den förstnämnda gruppen, klassen »för fattig- och sjukvård» har *Föreningen för välgörenhetens ordnande* erhållit *guldmedalj*.

Föreningen *Handarbetets vänner* har erhållit tvenne *guldmedaljer*, för mattor, tapisseri m. m. samt för spetsar, broderier m. m.

Från skilda håll.

Bildade kvinnor inom hospitals-sjukvården. Af en person, som under en följd af år ägnat sin verksamhet och sitt intresse åt vården af sinnessjuka, har gjorts den framställningen, att bildade kvinnor, mer än hvad nu är fallet, måtte ägna sig åt denna art af sjukvård. De sköterskor, som nu finnas å hospitalen, skrifver nämnda person, rekryteras ur tjänsteklassen och kunna ej användas till annat än vakterskor. Något intresse för sitt kall ådagalägga de icke, utan antaga dessa platser endast för den höga lönens skull. Första klassens patienter isynnerhet måste känna det svårt att skötas af obildade tjänstekvinnor och vid tillfrisknandet höras de ofta klaga öfver att ej ha blifvit förstådda af sköterskorna. Önskligt vore det därför, att bildade kvinnor ville ägna sig åt sinnessjukvården

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur 12 juni—5 sept. 1900.

Svensk:

Eira n:r 11—16.
Folkskolans barntidning n:r 25—26.
Helsovännen n:r 11—17.
Hemtrefnad n:r 24—25.
Hemåt n:r 6—9.
Idun n:r 24—34.
Jordemodern n:r 6—8.
Kyrklig tidskrift n:r 5—7.
Läsning för hemmet n:r 2—3.
Nordisk tidskrift n:r 4.
Nya bokhandelstidningen n:r 24—35.
Nya kyrkans tidning n:r 6—8.
Ord och bild n:r 5—8.
Pedagogisk tidskrift n:r 3—6.
Saga n:r 12—14.
Sedlighetsvännen n:r 3.
Slöjdundervisningsbladet n:r 6.
Svensk bokhandelstidning n:r 24—35.
Svensk damtidning n:r 24—35.
Svensk läraretidning n:r 23—35.
Svensk musiktidning n:r 11—12.
Varia n:r 6—8.

Finsk:

Finsk tidskrift n:r 6—8.

Norsk:

Husmoderen n:r 18—24.
Nylænde n:r 12—17.
Urd n:r 23—34.

Dansk:

Bog og Naal n:r 6—8.
Kvinden og Samfundet n:r 22—35.
Kvindernes Blad 7 juni—30 aug.

Tysk:

Blätter des Badischen Frauenvereines n:r 12—16.
Deutsche Hausfrauenzeitung n:r 25—36.
Die Frauenbewegung n:r 12—17.
Dokumente der Frauen n:r 6—11.
Monatsbericht des Vereins christlicher Lehrerinnen n:r 7—9.
Neue Bahnen n:r 12—17.

Engelsk:

The Englishwoman's Review n:r 3.
The Nurses' Journal n:r 6—8.
The Nursing Record n:r 637—648.
The Woman's Journal n:r 21—33.

Fransk:

La Femme n:r 12—14.
L'Humanité Nouvelle n:r 7—8.

Anmälan.

Dagny utkommer **1900** med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.

För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36

Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15

är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.

För *hjälpsökande* kl. ½10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.

Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd III årg. Häft. 15

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VALGÖRENHETENS ORDNANDE OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Från Norge och det stora skolmötet.

II.

Den 5:te augusti på aftonen anlände mina reskamrater och jag lyckligen från Valders till Kristiania Järnvägsresan hade varit så pass lång och vagnarna så fullsatta, att vi skattade oss lyckliga, då vi sågo Kristiania framför oss. Genom goda vänners försorg hade vi fått en utmärkt bostad, som i allo motsvarade våra önskningar om friskt läge samt tystnad och stillhet. Vi visste på förhand att skolmötesdagarna skulle taga på krafterna — men vi hade ju krafter att taga på, vi som lefvat flere veckor i fjällen. Jag vill på förhand säga, att det var en glädje att se de många solbrända och rödblommiga pedagogerna.

Den bostad, där vi befunno oss så väl, var Studenterhjemmets hotell vid Underhougsveien, strax bredvid Homansbyen, den vackra stadsdelen med de många trädgårdarna. I detta hotell får man för billigt pris stora ljusa rum med präktiga sängar. Ja, jag disponerade t. o. m. en balkong, som låg mot den stora öppna gårdsplatsen och från hvilken jag kunde skåda ut på de lummiga träden och de friska gräsmattorna. Jag önskade blott, att jag hade bott där under den förflutna hettans dagar, ty man hade just ej lust att sitta på en balkong och se på hur det regnade, och det regnade nästan oafbrutet under det stora mötet.

Under min första vistelse i Kristiania denna sommar, då jag själf bodde på fru Byes af svenskar välkända hotell, hyste Studenterhjemmets hotell inom sina murar en samling af mycket ungdomliga svenska resenärer. En Göteborgslärarinna hade nämligen fört sin unga fotvandrartrupp genom Dalsland in i Norge och till dess hufvudstad, och denna glada skara hade äfven genom norska vänners goda hjälp funnit vägen till Studenterhjemmet. Jag hade den stora turen att sammanträffa med mina unga landsmaninnor hos en i många kretsar i Sverige känd och värderad norsk lärarinna, fröken Henriette Wulfsberg. I sin trädgård hade hon kaffekalas för den unga skaran, och jag må säga, att när gästerna se så glada och

muntra och tacksamma ut som Göteborgsflickorna, då är det verkligen lönande att hålla kalas. Ja, denna tafla af sommarsol, träd och blommor, flaggor och kaffebord och därtill en glad ungdomsskara, den är värd att minnas. Och hvad hade icke denna ungdom upplefvat! En sådan gästfrihet som den norska fanns naturligtvis icke på hela jordklotet! På Studenterhjemmet hade varit en afskedsfest, studenterna hade sjungit för flickorna och berättat landsmålshistorier och den goda gamla värdinnan hade låtit baka en stor tårta till deras ära. Så var det en Kristiania-grosserer, som på något sätt spanat upp sällskapet och en dag bjudit dem alla på middag i sin vackra villa ute på Bygdö. Ja, för tillfället fanns det visst endast en stor sorg i världen för resenärerna, och det var att nödgas lämna Kristiania. Nog blefvo de flickorna varma unionsvänner.

Den 7 aug. skulle det stora mötet — eller för att begagna dess officiella namn, »Det åttonde nordiska skolmötet» — högtidligen öppnas. Från »De norske pigeskolers forening» hade emellertid utgått inbjudning till ett möte med diskussion redan den 6 aug. Det skulle blifva ett nordiskt flickskolemöte. Hvad var naturligare än att flere af oss svenskor beslöto oss för att deltaga i detta möte. Och vi fingo sannerligen ej skäl att ångra oss. Mötet skulle äga rum i Berles skoles gymnastiksal. »Berles skole» är ett nytt vackert hus med ljusa, glada, ändamålsenliga rum och omgifvet af en stor fri gård. Då man vet, att de norska flickskolorna hvarken ha anslag af stat eller kommun, förvånas man öfver hur det är möjligt, att så många flickskolor arbeta i stora och vackra nya lokaler. Det är nog så, att den privata företagsamheten är större i Norge än hos oss.

Vi samlades alltså omkring 75 personer i den vackra flaggprydda salen. Diskussionen gällde den mycket omdebatterade »fællesskolen». Inledningsföredraget hölls af fröken Kirsten Hagen, som själf i flere år arbetat vid en samskola. Hennes föredrag var varmt och formfulländadt, och man märkte, att talarinnan hörde till den kategori af lärarinnor, som kunna göra och ha gjort djupgående och fina iakttagelser. Hon talade icke till samskolans förmån. Flickorna blefve i många afseenden de lidande; de vågade icke under lektionerna komma fram med sina tankar och funderingar af rädsla för gossarnas skratt. Flickorna lära sig af gossarna att bli lata, deras känslolif tar skada, de bli alltför käcka — invändningar som vi nog hört förut, men man måste här stanna inför dem, då man kände, att man stod inför en talarinna, som rörde sig en-

dast på erfarenhetens mark. Från norskt håll förnams ingen opposition — kanske finnas dock norska samskolelärarinnor, som gjort gladare erfarenheter. Fröken Hagen medgaf själf att en orsak — och en mycket vägande sådan — till missförhållandena vore, att flertalet af Norges kommunala fællesskoler uppstått på så sätt, att ställets flickskola indragits och att goss-skolan öppnats för flickorna, utan att nödig hänsyn tagits till dessa senare. Ungefär enahanda erfarenheter framlades från danskt håll. Äfven de, som tycktes hafva sympati för samskolans idé, betraktade henne tills vidare som »framtidens» skola. Rektor Palmgren från Stockholm hade gjort motsatta erfarenheter och talade varmt för samskolan.

Det tycktes mig vid detta tillfälle, liksom vid så många andra, då samskolefrågan behandlas, att man nästan antog, att gossen ej äger något själslif och känslolif, som skall beaktas och vårdas. Gossen är redan från början tillspillogifven, man skall åtminstone rädda flickan. Men hvarför skall gossen få vara rå och skratta åt flickan? Vi stå med våra uppfostringsteorier så ofta kvar på den gamla ståndpunkten, att det är kvinnan ensam, som skall representera de ideella intressena i lifvet. I hemmet böra väl både far och mor — den forne skolgossen och den forna skolflickan — hjälpas åt att bära de höga idéernas fana för sina barn; modern kan det ej ensam, allra minst då det gäller att visa sönerna vägen.

Frågan om huruvida den 14—15-åriga flickan kan stå ut med samma arbete som den jämnårige gossen ställdes också under debatt. Meningarna härom voro delade, och ett fullt nöjaktigt svar torde väl ej kunna gifvas härpå, förrän flickans fysiska uppfostran blir en annan. Då hygieniska grunder få betyda något vid hennes klädedräkt och rörelse i frisk luft kommer henne till del i samma mått som hennes bror, först då kan man göra jämförelser. Men är det också en fastslagen sanning, att en 14—15-årig gosse far väl af att bära en så stor börda af stillasittande intellektuellt arbete som han nu får göra? Ja, vi ställa många frågor till framtiden, då det gäller våra barns skolgång och uppfostran.

Från samskolefrågan komma vi lätt öfver till frågan om examen och examensläsning i flickskolan. Här äro som bekant förhållandena mycket olika i Sverige och Norge. Vi ha ju ingen examen i våra flickskolor, om jag undantar dem, som ha studentexamen till mål. Som exempel på till hvilken grad examensväsende och betyg enligt den nya skollagen vunnit insteg i de norska skolorna vill jag anföra, att t. o. m. gymnastik är ett valfritt examensämne i flickornas

middelskole, och genom de tryckta årsberättelserna får man veta hvilka betyg hvarje gosse eller flicka fått i sin middelskoleexamen: ja, man får t. o. m. veta hvilket betyg de fått i hvarje särskildt ämne, då det gäller studentexamen. Jag tror ej, att belåtenheten med alla dessa förhållanden är odelad; jag har hört flere norska lärarinnor uttala sig emot den öfverdrifna examensläsningen. Det fanns norrmän, som tycktes anse vår totala brist på examen som ett fattigdomsbevis och förutsade, att vi en gång skulle få en examen och att vi borde rusta oss till dess emottagande. Vi försvarade med stolthet vår fattigdom och menade, att ett utgångsbetyg från en skola borde kunna gälla lika mycket som en examen. Skulle vi en gång få en examen, hoppades vi, att den ej skulle bli alltför dominerande.

Skolebestyrer Berg väckte förslag om att en komité skulle nedsättas med t. ex. fem medlemmar från hvart och ett af de tre landen för att öfverlägga om flickskolans kraf och mål, vi hade ju mycket att lära af hvarandra. Härmed kommo vi in på den tankegång, som blef hjärtpunkten i hela det stora mötets arbete: sammanslutning i ett gemensamt arbete för nordens skolor.

Förhandlingarna afbrötos, då vi diskuterat några timmar, af skolebestyrer Berle, som bjöd på »skolemad» i ett af skolrummen. Norsk skolemad är fin, den består af rhenskt vin och höga »kransekager», åtminstone var det så den gången; den inmundigades under den gladaste sinnesstämning. Vi hunno endast med mycket korta tal.

Vi svenskor, som fingo vara med om detta privata möte, kände oss mycket tacksamma; vi kommo här i denna krets, där det icke fanns ett par tusen åhörare utan endast ett fåtal, att uttala oss förtroligt och oförskräckt, och vi stiftade bekantskaper, som vi annars kanske ej blifvit i tillfälle att göra. Vi kände alla, att det var en förträfflig inledning. Jag har kommit att uppehålla mig tämligen länge vid detta möte, dels emedan det var »overkommeligt» och dels därför att jag trodde, att ett flickskolemöte och hvad där förhandlades skulle vara af intresse för Dagnys läsare.

* * *

Det stora mötet öppnades samtidigt i två kyrkor för utrymmets skull. Jag bestämde mig för att gå i Trefoldighedskirken, där pastor Klaveness skulle predika. Hvarje plats i den stora kyrkan var upptagen, men ingen obehaglig trängsel rådde. Det var ett högtidligt ögonblick då den stora skaran uppstämde: »Lover den Herre, den mægtige Konge med Ære!» Och jag tror, att de När-

varande sent skola glömma Klaveness' allvarliga och varma ord om att lära de unga »lefva» — ej blott gifva dem kunskaper. Och med hvilka enkla, förträffliga ord hälsade ej mötets v. ordf., den nyutnämnde expeditionschefen dr Ræder, mötesmedlemmarna välkomna. Högtidligheten var af religiös karaktär, men äfven det religiösa kan få en nationell färg och det enkla allvaret i förening med den innerliga känslostämningen, som kom oss till mötes här — det var något ur det norska folkets lynne. Vid utgången från kyrkan hörde jag en svenska yttra: »Om jag ej får vara med om något annat, så skall jag ändå vara glad och nöjd med att jag kommit hit.»

Nu stå vi sålunda inför de 33 föredragen med ty åtföljande diskussioner och på samma gång inför »det uoverkommelige». Jag vill endast dröja inför några af föredragen. På mötets första dag talades om *fortsættelsesskolen* (för folkskolan) af fröknarna Holsen och Rogstad. Fröken Holsen inledde frågan med tänkvärda och varma ord om nödvändigheten att icke släppa ungdomen ur sikte, sedan folkskolekursen är afslutad. Man måste slå en bro mellan barndomsskolan och lifvet — en sådan bro borde just fortsättningsskolan vara. Ungdomen bör icke, som nu sker, under sitt lifs jäsningsperiod lämnas åt sig själf. Förbrytelsernas antal ha därför vuxit i trots af den stigande upplysningen. Försummadt inskärpande af samfundsplikterna vore till stor del orsaken till ungdomens dåliga uppförande, och detta inskärpande kunde ske i fortsättningsskolorna. Dessa skulle också förbereda till fackskolorna. — Fröken *Rogstad* betonade, att den norska lärarekåren anser denna fråga i hög grad viktig för såväl samfundet som individen.

Dessa föredrag höllos på ett allmänt sammanträde i Kalmeyergadens bedehus — mötets största lokal — och inför en åhörareskara, som räknades i tusental. De båda norska inledarinnorna voro ypperliga talare.

Den andra dagens — ja, jag skulle vilja säga hela mötets — stora fråga var »Samarbeide mellem Nordens barneskoler». Här uppträdde en inledare från hvartdera af de tre landen. Den norske inledaren, overlærer Nicolaisen, öfvertygade icke blott vårt förstånd, han vann äfven våra hjärtan för detta samarbete. Jag skall icke vanställa den högstämda framställningen genom att referera. Låt mig i stället (efter Svensk Läraretidning) anföra slutet af Nicolaisens tal.

»For mit indre syn dæmrer et stort og skjønt billede: Jeg ser tusender af børn i de nordiske lande vokse opp i levende kjær-

lighed til sit eget land og i sympatifuldt kjændskab til söskendlandene og slægtsvarm interesse for dem og deres folk. — Jeg ser som følge deraf de tre folk staa »som brødre sammen» med et broderskab saa dybt og bredt og stærk befæstet, at det med fuld tryghed tør siges: »De *skal* saadan staa». Det er sagt — og ofte gjentaet — om svenskerne og nordmændene, at vi *slog* os sammen; under slagsmaalet lærte vi at agte hverandre; derfor er vor forening nu saa fast og uryggelig. Men jeg ved noget som er bedre end at *slaa* sig sammen. Vi bør nu prøve at *vokse* os sammen. Saa gjør vi vort bedste for at styrke os og udvikle os, hvert folk efter sine særlige vilkaar. Saa kan statsmandskløgten prøve at mærke grænserne og ordne bindeleddene, slig som det maatte stemme bedst med hver tids krav. Et vil da være sikkert og uryggeligt: Brødre er vi, og som brødre vil vi staa sammen. Dette vil være folkenes vel indforlivede politiske barnelærdom, og paa den faar selve statsmandskløgten bygge; ellers blir den daarskab. Og daarskab vilde det være om vi forsømte at pleie broderskabet, mens det endnu er tid; den dag kan komme da det er for sent. Gud forbyde, at den skulde være nær! Vi er *tre* talere sammen her i dag, *ikke fire*, som tanken var fra først af. Jeg finder en alvorsfuld mindelse i dette. Hver eneste en som er her kan gjøre noget for opnaaelsen af det store, skjønne fremtidsmaal jeg har pegt paa. Skulde vi ikke ville gjøre det vi kan?!»

Talet mottogs med dånande handklappningar.

Skoledirektör Joakim Larsen från Köpenhamn anslöt sig hufvudsakligen till den föregående talaren. Den svenske inledaren, herr Fridtjuv Berg, talade klart, varmt och, som svensk sed är, sakrikt. Jag beklagar, att utrymmet hindrar mig att anföra särskildt hvad han sade om den fara, som kan hota vårt fortbestånd genom den s. k. fredliga eröfringen. Huru små stater — och särskildt här de skandinaviska — kunna sugas in i främmande kulturvärldar och att det är i de skandinaviska landens inre kulturella sammanhållning, som en borgen för vår framtid ligger.

Denna dags förhandling var en bland de få, som åtföljdes af en resolution; dennas hufvudinnehåll var, att de tre bestyrelserna skulle hvar i sitt land utse ett antal personer, som skulle öfverväga om hvad som kan göras för att främja samarbetet mellan Nordens skolor och framlägga förslag därom till nästa skolmöte.

Nu skall ingen tro, att detta skolmötes förhandlingar voro att förlikna endast vid en sakta och ljufligt rinnande bäck, vid hvars

stränder vi gingo och plockade sköna skandinaviska blommor, nej, här hvässtes och korsades också klingor. Det var då dr Nørregård, föreståndaren för Testrups folkhögskola i Danmark, inledde frågan »Om fædrelandshistorie i de nordiske skoler». Han framställde med glödande entusiasm den sanningen, att fäderneslandets historia i våra skolor hvarken blir fullständig eller sann, om den icke blir hela Nordens! Detta betonades så starkt, att tal. sade, att vi alla egentligen talade *ett* språk och voro *ett* folk, som dock utvecklat sig i tre grenar.

Skolebestyrer Otto Anderssen från Kristiania — mötets ordförande och redan från Stockholmsmötet väl känd och uppburen i Sverige — tog här afstånd. »De nordiska folken ha aldrig varit *ett* folk och det kan ej vara tal om *ett* fädernesland». Han ville samförstånd men ej sammansmältning, och häri få vi väl alla ge honom rätt. Striden växte ut till oväntade dimensioner och fördes med norsk skärpa och dansk »vittighed». Direktör Holmberg från Tärna folkhögskola i Västmanland, som icke var med i stridens hetta utan talade som den lugne åhöraren, syntes mig säga ett godt ord, då han sade, att vi först och främst skola uppfostra de unga till kärlek till det *egna* fosterlandet; endast så kan det växa upp en rätt kärlek till brödralanden. — Det hela slutade i fred och försoning.

Mötets sista dag kallades allmänneligen »svenskarnas dag» — och jag kan tryggt säga att vi hade heder af vår dag. Rektor Almquist höll ett föredrag om »Öfvergångsåldern och dess fostran i skola och hem», grundadt på iakttagelser, som det höfdes en lärare i naturkunnighet, och framsagdt på ett humoristiskt sätt. Han lade i dagen den varmaste sympati för de eljes af sina medmänniskor så djupt föraktade slyngelårsindividerna — och hvad mera var, jag tror, att han fick alla sina åhörare att göra detsamma, åtminstone för tillfället. Fröken Anna Sandström höll ett föredrag om det kulturhistoriska elementet vid historieundervisningen, om hvilket jag blott vill säga: läs det, när det en gång blir tryckt. Fröken Rönström från Lund talade om samarbetet i Nordens flickskolor. Diskussionen var en fortsättning på det Berleska mötet. Dessutom uttalades varma sympatier för de redan igångsatta »lärarinnebytena» mellan de olika landens skolor i Norden.

Vid mötet fanns äfven mycket att se. Så fanns en stor utställning, där man bland annat kunde få vara med om telegrafering utan tråd; ja, det telegraferades midt igenom oss; vi stodo aldrig i

vägen. Så kunde man få se svenska gossar torrsimma och danska flickor gymnastisera och mycket annat. — Den stora afskedsfesten på St. Hanshaugen gynnades af vackert väder, om jag undantar en liten regnskur. Högstämda tal hördes och sånger sjöngos, och mat fanns i öfverflöd; blott man gaf sig till tåls, så kunde man få både pastejer och melon.

Det är endast det begränsade utrymmet, som afhåller mig från att anföra något ur två af talen på denna fest: jag syftar på det som expeditionschefen Ræder höll för Sverige och det hvarmed vår egen ordförande, professor Ernst Carlsson, tackade.

Under mötesdagarna voro utflykter anordnade åt olika håll — skada blott att regnet lade hinder i vägen. Dess mangrannare besöktes de vackra konserterna.

Den, som i likhet med mig var med i bestyrelsen, han fick under mötet vara »ofvanpå», det kan ej nekas. Man fick vara med om fester, och vid de allmänna mötena hade man reserverad plats. Dessa förmåner kunde man ju taga med godt samvete som lön för sin möda — ty en bestyrelse arbetar verkligen. Och för rästen — t. o. m. mycket demokratiskt anlagda människor ha ju icke något emot att vid lämpliga tillfällen flyta ofvanpå.

Norska bestyrelsens fest för de andra bestyrelserna var den första. Den var angenäm och bar prägeln af gladt, vänskapligt återseende — nykomlingarna voro nämligen i minoriteten. Det var mest veteraner — men det var det förunderliga: vid dessa fester blefvo vi alla unga. Skolrektorer blefvo åter unga studenter, och jag tror, att vi alla ansågo att vi hade mycket kvar att så och planta i framtidens unga land. Ja, de danska »vittighederne», hvilka som raketer flögo i luften, och den norska ungdomliga entusiasmen, som gaf sig luft i högstämda tal — allt detta drog oss svenskar med, vi som eljes äro litet mer tungrodda och högtidliga. Svenskarna höllo också tal, och jag tyckte att de talade både vackert, hjärtligt och manligt — vi gåfvo icke de andra efter.

En fest, som sent skall glömmas, var den som »Kristiania Lærerindeforening» gaf för en del af de främmande lärarinnorna på Holmenkollen. Detta ställe med dess härliga läge på en ås ofvanför Kristianiadalen och dess nationella inredning stämde oss genast till fest. Vi samlades i Telemarksrummet och vandrade så in i »spisestuen» med dess timrade ljusgröna väggar. Det rikt dukade bordet pryddes af flaggor och blommor i rik mängd. De norska värdinnorna förde sina gäster till bords, och jag tror att

hvar och en tyckte, att hon fick just de grannar hon helst önskade. Så höllos här tal, allvarliga och glada, korta och långa, pedagogiska och opedagogiska — det var aldrig tyst i salen. När tal icke höllos, pratades och skrattades det af hjärtans lust eller också sjöngos sånger, och alla hade roligt. Ur talens mängd vill jag blott påminna om ett, som på mig gjorde det starkaste intrycket. Fröken Holsen talade för dem, som icke voro med vid mötet, för dem som velat komma med men ej kunnat, dem, som sutto hemma i de fattiga hemmen i fjälldalarna eller vid de aflägsna fjordarna. — Den sista fest jag var med om var af vida anspråkslösare, men ej mindre högtidlig, art. Den var i Studenterhjemmet för de där boende finskorna. Det var på kvällen i en med lampor upplyst löfsal. Där många finskor voro med, blef det alltid en allvarlig stämning. Man kom sig ej för att skämta eller skratta inför deras allvarliga ansikten. Då svenska, norska eller danska folksånger jublande sjöngos, kunde man få se en finska sitta sakta gråtande. Jag tror, att de under mötet kände sig burna af mycken sympati. Jag minns att vid en fest, då en talare framburit varma ord för Finland, slutade han med orden: »Det passar ej att hurra för Finland, som vi gjort för de andra landen — låt oss sjunga Suomis sång.»

Då jag nu i minnet ser tillbaka på de förflutna mötesdagarna med deras allvarliga öfverläggningar och glada fester, är det likväl icke vid dessa jag helst och längst dröjer. Jag dröjer helst vid den tanken: samhörighetskänslan mellan Nordens folk har fått växt under de dagar vi lefde tillsammans — och samhörighetskänslan binder med starka band. *Lilly Engström.*

Röster med vinden.

Det susar en vind från öster,
Den kommer från välkändt land;
Den bär på sin vinge röster
Och toner från fjärran strand.
Så vemodstunga de klinga —
Jag hör hur de budskap bringa
Om sorg, som bräddats till rand.

En suck ur friboret sinne,
Som dömts att se rifvas ned
Hvad djupast i själen inne
Det hyllat som lag och sed,
Att se hur barbaren röjer
Sin art, då han hotfullt höjer
Sin arm mot glesnande led.

Från Finlands moar och skogar,
Från finska kvinnor och män,
Från folket vid liar och plogar
Och bildningens ämnessven,
Den för till mig budskap sakta
Om kraft, som sin rätt kan akta,
Och lugnt kan lida för den.

Från milsvida skogar det susar,
Det ljuder från öde mo,
Allt starkare sången brusar
Om grundmurad heder och tro.
Fast furorna huggas alla,
Hvem hindrar väl frö att falla
I jorden och kraftigt gro?

De mäktiga safter stiga
Så tysta i dagen opp,
För den, som kan tåligt lida,
Bär framtiden i sig hopp.
Ty ingen har makt att kväfva
Hvad upp mot ljuset vill sträfva —
Det växer från rot till topp!

Ellen Whitlock.

Ett förbättringsfängelse för kvinnor.*)

(Föredrag hållet vid Kvinnokongressen i London 1899 af mrs Ellen Johnson, superintendent vid Massachusetts' Reformatory Prison for Women.)

Det är nu omkring trettio år sedan staten Massachusetts försökte upprätta en särskild straffinstitution för kvinliga fångar. De första stegen togos, som billigt var, af några filantropiska och beslutsamma kvinnor, inspirerade genom profetiska verk och ord af den vördnadsvärda banbryterskan för fängelsereformer Elizabeth Fry. I sju år framhärdade dessa kvinnor med en långsamt växande skara medhjälpare i sitt uppsåt, tills de hade segrat öfver allmänna opinionen och dess representanter i den lagstiftande församlingen. 1874 banade ett anslag af 300,000 dollars väg för realiserandet af deras förhoppningar. Byggnadskomitén förspillde ingen tid vid utförandet af sina instruktioner, om tre år voro byggnaderna färdiga, och experimentet med ett kvinnofängelse, förestådt och betjänadt af kvinnor, var börjadt.

I öfver tjugo år har arbetet fortgått, naturligtvis icke utan misstag och nedslående erfarenheter, men med stadigt tillväxande framgång och hoppfullhet. Alltifrån begynnelsen var det bestämdt, att fängelsets disciplin skulle vara förbättrande såväl som penitentiär, hvilken bestämmelse grundar sig på den tron, att ingen själ är helt och hållet depraverad och att ingen brottsling bör anses förlorad för all hederskänsla, förrän nitiska bemödanden ha gjorts att väcka densamma. Det heter ju att de värsta brottslingarna icke äro fångar, i hvarje fall kan man tryggt påstå att den mänskliga naturen är den samma inom fängelsemurarna som utanför. Samma principer böra därför tillämpas vid dess behandling, samma sinnelag

---

*) Ofvanstående uppsats, hämtad ur den tryckta rapporten för »the International Congress of Women i London 1899» och med några uteslutningar återgifvande föredraget, fick en särskild betydelse, ehuru af sorglig art, emedan förf. dagen efter sedan det hållits hastigt afled i följd af hjärtslag. Detta oväntade dödsfall, som framkallade stor förstämning, gaf presidenten, the Countess of Aberdeen, anledning att i de mest erkänsamma ordalag inför kongressen uttala sig om mrs Johnsons lifsverk. Det anseende hon åtnjöt inom sin fädernestat för sin verksamhet inom dess fängelser bevisas bland annat däraf, att Massachusetts' guvernör i det bref hvari han beviljade mrs Johnson tjänstledighet för resan till kongressen yttrat: att den allmänna säkerheten i Massachusetts var mera blottställd genom mrs Johnsons frånvaro, än om det gällt hvilken annan ämbetsman i republiken som helst.

visas mot de svaga och fallna. Ingen man eller kvinna lyftes eller veknar genom att ständigt få sina synder eller olyckor framhållna för sig; ingen själisk styrka och intet rent uppsåt alstras af att man rufvar öfver ett eländigt förflutet eller ett olyckligt nu. Man måste ledas framåt och uppåt och utåt. Somliga af oss kunna lära sig denna lexa lätt nog, men den stora massan måste icke endast gå i lära hos en hård erfarenhet utan äfven från något utanför sig själf erhålla den lyftning och ledning som kräfves för att ge oss säkert fotfäste på den rätta vägen. Utom all fråga gäller detta för sådana brottslingar, som mottagas vid Massachusetts' *Förbättringsfängelse för kvinnor* (Reformatory Prison for Women.)

Om andra fängelser och andra metoder har jag hvarken någon rättighet eller någon önskan att tala, men om andan och systemet i det arbete, som har varit mitt åliggande i femton år, kan jag tala med insikt. Våra kvinnor äro af alla åldrar och nationaliteter och förete alla grader af bildning eller okunnighet. De flesta äro unga. Mycket få äro så helt och hållet okunniga, att de icke kunna läsa och skrifva, men en stor del sakna all egentlig uppfostran. Vi taga kvinnan från den rättstjänare, som för henne till oss, utan att göra oss underrättade om hennes förflutna. Den skrifvelse, som är skickad med henne, anger endast det brott för hvilket hon är dömd, och vi försöka inte att få reda på något ytterligare. Hur brottslig en kvinna än må vara, så har hon rätt till en fördomsfri pröfning och ett ograveradt inträde i sitt nya lif. Några nödvändiga data beträffande ålder och härkomst antecknas, därpå följer ett grundligt bad, och rena och hela kläder ersätta de smutsiga trasor i hvilka dessa kvinnor vanligen komma till oss. Det fysiska tillståndet undersökes och resultaten antecknas för eventuellt framtida behof, och kvinnan börjar sitt fängelselif med att inträda i den s. k. pröfningsafdelningen. Pröfningsmetoden anse vi som en af de mest effektiva punkterna i vårt system, hvilket hufvudsakligen är ett gradsystem, grundadt på fångarnas dagligen antecknade uppförande. Här tillbringar kvinnan fyra veckor för sig själf i ett väl upplyst rum om 12×14 fot, där hon inte kommer i beröring med andra fångar och inte ser någon annan än de tjänstgörande, som ha vård om henne. Efter förloppet af denna tid kan man vara fullt säker på att hon är lugn och förståndig och beredd att uppföra sig ordentligt i nästa grad. Hon har icke åtnjutit andra privilegier än sådana som äro nödvändiga för hennes kropps och själs hälsa. Hvarje kvinna förses under hela den tid

hon tillbringar i fängelset med en läsbar bok ur det välvalda biblioteket. Fångdräkten har en stor ytterficka, i hvilken boken bäres. Pröfningstiden kan därför delvis användas till läsning.

Efter att ha gått igenom pröfningstidens isolering vill ingen kvinna på nytt utsätta sig för skilsmässa från sina kamrater. De som ha vård om henne ha emellertid fått se litet af hennes karakter och anlag och äro sålunda bättre beredda att möta de yttringar, som senare kunna komma att visa sig. Dessutom händer det ofta, att nykomlingarna förete delirium tremens eller sinnessjukdom, och förhållandena vid pröfningsmetoden göra det jämförelsevis lätt att taga itu med dylika fall. En annan förmånlig omständighet är att de nyheter, som en brottsling medför från världen utanför, hinna bli gamla och ointressanta för de öfriga fångarna, innan hon får tillfälle att meddela dem.

Öfver pröfningen finnas fyra grader, hvar och en försedd med vissa privilegier framom graden närmast under, privilegier så obetydliga att de nästan förefalla löjliga för dem som icke kunna föreställa sig hur liten den värld är, till hvilken dessa kvinnor äro inskränkta, och huru få och intensiva deras intressen äro. En olika dräkt, mera omväxlande föda, serverad på bättre fat, ett annat sätt att hålla händerna under marscherna och rättigheten att bära en biblioteksbok under armen i stället för i fickan — endast den, som har haft med fångar att göra, kan fatta hvad detta betyder för dem och det inflytande sådant utöfvar på deras uppförande. Hvarje fånge vet precis, när hon kommer in i en grad, hur många dagar hon har att stanna kvar i den och hvilket datum hon kommer att flyttas, om hon visat sig ordentlig och lydig.

Hvart år som går visar allt tydligare värdet af ett graderadt system vid pröfningen. Självaktning och självbehärskning, karakterens hörnstenar, ha därigenom vunnits af mången vacklande, syndfull eller förtviflad själ genom det målmedvetna bemödandet att nå den högsta rangen inom sin lilla värld. Vi som ge akt på dessa kvinnor, när de tåga förbi oss på väg till arbetet eller vid deras måltider eller i kapellet, vi ha lärt att känna igen de första hoppgifvande symptomen. Det klarnande ögat, den lättare gången, de spändare musklerna, den fortgående lyftningen icke blott i graderna utan i anden — sådant skvallrar för oss. Jag behöfver inte nämna, att tillbakagång förekommer — ibland många gånger. En lifstids vanor öfvervinnas icke på några månader. Det kväfda samvetet, den försvagade viljan, den förvirrade hjärnan, de orediga föreställ-

ningarna om moral och sanningsenlighet, allt sammansvär sig att dra ner och hålla nere dessa lidelsens och lastens olyckliga offer. Men ingen möda sparas för att hålla henne kvar vid hennes plikt och upprätta henne om hon faller. Tålamod, mildhet förenad med fasthet, tid att besinna sig och ångra, förlåtelse och upprättelse där så kan ske, förlust af grad eller afstraffning i svårare fall — allt detta försökes i syfte att frälsa en kvinna från henne själf och förbättra henne om förbättring är möjlig. Att det någonsin är omöjligt vågar jag inte påstå.

Af alla de medel, som användas vid behandling af felande, är tillstädjandet af tid till besinning icke det minst verksamma. Nykter eftertanke infinner sig helt visst hos den mest upprörda och upphetsade kvinna, om hon får tid att svalka sin hjärna och stilla sina nerver. Äfven om bestraffning skulle kräfvas af omständigheterna, blir denna betydligt mer effektiv, om den felande kan förmås att inse sitt fel och erkänna straffets berättigande. Brottslingar äro icke sällan slöa och tröga till förståndet. De betrakta sig som offer för en makt, hvilken styr med styrkan allena och har satt dem i fängelse helt enkelt därför att den är den starkaste. De måste bringas att inse det falska i denna tro, De måste lära sig, att de icke äro utan vänner och att lagen, fastän den är utan förbarmande, är rättvis. Om lydnaden skall ha verkligt värde, måste den vara grundad på insikt, och att väcka en fånges intelligens är ett företag som fordrar tid och tålamod. Men det lönar sig att se tiden an och tålamod är ett räntebärande kapital.

Med ofvanstående vill jag inte ha sagt, att inte bestraffningen stundom måste vara skarp och plötslig. Ingen lexa är viktigare än den som lär aktning för lagen och fruktan för dess vrede. På samma gång är det en fundamentalsats i vår teori att hvarje brottsling kan vinnas med tålamod och mildhet. Jag tror att om man hade tid att på detta sätt behandla hvarje individ, så skulle straffen till slut bli afskaffade såsom öfverflödiga. Jag skulle kunna uppräkna otaliga exempel ur min egen erfarenhet, men ett torde vara tillräckligt som illustration.

Vi fingo till fängelset en kvinna, hvars intelligens och moral tycktes stå föga öfver djurens. Hon afvisade alla försök till vänlighet och trotsade maktspråk så djärft att vi måste sätta henne under bestraffning, men isoleringen och stillheten hade ingen annan effekt än att uppreta henne ännu mer. Hon föreföll besluten att förstöra sig, men vi använde ingen stränghet utom den som var

absolut nödvändig för att hålla styr på henne, och hon tillsades upprepade gånger, lugnt men bestämdt, att en så ihållande olydnad med visshet skulle medföra ännu större förödmjukelser. Emellertid kunde jag inte uppge hoppet om denna kvinna. Jag satte mitt tålamod och min beslutsamhet mot hennes, och hvarje dag under fem veckors tid gick jag till henne i den hoppfulla tron att det goda i henne skulle segra. Och det segrade verkligen. En afton, då jag trädde in i hennes cell, brast hon ut i tårar af ånger och blygsel. »O mrs Johnson», utropade hon, »jag har så länge velat säga er, att jag ville göra hvad ni än bad mig om; men jag skämdes för att säga det. Får jag börja i morgon bittida?» Segern var fullständig. Kvinnan gjorde utan knot allt som fordrades af henne och därutöfver, och jag behöfver väl inte tala om det mod och den förnyade tro, som uppsteg i våra hjärtan genom denna lyckliga utgång af en skenbart hopplös kamp.

Många af de privilegier som beviljas, särskildt de som ha formen af förströelser, förekomma oregelbundet och utan föregående tillkännagifvande samt äro ofta af ett för fångarna nytt slag. Så till exempel kallades de en gång midt i natten upp ur sina bäddar samt tillsades att svepa om sig sina filtar och tåga i procession till kontoret. De lydde utan att veta hvad det var fråga om och belönades med åsynen af en nattblommande kaktus i blomningens fulla härlighet; och de förtjusta minerna, det ordentliga uppförandet och de uppriktiga tacksägelserna visade i ord och handling det värde de satte på denna ynnest.

En gång, på årets sista dag, gick jag in i de rum, där kvinnorna voro samlade till sin kvällsrast, och sade dem, att jag enligt min vana skulle tillbringa årets sista halftimme i kapellet och att jag skulle bli glad att där få se hvilken som helst af dem, som kände att hon genom att komma dit kunde finna tröst för sin själ och lyftning mot ett bättre lif. De hade alla sin frihet att komma eller bli borta, men hvilket de än gjorde, så måste de skicka sig så, att hvarken de eller jag behöfde få något att ångra. Detta var ingen ögonblickets impuls, utan jag hade väl öfvertänkt min plan och var öfvertygad om dess utförbarhet, trots den omständigheten, att af de tre hundra kvinnorna i fängelset ett stort antal befunno sig i de lägre graderna och voro jämförelsevis ovana vid disciplin. Jag hade hållit på i flere timmar med att dekorera kapellet. Grönt hängde ännu på väggarna sedan jul. Omkring predikstolen placerade jag palmer och blommor. Framför dem reste sig en häck af

hvita liljor med dallrande hufvuden och gyllne hjärtan, och midt ibland dem satte jag ett elektriskt ljus. Det lyste in i blommornas kalkar och strålade med ett mildt sken genom de snöhvita blombladen, och hela rummet var förklaradt. Half tolf på natten var jag på min plats i kapellet, med mitt biträde vid sidan och organisten vid instrumentet. Jag hörde kvinnornas taktmässiga steg närma sig allt mer i korridorerna, och så kommo de tågande in med en vakterska i spetsen för hvarje afdelning. Jag såg mig omkring på de förväntansfulla anletena. Hvarenda kvinna i fängelset var med, utom de som voro under pröfning eller på sjukhuset. Vi firade en enkel gudstjänst med läsning ur Psaltaren, bön och sång, slutande med en psalm som var särskildt lämpad för årsskiftet. Tre minuter före tolf sade jag: »Nu skola vi falla på knä till tyst bön».

De föllo på knä alla på en gång, och under en tystnad, hvilken bröts endast af fängelseklockan, som klämtade midnattsslagen, gingo vi öfver från det gamla året i det nya. När vi reste oss upp, talade jag till dem en stund om några angelägenheter, som rörde deras dagliga lif, så sjöngo vi en nyårspsalm, och sedan gingo de som de hade kommit, stilla och i god ordning. Jag visste nu, att experimentet hade lyckats. Tid efter annan mottog jag sedan försäkringar af än den ena, än den andra om nyttan af denna midnattsgudstjänst. Resultatet var så tillfredsställande, att det som först endast var ett experiment har öfvergått till vana och numera förekommer hvarje nyårsafton.

Vi söka att nå och inverka på kvinnorna icke blott genom deras förströelser och de privilegier, som höra till de olika graderna, utan äfven genom andra medel — blommor, musik, läsning, favoritdjur, de små barnen i barnkammaren, deras hjälplösa kamrater på sjukhuset; på något sätt i någon stund kunna vi nästan säkert träffa den ömma punkten i hvarje kvinnas hjärta, en liten handfull jord, där det goda utsädet kan gro. Det är mycket få som icke äro känsliga för blommor, och vi använda dem ofta till att dekorera kapellet.

I detta som jag nu har sagt beträffande den tid och möda, som användes på att söka nå fram till en fånges förstånd och samvete, hoppas jag att inte ha blifvit missförstådd. Vi tåla ingen kompromiss med myndigheten, vi tillåta intet prutande eller kringgående af befallningar. Vi önska förstående och villig lydnad, men den måste också vara ögonblicklig och fullständig. Detta inse våra fångar också fullkomligt.

Jag har ingenting sagt om våra fångars sysselsättningar, men det kan i allmänhet sägas att de äro sådana, som särskildt göra kvinnorna lämpade för ett lif i frihet och självförsörjning. Alla grenar af hushållning, matlagning, tvätt, enklare sömnad, städning, sjukvård och barnskötsel, allt sådant hör till det dagliga arbetet, utom uppfödandet af silkesmaskar och silkesfabrikation, hvilken sysselsättning särskildt lockar de flesta och användes som ett privilegium för dem som ha visat sig stadiga och pålitliga.

De som icke kunna läsa och skrifva indelas i två klasser, en för läsning och en för skrifning, och hvardera klassen tillbringar en timme om dagen fem dagar i veckan i skolrummet. En aftonklass med tillfälle till ytterligare undervisning är inrättad för dem som visa sig läraktiga.

Fängelseförströelse är en fråga som vi ha ägnat mycken tid och eftertanke. Bruket att tillåta oinskränkt umgänge mellan brottslingar af alla åldrar och grader, äfven på bestämda tider och under uppsikt, synes oss oklokt, ty erfarenheten visar, att fångars samtal, när de lämnas åt sig själfva, alltid rör sig om deras brottsliga förflutna. Sådan »förströelse» kommer intet godt åstad utan skadar i stället, i det den förstör den späda grodden af en ny föresats och ytterligare upptänder de oregerliga och illasinnade. Vi söka därför på åtskilliga sätt göra ett bättre bruk af hvilotiden.

För det första få aldrig de olika graderna, vare sig under arbetet eller hvilan, samtala med hvarandra. Hvar och en har sin egen korridor och sina särskilda afdelningsceller, sina egna matsalar och sina särskilda bänkar i kapellet, och på det sistnämnda stället så väl som i arbetsrummen och skolrummet tillåtes ingen konversation. För öfrigt användes den halftimmes rast, som beviljas hvarje dag, så ofta som möjligt till läsning, musik, sällskapsspel och andra enkla förströelser, ofta arrangerade af fångarna själfva. För de högre graderna har en nykterhetsklubb visat sig vara till både nytta och nöje.

Naturligtvis äro fångarna själfva omedvetna om vår önskan att lägga beslag på deras rastetider. De äro mycket svartsjuka om hvad de anse som sina rättigheter, och hvadhelst vi företaga måste ske taktfullt, så att vi icke göra dem emot och dymedelst tillintetgöra verkan af våra bemödanden.

Jag har på denna korta stund sökt gifva er en föreställning om den anda och den metod, som råder i Massachusetts' förbätt-

ringsfängelse för kvinnor. I korthet resumerade äro principerna följande:

»Att reformera en brottsling är att vinna en medborgare.»

»Ingen brottsling är oförbätterlig.»

»Kärlek regerar bättre än fruktan.»

Rang.

Jag går på den finsandade trädgårdsgången, där möter jag grefvens dotter; hon har flygande lock och band, hon har små fina skor, men så trampar hon aldrig på grofva stenar heller. Klädningen är hvit, och på den har man sytt vackra skära blommor åt henne.

Öfver gången falla kastanjeträdens skuggor, det är därför hon promenerar där, ty solskenet är starkt denna dag, och det får ej bryna hennes hvita nacke eller göra henne för varm. Hon hälsar på mig, hon räcker mig sin hand, det är mycket vänligt af henne det, ty med den handen har hon ej arbetat, och den är prydd med mycket gammalt guld; men hon har väl lärt, att man skall hälsa vänligt *äfven* på dem som arbeta.

Det är ju en ganska vacker lärdom det där, icke sannt? —

Jag går i allén och jag möter grefvinnan, hennes nåd. Hon åker efter spann, och vagnen den är inredd mjukt och bekvämt; hon har många hästar, så hon färdas just aldrig till fots den långa vägen öfver fälten. Där dessa sluta, ligger hennes slott invid en park och en sjö; slottet är högt och där ges ofta fester. Jag har aldrig varit med på dem och skall aldrig komma dit heller, ty mitt namn har blott burits i fyra led, och det är utan klang. Men jag är glad att få hälsa på den som äger ett gammalt sådant och jag gör en djup nigning för henne — eller är det kanske för hennes gods —?

Hon besvarar den med en böjning på hufvudet. Sedan står jag länge kvar och ser efter henne, stolt öfver att ha fått en hälsning af den, som åker i en dylik vagn och som vet hvad hennes förfäder togo sig till för hundratals år sedan.

* * *

Jag går på landsvägen: träden som kanta den äro slut och därför kännes värmen så stark. Jag tänker just på att det är

skönt att nu ha det stora parasollet, som skuggar, och att ingenting annat ha att bära; så är det godt att veta, det den soliga vägen snart är slut. Just då möter jag gamla Katrina.

Alla känna Katrina: hon bor vid tullen med sin man, som är blind, det är hon, som arbetar för båda. Hon har långt att gå och en korg har hon att bära, den ser ut att vara tung, ty hon går mycket lutad, men det kan ju också komma sig däraf, att hon arbetat så mycket.

Jag hälsar, men jag niger ej, hvarför skulle jag niga? Hennes hus är ju så litet, hon kommer ju gående, fast vägen är lång, och hon bär en korg, fast hon är trött. Hennes kjol är mycket lappad. Det är hon som niger i stället: jag bor ju i det stora huset vid torget, jag har gått i en stor skola och jag har ett arbete, som gör att jag kan köpa mig vackra klädningar och handskar. Skulle hon icke niga? Jag nickar och jag gör det mycket vänligt, jag har väl lärt, att man skall hälsa vänligt äfven på de fattiga.

Jag går den smala stigen genom skogen, den är mycket vacker, men jag tycker också, att den är bra knagglig med alla rötterna, som grena ut sig öfver marken. Invid denna väg ser jag ett rös af stenar; det är fult, men blommorna, som växa bland dem, lysa mig i ögonen, jag vill äga dem, men jag går ej fram dit, utan står i stället kvar och ser på dem, ty stenarna äro för hvassa, man kan göra illa sin fot med att stiga på dem.

Just då kommer Ingrid vägen fram, hon går lätt öfver rötterna med bara fötter, hon är sjutton år, hennes klädning har just ingen färg att tala om, men det har hennes hy.

Jag hejdade henne, ty nu vet jag hur jag skall få det jag önskar: »Hämta mig blommorna, som växa därborta», säger jag till henne, och strax är hon där, och snabbt är hon tillbaka med handen full af dem, men fötterna, — de blöda de, än sen! Är hon någon annan än Ingrid från Myren, flickan där? Hvad är det för trasa till kjol hon har, och Myrfolket, är det annat än fattigt det? Har hon kommit till att få veta något af det, som står att läsa i böcker? Nej! Nå, hvad gör väl det då, det där med hennes fötter!

Det är väl skillnad på folk, det är väl skillnad på hur man skall handskas med dem, det får man lära sig, så det sitter där lifvet ut!

Hvarför står flickan kvar och ser efter mig? Tycker hon kanske, att inte allt är som det skall människor emellan?

Nå, det är det väl inte heller!

Dagmar Bergström.

Litteratur.

Ellen Keys lifsåskådning och verksamhet som författarinna. En undersökning af *C. D. af Wirsén.*

Det är med något af det heliga nitet hos forna tiders troskämpar som herr Wirsén går i fält mot »Ellen Keys lifsåskådning och verksamhet som författarinna». Hans »undersökning» är ej af det varsamma slaget, den är t. o. m. hårdhändtare än någon denna vårt lands mest kända och mest omtvistade författarinna hittills blifvit underkastad. Han påvisar, och det utan att skräda orden, det ur etisk synpunkt förkastliga i Ellen Keys satser, det för all sann kvinlighet repellerande i hennes behandling af erotiska spörsmål, han utvecklar det ohållbara i hennes åskådning, det ologiska och motsägande i hennes bevisföring. Med talrika citat ur hennes skrifter »Missbrukad kvinnokraft», »Kvinnopsykologi och kvinlig logik», »Tankebilder», »Människor» m. fl. lämnar han bevis för sina påståenden, och han använder hela sin stora bibelkunskap och sin för öfrigt vidtomfattande beläsenhet för att ge ytterligare kraft åt sina argument.

Också har herr Wirséns bok inom vida kretsar i vårt land hälsats som ett ord i sinom tid. De många allvarliga kristna, som med sorg och bekymmer sett sina heligaste intressen anfallas i Ellen Keys skrifter, ha i herr Wirséns uttalanden funnit en hållpunkt för sin kanske vacklande öfvertygelse, och äfven inom andra läger har hans på sak gående och kraftiga uppträdande väckt ett berättigadt erkännande.

Och likväl, äfven om man i allt väsentligt ansluter sig till dessa omdömen, må det ifrågasättas huruvida herr Wirsén är den rätte mannen — eller öfver hufvud taget om någon man är den rätte att ge tillbörligt eftertryck åt här berörda spörsmål. Naturligtvis måste man ju känna sig glad öfver att de äfven blifva belysta från manlig ståndpunkt, men det synes mig — frånräknadt hvad som kräfves af insikt i teologi, filosofi, ästetik och andra med främmande lärda namn betecknade kunskapsgrenar — att de frågor, som i de ofvannämnda skrifterna ställas under debatt, så nära sammanhänga med kvinnans intressen, att kvinnor böra äga de största förutsättningarna att här afgifva den kraftigaste protesten. Det mest öfvertygande och värdigaste som i hithörande sak blifvit sagdt har också utgått från kvinliga pennor, och jag kan, öfvertygad att jag ej gör mig skyldig till någon öfverskattning, härvidlag åberopa de uttömmande utredningar af halten af Ellen Keys författarskap, som förekommit i denna tidskrift, hvilken varit nog lycklig att vid mer än ett tillfälle kunna visa, att i tider af stora etiska kriser som den närvarande våra svenska kvinnor sitta inne med förmåga att slå ett kraftigt slag för hvad de anse som sanning och rätt*).

*) Jag vill i detta sammanhang hänvisa läsaren till följande artiklar i Dagny: »Kvinnoarbete och kvinnolycka» med anledning af »Missbrukad

Mitt påstående att det närmast är ur de kvinliga intressenas synpunkt ämnet bör behandlas kräfver kanske en förklaring. Min mening är naturligtvis ej den, att de satser, som i fröken Keys skrifter förfäktas, uteslutande angå den ena hälften af människosläktet. De gripa ju framför allt så nära in i förhållandet mellan man och kvinna och i för dem båda gällande etiska lagar, att ett särskiljande i kön vore enfaldigt. Hvad jag åsyftar är att frågan så nära berör det innersta i kvinnans väsen, att en man, han må känna en aldrig så stark indignation öfver vissa riktningar i den nya litteraturen, aldrig på samma sätt kan erfara hela vidden af dess betydelse.

För oss kvinnor är det ju vårt vara eller icke vara som människor, icke som oreflekterande könsvarelser, det gäller. För oss äger insikten om den fara som hotar, om sådana läror som Ellen Keys få öfvertaget, en så mycket ödesdigrare innebörd, emedan vi veta hvad vi ha att förlora. För oss är frågan af ett alltför stort allvar, ja af en så tragisk vikt, att den icke kan affärdas med ironins vapen, sådana som herr Wirsén från sin något öfverlägsna manliga ståndpunkt använder mot en kvinlig antagonist. För oss äro verkningarna af Ellen Keys och hennes meningsfränders åsikter på vidt skilda lager af vårt samhälle så påtagliga, att vi ej kunna hoppas, att de bibliska argument herr Wirsén använder skola verka öfvertygande äfven på dem som icke erkänna bibliska sanningar.

Med ett ord, för oss gäller det vår kvinliga värdighet, vår ställning som maka, moder och medborgarinna. Med allt detta för ögonen må det väl med sanning kunna sägas, att det är om kvinnofrågan striden hufvudsakligen rör sig och att vi kvinnor bäst böra vara rustade att taga upp stridshandsken. Att vi ej heller tvekat att göra det, därför äro ofvan åberopade skrifter ett talande bevis.

Då ett närmare ingående i herr Wirsèns skrift vore liktydigt med ett förnyadt skärskådande af Ellen Keys litterära verksamhet, hvilket i Dagny upprepade gånger förekommit, inskränker jag mig för närvarande till ofvanstående anmärkningar, hvartill jag ytterligare vill lägga några ord.

Man tänke sig att en om innehållet och andemeningen i Ellen Keys skrifter fullkomligt okunnig person, men därtill en tänkande, allvarlig människa, läser herr Wirsèns bok. Hvilka intryck får hon väl däraf? Först skall hon i moralens och rättskänslans namn känna sig upprörd i sitt innersta öfver de afslöjanden som göras. Men sedan skall hon lugna sig. Faran för att dylika satser skola vinna insteg i vårt samhälle måtte i det hela vara ganska ringa. Det ihåliga och motsägande i dessa reformidéer och det underhaltiga sätt, hvarpå de framförts, äro ju bevis nog för deras oskadlighet.

---

kvinnokraft» af Ellen Key (häft. 2, 1896) samt »Ännu några synpunkter» i samma ämne (häft 3, 1896) af Anna Sandström; »Är kvinnorörelsen berättigad?» af Rosalie Olivecrona (häft. 4, 1896) och »Modern romantik och etik» af Anna Sandström (häft. 15 & 16, 1898).

Ty af herr Wirséns i så många afseenden slående kritik måste man ju få den föreställningen, att Ellen Keys författarskap så till form som innehåll är af noll och intet värde. Han har varit så angelägen att framdraga de påtagliga osanningarna att, han förbisett de många halfva, ja hela sanningar, hvaraf hennes böcker äfven öfverflöda. Han underskattar den talang, hvarmed hon bär fram sina läror, och underskattar därmed deras faror. Ty igenom all svulst och allt svammel skall man finna prof på en bedårande vältalighet. Jämsides med satser, hvilka i hänsynslöshet och krass sensualism söka sin like, skall man finna sådana af rent idealisk skönhet, icke blott tomma fraser, utan bärande tankar, ägnade att väcka och hänföra. Och själfva motsägelserna, detta att slå fast på ena sidan hvad som dementeras på den nästa — en logik som också herr Wirsén hänför till sitt rätta värde —, blifva ju vapen i händerna på hennes beundrare.

Denna dubbelhet gör det förklarligt att äfven religiösa människor med beundran se upp till Ellen Key, att t. o. m. familjemödrar, hvilkas moraliska och allvarliga grundsatser äro höjda öfver allt tvifvel, finna sig tilltalade af värmen och det idealistiska skimmer, hvarmed hon omsveper sina meningar, och att man bland dem som hylla hennes fana ej blott finner haltlös, oerfaren ungdom utan mogna, själfständigt tänkande individer och att dessa kunna träffas äfven utanför den klick, som räknar sig till »öfvermänniskornas» fåtaliga skara.

Herr Wirséns bok är nu afsedd att låta fjällen falla från dessa förbländades ögon. Man får också hoppas att hans ord fallit i god jord. Som en välbehöflig ränsning kan skriften i alla fall betraktas, och såsom sådan är den ett värdefullt inlägg i den strid om allmänt antagna etiska sanningar, som sedan några år tillbaka upprör vårt samhälle och i hvilken dessa sanningars angripare lyckligtvis ännu ej fått sista ordet.

L. D.

* * *

Med kärlekens rätt af *Gudrun Wide.*

Nyligen läste jag i en svensk tidskrift följande citat från en framstående litteraturkritiker i vårt danska grannland: »Aldrig har väl ett af de allvarligaste och djupaste samhällsproblem blifvit satt under debatt på ett barnsligare, lättsinnigare och ynkligare sätt än hvad som är händelsen med äktenskapsproblemet hos en stor del af de moderna författarna». Den danske kritikern åsyftade härmed skriftställare med stora, redan världsberömda namn. Men jag kom vid läsandet af ofvanstående uttalande ovillkorligt att tänka på att då de små och okända söka apa efter litteraturens koryféer och trampa i deras fotspår, blir resultatet så till den grad barnsligt, lättsinnigt och ynkligt, att man måste både skratta och gråta däråt. Jag hade då helt nyss fått tag i ett litet ganska nätt utstyrdt häfte med den famosa titeln »Med kärlekens rätt». Reflexionerna gjorde således sig själfva.

»Den fria kärleken» är det ämne Gudrun Wides bok rör sig om, ty naturligtvis är det endast den slags kärlek, som har någon *rätt* att existera. Äktenskap — hu, så tarfligt! Hushåll och familjelif — fy, så banalt! Förlofning, bröllop, vigsel — institutioner för lumpna plebejsjälar! Gudrun Wide och hennes älskande par stå höjda öfver sådant. När förhållandet mellan de älskande börjar trassla till sig och *han* blygt framkastar en undran om de inte borde gifta sig, så bortvisar *hon* detta förslag med hela värdigheten hos en i sina djupaste känslor sårad kvinna. Man ser att kvinnan i reformsträfvanden alltid öfverträffar mannen.

Det finns annars ingenting i världen, som lägger hinder i vägen för ett äktenskap mellan dessa unga, hvilka älska hvarandra, så det »glöder» och »blixtrar» och »brusar» och »sjuder» sida upp och sida ner. Han är fri och hon är fri och som sagdt, man kan inte uppleta en tillstymmelse till skäl hvarför de såsom gifta inte kunde ordna sitt lif efter samma trefliga former som under det fria tillståndet. Men nej, de måste »trotsa» sig till sin kärlek, hvad vore det annars för nöje med den? De där »små bisakerna» — äktenskap och vigsel etc. — »skulle grumla den omedelbara känslan och afkyla den glödande åtrån». — Och det vilja de förstås ej riskera.

Innan de komma till full förståelse, ha de ju en del kvistigheter att utstå. De lida och kvida hvar och en på sitt håll. Han, den unge lofvande författaren, sätter sig visserligen ibland ned vid sitt skrifbord »för att tränga till grunden af en eller annan djupsinnig lifsfråga», hvilket ju är en smal sak för den som likt honom »uppställer psykologiska gåtor och löser dem i en handvändning». Det tycks likväl inte gå undan med skrifningen. Han lefver ju blott i minnet af henne, den älskade, hvars »omärkliga(!) bevis på renhet i tankar och uppsåt» han inte kan glömma. Hon, hvars »otillfredsstälda kärlekslängtan och ömhetsbegär» antagit »gigantiska proportioner», har det inte trefligare. Men det dröjer förstås ej länge förrän de återfunnit och med kärlekens rätt återtagit hvarandra.

Nu skrifver han hux flux färdig sin bok, som visserligen bara blef förstådd af »intelligenta och bildade människor, mäktiga en egen tanke», men som ändå »lägger grunden till ett stort namn»; och hon — bankfröken till profession — »tycker sig förstå allt och mera därtill»! Tack vare en gammal tant, en förtorkad varelse, som lyder namnet Carolina och hvars ästetiska nivå ej höjt sig öfver Marie Sophie Schwartz och »Jungfruns bön», blir deras hemlighet utlistad, hvarpå herrskapet packar in och förflyttar sin unga lycka till kärlekens förlofvade land, Italien, och längre behöfva vi — som väl är — inte vara med.

Detta hvad som är att skratta åt, och onekligen är hela denna lilla löjligt omogna och naivt underhaltiga historia i hög grad skrattretande. Men ser man i den ett utslag af hur de moderna idéerna om »kärlekens rätt» omsättas i litteraturen först och i lifvet se'n

— eller tvärtom, hvilket kommer på ett ut — så känner man sig sannerligen böjd att gråta åt eländet. Gudrun Wides och hennes gelikars små opus äro visserligen bara ömkliga vattenskott på det kunskapens träd, som växt upp ur de nya äktenskapsteoriernas frö, och de lära fort nog bli afkapade af kritikens sax och reducerade till sitt rätta värde, men de bevisa dock, att skadeväxten trängt djupt in i vårt samhälle och att det väl behöfves att den allmänna opinionens förkastelsedom sätter sin yxa till roten af trädet.

L. D.

Föreningsmeddelanden.

En föreläsningsserie. Fredrika Bremer-Förbundet har för afsikt att under innevarande höst anordna en föreläsningsserie, hvartill man redan lyckats förvärfva åtskilliga framstående medverkande. Utom intresset för själfva föreläsningsämnena, hvilket man hoppas skall locka ett talrikt auditorium, kommer uppmuntrandet af detta företag samtidigt att tillgodose Förbundets intressen. Inkomsten af föreläsningarna är nämligen afsedd att utgöra ett välbehöfligt tillskott till Förbundets kassa, hvilken naturligtvis i ständigt växande grad anlitas för de många olika ändamål Förbundet under fortgången af sitt arbete önskar befrämja.

Föreläsningarna komma att till antalet blifva omkring 6. Program och öfriga upplysningar skola sedermera meddelas.

*

Föreningen Handarbetets vänner har vid världsutställningen i Paris utom de tvänne guldmedaljer, hvilka tillerkänts föreningen för dess utställning af väfnader och broderier, vunnit erkännande af flere auktoriteter på det konstindustriella området. Sålunda har direktören för »K. K. Oesterreichisches Museum für Kunst und Industrie», herr de Scala, för muséets räkning inköpt flera väfnader af olika tekniker.

Direktören för det »Danske Kunstindustrimuseum», professor Pietro Krohn, har inköpt den stora tapeten »Kräftfisket», komponerad af Carl Larsson. För norska muséer har direktören för »Kunstindustrimuseet i Bergen», herr J. Bögh, inköpt en väggbonad, broderad i linne, och direktören för det »Nordenfjeldske Kunstindustrimuseet i Trondhjem», hr J. Thiis, likaledes inköpt väfnader och broderier. För muséets i Stuttgart räkning ha äfven åtskilliga väfnader förvärfvats och underhandlingar om inköp äro inledda på flere håll.

Från skilda håll.

International Council of Women's byrå på världsutställningen. Under innevarande utställningssommar i Paris har det stora världsförbundet med ofvanstående namn haft en »bureau d'information» i Förenta staternas paviljong vid Rue des Nations, där uppgifter rörande förbundets syfte och verksamhet lämnats af en representant för förbundet och där litteratur i ämnet tillhandahållits de besökande. Hvarje tisdag har i samma lokal under förbundets auspicier hållits föredrag af talare tillhörande olika nationaliteter öfver frågor som ägt sammanhang med förbundets intressen.

*

Hemtrefnad, *praktisk tidning för kvinnan*, utgifven af föreningen Hemtrefnad, har åter efter sin sommarhvila börjat utsända sina små värderika blad, hvilka gjort sig så välkomna i många hem. Vi påpeka detta faktum, emedan denna publikation för sitt goda ändamål och sitt ej mindre goda innehåll är väl värd all uppmuntran. Dess syfte är som bekant att erbjuda hemmen en uppfostrande och underhållande läsning, särskildt med afseende fäst på familjens tjänande medlemmar, hvilkas tillgång till lektyr ofta är inskränkt till de dagliga tidningarna eller af kolportörer utbjudna, mindre goda skönlitterära alster.

Af innehållet i de tre första septembernumren må här som prof på tidningens anda framhållas: »Fosterlandskärlek» af Emil Larsson, en varmt hållen maning »att ej blott i ord, utan äfven i handling» visa sin kärlek till fosterjorden, »då *ingen* är för ringa att deltaga i arbetet för dess väl». »Söndagshvila» är ämnet för en annan tänkvärd uppsats, hvari både ur religiös och praktisk synpunkt betydelsen af hvilodagens helgd utvecklas. »Förnuftets talan» är också en af dessa till begrundande och efterföljd manande små predikningar, hvarpå »Hemtrefnad» allt som oftast bjuder sina läsare och hvilka så väl ägna sig att läsas en stilla söndagsafton, då veckans arbete hvilar. Den praktiska afdelningen är naturligtvis mycket rikhaltig och innehåller talrika hushållsrön, matrecept och råd med afseende å tillklippning och förfärdigande af kläder m. m. Dit kan väl äfven hänföras upplysningar angående fordringar för inträde i kursen för barnmorskor, uppgifter som för mången kvinna af folket böra vara af värde. Så komma vi till afdelningen för nöjesläsning. Där finnes mycket som både är roande och uppbyggande. Berättelser af Nanna Wallensteen, Thure Sällberg m. fl. förutom mången liten vers, anekdot, gåta och logogryf. Med ett ord, »Hemtrefnads» innehåll är omväxlande och de som taga del däraf skola också finna att det är godt. Alltså skänk företaget uppmuntran! Priset är dessutom så ytterst billigt. För helår 1: 20, för sista kvartalet blott 40 öre.

*

Utmärkelser åt kvinnor. Universitetet i Wien har tilldelat den österrikiska skriftställarinnan Marie v. Ebner-Eschenbach titeln hedersdoktor inom filosofiska fakulteten (Ehrendoktor der Philosophie) med anledning af hennes 70-åriga födelsedag, som inträffade den 13 september.

Denna utnämning har gifvit tyska tidningar anledning att påpeka att fru v. Ebner-Eschenbach icke är den enda kvinna som på detta sätt blifvit hedrad af tyska universitet. Så har universitetet i Freiburg 1890 tilldelat hedersdoktorstiteln åt Carolina Michaelis de Vasconcellos för filologiska arbeten särskildt angående spanska språket och litteraturen; 1894 förlänade universitetet i Halle samma titel åt grefvinnan Ersilia Loratelli, född furstinna Gaetani, för framstående arkeologiska forskningar, hvarjämte Münchens universitet för ett par år sedan till hedersdoktor utnämnt lady Blenner-Hasset, född grefvinna Leyden, för ett biografiskt arbete öfver M:me de Staël.

Vid den senaste utdelningen af Hederslegionens ordenstecken ha tvänne kvinnor blifvit hedrade med detsamma: M:me Pégard för sina organisatoriska förtjänster om världsutställningen i Paris och M:me Clémence Royer, en framstående författarinna och medarbeterska i »la Fronde», för sina litterära förtjänster. — Den 1802 af Napoleon stiftade hederslegionen var först endast afsedd för militära utmärkelser och således icke afsedd för kvinnor. Det oaktadt ha alltsedan dess stiftande till närvarande tid 65 kvinnor utnämnts till riddare af hederslegionen, dock för det mesta barmhärtighetssystrar för deras verksamhet under kriget. Ett och annat lysande undantag förekommer dock, så erhöll målarinnan Rosa Bonheur 1865 hederslegionsbandet.

Anmälan.

Dagny utkommer ***1900*** ***med 20 häften,*** *utgörande minst* ***28 tryckark.***

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.
Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 10.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36
Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. $^1/_2$10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.
Öppen 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd — III årg. Häft. 16

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR
FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE
OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: ***LOTTEN DAHLGREN***

INNEHÅLL:

Fredrika-Bremer-Förbundets

Byrå

54 Drottninggatan, kl. 11—4.

Råd lämnas i juridiska, ekonomiska och hygiena frågor.

Upplysningar lämnas angående *läroanstalter* och *arbetsområden* tillgängliga för kvinnor.

Anmälningar mottagas till inträde i förbundets *sjukkassa.*

Äfven personer, som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Byrån mottager anmälningar af *nya medlemmar.*

Byrån mottager prenumeration å *tidskriften Dagny.*

Pristäflan

Fredrika-Bremer-Förbundet

utfäster härmed ett pris å **300 kronor** *för den bästa, prisvärdig befunna skrift öfver ämnet:*

Betydelsen af den gifta kvinnans myndighet för henne själf och för samhället.

Skriften bör innehålla en kortfattad redogörelse för den gifta kvinnans nuvarande rättsliga ställning i Sverige och i samband därmed något beröra den olika ställning, som i detta afseende intages dels af den ogifta kvinnan, dels, i vissa andra länder, särskildt Norge och Danmark, äfven af den gifta kvinnan.

På grundvalen af denna framställning böra — för att klargöra betydelsen af den gifta kvinnans myndighet — framhållas de allmänt mänskliga rättsprinciper, som kränkas genom hennes omyndighet inför lagen, samt de kulturella insatser, som därigenom gå förlorade för samhället.

Med pris belönad skrift betraktas som Förbundets egendom.

Täflingsskrift, hvilken ej bör öfverstiga ett tryckark vanlig oktav, skall inlämnas till **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, Drottninggatan 54, senast den 1 december 1900** *och vara åtföljd af förseglad sedel, innehållande författarens namn och adress.*

Kvinnan och fattigvårdsarbetet.

Några ord med anledning af en af fattigvårdsnämnden tillsatt komité.

En notis har nyligen meddelat i pressen, att en komité konstituerat sig för utredande af frågan om upprättandet af ett skyddshem för vanartiga flickor. Namnen på dem, som skulle deltaga i komitéarbetet, tillkännagåfvos samtidigt, och visade det sig att förtroendet lämnats åt personer om hvilkas intresse för fattigvårdsärenden man icke kan hysa något tvifvel. Och likväl våga vi opponera oss mot komiténs sammansättning. Vår anmärkning gäller icke de personer, som blifvit valda, utan den omständigheten att ingen kvinna blifvit insatt i en komité, där kvinnor borde vara själfskrifna.

Det är Stockholms fattigvårdsnämnd som förrättat valet, och nämdens åtgärd i denna sak tyckes nästan oförklarlig.

Man må i princip hysa hvilken uppfattning som helst angående lämpligheten af kvinnans deltagande i kommunala angelägenheter och betydelsen af det inlägg hon där kan göra, men svårt torde vara att förneka, att i en komité med uppdrag att framlägga plan till upprättande af hem för vanartiga flickor kvinnans deltagande i arbetet icke kan saknas utan att arbetet lider däraf. Det ligger i sakens natur att kvinnan måste för frågor, som röra hennes eget kön, hafva en helt annan blick än mannen och att hon skall ha en grundligare uppfattning och en större erfarenhet af de arter af vanart, som särskildt äro betecknande för flickor.

Låt oss söka sätta oss in i hvad komiténs arbete omfattar! Främst ställer sig frågan huru planen för flickornas vård och uppfostran skall läggas, huru denna uppfostran skall kunna ordnas så att på samma gång den verkar utvecklande på karakteren den ock bereder kunskaper ägnade att skaffa framtida självförsörjning. Erfarenheten från alla skolor och hem för vanvårdade barn torde visa, att det praktiska arbetet främst bör vara ägnadt att verka lugnande på de oroliga sinnena, stäfja den allt för lifliga fantasin

och bereda sådan omväxling att arbetet kan komma att omfattas med kärlek. Är det möjligt, att en man lika väl som en kvinna skall kunna förstå huru och i hvad mån det praktiska arbetet i hemmet skall kunna ordnas, så att det tillgodoser de mål vi här nämnt? Är det sannolikt, att mannen kan bedöma hvilka af dessa arbeten främst böra användas för att bekämpa de dåliga anlagen?

Härtill komma de viktiga frågorna om hemmens förläggande på land eller i stad, om deras storlek och om deras uppbyggande och inredning; allt detta står i så nära samband med frågan om arbetets ordnande inom hemmet, att det gemensamt bör diskuteras och att sålunda beslut därom likaså bör fattas af män och kvinnor tillsammans.

Det kan invändas att en föreståndarinna har i sin hand att bedöma och ordna detaljerna och att komitén blott besluter de stora dragen, efter hvilka arbetet skall grundas, men ingen föreståndarinna, hon må vara huru förträfflig som helst, kan väl ordna arbetet, om vid planens utarbetande ej den omsorgsfullaste hänsyn tagits till flickors anlag och karakter. Lika litet som en komité af kvinnor torde tillfredsställande kunna upprätta plan till ett skyddshem för gossar, lika litet lär en komité af män kunna på bästa sätt lösa frågan huru skyddshem för flickor skola ordnas.

Kvinnans insats i fattigvårdsarbetet i Sverige har dessutom icke blott i allmänhet varit af den natur, att det tillvunnit sig aktning, utan särskildt hvad barnhemmen för flickor angår torde de alla skötas af kvinnor, en del äro stiftade af och uppehållas af dem och i de flesta torde kvinnor ingå i styrelserna, om man också kan anteckna ett så anmärkningsvärdt förhållande som att Stockholms stads barnhem (för flickor) endast har manliga styrelseledamöter. Därtill kommer att bland våra för fattigvårdsärenden intresserade kvinnor många vid resor i eget eller främmande land sökt inhämta nya idéer och vidga sin blick å ifrågavarande område.

Förunderligt synes därför vara att nämnden icke velat tillgodogöra sig dessa krafter. Betydelsen af den speciellt kvinliga begåfningen förbises och med uteslutande af dem, som i ärendet hafva fackkunskap, tillsättes komitén uteslutande med män, hvilka såsom styrelseledamöter tillvunnit sig en teoretisk uppfattning i ämnet. Vi taga för gifvet, att råd och upplysningar komma att begäras af någon kvinna med erfarenhet i frågan, men hvar och en som varit ledamot i en komité inser den betydliga skillnaden mellan att åt densamma vara rådgifvare och att där vara ansvarig ledamot.

Oss förefaller antagligast, att fattigvårdsnämnden vid valens förrättande helt enkelt — glömt kvinnorna, en glömska som dock ser ut som en tanke. Det har händt nu detsamma som för några år sedan, då en komité för fosterbarnsfrågan tillsattes och då vi vid förfrågan hvarför ingen kvinna invalts i komitén fingo till svar: »Det medgifves att det är en försumlighet, men vi tänkte aldrig på det!»

Osökt föres tanken under dessa förhållanden till sammansättningen af Stockholms stads fattigvårdsnämnd, nu bestående af endast manliga ledamöter. Inom nämnden afgifvas de första förslagen till komitéers tillsättande och diskuteras personallistorna. Där borde kvinnornas initiativförmåga få göra sig gällande, där skulle de när själfva grunden för de anstalter man vill stifta afhandlas, få göra sin mening gällande, och säkerligen skulle deras inlägg under sådana förhållanden tjäna saken till gagn*).

Vore det ej dessutom en gärd af rättvisa att låta kvinnan, som drager så stor del af lasset i fråga om fattigvården, äfven få vara med vid bestämmandet af den väg, på hvilken lasset skall dragas fram?

G. A.

Ett rekreationshem för lärarinnor.

»Du tänker således på att söka dig plats på Bångsbo för sommaren», sade en af mina vänner till mig. »Ja, måtte det lyckas! Det är det mest förtjusande ställe med den härligaste luft. Jag har varit där under de forna ägarnas, donatorernas föräldrars tid, till hvilkas minne, »*Fritz och Susen Hasselblads minne*», den vackra stiftelsen grundats af deras barn och arfvingar. Och tänk bara så godt sällskap du skulle finna där! Lärarinnor, flickskolelärarinnor! De trefligaste människor i världen!»

»Ja, det är sannt», medgaf jag, oförhindrad af min naturliga modesti. (Jag tillhör visserligen själf denna något tillbakasatta klass.)

»Men», fortfor vännen, »du vet väl att stiftelsen i främsta rummet är afsedd för lärarinnor vid Göteborgs flickskolor och samskolor — och sannerligen, legio är deras namn, ty de äro många.»

---

*) Sedan år 1889 kan kvinna inväljas till ledamot af fattigvårdsnämnden.

»Visserligen», sade jag, »men om utrymme finnes, må äfven lärarinnor från andra orter mottagas. Jag känner föreståndarinnan och skall höra mig för. Frågan är fri, säger ordspråket.»

Svar från föreståndarinnan kom med omgående. Plats fanns för mig och jag fick komma när jag ville, blott jag ett par dagar på förhand underrättade om min ankomst. Priset var 8 kr. i veckan. Skjuts från Hemmet afhämtade gästerna vid närmaste ångbåtsbrygga. Skjutsen betalas efter öfverenskommelse; inga andra extra utgifter förekomma, enär drickspengar äro bestämdt förbjudna. Pensionärerna böra själfva bädda sina sängar och borsta åt sig samt medföra sänglinne.

Bångsbo egendom är belägen alldeles invid Hallands nordligaste gräns med Kungsbacka såsom närmaste stad och omkring $^{3}/_{4}$ mil från Särö; ej omedelbart vid kusten, men så pass nära densamma, att den friska hafsluften ganska märkbart blandar sig med barrdoftande skogsluft. Bad i öppna sjön eller i bassäng äro åtkomliga för dem, som äro hurtiga nog att gå $^{1}/_{2}$ timmes väg, 20 minuters, påstå de raskaste, $^{3}/_{4}$ timmes, klaga de gamla och tröga. Bångsbo vackra villa innehåller 15 rum jämte ekonomi-lägenhet och jungfrukamrar. En storartad matsal, möblerad i ek, en lika stor salong med förmaksmöblering i ljusgult samt försedd med ett Malmsjös piano, jämte en täckt glasveranda med utsikt åt trädgården, äro gemensamma för alla pensionärerna. Till första våningen, där de gemensamma rummen jämte föreståndarinnans rum och två gästrum äro belägna, leder en elegant, med lefvande växter dekorerad trappuppgång. I andra våningen finnas endast sofrum. I de flesta finnes blott en sofplats, men de tre största och mest komfortabla gästrummen äro beräknade för två, om det skulle blifva mycket fullt hus — i så fall tages hänsyn till hvilka som skulle vara hågade att bo tillsammans, t. ex. ett par systrar eller nära vänner. Nästan alla rummen öfverlämnades försedda med fullständig inredning af möbler, sängkläder, gardiner o. d.; hvad som fattades har redan till en del anskaffats genom frikostiga gåfvor från flere håll. Det alltid offervilliga Göteborg har ej heller nu förnekat sin kända karakter.

En präktig trädgård, rik på fruktträd, bärbuskar och blommor samt nödtorftigt försedd med grönsaker, samt en vacker park med pittoreska klipp-partier tillhöra och omgifva Hemmet.

Under den sommar, som nu snart förflutit sedan rekreationshemmet öppnades den 1 juni detta år, har lefnadssättet därstädes

så mycket som möjligt påmint om ett *hem* och så litet som möjligt om *inrättning*. Detta beror till en stor del på den utmärkta föreståndarinna styrelsen lyckats erhålla i fröken Märtha Hamilton, under hvars ledning den behagliga fiktionen upprätthålles, att hon är Hemmets gästfria och vänliga värdinna och dess pensionärer hennes inbjudna och välkomna gäster, för hvilkas trefnad och välbefinnande hon sörjer såsom såge hon i dem endast personliga vänner, hvilket de helt naturligt blifva efter en kort vistelse på stället.

Jag vill nu i korthet beskrifva

En dag på Bångsbo.

Dagen anses börja kl. ½ 9, då första frukostringningen väcker de möjligen ännu sofvande — de morgonfriska naturligtvis obetaget att stiga upp så tidigt som dem behagar, hvarför ock »Baby» stundom börjar sin dag med en promenad t. ex. till Släps kyrka, ½ mil från Bångsbo, eller något annat aflägset mål, under det hennes äldre medsystrar på nytt sträcka sig på »lättjans ejderdun», i detta fall representeradt af förträffliga tagelmadrassar. N. b. Baby, såsom redan varande ett stycke på afvigsidan af 30-talet, har ej ansetts behöfva barnpigas vård men bär denna hederstitel såsom varande yngst i kollegiet. Kl. 9 efter andra frukostringningen samlas man kring det rikligt uppdukade frukostbordet, hvarpå serveras: 1:o) gröt af hafremjöl eller gryn med mjölk; 2:o) en varm lagad rätt samt 3:o) smör och bröd med ost eller mesost. Vid buffeten förser sig enhvar med te eller kaffe efter behag. Skulle man önska något litet mellanmål på f. m., förser man sig vid frukostbordet med en smörgås.

Hvad skall man nu göra? är frågan då frukosten afslutats. De som ämna gå till badstället göra någon visit vid Billdal, Kyvik eller något annat af de talrika sommarställena vid kusten, företaga någon annan längre promenad eller helt simpelt göra ett besök hos tvätterskan. De som älska »Waldeinsamkeit» hafva sina bestämda ställen med hängmattor och trädgårdsstolar, där man ej stör hvarandra utan på särskild inbjudning. Eller ock väljer man med bok och handarbete, ensam eller med sällskap, plats i någon af trädgårdens bekväma bersåer med trefliga soffor och stolar. Stundom inbjuder föreståndarinnan frivilliga för att hjälpa henne sprita ärter, rensa bär och spenat, skala frukt o. d. Hjälp att sy och märka diverse linne för Hemmets räkning lämnas villigt af pensionärerna. Somliga sköta på f. m. sin korrespondens och alltid synes

någon vara sysselsatt med att läsa Göteborgs Handelstidning, den enda tidning Hemmet har att bjuda på, och detta i följd af redaktionens godhet att öfversända ett friexemplar. Ännu råder stor brist på lektyr inom Hemmets krets — vill man förnöja sig med läsning, måste man gå till väga på samma sätt som man fordom plägade göra i Småland då man ville äta sig mätt — själf medföra hvad behofvet kräfver. Dock finnas utsikter till att erhålla — ett bokskåp i salongen, och har man bås, säger ordspråket, nog får man ko. I detta fall litar man på vederbörande mäcenaters godhet.

Middagen, bestående af »2 rätter god husmanskost», såsom ordningsreglerna föreskrifva, serveras vid vackert väder ute i fria luften, eljes vid ett rikt blomsterprydt matbord. Kl. 2 är middagstimmen. Enligt öfverenskommelse med trädgårdsmästaren äga alla pensionärer rätt att mot en viss afgift i veckan själfva plocka och konsumera bär och fallfrukt efter behag, hvarför man vid vackert väder plägar sprida sig i trädgården och förse sig med en liten önskad efterrätt. Kaffe med skorpor serveras vanligtvis i det fria kl. 5. Aftonmåltiden, en varm rätt med te eller mjölk samt smör, bröd och skorpor, förtäres 1/2 8. Efter supén utflykter, skvallerstunder, musik och sång i salongen, läsning och handarbeten kring lampan sedan aftnarna blifvit långa. Redan före kl. 10 åtskiljes sällskapet.

I detta stilla, angenäma hemlif förekomma stundom välkomna afbrott. Utflykter med hyrda åkdon, dels till Särö, dels till Kungsbacka, Gåsevadholm m. fl. ställen hafva företagits. Namnsdagar firas närhelst någon förevändning därtill kan uppletas. Kafferep, utklädningar, illumination med kulörta lyktor och dylika enkla förströelser jämte verser och föredrag tillställas ock såsom afskedsfester för någon afresande vän. Under vid pass 14 dagars tid roade sig det yngre släktet med allehanda lekar i det fria, såsom varpa, pärk och hvad de allt hette, under ledning af en ung finsk lärarinna, som vid Nääs genomgått en »lekkurs» och nu var mycket ifrig att under sin vistelse här få visa hvad hon lärt.

Vänner till Bångsbo pensionärer komma stundom cyklande från något af de många små bad- och landtställena vid kusten. Det är trefligt att man vid sådana tillfällen kan få bjuda dem på kaffe eller en måltid eller till och med på ett nattläger, mot billig betalning förstås och med föreståndarinnans tillåtelse.

Det torde nog i framtiden komma att bilda en behaglig hviloplats för cyklande eller fotvandrande lärarinnor och andra unga fruntimmer.

Skuggan af ett stort namn sväfvar öfver Bångsbo och dess omgifningar. Viktor Rydberg skall hafva tillbragt åtskilliga somrar här. Hans maka är nämligen en af de Hasselbladska arfvingarna, som donerat Bångsbo till dess vackra ändamål. En och annan relik efter honom bevaras här med den pietet, som ett stort minne kräfver. En väldig promenadkäpp, med mera skäl kallad påk, säges hafva tillhört honom, och en gammal bandhund, kallad Tyras, lefver på det ärofulla men ovissa antagandet, att han tillhört Rydberg eller brukat följa honom på hans promenader i nejden eller att R. skall hafva gifvit honom namnet Tyras efter Bismarcks bekante »Reichshund» eller att han *åtminstone* skall ha ärft sitt namn efter den af V. R. benämnde hunden.

Under förflutna sommaren har Bångsbo mottagit ej mindre än 50 pensionärer på olika tider, af hvilka visserligen några blott uppehållit sig här en eller annan dag, men flertalet åtskilliga veckor och några tillbragt hela eller nästan hela sin sommar här. Stundom ha ända till 16 bordsgäster samlats kring Bångsbo middagsbord; stundom har antalet nedgått till 7 eller 8. Vid slutet af augusti månad komma naturligtvis de flesta att återvända till sin verksamhet. Dock väntas pensionärer äfven under loppet af september månad, särskildt en och annan, som för svag hälsa åtnjuter tjänstledighet.

Måtte detta hem, stiftadt och doneradt af ädelsinnade gifvare, genom ytterligare ädelmodigt bistånd vidmakthållas och utvidgas!

Charl. Nerman.

När Fageråsjäntan vallar.

Det är mörkt och styggt på myren,
och morgondimmorna draga
öfver snår och starrgrästufvor
och träsket där lommar klaga.

Bakom vridna mossgrå stammar
det skymtar trollfolk som svänger
i en sista tumlande ringdans,
förr'n solen till skogs dem tränger.

Under ris och odonkvistar
det knäpper och tasslar sakta,
och det är som om tusen ögon
en skatt ner i myren vakta.

Hu, den myren — vid och öde —
är skrämmande, när det skymmer
mellan svartblå, tysta skogar;
alla ängslande ting den rymmer.

Men från skogsstig, smal och villsam,
hörs pinglor och locklåt fager,
öfver ås och mörka skogar
en rödaktig solglans drager.

*

Och framme i brynet vid myrens kant
det skymtar en flock
af kossor och getter och kalfvar små
och skuttande bock.

Och efter dem kommer i brokig kjol
hon — Fageråsmön.
Det finns ingen jänta på denna jord
så frisk och skön.

Se, dimmorna vika, där hon går fram,
och myren vid
blir ljus, och i grannaste färgers spel
den ler så blid.

Den lyser med hjortronens röda bär
och blåbärsblått,
och myrullens tofsar i solskenshvitt
och silfvergrått.

Och lockläten hennes kring skog och myr,
den ljuder klar —
som trollande huldresång klingar den
och lockande drar.

Du Fageråsjänta, du fagraste —
så ung och stark —
hos dig var jag gärna en getabock,
som gnagde bark.

Jag vore den hoppande kalfven där,
som helst du ser,
som gnider sig smekande intill dig,
när salt du ger.

Du är som det sötaste åkerbär,
som bäcken fri,
du är som den susande gröna björk
med fågelsång i.

När kvällsol'n sig gömt, och skuggorna dra'
öfver myren vid,
och pinglor och lockläten fjärran dö
i skymningstid,

då blir myren mörk och öde
och skrämmande, när det skymmer
mellan svartblå, tysta skogar —
alla ängslande ting den rymmer.

Maria Rieck-Müller.

De internationella kvinnokongresserna i Paris 1900.

II.

Septemberkongressen.

I Dagnys 12:te häfte lämnades en redogörelse för den första af de stora kvinnokongresser, som under världsutsällningen ägt rum i Paris. Den sista af dessa kongresser har nu också gått af stapeln 5 - 8 september. Dess officiella namn lydde: *Second Congrès international des œuvres et institutions féminines*, och den hölls som den föregående i Palais des Congrès på utställningsområdet. — Af referaten att döma tyckas främmande deltagare varit få, åtminstone var det högst få främlingar som deltogo i diskussionerna. Det synes ej häller ha varit stor skillnad på programmet för de båda kongresserna. Junikongressen sysselsatte sig dock mera med praktiska frågor, septemberkongressen med politiska rättigheter. Båda mötena kommo också till ungefär samma resultat i fråga om kraf och önskemål. Här må några af dem uppräknas. I arbetarefrågan: lika lön för lika arbete, en fastställd aflöningsskala (prix de série) för allt arbete i fängelser, barmhärtiga stiftelser och kloster; statens ingripande i förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare; samma skyddslagstiftning för kvinnor som för män. — I sedlighetsfrågan uttalade sig båda kongresserna för *en* moral för båda könen, för afskaffande af alla de paragrafer i lagen, som för äktenskapsbrott ådöma straff för kvinnor, icke för män samt förbjuda faderns efterforskande. Vi se att i hufvudsak samma ämnen afhandlades under detta möte som under det föregående och att det referat, som då lämnades, nära nog kan gälla för detta. Beslut fattades äfven här om de franska kvinnoföreningarnas tillslutning till the International Council of Women samt bildandet af ett de franska kvinnornas nationalförbund.

Ett detaljeradt återgifvande af kongressförhandlingarna erbjuder af här anförda skäl ej särdeles mycket nytt. Däremot äro den franska pressens uttalanden om kvinnornas kongress ej utan sitt intresse. Den artikel, som den världsberömda Paristidningen »le Temps» haft i ämnet är i synnerhet beaktansvärd och träffar otvifvelaktigt så väl kongressens som den franska kvinnorörelsens karakter. Den är författad af den äfven hos oss väl kände teologie professorn vid Sorbonnes universitet M. Sabatier och återges här i sina hufvuddrag.

»Denna vecka», säger M. Sabatier, »har i Palais des Congrès hållits en kongress för kvinnans ställning och rättigheter. Den var icke den minst viktiga eller den som varit minst värd att uppmärksammas i kongressernas rad. För det första var den internationell och flera stater hade ditsändt officiella representanter, bland andra Förenta Staterna, Ryssland, Frankrike, Belgien, Rumänien m. fl. Men dess betydelse låg ännu mer i antalet och beskaffenheten af de frågor, som varit under behandling, och i rikedomen, allvaret, det på värdefull fackkunskap grundade innehållet i de rapporter som under densamma förekommit.

M:me Pognon, som öppnade kongressen, uttalade sin tillfredsställelse med de framsteg, som kvinnorörelsen gjort under det gångna kvartseklet. Det faller sig svårt att förneka detta. Kvinnorna ha icke endast väckt uppmärksamhet på och framkallat intresse för bestående förhållanden, de ha icke blott åstadkommit afskaffandet af skriande orättvisor och förvärfvat sig i så godt som alla civiliserade länder värdefulla rättigheter, man måste därjämte erkänna att kvinnorörelsen (le féminisme) blifvit en mycket stor social fråga, som fördjupar och försvårar alla andra. Man kan därför ej förvåna sig öfver att regeringar, politici och nationalekonomer ägna kvinnofrågan en uppmärksamhet som för hvart år är i tilltagande.

Detta beror naturligtvis ej därpå, att denna rörelse alltid fortgått och blifvit ledd med måtta och förstånd. I densamma som i alla mänskliga kulturvågor skall man finna så väl det befruktande, hälsobringande vattnet som det osunda, stillastående slammet. Det är naturligtvis det sistnämnda som betäcker ytan och först slår i ögonen. Däraf det misstroende och löje, hvarmed ett visst parti inom samhället hälsar alla feminismens yttringar. Men förnuftet och rättvisan i förening lära oss, att man bör vara på sin vakt mot ett lättsinnigt och ironiskt ringaktande och att beträffande kvinnofrågans program taga afstånd från det som är omoget och farligt och särskilja det allvarliga och berättigade. Mycket dåraktigt tal har man fått till lifs, men också många förträffliga satser, på ett förträffligt sätt utvecklade. Vi erkänna visst, att bland de fordringar som framlades från kongressens talarstol några voro förhastade, andra fullkomligt oresonliga, men åter förekommo andra, hvilka, ifall de utföras med klokhet och varsamhet, skola bli af verklig social betydelse och beteckna ett mycket viktigt framsteg.

Hvad man egentligen skulle vilja tillvita här berörda kongress är att ha omfattat för mycket, att ha upptagit för många frågor samtidigt och att ha gifvit samma utrymme åt alla frågor, oafsedt deras vikt, hvarigenom de ämnen, som verkligen ägde framstående och sakkunniga framställare, icke kommo till sin rätt. Då det gifves få frågor mera värda intresse än dem som röra kvinnans rättsliga och ekonomiska ställning, önskade man att få dem utvecklade på ett kraftigt sätt och att tyngdpunkten lades vid dem som äro mest mogna och utförbara. Man förebrår kvinnorna — och de äro ej

okunniga därom — att vara allt för impulsiva, att låta sig behärskas och hänföras af känslan och fantasin och att de, väl inne på en väg, fullfölja den till slut utan att kunna disciplinera sina krafter och lyssna till det praktiska förståndets kloka råd. De äro förstås i sin goda rätt, då de ge oss det svaret, att de känna en hel del män som i det afseendet äro kvinnor. Hur rättvist detta argument än är, är det icke tillfyllestgörande. Segern måste köpas till sitt gifna pris, och det skulle ligga i kvinnornas eget intresse att visa att de genom klokhet och självbehärskning hafva gjort sig förtjänta af segern och äro vuxna att skörda dess frukter.

För att citera ett exempel. Det synes mig att krafvet på politisk likställighet för ögonblicket är förhastadt, i synnerhet i kvinnornas eget intresse. Vi ha tillräcklig möda att dra oss fram i den frihet, som allmän rösträtt för mannen fört med sig. Hvilket folk skulle vilja utsätta sig för det oerhörda vågspelet att i morgon dag släppa alla kvinnor vid 21 års ålder till valurnorna?

Det finnes däremot på det rättsliga och ekonomiska området reformer att genomföra, som äro möjliga och högst behöfliga. Huru försvara den civila lagens behandling af äktenskapsfrågan? Den skyddar den rika kvinnans egendom, men den har intet gjort för dem som gifta sig utan äktenskapskontrakt, och dit hör en öfverväldigande majoritet. Hvarför lämnas arbetarehustrun helt och hållet åt mannens godtycke? Han har ju rätt att uppbära hustruns lön, ja t. o. m. att sälja hennes smycken, bohag och klädespersedlar för att få pengar till krogen. Och inom ett annat område existerar en fråga som är mer än mogen, ja öfvermogen: förbudet för faderns efterforskande. De flesta europeiska lagstiftningar hafva erkänt rättvisan i efterforskandet och skydda ej längre förföraren. Frankrike står ensamt efter och våra domstolar bevittna ofta skandalen att en ogift kvinna belägges med hårdt straff för sina försummade modersplikter, under det den man, som bragt henne i olycka, endast blir kallad inför skranket som vittne. Hur många liknande rättsvidrigheter värda att reformeras kunde man ej här åberopa!

Kvinnorna skulle snart nog vinna myndigheterna och den allmänna opinionen för sig, om de visste koncentrera sina krafter på dylika frågor och stäfja sin otålighet inför andra.

Olyckligtvis har kvinnokongressen stått inför en stor frestelse, frestelsen att antaga en revolutionärt-socialistisk karakter. Den har icke helt och hållet dukat under därför, men den har icke heller stått emot med den energi, som den bort. Det politiska socialistpartiet har legat i bakhåll för kongressen och det har haft alltför stort intresse af att få densamma inrangerad under sin fana, för att det icke uppbjudit all sin makt att rycka den med sig och med delvis lyckligt resultat. En logik och en vältalighet, som sätter allt på sin spets, som i stället för fruktbärande utredningar kommer med upprorstal och harmfulla manifestationer, som begär allt eller intet, kan vara säker på att göra effekt inför ett dylikt auditorium.

Man märker icke att genom att predika en samhällsrevolution och den nuvarande sociala ordningens upplösning gör man praktiska reformer omöjliga, att det är detsamma som att söka fäste i luften, att förlora sig i det abstrakta, att släppa bytet för skuggan. Hvad mer är, kvinnorna lära nog dyrt få betala sin tilltro till socialisternas insmickrande löften I kongressalarna och så länge det gäller att manifestera går allt bra. Men i verkstaden, inför det dagliga lifvets nödvändiga kraf, hvilken är väl den politik som arbetaresyndikatet alltid hyllat? Jo, den att utdrifva kvinnorna så mycket som möjligt från deras arbetsfält för att ej behöfva underkasta sig deras konkurrens. Kvinnan har endast två stora fiender: mannens egoism och lidelse. Det är i synnerhet mot dessa fiender, hvilka äro desamma i alla klasser och inom alla partier, hon bör eftertryckligt fordra att staten lämnar henne sitt kraftiga beskydd.

Sophie Adlersparres stipendiefond vid Lyceum för flickor.

Under arbetet för sitt stora mål, de kvinliga krafternas tillgodogörande för samhället på olika områden, fann fru Adlersparre snart att ett af medlen vore underlättandet af de ungas utbildning. Så uppstod hos henne tanken på bildandet af stipendiefonder, en tanke som väckte genklang i skilda delar af landet och redan burit vacker frukt i Fredrika-Bremer-förbundets studie- och yrkes-stipendier. Ett tidigt bevis på hennes intresse för idén är emellertid tillvaron af den stipendiefond inom Lyceum för flickor, som skolans föreståndare pietetsfullt uppkallat efter henne.

Fru Adlersparre, som varmt intresserade sig för detta läroverk, anslog nämligen redan 1882 behållningen af en föreläsning till grundplåt för en stipendiefond, afsedd att komma skolans lärjungar till godo. Det lilla kapitalet, som länge tillväxt blott genom förräntningen, har på sista tiden och särskildt i dessa dagar, då Lyceum för flickor kunnat fira sitt tjugufemårsjubileum, vuxit betydligt genom gåfvor af skolans vänner, lärare, lärarinnor och f. d. lärjungar. Tillskottet uppgår nu till framemot 1,600 kr.

På skolans jubileidag, den 4 oktober, då ett stort antal af dess nuvarande och f. d. lärarekår och lärjungar på eftermiddagen samlats i de med fanor och blommor festligt prydda salarna, höll rektor Sjöberg ett tal till Sophie Adlersparres minne. Han ville begagna tillfället att hugfästa hennes namn, ett namn, som represen-

terar hela det gångna halfseklets sträfvan för den svenska kvinnans utveckling och rätt till arbete. Han påminde om huru hos henne hängifvenheten för idén stod öfver alla personliga hänsyn, något som ibland kunde göra att hon föreföll väl fordrande. Men då man såg att hon, när konflikt kunde uppstå, var minst lika sträng i fordringarna mot sig själf som mot andra, måste man böja sig för noblessen i hennes karakter. Rektorn slöt med att uppmana den unga skara, som han hade omkring sig, att i tacksamt minne bevara den, som genom sitt lifsverk i så många afseenden banat vägen för dem.

Föreningsmeddelanden.

Undersökning rörande kvinliga kontors- och butikbiträdens ställning i Stockholm. År 1897 inlämnade Fredrika-Bremer-Förbundet en ansökan hos styrelsen för Lorénska stiftelsen om anslag för verkställande af en undersökning rörande kvinliga kontors- och butikbiträdens i Stockholm arbets- och löneförhållanden. Sedan denna ansökan blifvit bifallen och ett anslag af 1,000 kr. för insamlande af primäruppgifter ställts till Förbundets förfogande kunde de förberedande arbetena för undersökningen taga sin början.

Första åtgärden var upprättandet af ett frågeformulär, hvartill det formulär, som begagnades vid den för några år sedan verkställda enquêten öfver fabriksarbeterskornas ställning, lades som grund. I 22 olika punkter hvar och en af dessa sönderfallande i flere eller färre detaljerade frågor, ägde biträdet att redogöra för sina arbets- och lefnadsförhållanden. Bland uppgifter, som sålunda begärdes för bedömandet af den arbetandes ställning, må framhållas: Arbetsgifvarens namn etc.; biträdets namn, födelseort, födelseår och civilstånd etc.; affärsgrenens natur, biträdets ställning inom affären och tiden för hennes anställande därstädes; arbetstiden (flera detaljfrågor); rast för måltider; elevtid; aflöning (flera detaljfrågor); särskilda förmåner hos arbetsgifvaren; annat inkomstgifvande arbete; semester, uppsägningstid. Dessa med flera frågor till belysande af biträdets förhållande till arbetet. Hvad beträffar lefnadsförhållandena begäras uppgifter rörande biträdets understöd af föräldrar, anhöriga eller andra; rörande bostad (flera detaljfrågor); utgifter för inackordering, för sjuk- och begrafningskassor etc.; utgifter för anhöriga; hälsotillstånd; lokalens beskaffenhet o. s. v.

Den nästa åtgärden var spridandet af dessa cirkulär till dem för hvilka de voro afsedda. Detta skedde med tillhjälp af en därför lämplig person, hvilken vid besök i de olika affärslokalerna lämnade förklaring angående afsikten med undersökningen samt sökte, så vidt möjligt, personligen inhämta svaren och insamla de ifyllda cirkulären. Under arbetets gång visade det sig nogsamt med hvilka svårigheter det var förenadt, i synnerhet beroende af den totala brist på organisation, som utmärker

denna stora klass af arbeterskor, till skillnad från de arbeterskor som äro anställda vid fabriker. Många af de tillfrågade ansågo undersökningen som en otillbörlig inblandning i deras enskilda angelägenheter och nekade lämna några upplysningar. Rörande löneuppgifterna förklarade en del biträden, att de ej kunde lämna några sådana, emedan de befarade att en kunskap därom skulle medföra beskattning, andra ansågo sin lön så liten att de kände sig generade att nämna summan. Af här anförda skäl, hvartill komma andra för vidlyftiga att här uppräkna, är det lätt att förstå, att trots det energiska sätt på hvilket undersökningen bedrifvits antalet af de ingångna svaren ej stått i förhållande till antalet af de utfärdade frågeformulären.

Undersökningen har emellertid ej stannat vid här nämnda åtgärder. För kontrollerandet af biträdenas uppgifter har ett särskildt frågeformulär af ungefär motsvarande innehåll tillställts de respektive arbetsgifvarna jämte en af Fredrika-Bremer-Förbundets ordförande undertecknad skrifvelse, med en vördsam anhållan att herrar affärsmän måtte af intresse för saken bistå Förbundet i dess arbete för här åberopade statistiska utredning.

De med anslaget från Lorénska fonden förbundna villkoren: insamlande af primäruppgifter, äro nu uppfyllda, och resultatet af arbetet föreligger i några hundratal ingångna svar från kontors- och butikbiträden inom en stor del af hufvudstadens affärs- och handelsfirmor. Det sålunda insamlade materialet kommer nu att underkastas en statistisk bearbetning. Ehuru, som redan nämnts, de erhållna upplysningarna äro alltför otillräckliga för en uttömmande statistik, erbjuda desamma likväl mycket af beaktansvärdt intresse så väl ur nationalekonomisk som filantropisk synpunkt, hvilket otvifvelaktigt den kommande bearbetningen af undersökningsmaterialet skall utvisa.

Arbetet har stått under ledning af fruarna A. Montelius och A. Höjer under samråd med doktor J. Leffler, vår mest framstående auktoritet inom arbetarestatistikens område.

⁂

Fredrika-Bremer-Förbundets föreläsningsserie tager sin början måndagen den 29 okt. och fortsätter de 5 följande måndagarna. Första föreläsningen, behandlande »Kvinnan i norden för 1,000 år sedan», hålles af professor Montelius. Serien kommer för öfrigt att omfatta: 5 nov. Geijer-afton: föredrag och musik. 12 nov. riksantiqvarien Hildebrand: Saga och historia. 19 nov. Fröken Gina Grog: Camilla Collett. 26 nov. professor Schück: Lifvet i Vadstena kloster, samt sista serieaftonen den 3 december en musikalisk-deklamatorisk soiré. — Seriebiljett till ett pris af 5 kr. samt enkla biljetter à 1 kr. erhållas på Fredrika-Bremer-Förbundets byrå samt i hrr Samson & Wallins och Sandbergs boklådor.

⁂

Allmänna Stipendiefonden. Genom lokalkomitén i Blekinge har till länets insats i ofvannämnda fond öfverlemnats kronor fyratusensjuhundrasextionio 62 öre (4,769: 62).

En staty åt Fredrika Bremer.

Svenska Dagbladet innehåller i sitt nummer för 19 okt. i anledning af den af en insändare framkastade tanken om resandet af en staty åt Fredrika Bremer en varmt skrifven artikel af Hilda Sachs. Uppsatsen börjar med den förmodan att idén icke torde vara främmande för Fredrika-Bremer-Förbundet. Äfven om Förbundet icke haft någon sådan tanke, är den i alla fall värd att uppmärksammas, hvarför vi ej tveka att här meddela några utdrag af fru Sachs' artikel. Den börjar med att påpeka den moderna skandinavismens idé om resandet af en minnesstod åt drottning Margareta. Utan att ingå på skälen för eller emot ett förhärligande af den medeltida drottningens minne anser artikelförf., att i stället för att söka det, som är värdt vår hyllning, femhundra år tillbaka i tiden, borde vi »förhärliga det, som äger värde just för vår tid, det, som åt oss medfört nya tankar, som peka mot framtiden!» samt vinnlägga oss om att ära dem som visat oss nya vägar i »tankens rike», »som sökt leda oss ut ur fördomarnas hundramilaskog, som låtit nya land och ljusa oanade vidder hägra för vår ande».

Vidare heter det:

»Fredrika Bremer är denna de nya riktningarnas personlighet jag här velat nämna, den kvinna, åt hvilken vi, det nutida Sveriges döttrar, med mera fullgodt skäl kunna skänka en hyllningens minnesstod än åt den för oss tämligen oklara medeltidsfurstinnan. För hennes skönlitterära betydelses skull är det icke jag vill resa en staty åt Fredrika Bremer — vi äga författare större än hon, som ännu sakna en sådan — men de frön tlll väckelse och utveckling hon nedlagt i dessa verk, men den maning till ett framåt, till likställighet och frihet för halfva mänskligheten, och med den också för hela släktet, som talar ur dem, det är de gåfvor för hvilka hon är värd att skattas och äras.

— — — — —

Den som hos oss först vågade höja en röst ur det instängdhetens djup, där kvinnorna då dvaldes, vågade ställa fram i dagens ljus omyndighetens själsmördande makt, som talade mildt och lugnt och klart, så att alla måste höra henne, det var Fredrika Bremer

Framtiden måste genom kvinnornas frigörelse fylla rättfärdighetens enklaste kraf: vår tid skulle hedra sig genom att visa att den förstod hedra den som först höjde rösten därför.

Äfven de, som »icke vilja gå så långt», kunna utan betänkligheter vara med om att ära den blida reformsökarinnan. De möjligheter till kunskaper, utbildning och själfförsörjning, som hon ifrade för och som efter hennes dagar tagit gestalt; om deras välsignelser finnes väl icke mera än en mening hos både män och kvinnor, äfven om några anse det böra stanna därvid.

Tanken att uppställa en bild af den till det yttre oansenliga, stilla, åldrande damen — ty såsom åldrande är det hon var den hon var, som sådan tänkte hon sina yngsta tankar — på en offentlig plats i vår hufvudstad bör icke synas öfverraskande eller brutal. Män, som icke varit skönheter och som blifvit afbildade i sin afskräckande fula, moderna dräkt, ha där funnit en plats. Meningen är icke heller att hon borde ställas på ett bullrande torg, där dagens id skulle föra sitt jäktande hvardagslif omkring henne; i en af våra parker borde hon stå — finnes det månne icke plats i något fredligt hörn af Humlegården, där barnen kunde leka omkring henne och stilla promenerande öfverraskas af ett kvinnoansiktes mildhet, när alla andra stoder endast visa manliga drag?

Hon skulle naturligtvis — så tänker jag mig henne — afbildas sittande. Femtiotalets veckrika dräkt skulle i mjuka linier hölja den späda gestalten, spetsmössans afrundade flikar prydligt falla ned på ömse sidor af hufvudet, ansiktet omgifvet af det vackert nedkammade håret och med det mildt förstående kloka uttrycket skulle låta själens ungdom och skönhet lysa fram ur de något tröttade dragen. I handen — den lilla handen som var berömd för sin skönhet — skulle hon hålla en bok, icke ensamt för att antyda hennes författarverksamhet, utan också för att beteckna hennes lefvande tro på vetande och på ljusets seger . . . Så är det jag tänker mig henne, så, synes det mig, är det en konstnärs hand borde mana henne fram för våra blickar.»

Från skilda håll.

Kvindelig Læseforening i Köpenhamn. Den 1 oktober invigde denna förening sin nya lokal vid Amagertorv med en animerad festlighet för medlemmarna, hvarvid det öfverräcktes åt den värderade ordföranden, fröken *Sophie Alberti,* en tacksamhetadress textad på pergament och förvarad i ett fodral af drifvet silfver. Vid supén höll bl. a. den gamla författarinnan fru *Magdalene Thoresen* ett tal på vers.

Den ljusa och rymliga lokalen är försedd med möbler i komposition af artisten Harald Slott-Møller, och det hela är synnerligen smakfullt inrättadt. Tidskriftsrummet prydes af en keramisk haut-relief af fru Agnes Slott-Møller, en gåfva från medlemmarna.

Föreningen räknar 1,500 medlemmar och äger ett bibliotek på öfver 18,000 band.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur 6 sept.—25 okt. 1900.

Svensk:

Eira n:r 17—19.
Folkskolans barntidning n:r 27—32.
Helsovännen n:r 18—20.
Hemtrefnad n:r 26—32.
Hemåt n:r 10.
Idun n:r 35—42.
Jordemodern n:r 9—10.
Kyrklig tidskrift n:r 8.
Läsning för hemmet n:r 4.
Nordisk tidskrift n:r 5.
Nya bokhandelstidningen n:r 36—42.
Ord och bild n:r 9.
Pedagogisk tidskrift n:r 7—8.
Saga n:r 15—18.
Sedlighetsvännen n:r 4.
Slöjdundervisningsbladet n:r 7—8.
Svensk bokhandelstidning n:r 36—42.
Svensk damtidning n:r 36—42.
Svensk läraretidning n:r 36—43.
Svensk musiktidning n:r 13—16.
Varia n:r 9.

Finländsk:

Finsk tidskrift n:r 9.
Nutid n:r 5.

Norsk:

Husmoderen n:r 25—30.
Nylænde n:r 18—20.
Urd n:r 35—38.

Dansk:

Bog og Naal n:r 9—10.
Kvinden og Samfundet n:r 36—41.
Kvindernes Blad 6 sept.—18 okt.

Tysk:

Blätter des Badischen Frauenvereines n:r 17—20.
Deutsche Hausfrauenzeitung n:r 37—43.
Die Frauenbewegung n:r 18—20.
Dokumente der Frauen n:r 12—14.
Monatsbericht des Vereins christlicher Lehrerinnen n:r 10.
Neue Bahnen n:r 18—19.

Engelsk:

The Englishwoman's Review n:r 4.
The Nurses' Journal n:r 9—10.
The Nursing Record n:r 649—655.
The Woman's Journal n:r 34—40.

Fransk:

La Femme n:r 15—18.
L'Humanité Nouvelle n:r 9—10.

Anmälan.

Dagny utkommer ***1900*** *med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.*

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3.50.

För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5.00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36

Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15

är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.

För *hjälpsökande* kl. ½10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.

Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd — III årg. Häft. 17

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

Nyheter till Julen 1900.

Bibelns barn. För våra barn skildrade af *C. E. van Koetsveld.* Öfvers. af kyrkoh. *Bernh. Bohlin.*

Frideborg. Folkkalender för 1901 af pastor *B. Wadström,* med bidrag af flera författare, 35:te årg. Rikt illustr. Kart. 1 kr., klotb. 1.75.

Varde ljus! Illustrerad nordisk missionskalender för 1901 af docenten *A. Ko!modin,* med bidrag af flera författare. 9:de årg. Häft. 1 kr., kart. 1.25.

Korn åt små fåglar. Kristlig barnkalender för 19 1, rikt illustrerad. Häft. 1.25, kart. 1.50.

Pastorn. Berättelse af *V. L.* Bemyndigad öfvers. från danskan. Häft. 1 kr., kart. 1.25.

Blåklintar plockade vid vägen. Berättelser af *L. Lunell.* Häft. 50 öre.

Guds båge i skyn eller tröstеord för tider af sorg och mörker, af d:r *J. R. Mackduff.* Öfversatt af lektor *G. S. Löwenhielm.*

På väg till morfar. Med illustrationer af *Jenny Nyström-Stoopendahl.* Häft. 1.25, kart. 1,50.

På olika vägar. En berättelse för ungdomen och dess vänner af *Minna Blümmer.* Häft. 1.25, kart. 1.50.

Missionsbibliotek för folket:

N:o 16. **Indianmissionären i urskogen.** Verklighetsskildring af *E. R. Baierlein,* missionär. Pris 75 öre.

N:o 17. **Bland människoätarne på Nya Guinea.** Ett vittnesbörd om evangelii makt af *S. Mc Farlane,* missionär.

Annie eller ljusets barn. Af *O. F. Walton* Häft. 75 öre, kart. 1 kr.

Den stora frågan af *J. J. Jansen,* f. d. kyrkoh. i Röken, Norge. Bemynd. öfvers. af rektor *A. A. Berg.* Häft. 75 öre.

Våra barn, vägledning till uppfostran i hemmet af *H. P. Hansen,* med förord af *Wilh. Beck.* Bemynd. öfvers. af *E. N. Söderberg,* fil. d:r. Häft. 1 kr.

Hvad är sann vänskap? Af *C. Skovgaard-Peterzen,* kyrkoh. Bemyndigad öfversättning af *E. N. Söderberg.* fil. dr. Häft. 50 öre.

Bibliotek för de unga:

N:o 99. **Jul och krig** af *T. Bungener.*
» 100. **David bagare** af *Runar Alm.*
» 101. **Elsas minnesgåfva** af *Thora.*
» 102. **Den lyckliga resan** af *A. Vollmar.*
» 103. **Arbetet bringar lycka** af D:o.
» 104. **Före och efter Jul** af D:o.
» 105. **Den lille hemlöse** af *L. S.*
» 106. **Ett eget hus.**
» 107. **Ellas lifsuppgift** af *Runa.*

Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition.

Ur en brefväxling mellan S. A. Hedlund och Fredrika Bremer.

När för några veckor sedan underrättelse ingick, att S. A. Hedlunds innehållsrika lefnadslopp lyktats, fördes tanken, utom på allt det betydelsefulla detsamma inneslutit, till en episod i denne mans lif, säkert en af dess skönaste och minnesrikaste: vänskapen med Fredrika Bremer. Det varma vänskapsförhållande mellan dessa båda närsläktade andar, hvilket fann ett uttryck i en del tankerika bref, har visserligen redan under Hedlunds lifstid blifvit behandladt i skrift, särskildt i den teckning han i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning lämnat af »den vördade och kära väninnan», som han kallar henne. Men sedan den sist kvarlefvande af de två vännerna gått bort, ser man detta vänskapsförhållande i ett förklaradt ljus och med nyvaknadt intresse tar man del af de dokument, som tjäna att belysa detsamma.

Dessa dokument bestå af en samling bref från Fredrika Bremer till S. A. Hedlund, genom den senares älskvärda frikostighet skänkt till Fredrika-Bremer-Förbundet några år före gifvarens död. Tyvärr finnas icke Hedlunds egna bref i behåll, då som bekant Fredrika Bremers arfvingar förstört större delen af hennes efterlämnade korrespondans. Men fastän blott den ena partens del i brefväxlingen bevarats åt eftervärlden, får man af denna en ganska klar föreställning äfven om den andras personlighet, och man igenkänner, återspeglade i hans berömda kvinliga korrespondents ord, många af de drag, som karakterisera Sven Hedlund: den varmhjärtade människovännen, den för allt framåtskridande nitälskande reformmannen, den entusiastiske förkämpen för alla slag af ädla frihetsrörelser, icke minst för den, som har kvinnans höjande till mål.

Bekantskapen mellan Fredrika Bremer och S. A. Hedlund förskrifver sig från år 1851, då han ännu var kvar i Stockholm, och befordrades af gemensamma litterära intressen. Korrespondansen, som inleddes sedan han flyttat till Göteborg, omfattar åren 1852—1855; efter ett längre uppehåll under författarinnans utländska resor återknytes den år 1862, då Fredrika Bremer, hvars intresse i hög grad fängslats af »Den siste atenaren», som då nyss utkommit, vänder sig till Hedlund, författarens vän och beskyddare, för att få veta »hvem och hvad» denne Viktor Rydberg är. Sedan fortsattes den skriftliga förbindelsen mellan vännerna, till dess den afbröts af den enes död år 1865.

Det här åberopade brefvet med Viktor Rydberg som föremål har redan flere gånger offentliggjorts, men den öfriga delen af brefväxlingen är mindre känd, äfven om ett och annat citat därur förut meddelats i tryck. Då nu S. A. Hedlunds nyss timade död återskänkt dessa bref aktualitetens intresse, torde däri ligga skäl nog för ett mer utförligt återgifvande af deras innehåll än hvad hittills skett. Många af de yttranden, som däri förekomma, kunna läggas till den skatt af rika, banbrytande tankar, som Fredrika Bremer lämnat i testamente åt eftervärlden.

* * *

De första brefven behandla hufvudsakligen litterära spörsmål. Det är författarinnan Fredrika Bremer som tillskrifver tidningsredaktören Sven Hedlund. Men på en del smådrag märker man, att det redan då existerade närmare beröringspunkter mellan de brefväxlande, än de som bruka förefinnas mellan ett par främlingar, som endast mötas så att säga å ämbetets vägnar. Det kunde ej ha varit annat än en verklig vänskap som förestafvat ord sådana som följande, hvilka man återfinner i det äldsta brefvet i samlingen, dateradt d. 23 nov. 1852. Det berör Hedlunds publicistiska verksamhet och vittnar om det intresse hvarmed Fredrika Bremer omfattar så väl sin unge väns personlighet som hans nyligen tillträdda befattning som hufvudredaktör för Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.

»Lycka till», skrifver hon, »att ha uppnått en befattning och ställning som jag påminner mig det af er ansågs såsom en den önskvärdaste. Måtte den synas er så allt ännu. Ni har fått medel i hand mäktigare än guld att gagna dem 'som arbeta och äro betungade'. Att ni vill göra det, att ni kan göra det, det vet jag. Att ni skall göra det hoppas jag innerligen. Men stridsfanan måste då höjas i fridsfurstens namn; så blott blir den en seger- och fridsfana. England och Amerika, icke Frankrike, måste blifva våra föredömen på frihetens och framåtgåendets väg. Ännu en gång hjärtligen lycka till!»

Och i nästa bref (d. 8 dec. 1852) fullföljer brefskrifverskan med värme samma ämne, hvilket tydligen ligger henne mycket om hjärtat. Hon skrifver:

»Ännu en gång hjärtligen lycka till utförandet af alla goda afsikter och föresatser. Men vill ni tillåta en äldre väninna ett varningsord, framkalladt af några af dessa föresatser?

Kasta er ej in i en alltför polemisk riktning. Det är lätt att finna fel och att klandra. Men med klandret väckes mera harm än nytt lif, om det ej uppbäres af stark öfvertygelse och insikt om botemedlen mot de öfverklagade bristerna. Framställningen

af en god kommunalvård, hvarhelst den finnes, borde gå i bredd med attacken mot den dåliga.

Visst är att i denna tid hjälper oss ingenting att kämpa en god kamp för en god sak såsom sträng rättvisa och billighet i allt och mot alla.»

Och liksom rädd att ha uppträdt som en alltför docerande mentor slutar hon sina kloka råd med följande älskvärda urskuldande:

»Se i detta blott att jag är — femtio år gammal och er uppriktiga väninna Fredrika Bremer.»

* * *

Men om äfven rent personliga uttalanden, som de nyss citerade, förekomma, så afhandlas, som nämndt, i de äldsta brefven mest litterära frågor. Hedlund synes ha begärt något bidrag af den frejdade Fredrika Bremer för Handels- och Sjöfartstidningens följetongsafdelning. Hon säger sig visserligen — i samma bref af den 23 nov. — vara alltför upptagen af utgifvandet af sina »Hemmen i den nya världen» för att se sig »god till att frambringa något sådant» som det begärda, men följetongsfrågan tycks dock mycket intressera henne att döma af den beredvillighet, hvarmed hon inlåter sig på diskuterandet af andra arbeten, lämpade för ändamålet. Hennes nyss afslutade resa i Amerika och bekantskapen med de amerikanska författarna ge anledning till framkastande af åtskilliga öfversättningsförslag. Berättelser af den då nyss världsberömd vordna författarinnan till »Onkel Toms stuga», af Hawthorne och Catherine Sedgwick rekommenderas varmt, i synnerhet den förstnämndas debutarbete, »The Mayflower».

Angående detsamma skrifver hon:

»Det innehåller teckningar och genretaflor, som utmärka sig genom deras lokal- och nationalfärg, genom sanning, friskhet och hjärtlighet. Några äro obetydliga, men några skulle utgöra goda följetongsartiklar, och då förf. genom sin »Uncle Tom» nu blifvit ett af samtidens största litterära lejon, så skola säkert dessa första friska prof af hennes sköna talang emottagas med nöje. Vill ni hafva dem jämte ett litet förord af mig?»

Det enda Fredrika Bremer begär som lön för sina goda råd och lån af böcker är, att Hedlund »till deras öfversättning använder ett medellöst *fruntimmer*. Och jag vet», tillägger hon, »ert eget hjärta skall leda er därtill.»

Vare sig det nu var af filantropisk bevekelsegrund eller af redaktionsintresse — och ett löfte om ett förord af Fredrika Bremer var ej så litet lockande — eller troligen af båda tillsammans, men Hedlund tycks ha skyndat sig att antaga förslaget rörande »The

Mayflower». Redan ett par veckor därefter är nämligen genom Fr. Bremers förmedling en öfversättning af ett par af dess skisser under arbete, och de följande brefven sysselsätta sig mycket med de sålunda inledda följetongsaffärerna. Man anar dock af ett och annat yttrande, att det mer varit det goda hjärtats ingifvelse än det litterära omdömet som följts vid valet af öfversättarinna. Dennas språkbehandling — och alltjämt är det genom Fredrika Bremer underhandlingarna med Hedlund föras — synes i dennes tanke ej ha varit fullt tillfredsställande. Äfven förmedlarinnan tycks finna det befogade i anmärkningarna, ehuru hon opponerar sig mot en del af dem. Hon ger nämligen följande naiva erkännande:

»Till min öfverraskning fann jag, att hon (öfversättarinnan) var mindre stark i svenska språket än man borde förmoda det af ett ungt fruntimmer, som gått igenom de bästa pensioner i Stockholm.»

Nyårsafton 1852 afsändes det utlofvade förordet*). Fredrika Bremer skrifver därom:

»Här medföljer min lilla inledning, som har blifvit en hel liten afhandling. Men jag tror att ni ej skall hafva något emot den, i synerhet som den så varmt omfattar er älskade 'Uncle Tom'. Polemiken, som jag sett både in- och utrikes drifvas mot romanen och som äfven andar så mänskligt stora och ädla som vår Geijer kunde ingå på, åtminstone i muntliga utgjutelser, har framkallat detta försök att ställa denna vår tids älsklingsläsning på — den hylla, dit den hörer. Och jag tackar Uncle Tom för en god handräckning därvid.»

Äfven i de följande åren behandlas i korrespondansen författarefrågor. En af dem rörde bidrag till »Folk-kalendern Götha», hvarom Fredrika Bremer troligen blifvit anmodad af Hedlund. Hon skrifver den 7 febr. 1854:

»Till Folk-kalendern, där Thekla Knös och Onkel Adam teckna sina namn, skall jag med nöje ge mitt bidrag och skall bjuda till ge ett par riktiga godbitar, en på vers och en på prosa. Jag förmodar att bidragen ej behöfvas förr än längre fram på året. Nu har jag mycket, mycket att sköta med — barn och madamer och komitéer, och får ingen tid att skrifva något utom angelägna bref.»

Vidare heter det i samma skrifvelse:

»Andra delen af mina amerikanska bref har jag tillsändt er på Göteborg. Vill ni bryta ut något stycke därur för er tidning, så tag — berättelsen om det fredliga nybygget i Mississippidalen

---

*) Publicerades i Handelstidningen för den 20 jan. 1853 under rubriken »Om romanen såsom vår tids epos».

efter mrs Child. Det är en liten godbit som måste göra godt. Jag själf kan aldrig läsa om den utan innerlig rörelse.»

Hon tillägger:

»Min käraste läsning för närvarande är schweizaren A. Vinets arbeten. Han är en kristlig Emerson, storsint såsom denne i sanningens och den andliga frihetens dyrkan, men större i sin utgång och ändpunkt, större i ödmjukhet, fullkomligare på allt vis och för mig en af senare tidens värderikaste bekantskaper inom litteraturen.»

Det utlofvade bidraget till Folk-kalendern satt emellertid långt inne, hvilket framgår af ett ångerfullt bref af d. 12 aug. 1854, och skälen till uteblifvandet äro i sanning tungt vägande.

»Har ni trott mig vara död», skrifver hon, »eller ha förlorat minnet, då jag på så länge icke låtit höra af mig för den där Folk-kalendern. Jag lefver och jag minnes, men — jag har suttit nu i mer än fem månader vid en döendes bädd, och *det* har upptagit tid, tankar, lif och lust ifrån allt annat. Min stackars moder fick ett nytt anfall af slag i början af förliden mars månad och har allt sedan *hållit på att dö* under svåra och omväxlande plågor utan ro dag eller natt, så att det är ett under att hon ännu lefver, och icke blott lefver utan har blifvit något bättre och starkare till kroppen, kan äta mer o. s. v., ehuru hennes tillstånd i öfrigt är bedröfligt nog. Under sådana omständigheter skall ni ej undra på att förmågan att skrifva eller att skapa något varit såsom död. Och Folk-kalendern får detta år icke något bidrag af mig, så vida den icke vill upptaga ett par små stycken skrifna för något längre tid sedan (och som jag härmed sänder), det poetiska (Sundet) då jag var i Danmark, det prosaiska för några månader sedan. *Sundet* har många oregelmässigheter, men har, synes mig, friskt lif så att det kan förtjäna ett »får gå»! *De vissna löfven* är ett blad ur min egen inre historia. Båda styckena äro emellertid så obetydliga till omfång, att jag förmodar de ej kunna väga stort i den materiella viktskålen» — — —

I ett bref af d. 4 jan. 1855 tackar hon för det genom Hedlund henne tillskickade honoraret för hennes »små bidrag till den prydliga Folk-kalendern Götha».

»*Tack* för brefvet», heter det, »och det andra; jag är *fullkomligt* nöjd med båda. Icke så nöjd är jag med några tryckfel, som litet vanställa meningen på ett par ställen i de små styckena; men något i den vägen får en författare alltid vänta sig att se, då han får se sina tankar i tryck. Dessa här äro i alla fall obetydliga

i jämförelse med de kolossala, som jag ibland fått med förskräckelse skåda, som t. ex. då aflidne professor Palmblad, min förste vänlige uppmuntrare och boktryckare, förvandlade, i en viss romantisk och rörande situation, ordet *skuggor* till — *suggor*. Det var dock bra lätt gjordt. En annan satte *nysa* i stället för *rysa* på ett ställe, där läsaren bort rysa eller åtminstone känna sig högtidligt stämd och nu i stället måste skratta. Det går väl an ändå när tryckfelen äro så påtagliga, att de komma på tryckningens räkning, och icke, såsom oftare är fallet, äfvensom med många svåra öfversättningsfel i öfversättningar på främmande språk, på författarens. Men denna klagovisa är så gammal som skrifkonsten; därföre icke mer därom!

Angående sina litterära sysselsättningar för tillfället skrifver hon i samma bref:

»Jag sätter nu ihop och låter trycka små, små böcker för de små; och när ni en gång får en liten en i huset, så skickar jag ett helt paket guldkorn och ordspråk. Till nästa nyår vill jag ge ut några rätt folkliga folkskrifter. Vi måste verka medan dagen är.»

Detta allmännyttiga litterära företag kan väl betraktas som en fortsättning till det som Fredrika Bremer satt i gång redan till julen 1852, hvarom hon i sitt bref af den 16 dec. detta år yttrar:

»Julen är inne med sitt mörker och kommer snart med sitt ljus. Stockholms fruntimmersförening vill under denna högtid låta hvarje hem, där nöd och död gästat under farsoten, stråla gladare och rikare än någonsin tillförene i den store helarens namn. Den kommer ock att sända ut små barnskrifter af inhemska författare och söker gifva uppslaget till en egendomlig svensk barnlitteratur. Kanske nästa jul får jag sända ett litet paket med dessa barnskrifter till — — en liten son eller dotter i ert hus.»

* * *

För öfrigt vittnar hvart och ett af dessa bref om skrifverskans varma hjärta, som alltid öfversvallade i kärlek och medkänsla för allt och alla i behof af stöd och hjälp, vare sig det gällde ett allmännyttigt företag eller en enskild hjälpbehöfvande. Och helt säkert visste hon att hon däri möttes på halfva vägen af den vän, till hvilken hon skref. Än är det någon i Amerika bosatt svensk, hvars anförvandter i Sverige hon lofvat efterforska och för hvilken hon anlitar Hedlunds alltid beredvilliga tjänstaktighet. Än har berättelsen om en hjältemodig handling af ett par fiskare vid västkusten, hvarom hon läst i tidningarna, väckt hennes uppmärksamhet och hon frågar om Hedlund »vet något mer om dessa präktiga karlar» och om »något blifvit gjordt för att belöna dem».

Än gör hon sig till förespråkerska för en fattig yngling, som af sjuklighet är förhindrad att fullfölja sina studier, men som har »sin fröjd af vetenskapliga och litterära sysselsättningar», hvarför hon hoppas att Hedlund skall pröfva hans förmåga och förhjälpa honom till något inkomstgifvande arbete. Än är det någon på obestånd kommen familj, för hvilken insamling är satt i gång. För alla har hon några varma, hjärtevinnande ord, som visa, att hon trängt in i dessa sina medmänniskors förhållanden och att det ej är fråga om en blott ytlig välgörenhet.

* * *

Det märkligaste ur brefväxlingen är dock de uttalanden, som däri förekomma i kvinnofrågan och äktenskapsfrågan, ämnen, som utan tvifvel lågo henne nära om hjärtat och i hvilka hvarje Fredrika Bremers ord väger tungt, icke minst för vår tid, som sett så många af hennes tankar bära frukt. Hvad hittills meddelats har endast varit brottstycken ur korrespondansen, med uteslutande af det oväsentliga. De bref, som nu följa, återgifvas däremot i sin helhet, på några få utelämningar när.

Stockholm d. 16 dec. 1852.

Jag kan icke låta det gamla året nalkas sitt slut utan att sända min unga vän i Göteborg min tacksägelse för brefvet af d. 15:de okt. och min hjärtliga lyckönskan till hans förlofning med en älskvärd ung flicka och med detsamma nära förbindelse till en så aktningsvärd och högt aktad man som grefve Thorsten Rudenschöld. Jag hade väl hört ryktesvis talas om denna förlofning, men hade ingen visshet därom förrän genom ert bref. Det gladde mig uppriktigt att höra att ryktet sagt sannt, ty ingenting är så välgörande, verkar så utvecklande och så stadgande i allt godt på en god och ädelsinnad ung man som förbindelsen med en ung kvinna af äkta kvinligt värde. På ett djupt och gudomligt vis fullända sig dessa båda naturer under kontakt med hvarandra, strålande in i hvarandra i kärlek hvad djupast och störst de äga inom sig, ja uppenbarande därunder hittills för dem själfva fördolda skatter, genom andarnas giftermål ett nytt andligt lif, och födande en helhet och fullhet af lifvet, som de förut blott dunkelt anat men aldrig ägt. Jag skildrar den fullkomliga föreningen mellan tvenne själar i kärlek eller i vänskap, ty de två stå hvarandra mycket nära. Må ni i ert äktenskap lära känna en lycksalighet, som jag äfven lärt förstå i lyckliga och innerliga vänskapsförhållanden, men nu — har blott i minnet, ty dem jag älskat och blifvit så älskad utaf — de äro alla döda. Dock att så ha älskat, att så ha lefvat med ett mänskligt väsen, det är en outsäglig välsignelse. Man vet då hvad him-

melen är och man tror på dess eviga verklighet. Det blir då en fläck i vårt hjärta, i vårt innersta, som ständigt är grön, där källor springa och där rosor dofta, en fridlyst oas, där evig sommar råder och dit vi kunna fly i mörka stunder som till vårt egentliga hem. Ty hafva vi haft så hem uti en annans själ, att tillfälliga störningar blott ses som farande moln på en klar himmel, ha vi känt med en annan varelse ett så djupt samband att intet i världen förmådde rubba dess innerlighet, ha vi känt att vi hörde samman i evighet, af djup gudomlig nödvändighet, ja då kunna vi låta mycket i lifvet gå och komma som det vill, mycket förlora, mycket lida och ändå vara lugna och ändå ha nog och ändå tacka Gud för en oändlig rikedom i vårt hjärtas visshet.

Blifve det så för er!

Hvad er nya lagstiftning angår med afseende på äktenskapet, så skulle jag vara färdig att ingå därpå, om ni kunde öfvertyga mig om att barnens öde därigenom blefve i någon mån mera betryggadt, ja att det icke blefve vida mer prisgifvet åt slumpen och samvetslösheten än det nu är. Taga vi människan sådan hon är i allmänhet på jorden och i dess samhällen, så se vi dock klart, att det är icke godt att förtro sig till hennes ingifvelser, ty nyck och passion ha däri en alltför stor del och öfverrösta ofta hennes högre samvete och skulle troligen göra det totalt, om hon ej i mänsklighetens högre samvete och i de lagar, som uttala och representera detta, hade på en gång en manande vän och en domare, som hindrar henne att hemfalla under själfviska och tillfälliga lustars lag. Det är väl klart, att de juridiska banden i äktenskapet äro samhällets medel för att skydda de svagas (hustruns, barnens) lif och framtid mot mannens (eller föräldrarnas) glömska eller missaktning af sina plikter. Och prästens inträde i kyrkans eller religionens namn för att förena makarna är blott det yttre uttalandet af den inre sanning och det syfte, som allena gör föreningen emellan man och kvinna till något verkligen ädelt och heligt. Det var en helig förbindelse före prästens tillkomst, men människorna skulle ej ge akt därpå eller lätt glömma det, om icke kyrkan gifvit den inre lagen en form och ett ord, som uttalar dess helgd och blir ett bindemedel blott emedan det representerar hvad som innerst bör binda makarna. »Kärleken behöfver ryggstöd af plikten», sade en gång Geijer, och en annan gång: »Man talar om kärleken som om något stillastående, och ändå är ingen kärlek tänkbar utan metamorfoser». Se er omkring i världen och fråga er hur mången man skulle förblifva trogen make

och fader, om han under fluktuationerna af sin kärlek icke hade ryggstöd af plikten (och af den allmänna sedliga opinion, som pliktbegreppet födt af sig), om under kärlekslifvets metamorfoser ingen helig lag förde till en normal utveckling.

Kväkaresamfundet, som afkastat alla vanliga yttre lagar och beropa sig på den inre lagen, den inre rösten såsom enda rättesnöre, har dock förutsett att denna måste vara lika hos alla och stödjer sina förbund på en sådan öfverenskommelse. Så t. ex. vid giftermål förklara kontrahenterna inför församligen, att de vilja lefva tillsammans såsom man och hustru, och detta är nog att stifta äktenskapet. Men disciplinen af känsla, tankar och hela lefvernet är ifrån barndomen så sträng inom kväkaresamfundet, att den allmänna meningen är där mera bindande än för oss några rätts- och kyrkoformer och förer i grunden till samma mål, att personer, innan de föda barn till världen, väl må besinna vikten af denna handling och af de plikter, som böra följa därmed, är väl en fordran af sund moral, äfvensom af erfarenheten. Och därföre är det med något skäl som man fäster namnet *oäkta* vid den förbindelse, som icke ger akt på dessa högre mål af äktenskapet, utan söker blott låg själftillfredsställelse. Att barnen få lida därför såsom *oäkta* är orätt mot barnen, men huru hjälpa det? Det är föräldrarnas fel, då de alstrat barnen utan heligt uppsåt. Och föräldrarnas missgärningar måste alltid till en viss grad drabba barnen. Samhället kan ej gifva efter sitt rena moralbegrepp. Barmhärtigheten, som är samhällets krona, frågar mindre efter detta och sluter den förorättade i sin upprättande famn. Och det är hvad som sker alla dar dels genom enskild välgörenhet, dels genom offentliga goda anstalter.

Huru ofta under närvarande tid, då efter koleran man närmare efterforskat barnens tillstånd i de fattiga klasserna, huru ofta har man ej här funnit fäder, som afskuddat sig all försorg för sin afkomma och som äfven lyckats att göra det, då de ej kunnat bindas därtill genom prästbevis för lagligt äktenskap. Flera sådana förskjutna små har vår fruntimmersförening måst åtaga sig. Men ni blir själf far en gång, och ehuru jag vet, att ert hjärta är en mera bindande makt för er än några yttre rättsformer, så torde ni en gång vid blicken på era små känna er som fader äfven *samhälle (?)*, och i det faderliga samhällets namn skall ni fordra både rättstjänarens och prästens biträde för att betrygga det uppväxande släktets ekonomiska och moraliska vård. Och kunde detta biträde sträckas äfven till skydd för de oskyldiga s. k. oäkta små, så — vore det väl.

Men jag har för länge uppehållit er vid detta ämne. Fullt och hjärtligt instämmer jag med er i frågan angående kvinnans myndighetsålder, och på det uppväxande släktets bättre framtid ser jag öfver hufvud enda garanti uti kvinnans moraliska och samhälleliga upplyftande uti alla klasser. Mitt återstående lif skall ägnas att verka därför i min mån. I andra och tredje delarna af mina »Hem i den nya världen» skall ni se åtskilligt af min tro och mina tankar häröfver. Med första tillfälle skall jag sända er den nyss utkomna andra delen. Den tredje torde väl dröja tills mot våren.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hjärtlig tillönskan af glädje, lycka och allt godt detta år, nästa år och — — alla år från er gamla väninna

Fredrika Bremer.

* * *

Det bref, som i likhet med det nyss anförda mer utförligt redogör för Fredrika Bremers ställning till en del för hennes kön viktiga spörsmål, är af ett par år senare.

Den 3 febr. 1854 skrifver hon:

»Jag måste ändtligen med några ord i dag tacka er för ert vänliga bref af den .... januari, och synnerligen för det rena och hjärtliga deltagande för mitt köns belägenhet, som ni där yttrar. Ni har fullkomligen rätt: det är mången ogift, medelåldrig kvinna, som skulle vara friskare och äfven mera ren, om hon hade *ett barn* till föremål för hennes hjärtas ömhet och omsorg. Likväl måste jag motsätta mig åsikten, som vore detta förhållande enda villkoret för hennes hälsa och renhet. Och jag ber er därutinnan tro en djupt kvinlig natur, som kunde outsägligt ha älskat make och barn, outsägligt ha njutit, med oändlig fullhet ha lefvat i de förhållanden som tillhöra föreningen emellan man och kvinna, som en tid i sitt lif äfven längtade till dem, som till sitt väsens — *icke* himmel men väl blomning, och likväl frivilligt afstått ifrån dem och sedan *utom dem* njutit tillvarelsens fullhet och rikedom, ja njuter dem i denna stund med en frihet och fröjd, som icke blir så mången gift maka och moder till del. Men vore denna sällhet egoistisk, så skulle jag ej tala om den. »Den som icke älskar, han känner icke Gud.» Den ogifta eller barnlösa kvinnans lif har sina egna frestelser och sorger, men en stor del af dessa uppkomma — åtminstone till deras makt öfver henne, af den ensidiga och falska riktningen i hennes uppfostran och i den litteratur, hvaraf hon föder sig och

som nästan uteslutande hänvisar henne för värde och sällhet på äkta ståndet och modersvärdigheten. Dessutom har det slafveri, under hvilket den ogifta kvinnan lider genom opinion och lagar, stor skuld i hennes brist på själs- och kroppshälsa, brist af duglighet och sällhet. Och Gud välsigne er med — den skönaste och älskligaste dotter, för det ni ärligt vill kämpa för de bundnas sak i detta afseende!

Men se, äfven i närvarande tid, en ogift kvinna, öfver den första ungdomsåldern, med någon frihet och någon förmögenhet, godt hjärta och godt hufvud — och jag skulle vilja visa er några sådana kvinnor bland våra för de fattiga verksamma medborgarinnor här — och ni skall finna en friskhet, en duglighet, ett friskt och gladt lif, som vittnar om en vida lyckligare tillvarelse än den af mången kvinna med en grälig eller slarfvig man och flera barn, dem hon med bekymmer måste draga fram. Ja, visste kvinnorna rätt, före giftermålet, allt besvär och allt bekymmer som ofta barnen förorsaka, så — skulle många besinna sig väl, innan de vågade sig in i det företaget. Åtminstone skulle de vara mer angelägna, än ofta nu, att icke gifva hand och hjärta utan åt en make, som äfven kan blifva ett stöd och en hjälp i lifvets allvarsamma omsorger.

Det finnes äfven en kraft, som ej sällan uppkommer genom förnekelsen af tillfredsställelsen af kvinnans naturliga böjelser i yngre år och som i katolska länder finner ett skönare fält för verksamhet och lif än i våra. Den varma känslan, bortvisad att söka gensvar och fullhet hos jordiska föremål, vänder sig ofta till himmelska och finner i umgänget med dessa och lifvet i dessa ej sällan en fullhet och en fulländning, som det naturliga lifvet aldrig så hade kunnat skänka. Tro mig, där äro ljufheter, hänryckelser, outsägliga fröjder i ensliga hjärtan, som sprider en glans öfver tillvarelsen, öfver jordiska och himmelska ting, öfver det närvarande och tillkommande och låter själen flamma af kärlek och lof, — på ett sätt som låter vanliga kärleksfröjder synas bra — vanliga och svaga. Dock kunna de renaste, innerligaste kärleksstunder emellan älskande människohjärtan — dessa då tårar falla ned öfver leende läppar, och man begär blott att offra sig för att bevisa sin tro och kärlek — dessa kunna ge tanke därom och komma dem nära. *Men* dessa människolifvets blomningsstunder aftaga med åren. Det är ett jordiskt vid dem, som drar dem till stoftet eller fängslar deras vingar. Som sylfidens i den sköna baletten med detta namn falla de af och hon dör, stelnande i verklighetens omfamning. Hvad af den mänsk-

liga Psyke, som befriade sig därur, som lefver upp på nytt med odödliga vingar och strålar, som ej släckas, tillhör icke en naturlig utan en öfvernaturlig kärlek. Lyckliga de, som inom äktenskapet lyckas att utveckla och behålla denna senare. Deras kärlek är »född af Gudi». Vill ni se svart på hvitt hvad kvinnans kärlekslif kan vara utom könslifvet, så läs Confessions de S:te Thérèse; och fråga er huru många lyckliga älskande i jordiska förhållanden kunna tala om sådana fröjder och med sådana ord. Och dessa fröjder, *de* äro icke underkastade vanskligheten; de ha hopp och löfte och förkänsla af evigt lif, de aftaga ej utan snarare stiga med stigande år.

Hvad våra ogifta kvinnor i Sverige, både yngre och äldre, ännu i allmänhet storligen behöfva är — frihet och ett starkt medvetande om dess värde samt om deras egen förmåga att bruka den. En ädel självständighet, hvila vid sig själf och Gud allena är första villkoret för all högre utveckling och sällhet.

I allt hvad jag skrifvit har jag något arbetat därför, men jag hoppas att innan jag dör skall mitt arbete gifva ett mera helt resultat. Jag skall härefter mera koncentrera mina krafter därpå, mera uteslutande lefva därför.

Tack för den lilla vackra bilden af ert hemlif på Leckö! Huru hjärtligen gläder jag mig icke för er åt förbindelsen med denna familj, som säkert åt ert rena och goda hjärta skall gifva — just hvad det behöfde för att lefva rätt fullt och färdigt, så i hemmet som i samhället.

* * *

Sista brefvet i samlingen är skrifvet den 18 april 1865, således Fredrika Bremers sista år. Tilltalsordet *ni* har nu förbytts till det förtroliga *du*, vänskapsbandet har således under årens lopp knutits fastare mellan vännerna. Här följer slutet af detta bref, däraf man finner att åldern ingenting dämpat af den entusiasm, hvarmed Fredrika Bremer omfattade alla samhällsnyttiga reformer. Efter att som så ofta förr ha vädjat till sin korrespondents tjänstvillighet i fråga om något enskildt barmhärtighetsverk skrifver hon:

»Ett annat andragande har jag äfven till Sven Hedlund, men mera till hans goda hufvud än hjärta, ehuru det senare aldrig kan eller får vara borta ur rådet! Det är om påskyndandet af den fria akademi, hvarom jag med så osäglig tillfredsställelse läst i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Bäste vän, sätt den i gång, och du har beredt dig en lefvande, oförgänglig minnesvård i ditt fädernesland! Och tänk på att, utom redan omförmälda lärostolar, inrätta en ny för en vetenskap rätt för tiden behöflig och som (jag

icke nog kan förundra mig häröfver) hittills hålles anonym eller som en bisak, en liten adjunkt till andra professioner med gamla, berömda namn; och som jag funnit så behandlad i alla länder och akademier, dem jag vet något om! Låt den framträda i Göteborg i öppna dagen, uti solens ljus och med dess rätta namn: *samhällslära.* Ingen kan bättre än förf. till artiklarna »Om uppfostran» i Svensk månadsskrift (en af de bästa och på positivt innehåll rikaste, som tidskriften innehåller) verkställa en så viktig reform och göra det så, att alle man måtte förstå huru nära den sunda samhällsläran sammanhänger med den sanna lifsläran. Ack, huru gärna komme jag till Göteborg än en gång, om än endast för att sitta som åhörarinna i den lärosalen!»

Hennes sista ord till vännen lyda så:

»Tack och välsignelse för allt hvad du gör och än vill göra för vårt samhälle. En hjärtlig hälsning till din älskliga hustru och äfven till din unga vän V. R. (Viktor Rydberg) från din gamla väninna

Fr. Bremer.

En tjänstefolksfråga för 100 år sedan.

»Intet är nytt under solen», heter det visserligen, men då man hör i alla tonarter upprepas klagan öfver »tjänstefolket nu för tiden — deras lyx och öfverdåd», känner man sig dock frestad att tro, det man här står inför något alldeles nytt, ett för våra dagar säreget samhällsondt.

Och har vår egen barndom förflutit i en mera undangömd vrå af landsbygden, då minnas vi från den, äfven om den ej ligger så långt tillbaka, löner, vanor och pretentioner, som skulle slå en yngre generation med häpnad och som stärka oss i den tanken, att »den gamla goda tiden» ändå måtte ha funnits till. Trolig{e}n låg den blott ett litet stycke bortom den dag, då våra barndomsminnen börja; sammanfaller med dem gör den ej, ty vi minnas ju äfven från barnaåren klagan öfver en fördärfvad, förvekligad nutid, i motsats till hvad som varit.

Men skulle vi begifva oss af på upptäcktsfärd efter den gyllene tid, då ingen vållade den andre bekymmer genom att vilja flyga

högre än vingarna bära, då ginge det oss nog, som det gick gamle kung Svegder, när han drog ut att söka Asgård; hur han vandrade, fann han aldrig hvad han sökte. Sagan förtäljer ju intet om hans vandring, om hur många gånger han, dårad af gäckande hägringar, trodde sig framme vid målet, men den behöfver ej heller berätta därom; vi veta det ändå, ty den delen af den gamle kungens historia går igen i alla tider.

Och skulle vi under vårt sökande efter den gamla goda tiden förirra oss upp i det tornrum, där Uppsala domkyrka förvarar sitt arkiv, då upprepades den troligen än en gång. Också vi trodde oss nu ha hunnit vår vandrings mål.

Allt häruppe är så lugnt och stilla. De stora, prydligt ordnade folianter, som på gulnade pappersblad berätta för oss om gångna tider, tala bestämdt blott om enkla, flärdfria människor, som visste sin plats och förnöjsamt behöllo den. Och med en segerviss känsla slå vi på måfå upp en af de största bland de stora, portföljliknande böckerna, den som innehåller domkyrkorådets handlingar för åren 1629—1809. Och så läsa vi: Protocoll hållit i Upsala Domkyrka, den 25:te augusti 1793. Med många »emedan» och »alldenstund» förtäljes oss där, att församlingens respektive ledamöter den dagen kallats att sammanträda i kyrkans kor, hvarvid till underdånigaste åtlydnad af en Kungl. Maj:ts nådiga skrifvelse af den 19:de april s. å. skulle inhämtas husbönders, mäns och fäders tanke om huru onyttigt öfverflöd af sidentyger, nyttjade af tjänstefolk m. m., säkrast skulle förekommas. Äfven hemställes huruvida man ej borde för tjänstefolket fastställa redan förut antagna, särskilda dräkter eller ock afgifva förslag till nya sådana. »Och som församlingens ledamöter härmed fingo röna ett förnyadt vedermäle af Kungl. Maj:ts landsfaderliga omsorg att genom inskränkning och hämmande af en skadelig yppighet och fördärfligt öfverflöd befordra allmän och enskild välmåga samt nådiga förtroende för sina trogne undersåtar att med dem rådsamma, huru detta ändamål säkrast må kunna erhållas, så gjorde prästerskapet sig försäkradt att församlingens respective ledamöter, af vanlig nit och tillgifvenhet för konung och öfverhet, sökte svara emot Kungl. Maj:ts visa och nådiga afsikter samt med den omtanka och rådighet detta ärende fordrar gå Hans Kungl. Maj:t till mötes».

En af de akademiska fäderna, professor Zacharias Nordmark, tyckes först ha fått ordet. Hans memorial, som här nedan ordagrannt återgifves, tillropar oss på nytt ett »allt är sig likt under solen». Den respekt för människovärdet och den personliga friheten, på

hvilken vår tid så gärna vill lägga monopol såsom på något för den nytt och utmärkande, framlyser klart i den gamle Uppsalaprofessorns skrifvelse. Denna lyder så:

»Då Församlingens Ledamöter böra, enligt Kungl. Maj:ts allernådigaste befallning, yttra sina tankar öfver de utvägar, hvilka de förmoda lättast kunna hämma det öfverflöd i kläder, som hos ringare medborgare och i synnerhet hos tjenstehjon af Qvinnokönet synas vilja dagligen tilltaga, lärer ingen af oss vara, som icke med alla rikets innebyggare instämma i den underdånigaste vördnad och erkänsla för den nåd och omvårdnad, hvarmed Kungl. Maj:t icke allenast omfattat Rikets hushållning i allmänhet, utan äfven sträckt sin nådiga omtanke till denna class af sina ringaste undersåtare.

Men hvad själfva medlen vidkomma, som kunna föreslås till berörda ändamåls vinnande, torde icke tankarna vara enahanda. Jag för min del kan icke tillstyrka den utväg, som af flere församlingar skall vara vidtagen, att nemligen genom en egen, bindande öfverenskommelse frånkänna allt tjenstefolk af Qvinnokönet rättigheten att bära sidentyg och därigenom till någon del lika som utstaka för dem en viss klädbonad. Mänskliga lynnet ger mig anledning att tro, att hvarken en sådan öfverenskommelse eller någon laga författning af samma innehåll skulle medföra önskad verkan. Samma summa, som ett tjenstehjon nu använder till inköp af sidentyg och hvilken jag i allmänhet icke tror vara så mycket betydande, skulle då utgå antingen för bomullstyger eller något annat dylikt till prydnad och grannlåt tjenande. Yppigheten i kläder skulle således blott ombyta form utan att genom någon sparsamhet minskas och de åtskilliga skepnader, under hvilka denna fåfänga kan visa sig, äro alldeles oräkneliga.

Härmed vore dessutom en annan olägenhet att befara, nemligen aftagande flit och idoghet hos denna del af den tjenande menigheten och en tilltagande håglöshet att träda i tjenst. Det vore helt naturligt att sky för ett stånd, hvarest användandet af den lön, hvilken man genom egen svett och möda förtjent, vore inskränkt inom dylika tillkomna gränser och i hvilket man vore tvungen att likasom offentligen, genom sjelfva klädedrägten, gifva tillkänna, hvad ringa lycka blifvit ens lott i verlden. Så länge andra utvägar gåfvos att på hvad sätt som helst uppehålla ett mödosamt lif, skulle mången icke träda i tjenst, utan hellre söka hjelpa sig fram under någon annan titel för att derigenom vara undantagen från det tvång i anseende till klädedrägten, som åtföljde namnet af tjenstehjon.

*

Den tjenligaste utvägen är efter min tanke den, att hvarje husbonde söker att med vänliga föreställningar och öfvertygande skäl väcka tjenstehjons egen omtanke att genom en förnuftig hit hörande sparsamhet och hushållning bereda sin framtid en bättre utkomst. Jag nödgas väl medgifva, att icke heller dylika föreställningar så allmänt kunna väntas åstadkomma den åsyftade verkan, men så måtte väl icke häller fördomarnas välde vara så vidsträckt och mäktigt, att de icke hos många skola gifva vika för förnuftiga föreställningar, i synnerhet om dessa sistnämnda lyckligtvis skulle understödjas af matmödrars och deras döttrars förelysande exempel, af hvarje nemligen i sin mån. I alla fall är denna utvägen den lindrigaste och hvars välmenande afsigt i intet afseende kan med något skäl misstydas.»

Tilläggas må, att stämmans beslut fattades i enlighet med professor Nordmarks förslag.

S—e W—r.

Litteratur.

Moderna argonauter. Roman af *Eliza Orzeszko.* Bemyndigad öfversättning från polskan af *E. Weer.*

När jag hör eller ser Eliza Orzeszkos namn, för en ofrivillig och nödvändig association det vekt och vemodigt klingande namnet »Njemen» i min tanke. Som den breda blåa floden rullar sina böljor mellan dessa polska stränder, där de människor lefva och tåla och strida, som hon älskar och med sin gripande patetiska skildringskonst gjort kära för oss, samt i dagrars och väderväxlingars evigt skiftande färglek symboliskt följer gången af de lifsöden hon förtäljer, så löper i dämpadt svall genom all hennes vittra gärning en outsinlig underström af den lidelsefulla och lödiga patriotism, som framspringer endast ur skötet af ett kufvadt och förtrampadt folk. »Den blåa vågen» kallar hon den själf i ett af sina mest episkt anlagda verk, »Vid Njemens stränder», — den blåa vågen, som sköljer fram genom själarna i generation efter generation, trotsigt brusande hos de unga och våldsamma, nästan uttorkad och krupen ner i jorden hos de gamla och trötta, men äfven hos dem i stånd att någon gång forsa fram i dagen.

Till den här ifrågavarande romanen har hon icke valt stoffet inom den kuriösa landtadeln med dess säreget nationella prägel, dess roande och rörande blandning af rustika lefnadsvanor och magnatstolthet, eller bland de ödmjuka och slafvande bönderna, utan miljön

är här en storstads europeiserade penningsocietet. Det är inte tal om enkla menniskor, som hägna opraktiska ideal och i sublim oförmåga af ett fullfördt resonnemang företaga storslagna och till intet båtande uppoffringar. Denna gången ställer hon så godt som idel kloka personer framför oss, individer som verkställa skarpsinniga kalkyler öfver tillvarons realiteter och eventualiteter och veta arrangera sig så, att de dra största möjliga profit af detta försåtliga lif, som de nu tyvärr ha placerats in i. Naturligtvis går ingen af dem riktigt till botten med sin mikroskopiska granskning af världens bristfälliga hopsättning, ty i så fall skulle de med sin bindande logik inte tveka att rekommendera sig och uppsöka förintelsen — eller en ny tillvaro på andra sidan, man får vara beredd på hvad som helst. De ha hvar och en sitt lilla fredade undantag, sin lilla dyrkade inkonsekvens, hvilken skänker den nödiga förevändningen för att existera.

En är begåfvad med exceptionella anlag för det slags öfverklassiga tjufveri, som kallas affärsspekulationer och som, när det drifves skickligt och i dristig skala, inbringar millioner. Han är ingen vanlig dumdryg grosshandlarparveny utan en i sitt slag storartad och ovanlig man, som ser djupare och skarpare än folk i allmänhet och besitter omfattande kunskaper äfven på andra områden än det som är hans speciella. »Plikttroget, rastlöst arbete» är hans lefnads a och o, allt hvad denna världens naiva drönare kalla nöjen existerar icke för honom på annat sätt än som den ledsammaste delen af de förpliktelser, hvilka åligga en man med hans ställning och syften. Han har synat det hela tillräckligt och konstaterat att det är fåfänglighet alltihop; nej, plikten, arbetet och — millionerna är det enda reella. En präktig och öfverlägsen man var det, han kunde inte undgå att hysa aktning för sig själf, och om han inte var särskildt omtyckt af sina medmänniskor, så måste det ha berott på att dessa voro mindre hågade för att böja sig under det plikttrogna arbetets ok och därför hade svårt att fördraga den fläckfria pliktkänslans inkarnation.

Andra ha räknat ut, att allt som användes till bedöfningsmedel i denna jämmerdal, så väl materiella tillfredsställelser som plikter och känslor med mera dylik julgransgrannlåt, är bosch och »glaserade lerkrukor» och intet annat opiat nöjaktigt än sådant, som alstrar hittills okända nervdallringar och öfversinligt retande sensationer. Därför syssla de ingående med prerafaelitisk konst och modern engelsk konstindustri samt sträfva systematiskt att medelst en sällsam hopsmältning af mystik och brutalitet raffinera sina excesser (människor äro de ju dock dessvärre) till svindlande och öfverjordiskt rusande extas. Så få äfven de sitt raison d'être, fastän på en krokig och subtil omväg långt på sidan om hopens upptrampade raka stig. De äro inga fadda, tomhufvade pomadalejon, sådana som bruka förlöjligas i romaner, utan verkliga tänkare- och poetnaturer, libertiner visserligen men af samma utsökta och högt kultiverade art som de läckra dandies Gabriele d'Annunzio plägar

skapa till sitt beläte och hvilkas karakteristik han med särskild grundlighet meddelat i *Il piacere*.

Men är det inte så, att hvarje fel man begår är som att trycka på knappen till en mekanism, som står i förbindelse med ett tortyrredskap, hvilket på den gifna signalen föres oss närmare, plötsligt eller småningom, tills vi pressas i dess grepp? Till och med ett litet mer eller mindre frivilligt logikfel måste man böta för på detta sätt. Hvad de ästetiska monomanerna beträffar, tycker man sig när som helst skåda dem på sträckbänken, deras spröda lifsmotiv kan blåsas bort som fjunen på en taraxacum, och förf. har icke ansett sig behöfva påpeka det förtviflade i deras situation. Men arbetshjälten, pliktheroen, mångmillionären, hur gick det för honom, när lifvets logik, som icke i likhet med hans egen för öfrigt så fyndiga kände några förbehåll, kom och slet sönder hans konstrika systemspånad? Han vämdes vid sitt arbete, han förnekade sina plikter, han sparkade undan sina millioner. Han sköt sig en kula genom hufvudet. En svart ridå sänkes ned, man får ingenting veta mer, boken är slut.

Men hvar blir den blåa vågen af under allt detta? Jag tycker mig förnimma dess snyftande sorl från sida till sida, dess entoniga brus kan icke fullt kväfvas af det mångstämmiga larmet, och när »den hedersmannen Kranicki» på sitt skygga, försynta sätt veklagar i sitt inre öfver den brutala och narkotiska öfvercivilisation, som fräter hans omgifning, då är det som om Njemen åter säges rulla sina böljor genom ett polskt landskap med en ödmjuk och magnatstolt och rustik befolkning. »Ännu är Polen ej förloradt, men se, allt detta har Polen förlorat», tyckes författarinnan vilja säga.

Men hon är för mycket konstnär för att någonsin höja ett docerande pekfinger eller kursivera en lärorik sentens. Hon anordnar icke skuggorna efter någon pedagogisk metod utan delar dem så, som de ge sig åt hennes skapande fantasi. Det är icke monstruösa uslingar hon vill teckna utan olyckliga individer, värda att hjälpas och att sörjas. Någon gång blir hon väl alltför maliciös i sina detaljeringar af öfversinligt hyperförfinade företeelser, men dels är ju detta svårt frestande för en medlem af en äldre generation och dels bemödar hon sig omotsägligt att skipa rättvisa så mycket som det står i en fattig syndig människas makt.

I en af personerna, mångmillionärens äldsta dotter, ser man ett fascinerande exemplar af det som fransmännen troligen mena med sitt något vaga och vida uttryck »la femme nouvelle». En elegant varelse, sammansatt af tankereda, skepsis och självbehärskning, med den skarpt afgränsade hederskänsla, som männen bruka lägga monopol på, samt ett starkt och skyggt hjärta. Den lilla systern, som spelar en viktigare roll, är snarare gjord efter mått och betyder mera genom det inflytande hon omedvetet utöfvar än genom sin egen beskaffenhet.

Jag har inte haft tillfälle att undersöka huruvida Eliza Orzeszko är en stilist. Oss kommer det emellertid mera vid, att hennes öfver-

sättare är det. Den granntyckta skicklighet i vändningar och ordval man ofelbart finner öfverallt och satsernas rytmiska fall, där innehållet så kräfver och originalet medger det, fullständiga njutningen af att läsa denna fängslande och suggestiva bok.

K. J.

* * *

En droppe ur hafvet. Roman af *Annie Quiding.*

Det är roligt att råka på en romanförfattare, som i likhet med Annie Quiding förstår den här i landet föga spridda och därtill i oförtjänt vanrykte komna konsten att *berätta* och därjämte alltid visar sig ha något att säga, som skänker en högre innebörd och syftning åt fiktionen. Efter alla de tunna och luftiga »stämningar» och ordmålningar, af hvilka vi läto oss tjusas under det förlidna seklets sista tiotal, kan det göra godt att få tag i böcker med substans, böcker som inte nöja sig med ett kretsgående psykologiserande öfver en eller högst två ur allt mänskligt sammanhang lösryckta individer, isprängdt med lyriska dagbokstirader, utan som vilja ge ett stycke värld att titta på, lägga fram en och annan våd af den underligt brokiga väfnad, till hvilken människoödenas olikfärgade trådar slingra sig samman. Här komma vi fram till realism igen, men på ett högre plan, ty utvecklingen går ju, som vi allvarligt böra bemöda oss att tro, i korkskrufsform, visserligen rundt, rundt, men dock ständigt uppåt. Verkligheten tecknas med iakttagelse och skärpa, men inte för sin egen skull utan som fragment af ett högre sammanhang och belyst af ett klarare ljus än sitt eget. Det råder dessvärre meningsskiljaktigheter ibland oss rörande det där sammanhanget, och hvad ljuset beträffar finns det en oändlig skala af synförmåga, från den skumögdhet, som närmar sig blindhet, till den häpnadsväckande clairvoyans, för hvilken till och med ett midnattsdunkelt källarhvalf kan bli en ljuskälla. Men låt oss alltid skänka tillbörlig aktning åt hvarje sträfvan att genomsyra det faktiska och materiella med ideella åskådningars surdeg!

Det skönlitterära arbete, som det här är tal om, hör till den i viss mån nya sorts böcker jag ofvan sökt karakterisera. Det är kanske inte fullt finkänsligt af mig att i detta sammanhang använda uttrycket »ny»; jag fruktar, att förf. skall uppta det som en förolämpning, ty ordet äger i hennes lexikon en särdeles försmädlig betydelse, detta i likhet med en del andra hittills icke förkastade begrepp, såsom »ungdom», »ästetik», »personlighet» och (med sällsynta undantag) »kärlek». Jag begagnade emellertid adjektivet naivt och utan bimening, ty det är verkligen min tanke, att boken liksom förf:s föregående roman och kanske mer än den är af en ovanlig och i sitt slag värdefull art.

Förtjänsterna torde kunna anses tillräckligt påpekade, nu återstår endast — det andra. När jag i början framhöll nöjet af att anträffa en författare af Annie Quidings beskaffenhet, uttalade jag

mig alltför kategoriskt. Det *kunde* vara utomordentligt roligt, skulle man tycka efter allt det ofvan sagda; men den bittra droppe, som plägar sätta en amper smak på hvarje jordisk fröjdedryck, utgör en väsentlig beståndsdel äfven af denna »droppe ur hafvet». Det är med obehag man lägger ifrån sig denna förträffliga bok efter att med växande irritation ha läst den till ända.

Jag kan inte förklara hur det kommer sig, men jag har ett slags obevisad tro på förf:s talang som karaktersskildrare. Hon har aldrig hitintills lagt den i dagen; men den djupt nedom ytan trängande blick hon stundom visar sig äga och den logikskärpa, som jämte all annan skärpa förefinnes hos henne, borde göra henne ägnad för den genren. Men detta ingår inte i hennes system, hon har sin lifsåskådning och sina principer fasthamrade och det stycke mänsklighet hon handterar får vara snällt och arta sig så, att ingen rubbning inträder. Här är det inte fråga om individernas säregna daning, det gäller endast deras förhållande till den nämnda lifsåskådningen, som kan sammanfattas med det enda märgfulla ordet »tradition». Ja, där ha vi grundtemat för den predikan, som snor sig genom romanen. Allt som är godt är nedärfdt genom generationer, och allt nytt och traditionslöst är ondska och illfundighet. Under sådana förhållanden inses ju, att det måste tummas litet extra på personerna, hvilket förf. också till öfvermått gör. Det kan aldrig vara riktigt bra att bära ett ofrälse namn — man *behöfver* naturligtvis inte sakna moralbegrepp för det, man kan ju ha goda traditioner i familjen; men någon verklig garanti finns det inte. Skånska baroner och fullblodshästar däremot erbjuda en helt annan trygghet och intaga därför också hedersplatser (den felfrie, medelålders agraren, som var hjälten i »Hvidehus», kännes godt igen i den här bokens nästan skrämmande fullkomlige kosmopolitpatriot). Äfvenså är det misstänkt att vara från Stockholm, ehuru den staden inte stammar från i går. Men ett Sodom lär den vara, och det litterära folket där — sådana futtiga, ryggradslösa, löjliga företeelser kan läsaren aldrig få en föreställning om annat än genom Annie Quiding. Värst är det emellertid beställdt med ungdomen; den gör ingenting annat än går omkring och häfdar sin personlighet, som den lärt sig af »den nya litteraturen», och ter sig för öfrigt så flack och ointelligent, som — Annie Quiding kunnat göra den.

Af denna lilla framställning, som ingalunda gör anspråk på att vara det ringaste chargerad, framgår att förf. med all sin omisskänliga begåfning och sin tvifvelsutan varmt uppriktiga tro på sina ideals allenagiltighet icke är en fullt rättfram person utan snarare lutar åt den teknik, hvars ryktbara grundmaxim vi lärde oss i skolan, när vi började läsa om jesuiterna.

K. J.

*　*　*

Ärkefienden. En studie i tre akter 1900 af *Harold Gote.*

Den författarinna, som döljer sig under ofvanstående pseudonym, har valt dramat till den konstform, hvari hon omkläder sina samhällsreformatoriska funderingar. Hon har häri stora föregångare, och om hon i djärfhet ej ger någon af dessa efter, så — inte är hon ändå en Ibsen!

Denna gång är det mot »ärkefienden» kyrkan hon går i härnad, den makt, som lägger olidliga bördor på samhälle och individer. Det är här visserligen fråga om katolicismen, och dess representant, styckets pater Philippe, är en figur, som icke kan tänkas utanför den allena saliggörande kyrkans sköte, men månne ej förf:s mening är den, att all slags lagbunden religion är för den sanna andliga friheten tillintetgörande?

I ämnet, det måste medges, ligger stoff nog för åstadkommande af spännande dramatiska konflikter. Men dessa uteblifva så godt som alldeles. Själfva »ärkefienden», den dämoniskt anlagde jesuitpatern, blir affärdad på ett otroligt lättvindigt sätt till läsarens icke ringa förvåning. Man hade väntat sig litet mer ruter hos denna andans man, om hvars herravälde öfver själarna man i början gjort sig så stora föreställningar. Men kvinnans makt — eller ska vi säga kärlekens? — är större än själfva allhärskaren Rom. Ett par fritänkande damer (den ena af amerikansk, den andra af svensk nationalitet, en omständighet som väl också döljer en djupsinnig tanke; handlingen tilldrar sig annars hos en katolsk familj i det franska Schweiz) få pater Philippe att bita i gräset och hans snöpliga sortie i tredje akten beledsagas af en af de vinnande parternas (amerikanskans) »segervisst» utslungade tirad: »Så sant jag står här, ser jag den tid då Rom fallit! Då Vatikanen är ett religionernas museum och Peterskyrkan en graf för fritänkare! Det är början till det rike, om hvilket det heter: Där skall ingen gråt vara mer och ingen klagan!»

Så lätt går det att kullkasta kyrkor! Harold Gote behöfver därför bara en liten »studie i tre akter». Hade förf. utvecklat ämnet i en broschyr eller en afhandling, hade hon med mindre apparat åstadkommit samma effekt. Men då hade vi gått miste om det väsentliga: dialogen. Ty häri ligger förf:s starka sida. I repliken är hon onekligen briljant. Inte en mening som ej är understruken, som ej döljer en djupsinnig tanke, icke en replik som ej har en fin udd eller innehåller en tänkvärd sentens; det är ett helt fyrverkeri af spirituella aforismer som växlas mellan dramats agerande personer. Jag skulle bara vilja göra den anmärkningen, att dialogen är alltför spirituell. Man tänker sig i verkligheten ett samtal nutidsmänniskor emellan sammansatt af idel aforismer. Skulle man ej till slut tråna efter ett tarfligt hvardagsspråks »prosit» eller »hur står det till»? Det gör man också, sedan man läst några sidor af Harold Gotes dramatik. Man beundrar förf:s slagfärdighet och språktalang men önskar att

hennes personnager ägde litet mindre af den varan. Och sannerligen, lösningen af samfundsproblem åstadkommes ej med några granna ord och spetsfundiga repliker!

L. D.

* * *

Elsa Wang. Lifsinteriör af *Wilma Lindhé.*

En bok som Elsa Wang efterlämnar ett intryck så trist, att det kommer en att misströsta om hela mänskligheten. Ty när kvinnorna utan att göra ett försök att strida mot ett vidrigt öde kasta yxan i sjön (hjältinnan i berättelsen kastar sig själf bokstafligen i sjön) och finna lifvet utanför den s. k. kärlekslyckan så helt och hållet värdelöst, att det inte är annan råd än att göra af med det, då är det sannerligen ute med oss. Och märk, här är det ej fråga om en af dessa allt uppslukande passioner, om en kärlek, som är af den sanna kärlekens art och för hvars skull mycket varder människan förlåtet, utan det är otillfredsställd giftassjuka, för att begagna ett lindrigt uttryck, som kommer Elsa Wang, den till mogen ålder hunna, lifskraftiga och intelligenta kvinnan, att försumma sina plikter, glömma sin kvinliga värdighet och, då hon ser sin känsla obesvarad, att göra ända på sitt lif.

Hvad menar förf. med sin skildring af detta tragiska kvinnoöde? Vill hon visa att när en kvinna ej skaffat sig ett mål i lifvet — och hur kunna förneka att det i vår tid finns mångfaldiga sätt hvarpå äfven en ensam, af sitt arbete beroende kvinna kan gifva sin existens ett värdigt innehåll --, hon lätt nog dukar under för en henne ovärdig passion och att straffet blir förödmjukelse och död? Är detta afsikten med boken, blir den en hälsosam läxa, ett gif akt, som mången arbetande kvinna skulle ha godt af att ställa sig till efterrättelse.

Tendensen kan också vara en annan — och man känner sig frestad att tro, att det är *den* förf. vill häfda. Jag menar åsikten, att det erotiska elementet är det väsentligaste i kvinnans natur och att ett förkväfvande däraf ovillkorligt för till undergång. Så fattad lämnar Elsa Wang äfven bidrag till den art af kvinnopsykologi, som Laura Marholm och konsorter introducerat i litteraturen och som framkallat så många af en berättigad indignation burna protester från kvinnorna själfva.

Hvilken tendensen än må vara, intrycket af boken är sorgligt. Det blir ej heller gladare däraf att de personer, hvilkas bekantskap man fått göra, sakna all nobless, att de så väl till karakter som uppträdande verka second class. Detta är icke i samma mån fallet med hjältinnan, hvilkens bild, som mycket annat i berättelsen, är skisserad med en säker och skicklig hand.

L. D.

* * *

Fru Margret. En roman ur lifvet af *Nanna Wallensteen.*

Man kan våga hundra mot ett, att en bok med ofvanstående underrubrik innesluter en sorglig historia och att dess upplösning är hvad man kallar otillfredsställande. Men hvad är väl lifvet annat än en mer eller mindre underhållande roman, där kapitel efter kapitel ett människoödes vidrigheter utvecklas för att sluta med den för alla lifsskådespel oundvikliga epilogen: döden-befriaren?

Men alla ur lifvet tagna romaner ha ej lifvets färg. Ibland äro de så döda och färglösa, att de verka som en dåligt gjord kopia af det lefvande original de pretendera att framställa. Detta är icke fallet med Nanna Wallensteens, ehuru de färger hon använder icke höra till det lifskraftiga slaget. Tvärtom, hennes »fru Margret» ger intryck af att vara gripen ur verkligheten mer än de flesta dylika böcker. Man glömmer därför gärna att ämnet är så ofta genomtröskadt — en hustru som med den sega trohet, hvilken är för »de sanna kvinnorna» karakteristisk, hänger fast vid en ovärdig make. Inför det genomlefda och genomkämpade stannar man alltid med sympati och detta är närmast den känsla Nanna Wallensteens bok inger läsaren, en känsla, som visserligen blandas med en viss otålighet öfver de många döda kapitel romanen innehåller, men som står kvar, då man vändt dess sista blad. *L. D.*

De internationella kvinnokongresserna i Paris 1900.

III.

Kvinnornas fredskongress.

Omedelbart före den stora världsfredskongressen, som afhölls i Paris 30 sept.—5 okt., samlades därstädes från skilda länder och världsdelar ett antal kvinnor, representerande den vidt utgrenade »Alliance universelle des femmes pour la paix», till en kongress för att rådslå om de lämpligaste formerna för speciellt kvinnornas arbete i fredens tjänst. Vid kongressens sammanträden, som ägde rum i det åt densamma gästfritt upplåtna »Palais égyptien», leddes förhandlingarna mestadels af den kända fredsvännen och feministen M:me Marya Chéliga, en af stiftarinnorna till det ofvannämnda kvinliga fredsförbundet. De på programmet upptagna frågorna sorterade under följande tre hufvudgrupper: I. Kvinnans roll inom fredsarbetet. II. Uppfostran i fredens tjänst. III. Fredstankens praktiska tillämpning.

I kongressens resolutioner betonas starkt vikten af att mödrars och uppfostrarinnors inflytande öfver det uppväxande släktet gör sig gällande i fredsvänlig riktning; vidare framhålles det som ett mål för uppfostran att väcka och stärka aktningen för medmänniskors rätt och lif, äfven då det gäller främmande nationaliteter, samt att i allmänhet utbreda det sanna broderskapets grundsatser. Kongressen uttalade sig äfven varmt för vidgade och stärkta internationella förbindelser på olika områden.

»Kvinnornas allmänna fredsförbund» ger själf det vackraste exempel på ett internationellt föreningsband, i det denna organisation räknar flera millioner medlemmar, fördelade kring hela världen. Öfver den montre, där förbundet exponerar en mängd dokument rörande sin verksamhet, svajar också en samling flaggor, som representera ett stort antal olika nationaliteter och bära vittne om huru kvinnorna i skilda land förenat sig till gemensamt arbete för fredens och solidaritetens nobla idé.

Att kvinnornas fredskongress var föremål för välvillig uppmärksamhet från myndigheternas sida, därom vittnade den af uppriktig hjärtlighet präglade festliga mottagning i Hôtel de Ville, hvarmed staden Paris hedrade kongressens medlemmar och där municipalrådets v. ordförande i anslående ordalag bragte sin hyllning åt det kvinliga fredsarbetet.

I kongressen deltogo de båda delegerade vid världsfredskongressen från Sveriges Kvinnliga Fredsförening, fruarna Louise Frænckel och Fanny Petterson, af hvilka den senare är vicepresident för Sverige i »Alliance universelle des femmes pour la paix».

Nästa kongress kommer att hållas 1903 i Berlin, där förbundets vicepresident är fru Lina Morgenstern. *E. B.*

Föreningsmeddelanden.

Af Fredrika-Bremer-Förbundets föreläsningsserie ha nu de tre första föreläsningarna ägt rum under stor anslutning och lifligt intresse från allmänhetens sida. Första föreläsningen, som hölls af professor *Montelius*, behandlade »Kvinnan i norden för 1000 år sedan». Föreläsaren utgick från de isländska sagorna, där kvinnan spelar en framstående roll och där man återfinner den karakteristiska fornnordiska kvinnotypen, den

af ädelhet i skick och tänkesätt utmärkta friborna kvinnan, den i huslig idrott såväl som i dådkraftiga handlingar förfarna husfrun och hjältemodern, mannens like och trogna följeslagerska. Föreläsaren slutade sin intressanta och af många humoristiska drag illustrerade framställning med en vädjan till nordens nu lefvande kvinnor att väl vårda det stora arf: frihet under lagens förpliktelse, som våra förfäder lämnat oss.

Vid den andra föreläsningen, den s. k. Geijer-aftonen, höll professor *Boëthius* från Upsala ett föredrag om E. G. Geijer, hvari han i korta, kraftiga drag tecknade Geijers betydelse såväl inom historieforskningens område som inom familjens och samhällets. Vi hoppas i ett följande häfte få tillfälle att med föreläsarens egna ord återge senare afdelningen af hans innehållsrika föredrag, däri han visade hurusom Geijers stora tankar äga tillämplighet för alla tider, ej minst för vår egen. Den intressanta Geijer-aftonen fick en värdig afslutning i den utmärkta tolkning, som herr Oscar Lejdström och fru Dagmar Möller gåfvo åt flera af Geijers sköna sånger.

Tredje föreläsningen behandlade ämnet »Saga och historia». Åt detta anslående motiv gaf föreläsaren, riksantikvarien *Hildebrand,* en lika sakrik som intressant utläggning, i det han utvecklade det nära sammanhanget mellan de två begreppen saga och historia såväl från kulturhistorikerns som från fornforskarens synpunkt.

Nästa föreläsning äger rum måndagen d. 19 nov., hvarvid den framstående norska talarinnan fröken Gina Krog kommer att föreläsa om Camilla Colletts personlighet och lifsgärning.

*

Handarbetets Vänners höstutställning ägde rum den 29, 30 och 31 oktober och var besökt af en talrik och intresserad publik.

Bland utställningsföremål märktes ett dörrförhänge tillhörande Haga slott, gåfva af H. M. drottningen till H. K. H. hertiginnan af Dalarne, komp. af fröken Sofia Gisberg.

Ett banér tillhörande kungl. Akademien för de fria konsterna, komp. af professorskan Kerstin Clason.

En flossamatta, nio meter lång, i ljusa rosafärger, afsedd för ett galleri, komponerad af fröken M. Sjöström och beställd af herr Douglas Dickson.

I dessa dagar ha på inbjudan af Vereeniging voor de Kunst i Utrecht att deltaga i en konstutställning därstädes i november och december månader 150 större och mindre föremål dit afsändts.

Dessa komma sedan att öfverflyttas till Haarlems museum för att äfven där utställas.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

F. & G. Beijer: Föreningen Heimdalls folkskrifter. N:o 1—60.

Albert Bonnier: *Lindhé, Wilma,* Elsa Wang. — *Wickström, Victor Hugo,* Mansstudier. — Föreningen Verdandis småskrifter 1887—91. — *Wester, Ellen,* Frideswidas krönika. — *Ahlgren, Ernst,* Samlade berättelser. — *Lindström, Johan (Saxon),* En barndomskärlek.

Fosterlandsstiftelsens förlagsexpedition: *Runa,* Ljudande malm. — *Lagerfelt, Märta,* Mot ljuset. — *Edersheim, Alfred,* Den heliga historien, del 7 (slutet). — *K. G.,* Kyrkliga lifsrörelser i Danmark.

Hugo Geber: *Orzeszko, Eliza,* Moderna Argonauter. — *Quiding, Annie,* En droppe ur hafvet.

Ferd. Hey'l: Från sagolandet. — *Ruskin, John,* Hvad Venedigs stenar lära.

Aktiebolaget Hiertas Bokförlag: *af Wirsén, C. D.,* Ellen Keys lifsåskådning och verksamhet som författarinna.

Lars Hökerberg: *Aagaard, S.,* Min solstråle. — *Wallensteen, Nanna,* Fru Margret.

Ljus' Förlag: *Dickens, Charles,* Oliver Twist. — *Erckmann-Chatrian,* Efter Moskwas brand. — Svensk vitterhet, 1850—1875.

Nordin & Josephson: *Landberg, Carlo,* Till ljuset.

P. A. Norstedt & Söner: Föreningen Heimdalls folkskrifter. N:o 61—67. — *Lundgren, Fredrik,* Bilder från Sofia-hemmets arbetsfält. — *Wallin* och *Schager,* Sjukhuset. — *Lagerstedt, Lotten,* Kokbok för hem och skola, i stad och på landet. — *Lundström, Vilh.,* En ung vetenskap. — *Hazelius, Artur,* Samfundet för Nordiska Museets främjande, 1898. — Meddelanden från Nordiska Museet, 1898. — Handlingar angående Nordiska Museet: 4. Nordiska Museets tjugufemårsminne, 1873—1898; 5. Nordiska Museet inför 1900 års riksdag. — *Laurin, Carl G.,* Konsthistoria. — *Fryxell, A.,* Berättelser ur svenska historien, häft. 1—4.

Alf. Samuelssons förlag: *Schröder, Gustaf,* Vägledning i fiske; Om skidor och skidlöpning för jägare och turister.

Schleicher Frères: *Ruchert, C.,* La photographie des couleurs. — *Lefèvre, André,* Les Gaulois. — *Sieurin, E.,* Notre Globe.

Fr. Skoglund: *Cederborg, Aug.,* Göingehöfdingen och snapphanarna, häft. 7, 8. — Nya Testamentet eller Nya Förbundets skrifter — *Agrell, Alfhild,* Ingrid. — *Alrutz, Sydney,* I vår tids lifsfrågor, häft. 4, 13, 15 och 16.

Wahlström & Widstrand: *Wide, Gudrun,* Med kärlekens rätt. — *Harold Gote,* Ärkefienden. — *Forsslund, Karl-Erik,* Storgården. — *Beskow, Natanael,* Predikningar på kyrkoårets sön- och helgdagar.

Pristäflan.

Fredrika-Bremer-Förbundet

utfäster härmed ett pris å **300 kronor** *för den bästa, prisvärdig befunna skrift öfver ämnet:*

Betydelsen af den gifta kvinnans myndighet för henne själf och för samhället.

Skriften bör innehålla en kortfattad redogörelse för den gifta kvinnans nuvarande rättsliga ställning i Sverige och i samband därmed något beröra den olika ställning, som i detta afseende intages dels af den ogifta kvinnan, dels, i vissa andra länder, särskildt Norge och Danmark, äfven af den gifta kvinnan.

På grundvalen af denna framställning böra — för att klargöra betydelsen af den gifta kvinnans myndighet — framhållas de allmänt mänskliga rättsprinciper, som kränkas genom hennes omyndighet inför lagen, samt de kulturella insatser, som därigenom gå förlorade för samhället.

Med pris belönad skrift betraktas som Förbundets egendom.

Täflingsskrift, hvilken ej bör öfverstiga ett tryckark vanlig oktav, skall inlämnas till **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, Drottninggatan 54, senast den 1 december 1900** *och vara åtföljd af förseglad sedel, innehållande författarens namn och adress.*

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.
Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36
Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. $^1/_2$10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.
Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd III årg. Häft. 18

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR
FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

Geijer om äktenskapet och kvinnans ställning.

Ur föredraget om Erik Gustaf Geijer i Vetenskapsakademins hörsal d. 5 november.*)

Det är klart, att Geijer med sin organiska uppfattning af samhällslifvet skulle hålla strängt på den institution, som kan sägas utgöra själfva hjärtat i samhällsorganismen: *familjen*. Så säger han t. ex.: »Den är icke blott det första utan ock det sista i samhället». — »All sedlighets rot hos ett folk är familjens helgd.» Han var därför äfven under sin »liberala» tid en bestämd motståndare till den liberalism, som i det lagbundna äktenskapet ser en otillbörlig inskränkning af friheten och därför skrifver »den fria kärleken» på sin fana. Frågan var på denna tid brännande genom Almqvists nyss utgifna novell »Det går an».

Hvad som är ägnadt att gifva styrka åt den fria kärlekens liberalism är, att den framträder ej endast såsom ett »köttets evangelium» utan stundom under en ideal form, som kan tilltala äfven ädla sinnen. Den ideala grunden för äktenskapet, säger man, är kärleken; endast där *den* finns, är det ett äktenskap i anda och sanning; där kärleken saknas, bör därför äktenskapet upplösas, och således bör förhållandet mellan man och kvinna ej bestämmas af några yttre, af staten fastställda band, utan vara fullkomligt fritt.

Men Geijer vägde denna idealism på *pliktens* vågskål, och då befanns den för lätt. I den sista af sina artiklar om »läroverksfrågan» yttrar han sig nämligen på följande sätt:

»Slutligen genomtränger den högre samfundsandan äfven *familjen*, bestämmande allt renare *makars, barns, tjänares* förhållande efter principen af ömsesidig rätt och plikt. Det gäller i synnerhet om *äktenskapet;* en öfverenskommelse, som inför staten är familjens

---

*) Första delen af föredraget behandlade Geijers betydelse som banbrytare inom den moderna historieforskningen. Därefter berördes Geijers ställning till sin tids politiska och sociala spörsmål och hans därmed sammanhängande s. k. »affall». Hvad som här meddelas, efter föreläsarens oss godhetsfullt tillhandahållna manuskript, innehåller uttalanden, hvilka väl kunna tillämpas äfven på vår tids brännande frågor och sålunda erbjuda ett särskildt intresse.

lagliga grund och som genom makarnas allt mer erkända lika rätt på en gång blir — om störd af rättskränkningar — *upplösligare* (d. v. s. de fall, i hvilka *äktenskapsskillnad* är laglig, blifva allt nogare bestämda) men just därigenom frivilligt kan blifva så mycket *fastare*. Äktenskapet har på en gång en *juridisk*, *moralisk* och *religiös* helgd och kan i själfva verket *ej umbära någondera;* ty äfven de lagstiftningar, som blott uppfatta det såsom ett *civilkontrakt*, förutsätta de andra högre betydelserna. Det är en *objektiv*, för både rättens och sedlighetens upprätthållande nödvändig, af kristendomen först i sin rätta dag ställd *institution*, hvilken, såsom en statens moraliska grundval, till sin giltighet och varaktighet ingalunda kan göras beroende af ett blott *subjektivt godtycke*, utan är så mycket heligare, som här, liksom vid en mänsklighetens vagga, är fråga om kommande släktens väl och ve. Det står hvar och en fritt att inträda i en sådan förening eller icke. Det är de blifvande makarnas plikt att dessförinnan allvarligt pröfva sig själfva, om de med kärlek kunna uppfylla de skyldigheter den äkta föreningen ålägger. Men växlingen i tycken upplöser ingalunda föreningen, utan innehåller ett ondt, som pliktmässigt *bör* motarbetas och *kan* motarbetas (ty hvad vore människan, om hon ej kunde lära sig älska sina skyldigheter?), så länge uppfyllandet af plikt i allmänhet — det vill säga *egen och makans förbättring* — är i äktenskapet *möjlig* — ej *längre*. Ty intet band gäller mot räddningen af en själ». I en not gör Geijer härtill följande tillägg: »Det flacka resonemang, som vill upplösa äktenskapet efter det subjektiva tycket eller, som är det samma, insinuera, att det *går an* att afskaffa det, är alldeles af samma halt som det, hvilket skulle förneka förbindelsen af plikters uppfyllande i allmänhet, så snart genom växlande tycke detta uppfyllande ej skedde *rätt gärna*, emedan i alla fall den kärleksfulla afsikten vore det enda, som kunde gifva handlingen värde. Man skulle då kunna gå ännu längre i förvridenhet och rättfärdiga det största brott, t. ex. lönmordet, ifall den kärleksfulla afsikten vore tillstädes att därmed befordra en människa till himmelriket.»

Se saken är den, att under namnet kärlek, som har en så ideal klang, rymmes också något, som är allt annat än idealt, nämligen *sinligt begär* och *nyck*, och dessa makter, hvilkas fria spel skulle bringa elände öfver enskilda och fördärf öfver samhället, måste, menar Geijer, tyglas af en institution *grundad på plikt*. Men äfven i detta fall var för honom den yttre formen ej hufvudsaken, utan det därmed afsedda syftet. Vi hörde, att han ej förnekade, att möj-

lighet till äktenskapsskillnad bör finnas, ty, menar han, sådant kan ett äktenskap vara, att det verkar sedligt ruinerande, och då må det brytas. »Intet band gäller mot räddningen af en själ!»

I det närmaste sammanhang med frågan om äktenskapet står *kvinnofrågan*. Djupt genomträngd af den utomordentliga betydelse kvinnan har för familjen och därigenom för hela samhället, var Geijer obenägen mot allt, som kunde förrycka hennes ställning inom familjen och motsatte sig därför under sin konservativa tid t. o. m. sådana reformer, som att kvinnan skulle erhålla lika arfsrätt och kunna blifva myndig. Men äfven i detta fall fann han senare, att just hvad han ville bevara bäst bevarades genom en utveckling i sann frihet. Först genom att kvinnans fulla *personlighetsrätt* erkännes, ansåg han nu, att hon blir i stånd att på ett mera effektivt sätt fylla sin högsta uppgift, som är att verka förädlande på familjelifvet och därmed på hela samhället samt att i främsta rummet utöfva den uppfostrande verksamheten inom samhället — en verksamhet, som hos henne icke behöfver vara uteslutande fästad vid moderskapet. En afvikelse från hans fordran, att personlighetens rätt skulle vara densamma för båda könen, kan emellertid synas vara, att han önskade undantaga kvinnan från en omedelbar, direkt andel i folkrepresentationen, hvilken han dock numera, såsom bekant, ville grunda på personlighetsprincipen i stället för ståndsprincipen. Utan att här inlåta mig på frågan om det berättigade eller oberättigade i en sådan begränsning af kvinnans verksamhet vill jag blott påpeka, att hvad som ledde Geijer till hans åsikt härom var ej något underskattande af kvinnan utan tvärtom att han i vissa fall satte hennes uppgift högre än mannens. »Det finns», yttrade han i sin första artikel om 'representationsfrågan', »en högre samhällighet än den politiska, nämligen den allmänt mänskliga, och det kan inom denna högre allmännare samhällighet finnas plikter, för hvilka utöfningen af de politiska måste vika. Kvinnans *moraliska* verksamhet, i förhållande till hennes politiska, visar sig under denna synpunkt. Den senare kan endast såsom undantag framträda, emedan dess direkta, ständiga utöfvande skulle vara hinderligt för hennes moraliska bestämmelse, hvilken äfven för det politiska samhället är den viktigaste.»

Geijer har sålunda ej utan vidare förnekat, att kvinnan bör tillerkännas politiska rättigheter, men anser *såsom det normala* att hon af hänsyn till högre plikter ej utöfvar dem — något som han för öfrigt vill tillämpa äfven på prästen och vetenskapsmannen.

S. J. Boëthius.

Minns du?

Hågkomster från ett gammalt bruk i Uppland.

Minns du det kära gamla landthemmet, där farmor härskade — hemmet, som nu är splittradt, farmor, som nu är död? — Minns du de stora, glada rummen, där hvarje vrå var oss kär, där hvarje sak hade sin historia? Höga, ljusa, hemtrefliga rum med helhvita tak, hvita paneler, fönsterposter och dörrar och lätta, hvita gardiner kring fönstren. Och de trefliga gamla möblerna sedan! Nåja, stilrena voro de kanske icke och nog fanns där ett och annat, som en konstkännare helst skulle velat taga bort. Men med oss var det annorlunda. Vi kunde inte rå för att vi älskade det alltsammans, just som det var; vi hade ju sett det och fäst oss vid det, ända sedan vi voro små.

Tänk bara! Hur skulle det sett ut i stora blå salongen, om den klumpiga skinnklädda länstolen ej fått stå kvar på sin plats vid ena fönstret, fastän den alls inte passade ihop med de fina sidenklädda, bronsbeslagna empire-möblerna rundt omkring. Den var ju farmors käraste sittplats. Där satt hon under sista tiden nästan hela dagen och virkade flitigt på täcken åt barn och barnbarn — vaggtäcken åt de små, brudtäcken åt de unga. Hennes hvita hufvud bakom rutan var det första man såg, då man kom in på borggården; och då man for, stod hon däruppe och viftade ett vänligt farväl, tills vagnen svängde af och skymdes bland träden.

Midt emot henne vid fönstret, på andra sidan af det lilla mahogny-sybordet med dess lyrformade fot, brukade snälla, feta, glada faster Hedda slå sig ned, när hon någon gång hade tid och ro att hålla sig stilla; och minns du, hur vi skrattade i smyg åt det besvär hon hade att klämma in sina feta knän under bordskifvan och få upp sina stora fötter på bordsfoten, hvar gång hon satte sig?

Eldskärmen framför den blåblommiga kakelugnen var nog inte heller odeladt vacker i den oinvigdes ögon. Den pryddes af en svart- och hvitullig newfoundlandshund i naturlig storlek, med högburet hufvud och långt uthängande blodröd tunga, mödosamt broderad i kors-stygn. Arbetet vittnade mera om flit än om god smak, men det var den älskade och intagande faster Amélie, som — kort innan hon dog — både ritat upp och sytt den; därför fick den, vördad och beundrad, behålla sin plats.

Mellan fönstren stodo empirebord med marmorskifvor och förgylda ben under höga raka speglar, och på marmorskifvorna tronade de oersättligt dyrbara Sèvres-kopparna, som vi barn voro så strängt förbjudna att vidröra, att vi knappast vågade närma oss dem på flere fots afstånd.

I blå salongen stod också den utnötta gamla flygeln med sitt vackert inlagda lock. Dess flesta strängar voro brustna, så att tangenterna blott sade »dunk, dunk», när man slog på dem. Men kommer du ihåg hvad vi ändå hade roligt af den som barn? Vi fingrade och trefvade i smyg på tangenterna, och tvärt kunde det hända att någon af oss kom åt en af de hela strängarna, så att en liten spröd ton susande flög genom instrumentet. Då kastade vi skuldmedvetna blickar bort åt stora bordet, kring hvilket de äldre sutto; men så snart vi trodde oss bortglömda igen, smögo de små fingrarna åter nyfiket trefvande öfver tangenterna, på samma gång ifriga och rädda att frambringa en ny ton.

Från ett håll kunde vi dock alltid vara vissa om ett nådigt löje under dessa musiköfningar. I en oval guldram öfver flygeln satt nämligen farfars far och blickade ned på oss med orubbligt älskvärd min, leende och elegant i sin blekröda gustavianska dräkt, med serafimerbandet öfver bröstet. Farfars mor satt i ramen därinvid och lyfte med en graciös handrörelse masken från sitt vackra ansikte, i det hon kastade en kokett sidoblick ut öfver sina ättlingar i blå salongen. — Öfver hörnsoffan däremot sutto trumpna rader af gulnade fotografier i runda, svarta ramar och tittade dystert på oss: unga herrar i ljusa pantalonger och långa svarta bonjourer, med det vågiga håret benadt på sned, melankoliskt lutade mot pelare eller balustrader; stränga, allvarliga damer, som alla sågo lika gamla ut i sina hvita nervikta kragar, lösa, vida koftor och styfva krinoliner, med sitt slätt tillstrukna hår benadt öfver pannan och stelt pösande nedåt öronen.

Det är omöjligt att tänka sig, att våra rara, vänliga pappor och mammor någonsin sett så där dystra, surmulna och tråkiga ut, men farmor brukar med rörelse och stolthet visa hela skaran och säga:

»Det här är mina barn.»

* * *

Minns du midsommarfesten på farmors tid? Ser du ej alltsammans tydligt framför dig ännu? Gula wursten står skranglig och

hög vid stationen för att hämta oss. Gamle Larsson sitter i brunt livré styf och stram på kuskbocken. Han hälsar högtidligt med piskan, men få vi bara prata med honom en stund, så är det snart slut med högtidligheten; han klipper illmarigt med ögonen och är full af tokroliga infall. Klatsch, nu bär det af! De feta bruna hästarna falla i en stilla, maklig lunk. De veta nog, att »hennes nåd» är rädd om dem som om sitt öga och helst skulle ha dem stående i stallet, välgödda och orörliga, hela året om.

Hur väl vi känna till hvarenda bit af vägen! Alla de röda stugorna och »gamla ladan» och stora »kungseken» och grandungen, där de grannaste champignoner frodas om sommaren, och de hvitmålade stenarna, som stå längs vägkanten och i de mörka höstkvällarna visa de körande hvar vägen går. Nu kommer gröna grinden! Mellan björkar, alar och poppelliknande enar glittrar den uppdämda sjön. Hvad vattnet står högt så här års! Nu borde hammaren höras — men det är sannt, det är helgdag i dag och hammaren hvilar. Vi kunna nog ändå af ljudet gissa hur långt vi hunnit. Hör bara på vagnen! Ute på den knaggliga landsvägen skramla hjulen alltid åstad helt käckt och bullersamt, men inne i allén rulla de dämpadt och förnämt, tills vi med en vid sväng åt vänster köra in på stora gården, där det tjocka gruset rasslar och gnisslar under hjulen.

»Såå ja!» Nu stannar vagnen midt framför det stora, skinande hvita stenhuset. Uppe i fönstret står farmor och vinkar med handen åt oss. Ute på trappan stå kusinerna i långa rader, men öfver dem alla lyser faster Heddas fryntliga ansikte, där hon står på tröskeln och ropar:

»Välkomna, välkomna!»

En ljushårig piga i blå- och hvitrandig bomullsklädning och stort, hvitt förkläde skyndar utför trappan och öppnar med en rask knyck vagnsdörren. Vi klättra ner för de branta små vagnsstegen och i nästa ögonblick blir det ett kramande, klappande och kyssande utan all ände. Den stora hvitrappade farstun genljuder af skratt och prat, dörrar slås upp och igen, stengolfvet gnyr under ifriga fötter. Öfver allt detta glada stim ljuder faster Heddas lugna, kraftiga stämma, då hon delar ut sina befallningar till höger och vänster. »Öfverstens ska' ha elfvan och tolfvan. Den här väskan ska' upp i fjorton. Flickorna få bo i smårummen.» Bra få vi det säkert allihop, när det är faster Hedda som styr.

Men farmor kan ej längre ge sig till tåls däruppe. Med små ifriga steg se vi henne komma ofvanför stora trappan. Hon stannar

och viftar vänligt åt oss med käppen, som hon eljes brukar stödja sig mot. Hon orkar inte gå ned för trapporna, men vi skynda upp till henne, kyssa hennes lilla knotiga hand på gammaldags vis, hvilket hon sätter värde på, och få till svar en hjärtlig kyss på panna eller kind.

»Välkomna, kära barn», säger farmor. Hennes rörliga, skrynkliga lilla ansikte, som liknar ett skrumpet äpple, lyser af välvilja, och de lifliga, goda grå ögonen tindra af glädje under det gulhvita, slätstrukna och omsorgsfullt benade håret, som prydes af en liten hvit spetsmössa.

Äldsta sonsonen får äran att bjuda henne armen och under prat och skratt tåga vi alla in i stora salongen. I detsamma slår faster Hedda upp dörrarna till salen och ropar:

»Var så god! Maten kallnar!»

Efter en riklig frukost, med mycket ätande och ändå mera trugande, samlas alla i blå salongen för att åhöra predikan. Flickorna sitta, städade och fina i sina ljusa, nytvättade bomullskläd- ningar, längs väggarna; herrarna stirra dystert och allvarligt framför sig, medan farmor med högtidlig, nästan klagande stämma och innerlig andakt läser en poetisk betraktelse öfver sommarens fägring af J. O. Wallin.

Därpå vidtager den mer offentliga delen af midsommarfesten. Redan tidigt på morgonen ha brukets äldsta smeder infunnit sig i slottet — eller rättare i »stora byggningen», som det heter i Uppland — för att inbjuda hennes nåd och alla härskaperna till folkets fest. Ehuru det egentligen är hennes nåd, som består kalaset, hör denna högtidliga inbjudning sedan gammalt till ceremonielet, och lika regelbundet svarar hennes nåd, att hon med nöje skall infinna sig.

Alltså begifva vi oss vid middagstiden till festen med farmor i spetsen. När vi nalkas, spelar bruksarbetarnas orkester upp »finska rytteriets marsch». Långa bord stå dukade under träden, bjudande på sill och smörgås, bränvin och dricka.

Blåbandisterna ha ett bord för sig, hvarifrån bränvinet är bannlyst; och de utaf bruksarbetarna, som ej äro smeder, få naturligtvis ej blanda sig med dessa senare, hvilka tycka sig vara vida för mer än drängar och handtverkare. Och våra föräldrar berätta, att i deras ungdom ville wallonerna hvarken under arbete eller förströelse blanda sig med de andra smederna och arbetarna, men att farfar, trots alla protester, lyckades göra slut på den rangskillnaden under sin tid.

Nu kom det ena tacksägelsetalet efter det andra, både af farmor till folket och tvärtom. Minns du kanske lille Gauffin och hans långa tal? Ibland var han så ifrig, att han tog ordet af självfva hennes nåd för att väl en tjugo gånger, med lite olika tonfall för hvar gång, upprepa:

»Ja, Gu' bevare hennes nåd. Bättre härskap kan ingen ha, än vi har. Ja, de' säjer vi alla. Ja, Gu' välsigne hennes nåd.»

Och så grät han af rörelse öfver sina egna ord, och farmor grät med och fortsatte *sitt* tal så godt sig göra lät, och så kunde de tala om hvarandra en lång stund, lika ifriga båda två, lika välmenande och lika uppriktigt rörda.

Den bästa delen af festen började dock först med dansen ute på den stora tälttäckta dansbanan. Så vi dansade! Både med bokhållare, smeder, torpare och drängar. Den dagen, det minns du väl, ansågo sig de äldre smederna ha rättighet att kalla alla fröknarna vid bara förnamnet, och det föll ingen in att förundra sig öfver detta tilltag.

Pass på! Nu börjar polketten. Se på spelmännen så de streta! Halfblinda Axel filar på fiolen med slutna ögon och trumpen min. Och Karl Anders är dråplig, där han sitter på trästolen uppe på bordet och stampar takten med båda fötterna, medan dragharmonikan springer ut och kryper ihop mellan hans stora röda händer. Han sjunger och trallar sig hes. Han arbetar med hela kroppen; ansiktet skiner och dryper af svett, hufvudet kastar han bakut, munnen drar han uppåt öronen, ögonen stå som runda klot och allt emellanåt svänger han klaveret högt öfver hufvudet och ger till ett gällt glädjetjut. — Trägolfvet knakar under tunga, taktfasta steg. — Aldrig glömmer jag den kortväxta, bredaxlade Mineur; han, som kunde dansa väl en timme i sträck, och aldrig ville släppa sin dam utan höll obevekligt tag i henne, med båda armarna trädda högt under hennes och de grofva händerna utbredda öfver hennes skulderblad, gripande tag i hennes axlar. Hvar gång han kom midt framför härskapet, stannade han, stampade i med foten, lyfte flickan upp i luften och skrek ett ljudeligt »tjo». — Ja, det var oförgätligt muntra dagar! Aldrig ville vi sluta att dansa, och när vi till sist beslutit oss för att slita oss från festen och gå upp till våra rum, var det omöjligt att genast somna, hur inbjudande än de små helhvita sängarna stodo där, omslutna af fridfulla, luftiga musslinsförhängen. Därute drömde midsommarnatten så ljus och skär och vemodigt fager. Vi måste sticka ut hufvudet genom det öppna fön-

stret och andas in doften af frisk grönska och nyutspruckna jasminer. Och långt in på natten kunde vi höra hur de dämpade tonerna från dragspel och fiol dansade genom parken — — —

* * *

Ja, sommaren var härlig därute, men julen, du! — Kommer du ihåg *julen* hos farmor, då hela stora släkten samlades ooh brasor flammade i alla rum och en jättelik julgran restes i salen? Färden till julottan, den var kanske det bästa af alltsammans! Sömnig och dåsig steg man ur sängen — vid hufvudgärden stodo alla de bästa julklapparna uppradade — och halfvaken kröp man in i sina varmaste kläder. Kaffe med dopp inmundigades i flygande fläng vid glåmigt ljussken, som bara gjorde en ändå mera sömnig, och sedan gaf man sig ut i mörkret. Å, hur frisk och bitande kall nattluften svepte omkring en därute! Bort med all sömnighet! Se på stjärnorna, så de gnistra! In i släden, svep väl om fällen, gnugga kinderna! Nu bär det af i susande fart! Bjällrorna klinga, blossen flämta och ryka. Långt inåt skogen flyr mörkret, när vi ila förbi, men sedan kommer det smygande bakom oss, tätare och svartare än någonsin förr. Hvad bry vi oss därom? Öfver oss gnistra stjärnorna, rundt omkring oss lyser den hvita snön och månen springer i kapp med släden bakom de taggiga grantopparna. Hör hur det brakar och dånar ute på sjön! Det stönar och knakar i isen, som om någon sökte bända den i stycken. Det hviner som af jättelika vingslag öfver sjön. Är det månne trollen, som komma farande i natten? Men lyssna, lyssna! En högtidlig, mäktig klang kommer alla andra ljud att försvinna. Det är klockorna, de kära julklockorna, som sjunga om frid på jorden och om stor glädje.

— — — —

Följ mig nu i tankarna bort ifrån kyla och snö. Kom in och värm dig framför brasan, som sprakar i bibliotekets öppna spisel! Kom in och se hur julgranen på kvällen tändes i stora salen! Nu skola vi dansa, både gamla och unga. Se på småttingarna, så näpna de äro, där de trippa. Farmor sätter sig själf vid pianot och spelar sin egen vals, en blid och enkel melodi från hennes ungdom.

Farmor spelar och barnen dansa. Dansa, dansa, små lätta fötter! Spröd och tunn som ur en speldosa klingar den gamla valsen, och vid dess toner stiga kära, halfförgätna minnen fram ur dunkla vinklar och vrår i den stora salen. — Dansa, dansa, små lätta fötter! Här ha farfar och farmor dansat före eder. Och farmor hade

ljusa lockar öfver pannan och hvit linongklädning och mjuka, oklackade sidenskor. Med långsjalen i händerna sväfvade hon, lätt som en älfva, öfver golfvet. Det var minsann vackrare dans på den tiden än nu! I våra dagar vet ju ungdomen inte alls hvad dans vill säga, påstå de gamla. Farmor dansade »pas de châle» och farmor dansade »la cosaque», och hvar gång hon dansade förbi farfar, den unge vackre officern därborta, log hon åt honom — men hon log också åt den franske prinsen, som följde henne med beundrande blickar, ty farmor var en kokett på den tiden.

Den gamla vid pianot ler ännu vid dessa minnen. Hon vaggar sakta af och an med kroppen, medan de hvita fingrarna glida öfver tangenterna. »Minns du, minns du?» sjunger den gamla valsen. »Här ha barnen, *dina* barn, tagit sina första, trippande steg, sjungit sina första, barnsligt enkla visor.» Farmor nickar sakta och lyssnar. Stilla! Stilla! De höras ju ännu, de lätta stegen; de klinga ju ännu, de glada skratten. Dansa, dansa, små lätta fötter, förbi sorg och ve, långt från synd och skam, öfver idel rosor, skulle farmor vilja. Farmor glömmer bara, att de små, som fordom dansade här, redan gått många tunga steg genom lifvet; att de nu sitta stilla och hvila, medan deras egna små dansa och glamma i den stora salen.

Minnen, minnen, endast minnen! Nu ha skratten förklingat, nu har dansen stannat, nu står det gamla hemmet öde och tomt; ty farmor har slutit sina trötta ögon och lagt sitt hvita hufvud till ro. —

Farmor är död! Nu kan det aldrig mer bli som förr.

Charlotte Björnstjerna.

Några blad ur folkbildningsarbetet i Finland.

För någon tid sedan anlände till Fredrika-Bremer-Förbundet ett litet postpaket, som på grund af ogynsamma omständigheter länge blifvit fördröjdt på sin väg. Det utgjorde nämligen en del af den post, som medföljde finska ångaren Bore på dess sista olyckliga färd, och hafvets vågor hade i många månader brusat fram öfver detsamma. Det lilla paketet, som också röjde tydliga spår af sin beröring med det våta elementet, innehöll en samling finska

småskrifter af olika författare, men alla med en gemensam tanke, ett samfäldt mål: folkbildningsarbetet inom Finland.

Man gripes af en djupt vemodig känsla vid genomläsandet af dessa små skrifter, känslan af att här mötas af röster från ett af olyckan hemsökt folk, som ser förtrycket och våldet rycka allt närmare inpå sin dyrbaraste egendom: frihetens och lagens helgd. Det finska folkets pröfningar under de senaste åren har alltjämt följts af vårt folk med varmaste deltagande och sympati. Men i dessa känslor blandar sig en annan, känslan af beundran för det ädla fasta modet hos detta folk, som samlar alla sina krafter och ser sitt enda framtidshopp i ett gemensamt arbete på hvad en af dess största skalder kallat »Finlands höjning», en sträfvan att på folkbildningens grund höja landets andliga nivå, tränga inåt och nedåt till de djupa folklagren med odlingens och ljusets skatter och på detta sätt värna sin dyrbaraste nationella egendom.

Då de finska studenterna på våren 1899 efter afslutadt arbetsår stodo färdiga att skiljas för sommaren, hvilade en tung förstämning öfver den unga skaran. De politiska förhållandena hade försänkt hela nationen i landssorg, och denna tryckte icke minst på ungdomens sinnen. Men hos denna ungdom fanns på samma gång en stark känsla af att fosterlandet nu mer än förr kräfde af dem ett modigt, förtröstansfullt arbete i dess tjänst och att intet arbete härvidlag kunde vara viktigare och mera gagneligt än det som afsåg folkbildningens höjande. En ädel folkets man hade kort förut riktat följande uppmaning till studenterna:

»I unga, nu om någonsin litar man på eder hjälp. De djupa leden af Finlands folk bedja och ej blott bedja, de fordra eder hjälp. Om I verkligen älsken edert land, skall känslan drifva eder ut, att i folkets midt sprida ljus och bildning. Och trängen då in äfven i de dunklaste ödemarkerna för att där sprida solsken, uppsöken edra mindre väl lottade bröder och systrar, undervisen dem och förtäljen våra förfäders öden och lären dem främst våra plikter mot Gud och fosterlandet.»

Denna röst ur de djupa leden behöfde icke förklinga ohörd. Studenterna sammanslöto sig till ett ordnadt arbete, redo att offra större eller mindre del af sin sommarhvila för att bland det finska folket såväl sprida kunskap i de mest grundläggande ämnen: läsning, skrifning och räkning, som ock genom föredrag och böckers spridande undervisa folket i fäderneslandets historia, lagar och författningar samt andra allmännyttiga ämnen.

I detta arbete sökte studenterna en bundsförvant i den finska kvinnan. Öfver hela landet utgick ett upprop till »Finlands bildade medborgarinnor» såsom de där »bättre än några andra» voro lämpade att verka för folkets uppfostran.

Och denna vädjan var ej förgäfves. Den finska kvinnan stod redo att upptaga arbetet för folkets bildning och upplysning. Vi se hur redan på våren 1899 en förening kommit till stånd under namn af »Bildning i hemmen». Denna förenings ändamål var att bildade kvinnor skulle genom resor på landsbygden sätta sig i beröring med allmogens döttrar för att meddela undervisning i nyttiga kunskaper, hemmets vård, barnaskötsel, praktisk hälsolära m. m., samt söka stärka fosterlandskärleken och känslan af makans och moderns an· svar i sitt kall.

Då denna förening hos regeringsmakten anhöll om stadfästelse å sina stadgar, blef densamma vägrad. Men föreningens medlemmar fällde det oaktadt icke modet. Såsom ett organiseradt sällskap kunde det visserligen icke utan öfverhetens medgifvande äga bestånd, men principen kvarlefde lika fullt, och man lämnade åt enskilda intresserade medlemmar att fullfölja densamma, ekonomiskt understödda af de medel, som redan donerats till den ifrågasatta föreningen.

En blick på de skrifter, som i ofvan omtalade försändelse kommit oss tillhanda, gifver oss en hög tanke om hvad den finska kvinnan i tal och skrift verkat för sina ringare systrars upplysning.

Finsk Kvinnoförening har sedan lång tid arbetat i detta syfte genom utgifvande af lämpliga småskrifter, Några bland dessa, såsom de förträffliga små häftena af sign. *Maria*: »Pastorskan och Terwola torp» samt »Barnen i Terwola torp», där förf. under en lättläst och roande form meddelar en mängd praktiska råd för hemmets skötsel och barnauppfostran, ha förut varit anmälda i Dagnys spalter Af *Vera Hjelt* finna vi några särdeles goda, lättfattliga föredrag med titlarna: »År som stunda» (om sparsamhet), »Människors inflytande på hvarandra» oeh »Medkänsla». *Vivi Falck* vänder sig särskildt »Till mödrarna» för att inskärpa hvarje moders stora plikt att hos sina barn väcka fosterlandskärlek och aktning för lagarnas helgd. En kvinlig läkare, dr *Karolina Eskelin*, har utgifvit en populär skrift om »Hygien i allmogehem och späda barns vård» och *Ida Godenhjelm* har vid de på föranstaltande af Kvinnosaksförbundet Unionen hållna föreläsningarna för folket framträdt med flere beaktansvärda föredrag i hygien, hvilka sedermera i skrift spridts kring landet.

Måtte framgång och välsignelse följa den finska kvinnan och hela det finska folket i deras ädla arbete i folkupplysningens tjänst. Andens och ljusets segrar äro de strimmor, som vid horisontens rand ännu båda gryningen af en ny dag för detta hårdt pröfvade folk och blott i inbördes kärlek, i en fast samhörighetskänsla kan det växa sig starkt och stå fast i den pröfningens tid, som nu går öfver detsamma.

Vårt land intager ju en oändligt mycket lyckligare ställning än vårt forna broderland. Men månne icke äfven vi ha något att lära af den sträfvan för bildning och upplysning som där pågår? Mycket har väl hos oss gjorts på detta område, och vår tid visar ett glädjande framåtgående i denna riktning, men äfven hos oss finnes mörker att skingra, klyftor att fylla, villfarelser att rätta. Låtom oss hämta lärdomar af våra finska bröder och systrar, af deras fosterlandskärlek, offervillighet och samhörighetskänsla och på detta sätt i någon mån gälda den stora tacksamhetsskuld, i hvilken vi stå för alla de oskattbara förmåner, af hvilka vårt fria och lyckliga svenska folk så länge njutit.

F. E.

Ensamheten.

Ensamheten är inte bara ingen, ensamheten är *någon*, ty det är sagdt, att den första människan mötte henne i en lustgård och att hon för den mannen fördunklade den nyvordna solens ljufliga dager och Guds blomsters prakt. Så vet man ock, att den Barmhärtige skapade Eva åt denne man och att det sedan ej blef plats för ensamheten i lustgården; hon blef drifven ut i världen och där finns hon nu.

Väl ha människorna kommit dit och mycket mäkta de, men henne — Ensamheten — ha de ej kunnat drifva från sig.

De äro vordna milliarder själar nu, men hon är kvar, starkare än de. I tusentals år ha de jagat henne från öde marker och från de höga bergen, men de ha åter träffat henne i de stora städerna. De ha flockat sig i hopar, de ha bundit sig samman två och två för att slippa hennes närhet, men de ha ej lyckats. Hon är mycket fruktad; man fruktar henne som den evigt varande vin-

terns kyla, som den förtorkande vinden, man fruktar henne som mörkret och som hårda herrars välde.

Människorna vredgas också på henne och säga: »Ack, ensamhet, att du ej kan bli kvar därute i bygden, vi unna dig gärna dess ro, vi söka dig ej, du för ju med dig af de otrampade viddernas fasor; du är oss mycket, mycket tung.» Så säga de i sin vrede. Men icke är ensamheten alltid så tung, icke är hon grå som skuggan eller som det lafklädda berget, hon är i stället mer växlande än vattnet och människornas dagar. Hon är ju full af tröst som morgonen och af hvila som aftonen, hon är barmhärtig att fly till i tider af skam. Så är hon också vis. Hon har samlat generationers visdom, hon har sett de största tankar växa fram, hon har sett människorna sådana de äro. Ingen förställer sig för henne, ingen bär mask i hennes åsyn.

Skulle det ej vara hög tid att möta en sådan, skulle hon ej vara en vän? Sök henne orädd du! Ej hör du af henne hårdt tal, ej lastar hon dig med osannt.

Det är i de stunder, då det blott är hon och du, som du starkast känner och som dina tankar växa ut. Dessa fladdrande, lätt födda ting, som i all sin skiftande kortvarighet äro mer af dig själf än dina ord. De komma helst fram i hennes närhet; de kasta då af sig långodset, dristiga som egna herrar stiga de fram, flocka sig, ordna sig, vålla glädje eller sorg, växa uppåt eller utåt, bli till godt eller ondt. De största, de lägsta, de samhälleslyftande, de rikesomstörtande ha födts så där i ensamhetens närhet.

Ack, ensamhet, du som är sagd att vara så tung, hvarifrån hämtar du då åt oss de rosiga, lätt förflyktade drömmarna? Är det månne från den lustgård, där du vistats en gång?

Hvarför skall man ständigt drifva henne bort? Är hon ej god nog att ha i följe, hon som visat oss hvad ingen annan kan visa oss? Hon visar oss skogen sådan den är med dess sjusofvaregömmen och lätt väckta ekon, med dess hundraårsro och jublande, spirande lif.

Sånger kan hon sjunga! Har du lyssnat till ensamhetens stora, underliga sång? I den hör man sitt eget hjärtas slag och de sorger man aldrig talat ut och de fröjder man ej finner ord för bland människor. Skulle hon förjagas? Det är ju i ensamhetens närhet vi kunna betänka lifvet, som ständigt blifver annat än hvad vi trott att det skulle blifva, förenadt som det är med tusende trådar vid tusende andra lif.

Och dessutom, vi *kunna* ju ej förjaga henne, vi äro för små därtill, vi äro blott människor och fjärma hvarandra med misstro och stolthet, vi mäkta ju ej känna hvarandras känslor ens. Därför förnimmes ensamhetens röst bland tusendes sorl, därför kännes greppet af hennes hand så hårdt, därför ses hennes uppsyn så mörk, då vi lefva bland främlingar, men ock då vi hålla till bland våra kära.

Men gläds dock att hon lefver bland oss, ty hon är ju rik, hon kommer med tankar och hvila, hon tröstar oss och sjunger för oss. Låt henne då dröja hos dig som en gärna sedd gäst, men sätt ej bo med henne, *därtill* blef du ej skapad och *ensamheten* ej gifven åt dig.

Dagmar Bergström.

Kvinnan och kriget.

Under denna rubrik lämnar den ansedda engelska tidskriften »The Englishwoman's Review» en allmän öfversikt af det af kvinnor utförda arbetet under afrikanska kriget, förnämligast inom sjukvårdens område. Vi återge här det hufvudsakliga af den varmhjärtade och, som det vill synas, fullt opartiskt hållna artikeln. Som bekant har sjukvårdsorganisationen under kriget varit föremål för det skarpaste klander och naturligen ha de kvinliga arbetskrafterna äfven fått sin dryga andel af de stränga omdömena. Så mycket värdefullare är därför hvarje uttalande som på ett lugnt och fördomsfritt sätt låter den verkliga förtjänsten rättvisa vederfaras.

* * *

Det är nu ett år, så lyder början af artikeln, sedan det afrikanska kriget bröt ut och vi känna med outsäglig tacksamhet att slutet är nära — att fred är i sikte. Vi se framåt mot den kommande freden med hopp och längtan, ehuru man samtidigt med bitter smärta måste blicka tillbaka på de sex sista månadernas historia.

Men hvilken lärdom innehåller ej denna historia! Historien om missräkningar och framgångar, om seger och nederlag, om afstannadt arbete och väl utfördt arbete!

*

Huru stolta voro vi ej under vår sjukvårdsorganisations första dagar! Hur bittert missräknade när den under trycket af oförut sedda och i vissa afseenden ohjälpliga förhållanden delvis störtade samman. Hur ifrigt skyndade ej arbetare, kvalificerade och okvalificerade, att erbjuda sina tjänster! Hur många, när första entusiasmen fördunstat, drogo sig ej tillbaka från det sorgliga och enformiga arbetet, som de obetänksamt kastat sig in i! Och ännu värre! Några befunnos ha betraktat kriget endast som ett nytt äggelsemedel och togo tjänst som sjuksköterskor, ådragande sig genom sin oduglighet sina kamraters förakt och sina öfverordnades bitande förebråelser.

Men sådana arbeterskor voro endast undantag, icke regel. Icke ens alla amatörsköterskor voro, som Mr Treves påstått, en pest. Men om äfven klandret mot dessa varit berättigadt, är det beröm, som ägnats yrkessköterskorna, enstämmigt. Hur mycket man än haft att anmärka mot hospitalen, den enda anmärkning som drabbat sjuksköterskorna har varit, att det ej funnits nog många af dem. Redan i april intygar sir W. Thompson, »att ett allmänt öfverinseende är allt som systrarna kunna åstadkomma». Det är sorgligt att veta att samtidigt så många dugliga utbildade sköterskor, hvilka trånade efter att få lämna sin hjälp, af en eller annan anledning höllos på afstånd under tvungen overksamhet.

De som blefvo använda ha ådagalagt en offervillighet utan motstycke. Sir W. Mac Cormac säger därom: »Härens sjukvårdssystrar ha utfört ett outtröttligt och utomordentligt värdefullt arbete. Så snart en transport af svårt sårade från krigsskådeplatsen blifvit omhändertagen och en relativ hvila tycktes möjlig, anlände en ny. Det outtröttliga tålamod och den energi, som dessa ladies visat, och det under de största svårigheter och hinder af alla slag, stå öfver allt beröm.» Mr Treves har också med stort erkännande uttalat sig om det förträffliga arbete, som utförts af sjukvårdssystrarna vid Fältlasarettet n:o 4, huru de marscherade med truppen bokstafligen inom den fientliga skottlinjen. Under belägringen af Ladysmith och Kimberley vårdade de med outtröttligt nit de sjuka och sårade; efter undsättningen af Mafeking blefvo de också offentligt tackade af general Baden-Powell inför truppen.

Följande omdöme, uttaladt af en korrespondent från Syd-Afrika, anger otvifvelaktigt en af de förnämsta grunderna till sjukvårdens bristfälliga beskaffenhet under kriget. Den undersökning, skrifves det, som med anledning af de s. k. »hospitalskandalerna» satts

i gång rörande militärhospitalen i Syd-Afrika, har åtminstone ådagalagt ett faktum, det nämligen att öfverallt där missförhållanden ägt rum dessa, frånräknadt dem som haft sin orsak i bristen på förnödenheter, berott på hospitalspersonalens otillräcklighet. Läkarna voro för få och tillgången på sjuksköterskor stod på intet vis i förhållande till den oförutsedt stora kontingenten af sjuka och sårade. Så kunde, för att citera ett enstaka fall, en enda sköterska ha på sin lott 50 hjälplösa patienter, hvilka hon måste taga hand om så godt sig göra lät. Obegripligt är att under sådana förhållanden krigsministeriet antagit endast ett fåtal af de till tusenden uppgående väl kvalificerade sköterskor, som anmält sig och af hvilka många erbjudit sig att själfva bestrida kostnaden för öfverresan.

Nu några ord om de frivilligas arbete. Generalsekreteraren för Röda korsets britiska central-komité skrifver i maj från Kapstaden: »Det bör komma till deras kunskap, som sändt bidrag i form af penningar eller in natura till Röda korset härstädes, att deras frikostiga gåfvor aldrig blifvit till så stor välsignelse utan det dagliga outtröttliga arbete som stadens damer nedlagt på uppackandet, sorterandet och fördelningen af de till hela skeppslaster uppgående sändningarna af klädespersedlar och andra varor till de sjukas och sårades lindring.

Det må tillåtas mig att uttala den öfvertygelsen, att det är denna praktiska handräckning jag och mina kolleger ha att tacka för framgången af vårt svåra och ansvarsfulla uppdrag. Det är ett arbete, sådant som dessa damers, utfördt med outtröttlig flit, utan buller och ostentation, som kommer en man att vara stolt öfver sina landsmaninnor.»

Ja, fortsätter tidskriften, det kan med sanning sägas att bland de verkliga arbeterskorna ingen afmattning försports. Redan under krigets första dagar upprättades af The Trained Nurses Club i London en hjälpkomité, hvilken sedan dess sammanträder regelbundet hvarje vecka 12 Buckingham Street. Den verksamhet denna komité utvecklat har varit särdeles förtjänstfull. Kläder ha förfärdigats och utsändts till soldaterna i kriget, deras familjer ha blifvit eftersedda och de hemvändande mottagna vid hemkomsten. Detta endast ett exempel. Utan tvifvel skulle många andra kunna uppräknas, offervillighet hos tusentals kvinnor, ej endast hos dem som hafva personligt ömmande intressen i kriget, utan äfven hos dem som ledts af sin fosterlandskänsla och människokärlek. Äfven de som ogilla kriget, som krig betraktadt, kunna näppeligen ogilla

alla dessa ansträngningar för att mildra dess lidanden och fasor, vare sig det gäller soldaten själf eller de anhöriga han lämnat efter sig i hemlandet.

De sydafrikanska kvinnorna ha i kärleksverk ej gifvit sina engelska systrar efter. Ett af dem i Kapkolonin stiftadt patriotiskt förbund, »The Guild of Loyal Women», har bland annat gjort det till sin mission att vårda de fallnas grafvar, och i denna vackra gärning ha de blifvit tillförsäkrade både civila och militära myndigheters trogna medarbetarskap. Grafvarna skola inhägnas och på vissa dagar prydas med blommor, ty, säger komitén i sitt upprop: »vi hoppas att tanken, att deras älskades sista hvilorum blifva vårdade af pietetsfulla händer, skall vara till någon tröst för sörjande hjärtan i många skilda delar af det britiska riket».

Litteratur.

Predikningar på kyrkoårets sön- och helgdagar af *Natanael Beskow*. Häft. 1, 2, 3.

Kristendomens farligaste fiende i våra dagar är nog inte det s. k. fritänkeriet, förnekelsen, utan indifferensen, den tröga, kompakta liknöjdheten, som försänker vår andliga människa i dåsig slummer. Likgiltigheten uppträder i många skepnader — från den som förnämt rycker på axlarna åt de opraktiska barnsligheter, som kallas religion och gudsfruktan, till den hyggliga och respektabla, som går i kyrkan och består sig med en husbehofsreligion utan skadliga öfverdrifter. Men gemensamt för indifferensens alla varieteter är, att den till hvarje pris vill undvika en ärlig uppgörelse med Gud. Därför är det så bekvämt att sofva, och den som sofver syndar ju icke. Det är också mycket, som gynnar liknöjdhetens ostörda sömn. Den religionsundervisning vi få i barndomen och de predikningar vi höra eller läsa, äro de icke ofta som vaggvisor, hvilka verka söfvande, därför att deras ord äro oss så välbekanta, att vi icke bry oss om att tänka på deras betydelse? Sömnighet är, som bekant, också smittsam. Och här sofver ju hela samhället rundt omkring oss. Allting tas på allvar och med grundlighet, penningförvärf, nöjen och tidningsläsning — allt utom religionen, det som gäller vår personlighets innersta kärna. Men vår sömn förblir icke alltid lika ostörd. Stundom möter oss på vår väg någon eller något, som har kraft att väcka oss ur sömnen. Väl oss då, om vi låta oss väckas och icke vända oss åt andra sidan och slumra in på nytt.

Det torde vara en af predikantens förnämsta uppgifter att verka som en väckande impuls, och jag föreställer mig, att mången predikant stundom känner lust att ordentligen ruska upp sina kära åhörare och med våld öppna deras tunga ögonlock och få dem att lyssna icke blott med öronen, utan också med hjärta och samvete. Det är dock icke allom gifvet att utföra detta kraftprof, de ha icke alla fått en ropande röst, kanske ha de heller icke alla en fast vilja att använda hvad de fått i angifna syfte. Men det finns en och annan, som har både den starka stämman och viljan att använda den, och en sådan är Natanael Beskow.

Hvad är det som gör, att stundom en predikant kan få oss att lyssna till hvad vi hört så många gånger förr, som vore det något alldeles nytt? Är det det, att han framställer det gamla evangeliet på ett nytt och originellt sätt, eller kanske det, att han förstått, att han måste tala till intelligenta och bildade åhörare på annat sätt än till okunniga? Nej, förvisso icke. Hans ord tränga fram till våra samveten, därför att de äro lefvande vittnesbörd om en lefvande tro och därför att hans tal är buret af en brinnande åstundan, att ordet må väcka lif i oss också. — Sådana äro, synes det mig, Natanael Beskows predikningar.

Ingen af dem är hvad vi kalla »en vacker predikan», en sådan där, som låter oss känna oss lagom uppbyggda och tillfreds med oss själfva. Nej, där blåser ofta en bitande vind i dem, och det är bittra sanningar han låter oss svälja; han siktar med träffsäker hand på våra mest fördolda svagheter. Måste icke många af oss med blygsel igenkänna sig själfva i dem, för hvilka »affärer, bjudningar, tidningar och julbrådskan», som uppta all deras tid, äro ett allvarligt hinder för den uppgörelse, som bättringen kräfver? Eller höra vi kanske till de Kristi lärjungar, som ha så »föga erfarenhet af världens fiendskap, emedan vi alltför litet nyttjat det svärd han satt i vår hand?» Eller äro vi måhända bland dem, som fatta Johannes döparens ord om att dela med sig af sina två lifklädnader åt den, som ingen har, »så andligt att de väl kunna förlikas med ett själfviskt njutningslif»?

Grundtonen i Natanael Beskows predikan — att döma af de tre häften, som ligga framför mig — synes mig vara framhäfvandet af hjärtats fulla oförbehållsamma hängifvenhet åt Gud såsom det oeftergifliga villkoret för ett starkt och lyckligt kristendomslif. I nästan alla predikningarna ljuder denna grundton, men kraftigast och vackrast kanske i predikan på söndagen Septuagesima: »Guds lifegna». Det är detta omutliga kraf på helhet, som ger hans predikningar deras kraft och deras förnämsta värde. Han drar i härnad mot all halfhet och otrohet, skoningslöst angriper han alla försök att kompromissa och jämka ihop världens fordringar med Guds. Han tröttnar icke att åter och åter från olika utgångspunkter visa oss skillnaden mellan »människokristendom» och »Guds kristendom».

I anmälan på omslagets sista sida upplysas vi om att pastor Beskows predikningar äro »i ordets bästa mening frisinnade». Nu

finns det väl få ord, som äro så mångtydiga som ordet frisinnad, och det adverbiella tillägget gör just inte saken klarare, när man ej får veta hvilken denna »ordets bästa mening» är. För att få uttrycket att passa in på Natanael Beskow skulle jag vilja tolka det i enlighet med två ord af Jesus af Nazaret: »Sanningen skall göra eder fria» och »jag är sanningen». Frisinnad skulle då betyda »bunden endast af den i Jesu Kristi person uppenbarade sanningen». Fattadt på detta sätt, tror jag att ordet frisinnad passar in på denne predikant, som är en lika ödmjuk och lydig »Guds lifegne», som han är fri gentemot religiösa partifördomar och »symbola» och »trosformler».

Till denna frisinthet hör också, att han icke söker pracka på oss sina egna meningar eller teorier. Nej, han är alltigenom praktisk, han vill väcka oss att tänka öfver vårt lifs möjligheter. Och jag tror också han skall lyckas väcka sådana tankar, ty detta är icke predikningar som man läser igenom och sedan lägger ifrån sig med en suck af lättnad och tillfredsställelse; de tvinga en ofta att vända sina ögon från bokens blad och gå tillrätta med sig själf.

Det är ganska sällsynt att träffa på en predikant, som har så mycket att säga en och som säger det på ett så kraftigt och flärdlöst sätt, utan alla vackra fraser, och vi äro Natanael Beskow tack skyldiga för att han gör sina predikningar tillgängliga äfven för dem, som icke tillhöra hans åhörarekrets. Det är min uppriktiga önskan, att de må blifva mycket lästa och väl lästa och förstådda med samvetet.

M. Lgm.

* * *

Ingrid. *En döds kärlekssaga.* Skådespel i tre akter och epilog af *Alfhild Agrell.*

Det har blifvit sagdt att fru Agrells sista skådespel verkar 80-talet. Och det gör det också i hög grad. Öfver det för ett par tiotal af år sedan utagerade problemdramat går täckelset åter upp. En hel procession af 80-talets »sanna kvinnor», med Ibsens Nora i spetsen, ser man passera revy för sin tankes öga. En skara sökande, spörjande, frihetsträngtande kvinnogestalter med den djupa blicken drömmande riktad inåt på det egna outgrundliga, af tradition och fördom förkväfda jaget eller utåt på en oförstådd och oförstående värld.

Ingrid är, om icke precis en gengångerska från dockhemshjältinnornas halft förgätna tidehvarf, så dock ett barn af deras släkte. Hon går icke som Nora från man och barn, ty hon intar den barnlösa änkans privilegierade ställning och hennes personlighet står redan vid skådespelets början andligen och lekamligen i sin fullaste blomstring. Men det är något af drömlik trånad öfver hela hennes gestalt, något af det blomsterkransade offerlammets tåligt resignerade hållning öfver hela apparitionen. Det som på Ingrids

personlighet satt den här antydda prägeln hör emellertid till hennes förhistoria, därom handlar icke pjesen. När ridån går upp är det öfver hennes stora kärleks första akt.

Och hur hon kan älska! Det är som om från hela hennes varelse utströmmade en strålglans som verkar bedårande på allt och alla som komma henne nära. Åskådaren känner sig också halft indragen i trollkretsen. Men så gör älskaren sin entré och illusionen är försvunnen. Man uppdagar snart något som hvarken Ingrid, förblindad af sin kärlek, eller förf., förblindad af sin idé, tycks märka, att denne hjälte är hvad danskarna kalla »en pjalt» och föga värd vare sig att älskas eller att besjungas. Han äger emellertid ett företräde, som han visserligen delar med många karlar, men som tycks för ett problemdramas logiska utveckling vara nära nog oundgängligt — han är gift.

En kärlek som Ingrids vet ej af några band eller skrankor. För den stora kärleken måste allt vika. Människors dom, världens förakt, heder och plikt. Jag sade orden heder och plikt. Se där tvenne spöken som resa sig i de älskandes väg. Heder och plikt, dessa icke oväsentliga faktorer i en mans lif måste offras. Han tvekar ju inte ett ögonblick att göra offret af sin hederskänsla och sina förpliktelser mot hustru och barn, men han döljer ej att det är ett offer. Denna bekännelse beseglar deras öde. Ett tvifvel uppstår i hennes själ. Skall hennes kärlek uppväga hans offer? Skall han aldrig ångra, se tillbaka? Hon ser med ens att det gifs en kärlek, högre än den som hängifver sig, det är den kärlek som försakar. Och så sliter hon frivilligt bandet mellan dem, gör det emedan hon fullt och fast tror att det är till hans lycka, sak samma att hennes egen krossas. De skiljas åt. Ridån faller.

Man drar en suck af lättnad. För en gång har plikten segrat i ett nutidsskådespel. Noras ättling har visat att självhäfdelsen, äfven då det rör kärlek, icke obetingadt är det enda rätta och sanna. Självförsakelse är under vissa förhållanden lifsskådespelets tragiska, men mänskligaste och följdriktigaste upplösning.

Men så kommer epilogen. Hela den här antydda teorin faller i grus och spillror. Man får veta att Ingrids självförnekande handling i sjelfva verket varit ett brott. Hon har därigenom dödat människan inom honom, gifvit dödsstöten åt hans andliga varelse. Hvad hon trodde vara rätt var en grym oförrätt. Denna visshet ger henne själf döden (figurligt taladt), lifvet har förlorat sitt innehåll och så blir Ingrids historia — en döds kärlekssaga. — —

Ungefär så som jag här framställt det är hufvudtanken i fru Agrells skådespel — med epilog. Den senare kan tagas med eller uteslutas, säger förf. Hvad är hennes mening med denna valfrihet? I min tanke förrycker detta ad libitum skådespelets hela idé, ger det en oklarhet, som det annars ej skulle haft. Det hela slutar med ett stort frågetecken. Man står ej blott inför problemet: skall kärleken segra öfver plikten eller plikten öfver kärleken? (eftersom de båda begreppen tyckas vara oförenliga), utan äfven inför oviss-

heten angående förf:s egen ståndpunkt till de framkastade frågorna. Det är som om hon varit rädd att anses allt för reaktionär i tilllämpningen af teorin om kärlekens rätt och så inlägger hon sin reservation i — en epilog. Om stycket spelas, kan man ju bli kvitt sin tvekan genom att gå ifrån epilogen ifall teaterdirektören råkat sätta den på affischen, men har man det framför sig i en bok, är den oundviklig.

För öfrigt tror jag att pjesen skulle vinna på att ses från scenen. Den är kvick, liflig, inga döda scener, en naturlig, raskt flytande dialog, flera roliga bipersoner och en handling som delvis är mycket spännande, med ett ord så väl i repliken som i dramats yttre byggning igenkänner man Alfhild Agrells konstförfarna hand.

L. D.

* * *

Ljudande malm af *Runa*.

Såsom titeln anger, är ofvannämnda bok afsedd att vara en illustration af det paulinska ordet: »Om jag talade med människors och änglars tungor och hade icke kärleken, så vore jag en ljudande malm eller en klingande bjellra».

Kärleken har nog förf. och sålunda åtminstone en förutsättning för att kunna behandla sitt ämne. Den bästa behållning boken ger en är också intrycket af hennes egen rena karakter och af att de vackra grundsatser, som hennes hjältar och hjältinnor uttala, praktiserats i hennes eget lif. Så till vida kan boken ju också vara värd att läsas, men nog skulle man önska, att det vore något kraftigare ljud och något klarare klang i den.

Runa har tydligen tänkt, att romanens lärorika grundtanke lättare skulle inpräglas hos läsaren, om hon klädde den i en äfven för ett världsligt sinne tilltalande dräkt. Hon låter oss därför umgås med idel grefvar och baroner med stolta anor och klingande namn, hon för oss till ståtliga slott och romantiska ruinborgar, hon ockrar på vår sensationslystnad med dunkla hemligheter —som dock i allmänhet mycket snart afslöjas — med spökrum, dolda brott, självmord, skendöd och andra mer eller mindre rafflande saker. Till yttermera visso är handlingen förlagd till det förflutna, senare hälften af 1700-talet — vi få till och med den äran att i förbigående presenteras för tjusarkungen vid en hoffest. Någon tidsfärg har förf. dock icke åstadkommit, om man icke skall räkna ett och annat föråldradt uttryck, som instuckits i dialogen. För öfrigt verka personerna på intet sätt gustavianska, undantagandes att puderperuken sticker fram ibland.

Det kan ju tyckas, som det vore ett ganska oskyldigt nöje, som man godt kunde unna förf., att t. ex. låta en skurkaktig grefve, för att själf få gifta sig med en annan kvinna, inspärra sin vansinniga hustru på ett ruinslott, där hon upptäckes af sonen på ett mycket romantiskt sätt — m. m. i samma stil. Men dylika effekter passa

i en följetong i en tvåörestidning och inte i en bok, som verkligen har ett allvarsord att säga sina läsare. Hvarför kan inte grefve Henrik Falkenhorns lefnadssaga — det är han, som är den ljudande malmen — få utveckla sig under normala nutidsförhållanden i stället? Den skulle då kanske verka mera öfvertygande. Som det nu är, har den bibliska grundtanken just inte mera sammanhang med romanintrigen än en pärla med den ask man råkat lägga den i, och vi få sitta och beundra pappasken på åtskilliga sidor, innan förf. tar fram pärlan. — Det moraliska fall, hvarigenom Henrik får ögonen öppna för att han blott varit en ljudande malm, är heller icke någon nödvändig följd af hans egenrättfärdiga och själfviska sträfvan efter fullkomlighet, utan verkar rent tillfälligt, som en olyckshändelse snarare än som en synd.

Nekas kan dock icke, att man känner en viss sympati både för den hårdt pröfvade unge grefven och för några af de andra personerna. Flera af dessa äro också trovärdiga och konsekvent tecknade. Men något djupare intresse kunna dessa människor icke afvinna läsaren, därtill äro de alltför mycket romanhjältar och -hjältinnor.

Boken är ju läsbar och troligen värdefullare än somligt annat, som köpes och läses, och jag tviflar icke på att ett och annat i den kan gagna läsaren, men nog tror jag, att Runa skulle bättre använda sina krafter och bättre tjäna sina ideal på ett annat verksamhetsfält än romanskrifningens. *M. Lgm.*

Föreningsmeddelanden.

Fredrika-Bremer-Förbundets föreläsningsserie.

Fröken Gina Krog, en af den norska kvinnorörelsens främsta ledarinnor, höll måndagen den 12 november ett föredrag, det fjärde i serien, öfver *Camilla Collett.*

Det utomordentligt innehållsrika och tankeväckande föredraget, som framfördes på ett synnerligt sympatiskt och medryckande sätt, ställde inför auditoriet en distinkt ljusbild af Norges märkligaste kvinna, sedd mot den dystert dunkla bakgrunden af den Wergeland-Welhavenska fejden, »Dæmringsstriden», i hvilken hon »blef kvar på valplatsen som en af de svårast sårade», och de följder för hela hennes lif, som hennes förhållande till »Norges Dæmrings» författare medförde. Hennes hufvudarbete, »Amtmandens Døtre», har ju utöfvat ett oberäkneligt inflytande på generationers åskådning af kvinnan, hennes ställning och hennes själslif, om än en annan och mindre af hennes böcker, den rörande och vemodigt älskvärda »I de lange Nætter», med dess vackra skildringar från hennes uppväxttid i Eidsvolds prästgård som den originelle prosten Wergelands dotter och den blif-

vande skalden Henriks syster samt dess gripande häntydningar på hennes första hjärtesorg, är mera ägnad att slå an på nutidsläsare.

Hennes är äran att ha modigt öppnat kampen för vinnandet af en värdigare tillvaro åt kvinnan, och det är hennes verk, som alltjämt fortsättes af dem, hvilka i Norge sträfva för kvinnans sak. Fröken Krog slutade med, att liksom man stod i begrepp att resa en staty öfver matematikern Abel, den mänskliga tankens representant, så borde man också med ett minnesmärke hedra den kvinna, hvilken väl kan anses utgöra en lödig representant för den mänskliga känslan i dess innerligaste form, den kvinliga känslan.

*

Den 26 nov. hölls den 5:te föreläsningen af professor *Henrik Schück* öfver »Lifvet i Vadstena kloster». Dagny har genom föreläsarens älskvärda tillmötesgående satts i stånd att i ett kommande häfte meddela det i hög grad intressanta föredraget in extenso.

*

Till fru Lina Morgensterns 70-årsdag d. 25 nov. har Fredrika-Bremer-Förbundet afsändt följande lyckönskningstelegram:

Innigen Glückwunsch und Dank wegen lebenslanger, erfolgreicher Tätigkeit im Dienste der Frauenbewegung.

Fredrika-Bremer-Förbundet.

*

Fredrika-Bremer-Förbundets stipendier.

För år 1901 finnas till ansökan lediga följande stipendier:

300 kr. för universitetsstudier (fritt stipendium);

300 kr. för högre utbildning i trädgårdsskötsel (fritt stip.);

400 kr. för elev vid fackskola i huslig ekonomi (Stockholms stads stipendium);

325 kr. för sjuksköterskeutbildning (Norrbottens stip.);

250 kr. för elev vid folkskollärarinneseminariet i Umeå (Västerbottens stipendium);

225 kr. för sjuksköterskeutbildning (Skaraborgs stip.];

200 kr. för elev vid högre afdeln. i tekn. skolan i Stockholm (Malmöhus stip.);

200 kr. för universitetsstudier (Vesternorrlands stip.);

200 kr. för elev vid folkskollärarinneseminarium (Blekinge stip.);

200 kr. för sjuksköterskeutbildning (Jämtlands stip.);

200 kr. för högre utbildning i trädgårdsskötsel (Östergötlands stip.);

200 kr. för universitetsstudier (Värmlands stip.);

200 kr. för elev vid fackskola i huslig ekonomi (Kristianstads stip.);

300 kr. för elev vid tekn. skolans högre afdeln. i Stockholm (Södermanlands stip.);

200 kr. för sjuksköterskeutbildning (Göteborgs och Bohus läns stip.).

Stipendieansökningar skola innan den 15 februari 1901 insändas till Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiekomité, Stockholm. För rätt att söka

länsstipendium fordras intyg, att sökanden är och vid tiden för ansökningens inlämnande under 2 år varit mantalsskrifven inom det län, hvarifrån stipendiet sökes,

*

Örebro länsstipendium kommer efter framställd önskan af vederbörande inom länet att tillsvidare endast utdelas hvartannat år, således ej förr än år 1902.

*

Föreningens för Välgörenhetens Ordnande årsberättelse för 1899—1900 har nu utsändts och af dess innehåll hämta vi följande:

Arbetet å centralbyrån har fortgått efter samma plan som föregående år. De hos komitéerna behandlade ärendena hafva uppgått till 2,299 st.

Föreningens besökare hafva verkställt 1,460 utredningar angående hjälpsökandes förhållanden och häröfver afgifvit skriftliga rapporter. Härjämte har byråns kvinliga biträde gjort c:a 600 besök hos fattiga.

Antalet hjälpsökande, som infunnit sig å centralbyrån eller där anmälts till erhållande af hjälp, har uppgått till 1,552 st.

Det direkta välgörenhetsarbete, som af föreningen utförts, har, utom den betydelse det haft för de hjälpbehöfvande, för föreningen varit på en gång den källa, ur hvilken ständigt nya lärdomar och erfarenhetsrön hämtats, och det medel, hvarigenom föreningen sökt praktiskt påvisa vissa grundsatsers bärkraft och öfvertyga allmänheten om deras nödvändighet.

Att den materiella hjälp, som genom föreningen under alla dessa år lämnats hjälpbehöfvande, icke är ringa, därom hafva årsberättelserna burit vittnesbörd. Det årliga beloppet af utlämnade understöd närmar sig ett halft hundratusental kronor. För sistförflutna arbetsår uppgick understödssumman till kr. 46,418: 30, däraf kostnaden för slöjdafdelningen utgjorde kr. 2,100: 69, för barnhärberget kr. 3,345:46 samt utlämnade lån till hjälpsökande kr. 1,847: 90, fördelade på 23 olika personer, och uppgick hela beloppet utlånta medel vid årets slut till kr. 6,134: 60, fördelade på 126 låntagare.

Genom centralbyråns kommissionsafdelning har arbete anskaffats åt 112 personer. Samtidigt hafva 145 tillfällen till arbete erbjudits genom centralbyrån. Särskildt åt personer med nedsatt arbetsförmåga har arbete beredts genom slöjdafdelningen.

Genom centralbyrån hafva 53 barn, däraf 24 gossar och 29 flickor, varit utackorderade i hem på landet. För barn, hvilka på grund af klenhet och sjuklighet ansetts vara i behof af särskild vård och kraftig föda, har sådan beredts i föreningens barnhärberge.

Liksom föregående år har föreningen under sistlidna sommar ordnat för en del sjuklingar, så att de för hälsans vårdande fått besöka bad- och brunnsorter eller kunnat få vistas på landet sammanlagdt 139 personer, utom 2 hela familjer.

Bland nya uppgifter som föreningen satt sig före är den om beredande af »fortlöpande understöd åt orkeslösa» samt inrättande af s. k. »vandrande sparkassor».

Föreningen deltog i årets världsutställning i Paris genom sändande af en textad tablå, upptagande förteckning på alla välgörande föreningar, stiftelser och fonder i hufvudstaden, fördelade på 3 grupper: barnavård, anstalter för vuxna samt sådana för ålderstigna.

För föreningens tillgångar och utgifter samt redogörelse för alla under densamma sorterande komitéer, asyler etc. hänvisas till årsberättelsen.

Från skilda håll.

Maria folkskolas matlagningskurs. »Tio är äro nu gångna sedan *Maria folkskolas matlagningskurs* eller som den då kallades 'Folkskolans matlagningskurs' första gången öppnade sina dörrar för att bereda undervisning i husliga sysslor åt folkskolans barn», med dessa ord inledes berättelsen öfver denna nyttiga institutions tioåriga verksamhet. Den första skola i Sverige för undervisning i matlagning grundades 1882 i Stockholm af stiftelsen Lars Hiertas Minne på fru Anna Retzius' initiativ. Det var också på föranstaltande af fru Retzius som hösten 1890 ett ordnadt *skolkök* för Maria folkskolas äldre elever kom till stånd i samband med den första *lärokursen för utbildande af matlagningslärarinnor för folkskolan och andra skolor,* från hvilken numera en stab af skickliga lärarinnor utgått, hvilka ledt undervisningen vid de sedermera upprättade skolköken här och hvar i landet. Vi nämna bland andra dem i Göteborg och Västerås, Carnegies hushållsskola i Göteborg, den vid Östermalms högre läroanstalt för flickor i Stockholm äfvensom »Högre lärarinneseminariets hushållsskola». De belysande detaljer, som berättelsen innehåller rörande denna första matlagningsskolas verksamhet och erfarenheter, äro för öfrigt af stort intresse och visa i hvilken grad skolköksidén, tack vare det utmärkta sätt på hvilket den från början tillämpats, vunnit insteg i vårt land.

*

Kvinnan inom bokhandelsyrket. En person med erfarenhet inom bokhandelsfacket har väckt uppmärksamhet på önskvärdheten af att bildade unga kvinnor med energi och fallenhet för praktiskt arbete samt desslikes intresse för litteraturen måtte ägna sig åt detta arbete. Fordringarna som ställas på en bokhandelselev äro kunskap i svenska språket, räkning samt någon kännedom i tyska, engelska och franska språken; finnes för öfrigt god allmän bildning, är denna naturligtvis icke bortkastad. Efter hvad bokhandelsmatrikeln utvisar inneha redan nu rätt många fruntimmer, i synnerhet i landsorten, egna boklåder eller förestå någon bokhandelsfilial, men de ofta i bokhandelstidningen förekommande annonserna om kvinliga biträden visa att bokhandelsyrket är ett arbetsfält, inom hvilket kvinliga arbetskrafter mer än hvad hittills skett böra komma till användning.

*

Damernes Kunstflidsforening är namnet på ett företag, som nyligen startats i den danska hufvudstaden på initiativ af den för omkring två år sedan i Köpenhamn stiftade s. k. »Damernes Formiddagsklub». Enligt »Kvindernes Blad» är syftet med denna förening att verka för kvinnornas utbildning i konstindustri och att därigenom höja och förädla smaken med hänseende till de industriella arbeten, som finnas i hemmen, och samtidigt skapa bättre och ljusare förvärfsmöjligheter för dem som ägna sig åt den kvinliga husslöjden. Till vinnande af detta ändamål är det meningen att inrätta hvad som på danska kallas »Skoleværksteder». Efter en sex månaders kurs kunna eleverna bli anställda som aflönade arbeterskor inom olika industrifack eller också på annat sätt göra sina förvärfvade kunskaper fruktbringande. Vi svenskar, som på här berörda område redan ha en rik erfarenhet bakom oss, önska de danska kvinnorna all lycka i deras sträfvanden att höja konstfliten i sitt land och samtidigt sitt köns både konstnärliga utbildning och ekonomiska förhållanden.

*

En tidskrift för populär juridik, »Zeitschrift für populäre Rechtskunde», har den 1 okt. börjat utgifvas i Berlin af dr juris *Marie Raschke.* I programmet heter det bl. a.: »Kunskap om lag och rätt fordras af lagen, ty den utgår från den grundsatsen, att obekantskap med lagarna icke skyddar mot straff. Därför handlar enhvar i sitt eget intresse, om han studerar rättslära, och enhvar, som försmår att tillägna sig elementen af denna lära, skadar sig själf. Liksom på andra områden gäller äfven på det juridiska: *bildning gör fri,* och liksom om hvarje annat slags vetande äfven om det juridiska: *kunskap är makt.*

Tidskriftens plan är att orientera på lagstiftningens, domstolarnas och den juridiska vetenskapens fält. Den kommer att diskutera aktuella ämnen. Frågor från läsarna besvaras. Som bilagor följa populära framställningar af den privata och offentliga rätten.

*

I Österrike ha kvinnor genom en nyligen offentliggjord förordning fått rättighet att bedrifva medicinska studier vid hemlandets universitet. Förut ha de varit hänvisade till att genomgå sina studier vid utlandets högskolor och därefter underkasta sig en sträng pröfning inför någon af sitt hemlands medicinska fakulteter för att få bli legitimerade läkare därstädes. Beträffande utbildningen ställas samma fordringar på dem som på männen, men undantag utlofvas för den händelse att några enskilda akademiska lärare skulle vägra att lämna kvinnor tillträde till sina kollegier.

En annan förordning lämnar kvinnor tillträde till farmaceutyrket, men rätten till självständig ledning af ett apotek göres beroende af inrikesministeriets utslag.

*

Talande siffror. Af en redogörelse för den högre flickskolan i Frankrike framgår, att franska staten inom de sista 20 åren upprättat 40 lyceer och 23 collèges. De flesta franska flickor blifva likväl uppfostrade i kloster. År 1789 funnos i Frankrike 37,000 nunnor, 1878 hade deras antal vuxit till 127,000 och enligt folkräkningen för år 1899 utgöra de den häpnadsväckande siffran af 150,000.

*

Lina Morgenstern,

en af den tyska kvinnovärldens mest bekanta personligheter, firade den 25 november sin sjuttiårsfödelsedag — en bemärkelsedag, som Fredrika-Bremer-Förbundet äfven hedrat med ett på annat ställe meddeladt lyckönsknings-telegram.

Härmed några biografiska data ur denna framstående kvinnas lif och verksamhet. Hon är född i Breslau 1830 och ådagalade redan i sin tidiga ungdom den innerliga medkänsla med de fattiga och de lidande, som sedan utmärkt all hennes verksamhet, så t. ex. genom stiftandet 1848 af den ännu lefvande »Pfennig-Verein» till understöd åt medellösa skolbarn. 1854 ingick Lina Bauer — som hon då hette — äktenskap med köpmannen Theodor Morgenstern. Hon bosatte sig nu i Berlin, där ett utomordentligt verksamt lif började för henne. Hon tog initiativet till stiftandet af en massa välgörenhetsföreningar samt till humanitärt och sanitärt gagnande inrättningar. Därjämte är hon ju, som bekant, en ledande kraft i den tyska kvinnorörelsen, särskildt som utgifvare och redaktör af den sedan 1874 utgifna veckotidningen *Deutsche Hausfrauenzeitung*. Hon är hedersledamot, ordförande, vice ordförande eller hedersordförande i ett stort antal in- och utländska kvinnoföreningar såväl som i åtskilliga fredssällskap och komitéer. Det var på hennes föranstaltande som den talrikt besökta kvinnokongressen i Berlin 1896 ägde rum.

Hvad som särskildt i Berlin har gjort fru Morgenstern till en nära nog populär personlighet är de 1866 genom henne åstadkomna »Berliner Volksküchen», hvilka blifvit mönster för många andra liknande anstalter och nått sin höga utveckling på grund af hennes bepröfvade organisationstalang. Denna för arbetsklassen och för pauvres honteux så betydelsefulla institution har mött det lifligaste deltagande och intresse inom alla befolkningslager, till och med från den aflidna kejsarinnan Augusta, som ofta infann sig i något af folkköken för att profva maten och för öfrigt plägade kalla fru Morgenstern till sig för att underhålla sig med henne om dithörande frågor.

Fru Morgenstern har äfven utvecklat en liflig skriftställareverksamhet som författare af barn- och ungdomsböcker, uppbyggelseskrifter, biografiska arbeten o. s. v.

Fyra täflingsskrifter ha inkommit till den af Fredrika-Bremer-Förbundet utlysta pristäflan öfver ämnet: »*Betydelsen af den gifta kvinnans myndighet för henne själf och för samhället.* Täflingsterminen utlöpte 1:sta december.

Ellen Fries' stipendiefond för kvinliga historieforskare.

Redovisningen för de medel, som influtit till ofvannämnda stipendiefond, föreligger nu och framvisar följande resultat:

Anna Hierta-Retzius kr. 1,000, Bertha Nordenson 10, Nini Hierta, Dåderö gård, 30, Elisabeth Uggla, Dåderö gård, 5, Hulda Signeul 10, H. K. 5, Sophie Karlsson 1, E. 100, Sophie Whitlock 200, Ellen Whitlock 20, Louise Flodin 5, B. S. 25, Sophie Gumælius 10, Hedda Cronius 5, Mathilda Fryxell 5, Eva Fryxell 10, Ebba Lind af Hageby, f. Hierta, 25, Thérèse Andersson, f. Svanberg, 100, öfversten och friherrinnan A. E:son Leijonhufvud 10, hoffröken Ebba Leijonhufvud 5, grefvinnan J. Trolle-Bonde 15, Anna Dahlström 5, S. Gyllencreutz 5, Märta Leijonhufvud 5, Jeanette Mörner, f. Bennet, 10, hoffröken Eva Leijonhufvud 5, Elsa Uppling, f. Posse, 10, professor och fru S. Jolin 10, S. L. 25, G. d'Aubigné 2, Märtha Leijonhufvud 5, grefve Carl Trolle-Bonde 25, Margareta Cronstedt 5, Erik Burman 10, Carolina Burman 10, grefve Eugène Lewenhaupt 15, Elsa Eschelsson 100, öfverste Bratt 10, Anna Hedin, f. Berlin, 10, föreståndarinnor och lärarinnor vid Brummerska skolan (genom fr. Anna Kruse) 37: 50, i stället för krans från Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse 62, Th. Geijer 5, Hanna Palme, f. von Born, 10, Ellen Jolin 5, A., E. & S. Ulrich 10, G. & J. G—r 10, A. A. 2, Sophie Wising, f. Benedicks, 20, Gerda Cederblom 3, E. Cederblom 3, i stället för krans från Nya Idun 25, I. Petrelli 10, G. Elfg 2, O. Lewysohn 5, I. Tauwon 10, Augusta Ekelund, f. Helling, 100, Hugo Ekelund 50, Charlotte Björnstjerna 5, Emma Ekelund, f. Helling, 30, Hilda Sundin, f. Helling, 50, Sofi Sundin 25, Hilda Kantzow, f. Sundin, 10, N. Zahle (Köpenhamn), 20, Hilda Herlenius, f. Ekelund, 10, Amanda Hammarlund 10, Hulda Lundin 20, d:r Gustaf Strömberg, Finspång, 10, H. och A. St. 10, K. W. 100, i stället för krans från lärare och lärarinnor vid Högre lärarinneseminariet och Normalskolan (genom fr. H. Casselli) 40, M. och A. R—s 40, T—k 10, H. K—r 5, Ebba T. 10, Ebba B. 10, Ellen af K. 10, Anna T. af W. 50, Valborg Olander, Falun, 20, M. C. 50, Ag. Fr., Göteborg, 10, L. Bergström 10, C. A. Sylwan 5, Eva Rodhe, Göteborg, 10, Maya Nyman, Göteborg, 5, Ida Hellander, Göteborg, 2, Anna Wijkander, Göteborg, 10, A. T. 5, H. R—dt 20, M. T—h 5, T. S—n 2, E. B. 5, E. R—dt 8, L. L. 5, Ellen v. Platen 5, Gulli Rossander, Upsala, 20, Anna Tamm, f. Bergendal, 10, Alfhild Tamm 5, Hildegard Thorell, f. Bergendal, 5, Kerstin Bohman, f. Rüffel, 20, v. F—n 50, Mueller 10, d:r B. Lundstedt 10, Ax. Sr 10, L. Lindstedt 5, Anna Benckert 10, Asta Rönblom 5, D. Molin 1, K. Rubin 1, Onämd 10, Onämd 1, E. W—m 2, H. B. 10, B. 5, L. Rbg 5, F. H. 10, En tacksam f. d. elev 5, Eva Dahlström, f. Olsson, 20, E. L. 5, A. 5, Elever i Åhlinska skolans VII:e klass 14: 15, Elever i Åhlinska skolans VIII:e klass 11, Elever vid Åhlinska skolans gymnasieafdeln. II 8: 50, Gerda Nilsson 10, Hanna Nilson 10, Dagmar Sjögren 10, Stina Wittrock 10, Elisabet Skarin 20, Anna Arosén 5, Anna Geijer 10, F. Q. 20, S. N. 10, A. B. 5, M. Kistner 5, E. S. 5, J. F. 10, från lärarinnor vid Kungsholms, Jakobs, Maria och Östermalms folkskolor (genom fröken Hanna Andersson) 102, från medlemmar af Kvinnoklubben (genom fröken H. Andersson) 14. S:a kr. 3,394: 15.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur 26 okt.—30 nov. 1900.

Svensk:

Eira n:r 20.
Folkskolans barntidning n:r 33—38.
Helsovännen n:r 21.
Hemtrefnad n:r 33—38.
Hemåt n:r 11.
Idun n:r 43—48.
Kyrklig tidskrift n:r 9—10.
Nordisk tidskrift n:r 6.
Nya bokhandelstidningen n:r 43—47.
Ord och bild n:r 10.
Saga n:r 19—20.
Sedlighetsvännen n:r 5.
Slöjdundervisningsbladet n:r 9—10.
Svensk bokhandelstidning n:r 43—47.
Svensk damtidning n:r 43—48.
Svensk läraretidning n:r 44—48.
Svensk musiktidning n:r 17—18.
Tidskrift för Sveriges landsting.
Varia n:r 10—11.
Verdandi n:r 5.

Finländsk:

Finsk tidskrift n:r 10.
Nutid n:r 6—10.

Norsk:

Husmoderen n:r 31—33.
Moral n:r 5.
Nylænde n:r 21.
Urd n:r 39—46.

Dansk:

Bog og Naal n:r 11.
Kvinden og Samfundet n:r 42—45.
Kvindernes Blad 25 okt.—8 nov.

Tysk:

Blätter des Badischen Frauenvereines n:r 21—22.
Deutsche Hausfrauenzeitung n:r 44—48.
Die Frauenbewegung n:r 21—22.
Dokumente der Frauen n:r 15—16.
Monatsbericht des Vereins christlicher Lehrerinnen n:r 11.
Neue Bahnen n:r 20—22.
Zeitschrift für populäre Rechtskunde n:r 1.

Engelsk:

The Nursing Record n:r 656—660.
The Woman's Journal n:r 41—45.

Fransk:

La Femme n:r 19.
La Fronde.
L'Humanité Nouvelle n:r 11.

Anmälan.

***Dagny** utkommer* ***1900** med 20 häften*, *utgörande minst 28 tryckark.*

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.

För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36

Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15

är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.

För *hjälpsökande* kl. ½10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.

Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.

1900 Ny följd III årg. Häft. 19—20

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR
FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET, FÖRENINGEN FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE
OCH FÖRENINGEN HANDARBETETS VÄNNER

REDAKTÖR: ***LOTTEN DAHLGREN***

INNEHÅLL:

Svensk Dam-Tidning
för 1901.

Tidningen ingår år 1901 i sin **12:e årgång** och utgifves fortfarande efter samma plan och i samma format som hittills. Dess syftemål är att meddela en sund och god **lektyr för kvinnan och hemmet** och hafva vi för år 1901 en hel del intressanta nyheter att meddela såväl af täxt som bilder. Som förut, åtföljes tidningen äfven under 1901 af en följetongsbilaga, så anordnad, att den kan inbindas till bok. Denna skall för året upptaga en särdeles välskrifven och intressant tysk roman, författad af *Paul Robran*, med titel:

"I kamp för lyckan".

Denna roman afhandlar en ung generalsdotters lif och öden, skildrade af henne själf på ett medryckande sätt.

Äfven hafva vi för afsikt att under året meddela en annan större roman, hvilken kommer att införas som fortsättningsberättelse i självfva tidningen. Det är författarinnan **Ida Boy-Eds** nyaste berättelse: ***"För hennes skull"***, hvilken vi hoppas skall i hög grad intressera våra läsarinnor.

Vi bedja våra prenumeranter lägga märke till att de två nämnda romanerna, som tillhöra samtidens bästa skönlitteratur, i bokhandeln skulle betinga ett pris af minst kr. 2: 50 pr st., alltså omkring 5 kr. för båda, eller troligen mera.

En ***Modebilaga***, upptagande de nyaste Dam-moderna i bilder, skall äfven under 1901 då och då åtfölja tidningen.

Allt detta, och dessutom så mycket annat af täxt och illustrationer erhålles nu för endast **kr. 2: 20** genom att prenumerera å Svensk Dam-Tidning för 1901.

Beträffande tidningens billiga pris så hafva under det senast flydda året starka attacker gjorts emot detsamma. Såväl tryckpapper som arbetslöner hafva så betydligt höjts, att åtskilliga andra tidningar funnit sig föranlåtna att höja sitt prenumerationspris. Detta oaktadt, hafva vi dock beslutat att äfven för 1901 bibehålla vårt hittills gällande billiga pris, nämligen:

För helt år	kr.	2: 20.
» halft »	»	1: 20.
» kvartal	»	0: 70,

postarvodet inberäknadt.

Inom Norge och Danmark kan å posten prenumereras å tidningen till samma pris som inom Sverige, men till alla öfriga europeiska länder samt till Amerika kostar den **5 kronor** och prenumereras då direkt å vår expedition, Artillerigatan 25.

Stockholm i December 1900.

Redaktionen.

Läroverksreformen och flickskolan.

I vårt land arbetar som bekant för närvarande en komité med uppgift att framkomma med förslag till omorganisation af våra allmänna läroverk. Ännu vet man naturligtvis ej med visshet, till hvilket resultat dess arbete skall leda, men inom lärarekretser och äfven bland andra intresserade diskuteras ifrigt den möjligheten att våra nuvarande fullständiga läroverk komma att klyfvas itu i tvenne afdelningar, hvardera afslutad med sin särskilda examen. Enligt det vanligaste antagandet skulle nederskolan blifva 6-klassig och afgångsexamen från densamma medföra kompetens till vissa befattningar eller inträdesrättighet till en del fackskolor.

Skulle ett sådant förslag segra — och sympatierna för detsamma synas vidt utbredda — kommer följden oundgängligen att bli en omdaning ej endast af våra gosskolor utan äfven af våra flickskolor.

Ty ett afgångsbetyg, som underlättar förvärfvandet af ens lifsuppehälle, är af lika stort värde för flickorna som för gossarna. Och om examen kommer att afläggas vid den föreslagna tidiga åldern, 15 à 16 år, innan ännu utpräglade anlag i en eller annan riktning i regel hunnit visa sig, blir det helt visst endast få föräldrar som våga riskera att låta sina döttrar vara utan denna. Flickskolorna tvingas därigenom helt enkelt att taga upp en sådan examen på sitt program, och det gäller därför för dem att tillse, att en sådan reform som den ofvannämnda ej kommer att gifva dem något sämre än hvad de redan äga.

Men den fråga jag här skulle vilja uppställa är den: om afgångsexamen från den 6-klassiga skolan blir den formel, som öppnar dörren till ett stort flertal aflönade befattningar eller fackskolor, där fortsatta studier kunna bedrifvas, har då ej staten skyldighet att se till att detta mål lätt kan ernås af våra flickor lika såväl som af våra gossar?

Inför de siffror, som visa oss att ett mycket stort antal kvinnor hela lifvet igenom måste själfva försörja sig och att ett annat, kanske

än större, under en längre eller kortare del däraf måste göra det, går det ej längre att helt kort svara: kvinnorna behöfva ej denna kompetens. Vårt samhälle har redan gestaltat sig så, att de behöfva den, och ej lär det gå att vända om utvecklingen. Och för öfrigt, hvad är det meningen att denna 6-klassiga skola skall gifva sina elever? Det har talats om allmän medborgerlig bildning. Att enas om hvad denna bör omfatta blir måhända svårt, men om en sådan verkligen blir meddelad, komma med säkerhet de självständigt arbetande kvinnorna att behöfva den, och månne de, som skola uppfostra medborgare, utan olägenhet kunna undvara den? Knappast!

Hittills har i vårt land staten ej gjort mycket för flickornas undervisning. Slår man upp förteckningen öfver statsläroverken; finner man:

För gossar:

Fullständiga läroverk		36
5-klassiga	»	22
3- »	»	17
Pedagogier		4
	Summa	79

För flickor:

Normalskolan för flickor i Stockholm ...... 1.

Visserligen har riksdagen för några år sedan något ökat sitt förut ytterst knappa anslag till de privata flickskolorna, men skillnaden i afgifter för flickors och gossars skolgång är fortfarande lika stor, då det ökade anslaget mer än väl behöfves för att något förbättra lärarinnornas ekonomiska ställning. Nu, när skolorna antagligen komma att reorganiseras, skulle detta missförhållande kunna afhjälpas och en rättvisare fördelning införas.

Det finnes då tvenne sätt att göra detta. Antingen att staten så rikligen understöder ett tillräckligt antal af våra flickskolor, att undervisning där kan lämnas lika billigt som i gosskolorna, eller att densamma upprättar samskolor. Utan att på något vis vilja förneka lämpligheten och önskvärdheten af det förra, vilja vi dock förorda att försök göres i den senare riktningen.

Att här upprepa de ofta framhållna fördelarna af samundervisning tillåter ej utrymmet, men vi vilja anföra några skäl hvarför dessa 6-klassiga läroverk borde kunna blifva så alldeles särskildt lämpliga till samskolor.

Hittills har vår gosskola egentligen varit afsedd för dem som, sedan de lämnat densamma, ämnat ägna sig åt teoretiska studier.

Man har därför klagat öfver att hon gör sina elever opraktiska och inplantar hos dem ett ensidigt öfverskattande af den bokliga lärdomen. Detta har gjort, att äfven samskolans ifrigaste anhängare ej ansett det vara ett obetingadt godt, om våra allmänna läroverk utan vidare öppnades för flickorna. Men den ofvannämnda skolplanen har framkommit just såsom en reaktion mot detta missförhållande. Man har insett det oriktiga i att en så stor procent af vår ungdom hölls kvar på skolbänken ända upp till 18—20 år och då ändock ej blifvit kvalificerad för någon särskild bana, hvilket naturligtvis ännu mindre varit fallet med dem, som afgått på ett lägre stadium. Därför skulle denna nya skola tidigare få en bestämd afslutning och göras mindre teoretiserande, mindre lärd, bättre öppna elevernas ögon för det lefvande lifvet omkring dem, så att de med praktisk läggning lättare skulle bli i stånd att upptäcka sina anlag och tidigare slå in på en bestämd bana. Men lyckas man i denna sträfvan, riskerar man ej heller längre, att flickorna genom att undervisas tillsammans med gossarna skola förlora den praktiska syn på tingen, som man ansett oundgänglig för dem, ehuru man trott, att pojkarna utan skada kunnat undvara den.

Ett annat skäl, som ofta anföres mot samskolan är, att flickorna sannolikt skulle öfveransträngas. Men glömmer man månne ej därvid, att det äfven allmänt klagas på öfveransträngning i våra gossskolor, kanske särskildt i mellanklasserna, och att från många håll framkommit yrkanden på att det intellektuella arbetet där måste minskas för att större uppmärksamhet skall kunna ägnas åt den fysiska utvecklingen? Man får väl därför hoppas, att komitérade skola taga hänsyn härtill och inskränka det stillasittande arbetet. Dessutom är det riktigt, om man vill uppfostra barnen till praktiska människor, att skolan helt och hållet upptager deras tid? Bör ej någon tid lämnas öfrig, då hemmen få sysselsätta dem? Därigenom vunnes, att dessa finge möjlighet att studerade olikheter i anlag och begåfning, som förefinnas, och med större säkerhet kunde råda sina barn vid valet af lefnadsbana. Gossar och flickor komma sannolikt oftast att sysselsättas och sysselsätta sig själfva på olika sätt, men det är icke en dålig uppfostran till en nyttig samhällsmedlem att i hemmet lära sig att bidraga till trefnaden och ordningen och vänja sig vid att lätta andras arbete, där så ske kan. Detta har man hittills ansett endast behöfva läras af flickorna, gossarna ha sluppit undan. »De stackarna ha ju så mycket läxor», säges det, »sköta de dem ordentligt, får man väl vara nöjd.» Om nu skolarbetet reducerades, kanske

de skulle kunna bli litet mindre uppassade, litet mera nyttiga, och de skulle kunna läras att ej endast tänka på hvad de skola bli, utan äfven på hvad godt de skola kunna uträtta här i världen.

Alltför hoppfull med afseende på att en sådan reduktion verkligen göres i den nya skolplanen får man dock kanske ej ställa sig. I det förslag, som i juni 1899 afgafs af en förberedande komité, är timantalet icke nedbringadt från det nuvarande i statens skolor annat än därigenom, att en viss valfrihet lämnas med afseende på de främmande språken. De, som ej begagnade sig af denna, komma nog därför att pressas än hårdare än hvad nu är fallet, till följd af den större intensitet, som gifvet kommer att känneteckna arbetet i en afgångsklass.

Svaret på yrkandet om lindring i skolarbetet har ju ständigt varit: »Hvad skulle strykas? Icke kunna vi, ett litet folk, våga sänka bildningsnivån genom att taga bort något ämne från schemat. Pojkarna måste i alla fall bli något, och för att bli något i våra dagar måste man lära mycket». Javäl, men man lär ej endast genom att läsa läxor, och kanske skulle man genom att reducera timantalet i skolan finna hvad man funnit på många håll, när man inskränkt arbetstiden inom fabriker och verkstäder, nämligen att arbetsresultatet ej minskat i värde. Det klagas i våra skolor öfver att de långa och svåra kurserna nödvändiggöra för mycken preparation, hvarigenom eleverna blaseras och mista förmågan att på egen hand kämpa med svårigheter.

Det är således ej för flickornas utan lika mycket för gossarnas egen skull, som vi förorda färre lästimmar i skolan. Gossarna behöfva väl en reduktion för att växa upp till sunda, friska människor med förmåga af energi och initiativ.

Hur skulle då dessa samskolor anordnas? Skulle man helt enkelt för flickorna öppna våra allmänna läroverk, sedan dessa erhållit sin nya organisation? Detta vore kanske ej rätta sättet att vinna förtroende för samskoleidén. Fördelarna af gemensam skolundervisning för flickor och gossar är ännu i vårt land så pass omtvistad, att det är fara värdt, att samskolan då skulle få bära skulden för hvad den i och för sig var oskyldig till. Andan i våra gosskolor är tyvärr utan tvifvel på många håll betydligt sämre än i våra flickskolor och flickorna blefve nog därför i viss mån lidande på att sättas in i de allmänna läroverken. Och vidare, om en ny idé skall föras fram, behöfves det en fast tro på densamma och en smula entusiasm för den. Detta har man kanske ej rättighet att i regel förutsätta hos en

lärarekår, som vuxit in i en skolform. Svårighet torde väl ock möta att vid våra nuvarande allmänna läroverk med ens få in det antal kvinliga lärare, utan hvilka samskolan vore en orimlighet.

Det har föreslagits, hufvudsakligen af ekonomiska skäl, att lägre läroverk i en del småstäder skulle förvandlas till samskolor och i och med detsamma utvidgas med en eller flera klasser. Här kunde man då, eftersom omorganisationen var ämnad att gå hand i hand med en utvidgning, anställa kvinliga lärare, af hvilka naturligtvis samma kvalifikationer måste fordras som af de manliga. Ett annat förslag har visserligen framställts, men att ej göra lärare och lärarinnor jämställda i kompetens och rättigheter vore att från början förrycka hela samskolans grundidé och döma den att misslyckas.

Skulle man emellertid ej med större visshet kunna draga slutsatsen angående samskolans lämplighet, om försök äfven gjordes i våra storstäder? I dessa är det en mycket större procent af eleverna, som vistas i sitt hem under skoltiden, och man löper därför mindre risk att missförhållanden, som bero på bristande eftersyn under fritiden, läggas samskolan till last. Vidare kunde där lättare en helt och hållet ny skola inrättas. I Stockholm t. ex. anses ett nytt lägre läroverk behöfligt. Om nu detta gjordes till en 6-klassig samskola, finge man ett läroverk, där från början gemensam undervisning för flickor och gossar meddelades, där man ej hade att kämpa mot en inrotad anda, som kunde verka skadligt på eleverna, och man kunde bilda en lärarekår, som från första stund visste, att det var samundervisning de skulle taga itu med. Vidare kunde man utan svårighet få den lämpliga proportionen af manliga och kvinliga lärarekrafter, som, då de här samtidigt jämställda ryckte in, hade samma möjlighet att göra sitt inflytande gällande, hvarigenom man ägde garanti för att gossars och flickors intressen skulle lika väl tillgodoses.

Till sist ännu ett skäl för att försök göres i en storstad. Föräldrarna hade då möjlighet att välja, och det vore knappast troligt, att de som ogillade samskolans idé skulle sända sina barn till en skola. Ett verkligt intresseradt samarbete mellan skolan och hemmet skulle därför vara att säkrare påräkna, och betydelsen häraf vid en ny skola kan ej öfverskattas.

Gjordes en af de många stockholmsskolorna till samskola, vore det måhända ej heller otänkbart, att åt densamma lämnades frihet i uppgörandet af kurser och läsplan, ungefär i likhet med hvad som äger rum vid Nya elementarskolan. Lyckades man då finna en form,

som visade sig särskildt lämplig för samundervisning, vore det lätt att jämföra dess resultat med dem, som erhållas i öfriga läroverk och afgöra om det varit till gagn för båda parterna att gossar och flickor fått sin skoluppfostran gemensamt.

E. Cm.

Det holländska hemmet.

Den som sett sig trött och ledsen på det andefattiga, tomma kontinentalsystem i byggnadsväg, som enväldigt råder i våra moderna storstäder, bör göra en tripp till Holland. Till sin glada öfverraskning skall han där finna den ena staden efter den andra, där husen bära en personlig prägel. Vid första ögonkastet ser han, att här bo människor med egna viljor och synpunkter och icke denna samling af hyresgäster — som vi tyvärr så väl känna till —, hvilka viljelöst låta stufva in sig, fyra till fem lager ofvanpå hvarandra, i de af spekulationens ande resta storstadskasernerna.

Ännu i dag håller holländaren segt fast vid det fäderneärfda bruket att hafva huset för sig själf. Hvarje familj, som gör fordring på att räknas med, måste också som ägare eller hyresgäst bebo eget hus. Annars har den ingen social position. I den mindre bemedlade medelklassen dela gärna två familjer ett hus, så att den ena tager de två understa, den andra de öfversta våningarna.

Men att begagna samma port och trappa skulle man omöjligen kunna bekväma sig till. Hellre än att möta obehöriga i sin uppgång nöjer man sig med halfva utrymmet och delar trappan och porten i två halfvor.

Att bo i ett holländskt hus är en ypperlig gymnastik för ens benmuskler. Matsalen är på nedra botten, sällskapsrummen i första våningen, sofrummen i tredje och fjärde.

I romanerna träffar man ofta ett uttryck, som betecknar finare men afsigkomna familjer. Man säger att de bo på ett »*bövenhuis*», alltså i de öfversta våningarna. Det är mycket tarfligt. Något mera herrskapslikt — när ens olyckliga stjärna nödgar en till att dela hus med andra — är att bebo »*het benedenhuis*». Där har man också trädgården, som icke får saknas i ett holländskt hus. Trädgård måste det vara, om man också bara har en remsa land på ett par alnar till sin disposition.

Höga och smala äro husen. (I Amsterdam och Haarlem såg jag hus med ett enda fönster i våningen.) Gafveln vetter åt gatan och trädgården ligger bakom huset, så att man från gatan icke anar dess tillvaro. Ofta äro husen målade i starka färger och som de ständigt tvättas utvändigt, stråla de formligen i solskenet. Man anstränger sig tydligen för att undgå enformighet. Den personliga smaken sätter sin prägel på huset medelst gafvelns form och snirklar, fönsterinfattningarna och den höga prydliga fritrappan utanför. Under denna leder ingången till köket.

Hvad som alldeles saknas i ett holländskt hus är — gården. I stället har man den lilla trädgården med sina omsorgsfullt vårdade rabatter. Det var mig en gåta hur man kunde undvara en gårdsplats, ända tills jag fick det — blandade — nöjet att uplefva den beryktade holländska lördagsrengöringen. Allt hvad mattor hette — och det var icke litet — släpades då ut på *gatan*. Det låter otroligt men är dock sannt. T. o. m. i Amsterdam föregick den mest energiska mattpiskning på gatorna, och det efter att husens fasader hade blifvit tillbörligt skurade och bespolade med långa trädgårdsslangar. Gatorna äro ända till kl. 11 på lördagsförmiddagen så fullständigt i de skurandes och piskandes våld, att passagen först kommer som nummer två.

Högst uppe på gafveln sitter ofta ett hissverk, hvars *raison d'être* främlingen i början icke förstår. Men hör man till den klass som heter resande med tur, kan man en vacker dag få se ett skåp eller en större soffa eller kanske ett piano förmedelst detta hissverk praktiseras upp till en af våningarna. Fönstren äro nämligen lika breda som trappan är smal. De sakna midtpost och äro till att skjuta upp. I dagligt bruk öppnas aldrig mer än den *nedre* tredjedelen. För oss, som äro vana att kunna slå upp fönstren på vid gafvel, är lufttillgången otillfredsställande.

Ganska egendomligt är det att se de alltid till samma tredjedel af fönstret nedrullade gardinerna. Dessa äro alltid hvita och bländande hvita, ofta broderade och konstmässigt veckade, hvarför de gifva husens fasader något klädt, »pynteligt». Det måste också medgifvas, att de nedrullade gardinerna, åtminstone på en klar sommardag, gifva rummen en behagligt dämpad och fin belysning, hvari föremålen och människorna taga sig ut till sin fördel. Likväl kunde jag aldrig försona mig med dem. Min första instinktiva känsla, när jag kom in i ett rum, förde mig alltid fram till fönstret för att draga upp gardinen.

Den gick dock sällan villigt till mer än sin gifna tredjedel.

För holländarna äro sådana gardiner oumbärliga. Man träffar dem ända ned i de fattigas hus och äfven i bondstugorna. Ja, den familj, som icke har sin hvita rullgardin prydligt veckad och ren för fönstret, den har uppgifvit sig själf. I de rikare husen ersättes den af flera olika lager af tunna, hvita gardiner, som hänga rätt ned.

En gång kom jag att bo hos en familj, som nyss hade flyttat in och som ännu icke hade hunnit att få de hvita gardinerna upp i matsalen. Värdinnan gjorde tusen ursäkter och för att jag inte skulle »skada» mina ögon, passades det noga på att jag icke skulle begå den stora oförsiktigheten att -- sätta mig emot dagern.

Det tycktes de holländska ögonen icke kunna tåla.

* * *

Holländarens konservatism hindrar icke, att han börjar finna de smala, höga husen för trånga och obekväma, för litet motsvarande en bekväm tids kraf. De rika draga sig därför gärna till städernas periferier, där de bättre kunna breda ut sig. Vid *Singel-grachten*, den koncentriska kanal, som omger en holländsk stad och hvilken en gång har gjort tjänst som vallgraf, börjar i regeln villapartierna. Och dessa villor äro något af det komfortablaste och mest luxuösa jag någonstädes har sett. I bredd och rymlighet äro de raka motsatsen till stadshusen.

I Utrecht hade jag den förmånen att som gäst bebo en af dessa slottsliknande villor, hvilka lågo som en lång guirland omkring en del af staden, och jag mottog onekligen ett imponerande intryck af den holländske nutidspatriciernas öfverförfinade hvardagslif.

Här var ingångshallen slottslik. Hvita marmortrappor i hela huset, slipade glas i fönstren. Så sommar det var, lågo öfverallt, t. o. m. i sängkamrarna, tjocka mjuka mattor öfver golfven. Ofta hade rummen höga, rikt utskurna paneler, och på dessa stodo blommor, ordnade med en utsökt smak. Den öfre delen af väggen var då gärna öfverdragen med broderadt kläde eller något liknande, motsvarande möbeltyget.

Det egendomliga för alla dessa rum, såväl som för andra jag fick tillfälle att se i enklare villor, var den säkra smak och stilkänsla, hvarmed totaleffekten var beräknad. För den var allting offradt. Den frestelse, som så ofta påkommer en första gången man ser ett hem, att åtminstone i tankarna få flytta om möblerna. för att få ensemblen litet bättre fram, fick här ingen anledning till

att yppa sig. Här kunde intet vara annorlunda, tyckte man, intet var öfverflödigt, intet fattades.

I flera af dessa rum fanns blott en enda tafla, men denna var vald och placerad så, att den samlade som i en brännpunkt intrycken af de olika föremålen.

Hvad som fullständigt saknades var småsaker och prydnadsföremål. Etagèrer med krimskrams och makartsbuketter skulle ha tagit sig mycket vilsekomna ut i denna omgifning. I stället såg man bord med planschverk, stafflier med kopparstick och i synnerhet blommor. Präktiga gamla skåp var det godt om.

Från trädgårdssalongen kom man direkte ut i palmhuset, därifrån i orkidéhuset o. s. v. Alla växthusen voro arrangerade som rum med blommorna i vackra grupper och förtjusande sittplatser däremellan.

Villan låg gömd i en större park, där allt ända till de svarta svanorna i dammen talade om en egendomlig smak och en pung, som kunde tillfredsställa hvarje infall.

Och inbyggarna i detta luxuösa hem?

En mor och en ung dotter.

Det var egendomligt att höra arftagerskan till hela denna härlighet tituleras — icke fröken, utan *jungfru*.

I Holland står man ännu på samma punkt som vi, innan Hierta började fälttåget mot »mamsellen». Man skiljer strängt mellan det adliga *freule*, fröken, och det borgerliga *juffrouw*, jungfru. Också de storborgerliga familjernas döttrar få hålla till godo med denna titel.

Med undantag af detta lilla drag tydde allt i huset på lif och fordringar à la grand seigneur. Massor af tjänstefolk! Alla de kvinliga jag såg smögo sig tysta som andar omkring och kände sig tydligen alltför ringa för att våga med en nigning draga den främmandes uppmärksamhet till sina ovärdiga personer. Det förekom mig så påfallande. Kanske var det för att jag kom från det demokratiska Danmark, där tjänstflickan räknar sig själf till familjen och nickar en gemytlig välkomsthelsning till den som besöker hennes härskap.

Också i hvardagslag bar betjänten hvita handskar, när han passade upp vid middagsbordet.

Och middagen — den var omständlig.

En holländsk mage kräfver för sitt välbefinnande två solida kötträtter till middagen, men dessa måste naturligtvis fördelas med

ett passande antal mellanrätter. Som inledning och afslutning fungerar hela året om buljong och kandiserad ingefära. Däremot dricker man sällan kaffe efteråt.

Jag vill råda mina läsarinnor, att om händelsen skulle föra en holländare i deras väg, icke traktera honom med den kända svenska sammansättningen: soppa med pepparrotskött. Han skulle säkert äta soppan men med en förnärmad min låta pepparrotsköttet passera. Ty i Holland använder man aldrig buljongköttet annat än till — hundar. Den som ej har sådana nyttiga djur kastar helt simpelt bort köttet som obrukbart. Jag frågade en husmor hur länge man kokade det, eftersom allt näringsvärde var borta, och fick till svar: ett par timmar. Det är ju en gräslig misshushållning och under tiden lefver det fattiga folket i detta rika land nästan uteslutande af potatis. Icke en gång en tiggare vill ha soppköttet, sade damen i fråga. Nej, tänkte jag, när det som regel begagnas som hundfoder eller kastas bort, så är det väl troligt nog, att den fattige icke vågar sig på det.

Jungfrurna, så väl i detta hus som i alla andra, dit jag kom, gingo klädda i ljusblå kattunsklädningar. Det tycktes vara uniformen och såg mycket snyggt och trefligt ut. Också om vintern gå de i bomull. Till »uniformen» hör en liten hvit pipad mössa på hjässan, med eller utan stärkta band under hakan.

Med eller utan — ja, det tycktes vara en viktig stridsfråga mellan härrskap och tjänstefolk. I det hus jag här närmast omtalat, buro jungfrurna sedesamt band under hakan, men på många andra ställen såg jag i synnerhet de unga utan sådana. En husmor i Amsterdam klagade öfver jungfrurnas självsvåld nu för tiden. Det var nästan omöjligt, sade hon, att få dem till att gå med de gammaldags ärbara banden. Den moderna upprorsanden hade satt sig riktigt fast i dessa, och bara den får in ett finger någonstädes, så kommer den snart med hela handen.

Tjänstfolkets löner äro genomgående mycket låga. De kompletteras af drickspengarna, som äro så mycket högre och satta i system. Vid middagsbjudningar gifver hvar gäst sin skärf, från en half till en gulden*). En nattgäst beräknar lika mycket för hvar dag, äfven för något längre tid. Tjänaren, som mottager drickspengarna, lämnar dem till matmodern. Denna gömmer dem i en sparbössa och fördelar vid årets slut summan mellan de olika tjänarna.

*) En gulden = 1 $^1/_2$ krona.

M. Anholm.

Det är ej död...

Ur Longfellows dikt "Resignation".

Hvar hjord, hur omsorgsfullt den skötts och vaktats,
ett lam ändå har mist;
vid hvarje härd, hur kärleksfullt den aktats,
en stol står tom till sist.

Med bittra afsked och med rop af smärta
jämt blandas rymdens röst;
jämt efter barnen ropar Rakels hjärta,
vet ej af någon tröst.

Låt oss dock tåla! Ty den storm, som slår oss,
är ingen jordisk fläkt —
det är fastmer ett himmelskt bud som når oss,
förklädt i sorgens dräkt.

Vår syn fördunklas utaf mist och dimma —
det, som i sorgehus
tycks liksom bleka vaxljuslågor glimma,
är himlens fjärran ljus.

Det är ej död, som vi gett sorgens stämpel,
ty lifvets korta nöd
är blott en förgård till det lifvets tempel,
hvars port vi kalla död.

— — — — — — — — — — — — —

Och vaknar kvalet inom oss begrafvet
och skulle sorgen gro
och hjärtat häfvas kvidande likt hafvet,
som aldrig finner ro.

Vi vilja tåla dock och dämpa sakta
den känsla som består,
och icke dölja men i tysthet akta
vår saknads öppna sår.

En musikalisk-deklamatorisk soaré.

Så hade man då hunnit till den 3:dje december! Sista måndagen af en hel rad innehållsrika måndagar, hvilka innevarande höst i Vetenskapsakademins välkända föreläsningssal samlat — ska' vi säga eliten af Stockholms intelligenta och bildade allmänhet? Nej, det skulle låta väl anspråksfullt i en kvinnotidskrift, i betraktande af att föreläsningsauditoriet, som alltid i vår goda stad, i öfvervägande grad utgjordes af kvinnor, ett faktum, som också aldrig tidningarna i sina referat underlåtit att påpeka. En högst obehöflig upplysning! Liksom man någonsin förutsatte att påträffa det manliga elementet i en föreläsningssal — om inte möjligen på katedern?

Nej, låt oss af blygsamhetsskäl omnämna publiken utan några skrytsamma bestämningsord. Endast nöja oss med att konstatera att den, som under fem successiva måndagsaftnar fyllde Vetenskapsakademins hörsal, visade sig lika intresserad som den var talrik och inte kom stockholmarna — jag menar stockholmskornas — rykte på skam att vara ett i hög grad påpassligt släkte, då det gäller att tillgodogöra sig intellektuell förplägning. Men så var också den som Fredrika-Bremer-Förbundets föreläsningsserie bjudit på af förträffligt slag.

Ock dock trots det berömvärda intresse som vår allmänhet ådagalagt för lärda och allvarliga ämnen, hvarpå de fem väl fyllda föreläsningssalarna varit att otvetydigt bevis, är det ett faktum, att den sjette måndagen i serien, den som skrifvit «en musikalisk-deklamatorisk soaré» på sitt program, kunde smickra sig med den största populariteten. Det hade glunkats om en tablå, en liten dramatisk föreställning också. Hvad behöfdes mer? Biljettåtgången steg i proportion, och redan ett par dagar före tillställningen voro alla platser engagerade. Hvem lastar Stockholmspubliken för det? Hvem tycker ej om en lättsmält efterrätt ofvanpå de substantiellare anrättningarna? Först läska sin själ med höga allvarliga ämnen, sedan förfriska sina yttre sinnen med »en musikalisk-deklamatorisk soaré». Honni soit qui mal y pense.

* * *

Vaktmästarna lära ha vidtagit särskilda mått och steg, befarande en väldig rusning till Vetenskapsakamien den kvällen, alldenstund huset var utsåldt och platserna onumrerade. De väntade sig kö och polisens inskridande. Därhän gick det väl inte, men nog gjorde man klokt

i att infinna sig i tid denna den sista måndagen. Salen fylldes med otrolig snabbhet och redan långt före den utsatta tiden var hvarenda plats upptagen.

Att något ovanligt förestod märktes redan på salens anordning. Den grå fondväggen, hvilken man under mången föreläsningstimme ägnat ett slött stirrande under fåfänga försök att utfundera namnen på de tre gubbar, hvilkas byster afbryta den enformigt gråa väggytan, var draperad med blått kronkläde. Liknande draperier omhägna estraden, bildande en liten scen, hvars mystiska inre ännu ej är blottad för åskådarnas blickar.

Ändtligen drages förlåten undan. Mekanismen fungerar ej oklanderligt, men så småningom är interiören afhöljd, blåklädd äfven den, med en ståtlig konsertflygel i fonden. Musikafdelningen tager sin början. Man får höra sång af fröken *Skärlén*, vackra visor af Svedbom, Stenhammar, Sinding och Kjerulf, därpå en härlig violinkonsert af Ries utförd af fröken *Lindberg* och fru *Svedbom*. Publiken applåderar och inropar. Att det manliga elementet, ehuru i betydlig minoritet, denna kväll ej är helt och hållet obefintligt bland auditoriet märkes af de manligt kraftiga handklappningarna.

Men tyst, nu går ridån upp öfver den »deklamatoriska» afdelningen, på programmet betecknad med den något mystiska benämningen: »Historiskt kaleidoskop.» Man tänker på ett tittskåp med stjärnformiga figurer men också på Sigurd. Kan ordet användas ur litterär synpunkt bör det äfven kunna det ur dramatisk. Det är det vi få se.

En vildt hednisk musik intoneras bakom scenen. Så drages täckelset undan för vår historias första akt: *forntiden*. En storslagen kvinnogestalt möter vår blick. En röd lifrock öfver en guldsirad hvit kjortel, ett guldband binder det långt svallande ljusgula håret, en fornnordisk kvinnotyp, full af kraft men äfven af kvinlig värdighet och behag. Det är vår »sagas och historias» dådfullaste kvinna *Sigrid Storråda*, vi ha framför oss. Forntidens fullödigaste kvinliga representant, här framställd med en historisk trohet som ej lämnar något öfrigt att önska, och detsamma kan sägas om den rappa lilla *tärna* som sekunderade henne. Dramat följer äfven historien med en berömvärd samvetsgrannhet, på samma gång handlingen utvecklas med en blixtlik snabbhet. Endast mot slutet får det rent historiska maka åt sig för det mera tendentiösa, hvilket också bättre öfverensstämmer med nutidens kraf på poetisk rättvisa. När den historiskt ryktbara handsken af en osynlig Olof Trygvason inkastas

på scenen, upptages den nämligen af den i sin kvinliga och drottningliga värdighet till blods sårade Sigrid Storråda, och med hotfullt lyftad klinga och en röst som genljuder ej blott genom salen utan äfven genom tiderna utslungar hon följande profetiska hotelse:

Din handske, kung Olof, den tager jag opp.
Med kraft skall den slungas igen,
Och allt under seklernas växlande lopp
Skall den måttas mot eder, I män.
För hela mitt kön jag upptager striden,
Blott rustad bevarar man kvinnofriden!

Och härmed går täckelset ner öfver vår forntids dystert storslagna hjältesaga.

* * *

Nästa bild i kaleidoskopet försätter oss till *medeltiden*, till den miljö hvaraf professor Schück för ett par måndagar sedan gifvit oss en så lefvande bild: Vadstena kloster. Hon är offret för en trolös kärlek den stackars *nunna*, som intar scenen då ridån går upp och på en vemodig i folkvisans ton hållen melodi kväder sin trista lefnadssaga. Men *den heliga Birgitta* själf i Vadstenaordens bruna och hvita nunnedräkt inträder. Hon har tröstens ord för den bedröfvade systern, hon predikar för henne resignationens ljufhet och uppenbarar i en storartad bikt sina egna känslor samt skådar, buren af den högsta extas, som i en vision den tid, då klostrets murar, nu den enda tillflykten för den på lifvets lycka bedragna, skola ramla och låta nordens kvinna framgå luttrad och renad samt mogen att själf ute i världen upptaga kampen för sin frihet och sin rätt.

Man skall kanske bland den heliga Birgittas af våra medeltidsforskare utgifna uppenbarelser förgäfves söka efter originalet till den i sköna rytmer återgifna visionära dikt, som flödade från sierskans läppar, men att den var autentisk, det tviflade man ej på ett ögonblick.

* * *

En rytmisk heroisk musik inleder vår historias tredje akt: *storhetstiden*. *Drottning Kristina* uppenbarar sig i hela sitt lärda majestät. På den klassiskt hvälfda näsan, de blixtrande ögonen röjes Vasadottern. En purpurviolett, rikt juvelprydd sammetsdräkt höljer den majestätiska gestalten. På det stolt burna, af ett rikt lockswall omflutna hufvudet blixtrar drottningkronan. Men dess tyngd

trycker henne. »Liksom en i buren instängd lejonhona», så rasar Kristina mot de »gyllene fängsel», som hålla henne fången. Hon vill bli fri för att helt kunna ägna sig åt konsten och vetenskapen. I en storartad monolog tillkännager hon sin afsikt att »stiga från sin tron på en kateder» och ger ytterligare kraft åt sitt beslut genom några latinska citat, som till och med i »den nordiska Minervas» mun förefalla väl djärfva. Men Kristina har som alla stora andar äfven en fjärrskådande blick. Hon ser framåt mot den tid då

— — — — — — — — emancipationen,
Som nu sin spira sträcker irfån tronen,
Skall, se'n exemplet gifvits, stiga neder
Till alla klasser, till de djupa leder.

Och som ett insegel på det lärdomsarf hon, Kristina, testamenterar åt den svenska kvinnan, lossar hon kungakronan från sitt hufvud och placerar densamma på den å ett bord liggande »grammatica latina», kunskapens symbol, i det hon yttrar följande kungliga ord:

»Att lärdom vare kvinno-adelsmärket,
Därpå jag sätter kronan uppå verket.»

Med denna djupt symboliska handling går ridån ned öfver Sveriges storhetstid.

* * *

Men en ny tid och en ny bild upprullas: *Tredje Gustafs tidehvarf.* Hvilken svensk kvinnoskickelse skulle bättre och värdigare representera detta än *Anna Maria Lenngren*? Där ha vi också den vittra frun framför oss, sammetsbandå om håret, spetsfichy om halsen, gåspenna i handen, vi känna väl igen så väl hennes bild som hennes kloka, välbetänkta tal, där hon med den spirituella, halft ironiska, halft godlynta minen moraliserar »sin kära dotter» *Betti*, som inte bara är ett obestämdt »ifall» utan en ganska lifslefvande verklighet, hvilken för länge sedan blifvit stor och vuxit från sin docka, ja, ger söta mor svar på tal. Lilla Betti har numera sin egen lifsfilosofi och man undrar ej öfver att den kommer självfa fru Lenngren att förstummas. Så här ungefär låter den:

Du i dig själf mig visar ju,
Problemet kan sin lösning vinna:
Att vara manligt lärd som du
Och ändå vara stor som kvinna.

*

Men ägget ofta på vår jord
Försöker lära hönan värpa,
Och under dina milda ord
Jag spåra vill satirens skärpa.

Säg, har ej kvinnan fått en själ,
Förståndets, tankens, snillets gåfva?
Är det försynens mening väl,
Att hennes pund i jord skall sofva?

Nej, nej! Det kan ej vara så!
Fast fröet sent till mognad hinner,
Ur marken spirar det ändå
Och lyst af solen frukter vinner.

Du är ett barn utaf din tid —
Trots all den visdom du besitter —
Och döljer därför, blygsamt blid,
Allt sken utaf att vara vitter.

Men, kära mor, jag anar det,
Att nya, ljusa tider randas!
Då kvinnan, trots sin kvinlighet,
Har mod att utan snörlif andas.

Då skall hon icke se sitt pund
Som något ondt, som måste kväfvas,
Men så till kropp som själen sund
Af gåfvans ansvar genombäfvas.

Och när en kvinna födts som du —
Ett stjärnskott lysande i natten —
Då kan ej mannen annat ju
Än buga sig och lyfta hatten!

Och jag är viss hon prisas må
Den dygd, det vett, som hon besitter.
En lärd i stubb ej hånas då,
Men fjollan uti bjäfs och glitter.

Och så de vandra hand i hand,
Som skapartanken nog var menad,
Fast Adam klef för fort ibland
Och Evas vandring blef försenad.

* * *

Fru Lenngren och hennes Betti utgjorde egentligen sista taflan i det historiska kaleidoskopet. Ty *nutiden*, som förbehållit sig sista ordet, erbjuder inte någon måleriskt intressant bild, sådan som förgångna tiders pittoreska kvinnogestalter. Den representeras helt rätt och slätt af ett hyggligt fruntimmer, som enkelt och flärdfritt, utan stora gester och fraser, som det en svensk kvinna ärar och anstår, stiger upp på katedern och håller ett litet tal för publiken. I bunden form, det enda formella i det för öfrigt från all dogmatik såväl som från hvarje oratorisk uppstyltning fria föredraget, gör hon först hvad man skulle kunna kalla en versifierad resumé af den »svenska kvinnans nuvarande ställning» och tillika en sammanfattning af aftonens innehåll. Hon påminner om:

Hur Sigrid Storråda handsken kastat
Helt trotsigt djärf mot det starka kön,
Och sankta Brita dess synd har lastat,
Sin samtid varnat med hot och bön;
Och drottning Kerstin, hur kort hon tänkte,
När hon grammatikan kvinnan skänkte!

Fru Lenngren står smått på mannens sida,
Om man skall tro hennes visa ord.
Men hennes Betti har mod att strida
För kvinnans **rätt** *på vår gamla jord.* O. s. v.

Så öfvergår talarinnan till sin egen tid, den högt utvecklade, men gör dock på tal om nutidskvinnan följande vemodiga bekännelse:

Men ack! Ännu har hon fel och brister —
Jag kan ej annat än tillstå det.
Men själfva solen sin glans ej mister
Trots sina fläckar, som hvar man vet,
Och då kan kvinnan med skäl förklara:
Förmer än solen jag kan ej vara!

Den älskvärda talarinnan afslutade sitt föredrag, som vi tyvärr i följd af det otillräckliga utrymmet kunna återge endast i detta stympade skick, med följande optimistiskt ljusa framtidssyn:

Dock tider stunda och äro nära,
Då kvinnan skall sin fullkomning nå,
Oss ett mirakel skall seklet bära,
Om man får tro hvad profeter spå.
Hur framtidskvinnan en gång skall blifva,
Det vågar visst icke jag beskrifva.

Jag kan blott hoppas, att hon skall vinna
I skönhet, bildning, i tro och kraft.
Jag hoppas ock, de ej må försvinna
De ***goda sidor*** *hon hittills haft.*
Hvad ***bäst*** *hon har må hon hemmet ägna*
Och där det ***rena*** *och* ***sanna*** *hägna.*

Och friska telningar skola spira
Och rika löften till mognad gå,
Och fosterlandet skall segrar fira
Och värn af ädlaste söner få,
Och hög och mäktig skall sången skalla:
Hör oss, Svea, moder för oss alla!

Talarinnan stiger ned från sin kateder. Men täckelset bakom densamma drages undan och man skådar Fredrika Bremers byst i ett skönt apoteos, med en lagerkrönande Svea bakom och omgifven af de kvinnogestalter, som i det historiska kaleidoskopet representerat skilda tidehvarf.

Härmed var också Fredrika-Bremer-Förbundets föreläsningsserie afslutad, på hvars sista afton vi som motto kunna sätta fru Lenngrens egna ord:

Min Betti, lifvet flyr så fort —
Hvad grym, hvad oersättlig skada,
Om vid det lilla gagn vi gjort
Vi nekat oss att vara glada.

L—n D.

Litteratur.

Konsthistoria af *Carl G. Laurin.*

Under flere år har herr Carl Laurin med lefvande intresse och en energi, som aldrig slappats, arbetat på att väcka kärlek till konsten hos unga och gamla af alla samhällsklasser och att lära dem, att konsten gör lifvet gladare och rikare, att den förädlar och vederkvicker på samma sätt som en god bok eller vacker musik. En ny och värdefull insats i sitt vackra sträfvande har han gjort med sin nyss afslutade konsthistoria, som genom sitt gedigna innehåll, den fina konstuppfattning, som röjer sig öfverallt, och den fläkt af friskt och godt humör, som genomströmmar den, är väl ägnad att göra det ämne den behandlar i sann och god mening populärt.

Innehållet är mångsidigt och omfattande. Konstens utveckling från äldsta kulturskeden till innevarande tid och de för de olika

konstperioderna mest betecknande konstalstren äro skildrade både i ord och bild. Där så kan ske, låter förf. en framställning af konstslöjden och konstindustrin under en period gå hand i hand med skildringen af den högre konstodlingen. Det är skada att det begränsade utrymmet ej tillåtit flere och fylligare framställningar af dessa konstgrenar, ty det är utan tvifvel just konstindustrins och konstslöjdens alster, som öppna hemmens dörrar för den högre konsten och förflytta densamma från de sakkunnigas krets ut i hvardagslifvet, det mål till hvilket herr Laurin, som vi redan sagt, med så mycken oegennytta och varm entusiasm länge sträfvat.

För de olika konststilarna inom arkitekturen finnas också redogörelser, alltid klara och åskådliga, ibland humoristiska, ibland poetiskt vackra och träffande. Särdeles betecknande tyckes oss beskrifningen på den gotiska stilen (sid. 130). — Tekniska termer förklaras genom afbildningar, och längdskalor gifva ett begrepp om de monumentala konstverkens storlek. För att genom jämförelse underlätta uppfattningen af måtten finnes dessutom på flere ställen bredvid de afbildade kyrkorna och palatsen en plan af Uppsala domkyrka.

För att ett arbete med så vidtomfattande innehåll ej skall svälla ut till ett så stort omfång, att det ej kan blifva till nytta för den stora allmänheten, för hvilken det hufvudsakligen är afsedt, måste det naturligtvis i vissa hänseenden blifva väl kortfattadt och summariskt. De talrika och utmärkt väl valda illustrationerna utfylla dock texten på ett förträffligt sätt. Skildringarna äro dessutom så sakrika, att arbetet oaktadt sitt moderata omfång väl kan fylla ej blott den mindre konstförfarna allmänhetens behof af kunskap i hithörande ämnen, utan det bör äfven kunna blifva både till glädje och nytta för dem som redan förut äro väl bevandrade i konstens vidsträckta rike.

Mest kortfattad är beskrifningen på de äldre kulturepokerna, men ju mera förf. närmar sig våra tider, ju fylligare och rikhaltigare blir det material han tager under behandling; »ej därför», heter det i förläggarens anmälan af boken, »att vår tid i konstnärligt afseende skulle stå öfver alla andra tider utan därför att den för oss alltid måste ha det största intresset, ty det är ju *den* konsten, som afspeglar *vårt* känslolif, *vår* skönhetslängtan.» Största utrymmet har, som sig bör, förbehållits åt vårt eget lands konstodling, hvilken utgör en afdelning för sig.

Förf. har haft den lyckliga tanken att inleda redogörelsen för de olika konstepokerna med en historisk öfversikt eller kanske rättare sagdt en framställning af de ledande idéerna under den odlingsperiod han står i begrepp att teckna. Dessa öfversikter äro i all sin korthet fina och åskådliga och utgöra en ypperlig bakgrund till skildringarna af konstens alster, hvilka ju endast i sammanhang med kulturen i öfrigt kunna uppfattas och rätt bedömas. Förf., som är begåfvad med säker blick för det som kan gifva lif och åskådlighet åt framställningen, underlåter heller aldrig att påpeka detta samband mellan konsten och tidsandan. Så säger han t. ex. om empirestilen, att dess »stränga och kantiga former passa förträffligt till bakgrund åt

de högbestöflade generaler, hvilka i alla dessa örnar med åskviggar och bomber, som stödde borden, i dessa klassiska spöknippor med bilor, som dekorerade möblerna, igenkände något af sitt eget barska lynne.» Hur påtagligt förefaller det ej, sedan tanken därpå blifvit väckt, att en sådan tid måste skapa en sådan stil!

Ehuru man vid genomläsningen af boken ej kan underlåta att gifva det varmaste erkännande åt herr Laurins odlade smak och fina uppfattning af konsten, så känner man sig likväl en och annan gång frestad att inlägga en svag protest mot något eller några af de omdömen han uttalar. Så t. ex. förefaller oss domen öfver düsseldorferskolan i allmänhet och Fagerlin i synnerhet alltför hård. Om dennes tafla »Svartsjuka» än är litet porslinsartad, så är den dock i vårt tycke alltid rolig att se på, och vi störas ej alls af det »anekdotmässiga» i situationen. Vi kunna ej heller förstå hvarför ej en liten »smånäpen moralkaka» kan få sticka fram, om den osökt framgår ur bilden och ej blifvit påhängd för effektens skull. Likaså kunna vi ej instämma i förf:s omdöme om den teckning af Forain, som kallas »Svärmor», att den »visar, frånsedt den utsökt artistiska tekniken, på en psykologisk säkerhet af mindre vanligt slag». För en person med mindre modern uppfattning förefaller det snarare som om här funnes mera af karrikatyrens lätta och glada humor än af säkert psykologiskt omdöme.

Skildringarna äro i hög grad liffulla och färgrika och hafva den förträffliga egenskapen att fästa sig i minnet. Stilen är klar och målande men sveper någon gång in sig i ett slags mystiskt ljusdunkel såsom då Botticellis kvinnofigurer kallas »gåtfulla englar och dock dämoniskt tjusande,» eller då det heter om en målning af Luca Signorelli, »att en melankolisk, fyllig och ren flöjtton går genom taflan», eller om den engelske målaren Turner, »att han var genialisk ända till vanvett.» Sådana dunkla bilder förekomma dock sällan, då vi däremot ofta finna uttryck och bilder, som frappera och roa genom sin lekande humor och sin fyndighet. I senare hälften af boken får stilen ibland något brådskande och en viss prägel af tillfällighet, men den är alltid frisk och varm, alltid lifvande och väckande.

Boken innehåller mer än 450 afbildningar af taflor, statyer, kyrkor, palatser och konstnärligt utförda husgerådssaker. De äro valda med utsökt smak och praktisk blick för det karakteristiska i de olika kulturperiodernas konstproduktion. Utförandet lämnar hvad mjuket och klarhet beträffar intet öfrigt att önska.

Af det sagda framgår, att vi sätta herr Laurins arbete mycket högt. Det är en förträfflig vägledare genom konstens rike och fyller på ett högst förtjänstfullt sätt det länge kända behofvet af en populär och lättfattlig konsthistoria på vårt eget språk. Den passar både för äldre personer och för den mognare ungdomen, både för skolans högre stadier och för det bildade hemmet. Vi äro lifligt öfvertygade om att den ej skall blifva utan inflytande på den kulturella utvecklingen i vårt land.

G. H.

* * *

Ur minnet och dagboken af *B. Wadström.* Del. I och II.

Denna bok är ett utslag af den riktning, som plägar betecknas med det till smädenamn vordna uttrycket »läseri», och den torde besitta de flesta af de egenskaper, som karakterisera denna i mångas ögon så förhatliga och föraktliga riktning. Den ger därför en osökt anledning till att undersöka, om eller i hvad mån den förkastelsedom är berättigad, som den s. k. bildade allmänheten så skoningslöst uttalar öfver »läsarna».

Det finns väl knappast någon lifsåskådning, som från alla håll blifvit utsatt för så mycket hån och begabberi, så skarpa beskyllningar — särskildt för hyckleri — och så mycken ovilja som denna. Förf. till ifrågavarande bok är icke omedveten härom. Både skildringarna »ur minnet» och dagboksanteckningarna vimla af erinringar om den smälek, som kommit honom och hans meningsfränder till del.

Läsarnas vackraste och viktigaste karakteristikum — som dock i allmänhet förbises af deras vedersakare — är detta: att de med uppriktig och fullkomlig hängifvenhet och utan människofruktan tjäna sin Herre och Mästare. Naturligtvis finnas här likasom på andra områden skrymtare, men jag tror, att beskyllningarna för hyckleri i de flesta fall äro grundlösa och bero på bristande insikt i förhållandena eller bristande vilja att förstå dem.

De världsliga fördelar, som läseriet medför, äro i allmänhet ingalunda så betydliga, att de kunna drifva någon att bli läsare utan inre öfvertygelse — ofvannämnda egenskap är *en* af orsakerna till läsarhatet, men icke, såsom pastor Wadström tyckes anse, den enda, liksom den icke heller är tillräcklig för att förskaffa en person vedernamnet läsare.

De flesta, som begagna detta öknamn, torde ha en tämligen dunkel föreställning om hvad de egentligen mena därmed. Såsom ett iögonenfallande igenkänningstecken nämna de kanske läsarnas säregna sätt att uttrycka sig i tal och skrift. De tala nämligen icke som andra människor, många ord ha i deras mun en speciell betydelse, många uttryck och sammanställningar förekomma blott i deras språk. Pastor Wadströms bok är ett synnerligen kraftigt exempel på denna läsarstil med alla dess smaklösheter, som verka så frånstötande, löjeväckande eller rent af upprörande på den ästetiskt taget ej allt för anspråkslösa publiken. För att klargöra hvad jag åsyftar vill jag anföra några exempel. Oupphörligt läser man om »dyrbara samtal», »en dyrbar predikan» etc.; man kan knappast undvika att tänka på den förlöjligande betydelse detta ord har i slangspråk. Vanliga uttryck äro också »varma andefriska trossyskon», »ett lifligt anderikt fruntimmer» och liknande. Men hvad skall man tro, då man läser om en »kyrkligt glad och uppbygglig bjudning» (II s. 363) eller en »lifligt kristen sjöofficer» (II s. 459)? — Jag förmodar, att de, som använda dessa och dylika uttryck, icke ha en aning om hur smaklösa och stötande de äro för andras öron,

och om de göras uppmärksamma därpå, skola de kanske svara med att anföra en hel rad af bibelspråk om det i världen föraktade och ringa o. d., som *kunna* tolkas till deras försvar (en mängd dylika bibelspråk finnas citerade i pastor W:s bok). Men mot alla dessa bibelspråk ville jag sätta människosonens och hans apostlars gestalter. När ha väl Kristi ord brutit mot skönhetens lagar? Eller kan man tänka sig Paulus hållande »en verkligt födande och dyrbar predikan»? Nej, det finns intet försvar för detta sätt att uttrycka sig, och det är en olycka, att denna brist vidlåder så många af de bästa kristna. Inse de då icke hur mycken skada de komma åstad? Förstå de icke, att de genom att förfula kristendomen och göra den tarflig skrämma bort de ästetiskt ömtåliga, utan att göra vägen lättare för de andra? Och så ännu en sak — denna läsarnas jargon — förlåt uttrycket! — är nog inte utan skuld till de beskyllningar för hyckleri de så ofta få uppbära. Och är det väl underligt, om det stundom förefaller den utomstående, som om detta språk — som det aldrig skulle falla en ofördärfvad svensk in att använda — vore en klädnad, som man drar på sig för att skyla sina andliga brister? Om han tror, att det endast är denna ordensdräkts anläggande, som fordras? Och en viss grad af hyckleri är det nog. Det är omöjligt, att detta tungomål kan vara det sanna och naturliga uttrycket för alla Kristi efterföljares tankar — om det ens är det för någon endas. Och hvarför skulle vi kläda oss i en ful och vanställsam dräkt, som icke passar oss, när vi icke behöfva det?

Del. II s. 255 i Dagboken läses: »På kvällen långt samtal med nattvakten Appelträ om hans själ». Äfven »den rättsinnige läsaren» kan svårligen återhålla sitt löje och sin harm, då han ser fraser sådana som denna — och den har många motstycken. Medges måste, att den skulle verka mindre komisk, om mannens namn vore ett annat, men det bär dock icke ensamt skulden. Nej, det som väcker både harm och löje, det är förf:s obegripligt ogenerade och lättvindiga sätt att handskas med andliga ting. Men kristendomen skall ju vara en hvardagsreligion, heter det. Ja väl, men däraf följer icke, att man skall taga i det heligt är med »sortsnausede hænder», som danskarna så expressivt uttryeka sig. Ännu gäller det, att då man står på heligt rum, skall man draga sina skor af sina fötter; men det budet tycks vår förf. och många med honom ha glömt; de klampa oförfäradt på i smorlädersstöflar eller traska i morgontofflor, allt som det faller sig. Detta sätt att tala om andliga ting konversationsvis och utan vördnad, att nalkas det gudomliga med otillbörlig förtrolighet, är också en af de brister, medelst hvilka läsarna själfva vålla den ovilja som möter dem.

En annan sak, som stöter oss i pastor Wadströms bok och som brukar betraktas som ett läsardrag, är det tvärsäkra skiljandet mellan troende och icke troende, hvilket vann så föga gillande af honom, som sade: »den som icke är mot oss, han är med oss». För oss, som endast kunna döma efter det för ögonen är, är det en vansklig sak att afgöra om en annans andliga lif. Men förf. till

denna bok är mycket säker på hvilka som höra till »nådesyskonen» och hvilka som äro världens barn eller hvilka präster som äro »döda» eller »lefvande». Stundom förefaller det rent af, som om sådana saker som dans, teater och kortspel gjordes till ett schibbolet, hvarpå de »döda» kunna igenkännas.

Det vill således synas, som om den smälek läsarna äro utsatta för icke vore helt och hållet oförvållad och som om de icke borde obetingadt glädja sig däröfver såsom öfver en ära eller betrakta den blott som ett tecken på världens ondska, utan äfven som en sorglig följd af deras egna brister —

Vi få för öfrigt veta åtskilligt om läsarförföljelse i pastor Wadströms bok. På 50-talet, då hans minnen och anteckningar börja, var det nämligen ett rörligt lif på det religiösa området både i Stockholm och landsorten, då utöfvade det beryktade konventikelplakatet ännu sitt skräckvälde, och kyrkan var läsarnas värsta fiende. I Stockholm var C. O. Rosenius läseriets medelpunkt och fick uppbära sin andel af förföljelsen. Minnena af Rosenius och skildringarna af de för kyrkan så ödesdigra förföljelserna mot läsarna höra till bokens jämförelsevis intressanta delar, äfvenså teckningen af Evangeliska Fosterlandsstiftelsens uppkomst, ett bref om egendomliga kyrkliga förhållanden i Berlin samt några andra berättelser. För öfrigt innehåller boken en mångfald ointressanta upplysningar och anekdoter, historier om spökerier och anonyma bref, antydningar om händelser, som vi aldrig få veta något om, m. m., m. m. i brokig blandning. Den prydes af ett synnerligen rikhaltigt porträttgalleri, innehållande fotografier, litografier eller teckningar af de flesta mer eller mindre bemärkta personer, som lefvat i Sverige under de sista 50 åren. Somliga af dem hafva alls intet med texten att göra, äro kanske på sin höjd omnämnda som gäster vid en middagsbjudning, andra få vi stifta litet närmare bekantskap med, dock i allmänhet icke tillräckligt för att de skulle kunna väcka vårt intresse, om vi icke känna dem förut. Några psykologiskt intressanta skildringar vare sig af eget eller andras själslif har förf. icke eftersträfvat, och hans boks religiösa värde synes mig vara betydligt inskränkt genom ofvan anmärkta brister; något litterärt värde kan det inte vara tal om, och det historiska eller kulturhistoriska är nog inte synnerligen betydligt. Man kan ju förstå, att dessa dagboksblad och minnen kunna ha sitt intresse för förf:s vänner från 50- och 60-talen, för hvilka de enligt företalet äro afsedda, men det är mig en gåta hvar svenska allmänheten haft sina tankar, när den på kort tid köpt slut både första och andra upplagan af första delen.

M. Lgm.

* * *

Malin Skytte. Roman af *Mathilda Malling.*

Hvilket angenämt afbrott mot författarinnans många kvalmiga napoleonska kärlekssagor utgjorde ej den lilla sydsvenska idyllen »Skyttes på Munkeboda», som i fjor kom ut! Familjen Skytte blef i en hast en af Sveriges populäraste släkter, och när i år ännu en telning af samma stam uppträdde inför den svenska allmänheten, kunde den vara viss på ett varmt mottagande. Blotta namnet, *Malin Skytte*, var en rekommendation. Det gaf en försmak af något poetiskt gammaldags, något af torkade törnrosblad, korta klädningslif och små oklackade skor, en genrebild à l'empire sådan som Mathilda Malling med sin graciösa pensel och sina mjuka färger är en mästarinna i att kunna framtrolla.

Jag kan ej neka till att det kändes som en liten missräkning då man i denna Malin Skytte, som man i sina tankar utmålat med 30-talets hela charme, fann en liten nutidsflicka som alla andra, en ung dam som cyklar, spelar lawn-tennis, talar om kvinnans bestämmelse och idkar konststudier i Paris, blir förlofvad, gift, får fem barn och lefver trefsam och förnöjd som mamma, husfru och äkta maka på en egendom i Skåne. Det kan ej hjälpas att, sedd mot bakgrunden af det förflutna, äfven om det ej ligger längre än några tiotal af år bakom oss — och det var ju gärna i en poetisk gammaldags ram man ville inpassa Malin Skytte — förefaller vår egen tid bra torr och nykter.

Sedan man hämtat sig från sin missräkning, fann man emellertid, att lilla Malin var en ganska angenäm bekantskap att göra. Ty hvilken tid, hvilken miljö Mathilda Malling än sätter sig ned att skildra, torrhet och nykterhet äro de egenskaper, som minst af alla passa in på hennes liffulla framställningskonst och varma fantasi. Hon bär inom sig en känsloglöd, som skulle göra en nordpolsexpedition, om hon slog sig på att beskrifva en sådan, till en fängslande kärleksidyll.

Hon har således ej gjort Malin Skytte, fastän denna lefver i närvarande tid, till någon emanciperad ung dam efter den nutida schablonen, med otillfredsställda frihetskraf och tärd af längtan efter oupphinneliga ideal, nej, det är en varmblodig, äkta kvinlig natur, mjuk och graciös, oemotståndligt tjusande för männen och oemotståndligt dragen mot erotiken. Förf. har synbarligen nedlagt mycken kärlek på teckningen af Malin Skyttes bild. Hon har velat göra henne till en representant för »das ewig weibliche», på samma gång barnsligt mjuk och kvinligt fast, ytlig då det gäller ytliga ting, men djup i fråga om lifvets högre plikter och kvinnans sanna bestämmelse. Kanske vi tycka att äfven »djupet» ligger väl nära ytan, men det är i alla fall en vacker karakteristik förf. lämnar af sin hjältinna. Att den ej sätter några psykologiska myror i hufvudet på läsaren är emellertid visst och det är ju i det hela en förtjänst. Malin Skytte har i alla fall öfver sig detta något som kallas »tycke», för hvars trollmakt helt säkert många läsare skola falla offer.

L. D.

* * *

Dagsländor af *Mari Mihi*. Andra samlingen.

Till julen 1898 mottog man första svärmen af Mari Mihis »Dagsländor» och nu kommer ett nytt anlopp af den lätta skaran. Med berömvärd blygsamhet har förf. i själfva titeln angifvit, att han ej gör anspråk på att dessa hans tankeväsen skola räknas till den substantiellare arten af litteraturföreteelser. Förmå de gläda och förströ någon under en kort stund, skall han känna sig nöjd, så tänker jag mig att förf. har menat. Och denna hans förhoppning har mer än förverkligats. Hans berättelser skola alltid finna läsare, alltid hälsas med glädje, liksom allt som är ursprungligt, ungt och friskt.

Förf. af »Dagsländor» hör till den där lifskraftiga, trefliga sortens människor, som inte gå som drömmare genom lifvet utan se sig omkring i världen med klarvakna ögon. Eteriska stämningar, framkallade vare sig af naturintryck eller själsväxlingar, äro inte deras sak. Nej, de vilja ha något att berätta, något att iakttaga med sina sunda fem. Så är denne Mari Mihi ej heller en svärmare, hvars sfär är begränsad af stugans fyra väggar. Han tar gärna renseln på ryggen, eller rättare, bestiger som ett äkta nutidens barn sin cykel, och så bär det af på upptäcktsfärd, visserligen någon gång i fantasins land, dit han också skaffat sig fribiljett, men helst ut i den vida världen, där verkligheten ligger utbredd för resenären lik en brokig, omväxlande karta.

Han besitter också den fullödige turistens slagruta att, på hvarje ställe han besöker, få fatt i det för platsen karakteristiska, och har en berömd man råkat slå ned sina bopålar där, går han ej säker för en visit. Lik alla företagsamma och resvana unge män har han tur med sig. Han blir bjuden på middag till »Ungerns nationalhelgon», Maurus Jokai, och hos den älsklige finske skalden på Björkudden — af hvars vänsälla, fosterlandsvarma lynne han för öfrigt tagit ett starkt intryck — är han som hemma hos sig.

Dagslände-berättelserna behandla många olika ämnen och äro också af olika värde; som ett helt betraktadt efterlämna de likväl, som jag redan anmärkt, ett vårfriskt intryck, hvilket behagligt kontrasterar mot de höstbleka och vinterfrusna fantasifoster, af hvilka den nyare litteraturen öfverflödar. Ingen i hela samlingen gör det dock i högre grad än den roliga, halft mystiska skissen »Skolpojksäfventyrens hjälteskugga». Man märke den nästan kärleksfulla pietet, med hvilken förf. frammanat vålnaderna af sina pojkårs ideal, dessa storslaget ädla indianhjältar, Falköga, Hjortdödaren och hvad de allt heta, och man skall förstå, att den som vetat inblåsa en sådan lefvande anda i dessa blodlösa skepnader, ej har den tid, då han var lif och själ med dem, alltför långt aflägsen.

L. D.

* * *

Ett genmäle.

Med anledning af vår anmälan i häft. 18 af fru Alfhild Agrells skådespel »*Ingrid, en döds kärlekssaga*», hafva vi af författarinnan mottagit ett bref, hvari hon anger huru hennes pjes, till skillnad från vår uppfattning af densamma, rätteligen bör tolkas. Vi meddela här hufvudinnehållet af förf:s älskvärda skrifvelse.

»Som ni, fröken redaktör, satt ett frågetecken vid slutet af er recension af min pjes »Ingrid, en döds kärlekssaga», ber jag att härmed få besvara den underförstådda frågan. Det står å boken angifvet, att stycket kan *spelas* med eller utan epilog. Denna underliga anordning kommer sig ingalunda af någon »fruktan» att förefalla »för reaktionär» — en fruktan som jag nog *aldrig* kommer att känna — utan helt enkelt däraf, att epilogen fordrar hos Ingrids representant en så äkta konstnärsbegåfning, att i fall där denna fattas jag hundra gånger hellre låter stycket afslutas med den så mycket mer lättspelta tredje akten, då styckets byggnad gör ett sådant afslutande möjligt. Det är sannt att stycket då blir ett annat stycke — för den, som ej önskar själf uppkonstruera slutet, hvilket förefaller mig tämligen gifvet. — — — — — — — —

För öfrigt tackar jag er tusenfaldt för er vänlighet att vilja se så mycket godt hos ett af 80-talets svarta får. Jag för min del är glad öfver, att Ingrid visar sig ha sugit näring ur så gammal jordmån, ty då måste hon åtminstone ha *rötter*. Om de rötterna gå tvärs igenom den Ibsenska diktningen eller, trots sin anspråkslöshet, vid sidan af den, är här icke stället att upptaga till behandling. För mig är epilogen styckets *hjärta*...

Efter att genom det erkännandet fullkomligt ha förklarat min egen ställning till frågan ber jag att med största högaktning få teckna mig som er tillgifna

Alfhild Agrell.»

Drottning Sophias förening till understödjande af härens sjukvård.

Med detta namn betecknas ett under höstens lopp igångsatt storartadt företag, som har till ändamål att verka för stärkandet af den del af vårt lands försvar, som berör sjukvården i fält. Då sjukvårdsfrågan, såväl i freds- som krigstid, ställer stora fordringar på kvinnans medverkan och intresse, innehåller det till svenska folket riktade uppropet en särskild vädjan till dess kvinnor. Denna vädjan är uttryckt i följande ordalag:

»Svenska kvinnor! Den uppgift, som härmed erbjuder sig, äger, utom sitt allmännyttiga och rent mänskliga syfte, äfven ett särskildt, som kan i ett gifvet ögonblick varda betydelsefullt för hvar och en bland eder. Om Herren i sitt outgrundliga råd beslutit att ställa vårt folk inför det hårda profvet att med lif och blod värna sina fäders jord, skolen I uti försvararnas leder äfven skåda edra närmaste. Få äro väl de som, medan budskapen om blodiga strider flyga kring landet, icke skola känna sina hjärtan klappa af ångest för något älskadt föremål — kanske en make, en son, en broder. Hvad I då hafven i tid verkat till gagn för våra sjuka och sårade stridsmän, det kan måhända just komma honom till godo, för hvars räddning I gärna velat offra edert eget lif. — Måtte vi alla djupt besinna innebörden af de ord, som nyligen yttrats af en framsynt och fosterlandsälskande man: 'Detta århundrade måste för vårt folk alldeles säkert blifva ett själfbevarelsens eller dödens!'

Svenska kvinnor! Ingen tid är att förlora, om vi vilja vara redo, när profvets stund kommer, och den kommer kanske förr än vi tro.»

Den stora uppgift, som den nya föreningen satt sig före, måste naturligtvis i kritiska tider som den närvarande i hög grad kunna påräkna nationens sympatier. De fordringar, som ställas så väl på de ledandes administrativa förmåga som på hvarje enskild medverkandes offervillighet och intresse, äro emellertid mycket stora. Vi hoppas dock att den nya föreningen, i kraft af de stora resurser den äger i sina ledande personligheter samt genom ett troget samarbete med redan på samma område verkande korporationer och enskilda, hvarmed vi i främsta rummet mena Föreningen Röda korset och sakkunniga personer inom vår utmärkta läkare- och sjuksköterskekår, skall nå sitt högt ställda fosterländska mål.

Hittills har Drottning Sophias sjukvårdsförenings verksamhet endast varit plan- och grundläggande. En del ändringar lära redan vara gjorda i det ursprungliga programmet, betingade dels af den allmänna opinionen, hvilken, som naturligt i en för hela nationen så viktig angelägenhet, ej underlåtit att göra sig hörd, dels af under arbetet vunna erfarenheter. Så lär, något som ej från början ingick i den nya föreningens plan, densamma utsträcka sin sträfvan för fältsjukvårdens höjande äfven till vår flotta. Vi hoppas att vi i en framtid skola blifva satta i tillfälle att meddela närmare uppgifter om den nya föreningens verksamhet och framgångar.

Föreningsmeddelanden.

Den af Fredrika-Bremer-Förbundet anordnade föreläsningsserien är nu till ända ooh har inbragt nettosumman 2,180 kr. 41 öre. För detta glädjande resultat står Förbundet i tacksamhetsskuld till de föreläsare, artister m. fl. medverkande, som så beredvilligt och oegennyttigt ställt tid och krafter till Förbundets disposition samt till den publik, som genom inköp af seriebiljetter och andra biljetter möjliggjort en så god nettobehållning.

Då ändamålet med föreläsningsserien varit att stärka Förbundets kassa, torde en förklaring af denna åtgärds behöflighet ej vara obefogad. Förbundet har aldrig förr för egen räkning vädjat till allmänheten. De penningmedel, som under namn af »Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder» under en följd af år insamlats öfver hela Sverige och som enligt senaste årsberättelsen framvisa den aktningsvärda summan af kr. 236,450: 81, äro afsedda att i form af studie- eller yrkesstipendier utdelas till unga kvinnor för att bereda dem medel till självförsörjning, och dessa fonder stå endast under Förbundets *förvaltning*. »Sjukkassan», grundad på själfhjälps- och ömsesidighetsprincipen, är också till endast för att tjäna som stöd för lärarinnor och med dessa likställda kvinnor. Det ligger i sakens natur att, huru höga siffertal dessa afdelningar än kunna framvisa, utöfva de intet inflytande på Förbundets allmänna kassa. Därjämte bör påpekas, att de gåfvor, som Förbundet tid efter annan haft glädjen mottaga, i allmänhet hafva öfverlämnats till Förbundet med därvid fästade villkor, att räntan skall användas för främjandet af vissa Förbundets syften, och komma ej heller Förbundets kassa omedelbart till godo.

Däremot äro de kraf som, i följd af Förbundets alltjämt fortgående utveckling, af allmänheten ställes på detsamma i ständigt stigande, och alltså äfven Förbundets utgiftskonto. Särskildt under de senaste åren ha utgifterna ej stått i ett önskvärdt förhållande till inkomsterna och kassaslutet har uppvisat en ej obetydlig brist, trots det att en stor del af arbetet inom Förbundet utförts gratis. Så mycket mer glädjande är det därför, att Förbundet genom den inkomst föreläsningsserien lämnat vunnit ett väl behöfligt ekonomiskt stöd för sin verksamhet under den närmaste framtiden.

*

Till allmänna stipendiefonden har genom ordf. för lokalkomitén i Västmanland landshöfdingskan fru Elisabeth Hederstierna öfverlämnats en summa stor *tretusenetthundratjugosju (3127) kr. 48 öre.*

*

F. V. O. årsmöte ägde rum i K. F. U. M. stora sal den 28 november under öfverståthållarens ordförandeskap. Utdrag ur den tryckta årsberättelsen meddelades. Sedan revisionsberättelsen därefter föredragits och ansvarsfrihet för det gångna årets förvaltning lämnats styrelsen, höll docenten K. Hildebrand ett föredrag om arbetarnes lefnadsförhållanden Föredraganden utgick från de arbetsstatistiska undersökningar, som på senare åren utförts rörande bageriarbetare och tobaksarbetare och framhöll vikten och betydelsen af dylika undersökningar.

*

Föreningen Handarbetets vänner. Vid Parisutställningen hafva följande pris tilldelats föreningens medarbetare:

Klass 70 (Väfnader):

För mönsterkomposition. Guldmedalj: fröken Maria Sjöström. Silfvermedalj: fröknar Sofia Gisberg, Maria Widebeck och Carin Wästberg. För konstväfnad. Silfvermedalj: fru Karna Nilsson-Wahlberg, fröken Elin Öberg. Bronsmedalj: fröken Hanna Johansson.

Klass 84 (Broderier):

För mönsterkomposition. Silfvermedalj: fröknar Sofia Gisberg, Maria Widebeck och Carin Wästberg samt Maria Sjöström. För konstbroderi: Bronsmedalj: fruar Maria Börjeson och Thekla Larson samt fröken Jenny Lindman.

Fröknarna Maria Widebeck och Carin Wästberg hafva förklarat sig ej vilja emottaga de pris som tilldelats dem.

Från skilda håll.

En hyllningsfest för arbetsstugornas stiftarinna, fru Anna Retzius, har i dagarna firats på initiativ af några för arbetsstugorna verksamma damer i vår hufvudstad. Den vackra festen var ett uttryck för den stora tacksamhetsskuld hvari vårt samhälle står till fru Retzius för väckandet och genomförandet af arbetsstugeidén, hvilken visat sig vara ett så kraftigt medel till uppfostrandet och höjandet af det yngre släktet bland vår arbetarebefolkning. Vid världsutställningen i Paris erhöllo också, som bekant, arbetsstugorna guldmedalj, hvarjämte deras verksamhet vunnit erkännande från vidt skilda håll, ej blott i vårt eget land utan äfven utom detsamma. F. n. räknar hufvudstaden 12 arbetsstugor.

*

Fröken Gina Krog har efter ett besök i vårt finska broderland, där hon på inbjudan hållit föredrag, åter gästat vår hufvudstad. Särskildt anmodad af Nordiska föreningen i Stockholm, har fröken Krog haft älskvärdheten att åter låta oss få tillfälle lyssna till hennes intressanta och väckande framställning af sin berömda landsmanninna Camilla Collets lif och författareverksamhet. Föredraget, som hölls i K. F. U. M:s hörsal den 14 dec., framställde den norska författarinnan i sammanhang med hennes egen tid, och skildrade på ett ytterst intressant sätt den ryktbara striden mellan de stora diktarna Wergeland och Welhaven.

*

Social tidskrift, organ för studenter och arbetare, har utsändt sitt första häfte, hvilket innehåller en del intressanta uppsatser i sociala frågor. Dessutom behandlar tidskriften sådana spörjsmål som folkbildning, den kooperativa rörelsen m. m. Vi önska den unga, särdelès prydligt utstyrda tidskriften all lycka och göra det så mycket hellre som dess intressen i så mångt och mycket sammanfalla med våra egna. Tidskriftens redaktör är herr G. H. von Koch.

Kvinnorörelsen och socialismen i Tyskland och Österrike.

En fråga, som f. n. står på dagordningen i Tyskland och Österrike, är förhållandet mellan kvinnorörelsen och socialismen. Hittills har det socialistiska partiet i detta land förnekat all samhörighet med kvinnorörelsen, hvilken det ansett som en öfverklassfråga. Det vill dock synas, som om ett annat förhållande på senare tiden inträdt och ett närmande mellan de båda partierna på vissa områden ägt rum.

Den radikala Wientidskriften *Dokumente der Frauen* innehåller i sitt nummer för den 15 nov. en längre artikel benämnd *Die bürgerlichen Frauen und der politische Kampf*, hvari det borgerliga partiet inom kvinnorörelsen uppmanas till ett verksamt deltagande i dagens politiska strider, endera genom att ansluta sig till redan befintliga manliga partier, som hylla deras åskådning och gynna deras intressen, eller ock genom att bilda ett frisinnadt kvinnoparti med eget program. I denna artikel framhålles bl. a., att det socialistiska partiet mer än något annat insett kvinnans betydelse i politiska frågor.

Tysklands äldsta kvinnosakstidskrift Neue Bahnen behandlar samtidigt samma spörsmål i sin redogörelse för den fjärde generalförsamlingen af Tyska kvinnoföreningarnas förbund, hållen i Dresden den 27 sept. detta år. På detta möte enades man, efter en tämligen stormig debatt, om följande resolution:

»De tyska kvinnoföreningarnas (Bund Deutscher Frauenvereine) fjärde generalförsamling erkänner vikten af ett samförstånd mellan kvinnorörelsens representanter och arbetarerörelsens och uttalar sig för önskvärdheten af en sammanslutning mellan partierna inom vissa för dem båda gemensamma arbetsområden.»

Die Frauenbewegung har i sitt häfte för den 1 nov. infört en artikel af Maria Lischnewska kallad *Wandlungen*, där på ett vältaligt sätt frågan om en sammanslutning af den borgerliga kvinnans och arbeterskans intressen förordas. Tidskriften påpekar hurusom det socialistiska partiets första program med dess omstörtningsidéer och revolutionära klasshat börjat vika för nya tankar omfattande sociala reformer, vunna genom fredliga underhandlingar och lagliga medel. Den äldre tyska kvinnorörelsen hade ställt sig främmande för arbetarerörelsen, en naturlig följd af att den borgerliga kvinnans uppfostran gått ut på att hålla henne fjärran från allt politiskt lif.

Den konstituerande församlingen af tyska kvinnoföreningarnas förbund fattade år 1894 det beslutet att utestänga arbeterskeföreningarna på grund af deras politiska karakter. Detta beslut väckte stor förbittring inom det socialistiska kvinnopartiet, och denna stämning fortfor, äfven sedan en mera frisinnad riktning småningom fått insteg inom förbundet. Men efterhand började det socialistiska kvinnopartiet få ögonen öppna för åtskilliga drag af sociala känslor och tänkesätt hos de borgerliga kvinnoföreningarna, och man kom till insikt om att det gifves »neutrala arbetsområden», där de skilda klasserna godt kunna mötas. Härmed tyckes den principiella fiendskapen mellan partierna vara på väg att försvinna.

Böcker för barn och ungdom Julen 1900.

Från Fredrika-Bremer-Förbundets Bokkomité.

Stjärnornas kungabarn. Af *Zacharias Topelius.* Pris, trenne delar, kart. 7: 50.

Den gamle skalden är i sanning mångsidig! I »Stjärnornas kungabarn», som här föreligger i en nyare upplaga, inför han sina läsare i det finska folklifvet på drottning Kristinas tid, i trettioåriga krigets fältlif, ett 16-hundratalets judekvarter i Regensburg, i det yrande hoflifvet i Stockholm på 1640-talet, ja ända ner i seraljen »vid Bosporens svala bölja» få de följa honom och öfverallt är han samme sakkunnige ciceron! Såsom en röd tråd löper genom boken berättelsen om det mystiska tvillingparets, Hagar och Ben-Oni, öden. De äro födda samma natt som drottning Kristina, under samma stjärnbild, och komma äfven, vid olika tillfällen, i rätt mycken beröring med henne. Man läser den första och andra delen med stigande intresse. Detta kanske något slappas i den tredje delen, som möjligen skulle vunnit på att vara mindre uttänjd.

Mycket lämplig läsning för 16-åringar.

Efter Moskwas brand. Roman från Napoleons dagar, och **Waterloo.** Skildringar från Napoleons dagar af *Erckmann-Chatrian.* Från franskan af *Ernst Lundquist.* Pris 2: 50.

Boken innehåller en berättelse i två afdelningar från det första kejsardömets sista år. Hjälten i båda berättelserna är en ung, litet halt urmakare vid namn Joseph Bertha från en liten stad i Lothringen. Efter den stora franska härens undergång i Ryssland blef den stackars urmakaren utskrifven till krigstjänst, trots alla sina bemödanden att undgå denna i hans ögon så förfärliga olycka. Förgäfves framhöll han, att hans svaga ben och klena hälsa gjorde honom oförmögen till strapatser — inga ursäkter hjälpte, han måste följa med ut i kriget, han som de andra. När första smärtan öfver skilsmässan från hemmet och hans fästmö, den fagra Cathérine, något lagt sig, bemannade han sig och blef en tapper och oförvägen

soldat. Efter slaget vid Leipzig återvände han hem, men han fick ej länge njuta det lugn han så högt värderade. Napoleons återkomst kallade honom åter till vapen och först efter slaget vid Waterloo fick han njuta varaktigt lugn i hemmet.

Det är denne Joseph Bertha, som beskrifver de krigshändelser i hvilka han deltog — de få framgångarna, de många motgångarna, de tröttsamma marscherna och de skyndsamma reträtterna. De stackars soldaternas lidanden och försakelser äro skildrade med bjärta färger och kraftig realism. Rörande äro hans berättelser om den entusiasm som kejsarens blotta närvaro framkallade hos det stackars utsvultna, af alla slags umbäranden utmattade manskapet.

Händelserna äro omväxlande och spännande samt roligt berättade. Ibland förefalla dock skildringarna något gammalmodiga och ibland något väl tendentiösa. Några ord i slutet visa tydligt hvilken lärdom förf. velat inlägga i sin berättelse. Han låter nämligen Joseph Berthas gamle fosterfader säga: »Ack, om vi hade färre soldater och flere skolmästare, skulle allt gå mycket fortare. Men tålamod, det skall komma. Folket börjar att känna sina rättigheter; det vet att kriget endast skaffar dem ökade skatter, och då det en gång säger: I stället för att man skickar mina söner att omkomma i tusental på slagfältet, vill jag man skall upplysa dem och göra dem till män» — — — Erckmann-Chatrian är lika litet som Sienkiewicz en vän till krig och bådas berättelser hafva tydligen till ändamål att öppna sina läsares ögon för det fördärfliga i kriget.

Det historiska innehållet gör boken till en nyttig läsning för ungdom och vi rekommendera den för åldern 15—18.

Öfversättningen är mycket väl och omsorgsfullt gjord.

Med eld och svärd. Historisk roman från kosackupproret i Polen 1648—51 af *Henryk Sienkiewicz*. Öfvers. af *Walborg Hedberg*. 2 delar. Pris 3: 75.

Som historisk läsning torde ej detta arbete kunna blifva af stort värde för en svensk publik, ty de personer, som här framställas, äro alldeles okända hos oss och händelserna äro ej heller af något större intresse för en svensk läsekrets.

Men om vi ej kunna hafva någon historisk behållning af boken, kunna vi dock läsa den med stort nöje, ty händelserna äro underhållande och skildrade med stor talang. Att arbetet har ett verkligt litterärt värde, därför är förf:s namn en borgen. Henryk Sienkiewicz är känd och uppskattad långt utom sitt hemland Polens gränser och hans verk höra numera världslitteraturen till.

Som titeln angifver, är det krigets blodiga lek förf. här skildrar. Det är dock ej dess lysande sidor han visar sina läsare, ty krigshändelserna äro i allmänhet tecknade med en så afskräckande realism, att man känner sig öfvertygad om att förf:s afsikt har varit att väcka kärlek till fred, ej sympati för krig. En liten kärlekshistoria, som är inflätad i berättelsen, ger lif och omväxling åt de i allmänhet dystra och vilda taflorna.

Personerna äro kraftigt individualiserade och tecknade med stor psykologisk säkerhet. De äga, för så vidt vi kunna döma, alla de för den slaviska rasen karakteristiska egendomligheterna. De äro i grunden godmodiga, dessutom tappra och oförvägna, men ombytliga som en aprildag. Än äro de känslofulla och lefnadslustiga, än dystra, ränkfulla och opålitliga. Det förefaller för öfrigt som om de snarare vore barn af vår tid än af den aflägsna period, som här tecknas. Äfven skildringarna af händelserna sakna liksom personerna tidsfärg. Lokalfärgen är däremot starkt framträdande.

Boken kan läsas med nöje af både ung och gammal och passar därför väl till högläsning i en familjekrets. För öfrigt torde alla dessa skildringar af marscher och strider, öfverfall och reträtter mera roa gossar än flickor. Boken passar ej för ungdom under 15 à 16 år.

Öfversättningen är gjord med stor talang.

Ljungars saga. Af *Z. Topelius.* Två delar i ett band. Pris kart. 3: 25.

I månget hem, där familjemedlemmar af olika åldrar samlas kring aftonlampan för att efter slutad arbetstid vederkvicka sig med någon lättare högläsning, är det ofta ganska kinkigt att finna någon bok, som lämpar sig för både barnen och de äldre. Men här kunna vi påpeka och varmt rekommendera en sådan, som ovanligt väl fyller samma dubbla uppgift.

Ljungars saga skall för barnen blifva den mest spännande äfventyrsbok och för de äldre en både rolig och instruktiv tidsskildring.

Händelserna röra sig omkring början af 1500-talet. Författaren skildrar lifligt och åskådligt de våldsgärningar som de maktägande bedrefvo under denna tid, då lagens arm ännu var för svag att ens kunna skydda klostrens och kyrkornas besittningar, Den finkänslige författaren försummar dock aldrig att låta slöjan af en viss poetisk humor noggrannt dölja de råa grofheter och rysligheter som eljes så lätt kunde framträda under dylika förhållanden.

Boken lämnar också ett lifligt intryck af den på en gång ynkliga och löjliga vidskeplighet, som var så inrotad hos både höga och låga, att ingen tycktes kunna skilja mellan inbillning och verklighet.

Att ett arbete af Zacharias Topelius har ett alltigenom godt och moraliskt rent innehåll behöfver ej sägas.

Med glädje rekommendera vi boken till alla, som äro öfver 14 år gamla.

För skola och hem. Svensk bokskatt, utgifven af *J. A. Lundell* och *Ad. Noreen.* Häft. 1—9.

Syftet med föreliggande samling är, som utgifvarna i sitt företal säga, att göra våra klassiska författare kända för en större allmänhet och särskildt för ungdomen genom att utgifva deras förnämsta verk

i så prisbilliga upplagor, att hvar och en skall kunna skaffa sig ett exemplar. Just detta, att hvar och en äger en bok och därigenom på egen hand kan göra sig förtrogen med innehållet, är af stor betydelse för ett fruktbart studium af vår litteratur.

Att allmänhetens kännedom om våra författares verk för närvarande ej är stor, är ju ett erkändt faktum, och därför bör man vara tacksam för att en sådan samling som denna är under utgifning. Skada endast, att denna fosterländska idé måst gå i främmande sold för att kunna realiseras.

Om det urval, som blifvit gjordt, må med hänsyn till ungdomens läsning några anmärkningar göras.

Af *J. H. Kellgren* ha ett par ungdomsdikter medtagits, om hvilka utgifvaren själf säger, att de äro karakteristiska för den unge Kellgrens slappa moral. Om man af litterära skäl ej alldeles vill taga bort dessa stycken, hvarför då intaga dem i sin helhet och ej göra några uteslutningar? Litteraturen skulle ej ha förlorat därpå, och bokens användbarhet skulle ha ökats. Kunde ej också medtagits några af Kellgrens prosastycken, som ju äro af erkändt värde? En noggrannare censur borde äfven ha förekommit vid utgifvandet af *Bellman, Fredmans epistlar,* som ej heller i sitt nuvarande skick tryggt torde kunna sättas i ungdomens händer.

Af *Vitalis,* som hvarken af samtid eller eftervärld blifvit rättvist uppskattad, kunde gärna ännu ett par dikter meddelats, likaså af *Anna Maria Lenngren,* som ju hör till de mest populära och lätt begripliga af våra äldre författare.

Af *Karl Fredrik Dahlgrens Ungdomsfantasier* eller *Nahum Fredrik Bergströms krönika* är den senare delen, som behandlar Nahums skollif, en mästerlig skildring af kulturhistoriskt värde, som därtill är högeligen roande både för gammal och ung; den förra delen åter, som berättar en 15-års ynglings erotiska svärmerier, är hållen i 1830-talets sentimentala, onaturliga stil, och den ton af självironi, som genomgår det hela, torde ej kunna uppfattas annat än af en mycket mogen ungdom.

Af de öfriga utkomna delarna må särskildt nämnas Kexéls roliga och oförargliga komedi *Kapten Puff* eller *Storprataren.*

Utstyrseln är vårdad, men den i företalet betonade prisbilligheten är knappast vidare framträdande, ett förhållande, som äfven i sin mån vittnar om det danska uppslaget. Som bekant äro i allmänhet danska böcker i jämförelse med de svenska ovanligt dyra, hvilket till följd af det behändiga valet af format samt typografiska anordningar i öfrigt gemenligen undgår allmänhetens uppmärksamhet.

Valda dikter. Femte serien. Pris 1: 10. **Valda prosastycken.** I, II. Utgifna af *Ingeborg Lundström* och *Matilda Widegren.* Pris 1: 25 häftet.

Närmaste afsikten med dessa böcker är att åt lärjungarna i skolans högsta klasser gifva ett lämpligt material till uppläsning af skaldestycken och till öfning i välläsning, då det gäller prosastyc-

ken. Vi kunna ej tycka annat, än att utg. på ett mycket lyckligt sätt löst sin uppgift. Styckena äro lättlästa och roande.

I »Valda dikter» förekomma äfven norska och danska stycken. Såsom en stor förtjänst påpeka vi, att utg. medtagit ett så pass långt skaldestycke som Ibsens Terje Vigen utan att stympa eller afkorta det. Samlingarna innehålla stycken af våra förnämsta, nyare skalder och prosaförfattare, såsom Fröding, Gellerstedt, V. Rydberg, Snoilsky, G. af Geijerstam, von Heidenstam m. fl.

Vi tro, att dessa små böcker skola vara lämpliga julgåfvor åt 15—16-åringar.

För och emot. Tre berättelser af *G Weitbrecht.* Öfversatta af *Vilh. Sundberg.* Pris 1: 50.

Genom en mycket god öfversättning ha vi här fått några profbitar på den i sitt hemland så omtyckte författaren Weitbrechts skriftställaretalang.

Den första af dessa tre berättelser förefaller oss mest tilltalande. Berättelsens hjältinna, den unga moderlösa Elise Ritter, sin faders stöd och solen i hemmet, gör ett mycket sympatiskt intryck genom sitt på en gång allvarliga och ungdomligt käcka väsen. Och den unge man, med hvilken hon en tid är förlofvad, men som bryter förbindelsen i anledning af hennes bestämda fordran att få kyrklig vigsel, är också mycket bra tecknad.

I den mellersta berättelsen: »På lokomotivet», skildras en ung lokomotivförare, som är nöjd med sitt arbete och lycklig med sin familj, men han blir smittad af socialdemokratiska idéer och därigenom förstörd i både andligt och moraliskt hänseende. Allt blir dock godt igen, tack vare åtskilliga svåra pröfningar hvilka väcka den unge mannen till besinning, så att han åter kommer in i det rätta spåret.

Den tredje berättelsen handlar nästan uteslutande om ynglingar, som i följd af bristande allvar i sin lifsåskådning äro nära att gå förlorade, men som blifva räddade genom tuktande skickelser.

För barnen är denna bok naturligtvis ej skrifven. Men 17—18-åriga ynglingar borde ju kunna tillägna sig de oemotsägliga sanningar, hvilka i en rätt liflig berättelseform här framhållas.

Queechy. Af *Susan Warner* (Elizabeth Wetherell). Fri öfversättning från engelskan af *Signild Wejdling.* Pris 4: 75.

Idéen att i nya upplagor och öfversättningar utgifva äldre tiders ungdomsböcker är mycket tilltalande, i synnerhet som barnlitteraturen i vår tid visar en betänklig tendens att försämras.

Författarinnans andra arbete, **Stora vida världen,** har alltid varit populärt, och många barnaögon ha tårats vid läsningen af Ellens sorger. Äfven nu föreliggande bok, som mycket intresserat en äldre generation, bör kunna vara till nytta och glädje för den ungdom, som ej blifvit blaserad genom rafflande och spännande händelseböcker.

I detta arbete skildras hufvudsakligen hjältinnans, Fledas, enkla, plikttrogna hvardagslif, som adlas och göres stort genom den anda af religiös tro, som är den inneboende kraften hos henne. Hon är en mycket sympatisk varelse — allas solstråle — men är nog något för ideellt hållen. Redan som barn har hon en underbar förmåga att genom sitt älskliga väsen och sin självuppoffring inverka på sin omgifning, och hon lyckas med allt hon företager sig, t. o. m. då hon vid något mera framskriden ålder sköter landtbruk! Men det skadar ju ej att emellanåt få se en idealbild. En anda af renhet och allvar genomgår boken och gör den därigenom mycket lämplig för ungdom.

Det är dock skada, att arbetet ej vid öfversättningen blifvit mera sammandraget. Nu verkar det en smula tröttande genom de långa samtalen, hvilkas innehåll ej alltid motsvarar utförligheten. Öfversättningen förefaller att vara synnerligen omsorgsfullt utförd.

Den heliga historien. Af *Alfred Edersheim*, teol. och filos. doktor. Öfversättning. Sju delar. Pris 1: 50 för hvarje del.

Det är ju ett allmänt kändt faktum, att äfven skickliga lärare och lärarinnor ofta hesitera att åtaga sig undervisningen i bibelkunskap, särskildt då det gäller gamla testamentets skrifter. Och ej sällan uppgifves orsaken härtill vara den, att de sakna hjälp af goda och utförliga bibelförklaringar. Den framstående bibelforskaren doktor Alfred Edersheim har genom ofvannämnda förklaringar öfver gamla testamentet velat göra sitt till att fylla denna brist. Och han hoppas att boken äfvenledes skall befinnas lämplig att sättas direkt i de ungas händer under deras senare studietid, så att de själfva må kunna se hvad bibeln verkligen lär och därigenom blifva bevarade för svårare missuppfattningar af dess innehåll.

Gamla testamentets skrifter äro här tagna i ordningsföljd, kapitel efter kapitel. Och förklaringarna äro så tydliga och fullt populära, att de med lätthet kunna förstås ej endast af lärare och lärarinnor utan äfven af lärjungar öfver 15 år gamla.

Om bokens teologiska och dogmatiska värde, bedömdt från bibelforskningens synpunkt, kunna vi ej yttra oss. Men vi äro öfvertygade, att något hvar af dem som läsa bibeln mer än en gång skulle behöfva hjälp af Edersheims grundliga förklaringar vid tydandet af månget bibelställe, som kan förefalla både dunkelt och tvetydigt.

På olika vägar. Berättelse för ungdomen och dess vänner. Af *Minna Blümmer*. Öfvers. från tyskan af *E. W—n.* Pris 1: 50.

En allvarligt kristlig berättelse, hvars syfte tycks vara att visa, hur äfven de mest ytliga och bortkomna människor kunna blifva förda till Gud, samt att detta kan ske på olika vägar.

I själfva verket tecknas dock blott en väg, nämligen sorgens och lidandets väg. Boken får härigenom en så tung prägel, att

den väl knappast kan slå an på vanlig, frisk ungdom.

Af ungdomens vänner däremot, som hunnit få mer erfarenhet af pröfningens nytta och nödvändighet, blir boken helt visst omtyckt som en både god och uppbygglig läsning vid aftonlampan.

Vi rekommendera den således egentligast till »ungdomens vänner.

Märta Båge och Erik Ryning. Svenskt original af *Hugo Falk.* Med 8 helsidesplanscher. Pris 2: 75.

Det ligger öfver denna bok något friskt och ungdomskäckt, som ovillkorligen verkar behagligt. Händelsen tilldrager sig i Värmland under Gustaf III:s senare regeringstid. Den unge, duktige Erik Ryning och den fagra, modiga Märta Båge, äro riktigt sympatiska personligheter, och Märtas far, den gamle barske, hetlefrade majoren, med munnen full af bannor och svordomar, men med hjärtat svällande af faderskärlek, är mycket lefvande framställd. Om Erik Ryning är typen för en käck ung adelsman och Märta för en litet bortskämd, men ädel och varmhjärtad adelsfröken så saknas ingalunda häller den ryslige bofven. Han framställes i boken uti den s. k. Kronlasses gestalt, hvilken i mycket påminner om den beryktade Lassemaja; dock är Kronlasse skildrad såsom ovanligt bofaktig, och då man läser skildringen af hans om hänsynslös djärfhet, slughet och grymhet vittnande bedrifter, tycker man, att de fullt kunna mäta sig med indianböckernas tjusande dåd. Men här har man fördelen af att den svenske författaren förlagt scenen på svensk botten, med en historisk bakgrund. Här förekomma visserligen spännande äfventyr, här utdelas många hugg och slag, men här finnes intet egentligt groft, fast man kanske skulle önska, att majoren kunnat gifva luft åt sina känslor i mindre kraftiga ordalag.

Både det fosterländska ämnet, den fart och käckhet med hvilken boken är skrifven, och arbetets lättflytande stil torde göra boken välkommen såsom julgåfva åt 14-årig ungdom, måhända företrädesvis pojkar.

Trogen som guld. Berättelse för unga flickor af *Katharine Tynan.* Öfversättning från engelskan af *E. Silfverstolpe.* Pris 2 kr.

Hjältinnan i denna bok är irländska och heter Biddy O'Connor, hjälten heter Maurice O'Hara. Biddy, i berättelsens början ett mer än lofligt själfrådigt och själfsvåldigt barn, växer upp i ett efter våra begrepp ovanligt oordentligt hem. Hon har ingen mor, och hennes far är nästan ständigt upptagen af sitt lärda arbete. Dammet ligger tjockt på bord och hyllor, och stolarna i förmaket äro alla upptagna af de fula mopsar som Biddy själf behåller af de hemlösa och sjuka hundar hon släpar hem. En dag, då Biddy är halfvuxen, kommer en ungdomsväninna till hennes mor och far på besök till dem, och Biddy, som aldrig velat veta af någon uppfostrarinna, gripes af varm sympati för denna verkligt fina dam. Mrs Montague å sin sida fattar tycke för Biddy, som vuxit upp till

en vacker, hjärtegod och söt flicka, hvilken afgudar sin far. Då mrs Montague reser, har hon gifvit Biddys far ett löfte att blifva Biddys vän och stöd, om hon någonsin skulle behöfva ett sådant. En tid därefter gör Biddy på en fest bekantskap med O'Hara, som snart blir hvardagsgäst i huset. Hon svärmar för honom, han är intagen i henne och allt tyder på förlofning, men genom ett yttrande af Maurices mor tror Biddy att han älskar en annan. Och nu börja Biddys olyckor. Hennes far dör hastigt af hjärtslag, och som hon är medellös, får hon ett hem på nåder hos sin moster och dennas man. Mostern, en typ af det utsökt hjärtlösa slag, som plägar förekomma i engelska romaner — låtom oss hoppas företrädesvis där — gör lifvet så bittert som möjligt för henne, tills mrs Montague, som hittills varit på resor, lyckas uppspåra henne och för henne därifrån. Förvecklingarna reda sig så småningom och Biddy och Maurice få hvarandra.

Boken är skrifven för unga flickor och torde nog roa dem, men uti karaktererna finnes ej mycket af den stärkande och väckande kraft, som väl kan förenas med nöjesläsning. Den hör till dem, som äro rätt lämpliga att läsas på originalspråket såsom öfning.

För ungdom från 15 år.

Canterbury-berättelser (Canterbury Tales). Efter *Geoffrey Chaucer*. Bearbetning för ungdom af *Cecilia Milow*. Pris 2: 50.

Samma skickliga penna, som till förra julen utarbetade den lilla förträffliga samlingen af litteraturhistoriska bilder från Storbrittannien, har i år riktat vår litteratur med en högst talangfull bearbetning af Chaucers poetiska verk »Canterbury-tales». Som bekant lägger förf. dessa berättelser i munnen på några pilgrimer, hvilka samlades på ett värdshus i London för att därifrån tillsammans begifva sig till Thomas Beckets graf i Canterbury. De vallfärdande, hvilka tillhörde de mest olika samhällslager och yrken, berättade dessa historier för att roa hvarandra under vandringen till helgonets hvilostad.

De händelser som skildras äro förlagda till olika länder och tider. Så är studentens berättelse förlagd till Italien, lagkarlens till Syrien, riddarens till Atén på Tesei tid o. s. v. Oaktadt denna skenbara omväxling, är det dock endast bilder af engelska förhållanden, som förf. framställer, och man erhåller genom dessa berättelser en god inblick i lifvet och föreställningssättet under 1300-talet i England.

Skildringarna förefalla naturligtvis i någon mån föråldrade och man saknar här och där den finhet i uttryck, som man är van att finna åtminstone i den bättre moderna litteraturen. Men innehållet är roligt och man läser berättelserna med nöje. Bokens verkliga litterära värde i förening med den förträffliga bearbetningen, gör den otvifvelaktigt till ett af de märkligare arbeten på ungdomslitteraturens område, som utkommit till julen i år.

Boken kan läsas af både ung och gammal, men särskildt rekommendera vi den för ungdom öfver 14 år.

En yrhätta. Af *Dikken Zwilgmeyer.* Öfversättning af *Hellen Lindgren.* Pris 1: 75.

Inger Johanne är verkligen en yrhätta, och jag är icke säker på, att hon skulle vara så treflig att ha i huset, men då man blott träffar henne i boken, är hon mycket muntrande. Sämst tycker man om henne då hon gör narr af och retar sina lärare samt är ovänlig mot en liten snäll men obetydlig skolkamrat, som gör allt för att behaga och hjälpa Inger Johanne. Margareta, den tarfliga flickan, har en dag barnbjudning för kamraterna, hvilka öppet visa sitt förakt för de festliga anordningar, som det enkla hemmet kunnat åstadkomma. Där står yrheten på gränsen till hjärtlöshet. Men ett friskt humör och ett godt hjärta har Inger Johanne ändå, och hennes många mandater äro ganska underhållande. Hon är på besök hos sin onkel och tant i Kristiania och uppträder där som halft enfant terrible, halft hjältinna. Hennes onkel Max skämmer grundligt bort henne och honom håller hon af, men hennes omdömen om den mera pedagogiskt anlagda tant Betty höra ej till de mildaste. De hafva dock så mycket fäst sig vid yrhättan, att de vilja adoptera henne, men hon vill hem till far och mor och syskon och besluter att rymma. Lyckligtvis upptäckes detta af onkel Max, som lofvar, att hon följande dag skall få resa hem och i bokens slut finna vi yrhättan jublande af fröjd hålla sitt intåg i sitt kära hem. Hennes innerliga hemkärlek försonar oss med hennes vilda upptåg.

Boken kommer nog att förefalla mycket roande. Öfversättningen är särdeles ledig och god.

Passar för 12-åringar, dock torde barn både öfver och under denna ålder fröjdas däråt.

Skogsfröken. Berättelse för unga flickor af *Elisabeth Halden.* Öfversättning från tyskan. Pris 3: 75.

Man vore nästan frestad att tro, att det i Tyskland finnes ett för författare gemensamt recept att använda, då det gäller att skrifva böcker »för unga flickor». På detta recept kan naturligtvis något vridas och vändas, så att tillagningarna bli litet olika — men man känner ändå igen det. Enligt detta skall i berättelsen förekomma en sorts Cendrillon, som råkar ut för grymma och elaka människors ondska och intriger, — värst är vanligen någon gammal tant. Vidare skall i stycket förekomma några mycket förnäma grefvar och baroner och sist en för andra människor oåtkomlig dyster och lärd man, som blir förälskad i Cendrillon och räddar henne ur alla svårigheter.

»Skogsfröken» afviker icke mycket från receptet. Sibylle von Rotenfels är fosterdotter i en jägmästarfamilj och växer upp i enkla men mycket lyckliga förhållanden. Far, mor, syskon och farmor älska henne innerligen. Hemmet är beläget i en härlig skogstrakt, man kan ej önska något bättre. Men plötsligen blir hon stormrik; en aflägsen släkting har fallit på den idén att testamentera henne sin stora förmögenhet till stor sorg för både friherrar och regerings-

råd. Sibylle hemtas nu af sin »herr förmyndare», som hon alltid kallar honom, till Berlin och nu är hon i den öfver all beskrifning elaka tantens våld. Här får hon en fransysk kammarjungfru, sättes i skola och skall göras till en fin dam. Hon utsättes för många svårigheter såväl af tanten som af ett par kusiner. Så småningom blir hon dock uppskattad efter förtjänst. Hon befinnes vara en utomordentlig sjuksköterska, hon sjunger folkvisor förträffligt, ja hon räddar ett barn från att drunkna. Framför allt är hon god och kärleksfull. Sedan hon en gång varit sjuk, reser hon till Italien, där hon, bland allt annat hon upplefver, i en skog får hälsa på tyska kejsaren, kejsarinnan och kejsarprinsarna. Den lärde mannen är här en älskvärd assessor, som naturligtvis tror, att Sibylle ej bryr sig det minsta om honom; detsamma tror hon naturligtvis om honom. Efter åtskilliga förvecklingar, i hvilka en kusin och en ung löjtnant också äro invecklade, slutar allt på bästa sätt. Vi skiljas från Sibylle och hennes assessor, då de äro på besök i jägmästarbostället.

Öfversättningen är i allmänhet ej dålig. Men då öfvers. tangerar zoologiska eller botaniska områden, väljer han underliga ord. Så heter det (sid. 14), då jägmästaren och hans barn skola besöka rådjuren, att de komma till »vilddjursinhägnaden». Litet längre fram får man veta, att Sibylle — i en tysk skog — funnit »en renko», som brutit sitt ben. — Vid talet om en begrafning upplysas vi om att det låg »sönderhuggna lagerbärsgrenar» på vägen.

Många unga flickor skola nog finna »Skogsfröken» intressant, och något egentligt ondt lära de sig ej i hennes sällskap — men något litterärt värde har boken ej. Den hör till det slags ungdomsböcker, som bana väg för de medelmåttiga och underhaltiga romanerna.

Fyra systrar, berättelse för unga flickor af *Geraldine Mockler.* Pris 2: 50.

De menlösa och kanske något enformiga engelska barnböckernas tid är förbi. I de nu moderna böckerna skall det vara spännande äfventyr och händelser, äfven om dessa äro aldrig så orimliga.

Våra fyra systrar äro fader- och moderlösa och hafva dessutom helt hastigt blifvit fattiga. De besluta att flytta till London för att där utbilda sina anlag och sedan kunna förtjäna sitt uppehälle. Deras lilla kapital får stryka med — det kan ej hjälpas. De stackars flickorna få mycket att styra med. Deras bosättning i London är mycket rolig att läsa. Men Nance blir ingen lysande konsertsångerska, Barbara kommer ej så högt i skolan, som hon drömt, och Helens teckningar äro inga mästerverk. Bäst går det för den anspråkslösa Cecil; hon får arbete i en modeaffär. Denna affär äges och sköts märkvärdigt nog af en förnäm lady. Hennes medhjälperska är Miss Pinney, som är Cecils goda vän, och genom denna miss går lyckans sol upp för våra systrar. Miss P. återfinner nämligen en syster, som hon ej sett på många år. Denna syster är mycket rik och mycket girig — men testamenterar sin förmögenhet sill sin återfunna syster, som i sin ordning testamenterar den till Cecil.

Förutom systrarna förekomma i boken åtskilliga mer eller mindre underliga personer. Sålunda ett syskonpar, som skall resa till Klondyke, och göra affärer, en gammal italiensk sångerska, en d:o sånglärare, vidare en rik fru, som bjuder en af systrarna på en utrikes resa. Alla dessa bipersoner bilda ett ganska sällsamt kaleidoskop.

Boken torde roa 14—15-åringar.

Våra gossar af *Insieme.* Auktoriserad öfvers. från franskan af *M. K.* Pris 1: 25.

Den 14-årige Karl är son af en läkare, som nyss blifvit änkling. Det varmaste kärleksförhållande är rådande mellan far och son; men så får Karl genom en tjänarinnas obetänksamma prat den föreställningen, att han snart skall få styfmor, och detta gör honom stel och kall mot sin ömme fader. Denne, som ej anar anledningen till sonens förändrade uppförande, börjar behandla honom med stränghet. Genom detta ömsesidiga missförstånd uppstår den ena förvecklingen efter den andra.

När Karl ändtligen får klart för sig, att hans farhågor äro ogrundade, blir det goda förhållandet mellan far och son visserligen återställdt, men blott för en liten tid.

Karl upptäcker till sin stora bedröfvelse, att ett par af hans bästa vänner äro dåliga gossar, hvilka till och med bruka smyga sig ut till ett värdshus för att där få spela kort. Den ädle Karl förebrår och förmanar dem på det kraftigaste; men på samma gång lofvar han att ej förråda dem och blir härigenom själf ansedd att vara den brottslige. Med stilla tålamod bär han faderns misskännande och det straff han ålägger honom för den förmenta förbrytelsen.

En liten öppenhjärtig flicka, som får reda på hur saken förhåller sig, ställer emellertid allt till rätta.

Förf. vill nog med framställandet af alla dessa konflikter visa, att ett barns brist på öppenhet mot sina föräldrar kan leda till de svåraste missförhållanden. Och detta är ju en mycket god sens moral. Vi tro dock, att den skulle verka litet kraftigare, om den ädle hjälten varit litet mer lik andra dödliga och ej fullt så öfverjordisk och känslosam.

Boken är i alla fall en god barnbok, som vi kunna rekommendera till 12—14-åriga barn.

Fattigfolk för en vecka. Berättelse af *Mary E. Mann.* Öfvers. från engelskan. Pris 2 kronor.

Bokens titel är ju vid första påseendet ganska intresseväckande, ehuru en enda vecka förefaller att vara en allt för kort tidrymd för ett sådant erfarenhetsförsök, som namnet anger, ifall meningen är, att detta försök innebär allvar och ej blott är en lek.

Familjen Boyon sitter vid sitt »rikt dukade frukostbord.» Under måltiden utspinner sig, hufvudsakligen mellan husets herre och fru, en diskussion om jordarbetarnas lefnadsvillkor, särskildt de arbetares,

som äro anställda vid deras gods. Husfadern anser deras dagspenning vara fullt tillräcklig för dem och deras familjer att lefva på, men husmodern är af motsatt mening. Detta samtal, i hvilket så småningom flere af familjens yngre medlemmar indragas, har till följd, att mannen till den nyligen gifta äldsta dottern, en ung präst, beslutar att jämte sin hustru, sin bror, en sjutton-årig svägerska och två små flickor, de yngsta medlemmarna i familjen, pröfva på att under en vecka lefva på den för en arbetare med hustru och barn vanliga dagspenningen. Sagdt och gjordt. Snart äro de installerade i en liten stuga, hvars ägarinna, själf borta för tillfället, lofvat dem att få använda hennes husgeråd, möbler m. m. Men hurudana äro då de unga människor, hvilka förf. låter pröfva på att lefva som fattigt folk? Ej en enda af dem har någon utpräglad, intresseväckande karaktär. Deras moral är slapp. De kunna ej skilja mellan rätt och orätt. De företaga sig under denna fattigfolksvecka mångt och mycket, som ej kan stämplas annat än som illa gjordt, såsom t. ex. när de dryga ut sin föda genom att stjäla frukt — låt vara på lek — ur sin fars trädgård, eller någon af dem sticker under kappan något ätbart från handelsboden, låt vara med afsikt att yppa tillgreppet och betala, när veckan är slut, när de stjäla kaniner från grannarna o. s. v., och dessa äfventyr äro uppblandade med smaklösa kärleksintriger och med dialoger, som ibland rent af äro stötande. Se sid. 115, 163 m. fl.. Emellertid synes förf. i allt detta ej finna något det ringaste betänkligt — tvärtom. Och denna hållningslösa bok ingår i en serie, som bär namnet »läsning för ungdom»! Det gör en ondt, att sådana moraliskt underhaltiga alster skola öfverflyttas till vårt språk och än mer, att de särskildt skola rubriceras såsom passande ungdomsläsning.

Dolf Boerhjälten. En gosses faror och äfventyr under boerkriget 1899—1900, för ungdom berättade af *Kurt Wildenstein.* Från tyskan af *O. G.* Pris 2: 75.

Boken skildrar i god anda och, som det synes, ganska opartiskt detaljer från det ännu ej afslutade boerkriget. Hjälten, en tysk gosse, är framställd såsom en tapper och ädel yngling, hvilken modigt kämpar för det nya fäderneslaud, där han, då han blef lämnad ensam i världen, fann ett så godt hem hos sin mycket sympatiske farbror. I berättelsen omtalas många fakta från kriget, som genom tidningar m. m. äro förut väl kända, och dessa fakta äro utsmyckade med små drag, som ej alls förefalla otroliga, men hvilka skulle göra ännu starkare intryck, om förf. på något sätt angåfve källorna, hvarifrån han fått dem: om de i någon mån grunda sig på personlig erfarenhet eller på trovärdiga meddelanden. Skildringarna ligga oss nära både i tiden och tanken och böra därför kunna påräkna särskildt intresse. De äro, som sagdt, af sådan beskaffenhet, att boken med fullt berättigande kan anbefallas till lektyr för 14—16-åringar. Mot öfversättningen kunna här och där befogade anmärkningar göras,

Från vår storhetstid. Historiska berättelser för ungdom af *Sigrid Kruse.* Pris 1: 75.

Boken innehåller flere ganska nätta småberättelser, hvilka utmärka sig för en god och ren anda. De innehålla mången god moralisk lärdom till nytta för de unga läsare, för hvilka de äro afsedda. De händelser, som skildras, tilldrogo sig under vår storhetstid, och hjältarna i några af dem äro krigsmän, som deltagit i Gustaf Adolfs eller någon af Karlarnas krig. Men de små, enkla berättelserna kunna ingalunda göra anspråk på att kallas »historiska» och vi kunna ej inse hvad det finnes för samband mellan dem och den något storartade titel, med hvilken boken prunkar. Två af berättelserna, »Kloka Brita» och »Lillebror», hvilka hafva ett historiskt innehåll, måste naturligtvis förläggas till en viss period; men de öfriga skulle utan tvifvel kunna hänföras till hvilken tid som hälst.

Vi rekommendera boken som god och roande läsning för barn 12—14 år.

Riddar Gerdas morgongåfva. Historisk skildring från Skånes äldre medeltid af *Elfkarlen.* Med illustrationer af *T. Heurlin.* Pris 3: 75.

Vi ha ej öfverflöd på värdefulla och intressanta historiska skildringar i vår litteratur, och vid åsynen af denna digra volym med ämne från Skånes medeltid kunde man möjligen fatta förhoppningar om att få något läsvärdt. Tyvärr bli dessa förhoppningar till stor del besvikna.

Ämnet är väl valdt. Vi få i början göra bekantskap med venderna och deras stolta furstinna Olga, som beger sig ut att söka sitt folks nationalhelgedom, guden Svantehvits pannsmycke, hvilket blifvit bortröfvadt, då gudabilden störtades. För att kunna utföra sitt uppsåt förkläder hon sig till väpnare och tar tjänst hos den fromme riddar Gerda på Broby i Skåne. Intrigens trådar hållas af den dämoniske hertig Abel af Sønderjylland, hvars upproriska stämplingar mot brodern, Erik Plogpenning, utgöra en väsentlig beståndsdel af det hela. Riddar Gerda måste genom andras list och elakhet utstå många hårda öden men får till sist sin belöning och förenas med sin älskade. Furstinnan Olga lyckas ej finna det hemlighetsfulla smycket, men besluter att återvända till sitt folk för att i stället skänka det kulturens pannsmycke.

Det förefaller, som om förf. i något arkiv kommit öfver några gamla papper och med ledning af dessa velat lämna en kulturhistorisk framställning från medeltiden, men så ansett, att det hela i den formen skulle bli för torrt, och därför sökt ge det en romantisk omklädnad. Det hade varit vida bättre att helt enkelt få dessa historiska fakta, ty de äro af ganska stort intresse, men nu äro de intvingade i en dräkt, som är så bisarr, att förf. ibland själf kastar bort den och faller in i ett torrt arkivspråk. Mestadels är dock den språkliga framställningen så full af onatur, svulst och rent af vansinnig bildrikedom, att man får söka efter något därmed jämför-

ligt. Det är ett oupphörligt vacklande emellan det sublima och det löjliga, och emellanåt tangeras råhetens område. En hel bukett praktblommor skulle kunna plockas, men det torde vara nog att framvisa ett par sådana: »Han pekade på den hvitblekta skallen, hvars tomma ögonhålor gapade svarta som ett par nygräfda själfspillingsgrafvar bakom griftegårdsmuren en ljuständnings timme i grådaskig novemberkväll» (sid. 177). Sid. 136 beskrifver hur en solstråle förskräckes vid åsynen af ett ansikte. »Ty på andra sidan korset glänste ett par eldglober i ett ansikte, blekt som graflagd mans, och munnen log ett leende, afgrundskraftigt likt de fördömdas löje, då inferno budar till de tusen syndernas onda vesper».

Boken vimlar af dylika osmakliga jämförelser, af danismer och konstladt ålderdomliga ord, och ibland har man svårt att tro förf. menar allvar.

Till ungdomsläsning kan boken under sådana förhållanden ej vara lämplig, i synnerhet som framställningen på sina ställen är onödigt simpel och banal. Korrekturläsningen tyckes ej vara den bästa; komma äro mer än lofligt sällsynta.

Hvardagsfysik från kompassen till kakelugnen. Af *P. la Cour, C. Christiansen, K. Pryts* m. fl. Pris 6 kr.

För ungdom, som älskar att utvidga och befästa sina kunskaper i fysik, är denna bok den allra förträffligaste vägledare. Framställningen är enkel och klar; inga stora förkunskaper behöfvas. Af innehållsförteckningen finna vi, att det verkligen är hvardagslifvets fenomen, som förklaras för oss. Telegraf, telefon, ur, speglar, vågen — ja allt hvardagligt, som kommer inom fysikens område, förklaras här tydligt och på ett tilltalande sätt.

Rekommenderas på det varmaste för ungdom från t. ex. 15 år.

I häfdernas hall, verklighetssagor för de unga af *Cecilia Bååth-Holmberg.* Pris 3: 75.

På bokens titelblad står ordet »verklighetssagor»; vi hade önskat, att där i stället stått »stämningsbilder», så hade vi ej känt oss så besvikna, då vi vandrat genom Häfdernas hall. Ty rik på stämningar är boken framför allt. På första bladet står vidare en tillägnan »till min lilla vän». Efter allt hvad vi kunna förstå, är ock denna lilla vän den 13-åriga Ebba, som så ofta förekommer i boken och till hvilken förf. direkt talar. Men vi ha bra svårt att förstå, att boken, vare sig hvad form eller innehåll beträffar, skall passa för barn. Vi veta ju alla, att barn älska det rättframma berättandet, händelserna och ej långa betraktelser och utgjutelser, dessa må vara aldrig så poetiskt framställda. Barn äro af naturen episkt anlagda. Vi tro därför, att denna bok är alltför »storartad» och mångordig för att senteras af barn. Möjligen skola 17, 18-åringar, som äro särskildt litterärt och ästetiskt anlagda och därtill äga historiska förkunskaper, sentera boken. Men för litet hvar torde den dock verka tröttande. En upphöjd och ädel världsåskådning genomgår boken.

Vi kunna ej underlåta att förvåna oss öfver den — man vore frestad att säga — bitterhet, som förf. känner mot den lilla svenska flicka, som fått veta, att Tell måhända är en sagofigur. I historien måste väl barn få veta sanningen. Tellsagan lär nog ändå komma att läsas med glädje och sympati af barn och ungdom. Och schweizarna själfva lära väl alltid komma att fira sina tappra, frihetsälskande fäders minne, också om en af dem ej burit namnet Tell. Wilhelm Tell kommer nog i all framtid att förblifva personifikationen af deras frihetsideal. — I »Häfdernas hall» föras vi vida omkring — till Island, till Visby, till Sönderjylland, till Schweiz, till Nürnberg m. fl. ställen.

Den sentimentala boken kan möjligen uppskattas af mogen ungdom.

Det gamla slottet Château-Pointu, fortsättning på Klöfverbladet af *T. Combe.* Pris 2 kr.

Denna bok utgör 3:dje delen af Klöfverbladet och skall därför med intresse läsas af dem, som läst de föregående delarna. Bokens hjältinna, den unga Ferdine, har förlorat sin far, den gamle doktorn. Hon får nu själf förtjäna sitt uppehälle och vinner anställning på direktör Escandiers fabrik; hon skall skrifva på kontoret. Fabriken ligger lyckligtvis bredvid det gamla slottet, där Ferdine har sin gamla vän och pensionskamrat, Louise Miserlet. Ferdine får snart en god vän i fabrikens gamle välvillige kassör. Efter en tid bli Louise och Ferdine äfven goda vänner med fabriksägarens döttrar. Dessa unga flickor föra nu tillsammans ett nyttigt och gagneligt lif, i det de taga sig af den närbelägna byns fattiga barn. Berättelsen om deras arbete är framställdt på ett roande och fänglande sätt.

I öfversättningen förekomma ibland mindre väl valda »lexikonsord». Passar för 14—15-åringar.

Styrman Ready eller *Pacific's skeppsbrott.* Af *kapten Marryat.* Pris 3: 25.

Då detta arbete egentligast handlar om hur en familj, som lidit skeppsbrott, blef landsatt på en obebodd ö och under en längre tid måste uppehålla sig där, kan man säga, att det är ett slags robinsonad vi här ha att rekommendera.

Och det är med nöje vi anmäla detta af den framstående författaren för längesedan skrifna verk, hvilket nu utkommit i en ny, förbättrad upplaga. Dess innehåll är icke allenast fullkomligt oskadligt utan också både lärorikt och underhållande.

Vi önska hjärtligt, att boken måtte få god spridning bland ungdom öfver 12 år.

Skattsökarna. Af *E. Nesbit.* Öfversättning från engelskan af *H. Nordenadler.* Pris 2: 50.

Det är en vanlig och kanske berättigad anmärkning mot nu-

tidens barnböcker, att de sakna originalitet. Men för denna brist kan man åtminstone ej beskylla den bok vi här ha att anmäla. Den är tvärtom så olik andra, att man knappast vet för hvilken läsekrets den egentligen är ämnad.

Det föreställes, att den som berättar, är en tolfårig gosse — n:o 2 af sex syskon. Denne och de öfriga fem barnen komma öfverens om att de skola reparera sin fars derangerade affärer genom att samla skatter, och de börja därför gräfva och söka efter sådana på alla möjliga och omöjliga ställen. När alla dessa mödor bli utan resultat, försöka de skaffa penningar på annat sätt. De uppträda som detektiver, som poeter, författare, banditer, röfvare, etc. etc., ibland på fullt allvar och ibland på lek.

Alla dessa upptåg äro så lustigt beskrifna, att boken nog kommer att roa sina läsare. Men fullt naturliga förefalla ej de barn, som här spela hjältar och hjältinnor. Deras ord och handlingar utgöra alltigenom en mycket egendomlig blandning af ytterlig barnslighet och lillgammal snusförnuftighet. Men att boken är rolig kan i alla fall ej förnekas. Den torde mest anslå litet mera försigkomna barn. t. ex. 13—14-åringar, då dessa väl kunna uppfatta de stundom rätt satiriska små kvickheter, med hvilka den förmenta författaren ofta späckar sitt tal.

De unga boerna och deras äfventyr i Transvaal. Af Mayne Reid. Med 25 illustrationer. Pris 1: 50.

I förordet till detta arbete säges författaren vara »det uppväxande släktets förklarade gunstling, ej minst i Sverige». Huru härmed förhåller sig, kunna vi ej så noga veta. Men sant är, att han äger en viss talang att sätta sina läsares fantasi i liflig verksamhet. Beträffande den här ifrågavarande berättelsen, så handlar den hufvudsakligen om en liten skara boer, som på 1880-talet utvandrade för att undkomma engelsmännens öfvervälde. De märkvärdiga strider af mångahanda slag, som dessa resenärer hade att utkämpa under färden genom en vidsträckt öken, komma tvifvelsutan att mycket intressera 12—14-åriga ungdomar.

Då författaren själf under sina mångåriga ströftåg genom världens olika trakter, särskildt uppehållit sig i Sydafrika, borde man väl ha skäl att sätta tro till hans skildring af dess natur och folk.

Sjötrollet eller smugglareskeppet af *Fennimore Cooper*. Bearbetning för ungdom af *Otto Hoffman*. Öfversättning. Pris 2: 25.

Det är ett arbete af Cooper, som här bjudes vår ungdom, dock ej i sitt ursprungliga skick utan i bearbetning. Som Coopers arbeten, äfven om de i någon mån förefalla litet gammalmodiga för vår tid, ännu med nöje kunna läsas både af gammal och ung utan att omarbetas, hysa vi ej någon större sympati för de många bearbetningar af desamma, hvilka under de senare åren utkommit. Som det likväl ej är skäl att förkasta det goda, därför att det ej är det bästa, rekommendera vi föreliggande bearbetning för ungdom från 14 år.

Manne Mobergs faror och äfventyr. Berättelse från nordamerikanska inbördeskriget af *Chicot.* Pris 3 kronor.

Vår jullitteratur är i år särdeles rik på skildringar af krig, i hvilka naturligtvis faror och äfventyr spela en stor roll. De förekomma i självfva verket i så riklig mängd, att till och med den mest fordrande gossfantasi bör kunna känna sig tillfredsställd. Vi äro också öfvertygade om att ungdom, särdeles den manliga, skall sätta högt värde på dessa böcker. Naturligtvis kunna de äfven läsas med nöje af unga flickor, ehuru dessa i allmänhet känna sig mindre tilltalade af skildringar af krigiska bragder och äfventyr än ynglingarna.

Som alla dessa krigshistorier, liksom äfven föreliggande skildring, hvila på historisk grund, böra de blifva en instruktiv läsning för de unga. Kanske kan det också vara af nytta för den uppväxande generationen att få en inblick i hvad kriget verkligen innebär.

Manne Moberg, hjälten i föreliggande berättelse, är son till en norrländsk sågverksägare. Han rymmer till Amerika och deltager där i inbördeskriget på sydstaternas sida. Han är med i flere ryktbara slag, tjänar under några af söderns förnämsta fältherrar och utstår stora faror och besvärligheter. Efter krigets slut begifver vår hjälte sig hem för att öfvertaga sin fars stora skogar, hvilka, efter hvad han själf något skrytsamt meddelar sin blifvande svärfader, »lämnade plankor, som skulle inbringa millioner». Hemkommen lastade han ett skepp med timmer och begaf sig därmed till Australien. »Den snabba resan dit», heter det i berättelsen på föga vacker svenska, »väckte en uppståndelse, den Manne förstod att skaffa ett piggande uttryck i tidningarna». Därefter återvände han till Amerika och gifte sig där med en vacker flicka från Virginien, i hvilken han under kriget förälskat sig. »Från dem stammar», så slutar förf. sin berättelse, »ett släkte storväxta herrar med mörkhyade ansikten, hvilka draga ned till Stockholm för att intaga palatsen vid Strandvägen och bilda eliten af våra eleganta framtidsmän».

Kriget är i allmänhet väl skildradt och detaljerna äro omväxlande och af stort intresse. Såsom synes af de ställen vi anfört, får dock berättelsen här och där en prägel af prosaisk tarflighet, som ej borde förekomma i en bok afsedd för ungdom.

Boken är läsbar för unga flickor och gossar mellan 15—17 år.

Berganden Svarthvit. Indianberättelse af *A. Ortleb.* Pris 2: 25.

S. k. indianböcker äro, som vi alla veta, den käraste läsning för »medelålders» ungdom, och vi unna gärna de äfventyrsälskande ungdomarna nöjet att läsa om lifvet bland västerns vilda folkstammar, ehuru vi hellre skulle se, att deras smak äfven riktades åt andra håll, ty om än detta slags läsning är rolig, så bidrager den dock ej alltid till en sund utveckling af förstånd och fantasi.

*

Att de unga ej tröttna på detta slags berättelser, förvånar oss mindre, än att författare af barn- och ungdomsböcker ej tröttna på att ständigt tillaga indianhistorier efter alldeles samma gamla recept. Har då indianböckernas gamle fader Cooper tagit all uppfinningsförmåga med sig härifrån, efter som det aldrig förmärkes att någon ny insats göres i detta slags litteratur? År efter år förblifva både hjältar och händelser de samma och äro det naturligtvis äfven i denna, här föreliggande indianhistoria. Vi behöfva således ej redogöra för innehållet, man känner redan förut både händelser och personer. Boken är emellertid rolig, och ehuru naturligtvis blodiga och hemska scener ofta förekomma, äro de dock ej, som ofta brukar vara fallet, alltför vedervärdiga och osmakliga. Förf. håller sig inom måttfullhetens gräns, så vidt detta låter sig göra i en skildring af indiankrig. Denna bok är också bättre skrifven än mängden af dess kamrater, och vi rekommendera den därför till gossar och flickor på omkring 12—14 år.

Bakhållet vid Ohio. Berättelse från nybyggarlifvet i Kentucky af *Edw. S. Ellis*, fortsättning på »Blockhuset vid Lickingfloden». Öfvers. fr. engelskan af d:r *P. Hallström*. Med sex illustrationer. Pris 2: 75.

Nybyggarlif i Nordamerikanska Västern. Två berättelser af *Edw. S. Ellis*. Öfvers. från engelskan af *Karin Melin*. Med tio illustrationer. Pris 3 kr.

Dessa båda indianböcker höra till dem, som man tryggt kan sätta i händerna på sina »indianälskande» 12—14-åriga gossar och flickor. Den förra af dem, som är en fortsättning på »Blockhuset vid Lickingfloden», skildrar en flodbåts äfventyrliga färd på floden Ohio, under hvilken färd slughet, hämndlystnad och mordlust å ena sidan samt ett uppoffrande, djärft, uppfinningsrikt försvarsmod å den andra kämpa heta duster.

Den andra boken innehåller tvenne berättelser, hvilka trots de farliga och spännande händelser, som däri skildras, göra ett något tamt intryck. I hvar och en af de trenne berättelserna framskymtar en liten älsklig 6—8-årig flickgestalt, som bildar en tilltalande ljuspunkt, kring hvilken de gamla och unga, röda, svarta och hvita slagskämparna ena sig i gemensam blid beundran.

Ädelmod, gudsfruktan, lydnad mot föräldrar och hänsynsfullhet mot de små och svaga bli i dessa böcker uppskattade till sitt rätta värde.

Indianmissionären i urskogen. Verklighetsskildringar af *E. R. Baierlein*, f. d. missionär. Pris 1 krona.

Öfversättaren af denna bok, pastor *Henning Wendell*, yttrar i sitt förord, att dess tyska titel: »Im Urwalde bei den roten Indianern», först ingaf honom den tanken, att han här hade framför sig en af dessa vanliga s. k. indianböcker, som till öfverflöd finnas i

bokmarknaden, men att han snart kom underfund med att boken i stället utgjorde ett mycket värdefullt bidrag till missionens historia,

Vi instämma fullkomligt i detta yttrande och vilja tillägga. att dessa den liflige missionärens målande skildringar af sina öden bland de nomadiserande indianerna i den fjärran västern lika mycket är en spännande indianbok, väl ägnad att intressera de unga.

Boken är både rolig och nyttig och därtill utmärkt väl öfversatt. Vi rekommendera den med nöje till ungdom från 12 år.

Underbara äfventyr. Sannfärdiga berättelser om hvad människor kunnat uthärda. Öfversättning från engelskan af *M. Drangel*. Pris 2: 50.

Vi vilja börja med att anföra några ord ur företalet. »Vi lefva», heter det där, »i ett jäktande tidehvarf, och man hör ständigt denna begäran: Gif oss någonting nytt, någonting som icke är alldagligt — någonting af verkligt mänskligt intresse!» Denna önskan anser sig nu förf. eller utgifvaren hafva tillmötesgått genom utgifvandet af föreliggande berättelser, om hvilka det i samma företal säges: »De böra ej läsas händelsevis och sedan slängas åsido — de måste snarare bevaras såsom viktiga dokument, hvilka lära oss hvad människor kunna genomgå och uthärda».

De viktiga dokument, af hvilka förf. anser att många goda lärdomar kunna hämtas, utgöra en samling småberättelser — ej mindre än ett helt dussin — af olika författare. De innehålla skildringar af hemska och besynnerliga äfventyr, från hvilka hjältarna dock alltid komma helskinnade undan efter att hafva varit nära vansinnets gräns, badat i kallsvett, förtärts af onämnbar ångest m. m. — Det märkvärdigaste af allt är dock, att någon kan betrakta böcker med dylikt innehåll som tänkvärda och instruktiva för ungdom!

Förf. har sökt att göra händelserna spännande genom att göra dem så ohyggliga som möjligt, men han har ej lyckats. Berättelsernas tråd är så uttänjd, att bristen på uppfinningsgåfva hos de respektive förf. allt för mycket faller i ögonen. Skildringarna förefalla i självfva verket enformiga och tråkiga. Detaljerna utmärka sig dessutom på många ställen för en så smaklös ohygglighet, att man alldeles förlorar lusten att fortsätta med läsningen. Vi vilja med ett par exempel visa, hvilket fråsseri i ohyggligheter man här får bevittna. I berättelsen »Hos människoätare» berättar en handelsresande, som fallit i en människoätande negerstams händer, huru infödingarna rusade ut ur sina hyddor för att bemäktiga sig hans tillhörigheter. »Några af dem», säger han, »kunde icke gå, därför att deras ben voro uppfrätta af rötsår», utan de krälade fram, och »spetälske med bortfrätta näsor och utan händer och fötter linkade omkring på benstumparna». Ej mindre drastiska äro detaljerna i berättelsen »Ur lejonets gap» skildrade. En herre blef i Central-Afrika gripen af ett lejon, som gömt sig under hans säng. Länge låg han under djuret, »som sög hans blod i strömmar in i sitt gap».

Slutligen stack han sina händer nästan ända ner i lejonets strupe. Djuret bet af tre fingrar och »var tillsvidare belåtet med att suga blodet ur de afbitna fingrarna». Naturligtvis blef mannen räddad, ehuru han sedan »under många dagar och nätter led afgrundens alla kval och icke fick smaka någon fast föda utan endast ofantliga kvantiteter konjak och champagne».

Exemplen skulle kunna mångfaldigas, men flere behöfvas ej för att visa, att dessa underbara äfventyr ej utgöra en god läsning för ungdom och barn. Vill man att dessa skola utveckla sig i god riktning, bör man ej gifva dem böcker, hvilkas innehåll verkar retande och i följd däraf slappande på fantasin. Lika omsorgsfullt som man vakar öfver att de unga ej komma i dåligt sällskap, lika noga bör man se till att endast böcker med godt och sundt innehåll komma i deras händer.

Skogslöparen. Berättelse från fjärran västern af *Gabriel Ferry*. Bearbetning för ungdom af *Fr. J. Pajeken.* Pris 2: 50.

Att barn äro roade af att läsa om märkvärdiga och spännande äfventyr, är en gammal erfarenhet; skulle än berättelserna förefalla något osanolika, minskas i allmänhet ej nöjet däraf. Men att ett sundt barn skulle känna sig tilltaladt af böcker sådana som »Skogslöparen», det kunna vi ej tro. Sida efter sida är fylld med skildringar af äfventyr, hvilka täfla med hvarandra i onaturlig vildhet och råhet. Sådan läsning, som fyller fantasin med osunda bilder, måste naturligtvis utöfva ett i högsta grad osundt inflytande på det uppväxande släktet, och vi uppmana därför alla vänner till barnen att ej sätta sådana böcker i deras händer.

Vingalek. Sagor och berättelser af *Eva Wigström* (Ave). Pris 3 kronor.

Åtskilligt smått och godt, passande för barn af 8—10 år, finnes här samladt. Berättelser ur verkligheten, några glada och muntra, andra allvarliga och lärorika, omväxla med underbara och spännande sagor. Äfven några af dessa gömma under sitt äfventyrliga innehåll mången god och vacker lärdom, andra tyckas blott till sina läsares nöje presentera sina tappra prinsar och sköna prinsessor, tomtar, häxor och troll, ty alla dessa intressanta invånare från sagovärlden finnas här församlade i stor och brokig mängd. Äfven små berättelser ur djurens lif finna vi här — några särdeles trefliga och tilltalande.

Att vidare redogöra för innehållet skulle föra oss för långt och är kanske ej heller behöfligt. Det torde vara tillräckligt att säga, att händelserna äro så lifligt och roligt berättade, att vi äro öfvertygade om att de små läsarna skola finna mycket nöje af färden såväl genom verklighetens som genom sagans land. Ibland förefalla både stil och innehåll något gammalmodiga, men berättelserna förlora ej därigenom sin förmåga att roa.

Illustrationerna lämna, både hvad teckning och utförande beträffar, åtskilligt öfrigt att önska.

Trollsländan. Berättelse för mindre barn af *Hedvig Lagerlöf.* Pris 1: 75.

»Trollsländan» är ett hittebarn. Hon framlefver sina första år hos en gammal gumma, som hon visserligen kallar »farmor» men hvilken är allt annat än moderlig emot henne. Några snälla lekkamrater, af hvilka ett par, Svante och Eva, äro gamla bekanta från en förf:s föregående bok, »Svante och hans hem», förljufva dock något hennes dagar. Senare kommer hon också i mycket goda händer och får det bra på allt sätt. Hon är en liten snäll och pigg flicka och genom sina öden tillräckligt ovanlig för att väcka nyfikenheten hos de små. Hon har tillräckligt ledsamt hos »farmor», för att deras medlidande skall vakna, och hon är nog odygdig, för att de skola känna sig fullt hemmastadda med henne. Boken blir säkert, med sina lika verkligt som småtrefligt skildrade händelser, en välkommen gåfva både för de barn, som själfva börjat läsa i bok, och för dem, som få nöja sig med att höra den af andra föreläsas.

Då lampan är tänd. Sagor för vinterkvällar af *Märta Starnberg.* Pris 1: 50.

Boken innehåller flere sagor af olika värde. Den första, om »Lapp-Uno», är både roande och god. »Resan till månen» är lustig nog — i fantasin flyga vi med den kinesiske prinsen Tjingeli-Tjang — han som ville ha allt hvad han såg och göra allt, som föll honom in, — i en stor kanonkula, som affyrades i riktning mot månen, hvilken var det ställe prinsen helst ville bese. Däremot tilltalas man ej af berättelsen »Hur Mickel Räf kom att anses såsom skogens starkaste djur». Där finnes särskildt ett ställe, som gör ett rent af osmakligt intryck. Mickel skall nämligen raka björnen för att göra honom lik människan och spottar honom hela tiden i ansiktet, njutande af att ostördt kunna få tillfredsställa denna simpelhet. Detta »tvi, tvi» förföljer läsaren tvenne hela sidor i sträck och verkar så obehagligt, att man får lust att lägga bort boken. För öfrigt är bokens innehåll ganska godt, delvis något allegoriskt, såsom i »Puttifnaskus och hans äfventyr.» Omslagsvignetten förefaller bra ful, men när man läst »Resan till månen», förstår man den litet bättre.

För 10—12-åringar.

De gamla goda sagorna. Ånyo utgifna af *Gustaf af Geijerstam.* Två delar med många illustrationer och titelvignett. Pris 1: 75 för hvarje del.

Det är våra gamla barndomssagor, om Rosa Lill och Långa Leda, Fågel Blå, Gråkappan, Lycksalighetens ö m. fl., som här möta oss, genomsedda och ordnade utaf G. af Geijerstam. De båda delarna innehålla nio omsorgsfullt valda, bekanta sagor, och både sagorna själfva och utgifvarens namn äro, för välkända för att de behöfva mer än nämnas för att blifva en glädjande julklapp för

sagohungriga barn. Illustrationerna äro goda och fina. Passar att läsa *för* alla barn och att läsas *af* barn från 8 år.

Sommarsjö och vintersnö. Sagor och berättelser af *Toini Topelius.* Andra samlingen. Med 9 helsidesbilder. Pris 2: 75.

Det är tre år sedan den första samlingen af »Sommarsjö och Vintersnö» hittade vägen öfver Bottenhafvet hit till Sveriges barn, och vi hoppas att dessa ännu ha de roliga sagorna och berättelserna i ett så friskt och tacksamt minne, att de med glädje mottaga den nya sagosamling, som samma omtyckta författarinna här har att bjuda.

Vi befara dock, att några af dessa sagor, t. ex. »Lentulisa», »Dödens ängel» och »Lärkan som sjöng för tidigt», äro alltför fina och allegoriska att kunna fattas af den läsekrets, för hvilken de äro ämnade. Men så komma väl i stället de lustiga sagorna »Prinsessan Svandun» och »Pajta Maja», »Önskedagen» och framför allt »Jungfru Ljuslätt» att så mycket lifligare senteras.

Författarinnan har tydligen ärft af sin fader förmågan att med lustiga namn och ordställningar i hög grad pigga upp sin läsekrets. Namnen Rotaklota, Hönsfota, Snasabasa och Murraburra Fläsksnurra kunna väl inte gärna förfela sitt mål att sätta skrattmusklerna i rörelse.

Några ord, som ej brukas i vårt svenska språk, förekomma i boken, såsom: »kuddorna» (korna), »han flatnade» (han skämdes), »till helst» (åtminstone), »bestyrsam» (verksam).

För öfrigt är ju språket mycket vackert och lifligt.

Vi kunna med allt skäl rekommendera den goda boken till 10—12-åriga gossar och flickor.

Barnbiblioteket Saga. 2:dra årgången. Pris 10 öre häftet, 1 kr. boken.

Detta bibliotek, som började så förträffligt, har under detta år slagit in på en väg, mot hvilken vi anse oss böra uttala en bestämd varning. Man har tagit sig för att för barn omarbeta Jules Vernes »Jorden rundt på 80 dagar» och mrs Beecher Stowes »Onkel Toms stuga», och man utlofvar i fortsättningen andra böcker, bland dem Marryats, på detta sätt »omarbetade». Det är af två skäl som ett sådant förfaringssätt är synnerligen olämpligt. Först och främst är det, som bekant, jämförelsevis godt om sago- och berättelseböcker passande för mindre barn, men däremot ganska ondt om förströelselektyr för den mognare ungdomen. Och dock är just i åldern 14—16 år läslusten vanligen mycket stark, och det är ju af synnerlig vikt att denna läshunger på ett sundt sätt blir stillad, så att icke de unga, af brist på bättre, söka den osunda lektyr, på hvilken icke råder brist. Nu är »Onkel Toms stuga» en förträfflig ungdomsbok; den intresserar i högsta grad de unga, och den talar genom sin ädla humanitet, sin varma medkänsla för lidandet till deras bättre känslor. Om Jules Vernes berättelse ej härvidlag har samma höga värde som

den amerikanska författarinnans, så är dock äfven den genom sin friska och medryckande framställning synnerligen ägnad att anslå ungdomen. Och den innehåller intet, som den ängsligaste omtanke för ungdomen kan anse nödigt att sofra.

Ger man nu åt barnen af 8—12 års ålder — och för dessa tyckes ju biblioteket »Saga» på det hela taget vara afsedt — nämnda böcker i bearbetning, så beröfvar man dem ett par mycket lämpliga böcker för den ålder, då det är svårare att finna lektyr för dem. Man beröfvar dem ofta mycket af det som i ett verk är det värdefullaste — dess psykologiska finhet m. m., som af barnet ej uppfattas. Ty naturligtvis blir det endast undantagsvis man företager sig att vid mognare ålder åter läsa i det ursprungliga skicket en bok, som man under barnaåren fått i förkortad form.

Det andra och kanske än mer tungt vägande skälet emot sådana bearbetningar är den pietet man är skyldig författarna. Den författare, som är en verklig konstnär, menar något med hvart ord. Och säkerligen måste det högst pinsamt beröra hvarje förf. att veta, att hans verk stympas och omredigeras för att passa för en annan ålder än den de äro afsedda för — äfven om bearbetningen, såsom här, verkställes med omsorg.

Man har förut sett åtskilliga af Coopers romaner genom »bearbetning» beröfvas sin rika poesi och göras till vanliga äfventyrsböcker; men om en och annan förläggare i spekulationssyfte företar sig sådant, så kan man ju dock vänta och hoppas att »Sagas» redaktion, som ju ledes af helt andra intressen, icke skall fortgå på denna väg.

På sommarfärd. En berättelse af *Elsa Smith*. Med illustrationer af Jenny Nyström. Pris 1: 50.

Denna lilla barnbok utmärker sig icke för någon särskild originalitet, men har den förtjänsten att vara lättläst och roande för barn. Dock torde de barn, som däri förekomma, lättast igenkännas af dem, som hafva öfverflöd på denna världens goda — för andra små flickor kunna måhända Karins och Marys dockor med de rikt spetsprydda parasollerna förefalla som ett storartadt slöseri. Lyckligtvis äro dock bokens två små hjältinnor mycket godhjärtade och gifmilda barn, som gärna dela med sig af sitt öfverflöd, och skildringen af deras lif är nog gripen ur verkligheten, ja en af dem har turen under deras sommarvistelse i Marstrand att falla omkull och hjälpas upp af själfva kungen.

Boken kan möjligen roa 8—10-åringar.

På vandring till morfar. Berättelse för barn af *A. L—m.* Pris 1: 50.

Denna lilla berättelse om tvenne små syskon och deras lif är både roande och lärorik. De båda barnen blifva tidigt föräldralösa och ha endast en släkting, en gammal morfar, som bor på Gotland. Honom har deras far sagt, att de skulle söka upp, men detta är lättare sagdt än gjordt. Barnen äro alldeles medellösa och ha ingen

annan utväg än att söka arbeta ihop summan till öfverfarten. Men deras flit och enkla förtröstan på Gud och hans hjälp är stark, och efter många motgångar finna de sin morfar, som förskjutit sin dotter, då hon gift sig mot hans önskan, men som nu med glädje öppnar sitt hem och sitt hjärta för barnbarnen. Som sagdt, boken är väl skrifven — att där finnes kristligt allvar med förhöjer endast dess värde, och den kan rekommenderas för dem, som ej äro allt för bortskämda med mycket spännande äfventyr.

Passar för 10—12-åringar.

Guldslottet. Barnens julbok, innehållande sagor och berättelser samt talrika illustrationer. Utgifven af *Stina Qvint.* Pris 1: 25.

En liten näpen flicka och en lika näpen liten gosse stå här hand i hand och bjuda nigande och bockande sina jämnåriga att stiga in i det guldslott, som äfven i år är uppfördt åt Sveriges barn. Kungar och drottningar, prinsar och prinsessor, guldhönor och stallbaggar, jättar och jättebarn, snälla gossar och flickor och stygga gossar och flickor — alla finnas de i det granna slottet, och alla täfla de om att roa de barn, som vilja göra deras bekantskap. Särskildt står guldslottets dörrar på vid gafvel för alla ungdomar, som äro mellan 9 och 12 år gamla.

Korn åt små fåglar. Kristlig barnkalender för 1901. Med originalteckningar af Jenny Nyström m. fl. Pris 1: 50.

Denna barnkalender, som nu utgifves i sin 35:te årgång, torde vara väl känd af de flesta. Kalenderns innehåll är alltigenom religiöst och prägladt af djupt allvar. Den innehåller både poesi och prosastycken. Bland de senare märka vi »Peder Skram», af den bland ungdom och barn så uppskattade författarinnan Johanna v. Hofsten, samt en lång, djupt allvarlig och fängslande berättelse »Svag men dock stark».

Boken säljes för Stadsmissionens barnhem och torde kunna påräkna stor spridning.

Bibelns barn. För våra barn skildrade af *C. E. van Koetsveld.* Pris 1: 80.

Vi ha här det nöjet att riktigt varmt få rekommendera en särdeles god andlig barnbok.

Det är berättelser ur självfva bibeln som här meddelas, och vi våga påstå, att äfven de barn, som kanske ända till trötthet studerat samma berättelser i vanliga bibliska historier, ej skola kunna undgå att känna sig både rörda och intresserade af de bilder, hvilka här i så varma färger och på ett så förunderligt enkelt sätt äro tecknade. En och annan gång bestås nog några små moraliska tillämpningar, men dessa komma aldrig i högtidlig predikarton, utan äro meddelade med en så naturlig blidhet och så korta, att de ej gärna kunna blifva tröttande.

Det vore i sanning en stor fördel för våra svenska barn, om det funnes flera lika goda barnböcker af samma författare att öfverföra till deras språk.

Vi tillråda alla barn från 8 år att läsa ofvannämnda bok.

Kalle på berget. Originalberättelse af *Saga*. Illustrerad af Maja Söderlund. Pris 1: 50.

Denna bok är både rolig och god. Berättelsen om Kalle och hans lif på berget och i moster Stinas stuga samt hans sysselsättningar, fröjder och sorger är mycket lefvande och bra gjord. Där uppe träffar Kalle en gammal rik engelsman och hans dotter, och af en sällsam slump befinnas de vara hans morfar och moster, om hvilkas tillvaro han förut ej haft minsta aning. Han får nu följa med till morfaderns eleganta hem, hvilket är beläget i den finaste delen af London. Allt sedan Karl farit öfver hafvet, har han känt en brinnande håg att blifva sjöman, och då han vid sommarstället Woodhouse hos sina kusiner har en båt att tillgå, företar han en dag med den en utflykt, som slutar med att han drifver till hafs, och efter att hafva tillbragt en hel natt där, upptages han af ett engelskt fartyg, på väg till Grönland. Därifrån skickas han tillbaka till den förtviflade morfadern och moster Ebba, hvilka redan sörjde honom såsom död.

Boken delas på detta sätt i två delar, mycket olika hvarandra, och de båda hälfterna passa ej riktigt bra tillsamman. Karl har svårt att finna sig tillrätta i det nya lif, i hvilket han så plötsligt kommit in, och det är icke utan att läsaren också har samma känsla. Men oafsedt denna brist på konstnärlig enhet är boken mycket läsvärd och skall säkerligen roa barn. Språket är vårdadt och flyter lätt, men illustrationerna äro bra obetydliga.

Passar för 10-åringar.

Bröderna Grimms sagor. Pris 3 kronor.

Dessa sagor äro så väl kända i alla hem, att det torde vara öfverflödigt att här säga något om deras innehåll. Vi inskränka oss därför till att meddela, att en ny upplaga af denna sagosamling är utkommen och önska att många sagolystna småttingar mellan 7—10 år måtte erhålla den roliga boken till julgåfva.

Äfventyrsböcker, pris 50 öre stycket.

N:o 44. **Indianborgen och dess skatter.** Berättelse från den vilda västern i Amerika. Af *J. Grundmann.*

N:o 45. **Nybyggarna vid Ontariosjön.** Berättelse från Canada af *J. Grundmann.*

N:o 46. **Indianlifvet i Chile.** Berättelse från Sydamerika af *J. Grundmann.*

N:o 47. **Sjöröfvarslottet.** Af *Alex. Denef.*

N:o 48. **Indianhöfdingen Baribal och Ralph Eisenhut.** Berättelse från Klippbergen i Nordamerika af *Alex. Ortlep.*

N:o 49. **Människojägarna.** Berättelse från östra Afrika af *G. Gärtner.*

N:o 50. **Indianskan Hindöga.** Berättelse från Canada af *P. Grundmann.*

* * *

I år liksom föregående år har bokmarknaden att bjuda på dessa likformiga, för att ej säga *enformiga* små böcker, hvilka åtminstone ha den förtjänsten, att de äro åtkomliga äfven för dem, som ej hafva råd att köpa värdefullare, och således äfven dyrare, nöjesläsning. De äro samma andas barn som de större indianböckerna, men ha vida frommare och renare karakter. Vi kunna lugnt rekommendera dem som oskadliga och äfven roande för mindre kritiska 10—12-åriga barn.

Stalltomtens sagor af *L. E. Björkman.* Pris 1: 25.

Flera af dessa sagor äro nätta och boken är skrifven i syfte att väcka barnens kärlek och medkänsla för djuren, hvarför vi anbefalla den som en god och roande läsning för barn.

Göingehöfdingen och Snapphanarna. Historiskt-romantiska skildringar från Carl XI:s krig i Skåne. Af *C. Aug. Cederborg* (Håkan). Pris 6 kr.

Författaren tyckes hafva god kännedom om Göingebygden och de sägner som där ännu finnas kvar från de vilda Snapphanefejdernas dagar, och den skildring han gifver däraf är ganska underhållande. Någon djupare karakteristik af personerna eller någon historisk färg finnes just ej, men man följer händelserna med intresse och boken blir säkert en välkommen julgåfva för ungdom, helst gossar, från 15 år.

Gräshoppans visor af *Anna M. Roos* med teckningar af *Elsa Beskow.* Andra samlingen. Pris 2 kr.

Bland julens småbarnsböcker är denna förvisso en bland de bästa. Vi upprepa hvad vi i fjol sade om första samlingen: köp den och läs den tillsammans med små barn.

Om sommaren. Teckningar af *Lisbeth Bergh.* Text af *Math. Langlet.* Pris 1: 50.

Vi kunna omöjligen finna att teckningarna äro vackra, och verserna höja sig icke mycket öfver medelmåttan. Då det i vår tid finns många verkligt vackra småbarnsböcker, torde denna ej vara att rekommendera.

Julgubbens Alfabet af *E. S.* Pris 2: 25. De flesta bilderna se ut som de vore klippta ur modejournaler och äro ovanligt fula. Skola barn nödvändigt ha illustrerade alfabet, så gif dem ett som är vackert, som t. ex. *Ottilia Adelborgs* blomsteralfabet, och ej något så fult som detta.

Fågel blå, sagor och berättelser, samlade och utgifna af Jultomtens redaktion. Pris 1: 25.

Den af Sveriges barn välkända boken »Tomtefars sagor» har i år bytt om namn. »Tomtefar» heter nu »Fågel blå» — om han därigenom vill beteckna, att han kommer direkt från sagornas land och att han vill flyga in i hemmen till alla barn, som älska sagor — detta är oss obekant och gör oss också detsamma. Kanske har han bytt namn för att ej förblandas med alla andra jultomtar — blåa fåglar äro lättare att känna igen. Emellertid skola barnen ej tro, att »Fågel blå» ej är lika rolig som »Tomtefar» — jo, den har lika vackra och roliga sagor att bjuda på. Läs blott t. ex. »Den lille trumslagaren».

Af jultidningarna hafva kommit oss tillhanda: **Jultomten.** Praktupplaga. Vi bedja alla glädja sig åt Carl Larssons dubbelsidiga sommartafla. Pris 60 öre. — Som separataftryck finnas: **Jultomten,** 25 öre, och **Tummeliten,** 15 öre. Vidare **Julklappen** med de stora, vackra teckningarna af *Elsa Beskow.* Pris 25 öre. **Snöflingan.** Pris 60 öre.

Blåklintar plockade vid vägen. Berättelser af *Lars Lunell.* Pris 50 öre.

Missionsbarnet af *Margrethe.* Bemyndigad öfversättning af *Adi.* Pris 1: 25.

En moders sista vilja af *Anette Ihle.* Öfversatt från norskan af *Leo.* Pris 1 krona.

Det finns ju åtskilliga föräldrar som anse, att deras barns nöjesläsning företrädesvis bör utgöras af berättelser med direkt kristlig tendens. Till dessa föräldrar rekommendera vi ofvanstående tre arbeten som lämplig julgåfva, särskildt åt flickor öfver 13 år gamla. Alla tre böckerna innehålla berättelser, som äro präglade af ett sundt kristligt allvar.

Ute blåser sommarvind. Vaggvisa. Akvareller af *Ottilia Adelborg.* Texten af *Hedborn.* Pris 3 kr.

Det hvilar en sällspord fägring och poesi öfver dessa små akvareller. Det är inga schablonmässiga figurer, som här framställas, utan liffulla, uttrycksfulla bilder — man ser hvad de känna och vilja. Och huru kvicka äro ej flera af dem! Se på mor, då hon »strör långa rader utaf ros och blader», hon är verkligen fin och fager. Boken skiljer sig i hög grad från de fabriksmässiga dussinarbeten, som börjat att få insteg i vårt land — vi mena främst dem, som stamma från utlandet. Boken passar för både stora och små.

1900.

Ny följd. — III årgången.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Häft. 1.

Häft. 2.

Häft. 3.

Häft. 4.

Häft. 5.

Häft. 19—20.

Bilaga: Fredrika-Bremer-Förbundets berättelse för år 1899, det femtonde af dess verksamhet.

Anmälan.

Dagny utgifves år **1901** efter samma plan, som föregående år. Tidskriften, som utgifves af och är **organ för Fredrika-Bremer-Förbundet skall fortfarande ha till sin hufvuduppgift att verka för en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuelt, såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende.**

Därjämte är *Dagny* såsom **organ äfven för Föreningen för Välgörenhetens Ordnande och Föreningen Handarbetets Vänner** i tillfälle att med sakkännedom följa de områden af kvinlig verksamhet, hvilka representeras af dessa föreningar.

Litteraturens företeelser i hem- och utlandet, framför allt sådana litterära alster, som behandla kvinnorörelsen och därmed sammanhängande frågor skola med uppmärksamhet följas såväl som alla viktiga spörsmål, som beröra kvinnorna. **Öfversikter** och **notiser, kortare berättelser, minnesteckningar, resebref, biografiska och historiska utkast, kåserier** m. m. skola alltjämt rikligt i tidskriften inflyta.

Dagny redigeras af fröken **Lotten Dahlgren,** till hvilken, under Förbundets adress, alla bidrag till och meddelanden rörande tidskriften böra ställas.

Dagny utkommer **1901 med 20 häften,** utgörande minst **28 tryckark.**

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.
För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.
Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11—4. Allm. tel. 48 16.

F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36
Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10—4.
För *hjälpsökande* kl. 1/2 10—11.

Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.
Öppet 10—4.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri, 1900.